

Manifestacions del canvi global a la vall d'Olzinelles (Montnegre). Anàlisi socioecològica dels canvis en els usos i les cobertes del sòl (1751-2006)

Memòria de recerca del Programa de Doctorat en Ciències Ambientals

Realitzada per Iago Otero Armengol
Dirigida pel Dr. Martí Boada Juncà i la Dra. Anna Badia Perpinyà
Universitat Autònoma de Barcelona
Setembre de 2006

**Manifestacions del canvi global a la vall
d'Olzinelles (Montnegre). Anàlisi socioecològica
dels canvis en els usos i les cobertes del sòl
(1751-2006)**

Memòria de recerca del Programa de Doctorat en Ciències Ambientals

Realitzada per Iago Otero Armengol
Dirigida pel Dr. Martí Boada Juncà i la Dra. Anna Badia Perpinyà
Universitat Autònoma de Barcelona
Setembre de 2006

A Josep Travessa, encisador del món.

A l'Angelina Pujol i el Ramon Lleget, amb molt d'afecte.

Portada

Vinya de Can Pau Foguera (fotografia de Sara Piqueras). La vermellosa vinagrella indica que, per primer cop des que els ceps foren plantats, aquesta primavera la vinya no s'ha cavat. El Pepito ja no ha pogut, enguany. La criticada successió ecològica conduirà el sistema a la seva maduresa biofísica: el bosc. Al mig, vinyeixint, *D'una terra sonora* (Perejaume, 1997, oli sobre taula, 21 x 16 cm). Fotomuntatge de Natàlia Valldeperas. Amb permís dels autors.

Agraïments

Ramon Lleget, Angelina Pujol, Josep Travessa, Josep Oms, Josep Bonamussa, Pere Anfrons, Maria i Josep Oms, Antoni Soler, Sadurní Martí, Sara Piqueras, Geòrgia Rodoreda, Maria José Navarro, Marta Miralles, Josep Maria Abril, Maite Martínez, Marta Bayona, Ricard Farriol, Vicenç Ruiz, Conxa Armengol, Javier Otero, Carla Otero, Natàlia Valldeperas, Perejaume, Luís Urteaga, Enric Tello, Marina Porcar, Martí Boada, Anna Badia, Joaquim Draper, Aurora Travessa, Xavier Plana, Carme Puchol, Lluís Ekk, Martí Monclús, Eduard Rojas, Xavier Espar, Antoni Bombí, Montse Guitart, Jacint Ventura, personal de la secretaria de l'ICTA.

La recerca s'ha dut a terme en el marc del projecte “Diagnosi dels usos del sòl i qualitat ambiental de la vall d'Olzinelles – Montnegre”, fruit d'un conveni de col·laboració entre l'Ajuntament de Sant Celoni i l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals de la Universitat Autònoma de Barcelona, i ha estat finançada per una beca de Formació de Personal Investigador del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació de la Generalitat de Catalunya. El capítol 6.2 ha estat realitzat amb el suport de S. Piqueras, i en l'elaboració de la cartografia s'ha comptat amb la col·laboració de G. Rodoreda. J. Otero i N. Valldeperas han revisat un esborrany inicial dels textos.

FE D'ERRATES

La fotografia aèria utilitzada per a l'anàlisi dels canvis en els usos i en les cobertes del sòl és de 2002, no de 2004 com diu al text.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	9
2. HIPÒTESI I OBJECTIUS	11
2.1 Hipòtesi	11
2.2 Objectius	12
2.2.1 Generals	12
2.2.2 Específics	13
3. METODOLOGIA GENERAL	15
3.1 Justificació	15
3.2 Recerca bibliogràfica	15
3.3 Recerca documental i treball d'arxiu	16
3.4 Treball de camp	16
3.5 Entrevistes	17
3.6 Treball cartogràfic	18
3.7 Anàlisi i integració de la informació i redacció de la memòria	18
4. MARC CONCEPTUAL	19
4.1 Resposta de la ciència a la crisi ambiental	19
4.2 Natura i cultura: cap a un retrobament filosòfic	20
4.2.1 Crítica al dualisme platònic	20
4.2.2 Retrobament entre natura i cultura	21
4.2.3 Poetització d'un món desencisat	22
4.2.4 Necessitat d'un canvi cultural: el retorn d'Ícar	25
4.3 Interdisciplinarietat: per a la comprensió d'un món de canvis	26
4.3.1 Un nou aparell conceptual, un nou paradigma social	26
4.3.2 Allò rural com a referent integrador	28
4.3.3 Història ambiental: història de la natura-cultura	29
4.3.4 El canvi global i els canvis en els usos i les cobertes del sòl	35
4.4 Integració de diferents formes de coneixement	41
4.5 Les ciències ambientals: integració creadora	42
5. INTRODUCCIÓ A LA ZONA D'ESTUDI	45
5.1 Situació i límits de la zona d'estudi	45
5.2 Medi socioecològic	46
5.2.1 Relleu, hidrografia i clima	46
5.2.2 Biodiversitat: vegetació, flora i fauna	47
5.2.3 El pas d'unes economies primàries a un ús terciari	48
6. EVOLUCIÓ HISTÒRICA DEL PAISATGE DE LA VALL D'OLZINELLES	49
6.1 Introducció	49
6.2 Cobertes del sòl: biodiversitat actual	50
6.2.1 Consideracions prèvies	50

6.2.2 Metodologia específica	51
6.2.3 Cobertes del sòl: vegetació i flora	53
6.2.4 Cobertes del sòl: fauna	60
6.3 Una aproximació a la història ambiental (1751-2006)	71
6.3.1 Consideracions prèvies	71
6.3.2 Metodologia específica i antecedents historiogràfics	72
6.3.3 Camps i boscos a la segona meitat del segle XVIII	77
6.3.4 Canvis en els usos i les cobertes del sòl a la segona meitat del segle XIX	84
6.3.5 Evolució demogràfica entre 1924 i 2006	106
6.3.6 Canvis en l'apropiació de fusta i llenya entre 1956 i 2004	124
6.4 Anàlisi cartogràfica dels canvis en els usos i les cobertes del sòl (1956-2004)	133
6.4.1 Consideracions prèvies	133
6.4.2 Metodologia específica	134
6.4.3 Usos i cobertes del sòl de 1956	136
6.4.4 Usos i cobertes del sòl de 2004	138
6.4.5 Anàlisi i interpretació dels canvis (1956-2004)	139
6.5 Estudi de la població de rata d'aigua (<i>Arvicola sapidus</i>) a la riera d'Olzinelles	142
6.5.1 Consideracions prèvies	142
6.5.2 Descripció de l'espècie	143
6.5.3 Metodologia específica i resultats del mostreig	144
7. EL PATRIMONI SOCIOECOLÒGIC DE LA VALL D'OLZINELLES	147
7.1 El concepte de patrimoni socioecològic	147
7.2 Metodologia específica	148
7.3 Catàleg de patrimoni socioecològic	150
7.3.1 Elements arquitectònics i arqueològics	150
7.3.2 Arbres monumentals, notables i singulars	170
7.3.3 Hàbitats	176
7.3.4 Espècies	179
7.3.5 Varietats genètiques d'origen agrícola	180
7.3.6 Llegendària i històries significatives	182
7.3.7 Elements desapareguts	184
7.3.8 Altres	185
8. EL CONEIXEMENT TRADICIONAL I LES FONTS ORALS DE LA VALL D'OLZINELLES	187
8.1 Consideracions prèvies	187
8.2 Metodologia específica	189
8.2.1 Disseny i realització de les entrevistes	189
8.2.2 Organització de la col·lecció d'entrevistes	193
8.2.3 Extracció, interpretació i ús de la informació	194
8.3 Transcripcions i resums de les entrevistes	195
8.3.1 Entrevista 1: Josep Travessa (resum)	195
8.3.2 Entrevista 2: Josep Oms (transcripció)	201
8.3.3 Entrevista 3: Josep Bonamussa (transcripció)	218
8.3.4 Entrevista 4: Pere Anfrons (transcripció i resum)	237

8.3.5 Entrevista 5: Maria i Josep Oms (resum)	255
8.3.6 Entrevista 6: Ramon Lleget (resum)	259
8.3.7 Entrevista 7: Angelina Pujol (resum)	263
8.3.8 Entrevista 8: Antoni Soler (resum)	268
8.3.9 Entrevista 9: Sadurní Martí (resum)	270
9. CARTOGRAFIA DE LA VALL D'OLZINELLES	273
9.1 Mapa de cobertes del sòl de 2006	275
9.2 Ortofoto de 1956	277
9.3 Mapa de cobertes del sòl de 1956	279
9.4 Ortofoto de 2004	281
9.5 Mapa de cobertes del sòl de 2004	283
9.6 Mapa d'elements arquitectònics i arqueològics	285
9.7 Mapa d'arbres monumentals, notables i singulars	287
10. CONCLUSIONS	289
10.1 Sobre el marc conceptual i la metodologia	289
10.2 Sobre els resultats i la verificació de la hipòtesi	291
10.2.1 Segles XVIII i XIX	291
10.2.2 Segle XX	293
11. BIBLIOGRAFIA	297
ANNEXOS (CD)	
I. Reproducció del <i>Plano geométrico del pueblo de S. Esteban de Olsinellas con su agregado de Vilardeñell</i> (1856)	
II. Base de dades demogràfica (1924-2006)	
III. Base de dades d'apropiació forestal (1956-2006)	
IV. Base de dades del catàleg de patrimoni socioecològic	

1. INTRODUCCIÓ

La memòria de recerca que es presenta és el resultat de prop d'un any i mig de dedicació en el marc del Programa de Doctorat en Ciències Ambientals de la Universitat Autònoma de Barcelona, impartit a l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals (ICTA). La recerca ha estat finançada per una beca de Formació de Personal Investigador del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació de la Generalitat de Catalunya, i s'ha desenvolupat en el marc del projecte *Diagnosi dels usos del sòl i qualitat ambiental de la vall d'Olzinelles-Montnegre*, encarregat a l'ICTA per l'Ajuntament de Sant Celoni. Aquest és el segon d'una sèrie de cinc projectes que realitzen una diagnosi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl des d'una perspectiva ambiental i integradora, en diferents zones del municipi de Sant Celoni.

La recerca es proposa verificar una hipòtesi segons la qual el fenomen del canvi global es manifesta, a escala local, a la vall d'Olzinelles (Montnegre). De forma resumida, la suposició inicial considera, d'una banda, que s'hi ha produït un fort despoblament al llarg del segle XX, el qual ha portat associat una disminució de la coberta agrícola i un augment de la coberta forestal. D'altra banda, se suposa que la progressiva substitució de dendrocombustibles per combustibles fòssils, els quals arriben de forma generalitzada durant la dècada dels seixanta, va causar una disminució en l'apropiació forestal als boscos de la vall d'Olzinelles, els quals haurien augmentat en densitat i en quantitat de biomassa. Els canvis en els usos i les cobertes del sòl esmentats estarien causant una major segregació hídrica i haurien conduït a una disminució del cabal de la riera d'Olzinelles, la qual seria la causa de la desaparició de determinades espècies de fauna associades als corrents continus. Per tal de verificar o descartar la hipòtesi de partida, s'utilitza una metodologia interdisciplinària basada en un marc conceptual que, des de les ciències ambientals, intenta superar el dualisme natura/cultura i integrar diferents formes de coneixement per tal d'assolir una millor comprensió del canvi global.

Després d'explicar amb detall la hipòtesi i els objectius plantejats per a validar-la (capítol dos), es descriu la metodologia general (capítol tres) i el marc conceptual de la recerca (capítol quatre). Seguidament s'inclou un capítol d'introducció a la zona d'estudi (capítol cinc), amb una breu descripció de la situació i els límits i una caracterització dels principals aspectes socioecològics. A continuació segueixen tres capítols destinats a assolir els objectius plantejats. El primer d'ells, el capítol sis, analitza l'evolució històrica del paisatge de la vall d'Olzinelles, utilitzant diferents aproximacions metodològiques i diferents marcs temporals. Posteriorment, el capítol set estudia el patrimoni socioecològic de la vall d'Olzinelles, entès com una evidència de l'evolució històrica del paisatge. El capítol vuit està dedicat a la compilació del coneixement tradicional i a la integració a l'estudi de la informació aportada per les fonts orals. Seguidament trobem els mapes generats durant la recerca (capítol nou), les conclusions (capítol 10) i la bibliografia (capítol 11). A l'annex s'hi ha inclòs una reproducció del plànol parcel·lari del municipi d'Olzinelles i Vilardell de 1856, la base de dades demogràfica de la vall d'Olzinelles (1924-2006), la base de dades d'apropiació forestal (1956-2004) i la base de dades del catàleg de patrimoni socioecològic. Aquest plantejament pretén contribuir, des de l'estudi d'allò local, a la comprensió dels fenòmens que es donen a una escala major, ja que el sistema terra canvia de forma global, tant per alteracions que afecten els sistemes globals, com el canvi climàtic, com

per una acumulació de petits (i no tant petits) canvis a escala local i regional. El segon és el tipus de canvi que caracteritza les transformacions en els usos i les cobertes del sòl, fenomen d'una gran complexitat.

Durant la recerca, la mort del pagès d'Olzinelles Josep Travessa, font oral de l'estudi i amic, a més d'haver estat viscuda intensament des d'un punt de vista personal, ha posat de manifest la rapidesa i la transcendència amb què s'expressa el canvi global. Multitud de coses han deixat de ser sabudes per sempre i de manera irreversible. Però no s'ha perdut únicament informació, sinó que, en paraules de Perejaume, *el matí en què vam posar el seu cos al cementiri d'Olzinelles, tots aquells verals es van empetitir, van perdre mida, contrast i fondària* (Perejaume, 2006). Aquest és un altre dels punts rellevants de la memòria que es presenta. És difícil parlar d'una natura asocial, d'un paisatge únicament natural, més que no pas difícil és conceptualment erroni i ideològicament dretà. La consideració de l'espècie humana com un factor de l'ecosistema, en la majoria de casos dels més rellevants, és ja un fet. D'aquí la perspectiva socioecològica, la necessitat de considerar la dimensió històrica del medi ambient i de posar en qüestió les concepcions conservacionistes urbanes, ben poc amigues de les activitats primàries. Com diria W. Cronon, una cultura que no sap el que és ajupir l'esquena.

Una de les experiències més extraordinàries d'aquests mesos de feina ha estat, sens dubte, entrar en el món de les persones entrevistades. El fet d'haver pogut conèixer Josep Travessa i haver compartit amb ell una engruna de l'enorme quantitat d'informació ambiental que s'ha endut per sempre, ha estat considerat com un privilegi. Encara n'estem sota els efectes, i el contacte amb tots ells esperem que influeixi decididament la futura activitat científica. La noció d'objectivitat de la ciència s'ha replantejat seguint F. Capra. En una xarxa de fenòmens interconnectats, els objectes perden importància i l'èmfasi se situa en les relacions entre nodes. Això no vol dir que la ciència deixi de ser rigorosa, però posa de manifest que cal tenir en compte les motivacions que hi ha al darrere de l'activitat científica de l'investigador. En el cas de les ciències ambientals, aquestes motivacions es caracteritzen per un clar compromís ètic i intel·lectual per a la superació de l'anomenada crisi ambiental.

Una altra de les coses que ens ha sorprès molt positivament és el vincle entre ciència i art que s'ha albirat. Haver conegut el geni de Perejaume, que oïx els regalims sonors del paisatge per dissoldre en paraules tot tipus de polaritats, ha estat extraordinari. En el fons, el que hem intentat fer en aquesta memòria que presentem és expressar amb paraules allò que una terra canviant manifesta contundentment d'infinites maneres.

2. HIPÒTESI I OBJECTIUS

2.1 Hipòtesi

A Catalunya, diferents estudis han demostrat l'existència de manifestacions regionals de canvi global en algunes zones de mitjana i baixa muntanya mediterrània. Alguns d'aquests treballs han estat publicats en revistes d'important repercussió internacional, com *Science*. Peñuelas *et al.* (2002) han aportat evidències d'alteracions en els cicles de vida d'algunes de les espècies mediterrànies de plantes i ocells més comunes (i una espècie de papallona) durant el període 1952-2000 a Cardedeu (Vallès Oriental). Segons aquests autors, els canvis descrits són conseqüència de l'augment de temperatura observat, i poden conduir a un desfasament de les interaccions entre espècies i a una alteració en l'estructura i el funcionament de les comunitats, ja que la resposta dels cicles vitals a l'increment de temperatura varia en funció de les espècies (Peñuelas *et al.*, 2002; Peñuelas i Filella, 2001). Peñuelas i Boada (2003) han demostrat una substitució progressiva dels ecosistemes centroeuropeus per part d'ecosistemes mediterranis al Montseny, on la fageda s'ha desplaçat altitudinalment uns +70 m entre els 1600 i els 1700 m d'altura, i està essent substituïda per l'alzinar a altituds mitjanes (800-1400 m). Aquests autors sostenen que els canvis en les cobertes del sòl que s'hi han produït des de 1945 serien conseqüència de les condicions més càlides (l'augment de temperatura observat és de 1,2-1,4°C en el període d'estudi), tot i que estarien clarament complementats per la desaparició de la gestió agrosilvopastoral tradicional (Peñuelas i Boada, 2003). Una hipòtesi que ja ha estat demostrada en diferents estudis (veure, a més dels citats anteriorment, Boada, 2002) emergeix en iniciar la recerca sobre el canvi d'usos i cobertes del sòl (com a component del canvi global) en muntanyes mediterrànies de Catalunya (Otero *et al.*, en premsa): l'apropiació forestal, els cultius i les pastures han disminuït fortament en els darrers 50 anys, i aquest fet hauria causat un augment en la superfície i la densitat forestals. L'homogeneïtzació paisatgística podria haver produït una disminució de les espècies d'espais oberts o de franges ecotòniques i podria haver augmentat la vulnerabilitat dels boscos als grans incendis forestals, en un procés complex on l'augment de la temperatura mitjana afecta tant les causes com les conseqüències del canvi en els usos i les cobertes del sòl.

A la vall d'Olzinelles, de forma semblant a la tendència que ha tingut lloc en altres zones rurals de la muntanya baixa mediterrània de Catalunya, s'ha produït un despoblament al llarg del segle XX. El procés de disminució de població es donaria per un successiu abandonament dels masos, la unitat d'explotació agrosilvopastoral tradicional del camp català, per part de propietaris i de masovers. És d'esperar que el despoblament de la vall d'Olzinelles estigui associat a una reducció de la població activa dedicada al sector primari (pagesos i pastors) la qual, al seu torn, s'expressaria en una pèrdua de la coberta agrícola i en un augment de la coberta forestal per ocupació dels camps abandonats. El procés de substitució de cobertes del sòl es donaria per dos processos socioecològics diferents. D'una banda, a causa de la regeneració espontània en antics camps per l'expansió dels boscos adjacents en cessar la intervenció primària. I d'altra banda, per mitjà de la plantació (o forestació) de plàtans o de diferents espècies de pins destinades, entre d'altres, a la producció de fusta, per part dels propietaris dels camps com a resposta a la baixa rendibilitat de la producció agrícola i el consegüent abandó de les masoveries. Una altra dels aspectes fonamentals de la nostra hipòtesi és la substitució dels dendrocombustibles per combustibles fòssils arran de l'arribada d'aquests de forma socialment generalitzada durant els anys seixanta. En aquests anys,

diferents combustibles derivats de fonts fòssils (en forma d'olis pesants) comencen a ser utilitzats a les bòbiles, als forns de pa i en d'altres estructures industrials. De forma paral·lela, s'inicia la substitució dels dendrocombustibles d'ús domèstic (carbó i carbonet) per cuines i estufes de petroli i, més endavant, per gas butà i gas metà. Aquesta substitució hauria conduït a una disminució de l'apropiació de llenya i carbó als boscos de la vall d'Olzinelles i, en general, del Montnegre, que fins llavors havien tingut una important funció com a proveïdors de dendroenergies. És d'esperar que la disminució del volum de llenya extreta dels boscos d'Olzinelles (i per tant la reducció de la retirada periòdica de la producció primària de l'ecosistema forestal) hagi conduït a una major acumulació de biomassa i a una major densitat de peus arboris i arbustius. Es tractaria d'una resposta socioecològica local a un fenomen de caràcter global, i els canvis en els usos i les cobertes del sòl que hauria provocat s'afegirien als derivats de la reducció de l'activitat agrícola.

En la nostra línia d'hipòtesi, l'augment de la superfície forestal i la quantitat de biomassa acumulada als boscos de la vall d'Olzinelles serien una de les causes principals de la davallada del cabal de la riera i de l'augment de l'estacionalitat del règim hidrològic –en forma d'assecamament total durant l'estiu- observats en les dues darreres dècades. La causa d'aquests canvis seria l'increment de la segrestació hídrica derivat de l'augment de biomassa, tot i que l'increment de l'evapotranspiració potencial degut a l'escalfament global també hi influiria. El descens de cabals podria ajudar a explicar la desaparició de les poblacions de cranc de riu (*Astacus fluviatilis*) i de rata d'aigua (*Arvicola sapidus*). Aquestes dues espècies es poden considerar indicadores d'una certa maduresa socioecològica d'un sistema humanitzat des de fa segles. Segons la situació hipotètica descrita en aquests paràgrafs, estaríem davant d'un cas on el canvi global es manifesta localment, en una complexa xarxa de components on sovint és difícil diferenciar-ne les causes de les conseqüències, i on el canvi en els usos i les cobertes del sòl n'és un element essencial. Per tal de verificar la hipòtesi s'han plantejat quatre objectius generals i set objectius específics, els quals s'enumeren a continuació.

2.2 Objectius

2.2.1 Generals

1. Bastir un marc conceptual per a analitzar des d'una perspectiva socioecològica les dinàmiques territorials i paisatgístiques.
2. Realitzar una anàlisi socioecològica (ambiental) dels canvis en els usos i les cobertes del sòl de la vall d'Olzinelles per al període 1751-2006.
3. Compilar el coneixement agrosilvopastoral tradicional de la vall d'Olzinelles i integrar la informació aportada per les fonts orals a l'anàlisi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl.
4. Caracteritzar els elements de patrimoni socioecològic de la vall d'Olzinelles com a evidències de l'evolució històrica del paisatge.

2.2.2 Específics

1.1 Realitzar una revisió crítica actualitzada de les aportacions d'interès per a contribuir a la construcció d'un pensament ambiental.

2.1 Caracteritzar les cobertes del sòl i la biodiversitat actuals en la seva dimensió socioecològica.

2.2 Contextualitzar històricament les forces inductores dels canvis en els usos i les cobertes del sòl i detectar manifestacions de canvi socioecològic en el període 1751-2006.

2.3 Quantificar els canvis en els usos i les cobertes del sòl del període 1956-2004.

2.4 Estudiar la dinàmica de la població de rata d'aigua (*Arvicola sapidus*) a la riera d'Olzinelles, com a indicador de l'evolució socioecològica de la vall.

3.1 Realitzar entrevistes personals a una mostra significativa de dipositaris i usuaris de coneixement tradicional i assajar una metodologia d'organització de la informació aportada per a la seva integració amb les altres fonts.

4.1 Catalogar i posar en valor els elements de patrimoni socioecològic.

3. METODOLOGIA GENERAL

3.1 Justificació

La verificació de la hipòtesi plantejada al capítol anterior (veure capítol 2), a través de la consecució dels objectius establerts, requereix la integració de diferents disciplines i formes de coneixement. Una sola disciplina o metodologia, o una única forma de coneixement, no serien capaces d'abastar l'elevada complexitat i incertesa que són inherents a les xarxes de components del canvi global. Més enllà de circumscriure's en alguna de les disciplines híbrides que, com la història ambiental, intenten superar la divisió entre ciències naturals i ciències socials per assolir una millor comprensió de la realitat, la recerca s'emmarca en el dinàmic i embrionari camp de les ciències ambientals. Tal com es veurà al marc conceptual de la recerca (veure capítol 4), en aquest nou marc d'interpretació, les aportacions de les diferents disciplines i formes de coneixement no són simplement addicionades, sinó reorganitzades i elaborades de nou en una integració sinèrgica que contribueixi a una comprensió necessàriament holística d'allò ambiental. Així, la geografia, l'ecologia, la botànica, la zoologia i la història es conjuguen en aquesta proposta metodològica per a donar lloc a una nova manera d'aproximar-se a la realitat. Tanmateix, la necessitat i la voluntat d'ésser interdisciplinaris no ha de desembocar en una reducció del rigor causada per una manca d'aprofundiment en les metodologies de les diferents disciplines, sinó ben al contrari, la perspectiva holística com a necessitat empírica per a comprendre la complexitat. L'absència de rigor advertida, a més de donar la raó als experts més tancats i disciplinàriament territorials, conduiria a una desconexió analítica i a uns resultats incomprensibles des de cap dels punts de vista. Som conscients de treballar en una formulació arriscada, que de ben segur no està absenta de possibles discussions. Estem lluny d'una metodologia ambiental consolidada, tanmateix és dins del marc de les ciències ambientals on se situa la metodologia que es descriu a continuació. Cal dir que en aquest capítol s'exposa la metodologia general, per a l'aprofundiment de les diferents metodologies utilitzades es remet als diferents capítols i apartats de la memòria. La descripció general de la metodologia s'ha dividit en diferents parts, les quals corresponen a les diverses etapes de la recerca, sovint no diferenciades nítidament des del punt de vista temporal.

3.2 Recerca bibliogràfica

Un cop plantejats els objectius i familiaritzats inicialment amb la zona d'estudi s'ha procedit a realitzar una recerca bibliogràfica sobre diferents aspectes, tant de caràcter teòric com pràctic. En primer lloc s'ha consultat bibliografia sobre la teoria del canvi global i dels canvis en els usos i les cobertes del sòl, així com diversos treballs sobre manifestacions regionals de canvi global: Turner *et al.* (1995); Verburg *et al.* (2004); Boada i Saurí (2002); Peñuelas i Boada (2003), i Peñuelas i Filella (2001), entre d'altres. També s'han llegit diferents treballs que podien fer aportacions interessants per a la reflexió filosòfica i epistemològica del marc conceptual de la recerca, entre els quals destaquem Àngel (2001); Noguera (2004); Capra (1998), Perejaume (1998); Toledo (1998) o Funtowicz i Ravetz (2000). Especialment important ha estat la recerca bibliogràfica sobre història ambiental, amb la consulta de treballs de Worster (1977 i 1988), Bailes (ed., 1985), González de Molina (1993), Arnold (1996) o Caracciolo (1988). En segon lloc, s'ha realitzat una recerca bibliogràfica sobre estudis centrats en la regió del Baix Montseny (Boada, 1984), del Montnegre i el Corredor (Llovera, 2002;

Flaquer *et al.*, 2004; Aparicio *et al.*, 1997) o específics de la vall d'Olzinelles (Boada *et al.*, 1984; Abril *et al.*, 1995). També ha estat important el bagatge adquirit durant la realització del projecte de final de llicenciatura en Ciències Ambientals (Borràs *et al.* 2004 i 2006). Tota la bibliografia utilitzada ha estat citada al text, i a la bibliografia es poden consultar les referències completes de les obres consultades.

3.3 Recerca documental i treball d'arxiu

Una altra de les fases de la investigació ha estat la recerca de documentació història i el treball de buidat de la informació en diferents arxius, principalment per a l'anàlisi històrica ambiental. Els arxius o els conjunts de documents que s'han consultat o amb els quals s'ha establert contacte són: Arxiu de Sant Celoni "La Tèrmica"; documentació de la sala de plens de l'Ajuntament de Sant Celoni; documentació particular del mas Agustí; Arxiu de l'Instituto Geográfico Nacional (Madrid); documentació de l'antiga sala del comú d'Olzinelles; documentació de l'Àrea d'Entorn de l'Ajuntament de Sant Celoni; documentació de l'oficina comarcal del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya de Granollers i documentació del Centre de la Propietat Forestal de la Generalitat de Catalunya. Tal com s'explicitarà a la metodologia específica de l'apartat 6.3, inicialment s'ha realitzat una recerca documental prèvia per tal de determinar la documentació que podria resultar de major interès per a la recerca. Un cop decidida la documentació que es treballaria, s'ha procedit al buidat de la informació *in situ* per a la creació de diferents bases de dades numèriques (apropiació forestal i població) i per a l'obtenció d'informació qualitativa sobre diferents aspectes. Aquesta fase metodològica es descriu amb detall a l'apartat 6.3.2, referent a història ambiental.

3.4 Treball de camp

El treball de camp ha estat molt significatiu i continuat, s'ha dut a terme per actualitzar la informació cartogràfica disponible sobre cobertes del sòl, per estudiar la flora i la fauna de la zona d'estudi (veure apartat 6.2.2), per caracteritzar els elements d'alguna de les categories de patrimoni socioecològic (veure apartat 7.2) i per aproximar-se a la realitat quotidiana de les persones entrevistades (veure 3.5). De forma general, a les sortides de camp s'han utilitzat càmeres fotogràfiques digitals, diversos plànols amb informació sobre cobertes del sòl i elements de patrimoni socioecològic, plànols per a l'anotació de la informació obtinguda, trampes Sherman d'alumini plegables, dos models de fitxa per a la recollida de dades, un dispositiu GPS i una càmera de vídeo. Un dels models de fitxa ha servit per a la caracterització dels elements de patrimoni socioecològic, es pot consultar a la taula 7.1 (apartat 7.2). L'altre model de fitxa ha estat dissenyat per a obtenir informació de caràcter general en qualsevol tipus de sortida de camp, i es pot consultar a la taula 3.1. En el treball de camp, la informació s'ha obtingut per observació directa (cobertes vegetals, flora i fauna), observació indirecta (femtes, petjades i altres indicis de la presència d'espècies de fauna) o recerca participativa (participació a la verema de Can Pau Foguera, entre d'altres). Cal dir que en el treball de camp ha estat molt important la participació de diverses fonts orals (R. Lleget i J. Bonamussa), les quals s'han afegit a l'equip de camp i han aportat una àmplia informació sobre molts elements del patrimoni socioecològic (veure 7.2), sobre antigues cobertes del sòl i sobre processos de substitució de cobertes.

Taula 3.1: Fitxa per a la recopilació d'informació durant el treball de camp.

FITXA DE CAMP

Núm. fitxa:	Autors	Inici prospecció:
Zona de prospecció:	Temps atmosfèric:	Final prospecció:
Data:	Objectiu:	

Cobertes, biodiversitat i arbres singulars	Us del sòl i elements construïts	Impactes

NOTES

--

Font: Elaboració pròpia.

3.5 Entrevistes

S'han realitzat diverses entrevistes a tres perfils de persones: posseïdors i usuaris de coneixement agrosilvopastoral tradicional, propietaris de finques de la zona d'estudi i altres persones d'interès per a la recerca. En el primer cas, per tal de compilar el coneixement tradicional de la vall d'Olzinelles, s'han realitzat un total de nou entrevistes a una mostra de 10 persones que havien viscut –o viuen- o que havien treballat en activitats agrosilvopastorals a la vall d'Olzinelles, les quals poden donar un testimoni del coneixement associat a les formes primàries d'obtenció de recursos. Les entrevistes sobre coneixement tradicional han estat de tipus semi-dirigit i s'han realitzat en un ambient informal i distès, previ contacte amb les persones que havien de ser entrevistades. Tal com s'explica a la metodologia específica per a la compilació del coneixement tradicional (veure apartat 8.2), amb els enregistraments s'ha creat una col·lecció d'entrevistes i s'ha procedit a la integració de la informació oral amb les altres fonts d'informació. Respecte els propietaris, s'han mantingut diverses converses amb J. Draper, propietari de Can Draper, i X. Espar, propietari de Ca l'Agustí, els quals han aportat informació sobre diferents aspectes relacionats amb la gestió i el patrimoni dels seus masos. Finalment, s'han visitat altres persones d'interès per a la recerca, com X. Planas, de la masoveria de Can Valls, els treballadors de l'empresa *Derivados Forestales* L. Ekk i M. Monclús i l'artista Perejaume, amb qui s'ha pogut compartir una petita part de la seva extraordinària i sorprenent obra. Cal dir que les entrevistes o converses amb propietaris i altres persones d'interès no s'han enregistrat ni s'han tractat de la mateixa manera que les dels posseïdors de coneixement empíric, ja que la seva compilació no és un dels objectius de la recerca.

3.6 Treball cartogràfic

Una altra de les fases de la recerca ha estat el treball cartogràfic amb un sistema d'informació geogràfica (Arcgis i MiraMon), el qual s'ha dut a terme per analitzar la distribució de les cobertes del sòl (1956, 2004 i 2006); els canvis en els usos i les cobertes del sòl (1956-2004) i per a representar els elements arquitectònics i arqueològics, i els arbres monumentals, notables i singulars. Les eines que ofereixen els SIG han permès detectar característiques i processos de canvi que, altrament, haurien passat desapercebuts. La metodologia per a la caracterització de les cobertes del sòl actuals es troba descrita amb detall a l'apartat 6.2.2, mentre que la metodologia específica per a l'anàlisi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl entre 1956 i 2004 s'explica a l'apartat 6.4.2. L'obtenció de la informació per a l'elaboració de la cartografia dels elements puntuals del patrimoni socioecològic es detalla a l'apartat 7.2.

3.7 Anàlisi i integració de la informació i redacció de la memòria

La informació obtinguda de la recerca bibliogràfica, del buidat de les fonts documentals, del treball de camp, de les fonts orals i del treball cartogràfic s'ha analitzat des de diferents punts de vista, els quals es detallen a les metodologies específiques de cada apartat de la memòria. A més de l'anàlisi de la informació aportada per les diferents fases metodològiques, se n'ha realitzat una integració en un exercici d'interdisciplinarietat i d'interconnexió de diferents formes de coneixement. Finalment s'ha redactat la memòria. Com a aclariment inicial, cal dir que, a més de les formes habituals de citar les fonts bibliogràfiques i documentals, en fer referència a informació aportada per fonts orals s'ha adoptat l'abreviatura *f.o.* (font oral). Després de l'abreviatura s'hi ha escrit l'any en què la persona en qüestió ens ha tramès la informació, en els casos en què aquesta hagi estat "transformada" al registre escrit per mitjà d'una transcripció o d'un resum (veure apartats 8.2 i 8.3). Aquells casos en què la informació s'ha recollit d'una conversa o sortida de camp que no forma part de la col·lecció d'entrevistes, i que per tant no ha estat transcrita o resumida, s'ha optat per citar-los com a comunicació personal.

4. MARC CONCEPTUAL

A continuació es presenta un capítol d'aproximació al marc conceptual de la recerca desenvolupada, tot fent un repàs a alguns dels plantejaments que permeten la fusió de disciplines en una renovada formulació d'analitzar la realitat ambiental, la combinació de diferents formes de coneixement i la utilització de diversos llenguatges d'aproximació a l'ambient. Algunes de les reflexions que es presenten tot seguit es podrien considerar agosarades en una memòria de recerca des d'una perspectiva científica estricta, de fet entre altres coses es debat el propi concepte de ciència i les motivacions socials que hi ha al darrera d'aquesta.

Les ciències ambientals, una disciplina nova nascuda d'una demanda social global i que es troba en contínua evolució conceptual, són el marc on s'insereixen nous i vells plantejaments teòrics. Aquests no són simplement addicionats, sinó elaborats i organitzats de nou en una integració sinèrgica de metodologies, llenguatges i formes de coneixement, la qual encara està en fase de consolidació. La recerca, per tant, se situa en una posició disciplinària volgutament incòmoda i en tensió conceptual constant. En primer lloc es fa una breu reflexió sobre la resposta social i científica a l'anomenada crisi ambiental. En segon lloc es tracten els intents de superació del dualisme platònic des de la filosofia ambiental llatinoamericana. En tercer lloc es parla d'alguns elements que poden contribuir a construir un marc conceptual interdisciplinari per a l'anàlisi del canvi global i els canvis en els usos i les cobertes del sòl. Tot seguit es fa esment a la integració de diferents formes de coneixement i al significat de la desaparició del coneixement tradicional des de l'òptica ambiental, i finalment es tanca el capítol de marc conceptual amb una reflexió sobre les ciències ambientals com a marc on es construeix una nova manera de comprendre la realitat.

4.1 Resposta de la ciència a la crisi ambiental

La crisi ambiental global, com a expressió d'una alteració antropogènica perillosa per a l'espècie humana i per a la resta del món de la vida, planteja nous reptes a la ciència contemporània. El desenvolupament científic i l'aplicació tecnològica del coneixement han conduït a una petita part de la humanitat a un alt nivell de riquesa material, però han deixat importants costos socials i ecològics a diferents escales espacials i temporals. En certa manera la ciència moderna ha estat responsable dels problemes ambientals, i sembla clar que no és capaç de resoldre'ls. En aquest sentit, Funtowicz i Ravetz afirmen que la metodologia per abastar els nous problemes ambientals globals no pot ser la mateixa que els ha creat, ja que són molt diferents d'aquells en què la resolució de problemes científics tradicionals podia tenir èxit (Funtowicz i Ravetz, 2000). Segons E. Morin, la principal limitació en l'estil predominant de realitzar investigació és el "paradigma simplificador", una manera d'organitzar els coneixements que eludeix la creixent complexitat de la realitat contemporània (Toledo, 2005). A. Ángel afegiria que el camí de la ciència, orientat per una cosmovisió parcel·lada i alienada, ens ha portat al domini tirànic de la natura i ens ha col·locat al límit de les nostres possibilitats ambientals (Ángel, 2001). Per Capra, la crisi ambiental és una crisi de percepció, ja que utilitzem els conceptes d'una visió desfasada del món, d'una percepció inadequada de la realitat i, per tant, la solució als problemes requereix un canvi en la nostra percepció, en els nostres pensaments i en els nostres valors (Capra, 1998). En un context de crisi

global, definida com a crisi civilitzatòria per Boada i Zahonero (1998)¹ perquè no afecta només una civilització determinada sinó totes les civilitzacions del planeta de manera transversal, la demanda social per a la recerca de solucions als problemes ambientals fa que la ciència evolucioni cap a noves propostes epistemològiques i metodològiques. Un nou aparell conceptual de la ciència hauria crescut a contracorrent de la tendència predominant en la ciència contemporània, la qual promou l'especialització excessiva i la parcel·lació del coneixement (Toledo, 1998) i tindria una clara voluntat de contribuir a la comprensió dels problemes ambientals i a la superació de la crisi.

A mida que l'espècie humana transforma l'ambient i s'adona dels efectes de la seva acció, canvia la seva percepció de la realitat i de la pròpia intervenció en aquesta. Així, davant la gran transformació humana de l'ambient i per tal de redreçar la situació, estariem davant d'una incipient revolució conceptual, reconeguda ja per diferents autors sota diversos punts de vista. A. Ángel sosté que l'ambientalisme està copant els diferents camps del saber, primer la part tècnica, posteriorment les ciències socials i la política i finalment la filosofia (Ángel, 2005). Segons P. Noguera, a mida que canvien les formes d'habitar la terra i van apareixent problemes, sorgeixen noves formes d'estudiar-los i solucionar-los (Noguera, 2004). S. Funtowicz i J. Ravetz, al seu torn, afirmen que la resposta científica radica tant en la pràctica social de la ciència com en les seves estructures intel·lectuals, i que l'admissió d'altres formes de pensament serà inherent a la nova ciència (Funtowicz i Ravetz, 2000). A grans trets, les noves propostes filosòfiques i científiques estan encaminades a evitar el dualisme clàssic natura/cultura, a integrar les ciències naturals i les ciències socials en enfocaments interdisciplinaris i a superar el menyspreu que el científisme ha mostrat cap a aquelles formes de coneixement que no segueixen el mètode científic. A continuació es desenvolupen breument aquestes reflexions.

4.2 Natura i cultura: cap a un retrobament filosòfic

4.2.1 Crítica al dualisme platònic

Pel que fa a la primera de les qüestions, la relació conceptual entre natura i cultura, destaca l'obra del filòsof colombià Augusto Ángel Maya, que interpreta en clau ambiental la història de la filosofia i que fa una crítica radical als fonaments de la cultura occidental. En un discurs pronunciat durant un homenatge que li reté l'ambientalisme colombià, Ángel va voler compartir amb els assistents l'odissea intel·lectual i humana que ha significat per ell reconèixer que els humans som part de la Terra. En el seu discurs *Una vida d'utopies*, Augusto Ángel utilitzà el mite d'Ícar per simbolitzar la història de la cultura occidental. Dèdal, un hàbil enginyer cretenc, per escapar del laberint que ell mateix havia construït, va idear un parell d'ales per ell i un altre per al seu fill Ícar. Aquest començà a volar sense cap por fins a arribar a les proximitats del sol. La calor va desfer la cera que unia les plomes i Ícar es precipità cap a la Terra, sobre la illa que duu el seu nom, on no queda res més que el seu record i la seva tomba (Ángel, 2001). En l'analogia, Plató, al segle V aC, hauria iniciat la fuga de l'home² des d'un món terrenal i il·lusori cap a un món exterior i real. Al conegut *Mite de la caverna*, al llibre VII de la República, Plató mostra que tot allò que percebem amb

¹ A Boada i Zahonero (1998), una errònia correcció estilística va canviar el mot "civilitzatòria" per "civilitzadora" (M. Boada, *com. pers.*)

² La filosofia d'Augusto Ángel, en referir-se a l'espècie humana, no incorpora la reivindicació per un llenguatge no sexista.

els nostres sentits és pura aparença, i que allò vertader els és ocult (Noguera, 2004). Amb l'obra de Plató s'inicia l'escissió del món: d'una banda, un món sensible, i de l'altra, un món intel·ligible, més real que l'anterior. D'una banda, el cos, i de l'altra, l'ànima, per sobre del primer. La visió del món que ens hauria transmès el platonisme, en primer lloc, és que la matèria és l'origen de tot mal, i la matèria s'identifica amb la natura (Ángel, 2001). El bé prové d'una font externa al món material, i l'ànima és presonera provisional del cos i de la natura. El naixement de la filosofia platònica hauria suposat una profunda inversió de la relació conceptual entre l'home i la natura, i d'aquí vindrien en gran mesura els malestars de la cultura (Ángel, 2001b).

La visió platònica d'un món separat en dos determinarà el pensament occidental i, tot i que en algun moment de la història es produirà algun "assalt" a la concepció platònica, com la sensibilitat renaixentista, aquesta dominarà el muntatge ideològic fins a l'actualitat. Aristòtil, el cristianisme i el pensament modern recolliran i expressaran per mitjà de diverses figures la visió escindida d'occident (Noguera, 2004). La construcció teòrica platònica es trasllada del terreny filosòfic al camp de la religió cristiana, la qual en el seu dogma acull còmodament l'escissió del món. Sant Agustí, al segle VI dC, contribueix a la construcció d'una filosofia cristiana basada en Plató, i representa els dos móns escindits amb la terra, d'una banda, i el cel i l'infern, de l'altra. Com més ens apartem del món terrenal, majors privilegis al cel, i com més terrenals i carnals, major serà el càstig infernal atorgat per Déu (Noguera, 2004). La visió platònica, doncs, no només hauria produït una escissió en dos móns, sinó que hauria imposat un d'ells, l'extern i real, sobre l'altre. La mateixa autora afirma que a la modernitat, el menyspreu cristià per allò terrenal i carnal adquireix la forma d'explotació sense compassió de la natura. L'escissió, sota les formes de cel i terra o ànima i cos, arriba a la modernitat per a convertir-se en subjecte i objecte (Noguera, 2004), cultura i natura separades, una dominadora i l'altra dominada. Amb la filosofia kantiana es consolida l'esquizofrènia cultural, és a dir, la partició de la unitat humana entre esperit i natura (Ángel, 2001b) i sobre aquesta base es construeix un dret i una ètica que consideren l'home desvinculat del món de la natura, i una ciència que li dóna un poder il·limitat sobre ella. És aquesta ruptura o escissió la que, segons el filòsof colombià, hauria contribuït a la crisi ambiental moderna.

4.2.2 Retrobament entre natura i cultura

La crítica i la deconstrucció dels discursos que han possibilitat la visió dualista del món és la base per a la construcció d'una revolucionària filosofia ambiental, que es planteja com a objectiu la recuperació de la unitat perduda entre objecte i subjecte, entre natura i cultura. Tanmateix, els intents d'alguns filòsofs de superació de la dicotomia serveixen com a maons per a la construcció d'una filosofia ambiental (Ángel, 2001b). En aquest sentit, i segons l'autor colombià, Hegel fa aportacions valuoses per una visió unitària de la natura i l'home, tot i que no abandona totalment les fantasies religioses. Marx uneix l'esforç de l'home a la natura a través del seu concepte de treball i entén la cultura com la transformació del medi natural, però subordina el curs de la història al progrés tècnic. Per últim, Nietzsche és un dels filòsofs que ha plantejat amb més radicalitat la ruptura amb la visió platònica del món, però el seu pessimisme el porta a contemplar la natura amb el menyspreu de l'home i a l'home amb el menyspreu de la natura (Ángel, 2001b). El pensament ambiental és, doncs, un pensament en construcció, i com a tal té limitacions, errors i potencialitats (Noguera, 2004). Quant al paper de la ciència, Ángel, tot i que afirma que el desenvolupament científic ha permès a la cultura dominar tirànicament la natura, reconeix que el camí seguit per la ciència també ha contribuït a

recuperar, almenys parcialment, el sentit de la matèria (Ángel, 2001), degradada a quelcom menyspreable per la visió platònica. La ciència ha descobert que la matèria té l'origen en una explosió inicial que ha creat l'univers. Ha descobert que des de l'aparició de les primeres espècies, la vida no ha deixat de florir en noves formes creatives. Ens ha ensenyat que l'energia solar ho posa tot en moviment a través del mecanisme fotosintètic i que la vida, en paraules d'Ángel, no és res més que l'arc de Sant Martí transformat en moviment i acció. Però sobretot, ens ha dit que l'espècie humana és el sorprenent resultat de l'evolució. Per això Ángel creu que el pensament ambiental no ha de basar-se únicament en les aportacions històriques de la filosofia, sinó que també ha de partir dels avenços de la ciència. Després de l'avís poètic i artístic dels romàntics, que expressaren la tristesa profunda d'una terra mutilada, neixen dues disciplines que, segons Noguera (2004) inicien el camí de la integració entre natura i cultura: l'ecologia i l'antropologia. L'ecologia va percebre, des de la ciència "natural", que l'estudi de la natura no es podia desvincular de l'activitat humana, i l'antropologia va adonar-se que el seu objecte d'investigació era inabastable des d'una actitud científica.

Especialment interessant i significativa resulta l'analogia entre la construcció de la filosofia ambiental i el creixement rizomàtic. Un rizoma és una estructura subterrània, present en algunes espècies de plantes vasculars, que creix i es propaga pel sòl tot donant lloc a nous brots de la planta, aquí i allà, que contribueixin a escampar-la pertot. Aquesta manera de créixer del pensament ambiental, amb aportacions des de múltiples i imprevisibles punts del sòl filosòfic i científic, trenca amb la linealitat i l'ordre cartesians i exigeix la construcció d'una ètica que inclogui actors fins ara desconeguts per la modernitat antropocèntrica (Noguera, 2004). La filòsofa de Manizales recorre a la fenomenologia, *corrent filosòfic que planteja anar a les coses tal com elles són i que proposa una dissolució progressiva de tot tipus de polaritats, per passar a mirar el món com a horitzó, en graus, com a experiència de la consciència que és consciència de quelcom*. La corporeïtat és vista com a punt de connexió amb l'altre i amb allò altre, com a lloc que possibilita el món de la vida. La realitat, diversa, contínua i canviant, és un flux permanent de l'ésser, el qual es percep a si mateix gràcies al cos simbòlic-biòtic, que és al mateix temps natura i cultura, vida i mort, mediació dels contraris (Noguera, 2004). Aquesta idea de cos, bàsic en la proposta de filosofia ambiental de Patricia Noguera, permet la dissolució de l'objecte i el subjecte cartesians en una *natura-cultura com una sola paraula*.

En definitiva, la filosofia ambiental seria en essència una anti-filosofia, ja que la filosofia i especialment la filosofia moderna es fonamenten en l'escissió subjecte-objecte, en una epistemologia basada en les relacions de poder d'un subjecte cognoscent sobre un objecte quantificable que és la natura i l'univers exterior, herència cartesiana i neoplatònica, la qual permet la realització del projecte infinit del capitalisme (Noguera, 2005). Cal dir també que el pensament de Noguera i Ángel presenta alguns paral·lelismes amb l'esbós que Capra fa d'una emergent teoria dels sistemes vius capaç d'oferir una visió unificada de ment, matèria i vida (Capra, 1998). De fet, tot aquest canemàs de pensament ambiental confirma l'essència de les ciències ambientals.

4.2.3 Poetització d'un món desencisat

El positivisme elimina tota possibilitat de comprendre el món de la vida com a simbòlic-biòtic, ja que el seu món és un món quantificat, calculat i científic; és un món

despoetitzat (Noguera, 2004). Noguera proposa la recuperació de la dimensió míticopoètica de l'existència, per tal de tornar a encisar un món que admet la possibilitat d'expressió de l'ésser com a poètic. La filosofia ambiental ha de poetitzar les relacions entre els éssers humans i la terra, unes relacions que, com es veurà més endavant, també són estudiades des de la història ambiental, l'ecologia del paisatge, l'agroecologia o les emergents ciències ambientals. En paraules de P. Noguera, *la poetització del món, el seu reencisament, exigeix deixar que la veu misteriosa del món com a vida, com a ser que es desplega, com a perpètua aurora i crepuscle, pugui ser escoltada* (Noguera, 2004). A la zona objecte d'estudi, la vall d'Olzinelles, viu i treballa Perejaume, un poeta, artista i pensador, diríem ambiental, que escolta la veu misteriosa del Montnegre, i que es podria considerar un exemple d'aquesta aproximació poètica a la realitat que proposa la filosofia ambiental de P. Noguera. El seu poema *Pintura caminada* (Perejaume, 1992) suggereix moltes de les coses que aquí es pretenen exposar.

*Si me l'estimo –tu diràs-, tan bell,
aquest paisatge verd i ple d'onades!
Com m'agrada d'anar més enllà amb ell
sobre la tela, amb quatre pinzellades,*

*de nit! I obrir camins amb el pinzell,
com si em cridés a perdre'm i a vegades,
entre pintura i obaga, al cantell,
seure en un marc sota alzines daurades.*

*Paisatge i jo fugim per la pintura,
ens endinsem pels boscos novament:
Montalt, Montnegre, el mar, res no ens atura.*

*Torno cansat quan penso, bo i content,
que és el mateix el quadre i la natura.
Tot passejant els quadres van creixent.*

Anar més enllà amb ell –el paisatge- (...) *amb quatre pinzellades* és construir-lo mentalment tot pintant-lo; *obrir camins amb el pinzell* és explorar-lo a través de l'art; *seure en un marc sota alzines daurades* és guaitar-lo, assegut, a través del llenç. Aquesta dissolució del subjecte a l'objecte (d'estudi) recorda que la natura i l'esperit són facetes d'una mateixa unitat, i que el si mateix de l'ésser humà és una emergència de la natura i forma part del mateix procés evolutiu (Capra, 1998) o que l'home és una expansió de la natura (Noguera, *com. pers.*). Aquests versos suggereixen que és el mateix la natura que la nostra visió de la natura, o que la natura som nosaltres a la natura. El mateix Capra afirma que allò que anomenem arbre depèn de les nostres percepcions, del nostre mètode i de la nostra observació i, citant Heisenberg, diu que el que observem no és la natura en si mateixa, sinó la natura exposada al nostre mètode d'observació (Capra, 1998). A *Oïsmè* (Perejaume, 1998), el paisatge parla a través de l'escriptura de l'autor, que mostra una gran admiració pels escrits pirinencs de Jacint Verdaguer, en el qual s'inspira per a escoltar els mots que emeten les muntanyes i els boscos. Fent referència a les excursions del mossèn pels Pirineus, Perejaume diu: *De mica en mica, aquells forats de nom esberladissos prenen veu i el poeta els la pren al seu pas i els creix, als forats, una terra lletruda, alenosa i immesurable, o Sota el desglaç de 1882 i el de 1883, era la llengua que sorgia i la seva vasta dimensió de*

coses, i brollava la llengua, d'aquell desglaç estant, per totes les terres en avall, i es veia la llengua tota sencera de les beceroles als pics airejada, amb fogatges i partides que feien caminosos tots els mots, tots els llocs vocajables. Allò que demana P. Noguera en la seva filosofia amb un cert sentit metafòric –escoltar la veu misteriosa- Perejaume ho fa al peu de la lletra, i intenta escoltar els sons de les coses: De tant en tant, només de tant en tant, els llocs ens fan un signe perquè els llegim el so que pacientment han retingut; aleshores, ens lliuren, de sobte, una espluga de veu que era allà posada de feia qui sap quant. O bé: Potser són les muntanyes i les coses les que ara han pres els llocs de tot aquell anomenament, de tota aquella anomenada, i el nom els queda a dintre, i és aquest soroll de dintre el que temptegem de trobar, d'apropar-nos-hi, i ell ens corregeix per tal que advertim quins són els sons que millor li escauen (Perejaume, 1998).

L'audició perejàumica li permet descriure de forma extraordinària i sorprenent alguns aspectes característics del Montnegre. Per exemple, respecte del caràcter marcadament forestal d'alguns vessants montnegrins, diu: *Només hi podíem sentir com es feien més i més minses les clarianes, incapaces ja d'encabir un mot sencer. Hi havia encara la veu de les coses, però eren massa coses atapeïdes per sentir-ne cap, ni cap fragment intel·ligible. Aquell patrimoni acústic, amb milers d'inèdits i d'oblits, servava els sons i les imatges. Eren hectàrees senceres d'englotiment i expectació, com si el Montnegre fos una platea enlluernada, dreta, enmig d'un cel desert i emmudit: els arbres, els arbustos, els arítjols, les bardisses, estrafeien tota l'escriptura, la retenien sencera. Sovint, la gola se'ls inflava d'aire, però l'aire, en aquella espesetat d'escorça, no trobava els mots per sortir. Els boscos del Montnegre eren veritables boscos d'escriure, (...) veritables natures idiomàtiques en règim d'aclarida i amb una escriptura de torrents saltant-los avall per les conques (Perejaume, 1998). Però tot i la inspiració que li provoca l'emissió de sons del paisatge, hi ha alguns mots que no pot copsar: *Com és, d'altra banda, que hi ha noms dels quals només percebem el traç inicial ja no els podem seguir? Indrets, els sons dels quals tenen un esguard vagabund incompreensible? Noms que fan sentir-nos analfabets davant els trets d'un bosc o d'un camí expressats tan vivament: noms cisellats al natural com si tal cosa i, en canvi, de tan mal arrencar del natural?* (Perejaume, 1998).*

Aquest és precisament el problema amb què es troba Perejaume quan vol expressar el canvi ambiental que té lloc amb el despoblament rural i la desaparició de la cultura pagesa. La potència i la intensitat dels canvis, reconeguts per la recerca sobre manifestacions regionals de canvi global (Boada, 2002; Peñuelas i Boada, 2003), fa que sigui molt difícil expressar-los fora de com el propi territori ho fa. A *L'acallament pagès* (Perejaume, 2000) els canvis i els efectes dels canvis es resisteixen a ser expressats: *Sempre m'ha obsedit la dificultat que hom té per a verbalitzar aquesta mena de detalls [amb els quals el territori ens expressa la dimensió descomunal dels canvis] sense dir gaires nimietats.* En un plantejament insòlit en estudis entorn d'aquesta temàtica, Perejaume hi afirma que la dificultat d'expressar els canvis fora de com el propi territori ho fa mostra la potència extraordinària amb què aquest canvi ens excedeix, i l'emudiment de la realitat pagesa expressa de manera densa i eixordadora la magnitud dels canvis (Perejaume, 2000). Es tracta d'una manera literària i pensada de descriure els canvis en els usos i les cobertes del sòl que en aquest estudi es pretenen analitzar, complementària i no excloent –fins i tot necessària- a l'aproximació de les ciències ambientals. Reprenent Àngel, el lirisme per la matèria i la vida és el que cal

recuperar per a la consciència ambiental, per a la lluita per la vida que s'ha anat construint en el camí de l'evolució (Ángel, 2001).

4.2.4 Necessitat d'un canvi cultural: el retorn d'Ícar

Lluny de veure la crisi ambiental amb una mirada reduccionista i de pensar que la seva superació passa per una decisió únicament política, tecnològica o econòmica, l'aproximació filosòfica ambiental exposada fa una profunda reflexió sobre les bases de la civilització occidental i posa de manifest l'origen cultural de la crisi. La situació del dualisme platònic a l'origen de la crisi ambiental, juntament amb els intents de construcció d'una filosofia ambiental que intenti recuperar la unitat perduda, són les bases d'una nova cultura i d'una nova ètica respectuosa amb el món de la vida, una nova cultura que permeti una visió holística i integrada del món. Així, la consigna ambiental hauria de ser l'exigència del canvi cultural i no la perpetuació d'un suposat desenvolupament sostenible que deixi intacte el cor del problema (Ángel, 2001), un gran canvi cultural per adaptar-se a les noves circumstàncies i necessitats. El pensament ambiental, segons Noguera (2004), emergeix de la problemàtica ambiental de la mateixa manera que el pensament cartesà, la física newtoniana i el paradigma mecanicista emergeixen de les necessitats burgeses del segle XVII. Unes paraules d'Augusto Ángel resumeixen la necessitat d'un canvi cultural en relació amb el moment històric crepuscular que està vivint la civilització occidental: *Totes les cultures en el moment del seu ocàs somien amb esdevenir sostenibles. La crisi ambiental no demana simplement un acte de penediment, acompanyat d'un propòsit de bona conducta. És necessari repensar la totalitat de les formes d'adaptació de la cultura, des de la tecnologia fins al mite* (Ángel, 1996, citat a Moreno, 2005).

Contra aquesta crida a repensar-ho tot es podria argumentar que per transformar el món cal actuar i no pensar tant. Recordant la tesi onzena de Marx sobre Feuerbach (*Els filòsofs no han fet sinó interpretar el món de diverses maneres; però del que es tracta és de transformar-lo*), veiem que la teoria i l'activitat pràctica revolucionària s'unien contínuament en la filosofia marxista (Tejedor, 1997). P. Noguera (2004) respon a Marx dient que no té cap càrrec de consciència en expressar la paraula, *segurs de l'eficàcia de la seva acció, de poder encisar el món de nou (...). La paraula crea món*. Seguint amb l'analogia d'Ícar, la cultura occidental es troba en el moment del retorn a la terra i a la natura, ha de passar l'aventura arriscada del descens, amb les ales espatllades. Capra, amb la interpretació de l'ecologia profunda d'Arne Naess, ofereix alguna reflexió per a una ètica ecològica força coherent amb la filosofia ambiental colombiana. L'ecologia profunda proposa no separar els humans, ni cap altra cosa, de l'entorn natural, sinó que veu el món com una xarxa de fenòmens interconnectats i interdependents, de manera que quan la percepció ecològica profunda es torna part de la nostra vida quotidiana emergeix un sistema ètic radicalment nou (Capra, 1998). Segons Capra, quan el si mateix s'amplia fins a identificar-se amb la natura i relaciona psicològicament (no lògicament) la protecció de la natura amb la protecció de nosaltres mateixos, la cura cap a l'ambient flueix naturalment. Es tracta, segons Augusto Ángel (2001), de *trobar un camí nou que permeti a l'home recolzar les seves arrels a la terra sense necessitat d'enterrar-s'hi*, com va fer Ícar. De ben segur en aquest descens hi haurà alguna sorpresa: què va passar amb Dèdal, el pare d'Ícar?

4.3 Interdisciplinarietat: per a la comprensió d'un món de canvis

4.3.1 Un nou aparell conceptual, un nou paradigma social

La separació entre objecte i subjecte o natura i cultura que, com s'ha vist anteriorment, ha caracteritzat el pensament i la cultura occidentals, serveix per delimitar nítidament els camps d'estudi a abordar per part del coneixement científic (Boada i Saurí, 2002). Segons Wynne (1994, citat a Boada i Saurí, 2002) aquesta separació d'àmbits del coneixement dóna lloc a una situació de subordinació i dependència de les ciències socials respecte les ciències naturals. Tornant al discurs d'Ángel, la ciència encara no hauria aconseguit deslliurar-se de l'encant de la "fuga" platònica: les ciències socials segueixen construint un sistema cultural sense adherències a la terra i les ciències naturals pensen la natura sense l'home (Ángel, 2001). A més de la separació de la ciència en dues grans branques, una més gran que l'altra, també es produeix una compartimentació del coneixement en petites parcel·les altament especialitzades però desconnectades de la resta. Per E. Morin, que com s'ha dit abans critica el paradigma simplificador de la investigació, la causa profunda de l'error que comet la ciència no és la falsa percepció ni la incoherència, sinó la reducció d'allò complex a allò senzill, és a dir, en fer creure que el tall arbitrari que s'aplica sobre la realitat és la pròpia realitat (Toledo, 2005). Toledo (1998) critica el reduccionisme de l'enfocament analític-parcel·lari i parla de l'aparició, des de com a mínim la meitat del segle XX, d'un nou aparell conceptual, el qual sorgeix a contracorrent de la tendència contemporània a la parcel·lació del saber.

El nou aparell conceptual, que presenta un clar paral·lelisme amb el pensament ambiental descrit, intenta integrar les ciències naturals i socials en diferents propostes encaminades a superar el "neo-obscurantisme" a què ens aboca l'especialització científica en camps inconnexos (Naredo, 1992, citat a Toledo, 1998). El marc conceptual emergent inclou, entre altres, una sèrie de "disciplines híbrides", noves propostes epistemològiques i metodològiques sorgides en diferents moments i en diferents camps del coneixement com a intent de comprensió dels problemes ambientals i de contribució a la superació de la crisi. Segons Toledo (1998), han sorgit unes 20 disciplines híbrides, l'enfocament de les quals és el resultat de la integració de l'estudi de la natura amb diferents aproximacions en l'estudi d'allò social o humà. Entre les noves disciplines trobem la història ambiental, l'ecologia del paisatge, l'agroecologia, l'ecologia humana, la sociologia ambiental o l'economia ecològica. Algunes d'elles contribueixen de forma notable a la conformació del marc conceptual de la nostra recerca, i es comentaran més endavant.

El canvi descrit és una resposta científica però també social. En aquest sentit, Fritjof Capra generalitza la definició de paradigma científic de Thomas Kuhn a la de paradigma social, el qual considera com una constel·lació de conceptes, valors, percepcions i pràctiques compartits per una comunitat, que conformen una visió particular de la realitat que, al seu torn, és la base de la manera en què l'esmentada comunitat s'organitza (Capra, 1998). El físic de la Universitat de Viena afirma que assistim a un canvi de paradigma social, a una transformació que recorda el canvi cultural que reclamen Ángel (2001) i Noguera (2004) des del terreny filosòfic. Funtowicz i Ravetz (2000) van més enllà del concepte de normalitat de Kuhn i parlen d'una ciència postnormal que qüestiona la racionalitat excoent, incorpora la incertesa i la ignorància i posa de manifest la necessitat de diàleg democràtic entre diferents formes

de coneixement legítimes per a la superació dels problemes ambientals globals. Capra (1998) coincideix amb Toledo (1998) en què el canvi de paradigma mecanicista al paradigma ecològic s'ha produït de diferents maneres, a velocitats diferents i en els diferents camps científics. El canvi principal radica en el trasllat de l'èmfasi sobre les parts (paradigma mecanicista o reduccionista) a l'èmfasi sobre el tot que caracteritza el paradigma ecològic (o holístic) i el pensament sistèmic (Capra, 1998). Segons el mateix Capra, els descobriments en física, astronomia i matemàtiques dels segles XVI i XVII (Copèrnic, Galileu, Descartes, Newton), transformaren la visió medieval d'un món orgànic, viu i espiritual a una visió del món com a màquina que pot ser quantificada i esbocinada en parts per tal d'entendre el funcionament del tot. Durant la revolució científica se separaren els fets dels valors, i des de llavors pensem que els fets científics són independents dels nostres valors (Capra, 1998). De forma semblant al que apunta Noguera (2004), Capra (1998) sosté que la primera oposició frontal al paradigma cartesià mecanicista sorgeix del moviment romàntic en l'art, la literatura i la filosofia de finals del segle XVIII i del segle XIX. Un vers de William Blake, poeta místic i pintor que criticà apassionadament Newton, serveix per a resumir la resposta romàntica a una ciència simplificadora i reduïda a objectes analitzables: *May God us keep / from single vision and Newton's sleep.*³ Segons Capra, la visió romàntica de la natura com un gran tot harmoniós va fer que alguns científics del segle XVIII visualitzessin la terra com un ser viu, una idea que modernament ha estat formulada pel polèmic James Lovelock en la hipòtesi de Gaia. Alexander von Humboldt, un dels grans pensadors unificadors del segle XVIII i XIX, fou un dels científics que portà aquesta idea més enllà (Capra, 1998).

La nova perspectiva dels sistemes vius de Capra considera l'ecosistema com una xarxa amb diferents nodes, cadascun dels quals representa un organisme, i ampliat cada node apareixer com una nova xarxa. Aquesta xarxa de xarxes és la trama de la vida (Capra, 1998). El canvi de les parts al tot esmentat anteriorment és el principal criteri del pensament sistèmic, segons el qual les propietats del tot (o sistèmiques) queden destruïdes quan el sistema es redueix a elements aïllats analitzables. A cada nivell concret del sistema (o de la xarxa) emergeixen una sèrie de propietats que són pròpies d'aquell nivell, fet que, com es veurà més endavant, té algunes implicacions per a l'estudi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl. El trasllat de les parts al tot també es pot contemplar com el canvi d'objectes a relacions. Mentre que en la visió mecanicista el món és un conjunt d'objectes que interaccionen (i les relacions són secundàries), en la visió sistèmica els objectes són considerats xarxes de relacions integrades en xarxes més grans (Capra, 1998). Les relacions són prioritàries, mentre que les fronteres entre patrons discernibles (objectes) són secundàries.

Aquesta visió del món en xarxa pot ser considerada un bon punt de partida per a la dissolució del dualisme natura/cultura o objecte/subjecte sobre la qual s'ha parlat anteriorment, i presenta interessants punts en comú amb la filosofia ambiental. De la visió de la realitat com una xarxa de relacions es deriva una crítica a la noció d'objectivitat científica, ja que aïllar un patró dins d'aquesta complexa xarxa tot dibuixant una frontera aleatòria al seu voltant i denominar-lo "objecte" resulta arbitrari, i mentre que en el paradigma científica cartesià les descripcions són considerades objectives, és a dir, independents de l'observador humà i del procés de coneixement, el nou paradigma implica que l'epistemologia ha de ser inclosa explícitament en la

³ Font: Capra (1998). S'ha extret el text en anglès per a mantenir la rima. La traducció és: "Deslliuri'ns Déu / de la visió simplificadora i del son de Newton."

descripció dels fenòmens naturals (Capra, 1998). A més de les transformacions descrites, el canvi de paradigma significa una altra “convulsió” molt inquietant per alguns científics: la metàfora arquitectònica del coneixement com un edifici construït sobre fermes fonaments (la física), utilitzada arreu, queda substituïda per una xarxa interconnectada de conceptes i models en la qual no existeixen fonaments, i on no hi ha jerarquies acadèmiques.

4.3.2 Allò rural com a referent integrador

La conceptualització que fa Toledo (1998) d'allò rural des de la perspectiva del metabolisme entre societat i natura, aporta algunes reflexions interessants per a l'anàlisi socioecològica dels canvis en els usos i les cobertes del sòl del territori rural. Les societats humanes produeixen i reproduïxen llurs condicions materials d'existència a partir del seu metabolisme amb la natura, realitzat a través del treball. El procés del treball inclou el conjunt d'accions a través de les quals els humans s'apropien, produeixen, circulen, transformen, consumeixen matèria i energia del món natural i excreten matèria i energia cap al món natural. Mentre que en les societats tradicionals el metabolisme de l'espècie humana amb la natura era (o és, encara existeixen societats tradicionals?) realitzat per quasi tots els membres, en les societats complexes i diferenciades sectorialment el món rural és vist per Toledo (1998) com una membrana d'intercanvi entre la natura i l'esfera urbana. A través del treball, doncs, els humans socialitzen fraccions de la natura i naturalitzen la societat (Toledo, 1998) i es genera una situació de determinació recíproca entre ambdues, la qual produeix una coevolució entre els dos sistemes al llarg de la història. Amb un clar vincle a l'engranatge home-natura de Marx (esmentat anteriorment), la conceptualització natural de la societat i social de la natura de Toledo condueix a la necessària interdisciplinarietat en l'estudi d'allò rural.

Per exemple, l'agroecologia, una de les disciplines híbrides esmentades anteriorment, considera l'agricultura com el resultat d'un procés coevolutiu entre sistemes socials i sistemes ecològics locals, en un discurs que s'emmarca en la crítica científica i social als impactes socioecològics de l'anomenada revolució verda. L'ecologia del paisatge, que tracta dels aspectes estructurals i funcionals del paisatge, és una altra de les disciplines híbrides d'importància per a l'anàlisi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl i per a l'estudi de la realitat rural. Estructuralment, el paisatge està format per una sèrie d'elements de diferent naturalesa, forma i mida, i amb una determinada disposició espacial. Funcionalment, aquests elements estan relacionats entre ells per una sèrie de fluxos d'energia, materials i organismes (Rodà, 1999). L'aproximació ecològica al paisatge, inspirada per Forman i aplicada a la gestió d'espais naturals protegits de Catalunya per F. Rodà (entre d'altres), fa especial referència al paper de les activitats agrosilvopastorals tradicionals en el funcionament i l'estructura del paisatge. Aquestes contribuirien a mantenir una certa heterogeneïtat espacial, en fragmentar els ecosistemes en múltiples estadis successius (Boada i Saurí, 2002), i el seu progressiu abandonament comportaria una homogeneïtzació paisatgística i una pèrdua de biodiversitat.

Al sonet *Pintura caminada*, Perejaume (1992) dibuixa la natura amb el pinzell. De fet, això és el que fa, amb una relació no artística sinó primària amb la natura, l'ésser humà a través de les formes d'apropiació de recursos. De la metàfora de l'efecte paisatgístic del sector primari, però també dels postulats de l'ecologia del paisatge, es deriva la crítica a la visió urbana de la natura, que ha menyspreat la intervenció rural als sistemes naturals per considerar-la una violació de la donzella verge, amb què inconscientment associen la natura per oposició a tot allò corromput per l'expansió de la urbs. El

sentiment antiprimari generalitzat no només ha oblidat la dimensió ambiental del sector primari, sinó també el paper que té la membrana rural en el funcionament del sistema metropolità. Una visió que s'ha transmès a la gestió d'espais naturals protegits de Catalunya, i que ha contribuït molt poc a llur conservació (Boada i Otero, 2006). La conceptualització del paisatge com a realitat socioecològica en continu procés de canvi també es basa en la coevolució i interacció històrica entre societat i natura, tal com es veurà seguidament en parlar d'història ambiental i canvi global.

4.3.3 Història ambiental: història de la natura-cultura⁴

El origen de la història ambiental

La història ambiental és una altra de les disciplines híbrides esmentades per Toledo (1998) que resulta especialment interessant per al marc conceptual de la recerca. De fet, veiem que com a disciplina té l'origen en la percepció de la crisi ambiental i forma part del nou aparell conceptual que en surt com a resposta. La història ambiental⁵ sorgeix amb força a principis de la dècada dels setanta, coincidint amb l'inici de la percepció de la gravetat de la crisi ambiental per part de la comunitat científica internacional i amb l'aparició dels primers moviments ecologistes (Worster, 1988; González de Molina, 1993). Segons Donald Worster, aquest nou camp de recerca, que vol entendre com el medi ha afectat els humans al llarg del temps i com aquests l'han influït, neix amb una finalitat moral i amb forts compromisos polítics al darrera. La història ambiental es comença a gestar, d'una banda, amb els historiadors francesos de l'escola dels *Annales* Fernand Braudel i Emmanuel Le Roy Ladurie, que ja van mostrar un clar interès en estudiar les relacions entre natura i societat a través de la geografia humana (González de Molina, 1993; Boada i Saurí, 2002), i d'altra banda, amb Roderick Nash, que recomanava estudiar el medi ambient com un document històric en el qual els americans havien escrit sobre ells mateixos i sobre els seus ideals. Altres referents de la història ambiental són Malin i Webb, considerats per Donald Worster els primers historiadors en incorporar l'ecologia a l'estudi d'una regió i la seva cultura, i Carson, que manifestava la necessitat d'un canvi ètic pel que fa a la relació dels humans amb la natura al llibre *Silent Spring*, de 1969.

Història, ecologia i societat

Segons Boada i Saurí (2002) l'historiador que primer sistematitza el camp de recerca de la història ambiental és Donald Worster amb l'obra *Nature's economy*, de 1977. L'anàlisi històrica que Worster (1977) fa de les idees ecològiques, des dels autors que han constituït les bases de l'ecologia fins al naixement del moviment ambientalista, posa de manifest que l'activitat científica de l'ecòleg és inseparable de la seva matriu sociocultural. Així, per exemple, diferents doctrines filosòfiques, com el racionalisme o el romanticisme, haurien donat lloc a diferents concepcions sobre el funcionament de la natura, diferents visions de la ciència i diferents actituds humanes vers l'entorn natural per part de naturalistes i científics. Les descripcions que fa cada generació de científics de l'ordre natural revelen els trets de la societat humana i les seves preocupacions. Però,

⁴ Aquest apartat és una actualització del marc teòric publicat a Otero (2005).

⁵ A la bibliografia trobem diferents maneres d'anomenar aquesta disciplina: *storia dell'ambiente* (Caracciolo, 1988), *historia ecológica* (González de Molina, 1993), *ecología histórica* o *ecohistoria* (Deléage, 1993; traducció al castellà), *histoire de l'environnement* (Beck i Delort, 1993), *environmental history* (Worster, 1977; Bailes, 1985; Brimblecombe i Pfister, 1990) i *història ambiental* (Boada i Saurí, 2002).

al seu torn, l'ecologia també influeix en la cultura i la moral que la crea i sovint és la base científica de l'ètica. La influència social de l'ecologia es veurà clarament a partir del naixement del moviment ambientalista, amb autors com Barry Commoner, Rachel Carson o James Lovelock. Així doncs, el relativisme històric, o la concepció que les idees –polítiques, científiques, etc.- estan assentades en un context històric particular, també és vàlid per l'ecologia. La història ambiental, amb la revisió històrica de les idees ecològiques, evita el dogmatisme científic i posa al descobert unes comunitats humanes i un món natural que poden servir de model i aportar coneixements per configurar la relació entre la societat actual i la natura. Al treball de Worster s'hi afegeix l'obra *Environmental history* (Bailes, ed., 1985), que conté assaigs de diferents autors. Bailes critica la manca de visió històrica en estudis de caràcter global, com ara *Els límits del creixement* del Club de Roma, de 1972. La història ambiental, que inclou tots els estudis sobre la relació entre les societats humanes i l'ambient natural al llarg del temps, pot aportar informació clau en l'anàlisi de les tendències futures de la relació societat-natura (Bailes, dins Bailes, ed., 1985). Tot i no haver-hi consens sobre la conveniència d'adoptar una metodologia pròpia, sembla clar que l'historiador ambiental s'ha de basar en una combinació de la metodologia de l'historiador general amb el coneixement de l'ecologia moderna. Thomas Dunlap (dins Bailes, ed., 1985), per exemple, demostra un bon coneixement de l'ecologia animal i la relació depredador-presa en el seu estudi sobre el canvi de les actituds humanes vers els grans depredadors mamífers, i John Perkins (dins Bailes, ed., 1985) incorpora l'entomologia en l'anàlisi de la relació entre el control de plagues i la producció d'aliments als EUA. La incorporació de conceptes d'una ciència natural a l'anàlisi històrica, però, podria conduir a un determinisme biològic que, segons autors com John Opie i Thomas Cox (dins Bailes, ed., 1985), s'hauria d'evitar.

Valoració moral i funcions de la història ambiental

Respecte el debat sobre la legitimitat de fer valoracions morals, hi ha diversitat d'opinions. Joel Tarr (dins Bailes, ed., 1985) afirma que la valoració moral treu credibilitat a l'historiador ambiental, que podria resultar sospitós de seleccionar aquells fets que estan d'acord amb el seu punt de vista i fer-ne interpretacions per recolzar preferències particulars. Worster, en canvi, defensa el dret dels historiadors a la crítica moral, en la qual els historiadors ambientals resulten avantatjats, ja que ecologia i història juntes poden suggerir el grau amb què les societats han mantingut un balanç adequat amb la natura i quines pràctiques han tendit a trencar el balanç i perjudicar la salut humana i la de l'entorn natural (Bailes, dins Bailes, ed., 1985). Altres funcions de la història ambiental són analitzar críticament els motius donats per dur a terme una determinada pràctica o política ambiental i aportar exemples sobre algunes formes de gestió dels recursos naturals que podrien ser útils per al futur. Finalment, Bailes reconeix la importància d'una història ambiental a escala internacional, degut a l'extensió espacial d'alguns problemes ambientals transfronterers, però manté que l'enfocament nacional i local són òbviament necessaris. El 1988 Donald Worster edita *The ends of the earth*, una selecció d'assaigs d'història ambiental de diferents autors (Boserup, Earle, Dasmann). Worster afirma que la història ambiental té un gran potencial per canviar la manera com percebem el passat, i ens pot explicar més satisfactòriament com hem arribat a ser el que som i on som avui. Els historiadors ambientals poden contribuir a donar respostes a la pregunta de com pot sobreviure l'espècie humana sense degradar el planeta i la vida. La història ambiental rebutja l'assumpció tradicional que l'experiència humana ha estat exempta de constreyniments naturals i que és una espècie separada de la resta, i tracta el paper i el lloc de la natura

en la vida humana. Més que una nova especialitat, la història ambiental ajunta una gran varietat de temes, i d'aquesta síntesi en sortiran, segons Worster, noves preguntes i noves respostes. Alberto Caracciolo publica, també l'any 1988, *L'ambiente come storia*, on alerta del perill de recuperar, en el pas a una història ambiental que no es restringeix als humans sinó que cerca nexes entre aquests i el seu entorn, el dualisme cultura-natura creat al llarg del desenvolupament de les ciències i la filosofia a partir de la Grècia clàssica i que ha estat present en el discurs historiogràfic. Una història ecològica⁶ sensata, que superi un enfocament exclusivament antròpic, no podrà entendre la natura i la societat de forma separada (Caracciolo, 1988). La història ambiental neix, segons Caracciolo, fora de la història general o econòmica i contra llur premissa antropocèntrica. Gran part de la civilització occidental ha posat l'home al centre de l'univers, sempre guanyador i senyor de la natura, i els historiadors s'han convertit en estudiosos del progrés i el domini de l'espècie humana. Ara, en canvi, la recerca històrica s'ha de traslladar als ecosistemes, tot fent convergir el temps històric amb el geològic i biològic. Però la vertadera novetat metodològica d'aquesta nova anàlisi històrica ha de ser, segons Caracciolo, posar de manifest el grau de previsió que l'actor històricament i culturalment determinat té dels resultats futurs de la seva pròpia actuació sobre el medi ambient (Caracciolo, 1988). Per exemple, els antics sistemes de gestió dels boscos i les pastures dels Apenins, basats en normes i institucions col·lectives i conservatives del recurs, mostraven una previsió de protecció dels recursos forestals que donava prioritat al manteniment del bé a llarg termini sobre la maximització del benefici immediat. Un altre exemple de sistema de gestió dels recursos naturals amb un elevat grau de previsió ambiental serien les normes consuetudinàries d'utilització dels boscos, les pastures i els conreus de propietat comunal de les valls alpines. Alguns d'aquests sistemes, com *Le Regole* de Cortina d'Ampezzo, a les Dolomites italianes, han subsistit fins als nostres dies i s'han convertit en un exemple de gestió forestal sostenible (Otero, 2004). Estudiant el grau de consciència i de previsió dels subjectes dels èxits futurs de la seva intervenció ecològica, l'historiador ambiental haurà d'ampliar les metodologies, intercanviar les tècniques de recerca amb altres disciplines i "inventar" fonts per a la història.

Ciències naturals i ciències socials en història ambiental

A *The silent countdown* (Brimblecombe i Pfister, ed., 1990), els editors parlen de la necessitat creixent de cooperació entre disciplines per entendre els problemes del present i la interacció de les societats humanes i els seus ecosistemes al llarg del temps. El major impediment per entendre els problemes ecològics és la manca de comunicació entre ciències naturals i ciències socials (Brimblecombe i Pfister, 1990). La història ambiental pot servir de diàleg entre aquestes dues branques de la ciència, que hauran de familiaritzar-se entre elles per tal d'incorporar els resultats de "l'altra banda" en el conjunt de teories i metodologies pròpies (Kaufmann 1987, dins Brimblecombe i Pfister, ed., 1990). Amb la necessària interdisciplinarietat l'historiador haurà d'estudiar les arrels de la crisi ambiental i establir sota quines condicions les societats passades han aconseguit mantenir una estabilitat amb el seu entorn. En els treballs sobre història ambiental europea presentats a *The silent countdown* es diferencien dos enfocaments: l'holíctic i el complementari. L'anàlisi holística de les relacions entre persones i natura es basa en el marc conceptual de l'ecologia humana i en el concepte d'ecosistema. Aquest, que no representa una unitat física real, és vist com a unitat heurística que ens

⁶ Caracciolo utilitza aquí el terme "història ecològica". Tot i així, el propi autor considera que l'adjectiu "ecològica" és massa restrictiu, i és més adequat el mot "ambiental" (pàg. 14).

permet desenvolupar una recerca holística en una qüestió donada. Així, l'èmfasi de la recerca històrica passa dels individus i les societats a l'estudi de l'ecosistema. En aquest estudi ecològic del passat s'analitza el flux d'energia, un element comú dels processos humans i els naturals, a través de l'ecosistema, cosa que permet conèixer les interrelacions entre societat i medi i comparar els ecosistemes en l'espai i en el temps. Rolf Peter Sieferle (dins Brimblecombe i Pfister, ed., 1990), per exemple, analitza certs tipus de societat en funció de la forma d'organitzar llurs fluxos d'energia i de la quantitat d'energia que utilitzen, i en distingeix tres: societats caçadores/recol·lectores amb sistema d'energia solar no modificat, societats agrícoles amb sistema d'energia solar modificat i societats industrials amb sistema d'energia fòssil. La concepció complementària, en canvi, percep les qüestions ambientals com una faceta addicional de la història: descriu l'impacte dels processos de producció i consum en els medis social i natural o estudia el paper del medi natural en la consciència ambiental individual i col·lectiva. Finalment, Blaschke (dins Brimblecombe i Pfister, ed., 1990) afirma que la història ambiental té una tasca pedagògica, ja que ha de tenir la capacitat d'influir en la consciència de la humanitat i d'afavorir un sentit de responsabilitat vers el medi ambient.

L'obra d'història ambiental a escala planetària *Historia verde del mundo*, de Clive Ponting (1991) és, segons Arnold (1996), la història de la bogeria i la destructivitat humanes, una descripció del que ha patit el planeta sota el domini humà. Per satisfer la creixent població, els humans han hagut de passar per dues grans transicions, l'agricultura en primer lloc i l'explotació de combustibles fòssils més endavant. Aquests dos grans canvis tecnològics han permès incrementar la població mundial i han tingut efectes negatius per al medi ambient des de fa 10.000 anys quan, segons Ponting, començà la destrucció. A França, El *programme interdisciplinaire de recherche sur l'environnement* (PIREN) del CNRS va decidir promoure la recerca interdisciplinària sobre història ambiental, amb la intenció de coordinar i posar sistemàticament en contacte especialistes de diferents disciplines. La pluridisciplinarietat havia de donar pas a la interdisciplinarietat. Es tractava d'estructurar millor una nova disciplina que s'alimenta d'altres, però que no és simplement la suma de les parts, ja que la convergència i la fusió aporten més que la suma aritmètica. L'enfocament interdisciplinari va reunir un immens potencial documental, i va permetre interpretar-lo i explotar-lo, tot definint conjuntament una problemàtica, posant en comú mètodes específics o elaborant-ne de nous (Beck i Delort, 1993). Aquests autors, a la introducció de *Pour une histoire de l'environnement* (1993), defineixen la història ambiental⁷ com l'estudi de les condicions naturals i culturals del passat que han tingut efectes sobre l'espècie humana. Un dels primers objectius de la història ambiental és saber per què es constitueix en el moment en què ho fa. També s'haurà d'estudiar la història del concepte de medi ambient, de la idea de natura i de la ciència i la consciència ecològiques. Els treballs presentats a *Pour une histoire de l'environnement* s'engloben en quatre grans eixos: evolució del litoral, aigües continentals, espècies animals i impacte de l'antropització sobre els medis naturals.

“Ecologitzar” la història i “historitzar” l'ecologia

A *Historia de la ecología* (1993), Jean Paul Deléage coincideix amb Worster (1977) en la inseparabilitat de la ciència i la ideologia. Per exemple, l'abandó de la idea i d'immutabilitat de les classes socials durant la Revolució Francesa coincideix amb el

⁷ *Histoire de l'environnement*.

pas d'una representació repetitiva i estàtica de la natura a representacions biològiques, orgàniques i evolutives. Les idees de Deléage presenten un cert paral·lelisme amb les de Noguera, la qual afirma que les teories científiques no emergeixen del no res, sinó de la pròpia vida (Noguera, 2004). Considerant que l'espècie humana forma part del planeta, ja no cal demostrar l'interès d'una reflexió ecològica basada en un conjunt de dades històriques degudament analitzades, i la història ja no pot oblidar la ciència ecològica. L'ecologia es pot convertir en una estructura clau de la nova historiografia, a condició que no pretengui substituir-la. Només la nova història ambiental, que Deléage denomina "ecohistòria", podrà articular les temporalitats socials i les temporalitats ecològiques, l'escala de les quals és clarament diferent, i constituir un temps de les societats de la natura, ancorades en els seus ecosistemes (Deléage, 1993). Deléage afirma que tot enfocament d'ecologia humana, seguint la línia de l'aproximació holística de *The Silent Countdown*, ha de considerar a diferents escales de temps el funcionament dels ecosistemes socials, els mecanismes que en garanteixen l'estabilitat i els processos que originen la degradació dels seus fonaments ecològics. L'anàlisi històrica que fa Deléage posa de manifest, d'una banda, l'existència d'un conflicte universal entre l'espècie humana i la natura, que resumeix dient que cap civilització ha estat ecològicament innocent, i de l'altra, el fet que en els col·lapses d'algunes civilitzacions, la degradació de l'entorn va jugar un paper paral·lel amb altres factors socials. És a dir, que una explicació ecològica unívoca no podria explicar les crisis ambientals del passat, sinó que cal considerar també el paper dels factors socials: econòmics, tècnics o de representació col·lectiva de la natura (Deléage, 1993).

González de Molina, a *Historia y medio ambiente* (1993), afirma que la història ecològica⁸ no és una nova especialitat historiogràfica que pugui afegir-se a la història econòmica o agrària, ni tampoc un camp específic de coneixement dominat per les ciències naturals, sinó que és una nova manera d'entendre l'evolució dels éssers humans que implica un canvi radical en el seu enfocament. En realitat, la història ecològica només ha d'existir com un estil alternatiu de comprendre la història, el sentit del qual desapareixeria quan el seu discurs hagués estat assumit per la comunitat d'historiadors (González de Molina, 1993). La història ecològica aspira a "ecologitzar" la història, fet però que no significa un reduccionisme ecològic, ja que l'ecologia, per si sola, no pot explicar totes les modalitats de relació entre les societats humanes i la natura. Degut a la coevolució entre societat i natura al llarg de la història, la història ecològica ha de ser un camp on conflueixin les ciències naturals i les ciències socials. Seguint la interdisciplinarietat de Brimblecombe i Pfister (1990), González de Molina afirma que l'historiador s'ha de familiaritzar amb les teories, les categories i els mètodes d'ambdues ciències. A més, considera necessari, de forma semblant a Caracciolo, un replantejament dels supòsits teòrics i metodològics amb els quals s'ha abordat la història fins ara, que ha portat a fer un discurs historiogràfic antropocèntric i que ha oblidat els enormes costos socials i ambientals del progrés. En la línia del que proposava Caracciolo, cal restituir l'associació societat-natura perduda i entendre la història com el procés de coevolució entre l'espècie humana i el seu medi.

L'enfocament de González de Molina desmenteix les concepcions evolucionistes unilineals, que identifiquen l'evolució com un moviment cap a formes de societat materialment i moralment superiors, i que asseguren l'existència d'una única línia de desenvolupament de les societats humanes des del més senzill al més complex

⁸ Veure la nota 5.

(González de Molina, 1993). L'evolució de les societats humanes segueix, en canvi, les pautes de l'evolucionisme multilíneal, el qual reconeix l'existència de diverses línies de desenvolupament que condueixen des d'un tipus de societat a un altre. Segons aquest punt de vista, hi hauria diferents tipus de societats en funció de llur nivell de complexitat i diferenciació interna, però no totes haurien de seguir un únic camí de desenvolupament ni existeixen societats moralment superiors a d'altres. Noguera (2004) també qüestiona la linealitat teleològica de la història i l'homogeneïtat de conceptes com desenvolupament i progrés.

La ciència natural: font d'autoritat?

A *Una tierra abierta. Materiales para una historia ecológica de España*, J. Alonso (1995) fa una anàlisi històrica ambiental de la península ibèrica al llarg de pràcticament un milió d'anys, utilitzant una periodització eclèctica que intenta reflexar els diferents models socioambientals que hi han existit al llarg de la història (Alonso, 1995). Segons Alonso, la interacció entre el sistema cultural i el sistema ecològic té un elevat grau de complexitat, i algunes de les peces que la caracteritzarien són la influència dels factors geofísics i el clima en la població, l'apropiació de la producció primària de l'ecosistema o la correspondència entre les superestructures ideològiques i els models de gestió ambiental. La discussió històrica ambiental, que necessàriament ha de considerar llargs períodes de temps, tindria com a primer objectiu contribuir a resoldre alguns dels problemes ambientals de la societat. David Arnold (1996), a *La naturaleza como problema histórico*, relaciona l'interès de molts historiadors per considerar la natura en els seus estudis amb l'estímul de les preocupacions ambientals contemporànies i amb l'interès per la recerca de nous gèneres d'història i nous tipus de fonts. Per a Arnold, la ciència (natural, entenem) pot proporcionar als historiadors idees clau sobre l'estructura i la dinàmica del passat, pot ser una "font d'autoritat" en l'anàlisi històrica. Alguns historiadors, però, influïts per l'obra *Silent Spring* (Carson, 1969) i per la crítica a la ciència i a la tecnologia lligada a les preocupacions sobre la contaminació industrial o l'energia nuclear, han començat a considerar la ciència no com a fet objectiu ni com a font de coneixement que dóna autoritat, sinó com una activitat impulsada per diferents agendes polítiques i culturals. En paraules d'Arnold, la ciència necessita ser desarmada i oberta a l'escrutini històric, gràcies al qual podrem descobrir com les idees sobre el medi ambient s'han construït socialment i han servit, en diferents èpoques i maneres, com a instruments d'autoritat, identitat i repte (Arnold, 1996).

Així, la història ambiental, a més dels canvis en el medi ambient i els seus efectes en les societats humanes, ha d'estudiar el desenvolupament de les idees sobre el món natural i la manera com aquestes han passat a formar part del nostre coneixement de la pròpia història i la cultura. La història ambiental és la història de la relació humana amb l'ambient com a objecte, agent i influència en la història humana. Respecte les escales de la història ambiental, el nivell local probablement és on es poden copsar millor els factors que formen part d'una història ambiental més complexa (Arnold, 1996), però degut a la globalitat dels problemes ambientals, s'ha d'anar més enllà de les fronteres que ha utilitzat la història tradicionalment. Curiosament els historiadors han cridat l'atenció sobre la tendència del planeta a uniformar-se, però les experiències i les expectatives de l'ambient (i les manifestacions del canvi global, afegim) continuen mostrant una gran diversitat entre diferents regions del planeta. A la conclusió de la seva obra, Arnold afirma que, en un moment de consciència ambiental creixent, els historiadors no poden callar sobre un tema d'interès públic tan ampli com és aquest canvi ambiental.

Finalment, i portant la revisió bibliogràfica a Catalunya, és interessant recordar unes paraules que Garrabou i Tello atribueixen a l'historiador J. Fontana i al biòleg S. Rose: *Els éssers vius tenim la capacitat de construir el propi futur responant a les contingències canviant del nostre medi, i la resposta és oberta i radicalment imprevisible. L'únic que no podem triar, tanmateix, són les circumstàncies on es succeeixen les respostes. Atès que aquestes circumstàncies són resultat d'esdeveniments i tries anteriors, el passat esdevé la clau del present. Per això, tant a l'ecologia com a l'economia o a la societat, res no té sentit si no és a la llum de la història* (Garrabou i Tello, 2004).

Aquesta revisió bibliogràfica, en absolut exhaustiva, posa de manifest que la història ambiental aplega coneixements de diferents disciplines, compta amb autors de diverses formacions acadèmiques i segueix diferents metodologies. L'heterogeneïtat metodològica és considerada positiva per Boada i Saurí, tant pel que fa a les diferents disciplines que hi intervenen com pel que fa als plantejaments metodològics en relació amb el temps històric i el temps ecològic (Boada i Saurí, 2002). La història ambiental, tal com s'ha dit, és una disciplina híbrida, i és un exemple de com s'han incorporat algunes qüestions de les ciències biofísiques a una disciplina social com és la història. Boada i Saurí (2002) consideren que l'anàlisi històrica ambiental no pot separar l'objecte (natura) del subjecte (societat humana), i que considerar la natura o el medi ambient com una realitat física i universal que es pot separar de la cultura humana és un error. També Arnold (1996) afirma que seria estúpid i històricament erroni separar la natura de la cultura. D'altra banda, segons aquest autor, és sorprenent el fet que alguns autors, quan tracten temes d'història, adopten inconscientment alguna forma de determinisme biològic o geogràfic. Els corrents historiogràfics que prenen el medi ambient com a marc de referència han insistit en la separació entre objecte i subjecte, únicament han canviat l'èmfasi que es posava en el darrer per situar l'objecte en una posició hegemònica. En aquest sentit Boada i Saurí (2002) critiquen Caracciolo, Deléage i Ponting, i afirmen que el reduccionisme naturalista és tant fútil com el reduccionisme sociològic. La història ambiental hauria de dedicar-se a estudiar les interaccions entre natura i cultura en períodes històrics diferents, a estudiar la història de la natura-cultura com una sola paraula, en la qual s'han dissolt l'objecte i el subjecte cartesians, tal com s'ha vista anteriorment amb P. Noguera (veure 4.2.2).

4.3.4 El canvi global i els canvis en els usos i les cobertes del sòl⁹

El canvi global

Després de mostrar, en l'apartat anterior, com la història ambiental neix amb la percepció des de l'esfera internacional de la gravetat de la crisi ambiental i amb els primers moviments ambientalistes, es fa necessari situar la història ambiental en l'estudi de l'anomenat canvi global. El canvi global és un conjunt de canvis a escala global que afecten el funcionament del sistema Terra. Aquests canvis inclouen, entre d'altres, l'augment en la fixació antropogènica de nitrogen, l'increment de la temperatura planetària, l'augment del nombre d'extincions d'espècies d'ocells i de mamífers, l'augment de la concentració de CO₂ atmosfèric, l'increment de la població humana i la pèrdua de boscos tropicals (IGBP,¹⁰ 2004). El canvi global es pot definir com el conjunt

⁹ Bona part de les reflexions d'aquest apartat s'han extret del marc conceptual de Boada i Otero (2006).

¹⁰ IGBP: en anglès, sigles del Programa Internacional de la Geosfera-Biosfera.

d'alteracions en els sistemes naturals, físics o biològics, els impactes de les quals no solen ser localitzats, tot i haver-hi manifestacions locals, sinó que afecten el conjunt de la Terra. Alguns autors, com Meyer i Turner (1995, citats a Boada i Saurí, 2002), diferencien entre canvi global sistèmic i canvi global acumulatiu. Els canvis sistèmics generen un impacte directe sobre sistemes de funcionament global, com per exemple les emissions de CO₂, que afecten el sistema climàtic. Els canvis acumulatius, en canvi, tenen impacte per la presència i l'acumulació de canvis arreu del planeta, com la disminució i l'alteració genètica d'espècies, o per la magnitud dels canvis en relació a l'estoc global de recursos, com la desforestació o la pèrdua de sòl agrícola a nivell mundial. El canvi global, per tant, és un concepte molt més ampli que el canvi climàtic, i inclou tant canvis biofísics com canvis socioeconòmics. Els diferents components del canvi global -augment de CO₂, alteració del cicle del nitrogen, alteració d'altres cicles biogeoquímics, processos bioinvasors, canvis en els usos i les cobertes del sòl, canvi climàtic i pèrdua de biodiversitat- no tenen lloc de manera aïllada, sinó que formen una complexa xarxa amb un elevat grau de complexitat on sovint és difícil saber quins components són causes del canvi global i quins en són les conseqüències. La influència humana en el canvi global sembla inqüestionable, però cal aclarir el grau d'influència de les activitats humanes en aquests canvis i establir en quina mesura aquests es deuen a la variabilitat natural dels fenòmens estudiats, així com conèixer els efectes que el canvi global tindrà sobre les diferents poblacions humanes i sobre els ecosistemes terrestres i marins (Otero, 2005), amb especial atenció als grups socioeconòmicament més desfavorits, els quals presenten una vulnerabilitat major als efectes negatius del canvi global.

Els canvis en els usos i les cobertes del sòl

Segons Turner *et al.* (1995) el canvi de cobertes del sòl és un component històric i contemporani d'altres formes de canvi global. La transformació de les cobertes pot tenir importants influències en la climatologia regional i en la hidrologia, i és una factor cabdal en els balanços d'energia i d'aigua de la terra (Turner *et al.*, 1995). Segons Turner *et al.*, 1990, citat a Boada i Saurí, 2002), els canvis d'origen antròpic en els usos i les cobertes del sòl són amb diferència el component dominant del canvi global pel que fa a l'impacte sobre els ecosistemes terrestres. El concepte de coberta del sòl (*land cover*) fa referència a l'estat biofísic de la superfície terrestre, mentre que l'ús del sòl (*land use*) inclou la manipulació dels atributs biofísics de la superfície (és a dir, la manipulació de la coberta) i l'objectiu que hi ha al darrera d'aquesta manipulació (Turner *et al.*, 1995). Cal dir que la traducció al català de la paraula anglesa *land* per "sòl" dona lloc a confusió, ja que té un sentit edafològic, i probablement fóra més adequat el mot "terra" en la seva accepció superficial. No obstant, es mantindrà la denominació que trobem en la literatura sobre canvis en els usos i les cobertes del sòl en català i en castellà.

També cal esmentar que sovint la distinció entre ús i coberta no és clara, tal com es discutirà a l'apartat 6.2. Un exemple de coberta del sòl és l'alzinar, formació boscosa dominada per l'alzina (*Quercus ilex*) amb una determinada composició florística, una determinada biomassa aèria i subterrània o una producció primària donada. Un dels usos del sòl a què pot estar destinada aquesta coberta és l'obtenció de llenya, per a l'assoliment del qual es realitzarà una transformació dels seus atributs biofísics de tipus aclarida periòdica, la qual dependrà dels criteris del gestor forestal, dels interessos de la propietat, del context històric del moment, etc. Els usos del sòl poden transformar les cobertes, tot substituint completament una coberta per una altra, com un bosc que passa

a ser una pastura, o bé modificar-les sense canviar la seva classificació global, com ara una pastura que ha estat sotmesa a sobreexplotació (Boada i Saurí, 2002).

Segons Turner *et al.*, la humanitat ha alterat els ecosistemes terrestres des de, com a mínim, l'ús del foc per caçar i la domesticació d'animals i plantes, però els canvis augmenten fortament al llarg de la fase d'expansió agrícola de la història (sobretot en desforestació) i durant els primers moviments transoceànics d'espècies, tot i que són molt menors en comparació als que ha produït la societat industrial moderna (Turner *et al.*, 1995). Segons els mateixos autors, actualment els canvis en les cobertes del sòl són globals en escala espacial i magnitud i ràpids pel que fa al ritme de transformació. Si bé la globalitat dels canvis és indiscutible, cal tenir present que es distribueixen heterogèniament al llarg del planeta i que, al llarg de la història, les zones del món que "acumulen" més canvis no sempre són les mateixes. Així, per exemple, mentre que a Europa es produeix una disminució dels conreus i una forestació significativa d'antics camps, als tròpics tenen lloc desforestacions a gran escala per a la conversió de boscos a cultius o pastures, però el còmput global és d'una pèrdua anual de boscos molt important (Turner *et al.*, 1995). Respecte la variació històrica dels punts on es produeixen més canvis, aquests autors apunten que des de la revolució industrial fins als inicis del segle XX, la major part dels canvis estaven centrats als països de latitud mitjana de l'hemisferi nord, mentre que durant el segle XX el canvi més important de cobertes del sòl ha tingut lloc als tròpics. Els canvis en els usos i les cobertes del sòl són doncs un dels components essencials del canvi global, i en les properes dècades s'espera que els seus efectes globals siguin igual o més significatius que els associats amb el potencial canvi climàtic (IGBP, 2004). Per aquest motiu sorgeix, l'any 1993, un programa internacional de recerca sobre els canvis en els usos i les cobertes del sòl anomenat LUCC.

El programa LUCC

El programa LUCC (*Land Use/Land Cover Change*) forma part del Programa Internacional de la Geosfera-Biosfera (PIGB, IGBP en anglès) i del Programa Internacional de les Dimensions Humanes del Canvi Ambiental Global (PIDH, IHDP en anglès). El LUCC és un programa interdisciplinari que involucra científics experimentals i científics socials, dissenyat per millorar el coneixement de la dinàmica dels canvis en els usos i les cobertes del sòl i la seva relació amb el canvi global. Els seus objectius principals són obtenir un millor coneixement de les forces inductores globals dels canvis en els usos i les cobertes del sòl; investigar i documentar dinàmiques temporals i geogràfiques dels usos i les cobertes del sòl; establir lligams entre sostenibilitat i diferents usos del sòl i entendre la interrelació entre el canvi d'usos i cobertes del sòl, la biogeoquímica i el clima.¹¹ Els factors que donen lloc a variacions en les cobertes i els usos del sòl reben el nom de forces inductores, les quals es poden dividir en tres grups: socioeconòmiques, biofísiques i variables relacionades amb la gestió de la terra o causes immediates (Verburg *et al.*, 2004).

Segons el marc d'anàlisi del LUCC, diverses forces inductores humanes, com la població o el desenvolupament, mediatitzades per determinades condicions socioeconòmiques, com l'economia de mercat, i influïdes per les condicions ambientals existents, conduirien a un ús del sòl concret (per exemple pastura) d'una coberta determinada (per exemple bosc) a través de la manipulació dels seus atributs biofísics

¹¹ Font: Lloc web del LUCC (<http://www.geo.ucl.ac.be/LUCC>).

(Turner *et al.*, 1995). Un dels esquemes interpretatius en el programa LUCC consideraria que la interacció entre les forces inductores de caràcter socioeconòmic i les forces inductores de caràcter biofísic és el que donaria com a resultat uns usos i unes cobertes del sòl específics. Però aquesta interpretació reconstrueix la unitat natura-cultura a un nivell superficial i ahistòric, ja que són els compartiments biofísics i socioeconòmics per separat, i no els fluxos que s'estableixen entre ells, els que determinen l'explicació dels canvis (Boada i Saurí, 2002). En aquest sentit Garrabou i Tello (2004) es fan ressò d'algunes crítiques al caràcter massa descriptiu del LUCC, el qual vol entendre la transformació secular dels usos del sòl i preveure'n l'evolució futura, però es limita a juxtaposar informació sobre cobertes vegetals i usos humans sense aprofundir prou en l'entramat de forces inductores dels canvis (Garrabou i Tello, 2004).

El paper de la història ambiental en el LUCC

Una proposta alternativa passaria per contextualitzar històricament ambdós tipus de forces inductores per evitar el manteniment del dualisme natura-cultura en l'explicació dels canvis en els usos i les cobertes del sòl. Per tant, el concurs de la història ambiental és indispensable. Segons Boada i Saurí (2002), el fet d'afegir una dimensió històrica a la natura i a la cultura permet alleugerir la preocupació per trobar la causalitat dels canvis i facilita una millor comprensió de la realitat del territori en cadascun dels períodes considerats. Garrabou i Tello (2004) treballen amb un concepte de metabolisme social equivalent al de Toledo (veure 4.3.2) per tal d'aprofundir en les forces inductores dels canvis. En una hipòtesi de coevolució socioecològica, consideren que l'aportació dels historiadors a l'estudi del metabolisme social consisteix a subratllar el paper dels actors o els grups humans concrets que han creat paisatges transformant el territori (Garrabou i Tello, 2004).

La incorporació de la història a l'anàlisi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl també serveix per a reforçar la crítica al suposat ordre natural. Aquest ha estat repetidament utilitzat per tal d'il·lustrar la magnitud del canvi d'origen humà sobre els ecosistemes, amb l'argument que la causa fonamental del canvi ambiental és la ruptura d'aquests equilibris per part de l'acció humana i l'aparició de nous "ordres naturals" (Boada i Saurí, 2002). Seguint la crítica que fan aquests autors, el concepte d'ordre natural i les connotacions d'harmonia i estabilitat tendeixen a excloure la historicitat del món biofísic i per tant exclouen el conflicte i el canvi permanent en els sistemes naturals. Cal considerar la historicitat dels processos biofísics i tendir cap a una nova ecologia fonamentada en el caràcter històric dels fenòmens naturals, que sigui crítica amb la teoria de la successió ecològica i la seva confiança en la predictibilitat dels processos ecològics. És a dir, cal combinar història social i història natural (potser la síntesi n'és la història ambiental?) Segons Turner *et al.*, la visió d'una natura estàtica (que no canvia) o passiva (canviada únicament per forces inductores de caràcter socioeconòmic) no és consistent amb la noció d'inductor biofísic, ja que el concepte de força inductora no intenta trobar causes primeres dels canvis, sinó que cal analitzar ambdós tipus de forces de forma conjunta. L'existència de determinades formes de modificació humana dels processos biofísics qüestiona encara més el poder causal del suposat ordre natural. En ecosistemes mediterranis, per exemple, els processos naturals han estat conscientment modificats per societats humanes, fins al punt que difícilment es pot parlar d'una influència autònoma d'aquests processos en la configuració del paisatge. A més, la intervenció humana, que suposadament alteraria l'ordre natural, té en moltes societats tradicionals l'efecte d'introduir una major diversitat d'ambients i

d'espècies, tal com s'ha posat de manifest des de l'ecologia del paisatge (veure 4.3.2). Així doncs, ciència del canvi global i història (ambiental) no es poden deslligar, ja que ambdues tenen per objectiu l'estudi del "canvi" a diferents escales temporals i espacials. En paraules de J. Fontana, *el medi ambient és l'escenari de la història* (Garrabou i Tello, 2004).

Respecte les forces inductores d'origen humà, cal dir que no es poden reduir a unes poques categories universals, com la població, el nivell de riquesa o la tecnologia, sinó que s'han de considerar altres factors importants, com les institucions públiques o els drets d'accés a la terra i als altres recursos naturals. Respecte les variacions de la població (increments o decrements), cal dir que no estan correlacionades linealment amb els canvis en els usos i les cobertes del sòl, i que no sempre un augment de població en una zona determinada està associat necessàriament a uns impactes ambientals majors. Així, una elevada densitat demogràfica no té perquè significar una major degradació ambiental i alguns paisatges que han suportat i suporten una elevada presència humana poden contenir un medi ric i divers; de fet, alguns paisatges on aquesta presència ha desaparegut es troben en condicions de degradació ambiental, com gran part dels rerepaïsos muntanyencs de la regió mediterrània (Boada i Saurí, 2002). Respecte l'efecte del despoblament en els usos i les cobertes del sòl, hi ha diversitat de consideracions. En un polèmic article publicat a *Science*, una de les revistes científiques de major impacte internacional, Aide i Grau sostenen que el despoblament rural d'algunes àrees de l'Amèrica Llatina ha permès la recuperació dels ecosistemes forestals, i que les polítiques de conservació s'haurien de centrar a preparar els emigrants rurals per a l'ambient urbà i promoure la recuperació dels ecosistemes en les terres abandonades (Aide i Grau, 2004).

L'article ha estat criticat per la seva visió asocial de la natura i per contenir, probablement de forma inconscient per part dels autors, elements del pensament dretà extrem (M. Boada, *com. pers.*). En alguns ecosistemes mediterranis, de forma contrària al que apunten Aide i Grau, s'ha vist com el despoblament rural està causant una pèrdua de biodiversitat (Boada, 2002) i en general a Catalunya es pot dir que la desaparició de pràctiques agrícoles tradicionals com a conseqüència del despoblament rural ha provocat una reducció de l'heterogeneïtat paisatgística i la diversitat específica. Això no vol dir que tots els ecosistemes mediterranis s'hagin vist pertorbats com a conseqüència del despoblament; probablement en molts casos la pèrdua de població ha significat una reducció de la pressió exercida sobre els boscos i les pastures i ha permès una recuperació de la coberta forestal. En definitiva, s'ha vist com la incorporació de la història ambiental al LUCS ens dóna una major capacitat per a comprendre els canvis en els usos i les cobertes del sòl, degut precisament a la dependència d'aquests fenòmens de l'escala espacial i temporal. Els canvis en els usos i les cobertes del sòl es poden abordar des d'una perspectiva no d'interacció entre inductors biofísics, per un costat, i inductors humans, per un altre, sinó des d'una perspectiva més relacional en la qual les cobertes de la superfície terrestre i els usos de què són objecte constitueixen una realitat socioambiental (o socioecològica) històricament coproduïda per les forces biofísiques i les socials, realitats en continu procés de canvi i transformació (Boada i Saurí, 2002).

Dinàmiques transescalars en l'anàlisi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl

Tal com s'ha vist en revisar Capra (veure 4.3.1) el pensament sistèmic sosté que a cada nivell concret del sistema (o de la xarxa) emergeixen una sèrie de propietats que són

pròpies d'aquell nivell. Hi ha diferents nivells de complexitat i a cada nivell operen lleis i propietats diferents (Capra, 1998). Segons Turner *et al.* (1995) els canvis en els usos i cobertes del sòl i el canvi global formen un sistema complex i interactiu, i els lligams entre els diferents components (o nodes) del sistema tenen lloc a diferents escales temporals i espacials. L'escala és la dimensió espacial, temporal, quantitativa o analítica usada pels científics per tal de mesurar i estudiar objectes i processos (Gibson *et al.*, 2000, citat per Verburg *et al.*, 2004). Així, variables que semblen forces inductores a una determinada escala poden ser constants a una altra escala, i els efectes de retroalimentació (*feedback*) poden tenir lloc a escales diferents de la variable considerada (Turner *et al.*, 1995). Per tant, i segons el que afirmen Verburg *et al.* (2004) en l'anàlisi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl s'haurà de tenir en compte el rang d'escales en el qual una determinada força inductora hi té una influència significativa. Fins i tot pot ser millor no utilitzar nivells d'observació a priori, sinó deduir quins són els nivells d'observació més adequats d'una curiosa anàlisi de les dades (Verburg *et al.*, 2004).

La importància de tenir en compte les dinàmiques transescalars fa que la geografia tingui molt a dir en l'anàlisi dels usos i les cobertes del sòl. Aquesta disciplina, que estaria recuperant la tradició naturalista perduda de A. von Humboldt (veure 4.3.1) després d'un període d'enfortiment del dualisme home-medi (geografia humana-geografia física), està fent contribucions importants en l'estudi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl a través de l'aplicació del pensament sistèmic en el programa LUCC (Boada i Saurí, 2002). L'aparició de noves tecnologies de captació i tractament de la informació geogràfica, els anomenats sistemes d'informació geogràfica i els dispositius de teledetecció, han augmentat considerablement el potencial d'anàlisi dels efectes de l'activitat humana en els canvis en els usos i les cobertes del sòl.

Ciències socials i ciències naturals en l'anàlisi del canvi global

Tal com s'ha dit anteriorment, en l'organització acadèmica i conceptual del coneixement es produeix una clara separació entre ciències socials i ciències naturals (veure 4.3.1). En la recerca sobre el canvi global trobem una manifestació d'aquesta (desigual) divisió, ja que s'hi produeix un debat tens entre ciències naturals i ciències socials (Boada i Saurí, 2002). Segons aquests autors, aquesta inferioritat de les ciències socials també pot ser explicada per la manca d'interès que aquestes han tingut per l'estudi del canvi global fins fa poc temps, fet que havia deixat les qüestions ambientals en mans de científics naturals. No és fins a la dècada dels setanta que les ciències socials comencen a entrar en el debat ambiental, amb aportacions interessants com la de l'historiador William Cronon, que posa en dubte la noció de natura com a realitat objectiva i universal i critica el mètode científic com una forma privilegiada de coneixement d'aquesta realitat (Boada i Saurí, 2002). La separació entre natura i cultura ha fomentat esquemes d'anàlisi del canvi global que no resulten gaire útils per abordar la complexitat dels problemes ambientals actuals.

A més de l'enfocament històric en l'estudi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl i les disciplines híbrides esmentades anteriorment, hi ha altres enfocaments que intenten superar la tensió esmentada, tot centrant-se en replantejar la dualitat objecte-subjecte no ja a nivell epistemològic sinó a nivell ontològic, en el qual encara es manté la separació entre natura i societat (Boada i Saurí, 2002). Així, "natura" i "societat" no són ja categories establertes a priori sinó elements relacionals que s'associen entre ells i donen lloc a entitats que no són ni objectes ni subjectes, sinó formes híbrides, quasiobjectes o

quasisubjectes. Algunes d'aquestes noves formulacions de la natura i la cultura han estat inspirades per autors com Bruno Latour, els treballs del qual han donat lloc a la teoria de les xarxes d'actors. Els nous enfocaments híbrids o alternatius han d'anar substituint les aproximacions compartimentades de la realitat ambiental, i han de constituir la base per una nova ciència del canvi global, molt més apta per abastar la complexitat i la incertesa inherent a aquest fenomen.

4.4 Integració de diferents formes de coneixement

L'última de les anomalies socials o científiques que cal superar en el canvi de paradigma, de cultura o de model de comprensió de la realitat, és el menyspreu i l'exclusió que el científisme mostra cap a les formes de coneixement que no es basen en el mètode científic. Segons Funtowicz i Ravetz, el triomf del mètode científic ha portat al domini de la ciència sobre altres formes de coneixement, com l'experiència del sentit comú i les habilitats per fer i per viure, les quals han perdut la seva pretensió de realitat (Funtowicz i Ravetz, 2000). Però davant els problemes ambientals globals de l'actualitat, la supremacia dels experts disminueix, ja que estan associats amb les causes dels desastres ambientals. Fins ara, la racionalitat de la investigació científica ha estat presa com a model de racionalitat de l'activitat intel·lectual i social en general, però l'existència dels nous riscos ambientals globals fa que aquest ideal de racionalitat ja no sigui universalment apropiat (Funtowicz i Ravetz, 2000). El pensament ambiental colombià vist anteriorment també es fa ressò de la necessitat d'incorporar altres visions del món. Segons Noguera (2004) el pensament ambiental convida a la construcció de sabers solidaris, mentre que el pensament modern exigeix la competència i el domini d'uns sabers sobre altres; i Ángel (2001) sosté que necessitem una ciència que aprengui a entaular un diàleg de sabers. Funtowicz i Ravetz reforcen la idea de diàleg, i afirmen que el model per a l'argumentació científica ja no és la deducció formalitzada, sinó el diàleg interactiu per a la resolució de problemes, en el qual les formes de coneixement diferents d'aquelles que es nodreixen de la civilització occidental també són rellevants (Funtowicz i Ravetz, 2000). El científic, òbviament, també participa d'aquest diàleg de perspectives legítimes, però no n'és una autoritat conductora ni tampoc l'element crucial.

L'agroecologia ha abordat la qüestió de la integració del coneixement tradicional a la ciència des d'una perspectiva interessant. Mentre que els científics agrícoles desenvolupen noves tecnologies basades en el coneixement científic per modernitzar l'agricultura tradicional, els agroecòlegs estudien les tecnologies tradicionals de pagesos i els indígenes per obtenir coneixements científics moderns (Norgaard, 1985). En basar-se en un paradigma científic diferent, l'agroecologia també adopta una concepció diferent del desenvolupament, el qual ha de consistir en polítiques i actuacions locals i no en una planificació a gran escala, que tendria a destruir els coneixements locals. Aquesta revolucionària asseveració, com s'ha dit anteriorment (veure 4.3.2) s'emmarca en la resposta conceptual a la revolució verda, culturalment homogeneïtzadora i ambientalment empobridora, i considera el manteniment del coneixement tradicional indígena i pagès com una condició indispensable per a la sobirania alimentària i la salut dels dipositaris d'aquest coneixement al Tercer Món.

Des de les ciències ambientals, la pèrdua del coneixement tradicional i les pràctiques de gestió ambiental associades té diferents implicacions. En primer lloc, i d'acord amb l'ecologia del paisatge, la retirada de la cultura rural local del metabolisme del sistema

socioecològic té uns efectes molt notoris en la distribució dels usos i les cobertes del sòl i, indirectament, en d'altres components del canvi global. En segon lloc, a determinades escales espacials i temporals, la desaparició del coneixement tradicional i les pràctiques associades pot tenir efectes negatius per al sistema des del punt de vista del desenvolupament sostenible, degut a l'increment del risc de gran incendi forestal que es deriva de l'augment de la superfície i la densitat de la coberta forestal, així com a l'homogeneïtzació del paisatge i la pèrdua de determinades espècies associades a espais oberts o a franges ecotòniques (Otero *et al.*, en premsa). Addicionalment, la desaparició del coneixement tradicional es considera una pèrdua d'informació molt valuosa per al diàleg interactiu que plantegen Funtowicz i Ravetz (2000) i per tant una reducció de les opcions de gestió ambiental i les possibilitats de conservació del medi. A més de les implicacions exposades, la pèrdua de coneixement tradicional suposa una pèrdua d'una font historiogràfica especialment interessant per a la història ambiental: les fonts orals. Caracciolo (1988) afirma que cal inventar fonts per a la història ambiental (veure 4.3.3). Les fonts orals en són una de les fonts imprescindibles, però en el camp de la història ambiental l'ús d'evidències o proves orals no està molt generalitzat (Gimmi i Buergi, en premsa). Segons aquests autors, la força de la història oral radica en el fet que complementa les fonts visuals, les fonts impreses i les fonts escrites, i en la possibilitat de posar en dubte la validesa d'aquestes. A més, fer història a partir de fonts orals significa parar atenció a una manera d'interpretar la realitat que passa desapercebuda en la major part de documents; en certa manera els historiadors orals recullen la veu dels sense veu (Thompson, 1978).

4.5 Les ciències ambientals: una integració creadora

Tot seguint el primer objectiu general de la recerca (veure capítol 2), la revisió crítica d'algunes de les aportacions d'interès per a la construcció d'un pensament ambiental contribueix a bastir un marc conceptual per a analitzar des d'una perspectiva socioecològica les dinàmiques territorials i paisatgístiques. Tal com s'ha dit a l'inici del capítol sobre marc conceptual, els diferents plantejaments que s'han presentat al llarg d'aquestes pàgines es debaten, es posen en dubte i s'hi divergeix o s'hi conflueix en funció de diferents aspectes com la contribució a la superació de la crisi ambiental o l'intent d'abandonar el dualisme natura/cultura. Els conceptes, les metodologies, els llenguatges i els esquemes interpretatius revisats es reorganitzen en el marc de les noves ciències ambientals per tal d'assolir una millor comprensió del canvi global i, especialment, dels canvis en els usos i les cobertes del sòl. Aquest marc conceptual es pot definir, seguint Capra (1998), com una xarxa de conceptes i models en la qual totes les formes de coneixement i totes les visions disciplinàries estan interconnectades, i on no existeixen jerarquies acadèmiques. La consideració del coneixement com una xarxa de xarxes suposa la inexistència de fonaments. És a dir, el coneixement ambiental no és quelcom que es construeix sobre la sòlida base de la física, ni un conjunt de branques que deriven d'una arrel comuna i se separen cada vegada més per cercar la llum, sinó un rizoma que neix d'allà on menys s'espera i que es retorça i hibrida múltiples vegades amb la resta d'extrems rizomàtics per donar lloc a quelcom nou.

Com s'ha dit, les ciències ambiental no neixen de la voluntat d'erudició d'alguns científics pioners, sinó que s'emmarquen en una resposta científica (i per tant social) a la nova crisi ambiental global. Els elements o aportacions que s'han considerat d'interès per a la construcció d'un pensament ambiental per a l'anàlisi del canvi global i el canvi en els usos i les cobertes del sòl són: els intents de construcció d'una filosofia ambiental

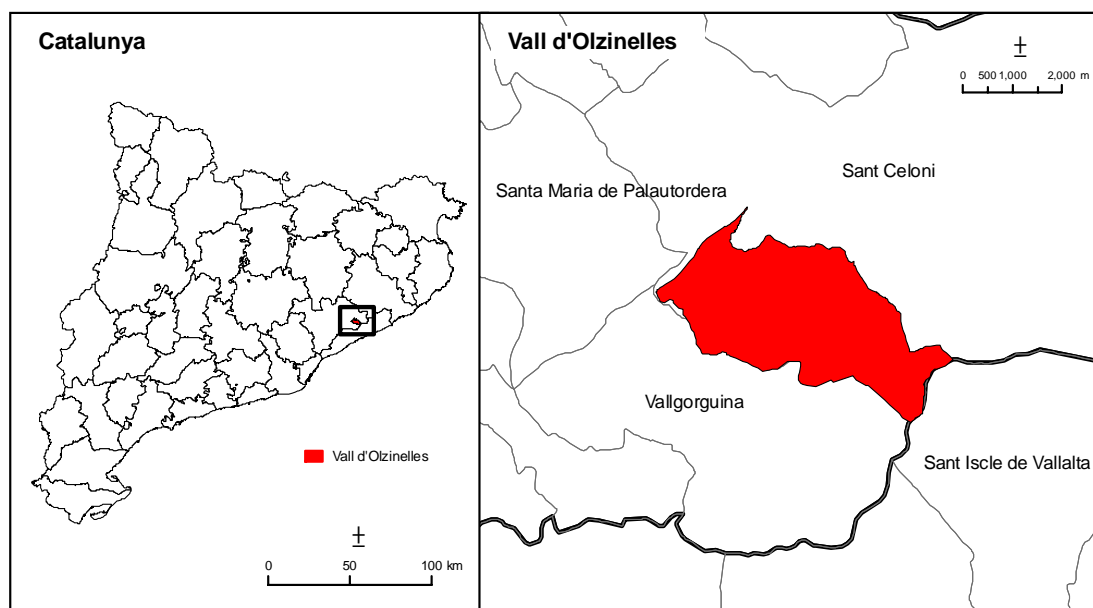
que dissolgui el subjecte i l'objecte o la cultura i la natura (A. Ángel, P. Noguera); la perspectiva dels sistemes vius i del coneixement com a xarxes de xarxes (F. Capra); la visió híbrida de Toledo; l'expressió poètica de les relacions entre l'ésser humà i la terra (Perejaume); la conceptualització que l'agroecologia i l'ecologia del paisatge fan de l'espècie humana com a part del metabolisme dels (agro)ecosistemes; els intents de la història ambiental de superar la tensió entre ciències naturals i ciències socials; l'esquema interpretatiu del LUCC; el diàleg de sabers plantejat a la ciència postnormal i, finalment, les valuoses aportacions del coneixement agrosilvopastoral tradicional.

5. INTRODUCCIÓ A LA ZONA D'ESTUDI

5.1 Situació i límits de la zona d'estudi

La vall d'Olzinelles es troba al sud-oest del municipi de Sant Celoni, a la comarca del Vallès Oriental, i forma part del massís del Montnegre, situat a la Serralada Prelitoral Catalana (figura 5.1). Un 74% de l'àrea d'estudi forma part del Parc del Montnegre i el Corredor, espai protegit des de 1989 i gestionat per la Diputació de Barcelona, el qual té una superfície de 15.010 hectàrees i s'integra en el sistema d'espais naturals protegits de la Regió Metropolitana de Barcelona. L'àmbit d'estudi ocupa una superfície de 1130,07 hectàrees, i la seva delimitació ha estat establerta utilitzant diferents criteris. En primer lloc, s'ha seguit un criteri administratiu, ja que, tal com s'ha dit al capítol primer, la recerca ha estat encarregada per l'Ajuntament de Sant Celoni. Així, el límit que va des de l'extrem occidental fins a l'extrem oriental coincideix amb els límits entre els termes de Sant Celoni i Vallgorguina i Sant Celoni i Sant Iscle de Vallalta. Des del seu extrem més oriental, el perímetre segueix, en sentit antihorari, la carena que descendeix del Turó d'en Vives, passa pel Coll de Can Poliva i arriba al Coll Blanc, des d'on puja per la carena fins al Montllorer. Un cop superat aquest turó, davalla carenejant fins a unir-se amb el límit delimitat per l'anterior estudi de la sèrie en què s'emmarca el de la vall d'Olzinelles (veure capítol 1).

Figura 5.1: Situació de la zona d'estudi.

Font: a) Cartografia de referència, Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya.

Per tant, després d'un criteri topogràfic, un tercer criteri de delimitació ha estat el de mantenir una coherència amb l'estudi sobre el sot de Bocs (Baylina *et al.*, 2004 i 2006). Així, el límit nord-est de la zona d'estudi coincideix amb el límit de l'estudi del sot de Bocs, tot i que cal dir que la casa de Can Draper, que pertany a la vall d'Olzinelles, també es va incloure en l'estudi esmentat. Finalment, l'extrem més septentrional s'uneix a l'extrem més occidental tot seguint el traçat de l'autopista AP-7. Cal aclarir que, tot i

que la major part de la zona d'estudi està formada per la subconca de la riera d'Olzinelles, una petita superfície situada a l'extrem més occidental forma part de la subconca de la riera de Vallgorguina, i una altra porció de terreny situada a la part més elevada de la vall drena l'aigua cap a la riera de Coll Senís, la qual acaba desembocant també a la riera de Vallgorguina. Fins a 1927, la vall d'Olzinelles pertanyia al municipi d'Olzinelles, el qual va ser annexionat al municipi de Sant Celoni. Cal dir també que la titularitat de la terra, com en la major part dels boscos de Catalunya, és privada, i que més del 60% de la zona d'estudi pertany a finques majors de 95 hectàrees.

5.2 Medi socioecològic

5.2.1 Relleu, hidrografia i clima

Des d'un punt de vista orogràfic, hidrogràfic i climàtic, la vall d'Olzinelles es pot considerar una mostra representativa del massís del Montnegre. El seu relleu és caracteritzat per les formes suaus i la poca altura dels turons. Les formes orogràfiques suavitzades tenen l'origen en la disgregació del granit en sauló. Aquest sauló cobreix com un espès mantell tot el subsòl de la major part del massís del Montnegre, i fa que el relleu se suavitzí per la facilitat amb què l'aigua el pot erosionar (Baylina *et al.*, 2006). El punt més alt de l'àmbit d'estudi té uns 707 m. i està situat als Replans, una carena que davalla del Turó d'en Vives. El Montllorer, de 558 m., n'és un altre turó important, ja que amb una llarga carena delimita septentrionalment l'àmbit d'estudi en direcció NO-SE. Altres turons de la vall d'Olzinelles són el Turó de la Vaca (382 m.) i el Puigcastell (396 m.), que marquen la divisió entre els termes de Sant Celoni i Vallgorguina. A la vall, drenada per la riera d'Olzinelles, també trobem altres turons petits, com el Turó del Campament, de 271 m., o el turó Rodó, de 382 m.

Al Montnegre, la naturalesa dels materials granítics i saulonosos, poc resistent, ha permès que l'aigua formi multitud de petits cursos d'aigua que a la vegada han anat configurant múltiples valls i crestes divisòries entre elles (Baylina *et al.*, 2006). En alguns casos, el desnivell entre les parts més altes i les parts més baixes dels torrents ha fet aprofundir els cursos que davallen del massís en disposició transversal a la seva línia de carena principal. Aquest és el cas de la riera d'Olzinelles, la qual marca una significativa fondalada al paisatge en el seu camí cap a la Tordera. Un aspecte remarcable de la riera, fortament relacionat amb els canvis en els usos i les cobertes del sòl que s'analitzen en aquesta memòria, és que en les darreres dècades el caràcter continu del cabal s'ha vist alterat de manera significativa, i s'ha passat d'uns cabals històricament continus a uns cabals modernament discontinus (Baylina *et al.*, 2006).

Un altre aspecte a destacar de la hidrografia del Montnegre i també de la vall d'Olzinelles és l'existència de nombroses fonts d'aigua fresca de bona qualitat. Algunes de les fonts són molt populars entre la gent de Sant Celoni i Vallgorguina, com Font del Pradelló o la font de Ca l'Agustí, que ragen tot l'any. D'altres, en canvi, han entrat en l'oblit col·lectiu, ja que el despoblament de la muntanya ha fet que es deixessin de mantenir les estructures que emmagatzemaven i canalitzaven l'aigua. Aquest és el cas de la Font del Parat o de la Font dels Esqueis (J. Bonamussa, f.o., 2006). El clima del Montnegre és de caràcter mediterrani humit, degut a la condensació del vapor d'aigua que ascendeix des del mar mediterrani, molt proper al massís. Tal com passa a les zones de clima mediterrani, en general es pot dir que els estius són temperats i els hiverns no massa freds. Els màxims de precipitació es produeixen a la tardor i els mínims, a l'estiu

i a l'hivern, però la variació interanual, amb alguns anys plujosos i d'altres secs, hi és força elevada.

5.2.2 Biodiversitat: vegetació, flora i fauna

En parlar de la vegetació de la vall cal remarcar el caràcter marcadament forestal que presenta. Un 93% de la superfície de l'àmbit d'estudi està coberta per boscos, principalment suredes i alzinars, i únicament un 5% correspon a espais oberts d'origen agrícola. En algunes suredes i alzinars hi tenen una certa presència espècies com el roure (*Quercus humilis*), el pi pinyer (*Pinus pinea*) i el pi pinastre (*P. pinaster*), que formen boscos mixtos. També cal destacar altres cobertes forestals de menor superfície, com el bosc de ribera, amb algunes vernedes ben formades al llarg dels cursos d'aigua, les plantacions de pinàcies i les perxades de castanyers (*Castanea sativa*). Als fondals hi ha interessants poblacions de cirerer silvestre (*Prunus avium*), i també s'hi localitzen plantacions de plàtans (*Platanus* sp.) i, en menor grau, de pollancre (*Populus nigra*). Una espècie de flora de la vall d'Olzinelles d'especial interès és *Galium scabrum*, ja que té al Montnegre una de les poques localitats conegudes als països catalans (Gutiérrez, 2004).

Pel que fa a la fauna, la vall d'Olzinelles presenta un gran interès, ja que s'hi troba molt ben representada la fauna forestal de domini mediterrani, la qual hi viu protegida per un bosc dens i un elevat grau de cobertura arbustiva i arbòria. Es tracta d'unes poblacions que no es deixen veure, llur timidesa i mimetisme els fa ser poc visibles. La fauna, enormement discreta, es confon amb el paisatge forestal. La discreció rebaixa de manera ambientalment injustificada la seva significació social. Aquest fet, juntament amb la pressió antròpica (particularment de tipus cinegètic) a què han estat sotmeses històricament algunes espècies, fa que la fauna estigui afectada per un fenomen d'antropofòbia, una por atàvica a l'espècie humana. Algunes espècies de fauna vertebrada habiten el sistema forestal no pas per motius ecològics, sinó per un fet cultural, el denominat efecte refugi, fet que condueix a considerar la biodiversitat com a fenomen socioecològic. Així, la detecció indirecta, a través de petges, rastres, femtes o cants, cobra una especial rellevància per a l'estudi de la fauna forestal.

El nombre d'espècies de fauna vertebrada és de 121, un xifra notòria on s'inclouen la majoria dels representants faunístics forestals de la Mediterrània Occidental. Algunes espècies com el pinsà borroner (*Pyrrhula pyrrhula*) tenen a la vall una de les localitats més meridionals de l'espècie. Destaquen les poblacions estivals d'Oriol (*Oriolus oriolus*) i d'enganyapastors (*Caprimulgus europaeus*). Un rèptil singular es la colobra boscana o d'Esculapi (*Elaphe longissima*). Les furgades entre la fullaraca i molt especialment als fondals i biots, ens indiquen la intensa activitat del senglar (*Sus scrofa*), que actualment presenta un superpoblació en tot el massís del Montnegre. Un programa de reintroducció de cabirol (*Capreolus capreolus*), ha fet que l'espècie es trobi en expansió a tota la vall d'Olzinelles. Els dos carnívors forestals per excel·lència són la geneta (*Genetta genetta*) i la fagina o gorja blanc (*Martes foina*). Algunes espècies d'amfibis en estat larvari, en canvi, poden resultar més fàcils d'observar, com la salamandra (*Salamandra salamandra*). També és significativa la presència de tritó marbrenc (*Triturus marmoratus*).

5.2.3 El pas d'unes economies primàries a un ús terciari

El paisatge de la vall d'Olzinelles és l'expressió d'un procés històric en el qual factors biofísics i factors socioeconòmics s'han determinat recíprocament. D'una banda, la presència de petits cursos d'aigua i l'existència d'importants recursos forestals, ha influït en la distribució de la població i en llurs estratègies de subsistència. D'altra banda, la població i les activitats agrosilvopastorals han anat afectant l'estructura i la dinàmica del sistema agroforestal, que ara es presenta davant de l'investigador com quelcom que no és únicament natural ni únicament social, sinó una realitat socioecològica en continu procés històric de canvi. Fruit d'aquesta reciprocitat històrica, la vall d'Olzinelles conté una elevada diversitat d'elements de patrimoni socioecològic: masos, elements relacionats amb l'ús i la gestió de l'aigua, feixes, uns interessants forns de pega, edificis religiosos, arbres monumentals, espècies i hàbitats d'especial interès, etc. (figura 5.2).

Figura 5.2: L'alzina de la Pega, probablement la més alta de Catalunya, i un dels forns de pega de Can Valls d'Olzinelles, dos dels elements més destacats del patrimoni socioecològic de la Vall d'Olzinelles. Són l'expressió visible de la hibridació històrica natura-cultura.

Font: Fotografies pròpies.

En aquesta perspectiva coevolutiva, destaca la desaparició de la cultura agrosilvopastoral tradicional, d'una importància cabdal pels processos de canvis en els usos i les cobertes del sòl. En aquest sentit, la mort de Josep Travessa, pagès i propietari de Can Pau Foguera, el febrer de 2006, té un fort significat per la socioecologia de la vall d'Olzinelles, ja que es tractava de l'últim representant d'aquesta cultura secular. Tal com es veurà al llarg de la memòria, durant el segle XX s'ha produït un intens despoblament, i la població ha passat de les 179 persones el 1924 a les 27 persones que viuen actualment a la vall (la totalitat de la població es distribueix en masos). En la transició d'un ús primari històric a un nou ús terciari, la cultura rural és substituïda per formes urbanes d'apropiació de la natura, relacionades amb el temps lliure i la conservació de la natura, en el context del parc natural (Otero *et al.*, en premsa). En el nou escenari socioecològic, el canvi d'usos i cobertes del sòl i la desaparició de la cultura local de la pròpia dinàmica dels ecosistemes ja està tenint efectes negatius per al sistema des del punt de vista del desenvolupament sostenible.

6. EVOLUCIÓ HISTÒRICA DEL PAISATGE DE LA VALL D'OLZINELLES

6.1 Introducció

Al segon objectiu general de la recerca ens proposem realitzar una anàlisi socioecològica (ambiental) dels canvis en els usos i les cobertes del sòl de la vall d'Olzinelles per al període 1751-2006 (veure capítol dos). Per tal d'assolir aquest objectiu, hem fixat quatre objectius específics: caracteritzar les cobertes del sòl i la biodiversitat actuals en la seva dimensió socioecològica; contextualitzar històricament les forces inductores dels canvis en els usos i les cobertes del sòl i detectar manifestacions de canvi socioecològic (1751-2006); quantificar els canvis en els usos i les cobertes del sòl del període 1956-2004 i estudiar la dinàmica de la població de rata d'aigua (*Arvicola sapidus*) a la riera d'Olzinelles, com a indicador de l'evolució socioecològica de la vall.

L'estructura d'aquest capítol s'ha dissenyat per a complir els objectius esmentats. En primer lloc (apartat 6.2), s'analitzen les cobertes del sòl i la biodiversitat actuals. Seguidament (apartat 6.3) es fa una aproximació a la història ambiental del període 1751-2006. En tercer lloc, s'analitzen cartogràficament els canvis en els usos i les cobertes del sòl del període 1956-2004 (apartat 6.4), i finalment s'estudia la població de la rata d'aigua a la riera d'Olzinelles. La divisió del capítol en aquestes parts és coherent amb els objectius i, a més, respon a la diversitat metodològica. Així, s'inicia el capítol amb la descripció socioecològica de la biodiversitat actual, després s'estudia el procés històric que ha donat lloc a aquesta i seguidament es quantifiquen els canvis més recents. Finalment, es clou la caracterització de l'evolució històrica del paisatge de la vall d'Olzinelles tot focalitzant l'anàlisi en una espècie especialment sensible als canvis descrits, la rata d'aigua.

Cadascun dels apartats descrits té una estructura semblant. A l'inici hi ha una sèrie de consideracions prèvies que relacionen allò que s'hi analitza amb la hipòtesi inicial o amb resultats obtinguts en apartats anteriors. Posteriorment es descriu la metodologia específica, la qual amplia la descripció de la metodologia general exposada al capítol tres. Finalment trobem l'anàlisi i la discussió dels resultats. Addicionalment, en el cas de la història ambiental també s'hi inclou una descripció detallada de la documentació utilitzada i un resum dels antecedents historiogràfics de la zona d'estudi; i a l'apartat referent a la rata d'aigua s'hi ha afegit una descripció socioecològica de l'espècie.

6.2 Cobertes del sòl: biodiversitat actual

6.2.1 Consideracions prèvies

La diversitat biològica o biodiversitat es pot definir com *la variabilitat dels organismes vius de tota mena d'origen, inclosos, entre altres, els ecosistemes terrestres, els ecosistemes marins i altres ecosistemes aquàtics, així com els complexos ecològics dels quals formen part.*¹² El concepte inclou la diversitat dins de les espècies, la diversitat entre espècies i la diversitat d'ecosistemes, és a dir, parlem de tres nivells de biodiversitat: diversitat genètica, diversitat d'organismes o biològica i diversitat ecològica. En aquest apartat s'estudien la diversitat específica i la diversitat ecològica actuals de la vall d'Olzinelles, per mitjà de la descripció de les diferents cobertes del sòl i de la flora i la fauna associades a cadascuna d'elles. Els diferents nivells de biodiversitat i les relacions que mantenen han estat descrits per la ciència biològica i ecològica, i els aspectes socioculturals de la biodiversitat han estat estudiats per algunes disciplines com l'etnoecologia o l'antropologia. Les ciències ambientals, caracteritzades per la hibridació ontològica dels fenòmens ambientals i la desfronterització de disciplines en llur estudi, tenen el repte de caracteritzar la biodiversitat en la seva dimensió socioecològica (Boada i Otero, 2006). La biodiversitat no és un objecte estrictament biològic, sinó que també té una naturalesa socioeconòmica i cultural, i la seva distribució i estat actuals són el resultat d'un procés històric de coevolució dels sistemes social i ecològic. Per aquest motiu, com a punt de partida de l'estudi de l'evolució històrica del paisatge de la vall d'Olzinelles, en aquest apartat se'n caracteritza la biodiversitat actual.

Com a aclariment inicial, cal dir que la classificació de les cobertes del sòl sovint no es pot separar del seu ús. Segons Turner *et al.*, la coberta del sòl (*land cover*) és l'estat biofísic de la superfície terrestre i el subsòl immediat, mentre que l'ús del sòl (*land use*) fa referència a la manera com els atributs biofísics del sòl són manipulats i a l'objectiu que n'ha motivat la manipulació (Turner *et al.*, 1995). En primer lloc, tal com s'ha advertit al marc conceptual, la traducció al català de *land* ja dona lloc a confusions, car la paraula "sòl" té un significat diferent. En segon lloc, la diferenciació entre l'ús i la coberta d'un sòl sovint presenta dificultats, i probablement no sigui determinant per a l'anàlisi. Per exemple, en denominar com a "plantació de pollanques" el terreny ocupat per individus de l'espècie *Populus nigra* que segueixen un patró de distribució espacial regular, inevitablement s'està fent referència al seu ús. En anomenar la zona ocupada per individus de *Castanea sativa* amb més d'un peu per individu com a "perxada de castanyers" estem fent referència al producte que tradicionalment s'obtenia, pel qual es feia una gestió determinada que influïa en l'estat de la coberta.

En primer lloc es descriu la metodologia específica seguida per a l'elaboració d'aquest apartat, tot ampliant el que s'ha exposat al capítol tercer, de metodologia general. Seguidament s'estudia la distribució de les cobertes del sòl i se'n caracteritza la flora associada. Posteriorment es descriu la fauna de la vall d'Olzinelles, així com la relació que les diferents espècies mantenen amb cada coberta. La part dedicada a fauna inclou també un registre de les citacions pròpies al llarg del treball de camp. Per a la realització d'aquest apartat s'ha comptat amb el suport de S. Piqueras.

¹² Conveni sobre la diversitat biològica. Conferència de les Nacions Unides per al Medi Ambient i el Desenvolupament. Rio de Janeiro, Brasil (1992).

6.2.2 Metodologia específica

Per a la caracterització de les cobertes del sòl de la vall d'Olzinelles s'han utilitzat, principalment, fonts cartogràfiques, les quals es detallen a la taula 6.1. Els mapes utilitzats han estat elaborats amb diferents objectius i, per tant, tenen àmbits, escales i llegendes diferents, però tots ells proporcionen informació relativa a les cobertes del sòl. Una de les fonts utilitzades ha estat el conjunt de mapes de vegetació que s'inclouen als Plans Tècnics de Gestió i Millora Forestal (PTGMF) de les finques que disposen d'aquest document de planificació forestal. Els mapes cartografien les principals unitats de vegetació des del punt de vista de la gestió forestal de les finques, generalment estan fets per enginyers forestals i són aprovats pel Centre de la Propietat Forestal, òrgan encarregat de la gestió i la planificació dels boscos privats de Catalunya. Els PTGMF utilitzats van ser redactats entre 1998 i 2003. El fet que la superfície que disposa de PTGMF representi un 71% de l'àmbit d'estudi, i que els mapes estiguin fets a escala 1:5.000, fan que aquesta hagi estat una de les fonts més utilitzades. També s'ha utilitzat el Pla Simple de Gestió Forestal (PSGF) de la Vinya Vella per ajustar les cobertes al límit nord-est de l'àmbit d'estudi. El PSGF és un document semblant als anteriors però dissenyat per a finques menors de 25 hectàrees, el qual també conté un mapa de vegetació forestal. Cal dir que aquests mapes només caracteritzen les cobertes forestals i, en alguns casos, les agrícoles.

Taula 6.1: Fonts cartogràfiques per a l'elaboració del plànol de cobertes del sòl de la vall d'Olzinelles.

Mapa	Escala	Font	Any
Mapa de vegetació del PMC	1:10000	PMC	1997
Mapa de vegetació de la riera d'Olzinelles*	-	C. Gutiérrez (PMC)	2006
PTGMF Can Bassuny i La Quela	1:5000	CPF	1998
PTGMF Cal Arabia	1:5000	CPF	1999
PTGMF Can Silvestre i Can Xacó	1:5000	CPF	2000
PTGMF Can Valls d'Olzinelles	1:5000	CPF	2000
PTGMF Can Draper d'Olzinelles	1:5000	CPF	2000
PTGMF Ca l'Agustí d'Olzinelles	1:5000	CPF	2001
PTGMF Can Mora d'Olzinelles	1:5000	CPF	2002
PTGMF Can Casetes i Agrefull	1:5000	CPF	2003
PSGF La Vinya Vella	1:5000	CPF	2005
Mapa Topogràfic Full 298-113. Olzinelles; Full 297-113. Vallgorguina; Full 296-112. Can Farinetes; Full 298-112. Can Xifré**	1:5000	ICC	2004
Ortofotomapes Full 298-113. Olzinelles; Full 297-113. Vallgorguina; Full 296-112. Can Farinetes; Full 298-112. Can Xifré**	1:5000	ICC	2004

Font: Elaboració pròpia amb el suport de S. Piquer. * Esborrany cedit per l'autor. ** Disponibles a l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC). PMC: Parc del Montnegre i el Corredor; PTGMF: Pla Tècnic de Gestió i Millora Forestal; PSGF: Pla Simple de Gestió Forestal; CPF: Centre de la Propietat Forestal.

Una altra font utilitzada ha estat el mapa proporcionat pel Parc del Montnegre i el Corredor, el qual classifica el territori del parc segons els tipus de vegetació, des del punt de vista de la gestió d'un espai protegit. Ha estat realitzat a escala 1:10.000 a partir de fotointerpretació d'ortofotomapes i de treball de camp,¹³ i ha estat utilitzat com a font d'informació de referència per a la superfície de l'àmbit d'estudi que no disposa de PTGMF. El mapa de vegetació de la riera d'Olzinelles, del qual se n'ha pogut consultar

¹³ Font: Comunicació personal de A. Bombí, director del Parc del Montnegre i el Corredor.

un esberrany cedit per l'autor C. Gutiérrez, s'ha utilitzat per a verificar la distribució de les cobertes de vegetació de ribera. Aquest mapa classifica els tipus de vegetació en una franja de 25 metres a banda i banda de la riera d'Olzinelles. Per últim, els ortofotomapes han servit per delimitar les superfícies sense coberta vegetal, com zones d'extracció minera o de poblament dispers, i les cobertes herbàcies, com erms o conreus. Aquestes apareixen com a espais buits dins el conjunt de massa forestal i, per tant, són fàcilment identificables. Els ortofotomapes s'han utilitzat per acabar d'ajustar els límits d'algunes cobertes que es podien diferenciar amb relativa exactitud, com és el cas d'algunes plantacions de plàtans. Els mapes topogràfics a escala 1:5.000, detallats a la taula 6.1, també s'han utilitzat com a cartografia de referència.

Per mitjà d'un Sistema d'Informació Geogràfica (SIG)¹⁴ s'ha realitzat una integració inicial de les fonts detallades a la taula 6.1 per tal de disposar d'una primera cartografia de les cobertes del sòl, la qual s'ha verificat i corregit al llarg del treball de camp. Aquesta fase és especialment important per unificar els criteris de classificació de les cobertes del sòl i per actualitzar la cartografia en aquells casos en què s'han produït actuacions forestals, com tallades arreu o aclarides. Amb la incorporació de la informació procedent del treball de camp s'ha elaborat el mapa de cobertes del sòl de la vall d'Olzinelles (mapa 9.1) i se n'ha fet una descripció socioecològica, la qual ha inclòs la flora que s'associa a cada coberta. Posteriorment s'ha fet la descripció de la fauna. Per a determinar les espècies de fauna i flora presents a la vall d'Olzinelles s'han utilitzat quatre tipus de fonts d'informació: (1) catàlegs i atlas d'espècies, (2) estudis específics del Parc del Montnegre i el Corredor, (3) publicacions sobre la zona d'estudi i (4) citacions pròpies. La taula 6.2 enumera les fonts d'informació utilitzades per a l'elaboració de les llistes de flora i fauna, a les quals s'ha afegit el treball de camp.

Taula 6.2: Fonts d'informació per a l'elaboració de les llistes de flora i fauna

Tipus de font	Autors	Format de la informació	Informació obtinguda
Catàlegs i atlas	Banc de dades de biodiversitat de Catalunya (BioCat)	quadrats UTM 1x1 km. i localitats d'espècies	Vegetació, flora, briòfits, fongs, líquens, vertebrats, mol·luscs i artròpodes
	Estrada <i>et al.</i> (2004)	quadrats UTM 10x10 km.	Ocells
	Ribas (2000)	quadrats UTM 1x1 km.	Ocells
Estudis del PMC	Minuartia (2005)	Punts d'aigua mostrejats	Amfibis
	Ballesteros i Degollada (1996)	Punts d'aigua mostrejats	Amfibis
	Aparicio <i>et al.</i> (1997)	Cursos d'aigua mostrejats	Peixos
	Miralles i Stefanescu (2004)	Transsecte de seguiment	Ropalòcers
	Minuartia (2000-2002)	Transsectes de seguiment	Carnívors
	Flaquer i Arrizabalaga (1998-2002)	Punts amb latrines i egagròpiles	Petits mamífers
	Flaquer <i>et al.</i> (2004)	Punts amb caixes-niu	Petits mamífers
	Flaquer i Arrizabalaga (2000-	Punts de mostreig	Quiròpters

¹⁴ En aquest cas s'ha utilitzat el programari *ArcGis* (ESRI).

	2004)		
Altres publicacions	Boada <i>et al.</i> (1984)	Àmbit d'estudi	Vegetació, mamífers, aus i amfibis
	Boada (1984)	Cites en localitats	Vertebrats: amfibis i rèptils, ocells i mamífers
	<i>L'Aulet</i> (2001-2004). núm 1-5	Localitats	Flora i fauna

Font: Elaboració de S. Piqueras. Les referències completes de les obres es troben a la bibliografia.

6.2.3 Cobertes del sòl: vegetació i flora

Amb la metodologia descrita a l'apartat anterior s'han identificat un total de 26 cobertes del sòl per a l'any 2006: alzinar, sureda, bosc mixt d'alzina i pinastre, bosc mixt d'alzina i pi pinyer, bosc mixt d'alzina i roure, bosc mixt d'alzina, surera i pi blanc, bosc mixt d'alzina i surera, bosc mixt de surera i pi pinyer, plantació de pi pinyer, plantació de pi insigne, plantació de pinastre, plantació de cedres, bassa, bosc de ribera, plantació de plàtans, plantació de pollancre, castanyers, cirerers de bosc, vinya, conreu, erm, erm procedent de plantació forestal, poblament dispers, instal·lació ramadera, zona d'extracció minera i localitat de robínia. A la taula 6.3 es descriuen breument les cobertes, així com algunes observacions referents a la seva identificació.

Taula 6.3: Descripció de les cobertes del sòl identificades a la vall d'Olzinelles (2006).

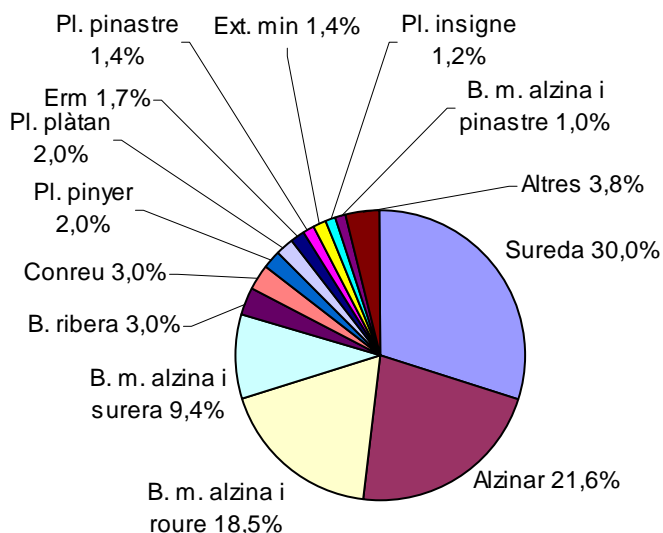
Coberta	Descripció
Alzinar i sureda	Bosc on predominen l'alzina (<i>Quercus ilex</i>) i la surera (<i>Q. suber</i>), respectivament. En alguns casos el límit entre les dues cobertes pot resultar difícil d'establir i s'ha pres com a referència la informació aportada pels PTGMF (veure 6.2.2).
Bosc mixt	Bosc on predominen dos o més espècies. Dins del bosc mixt s'han identificat sis cobertes diferents: alzina/pinastre, alzina/pi pinyer, alzina/roure, alzina/surera/pi blanc, alzina/surera i surera/pi pinyer.
Plantacions de pi pinyer, pi insigne i pi pinastre	Coberta forestal on predomina el pi pinyer (<i>Pinus pinea</i>), el pi insigne (<i>P. radiata</i>) i el pi pinastre (<i>P. pinaster</i>), respectivament, fruit d'una plantació per a l'obtenció de fusta.
Plantació de cedres	Coberta forestal que resulta de la plantació de cedres (<i>Cedrus</i> sp.).
Bassa	Aigua superficial (bassa).
Bosc de ribera	Bosc que s'estenen linealment al llarg dels cursos d'aigua. Predominen espècies com el vern (<i>Alnus glutinosa</i>), l'om (<i>Ulmus minor</i>) o el pollancre (<i>Populus nigra</i>). Tot i que algunes de les espècies poden provenir de plantacions properes, s'han agrupat sota aquesta categoria quan no representaven la coberta predominant.
Plantacions de plàtans i de pollancre	Coberta forestal que resulta de la plantació de plàtans (<i>Platanus</i> sp.) i de pollancre (<i>Populus nigra</i>), respectivament. Aquestes cobertes se situen generalment prop dels cursos d'aigua i, a diferència dels boscos de ribera, presenten una disposició regular.
Castanyers	Formació forestal on predomina el castanyer (<i>Castanea sativa</i>), amb un elevat nombre de peus per individu com a resultat de la gestió practicada al llarg dels anys.
Cirerers de bosc	Coberta forestal que consisteix en claps de cirerer de bosc o silvestre (<i>Prunus avium</i>).
Vinya	Coberta agrícola on es cultiva el cep (<i>Vitis vinifera</i>).

Conreu	Inclou cobertes agrícoles herbàcies, amb camps d'alfals (<i>Medicago sativa</i>), civada (<i>Secale cereale</i>), altres cultius de secà generalment destinats a la producció de farratge i horts. També inclou cobertes agrícoles llenyoses, com algun camp de fruiters.
Erm i erm procedent de plantació forestal	L'erm correspon a camps abandonats, que poden tenir vegetació herbàcia o arbustiva, generalment de tipus ruderal. L'erm procedent de plantació forestal fa referència a aquelles zones on recentment s'ha realitzat una tallada arreu d'una plantació.
Poblament dispers	Cases i masos que són visibles a l'ortofotomapa. Tot i que tenen una superfície reduïda, s'ha considerat rellevant la seva identificació, ja que s'hi troben associades altres tipus de cobertes com conreus o plantacions.
Instal·lació ramadera	Correspon a la granja de truges de Can Móra.
Zona d'extracció minera	Àrees amb activitat extractiva de diversos materials.
Localitat de robínia	Àrees amb presència destacada de robínia (<i>Robinia pseudoacacia</i>), espècie invasora a la vall d'Olzinelles segons Cruz <i>et al.</i> (2004) i inclosa en les llistes de comprovació de les plantes invasores d'Espanya (Dana <i>et al.</i> 2001).

Font: Elaboració pròpia amb el suport de S. Piqueras.

Més d'un 98% de l'àmbit d'estudi està ocupat per cobertes vegetals: un 93% correspon a boscos i un 5% a conreus i erms. El 2% restant inclou, principalment, les zones d'extracció minera i el poblament dispers. La distribució de les cobertes del sòl de la vall d'Olzinelles es detalla a la taula 6.4, on es veu que la sureda (30,0%), l'alzinar (21,6%) i el bosc mixt d'alzina i roure (18,5%) ocupen més de dues terceres parts de la vall d'Olzinelles. El bosc mixt d'alzina i surera, amb un 9%, i el bosc de ribera, amb un 3%, són altres cobertes forestals importants. Els conreus ocupen un 3% de l'àmbit d'estudi, mentre que les plantacions de pi pinyer i les plantacions de plàtan oscil·len al voltant del 2%. Seguidament trobem categories amb valors entre l'1 i el 2%: erms, plantacions de pinastre, zones d'extracció minera, plantacions de pi insigne i bosc mixt d'alzina i pinastre. A continuació veiem categories que ocupen menys de l'1%, entre les quals destaquen els castanyers i els cirerers de bosc, pel seu interès històric i botànic, i la vinya de Can Pau Foguera, la darrera de la vall d'Olzinelles. A la figura 6.1 s'han representat gràficament les cobertes de l'àmbit d'estudi, i a la figura 6.2 es mostren imatges d'algunes de les cobertes estudiades.

Figura 6.1: Distribució de les cobertes del sòl a la vall d'Olzinelles. Font: Elaboració pròpia a partir de la taula 6.4. "Altres" inclou les categories amb valors inferiors a l'1%.

Taula 6.4: Distribució de les cobertes del sòl a la vall d'Olzinelles, en ha. i en % respecte l'àrea total.

Coberta del sòl	Ha.	%			
Sureda	339,10	30,01	Bosc mixt d'alzina i pi pinyer	10,94	0,97
Alzinar	243,87	21,58	Bosc mixt de surera i pi pinyer	10,76	0,95
Bosc mixt d'alzina i roure	209,48	18,54	Castanyers	6,61	0,59
Bosc mixt d'alzina i surera	105,70	9,35	Erm procedent de plantació forestal	4,72	0,42
Bosc de ribera	34,38	3,04	Poblament dispers	3,36	0,30
Conreu	34,08	3,02	Bosc mixt d'alzina, surera i pi blanc	1,80	0,16
Plantació de pi pinyer	22,49	1,99	Plantació de pollancre	1,73	0,15
Plantació de plàtans	22,08	1,95	Plantació de cedres	0,82	0,07
Erm	18,63	1,65	Localitat de robínia	0,81	0,07
Plantació de pinastre	16,19	1,43	Vinya	0,65	0,06
Extracció minera	15,64	1,38	Cirerers de bosc	0,65	0,06
Plantació de pi insigne	13,43	1,19	Instal·lació ramadera	0,30	0,03
Bosc mixt d'alzina i pinastre	11,72	1,04	Bassa	0,12	0,01
			Total	1130,07	100,00

Font: Elaboració pròpia amb el suport de S. Piqueras i G. Rodoreda.

Figura 6.2: Mostra d'algunes cobertes del sòl de la vall d'Olzinelles. A dalt, d'esquerra a dreta: sureda prop de Can Poliva, vinya de Can Pau Foguera i plantació de plàtans de Can Draper. A baix, d'esquerra a dreta: conreus de Ca l'Agustí, bosc mixt de surera i pi pinyer a Cal Paraire i erm resultant d'una tallada arreu a Cal Teró.

Font: Fotografies de S. Piqueras.

A continuació es fa una descripció detallada de les diferents cobertes i de la flora que s'hi troba associada. També s'inclou una petita referència als usos actuals de les diferents cobertes, tot i que aquests seran analitzats amb més profunditat a l'apartat referent a la història ambiental (veure 6.3). A més de les fonts esmentades a la taula 6.2 s'ha consultat *La vegetació dels Països Catalans* (Folch, 1981), i les llistes de les espècies vegetals s'han contrastat durant el treball de camp.

L'Alzinar

Aquest bosc esclerofil·le, característic de la mediterrània septentrional, ocupa més d'una cinquena part de l'àmbit d'estudi (taula 6.4). És una formació densa, espessa i frondosa, en la qual es genera un microclima característic degut a la poca llum, a la humitat i a l'escassa circulació de l'aire. En l'estrat arbori, l'espècie dominant és l'alzina (*Quercus ilex*) i, generalment, es troba acompanyada d'altres espècies com la surera (*Q. suber*), els roures (*Q. cerroides*, *Q. canariensis* o *Q. petraea*) o els pins (*Pinus pinea*, *P. halepensis*). En el seu sotabosc coexisteixen un nombre important d'espècies arbustives i lianes, generalment de fulla perenne, els quals sovint li confereixen un aspecte compacte i impenetrable. Ara bé, el fet que en l'àmbit d'estudi encara es duguin a terme activitats d'explotació forestal fa que, en el sotabosc dels alzinars, puguin aparèixer ocasionalment espècies pròpies d'altres ambients com l'estepa borrera (*Cistus salviifolius*), l'estepa negra (*Cistus monspeliensis*), la ginesta triflora (*Genista triflora*) o l'argelaga negra (*Calicotome spinosa*). Actualment, dels alzinars en explotació se n'obté llenya. La taula 6.5 resumeix la composició específica dels alzinars de la vall d'Olzinelles.

Taula 6.5: Espècies més abundants als alzinars de la vall d'Olzinelles

Estrat	Espècies
Arbori (fins a 10 metres)	Alzina (<i>Quercus ilex</i>) –espècie dominant- Surera (<i>Quercus suber</i>) Roure africà (<i>Quercus canariensis</i>)
Arbustiu alt i lianoide alt (fins a 3 metres)	Arboç (<i>Arbutus unedo</i>) Bruc boal (<i>Erica arborea</i>) Marfull (<i>Viburnum tinus</i>) Aladern (<i>Rhamnus alaternus</i>) Aladern fals (<i>Phillyrea media</i>) Lligabosc mediterrani (<i>Lonicera implexa</i>) Vidiella (<i>Clematis flammula</i>) Arítyol (<i>Smilax aspera</i>)
Arbustiu baix i lianoide baix	Roja (<i>Rubia peregrina</i>) Galzeran (<i>Ruscus aculeatus</i>) Lloreret (<i>Daphne laureola</i>) Esparreguera (<i>Asparagus acutifolius</i>)
Herbaci i muscinal	Falzia negra (<i>Asplenium adiantum-nigrum</i> ssp. <i>onopteris</i>) Lleterassa de bosc (<i>Euphorbia amygdaloides</i>) Heura (<i>Hedera helix</i>) Viola (<i>Viola alba</i>)

Font: Elaboració de S. Piqueras, a partir de Boada *et al.* (1984) i treball de camp.

La sureda

Tot i ser una variant de l'alzinar litoral, els boscos de surera reben una denominació pròpia. D'una banda, a causa de la seva acusada personalitat i, de l'altra, per la història de la seva explotació a Catalunya. En l'àmbit d'estudi, la sureda és la coberta majoritària: ocupa un 30% de la superfície (taula 6.4). L'estrat arbori d'aquesta comunitat és dominat, quasi exclusivament, per la surera (*Quercus suber*) que, tot i ser una espècie molt pròxima a l'alzina, es diferencia d'aquesta per una escorça de suberina, origen del seu interès econòmic, i per formar boscos menys densos. Aquest fet permet una major entrada de llum i, en conseqüència, una major presència d'arbustos

tolerants a aquesta situació. En les suredes de la vall d'Olzinelles també s'hi poden trobar alguns peus aïllats d'alzina (*Quercus ilex*) o pins (*Pinus pinea*, *P. halepensis*). Cal considerar que l'explotació forestal d'algunes finques tendeix a eliminar les alzines i els pins que competeixen amb les sureres, per tal de millorar la producció de suro (Borràs *et al.*, 2004) Actualment, la lleva del suro i, secundàriament, l'obtenció de llenya, són els principals tipus d'aprofitament d'aquesta comunitat.

Taula 6.6: Espècies més abundants en les suredes de la vall d'Olzinelles

Estrat	Espècies
Arbori	Surera (<i>Quercus suber</i>) –espècie dominant- Alzina (<i>Quercus ilex</i>)
Arbustiu i lianoide	Arboç (<i>Arbutus unedo</i>) Bruc boal (<i>Erica arborea</i>) Estepa borrera (<i>Cistus salviifolius</i>) Aritjol (<i>Smilax aspera</i>) Roja (<i>Rubia peregrina</i>) Estepa negra (<i>Cistus monspeliensis</i>) Galzeran (<i>Ruscus aculeatus</i>) Esparreguera (<i>Asparagus acutifolius</i>) Garric (<i>Quercus coccifera</i>) Esbarzer (<i>Rubus ulmifolius</i>)
Herbaci i muscial	Falzia negra (<i>Asplenium adiantum-nigrum ssp. onopteris</i>) Fenàs boscà (<i>Brachypodium sylvaticum</i>) Heura (<i>Hedera helix</i>)

Font: Elaboració de S. Piqueras, a partir treball de camp i Folch (1981).

Les plantacions de pi pinyer, pi insigne i pinastre

Les tres cobertes de pinàcies de la vall d'Olzinelles són les plantacions de pi pinyer (*Pinus pinea*), les plantacions de pinastre (*P. pinaster*) i les plantacions de pi insigne (*P. radiata*). En conjunt, representen prop d'un 5% de l'àmbit d'estudi i es localitzen en àrees aïllades a l'interior d'alzinars i suredes, o bé pròximes als cursos d'aigua com rieres i torrents. Com la majoria de pinedes mediterrànies, són formacions forestals secundàries que resulten de l'acció humana en els sistemes forestals. Tenen el seu origen en plantacions per a l'obtenció de fusta i llenya, sovint, en antics camps de conreu (veure apartat 6.4). El sotabosc de les pinedes de la vall d'Olzinelles és ocupat per diferents tipus d'espècies. D'una banda, en alguns casos, s'hi localitzen espècies pròpies de les brolles mediterrànies com l'estepa borrera (*Cistus salviifolius*), el bruc d'escombres (*Erica scoparia*) o l'argelaga negra (*Calycotome spinosa*). D'altra banda, en algunes pinedes s'observa l'inici de la regeneració de l'alzinar, amb l'aparició en el l'estrat arbustiu de l'alzina (*Quercus ilex*). La composició florística d'aquestes cobertes es completa a la taula 6.7.

Taula 6.7: Espècies més abundants en les plantacions de pins de la vall d'Olzinelles.

Estrat	Espècies
Arbori	Pi pinyer (<i>Pinus pinea</i>) Pi pinastre (<i>Pinus pinaster</i>) Pi insigne (<i>Pinus radiata</i>)
Arbustiu i lianoide	Estepa borrera (<i>Cistus salviifolius</i>) Argelaga negra (<i>Calycotome spinosa</i>) Gatosa (<i>Ulex parviflorus</i>) Alzina (<i>Quercus ilex</i>) –alzar en regeneració- Bruc d'escombres (<i>Erica scoparia</i>) Ginesta triflora (<i>Genista triflora</i>) Roja (<i>Rubia peregrina</i>) Farigola (<i>Thymus vulgaris</i>) Llistó (<i>Brachypodium sp.</i>)
Herbaci i muscinal	Falzia negra (<i>Asplenium adiantum-nigrum ssp. onopteris</i>) Falguera aquil·lina (<i>Pteridium aquilinum</i>) Heura (<i>Hedera helix</i>)

Font: Elaboració de S. Piqueras, a partir de treball de camp i Boada (1984).

El bosc mixt

Els boscos mixts d'Olzinelles són formacions forestals dominades per més d'una espècie arbòria, majoritàriament, alzina (*Quercus ilex*), surera (*Quercus suber*), pins (*Pinus pinaster*, *P. pinea*, *P. halepensis*) i roures (*Quercus cerroides*, *Q. canariensis*, *Q. petraea*). Així doncs, resulten una combinació de les cobertes anteriorment descrites i, per aquest motiu, en el seu sotabosc s'hi localitzen, alternativament, espècies de les comunitats anteriors. D'entre aquestes categories, el bosc format per alzines i roures és el que ocupa una major superfície, un 18,5% de l'àmbit d'estudi (taula 6.4), seguit del bosc format per alzines i sureres, el qual ocupa un 9,4%. En el cas dels boscos mixts formats per la surera i l'alzina, els plans de gestió forestal tendeixen a afavorir-ne la primera. D'aquesta forma, generalment, els peus d'alzina són eliminats per afavorir la producció de suro de qualitat. No obstant, en alguns casos on l'alzar és relativament dominant, la surera es manté com una espècie secundària.

El bosc de ribera

Aquest tipus de comunitat està formada per espècies marcadament higròfiles que es disposen a banda i banda dels cursos d'aigua, com rieres i torrents, en una disposició lineal en forma de galeria. A la vall d'Olzinelles, aquesta coberta representa el 3% de la superfície i es troba localitzada, majoritàriament, al voltant de la riera del mateix nom (mapa 9.1). En aquesta coberta, l'estrat arbori és format per una mescla de diferents espècies de caducifolis com el vern (*Alnus glutinosa*), el pollancre (*Populus nigra*), l'avellaner (*Corylus avellana*) o l'om (*Ulmus minor*). Quant al sotabosc, hi dominen les herbes de fulla grossa i tendra, més pròpies dels ambients eurosiberians que del país mediterrani, i les zones de bardisses amb esbarzers (*Rubus ulmifolius*) i arç blanc (*Crataegus monogyna*). Degut al canvi en el règim hidrològic de la riera d'Olzinelles, la qual ha deixat de tenir un cabal continu al llarg de l'any, s'han produït importants modificacions en les comunitats vegetals i animals associades a la llera i al bosc de ribera (veure apartat 6.5). A la taula 6.8 es resumeix la composició florística dels boscos de ribera.

Taula 6.8. Espècies més abundants en els boscos de ribera de la vall d'Olzinelles

Estrat	Espècies
Arbori	Vern (<i>Alnus glutinosa</i>) Pollancre (<i>Populus nigra</i>) Avellaner (<i>Corylus avellana</i>) Om (<i>Ulmus minor</i>) Plàtan (<i>Platanus x hispanica</i>) Castanyer (<i>Castanea sativa</i>)
Arbustiu, lianoide i herbaci	Saüc (<i>Sacumbus nigra</i>) Sarriassa (<i>Arum italicum</i>) Heura (<i>Hedera helix</i>) Lloreret (<i>Daphne laureola</i>) Falguera aquil·lina (<i>Pteridium aquilinum</i>) Lleterassa de bosc (<i>Euphorbia amygdaloides</i>) Ortiga (<i>Urtica dioica</i>) Esbarzer (<i>Rubus ulmifolius</i>) Arç blanc (<i>Crataegus monogyna</i>)

Font: Elaboració de S. Piqueras a partir de treball de camp i de Cruz *et al.* (2004).

Plantació de plàtans, plantació de pollancre, castanyers, cirerers de bosc i plantació de cedres

A la vall d'Olzinelles s'hi troben localitats dominades exclusivament per plàtans (*Platanus x hispanica*), pollancre (*Populus nigra*), castanyers (*Castanea sativa*), cirerers de bosc (*Prunus avium*) i cedres (*Cedrus* sp.). Les plantacions de plàtans i les plantacions de pollancre, un 1,95% i un 0,15% de l'àmbit d'estudi respectivament, han estat plantats pels propietaris de les finques amb l'objectiu d'obtenir-ne fusta. Tal com s'argumenta a l'apartat 6.4, on s'analitzen els canvis en els usos i les cobertes del sòl del període 1956-2004, la plantació d'aquestes espècies es tracta d'una resposta dels propietaris a la pèrdua de rendibilitat dels camps de les finques i al despoblament de les masoveries. La disposició dels arbres segueix un marc de plantació regular i la seva localització, majoritàriament al llarg de la riera d'Olzinelles, fa que en el seu sotabosc s'hi puguin veure espècies pròpies dels boscos de ribera com el saüc (*Sacumbus nigra*), la sarriassa (*Arum italicum*), les ortigues (*Urtica dioica*) o les heures (*Hedera helix*).

Les cobertes formades per castanyers ocupen el 0,6% de l'àmbit d'estudi i es localitzen en les zones més altes de la vall, o bé, properes als cursos d'aigua, en parcel·les annexes al bosc de ribera i a les plantacions de plàtans i pollancre. El castanyer es tracta d'una espècie introduïda als boscos del Montnegre per a l'obtenció de "perxes" o tanys joves. D'aquí deriva el nom amb què es coneix aquesta coberta, les perxades de castanyers. En aquestes formacions el sotabosc és pràcticament inexistent i només s'hi troben alguns esbarzers (*Rubus ulmifolius*), violes (*Viola alba*) o altres espècies de comunitats properes. Les úniques localitats de cirerers de bosc es localitzen al voltant de les perxades de castanyers de Can Basuny i ocupen menys d'un 1% de l'àmbit d'estudi. En aquestes els arbres es troben situats als marges de la perxada, arribant, en algunes zones, a barrejar-se amb els castanyers. En relació als cedres, l'única plantació de la zona d'estudi es localitza a la propietat de Can Draper i es tracta d'una repoblació de 1990 per a vendre com a productes de jardineria. Aquesta ocupa una superfície molt reduïda que representa menys d'un 0,1% de l'àmbit d'estudi.

Conreus, erms i vinya

Els conreus encara actius a la vall d'Olzinelles estan dedicats, majoritàriament, a la producció d'alfals (*Medicago sativa*), civada (*Secale cereale*) i altres cereals, que són utilitzats com a farratges. A la resta de zones qualificades com a conreus, properes als masos, s'hi troben alguns arbres fruiters com cirerers (*Prunus avium*), figueres (*Ficus carica*) o ametllers (*Prunus dulcis*), o bé horts per a l'obtenció d'enciams (*Lactuca sativa*), cebes (*Allium cepa*), mongetes (*Phaseolus vulgaris*), tomàquets (*Lycopersicon esculentum*) o naps (*Brassica napus*), entre d'altres. En conjunt, aquesta coberta ocupa un 3% de l'àmbit d'estudi. L'única vinya d'Olzinelles es troba a Can Pau Foguera. Tot i que la seva superfície és reduïda i que podria haver estat inclosa a la categoria de conreus, s'ha considerat rellevant cartografiar-la, ja que es tracta de l'últim punt de la vall on encara en conrea la vinya. La parcel·la no disposa de feixes, sinó que els ceps estan plantats en un terreny amb força pendent, i el treball de la terra era de tipus manual. En el moment d'iniciar la recerca, la vinya es trobava activa, però actualment ja s'hi ha iniciat la successió característica d'una vinya inactiva. Entre els ceps (*Vitis vinifera*) s'hi pot observar la vinagrella (*Rumex acetosa*), que dona als camps un color vermellós característic, i que indica que ha cessat la intervenció primària del pagès (veure la portada d'aquest document). Les zones qualificades com a erms estan ocupades, majoritàriament, per espècies herbàcies de la família de les gramínies, o bé, per bardissars d'esbarzer (*Rubus ulmifolius*). Aquest tipus de coberta és originada per l'abandonament de conreus o per l'extracció de recursos forestals (tallades arreu en plantacions) i suposen, en conjunt, un 2% de l'àmbit d'estudi.

El poblament dispers

Aquesta coberta correspon als masos de la vall d'Olzinelles i als terrenys immediats. Al voltant de les cases es poden veure espècies com la mimosa (*Acacia dealbata*), el xiprer (*Cupressus sempervirens*), l'eucaliptus (*Eucalyptus globulus*), el castanyer d'Índies (*Aesculus hippocastanum*) o la magnòlia (*Magnolia grandiflora*), totes de caràcter ornamental i introduïdes en diferents èpoques, d'origen asiàtic o americà. També és freqüent la presència de plantes aromàtiques i medicinals com la farigola (*Thymus vulgaris*), el romaní (*Rosmarinus officinalis*) o la marialluisa (*Aloysia triphylla*).

Altres cobertes del sòl

Les zones d'extracció minera corresponen a cinc parcel·les on s'hi realitza l'extracció de pedres o graves, ocupen un 1,38% de la zona d'estudi. Tal com es descriu a l'apartat 6.4, són cobertes que se situen, principalment, en antics boscos, i es troben desproveïdes de vegetació, tot i que en els indrets on cessa l'extracció s'hi poden localitzar diverses espècies ruderals. Per la descripció de la resta de cobertes (localitat de robínia, instal·lació ramadera i bassa), de menor significació quant a la vegetació i la flora, es pot consultar la taula 6.3.

6.2.4 Cobertes del sòl: fauna

En aquest apartat s'estudien les diferents espècies de fauna que viuen a les cobertes descrites anteriorment. Les llistes d'espècies procedeixen, tal i com s'ha explicat en l'apartat de metodologia (6.2.2), de la consulta d'atles, catàlegs i treballs de diferents investigadors. Ara bé, aquests es complementen amb un conjunt de cites pròpies.

Amfibis i rèptils

Des del punt de vista herpetològic, la vall d'Olzinelles està condicionada per tenir un caràcter marcadament forestal. La major part de la superfície de la zona d'estudi està ocupada per boscos d'alzines i sureres, alternades amb petites parcel·les de conreus. Fins a la publicació del treball de Ballesteros i Degollada (1996) no hi havia cap estudi ampli sobre la distribució, l'estatus i el grau de presència dels amfibis i rèptils de les serres del Montnegre i el Corredor. En aquest sentit, només hi havia observacions aïllades i algunes citacions en tesis doctorals. A partir de les dades aportades al treball citat i de la consulta de catàlegs, a la vall d'Olzinelles s'han identificat un total de 9 espècies d'amfibis i 10 espècies de rèptils, que representen, respectivament, un 31% i un 16% de les espècies citades a nivell estatal (Pleguezuelos *et al.*, 2002). A les taules 6.9 i 6.10 es mostren, respectivament, les espècies d'amfibis i rèptils de la vall d'Olzinelles. Per als amfibis s'indiquen les localitats on han estat citades, els autors de la cita i l'estatus (abundància/raresa) a la vall d'Olzinelles. Per als rèptils, s'indiquen els hàbitats que ocupen preferentment. Majoritàriament, tant els amfibis com els rèptils, són espècies poc abundants o rares, de les quals dues, la salamandra (*Salamandra salamandra*) i la tortuga de rierol (*Mauremys leprosa*) són considerades amenaçades a nivell estatal (Pleguezuelos *et al.*, 2002).

Taula 6.9: Espècies d'amfibis de la vall d'Olzinelles: localitats i estatus.

Nom científic	Nom comú	Minuràtia (2005)			Ballesteros i Degollada (1996)				Est.
		Bassa Rectoria	Bassa Ca l'Aliva	Bassa Garrell	Resclosa Ca l'Alzina Vell	Bassa Can Draper	Bassa Pradelló	Bassa Olzinelles	
<i>Salamandra salamandra</i>	Salamandra	X		X	X		X	X	A
<i>Triturus marmoratus</i>	Tritó verd	X		X			X	X	PA
<i>Alytes obstetricans</i>	Tòtil	X		X	X			X	A
<i>Pelobates cultripipes</i>	Gripau d'esperons			X				X	MR
<i>Pelodytes punctatus</i>	Granoteta de punts				X				MR
<i>Bufo bufo</i>	Gripau comú		X	X	X		X	X	PA
<i>Bufo calamita</i>	Gripau corredor					X	X		PA
<i>Hyla meridionalis</i>	Reineta	X		X			X	X	PA
<i>Rana perezi</i>	Granota verda	X		X			X	X	A

Font: Elaboració pròpia amb el suport de S. Piqueras. Citacions a partir de les fonts citades a la taula. Estatus adaptat per a la vall d'Olzinelles. Abreviatures: A: abundant; PA: poc abundant; MR: molt rar.

Taula 6.10: Espècies de rèptils presents a la vall d'Olzinelles: hàbitat i estatus.

Nom científic	Nom comú	Hàbitat						Est.
		Alzinars, suredes i b. mixt	Pl. pins	Riberes i medi aquàtic	Plant. plàtans i pollanc.	Conreus i erms	Pobl. dispers	
<i>Mauremys leprosa</i>	Tortuga de rierol			X				RR
<i>Anguis fragilis</i>	Vidriol	X	X			X		R
<i>Tarentola mauritanica</i>	Dragó comú					X	X	A
<i>Lacerta lepida</i>	Llangardaix ocel-lat		X			X	X	PA
<i>Podarcis hispanica</i>	Sargantana ibèrica	X	X		X	X	X	MA
<i>Podarcis muralis</i>	Sargantana roquera	X	X				X	PA
<i>Psammodromus algirus</i>	Sargantaner gros	X	X			X	X	PA
<i>Elaphe longissima</i>	Serp d'esculapi	X	X	X				PA
<i>Elaphe scalaris</i>	Serp blanca		X			X	X	PA
<i>Malpolon monspessulanus</i>	Serp verda		X	X	X	X	X	A

Font: Elaboració pròpia amb el suport de S. Piqueras. Citacions a partir de Roig i Montori, 1998. Estatus adaptat per a la vall d'Olzinelles. Abreviatrues: MA: molt abundant; A: abundant; PA: poc abundant; R: rar; RR: raríssim.

Ictiofauna

S'ha documentat la presència de quatre espècies de peixos a la vall d'Olzinelles:

1. Anguila (*Anguilla anguilla*): Aparicio *et al.* (1997) només van detectar, a la riera d'Olzinelles, un únic exemplar d'anguila a 1 km de la desembocadura a la Tordera. Es tractava d'un exemplar jove (anguiló) que probablement havia remuntat el riu durant l'hivern passat. El fet que la riera s'assequi totalment durant l'estiu (veure la hipòtesi de la recerca al capítol 2), impossibilita el manteniment de poblacions estables d'anguila. Sabem que aquesta espècie era abundant fins a finals dels anys setanta, abans que es produís el canvi de règim hidrològic (M. Boada, *com. pers.*)

2. Gardí (*Scardinius erythrophthalmus*): S'han detectat poblacions importants d'aquesta espècie a la bassa de Ca l'Aliva (Boada, 1991) i a la piscina d'Olzinelles. Es tracta d'una espècie introduïda, procedent del centre d'Europa.

3. Carpa (*Cyprinus carpio*): S'han citat poblacions abundants d'aquesta espècie a la bassa de Ca l'Aliva (Boada, 1991).

4. Carpí (*Carassius auratus*): S'han detectat poblacions d'aquesta espècie a la bassa de Can Valls d'Olzinelles i la bassa de Can Basuny. Aquesta és una espècie d'origen asiàtic, introduïda com a peix decoratiu en basses de masies i jardins.

Als anys setanta, al tram de la riera d'Olzinelles proper a la resclosa de Ca l'Alzina Vell, es trobaven poblacions importants de bagra (*Leuciscus cephalus*), barb de

muntanya (*Barbus meridionalis*) i anguila (*Anguilla anguilla*), acompanyades de cranc de riu (*Astacus fluviatilis*) (M. Boada, *com. pers.*). El moment de la desaparició d'aquestes espècies reforça la hipòtesi d'un canvi en el règim hidrològic de la riera associat a l'increment de la superfície i la biomassa forestals (veure apartats 6.4 i 6.5).

Ocells

A la vall d'Olzinelles han estat citades 75 espècies d'ocells, dels quals 3 són considerades amenaçades a Catalunya (Estrada *et al.*, 2004) i 22 catalogades com a espècies rares, molt rares o raríssimes en els diferents estudis consultats (taula 6.2). Per a la redacció d'aquest punt, s'ha utilitzat com a principal font el treball de Boada (1984). Els alzinars i les suredes es caracteritzen per ser cobertes de fulla perenne, tancades i ombrívols i, per tant, amb menys oscil·lacions tèrmiques que en d'altres ambients. Aquests trets afavoreixen la presència d'espècies sedentàries, de colors críptics i, sovint, amb un grau elevat d'antropofòbia, que cerquen refugi de l'activitat humana. No obstant, aquestes comunitats vegetals no ofereixen les possibilitats nutritives d'altres indrets i, algunes de les espècies que hi habiten es desplacen a conreus o camps propers per a alimentar-se (Boada, 1984). Són representatius dels alzinars i les suredes espècies com l'astor (*Accipiter gentilis*), el gamarús (*Strix aluco*), el tudó (*Columba palumbus*), el cucut (*Cuculus canorus*), el cargolet (*Troglodytes troglodytes*) o el bruel (*Regulus ignicapillus*). Les plantacions de pins (o pinedes), que es caracteritzen per oferir un clima benigne a l'hivern i una temperatura elevada a l'estiu, són un medi relativament pobre en fauna, sobretot vertebrada. No obstant, pel seu caràcter perenne ofereixen recer a certes espècies durant l'època hivernal, que l'utilitzen com a refugi transitori (Boada, 1984). Són característics d'aquest ambient ocells com el gaig (*Garrulus glandarius*), la mallerenga blava (*Parus caeruleus*), la mallerenga carbonera (*Parus major*), la mallerenga emplomallada (*Parus cristatus*), el mosquiter pàl·lid (*Phylloscopus bonelli*), el picot verd (*Picus viridis*) o l'esparver (*Accipiter nisus*).

Les riberes i medis aquàtics de la vall d'Olzinelles presenten, a diferència de la Tordera, un menor grau d'alteració per l'absència d'activitats industrials i d'altres infraestructures. Així, les condicions ambientals afavoreixen el desenvolupament d'una ornitofauna pròpia d'aquest ambient. Són espècies pròpies de les comunitats de ribera la becada (*Scolopax rusticola*), l'oriol (*Oriolus oriolus*), la cuereta blanca (*Motacilla alba*), la cuereta torrentera (*Motacilla cinerea*), el rossinyol (*Luscinia megarhynchos*) o el rossinyol bord (*Cettia cetti*). Els conreus i erms, per la diversitat vegetal que presenten, esdevenen la millor font nutritiva per bona part dels ocells de la vall d'Olzinelles. Tanmateix, la majoria d'espècies que s'hi troben no hi estan definitivament assentades i s'hi desplacen des d'altres ambients per a l'obtenció de recursos tròfics. Són representatives d'aquest ambient la perdiu roja (*Alectoris rufa*), l'alosa vulgar (*Alauda arvensis*), la puput (*Upupa epops*), el capsigrany (*Lanius senator*), el gafarró (*Serinus serinus*), el lluer (*Carduelis spinus*) o la cadenera (*Carduelis carduelis*). A les cases i masos de la vall també s'hi troben associades algunes espècies d'ocells que construeixen els nius a l'interior o a les parets de les edificacions. En aquestes hi troben recer, una major estabilitat climàtica i l'absència de depredadors, així com la presència d'aliment d'origen humà. Als masos són representatives espècies d'ocells com el pardal comú (*Passer domesticus*), el verdum (*Carduelis chloris*), l'oreneta vulgar (*Hirundo rustica*), el falciot negre (*Apus apus*), el tallarol de casquet (*Sylvia atricapilla*) o l'òliba (*Tyto alba*) (Boada, 1984).

Les taules 6.11, 6.12 i 6.13 mostren les espècies d'ocells presents a la vall d'Olzinelles, incloent l'hàbitat, l'estatus i la fenologia. Cal destacar que a la llista d'espècies de les taules següents s'hi han d'afegir dues espècies observades directament. Una d'elles és el còlit gris (*Oenanthe oenanthe*), el qual ha estat observat prop de Can Pau Foguera (veure *Citacions pròpies*). Segons Ribas (2000), la població nidificant d'aquesta espècie és reduïda al Vallès Oriental i, en les èpoques de migració, hi ha observacions en tot el rang altitudinal, tant en ambients eurosiberians com mediterranis. Així doncs, aquest individu podria formar part de la població de migradors. L'altra espècie és la polla d'aigua (*Gallinula chloropus*), la qual ha estat observada a la bassa de Ca l'Aliva per P. Broncano (*com. pers.*). També cal afegir l'oreneta cuablanca (*Delichon urbica*).

Taula 6.11: Espècies d'ocells presents a la vall d'Olzinelles: hàbitat, estatus i fenologia (I).

Nom científic	Nom comú	Hàbitat						Est.	Fenologia			
		A, S, i BM	PP	R i MA	PPP	C i E	PD		S	H	E	M
<i>Alectoris rufa</i>	Perdiu roja					X		PA	X			
<i>Phasianus colchicus</i>	Faisà					X		R	X			
<i>Pernis apivorus</i>	Aligot vesper		X					R			X	X
<i>Circaetus gallicus</i>	Àguila marcenca		X			X		R			X	X
<i>Accipiter gentilis</i>	Astor	X	X			X		PA	X			
<i>Accipiter nisus</i>	Esparver	X	X	X		X		PA	X	X		X
<i>Buteo buteo</i>	Aligot	X	X	X	X	X		PA	X	X		X
<i>Tyto alba</i>	Òliba						X	R	X			
<i>Scolopax rusticola</i>	Becada	X	X	X		X		PA		X		X
<i>Columba palumbus</i>	Tudó	X	X		X	X		A	X			X
<i>Streptopelia turtur</i>	Tórtora	X	X			X		PA			X	X
<i>Cuculus canorus</i>	Cucut	X	X	X		X		PA			X	X
<i>Otus scops</i>	Xot					X	X	MR			X	X
<i>Athene noctua</i>	Mussol comú					X		PA	X			
<i>Strix aluco</i>	Gamarús	X	X				X	PA	X			
<i>Caprimulgus europaeus</i>	Enganyapastors	X	X					R			X	X
<i>Apus apus</i>	Falciot negre					X	X	MA			X	
<i>Upupa epops</i>	Puput					X	X	R			X	X

Font: Elaboració pròpia amb el suport de S. Piqueras. Adaptació a la vall d'Olzinelles a partir de Ribas (2000). Abreviatures: A, S i BM: alzinar, surera i bosc mixt; PP: plantacions de pins; R i MA: ribera i medi aquàtic; PPP: plantacions de plàtans i pollancre; C i E: conreus i erms; PD: poblament dispers.

Estatus: MA: molt abundant; A: abundant; PA: poc abundant; R: rar; MR: molt rar; RR: raríssim.

Fenologia: S: sedentari; H: hivernant; E: estival; M: amb efectius migradors.

Taula 6.12: Espècies d'ocells presents a la vall d'Olzinelles: hàbitat, estatuts i fenologia (II).

Nom científic	Nom comú	Hàbitat						Est.	Fenologia			
		A, S, i BM	PP	R i MA	PPP	C i E	PD		S	H	E	M
<i>Jynx torquilla</i>	Colltort			X		X		MR			X	X
<i>Picus viridis</i>	Picot verd	X		X		X		PA	X			
<i>Dendrocopos major</i>	Picot garser gros		X	X	X			PA	X			
<i>Lullula arborea</i>	Cotoliu					X		RR				
<i>Alauda arvensis</i>	Alosa vulgar					X		RR	X	X		X
<i>Hirundo rustica</i>	Oreneta vulgar					X	X	MA			X	X
<i>Anthus pratensis</i>	Titella			X	X	X		R		X		X
<i>Motacilla cinerea</i>	Cuereta torrentera			X		X	X	PA	X	X		X
<i>Motacilla alba</i>	Cuereta blanca			X		X	X	A	X	X		X
<i>Troglodytes troglodytes</i>	Cargolet	X	X	X	X		X	A	X			
<i>Prunella modularis</i>	Pardal de bardissa					X	X	PA		X		X
<i>Erithacus rubecula</i>	Pit-roig	X	X	X		X		MA	X	X		X
<i>Luscinia megarhynchos</i>	Rossinyol	X		X				A			X	X
<i>Phoenicurus ochruros</i>	Cotxa fumada					X	X	PA		X		X
<i>Saxicola torquata</i>	Bitxac comú					X	X	PA	X	X		X
<i>Turdus merula</i>	Merla	X	X	X	X	X	X	MA	X	X		X
<i>Turdus philomelos</i>	Tord comú	X	X	X		X		PA	X	X		X
<i>Turdus iliacus</i>	Tord ala-roig	X	X	X	X	X		R		X		X
<i>Cettia cetti</i>	Rossinyol bord			X				PA	X		X	
<i>Hippolais polyglotta</i>	Bosqueta vulgar	X				X		PA			X	X
<i>Sylvia atricapilla</i>	Tallarol de casquet	X	X	X		X	X	A	X	X		X
<i>Sylvia borin</i>	Tallarol gros	X	X	X				R			X	X
<i>Sylvia cantillans</i>	Tallarol de garriga	X	X	X				R			X	X
<i>Sylvia melanocephala</i>	Tallarol capnegre	X	X			X	X	A	X			
<i>Phylloscopus bonelli</i>	Mosquiter pàl·lid		X					PA			X	X
<i>Phylloscopus collybita</i>	Mosquiter comú	X	X	X	X			A	X	X		X

Font: Elaboració pròpia amb el suport de S. Piqueras. Adaptació a la vall d'Olzinelles a partir de Ribas (2000). Veure el significat de les abreviatures a la taula 6.11

Taula 6.13: Espècies d'ocells presents a la vall d'Olzinelles: hàbitat, estatuts i fenologia (III).

Nom científic	Nom comú	Hàbitat						Est.	Fenologia			
		A, S, i BM	PP	R i MA	PPP	C i E	PD		S	H	E	M
<i>Regulus regulus</i>	Reietó	X	X	X	X			R		X		
<i>Regulus ignicapillus</i>	Bruel	X	X	X	X			A	X	X		X
<i>Muscicapa striata</i>	Papamosques gris			X	X	X	X	PA			X	X
<i>Aegithalos caudatus</i>	Mallerenga cuallarga	X	X	X				PA	X			
<i>Parus cristatus</i>	Mallerenga emplomallada	X	X	X				PA	X			
<i>Parus ater</i>	Mallerenga petita	X	X	X				PA	X			
<i>Parus caeruleus</i>	Mallerenga blava	X	X	X	X	X	X	A	X			
<i>Parus major</i>	Mallerenga carbonera	X	X	X	X	X	X	A	X			
<i>Sitta europaea</i>	Pica-soques blau	X	X	X	X			PA	X			
<i>Certhia brachydactyla</i>	Raspinell comú	X	X	X	X			PA	X			
<i>Oriolus oriolus</i>	Oriol			X	X	X	X	A			X	X
<i>Lanius senador</i>	Capsigrany		X			X		MR			X	X
<i>Garrulus glandarius</i>	Gaig	X	X					MA	X			
<i>Pica pica</i>	Garsa					X	X	PA	X			
<i>Sturnus vulgaris</i>	Estornell vulgar					X	X	A	X	X		X
<i>Passer domesticus</i>	Pardal comú					X	X	MA	X			
<i>Passer montanus</i>	Pardal xarrec					X	X	R	X			
<i>Fringilla coelebs</i>	Pinsà comú	X	X			X		MA	X	X		X
<i>Fringilla montifringilla</i>	Pinsà mec					X		RR		X		X
<i>Serinus serinus</i>	Gafarró		X			X		A	X	X		X
<i>Carduelis chloris</i>	Verdum	X	X			X	X	PA	X	X		X
<i>Carduelis carduelis</i>	Cadenera	X	X			X		A	X	X		X
<i>Carduelis spinus</i>	Lluer			X		X		PA		X		X
<i>Carduelis cannabina</i>	Passerell comú					X		R	X	X		X
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	Pinsà borroner			X		X	X	R	X	X		X
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	Durbec			X	X	X		R		X		X
<i>Emberiza cirius</i>	Gratapalles	X	X			X		PA	X			
<i>Emberiza cia</i>	Sit negre					X		R	X	X		X

Font: Elaboració pròpia amb el suport de S. Piqueras. Adaptació a la vall d'Olzinelles a partir de Ribas (2000). Veure el significat de les abreviatures a la taula 6.11.

Mamífers

A la vall d'Olzinelles s'ha documentat la presència de 23 espècies de mamífers, dels quals 7 corresponen a la categoria de grans mamífers. Cal dir que aquest grup en general i els grans mamífers terrestres especialment, solen ser de difícil observació directa i de difícil detecció indirecta (Ruiz-Olmo i Aguilar, 1995). Alhora de determinar les espècies presents a la vall d'Olzinelles s'han utilitzat com a principals fonts d'informació estudis específics de determinats grups (carnívors, quiròpters, etc.) i estudis de detecció indirecta de petits mamífers a partir de l'anàlisi de latrines de geneta (*Genetta genetta*) i egagròpiles de rapinyaires nocturns (Flaquer i Arrizabalaga, 1998-2002). Cal destacar que el rat-penat de ferradura (*Rhinolopus* sp.), observat a la mina de la rectoria d'Olzinelles, no estava present als treballs sobre mamífers de la vall d'Olzinelles. La majoria de les espècies detectades habiten tant en ambients forestals com a zones obertes, a tall d'exemple, es poden citar la guilla (*Vulpes vulpes*), la mostela (*Mustela nivalis*), el senglar (*Sus scrofa*), el cabirol (*Capreolus capreolus*) o el ratolí de bosc (*Apodemus sylvaticus*). D'altres mostren una clara preferència per les zones boscoses, com el gat mesquer (*Genetta genetta*) o la fagina (*Martes foina*). Per últim, hi hauria un grup d'espècies lligades a la presència humana, com el ratolí domèstic (*Mus domesticus*) o la rata comuna (*Rattus norvegicus*). A les taules 6.14 i 6.15 es llisten les espècies de mamífers de la vall d'Olzinelles, tot indicant-ne l'hàbitat i l'estatus. Quant a l'estatus, el talp (*Talpa europaea*) i la rata cellarda (*Eliomys quercinus*) són catalogades com espècies rares, mentre que la musaranya nana (*Suncus etruscus*) és l'única considerada raríssima en l'àmbit d'estudi.

Taula 6.14: Espècies de mamífers de la vall d'Olzinelles: hàbitat i estatuts (I).

Nom científic	Nom comú	Hàbitat						Est.
		Alz., suredes i b. mixt	Pl. pins	Riberes i medi aquàtic	Plant. plàtans i pollanc.	Conr. i erms	Pobl. dispers	
<i>Talpa europaea</i>	Talp					X		R
<i>Suncus etruscus</i>	Musaranya nana	X	X			X		RR
<i>Crocidura russula</i>	Musaranya comuna	X				X	X	PA
<i>Rhinolopus sp.</i>	Rat-penat de ferradura	X	X	X	X		X	R
<i>Hypsugo savii</i>	Rata-pinyada pipistrel·la muntanyenca	X	X	X	X		X	A
<i>Nyctalus leisleri</i>	Rat-penat nòctul petit	X	X	X	X			A
<i>Oryctolagus cuniculus</i>	Conill	X		X	X	X		A
<i>Sciurus vulgaris</i>	Esquirol		X	X				A
<i>Eliomys quercinus</i>	Rata cellarda	X	X	X	X		X	R

Font: Elaboració pròpia amb el suport de S. Piqueras. Citacions, hàbitats i estatuts a partir de Minuartia (2000-2002), Flaquer i Arrizabalaga (1998-2002), Flaquer i Arrizabalaga, (2000-2004), Flaquer *et al.* (2005), Torre *et al.* (2006) i Vigo (2002). Estatuts adaptat per a la vall d'Olzinelles. Abreviatures: A: abundant; PA: poc abundant; R: rar; RR: raríssim.

Taula 6.15: Espècies de mamífers de la vall d'Olzinelles: hàbitat i estatuts (II).

Nom científic	Nom comú	Hàbitat						Est.
		Alz., suredes i b. mixt	Pl. pins	Riberes i medi aquàtic	Plant. plàtans i pollanc.	Conr. i erms	Pobl. dispers	
<i>Rattus rattus</i>	Rata negra					X	X	PA
<i>Rattus norvegicus</i>	Rata comuna						X	PA
<i>Apodemus sylvaticus</i>	Ratolí de bosc	X	X	X	X	X		MA
<i>Apodemus flavicollis</i>	Ratolí lleonat			X	X	X		PA
<i>Mus domesticus</i>	Ratolí domèstic					X	X	PA
<i>Mus spretus</i>	Ratolí mediterrani					X		PA
<i>Clethrionomys glareolus</i>	Talpó roig	X	X	X		X		A
<i>Sus scrofa</i>	Senglar	X	X	X	X	X		MA
<i>Capreolus capreolus</i>	Cabirol	X	X	X	X	X		PA
<i>Mustela nivalis</i>	Mostela	X	X	X	X	X	X	A
<i>Martes foina</i>	Fagina	X	X	X				A
<i>Meles meles</i>	Toixó	X	X	X		X		PA
<i>Vulpes vulpes</i>	Guilla	X	X	X	X	X		A
<i>Genetta genetta</i>	Gat mesquer	X	X					A

Font: Elaboració pròpia amb el suport de S. Piqueras, a partir de les fonts de la taula 6.14. Estatut adaptat per a la vall d'Olzinelles. Abreviatures: MA: molt abundant; A: abundant; PA: poc abundant.

Citacions pròpies

Les citacions pròpies d'espècies de fauna realitzades durant el treball de camp han servit per donar una major qualitat a la recerca, així com per afegir alguna espècie que, com s'ha dit anteriorment, no s'havia citat mai a la vall d'Olzinelles. Les citacions s'han realitzat per observació directa o indirecta (petjades, femtes, plomes, etc.). En total, s'han citat 10 espècies de mamífers, 22 espècies d'ocells i cinc espècies d'amfibis. A les taules següents es llisten les espècies de fauna detectades a la vall d'Olzinelles durant el treball de camp de la recerca. Les espècies apareixen per ordre alfabètic dels noms comuns, i s'indiquen totes les localitats on han estat observades i la data d'observació. La taula 6.16 llista les espècies de mamífers, la taula 6.17 correspon a l'ornitofauna i la taula 6.18 fa referència als amfibis. A més de les espècies que es llisten a continuació, també s'han observat diverses espècies d'invertebrats, com la marieta (*Coccinella septempunctata*), localitzada a Can Basuny i a Can Draper, o la processonària del pi (*Thaumetopoea pityocampa*), observada en nius construïts en diferents espècies de pins.

Taula 6.16: Citacions pròpies d'espècies de mamífers a la vall d'Olzinelles. S'inclouen les observacions directes i les observacions indirectes (petges, femtes, cranis i altres indicis).

Espècie	Localitat	Data
Cabirol (<i>Capreolus capreolus</i>)	Pont de Can Valls	5/4/2006
	Camp Nou de Can Valls	2/2/2006
Esquirol (<i>Sciurus vulgaris</i>)*	Diverses plantacions de pins	diverses dates
Fagina (<i>Martes foina</i>)	Ca l'Alzina Vell	7/2/2006
	Ca l'Alzina Vell	7/2/2006
	Can Valls	7/2/2006
	Sot del Pradelló	7/2/2006
Gat mesquer (<i>Genetta genetta</i>)	Ca l'Alzina Vell	7/2/2006
	Ca l'Agustí	10/4/2006
Guilla o guineu (<i>Vulpes vulpes</i>)	Ca l'Agustí	10/4/2006
Rata cellarda (<i>Elyomis quercinus</i>)	Rectoria d'Olzinelles	10/4/2006
Ratolí de bosc (<i>Apodemus sylvaticus</i>)	Mina de la rectoria d'Olzinelles	14/3/2006
Rat-penat de ferradura (<i>Rhinolopus</i> sp.)	Mina de la rectoria d'Olzinelles	14/3/2006
Senglar (<i>Sus scrofa</i>)**	Camps de Ca l'Agustí	12/5/2006
Toixó (<i>Meles meles</i>)	Mina de la rectoria d'Olzinelles	14/3/2006

Font: Elaboració pròpia amb el suport de S. Piqueras, a partir del treball de camp (I. Otero, S. Piqueras, M. Boada i C. Puche) * Les pinyes rosegades per esquirol han estat localitzades a la majoria de pinedes de la vall d'Olzinelles. ** A més de l'observació directa de dos individus als camps de Ca l'Agustí, s'han trobat furgades en nombrosos punts al llarg de tota la vall

Taula 6.17: Citacions pròpies d'espècies d'ocells a la vall d'Olzinelles. S'inclouen les observacions directes i les observacions indirectes (plomes, detecció acústica, etc.).

Espècie	Localitat	Data
Aligot (<i>Buteo buteo</i>)	Sot del Pradelló	28/3/2006
	Can Basuny	23/3/2006
Astor (<i>Accipiter gentilis</i>)	Mina de Can Draper	31/3/2006
Cargolet (<i>Troglodytes troglodytes</i>)	Can Valls	7/2/2006
	Sot del Pradelló	10/4/2006
Cuereta blanca (<i>Motacilla alba</i>)	Ca l'Agustí	2/2/2006
	Ca l'Agustí	28/3/2006
Còlit gris (<i>Oenanthe oenanthe</i>)	Can Pau Foguera	29/4/2006
Faisà (<i>Phasianus colchius</i>)	Mina de Can Draper	31/3/2006
Gafarró (<i>Serinus serinus</i>)	Sot del Pradelló	10/4/2006
Gaig (<i>Garrulus glandarius</i>)	Ca l'Alzina Vell	7/2/2006
	Ca l'Agustí	2/2/2006
	Rectoria d'Olzinelles	10/4/2006
Mallerengues (<i>Parus</i> sp.)	Can Basuny	23/3/2006
	Can Xic Nanes	14/3/2006
Mallerenga carbonera (<i>Parus major</i>)	Rectoria d'Olzinelles	10/4/2006

Mallerenga cuallarga (<i>Aegithalos caudatus</i>)	Rectoria d'Olzinelles	10/4/2006
Mallerenga petita (<i>Parus ater</i>)	Hipogeu Ca l'Alzina Vell	7/2/2006
	Can Draper	3/2/2006
Merla (<i>Turdus merula</i>)	Ca l'Alzina Vell	7/2/2006
	Can Valls	6/2/2006
	Sot del Pradelló	10/4/2006
	Sot de l'Aranyal	6/2/2006
	Rectoria d'Olzinelles	14/3/2006
Pica-soques blau (<i>Sitta europaea</i>)	Hipogeu Ca l'Alzina Vell	7/2/2006
	Cal Arabia	10/4/2006
Pícot garser gros (<i>Dendrocopos major</i>)	Ca l'Alzina Vell	7/2/2006
	Rectoria d'Olzinelles	14/3/06
Pícot verd (<i>Picus viridis</i>)	Can Valls	7/2/2006
	Can Draper	30/3/2006
	Can Valls	14/3/2006
	Torrent de Can Joanic	24/3/2006
Pinsà comú (<i>Fringilla coelebs</i>)	Can Valls	7/2/2006
	Can Poliva	23/3/2006
	Rectoria d'Olzinelles	10/4/2006
	Sot del Pradelló	10/4/2006
	Can Pau Foguera	10/4/2006
Pit-roig (<i>Erithacus rubecula</i>)	Can Valls	6/2/2006
	Rectoria d'Olzinelles	10/4/2006
Tallarol de casquet (<i>Sylvia atricapilla</i>)	Ca l'Alzina Vell	7/2/2006
Tord comú (<i>Turdus philomelos</i>)	Ca l'Alzina Vell	7/2/2006
Tudó (<i>Columba palumbus</i>)	Rectoria d'Olzinelles	14/3/2006
Verdum (<i>Carduelis chloris</i>)	Sot del Pradelló	7/2/2006
Polla d'aigua (<i>Gallinula chloropus</i>)*	Bassa de Ca l'Aliva	?

Font: Elaboració pròpia amb el suport de S. Piqueras, a partir del treball de camp (I. Otero, S. Piqueras, M. Boada i C. Puche). * Cita de P. Broncano.

Taula 6.18: Citacions pròpies d'espècies d'amfibis a la vall d'Olzinelles.

Granota verda (<i>Rana perezi</i>)	Bassa Can Pau Foguera	10/4/2006
Gripau d'esperons (<i>Pelobates cultripes</i>)	Bassa gran de Can Pau Foguera	29/4/2006
Salamandra (<i>Salamandra salamandra</i>)	Mina Cal Arabia	24/3/2006
	Sot de la Bóta	28/3/2006
	Font del Pradelló	7/2/2006
	Bassa Can Pau Foguera	10/4/2006
	Torrent de Can Joanic	24/3/2006
Tritó verd (<i>Triturus marmoratus</i>)	Font del Pradelló	7/2/2006

Font: Elaboració pròpia amb el suport de S. Piqueras, a partir del treball de camp (I. Otero, S. Piqueras, M. Boada i C. Puche).

6.3 Una aproximació a la història ambiental (1751-2006)

6.3.1 Consideracions prèvies

Les cobertes, la flora i la fauna de la vall d'Olzinelles, així com llur distribució i diversitat, descrites a l'apartat anterior, estan condicionades per factors biofísics i per factors socioeconòmics, els quals es conjuguen al llarg de la història i donen lloc a la biodiversitat actual. En aquest apartat es farà una aproximació a la història ambiental de la vall d'Olzinelles per tal d'explicar els processos socioecològics que han conduït a la distribució actual dels usos i les cobertes del sòl,¹⁵ contribuint així als objectius de la recerca (veure capítol 2) i del programa LUCC (veure capítol 4). Tal com s'ha vist al marc conceptual, el fet d'afegir una dimensió històrica a la natura i la cultura permet alleugerir la preocupació per trobar la causalitat dels canvis i facilita una millor comprensió de la realitat del territori en el període considerat (Boada i Saurí, 2002). En el cas dels canvis en els usos i les cobertes del sòl, la contextualització històrica de les forces inductores de caràcter biofísic i les forces inductores de caràcter socioeconòmic és indispensable per a assolir-ne una bona comprensió. Així doncs, el gran eix d'anàlisi històrica seran els canvis en els usos i les cobertes del sòl, considerats com a realitats socioecològiques en continu procés de canvi, i per tant, sense pressuposar una causalitat única que vagi dels processos naturals als socials (Garrabou i Tello, 2004), sinó tenint en compte la hibridació entre la comunitat humana i l'ambient i considerant l'activitat humana com una part del metabolisme del sistema.

Respecte el marc temporal de la recerca històrica, l'any inicial (1751) fa referència al document més antic que s'ha citat, el Cadastre menor del poble d'Olzinelles, treballat per Llovera (2002). La decisió d'estudiar el període 1751-2006 deriva de la limitada disponibilitat de temps per a la recerca i del fet que es considera que l'anàlisi de dos segles i mig pot aportar un bagatge suficient per als objectius del treball. En primer lloc es descriu la metodologia seguida per a l'estudi històric ambiental i es fa un petit resum dels antecedents historiogràfics de la vall d'Olzinelles (6.3.2). A continuació segueixen els quatre apartats en què s'ha dividit l'anàlisi històrica, cadascun dels quals inclou, a l'inici, la descripció de les fonts documentals utilitzades. El primer d'ells (6.3.3) fa una breu aproximació als usos i les cobertes del sòl de la segona meitat del segle XVIII i estudia els usos dels boscos del Montseny, el Montnegre i el Corredor d'aquella època. El seüent apartat (6.3.4) se centra en l'evolució dels usos i les cobertes del sòl a la segona meitat del segle XIX a tres escales: l'àrea o regió del Montnegre i el Corredor, el municipi d'Olzinelles i Vilardell i la vall d'Olzinelles. Posteriorment (6.3.5) s'analitza en profunditat l'evolució quantitativa i qualitativa de la població de la vall d'Olzinelles entre 1924 i 2006, i finalment es descriuen els canvis que s'han produït en l'apropiació forestal per a fusta i llenya en el període 1956-2004. Així, el marc temporal d'estudi s'ha dividit en diferents períodes en funció de la documentació seleccionada per a la recerca. Abans de passar a la metodologia, cal dir que l'àmbit d'estudi no coincideix amb els límits de l'antic municipi d'Olzinelles, de manera que la història ambiental que aquí es presenta no és la història d'Olzinelles, tot i que s'hi aproxima força.

¹⁵ La difícil diferenciació entre ús i coberta del sòl ha estat discutida a l'apartat 6.2.1.

6.3.2 Metodologia específica i antecedents historiogràfics

Metodologia específica

La primera etapa metodològica ha estat la recerca bibliogràfica d'obres d'història local, regional i nacional. A escala local, trobem algunes publicacions que analitzen, sota diferents punts de vista, alguns períodes històrics, entre les quals trobem: Vilageliu (1981), Grivé (1988), Alfaras (1993), Abril *et al.* (1995), Portals (1998), Abril (1998) i Llovera (2002). També s'han consultat el recull d'acords dels Ajuntament de Sant Celoni, Olzinelles i Montnegre (1725-1938) realitzat per J. Sibina (1987) i alguns registres de pergamins referents a Olzinelles i publicats per Pons (1984). A nivell comarcal o regional trobem interessants estudis de geografia històrica (Nadal i Urteaga, 1997 i 1998), d'història agrària (Garrabou i Planas, 1998) o d'història ambiental (Garrabou i Tello, 2004). La recerca bibliogràfica s'ha completat amb les obres de referència d'Història de Catalunya, entre les quals destaquem Fontana (1990). Una segona etapa, no diferenciada nítidament de l'anterior des d'un punt de vista temporal, ha estat la recerca inicial de documentació històrica que podria resultar d'interès per a la nostra anàlisi. La taula 6.19 llista els documents consultats inicialment.

Taula 6.19: Documents consultats amb un possible interès per a la recerca, per ordre cronològic.

Documents	Any/segle	Font
Pergamins de Ca l'Agustí*	s. XIII-XVII	Sr. Xavier Espar Ticó, Ca l'Agustí
Documentació sobre els boscos de Sant Celoni relativa a la Secretaria de Marina**	1753-1777	Arxiu de la sala de plens. Ajuntament de Sant Celoni
Plànol parcel·lari del municipi d'Olzinelles i Vilardell de Pedro Moreno Ramírez***	Còpia de 1856 (aixecat el 1853)	Instituto Geográfico Nacional
Amillament del poble d'Olzinelles i Vilardell	1862	Arxiu de Sant Celoni
Llibre d'actas de la Junta Local d'Instrucció Pública d'Olzinelles	1902-1921	Arxiu de la sala de plens. Ajuntament de Sant Celoni
<i>Actas de deslinde y amojonamiento del término de Olsinellas</i>	1919-1921	Arxiu de Sant Celoni
Padró d'habitants d'Olzinelles i Vilardell	1924	Arxiu de Sant Celoni
Documentació relativa a la fusió dels termes municipals de Sant Celoni i Olzinelles.	1927	Arxiu de la sala de plens. Ajuntament de Sant Celoni
Padró d'habitants de Sant Celoni	1936	Arxiu de Sant Celoni
Llibres de <i>Status animarum</i> de la parròquia d'Olzinelles	1943-1950 i 1951-1956	Rectoria de Sant Esteve d'Olzinelles
Cadastre de rústica de Sant Celoni	1956	Àrea d'Entorn. Ajuntament de Sant Celoni
Padró de Sant Celoni	1970	Arxiu de Sant Celoni
Còpies dels permisos de tala de les finques Sant Celoni	1956-1987	Arxiu de Sant Celoni
Registres de tales de les finques de Sant Celoni	1968-2004	Oficina comarcal del DARP (Granollers)
Expedients d'aprofitaments forestals de les finques de Sant Celoni		Oficina comarcal del DARP (Granollers)
Còpies dels permisos de pela de suro de les finques de Sant Celoni	1963-1985	Arxiu de Sant Celoni
Registre de peles de suro de les finques	1969-2001	Oficina comarcal del DARP

de Sant Celoni		(Granollers)
PTGMF de les finques de Sant Celoni	1998-2003	Centre de la Propietat Forestal
Recull de notificacions de tala de les finques de Sant Celoni amb PTGMF	1994-2005	Centre de la Propietat Forestal
Cadastre de rústica de Sant Celoni	2004	Àrea d'Entorn. Ajuntament de Sant Celoni
Padró municipal d'habitants	2006	Ajuntament de Sant Celoni

Font: Elaboració pròpia. PTGMF: Pla Tècnic de Gestió i Millora Forestal. DARP: Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya. * Els registres i les transcripcions dels documents es poden consultar a la Rectoria Vella de Sant Celoni. ** Detectats a través de Sibina (1987) *** Detectat a través de Nadal i Urteaga (1997).

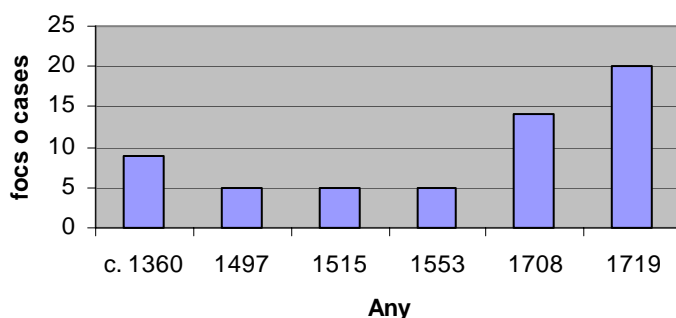
Després de la consulta inicial s'han seleccionat aquells documents que presentaven un major interès per a l'anàlisi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl: la documentació sobre els boscos de Sant Celoni relativa a la Secretaria de Marina (1753-1777), la còpia del plànol parcel·lari d'Olzinelles i Vilardell (1856), l'amillament d'Olzinelles i Vilardell (1862), el padró d'habitants d'Olzinelles i Vilardell (1924), els llibres de *Status animarum* de la parròquia d'Olzinelles (1943-1956), els padrons de Sant Celoni (1936, 1970 i 2006), les còpies dels permisos de tala (1956-1987), els registres de tala (1968-2004) i el recull de notificacions de tala de les finques de Sant Celoni amb Pla Tècnic de Gestió i Millora Forestal. Seguidament s'ha procedit al buidat de la informació dels documents seleccionats. Amb la informació extreta dels registres de població i de tala s'ha generat la base de dades demogràfica (1924-2006) i la base de dades d'apropiació forestal (1956-2004), les quals es poden consultar a l'annex II i III, respectivament. Respecte el plànol parcel·lari, s'ha sol·licitat i rebut de l'Institut Geogràfic Nacional una fotografia del document en format diapositiva 13 x 18 cm, la qual es pot consultar a l'annex I. A partir del l'anàlisi de les bases de dades i de la informació extreta de la resta de documents, així com de la integració de la informació obtinguda a partir de fonts orals (veure capítol 8), cartogràfiques (veure 6.4) i bibliogràfiques, s'ha redactat l'aproximació a la història ambiental de la vall d'Olzinelles que es presenta a continuació.

Antecedents historiogràfics

Tal com s'ha dit anteriorment, hi ha alguns autors que han tractat la història de la vall d'Olzinelles, des de diferents punts de vista i en diferents períodes d'estudi. J. Vilageliu (1981) escriu la història de la parròquia de Sant Esteve d'Olzinelles, que el 1083 ja era una possessió del Monestir de Sant Cugat, i dona informació de la vinculació de les famílies de la vall d'Olzinelles (Valls, Alsina, Mora, Puigvert, Arabia) amb la vida religiosa i administrativa de la parròquia. El 1440 el bisbe va unir les parròquies d'Olzinelles i Vilardell. Aquesta passà a ser la principal i Olzinelles la sufragània. El 1588 es determina que el rector visqui definitivament a Olzinelles, ja que era més còmoda i tenia algunes peces de terra. Així la parròquia d'Olzinelles passà a ser la principal. Segons l'autor, la parròquia tenia 38 habitants i 9 cases habitades l'any en què s'escriu el llibre. M. Grivé, en un treball de 1988 fa referència a Olzinelles en alguna ocasió: l'origen del nom, l'antic camí d'Olzinelles, el personatge de Miquel Draper i Batllori, etc. J.M. Alfaras (1993) explica el funcionament dels drets d'entrada del vi que els burots cobraven a la frontera entre Olzinelles i Sant Celoni, i parla de Pius de Valls i de Feliu, l'amo de Can Valls d'Olzinelles, que el 1908 és diputat provincial (Alfaras, 1993). Abril *et al.* (1995) van coordinar "Façanes al ras", obra que fa un repàs a la història d'Olzinelles, Vilardell, Montnegre i Fuirosos. Tot i que els jaciments dels turons de Puig Castell i Collserena (veure 7.3.1, núm. 77 i 78) indiquen que Olzinelles

estava poblada a l'època ibèrica, no trobem referències al nom d'Olzinelles fins al segle XII. L'any 1179 apareix amb el nom de *Vallis Ollofredis*, i també s'esmenta l'església de Sant Esteve. Al 1331 se cita com a *Castrum Eulofredii*, anomenat també *Vallis de Ulzinellis*, i en altres documents de l'època s'anomena *Oltzinelles*, *Olzinelles*, *Ulzinelles* o *Otzinelles* (Abril *et al.*, 1995). L'aspecte més interessant d'aquesta publicació és l'evolució de la població que traça entre 1360 i 1924. La figura 6.3 mostra l'evolució del nombre de focs i cases entre 1360 i 1719 al terme d'Olzinelles. Al fogatge de 1497 s'observa una important disminució de la població, la qual es redueix pràcticament a la meitat i es manté estable fins al fogatge de 1553. Després d'un interval de temps del qual no es disposa de dades, el 1708 s'evidencia una certa recuperació i se superen els valors de finals del segle XIV (Abril *et al.*, 1995).

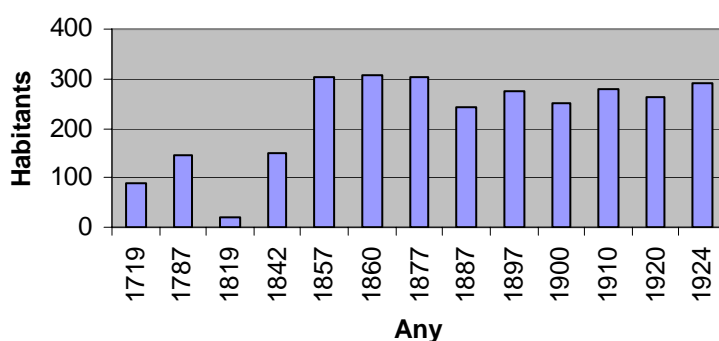
Figura 6.3: Evolució del nombre de focs (1360-1553) i cases (1708 i 1719) al terme d'Olzinelles.

Font: Elaboració pròpia a partir d'Abril *et al.* (1995).

A partir de 1719 el nombre d'habitants creix fins a finals de segle (figura 6.4), i el 1819, després de la Guerra de la Independència o del Francès, trobem únicament 22 persones: 13 a Olzinelles i 9 a Vilardell (Abril *et al.*, 1995). A partir de 1819 es produeix una recuperació que condueix al màxim de població l'any 1860, amb 309 persones. Entre 1887 i 1920 la població oscil·la al voltant dels 260 habitants, per acabar arribant als 292 el 1924. El 1927 es produeix l'agregació del terme d'Olzinelles, juntament amb el seu annex Vilardell, al municipi de Sant Celoni. L'evolució demogràfica a partir de 1924 s'analitza en profunditat a l'apartat 6.3.5.

Figura 6.4: Evolució del nombre d'habitants als termes d'Olzinelles i Vilardell.

Font: Elaboració pròpia a partir d'Abril *et al.* (1995).

A *El Montnegre. Una història de mil anys*, J. Portals (1998) fa referència a un document de 21 de setembre de l'any 998 (recollit al cartulari del monestir de Sant Cugat del Vallès del s. XIII), en el qual el comte de Barcelona Ramon Borrell i la seva esposa Ermessenda venen a Ennegó Bonfill, un noble, un fisc anomenat Vall d'Oldofred. El fisc limita a orient *in terminio de villa que dicunt Olcinellas*, és a dir, amb el terme de la

vila anomenada Olzinelles. Respecte la Guerra del Francès, Portals (1998) afirma que pel gener de 1810, davant l'ocupació francesa de Sant Celoni, molts veïns fugiren als pobles de la rodalia, entre els quals Olzinelles, i que el 1813 el general Milans del Bosch operava prop d'Olzinelles. Els homes d'Olzinelles, Montnegre, Vilardell, Gualba, Riells i Viabrea formaven part d'una de les quaranta companyies de reserva que s'havien format al corregiment del Vallès des de 1809 (Portals, 1998). La guerra, doncs, devia ser un factor determinant en la disminució de la població d'Olzinelles i Vilardell de 1819 observada a la figura 6.4. Segons Portals (1998), Josep Baborés, rector de Gualba, dóna notícia que el 22 de novembre de 1812 hi hagueren *quatre morts en casa Alsina d'Olzinelles* a mans franceses. La Primera Guerra Carlina també afectà la zona d'Olzinelles; el 10 d'octubre de 1837 l'exèrcit de Maria Cristina causà la mort d'Esteve Mora, bracer natural d'Olzinelles (Portals, 1998).

Portals també descriu un text que el rector de Montnegre J. Fortuny va enviar al Dr. Roig i Raventós per a l'elaboració de la seva novel·la *Montnegre*. En el text, escrit el 1924 i conservat a la Biblioteca de Catalunya, el rector descriu els costums, les tradicions, les supersticions i els personatges més destacats de la parròquia. Malgrat l'escrit fa referència exclusivament als habitants de la parròquia de Sant Martí de Montnegre, el fet que Olzinelles en sigui un terme limítrof fa que algunes de les característiques que desvetlla el rector es puguin aplicar també a la seva gent. Seguint la interpretació del text que fa Portals (1998), el rector afirma que els habitants sovint han d'organitzar batudes de senglars, que omplen la muntanya i destrossen els camps de blat de moro. De vegades rematen el senglar ferit a ganivetades, i se'l parteixen sense descuidar un tros per a l'amo del gos senglaner. Respecte les supersticions, en destaquem dues de molt peculiars. La primera, que contra les febres aixafen set escarabats de femer en un morter i els donen amb aigua al malalt sense que se'n adoni. I la segona, que no es poden assenyalar amb el dit les carabasses i els melons dels camps, ja que es neularien (Portals, 1998).

També destacarem tres dels personatges descrits pel rector: el *Carreta*, que *és el millor roder de tots els voltants. Vingué de Sant Hilari, on deixà la dona i els fills abandonats. Viu per les barraques fent rodells (...) guanya molt bon jornal, més jamai té plata doncs gasta molt en vi i paga per tothom; l'hostaler, el qual és viu pels negocis i té fama de saber tirar aigua al vi, i la vigatana, una vídua que fumava en pipa una paquetilla diària de 0,20. Menava la carreta dels bous, caçava i feia carbó com un home. Sabia molts remeis i era la llevadora del poble. Per últim, el rector afirma que tota la muntanya està plena de barraques de tortosins que fan carbó a preu molt baratíssim. Procuo fer de capellà entre ells, mes són molt ignorants... Tenen a les barraques la dona i la canalla. Molts allà a Tortosa tenen terres i casa, però han fugit perseguits per la misèria deguda a l'eixut.*¹⁶ A l'apartat 6.3.5 (concretament a *Situació demogràfica de 1936*) es parlarà novament de les barraques de carboners.

J. Llovera, a *La vida al Montnegre* (2002), fa referència a una donació d'alous de l'any 978 on se cita el nom d'Olzinelles, probablement el primer document conegut fins ara on apareix aquest nom. També aporta algunes cites documentals interessants respecte Olzinelles. El nomenament del batlle del castell de Montclús el 1274 permet saber que aquest tenia jurisdicció sobre Olzinelles. De fet, durant el segle XIII el terme del castell de Montclús incloïa, entre d'altres, la parròquia d'Olzinelles, que també pagava censos

¹⁶ Aquesta transcripció ha estat extreta de Gutiérrez (1996), pàg. 134, el qual havia treballat el manuscrit de J. Fortuny anteriorment a la publicació de Portals (1998).

al monestir de Sant Cugat (Llovera, 2002). El 1517 apareix un document que informa que els veïns de Sant Celoni tenen dret de fer llenya als boscos d'Olzinelles, i el 1666 un altre document ens diu que la universitat i els particulars de Sant Celoni tenen dret d'empru o facultat de fer llenya per als seus propis usos als boscos, garrigues i terres no conreades d'Olzinelles. El buidat del Padró d'Olzinelles de 1825 permet conèixer que aquell any vivien al municipi un total de 154 persones (no sabem si inclou també Vilardell): 40 homes solters, 36 dones solteres, 37 homes casats, 35 dones casades, 2 home vidus i 4 dones vídues. Hi havia nou pagesos propietaris i 4 arrendataris, mentre que el nombre de jornalers ascendia a 36 (Llovera, 2002). A la collita de blat d'Olzinelles i Vilardell de 1839 veiem una certa diferència de producció entre els masos. Teresa Moretó (suposem de Ca l'Alzina) declara una producció de 63 quarteres, mentre que Josep Domènech, Josep Terrades, Josep Arabia, Pere Terrades i Antoni Bertran declaren 22 quarteres cadascun.

Les dades que aporta "La vida al Montnegre" sobre els masos del terme de Montnegre posen de manifest la relació entre aquest i el terme d'Olzinelles. Per exemple, el 1743 un habitant de Montnegre estableix un tros de terra de brucs i ginestells a favor d'Anton Mora, d'Olzinelles. O Joan Arabia, de Ca l'Arabia de Montnegre, que *el 1796 ven a Josep Camps, de la parròquia d'Olzinelles, un cens de pensió una quartera de blat (...) que li fa Anton Arabia de Prat Boar, també de la parròquia d'Olzinelles, que havia estat de pertinences del seu mas Arabia de Montnegre*. El mateix any també ven un altres cens que li fa Josep Plana d'Olzinelles per la peça anomenada les Vernedes o la Vinya Vella d'en Mora (Llovera, 2002). Respecte els masos d'Olzinelles, Llovera aporta informació referent als antics noms de les cases, els propietaris, els masos que posseïa una mateixa propietat, els establiments que es feren i altres aspectes d'interès històric. Per exemple, el 1373 els monjos del monestir de Sant Cugat, vist l'estat d'abandó en què es troba el mas Terrés d'Olzinelles a causa de la mort dels seus habitants durant l'epidèmia de pesta de 1348, estableixen el mas a Pere de Tria. El 1487, Miquel Canyelles Agustí, fill de la parròquia de Sant Esteve de la Costa, paga diversos censos en diners, gallines i gra al monestir de Sant Cugat pels seus masos Agustí, Tria i altres aleshores derruïts. A principis del segle XVI, les primeres persones relacionades amb Ca l'Alzina que apareixen documentades fan dos establiments. Els Arabia s'estableixen a Olzinelles a finals del segle XVII, provinents de Montnegre. El primer és Bartomeu Arabia, que s'estableix en una partida de terra anomenada Prat Boar, d'unes 20 quarteres de sembradura, que havia sigut dels Arabia de Montnegre. El 1746 Miquel Arabia pagava una quartera de forment de cens anual als Arabia de Montnegre per aquesta peça, que a finals de segle passa a ser pagat a Josep Camps, el qual, com s'ha dit anteriorment, compra el cens als Arabia de Montnegre. A finals de 1700 els hereus de Ca l'Arabia d'Olzinelles pagaven censos per la possessió d'algunes terres al monestir de Sant Cugat del Vallès i també a altres propietaris de Sant Iscle de Vallalta, Arenys de Munt o Vallgorguina, i en cobraven de diversos particulars del mateix terme o de Sant Celoni i Vallgorguina. Pere Arabia, el 1882, pel dret de tenir banc propi a l'església d'Olzinelles pagava anualment tres quartans de blat al rector.

A Can Valls, la documentació que podria avalar la seva història ha desaparegut i tan sols es pot trobar algun document a l'arxiu notarial (Llovera, 2002). Pius de Valls i de Feliu, propietari de Can Valls, és elegit diputat provincial l'any 1908. Conegut simpatitzant carlista, va refugiar en més d'una ocasió els Arxiducs d'Àustria a la seva casa d'Olzinelles. El 1926 Pius de Valls apareix com a president de la Unió Patriòtica d'Olzinelles. Durant la guerra civil va haver d'anar a viure a Sant Celoni, aconsellat pel

mateix ajuntament, ja que els comitès antifeixistes feien registres a les cases importants de la muntanya, i van ocupar durant un cert temps la casa de Can Valls (Llovera, 2002). Llovera distingeix dos tipus de masies al Montnegre. D'una banda, les cases grans i senyoriales, situades sobretot a les valls, amb força extensió de cultius i de bosc, fruit de diversos establiments, compres i heretaments que han fet els diferents hereus. A Olzinelles, aquest seria el cas de Can Valls, Ca l'Agustí o Ca l'Arabia. D'altra banda, les petites cases localitzades en llocs menys favorables per al conreu de la terra, sovint ocupades per pagesos pobres o per germans petits d'hereus de les cases més benestants (Llovera, 2002).

6.3.3 Camps i boscos a la segona meitat del segle XVIII

L'aproximació a la història ambiental de la vall d'Olzinelles s'inicia a la segona meitat del segle XVIII. En primer lloc es descriuen les fonts documentals utilitzades en aquest apartat, referents a l'aplicació de la normativa relativa a la Secretaria de Marina. En segon lloc, per tal de caracteritzar el context històric on s'inseria la vall d'Olzinelles, es descriu la situació de creixement demogràfic i agrícola que s'estava vivint a Catalunya i al Vallès durant el segle XVIII. Posteriorment es fa referència als usos i les cobertes del sòl a la vall d'Olzinelles durant la segona meitat del segle XVIII i finalment es dedica un apartat als diferents usos dels boscos del Montseny, el Montnegre i el Corredor.

Descripció de les fonts documentals: documentació de l'Ajuntament de Sant Celoni relativa a la Secretaria de Marina (1753-1777)

A partir del recull d'acords i dates significatives dels Ajuntaments de Sant Celoni, Olzinelles i Montnegre entre 1725 i 1938, realitzat per J. Sibina (1987), s'ha conegut l'existència de diversos documents relatius a l'aplicació de la *Ordenanza para la conservación y aumento de los montes de Marina* al municipi de Sant Celoni. Les notes es conserven a l'arxiu de la sala de plens de l'Ajuntament d'aquest municipi, i les que s'han utilitzat estan datades entre 1753 i 1777. A Panareda i Llimargas (1989) es pot trobar una breu explicació de la documentació sobre boscos relativa a la Secretaria de Marina. A mitjan segle XVIII, el manteniment de l'imperi colonial espanyol exigí fomentar el creixement de la flota i de l'armada. Les drassanes requerien importants quantitats de fusta a l'any, i els boscos de la península foren objecte d'intervenció directa de l'Estat. Els corregidors i els intendants de Marina van assumir la plena jurisdicció i el control de les competències en matèria de boscos, tant dels de propietat comunal com dels particulars (Panareda i Llimargas, 1989). Segons els mateixos autors, la reial *Ordenanza para la conservación y aumento de los montes de Marina en las provincias y distritos que se expresan*, de gener de 1748, va responsabilitzar les Secretaries de Marina dels boscos pròxims al mar i als rius navegables. Per tant, la majoria de boscos catalans passaren a dependre de la Secretaria de Marina de Cartagena.

La nova ordenança establí que els intendants de Marina, o els seus subdelegats territorials, havien de redactar una relació dels boscos de cada municipi en base a les dades que els proporcionaven uns *visitadores* o *celadores* forestals. Així es podia saber l'estat dels boscos i la quantitat de fusta dreta útil, a curt o a llarg termini, per a la construcció naval. Els visitadors, a més, havien de fer complir alguns punts de l'ordenança que obligaven els comuns municipals a: mantenir un viver municipal, complir una sèrie de normes en les podes, controlar l'extracció de llenya i les tales, plantar un nombre determinat de plançons a l'any i avaluar la possibilitat de construir

camins i serres d'aigua (Panareda i Llimargas, 1989). La cita textual que fan aquests autors d'un fragment de l'esmentada ordenança permet conèixer quins boscos quedaren afectats per aquesta: *los montes de Tortosa, y los términos de Llobregat, Vallés, Selva de Gerona, Ampurdán hasta el río Ter, Monseni, Hostal-Rich, Sansaloni, Balgorgina, y los demás montes de las riberas de los ríos Segre, Cinca y Llobregat*. Així, podem deduir que els boscos d'Olzinelles eren una reserva potencial de fusta per a la construcció naval, tot i que el fet que esmenti Sant Celoni i Vallgorguina, municipis limítrofs, però no Olzinelles, fa pensar que probablement existia alguna limitació, probablement en quant al transport cap a les drassanes. No s'ha localitzat documentació relativa a la Secretaria de Marina per als boscos del municipi d'Olzinelles, però sí per al municipi de Sant Celoni, de la qual es fa una breu descripció i interpretació degut a l'interès que presenta per a l'estudi dels usos dels boscos de la regió del Montseny i el Montnegre, on està situada la vall d'Olzinelles.

Un manuscrit del 26 de febrer de 1753 sol·licita a totes les viles, llocs i pobles del corregiment i subdelegació que *luego y sin perder tiempo* facin una relació *expressando en ella los montes existentes*, per al ministre de Marina de la província de Mataró, Antonio Zeldrán.¹⁷ En la relació caldrà diferenciar *los que pertenescan a particulares de los comunes y propios del lugar de los que sean de essas y cotos reales* i expressar *numero de arboles que tengan en pie assi robles como anzinas, carrascas, alcornoques, alamos negros y blancos, chopos, fresnos, alissos, nogales, hayas, castaños y pinos, y con separación de las casas y mansos de particulares en donde se hallan radicados los arboles de las concebidas especies*. També s'adverteix que els boscos de pins en els quals, per la seva espessor, sigui impossible numerar els arbres, s'hauran de relacionar per quarteres. Un altre manuscrit deixa constància que el 14 d'agost del mateix any, el ministre de la província de Mataró, per tal de donar compliment a l'ordenança de 1748, requereix la relació dels boscos del terme de Sant Celoni al bayle i als regidors, els quals lliuren l'esmentada relació. Seguidament Antonio Zeldrán ordena que Juan Julia, acompanyat d'un dels regidors de Sant Celoni, faci un reconeixement del terme i dels arbres existents, amb distinció dels nous, els mitjans i els vells, i assenyalant amb una "R" els que trobi aptes per al reial servei.

A continuació s'escriu la relació d'arbres existents en el terme de Sant Celoni, dividits per masos (Minuart, Tayeda, Riera...) o per propietaris d'alguna peça arbrada però sense mas. Les espècies que es relacionen, en la llengua original, són: *robles, encinas, pinos, nogales, alamos negros, chopos, alamos blancos* i *alissos* (sorpren la diferenciació entre *alamo negro* i *chopo*). Per a determinades espècies, en algunes ocasions, s'especifica si els arbres són petits o grossos. La relació és incompleta, ja que manca el número d'arbres de cada espècie. Després de l'últim propietari hi diu *resumen de esta relación* i hi figuren els noms de les vuit espècies, tot i que tampoc hi apareixen els totals. Finalment, hi ha la descripció d'algunes característiques del terme de Sant Celoni que resulten d'interès, la qual és pràcticament igual a la de la relació de 1777 que s'exposa més endavant. En un altre document del dia 11 de febrer de 1754 es deixa constància de l'activitat de control de les pràctiques forestals per part de la Secretaria de Marina. Antonio Zeldrán nomena Juan Julia, *maestro carpintero de ribera*, per tal que faci la

¹⁷ El Departament de Cartagena estava dividit en nou províncies: Vera, Cartagena, Alacant, València, Tarragona, Barcelona, Mataró, Sant Feliu de Guíxols i Palma de Mallorca. A cada una d'elles s'havia previst que hi residís un ministre. Font: *Titulo III. del Tratado X. de las Ordenanzas Generales de la Real Armada*, 1751. Còpia consultada a l'arxiu de la sala de plens de l'Ajuntament de Sant Celoni.

visita dels boscos. D'acord amb l'esmentada ordre se certifica que al mas Valls¹⁸ van tallar i emportar-se dos roures i al mas Riera un roure va ser quadrejat.

Finalment, també s'ha consultat la relació d'arbres de Sant Celoni de 1777, la qual té la mateixa estructura que la de 1753 però afegeix el número d'arbres de cada espècie i té el segell de Carles III. A diferència de l'anterior relació, no apareixen *alamos negros*, sinó únicament *chopos*. En dos casos les existències de pins es donen en quarteres i diu *pinos por vinya*. Al resum de la relació hi consten 2285 roures, 6646 alzines, 6253 pins, 57 nogueres, 74 àlbers (*alamo blanco*) i 868 pollancrees (*chopo*). El nom del vern (*alisso* a la relació de 1753) no hi figura, i el nom *alamos negros* es troba cancel·lat. El total d'arbres ascendeix a 16183, el qual contrasta amb els prop de 9500 que apareixen a la relació de 1777 del municipi de la Garriga (Panareda i Llimargues, 1989), i la propietat més important quant a existències de fusta és Can Minuart, amb 5908 arbres, principalment alzines i pins. Després del total, respecte la titularitat de la terra, afirma que al terme de Sant Celoni *no hay Dehesa ni Coto Real, pues todo es de particulares*. Seguidament, i respecte els límits del terme municipal i els usos del sòl, *tiene de circunferencia dos horas y media (...) Linda por levante con el termino de Gualba y el de Vilardell, por medio dia con el rio de la tordera, por poniente con el termino de Palautordera, y por cierzo con el termino de Campins. Dista, lo más largo del mar, del embarcadero de Blanes, siete horas con carretera corriente y de la playa de Arenys de Mar dista quatro horas con su carretera pero mala. Sus tierras se componen la mayor parte de conreo, con su parte de vinyas, y lo restante con sus montes, bajos, y valles en que permanecen los arboles citados en la antecedente relacion*. Firmen el document el bayle (Josep Garcia) i els regidors de Sant Celoni (algun d'ells no sap escriure), el dia 27 d'octubre de 1777.

Respecte l'ús d'aquesta documentació per a l'estudi històric del paisatge, Panareda i Llimargues (1989) afirmen que, juntament amb els repartiments de propietat (cadastres i amillaments) i la documentació particular dels masos, possibiliten un seguiment de l'evolució del paisatge rural català al llarg del segle XVIII i el XIX. Recomanen, però, treballar els tres tipus de documentació en paral·lel a l'àmbit local o municipal, en el qual la informació que aporten es creua i es complementa, es confirma o es desmenteix. En el nostre cas, la documentació analitzada, juntament amb la bibliografia consultada sobre l'època, permet fer una aproximació als usos dels boscos de la regió on se situa la vall d'Olzinelles. De fet, a la relació d'arbres de Sant Celoni de 1777 apareixen les possessions de la banda montsenyenca del municipi, anomenada popularment "muntanya de dalt", però també hi ha possessions més properes al Montnegre, la "muntanya de baix".

Creixement demogràfic i expansió agrícola a Catalunya i el Vallès (s. XVIII)

Aquest apartat cal situar-lo en el context de creixement demogràfic de Catalunya des del darrer terç del segle XVII i durant el segle XVIII. Entre 1718 i 1787 és sobretot cap a la costa, i en relació amb les transformacions que s'hi donen (indústria i agricultura innovadora), on es produeix l'augment més gran (Fontana, 1990). Fontana també ens parla de l'augment de la producció agrària del XVIII després d'una agricultura bàsicament orientada a l'autosubsistència durant el segle anterior, i que es produeix per: extensió de cultius (rompudes, desboscament i construcció de bancals), per

¹⁸ Es refereix al mas Valls de Sant Celoni, propietat de Jayme Ramis, no al mas Valls d'Olzinelles, el qual no pertanyia al municipi de Sant Celoni.

intensificació (regatges nous, millores tècniques i de rotacions) i per especialització dels cultius. L'exemple més visible de l'especialització dels cultius per a la comercialització és la vinya, que s'estén per les comarques propers a la costa, per on s'exporten vins i aiguardents, sobretot per expansió a terres novament rompudes a través del contracte de rabassa morta (Fontana, 1990). Seguint Fontana, en aquesta nova tendència de l'agricultura catalana es produeix una certa especialització geogràfica. A les comarques de la costa trobem l'exportació de vins i aiguardents, i en altres comarques veiem l'expansió de l'olivera, els garrofers, els avellaners o alguns cultius industrials. Fontana (1990) alerta del perill de generalitzar les conseqüències de l'expansió agrícola del XVIII per al conjunt de les diverses categories d'emfiteutes, masovers, parcers o rabassaires. L'expansió agrícola no significa prosperitat general per la pagesia, sinó que acompanyada d'un avanç de les formes capitalistes comportà una diferenciació entre burgesia agrària i pagesia pobra. Els propietaris útils són els protagonistes del creixement agrari del XVIII, ja que gràcies a la fixesa dels seus pagaments als propietaris directes i a l'estabilitat dels seus contractes són els que es beneficien de l'extensió dels conreus i de la puja dels preus agraris (Fontana, 1990)..

L'especialització agrària, doncs, arriba al Vallès, on a partir del segle XVIII es va trencant l'hegemonia absoluta dels cereals i es comencen a introduir conreus destinats a la comercialització, com la vinya, que creix en detriment del bosc i les terres ermes (Garrabou i Planas, 1998). Respecte l'increment demogràfic, Garrabou i Tello (2004) afirmen que fou superior als municipis que desenvoluparen de bell nou un nucli de població concentrada, mentre que als municipis on únicament hi havia masies disseminades i no van aparèixer noves viles, com Sant Julià d'Altura, la població va romandre més estable. Un exemple de municipi vallesà on es forma un nucli de població concentrada és Matadepera, on a partir de 1768 els establiments de Narcís Gorina, propietari de Can Gorina, comencen a donar lloc al nou poble. Així, en aquests municipis amb una població dual (masos i viles) trobem una diferenciació entre els amos de masies i la pagesia precària de les noves viles, una part de la qual estava relacionada pel llinatge familiar amb la pagesia de mas o amb els seus descendents, i una altra part per gent de procedència diversa (Garrabou i Tello, 2004). Segons aquests autors, és probable que la malfiança dels amos de masies envers la pagesia precària anés en augment a mesura que la proporció entre fadristerns i nouvinguts s'anés decantant pels segons. Francisco de Zamora, que en certa manera recollia la impressió de l'hisendat Barata (Garrabou i Tello, 2004), escriví sobre el nou poble de Matadepera el 1786: *El vecindario del pueblo de Matadepera sólo consistía hasta pocos años hace en algunas casas de labradores dispersas. Pero en el día se ha formado un barrio, sobre el camino que va a Manresa, compuesto de jornaleros y gentes de la montaña, de los cuales, por no poseer bienes algunos, se quejan los labradores propietarios que les talan los montes y hacen daño en los frutos.*¹⁹

Usos i cobertes del sòl a Olzinelles a la segona meitat del segle XVIII

Olzinelles era un dels municipis que no desenvoluparien una nova vila, de fet actualment el 100% de la població es troba disseminada en masos. No obstant, al llarg del segle XVIII es produeix un cert augment en el nombre d'habitants. Tal com s'ha vist anteriorment, entre 1708 i 1719 el nombre de cases passa de 14 a 20 (figura 6.3), i entre 1719 i 1787 el nombre d'habitants augmenta de 55 a 98 persones (Abril *et al.*, 1995). Probablement la proximitat amb Sant Celoni, que devia exercir una certa atracció de

¹⁹ Zamora, F. de [1785-1790], 1973. Pàg. 38.

població, feu que el creixement demogràfic d'Olzinelles sigués moderat. El Cadastre menor del poble d'Olzinelles de 1751, la informació del qual ha publicat Llovera (2002), permet conèixer les terres dels masos i alguns dels usos i cobertes del sòl de la zona d'estudi (taula 6.20). Can Valls és amb diferència el mas amb una major extensió de terres i una major quantitat de bestiar, així com l'únic que disposava de censos. A primer cop d'ull, destaca la paritat entre l'extensió de terres i la de bosc, ja que sempre s'acostuma a caracteritzar com un mas essencialment forestal. No obstant, no sabem quin tipus de coberta s'amaga sota la denominació de "terra" ni tampoc quines cobertes tenien les parcel·les que pagaven censos a Can Valls. Seguidament trobem Ca l'Alzina, Ca l'Agustí, Can Móra i el mas Garrell, els quals tenen terres, boscos, vinyes i bestiar. Les terres del mas Garrell van ser absorbides per Can Draper a finals del segle XIX, fruit del casament d'un Draper de Gaserans amb la darrera pubilla Garrell (Llovera, 2002). A continuació, Can Plana, Can Pouplana, Can Camps i Ca l'Arabia disposen d'algunes quarteres de terra i en alguns casos d'una vinya, no tenen bosc i, a excepció de Ca l'Arabia, no disposen de bestiar. Finalment trobem Can Puigverd, amb vuit quarteres de terra, una peça boscosa i una vinya. Tot i que no apareix Can Caseta, sabem que el 1746 un veí d'Arenys de Mar ven a Antoni Domènech i Agustí, de Ca l'Agustí, una peça de terra de vuit quarteres de sembradura que pertanyen a les terres alodials de la rectoria d'Olzinelles, amb conreu, vinya plantada i bosc, juntament amb una casa (Llovera, 2002).

Taula 6.20: Terres, boscos i vinyes (quarteres), bestiar i cases de la vall d'Olzinelles, any 1751, amb el seu propietari, el bestiar que tenien i els censos (en lliures).

Mas	Propietari	Terra	Bosc	Vinyes	Bestiar	Cases	Censos
Can Valls		23	24	0,25	2 bous, 1 cavall, 10 porcs i 90 cabres	1	85
Ca l'Alzina		13	1 peça	0,25	2 bous, 1 cavall i 6 tocinos	1	
Ca l'Agustí	Josep Domènech	10	8	2	2 bous, 6 porcs i 30 cabres	1	
Can Móra	Pere Terrades	4	6	0,5	2 porcs i 2 vaques	1	
Mas Garrell	Jaume Valls	11	32	0,5	2 bous, 1 cavall, 6 porcs i 30 cabres		
	Jaume Valls	11			2 bous	1	
Can Plana d'Agrefull	Joan Plana	0,5		1 vinya		1	
Can Pouplana	Josep Pouplana	3		1 vinya		1	
Can Camps	Bartomeu Camps	10				1	
Ca l'Arabia	Miquel Arabia	12			1 porc	1	
Can Puigverd d'Agrefull	Pere Pau Puigverd	8	1 peça	1 vinya		1	

Font: Elaboració pròpia a partir de Llovera (2002). S'han descartat dos masos que no pertanyen a l'àrea d'estudi: Can Puigverd de la Serra (Monclús) i Can Terrades. Una quartera equival a unes 0,37 hectàrees.

Per conèixer amb més detall els usos del sòl dels masos de la vall d'Olzinelles a la segona meitat del segle XVIII es pot recórrer a les confessions que els hereus feien davant notari per als senyors que ostentaven el domini directe de les seves terres, les quals han estat resumides per Llovera (2002). A la confessió que fan Josep i Antoni Domènech i Agustí, de Ca l'Agustí, a la pabordia de Palautordera, en la qual declaren les possessions que per ells tenien, consten, entre d'altres, vuit quarteres de forment (blat comú o xeixa), el mas Agustí i altres dos masos deshabitats i derruïts (mas Terrés i mas Prat). Al capbreu de la pabordia de Palautordera de 1778, on s'anotaven les

confessions fetes pels emfiteutes, s'hi detallen les possessions de Josep Moretó i Alzina de Ca l'Alzina, on entre d'altres, trobem 11 quarteres de sembradura, el mas Alzina, el mas Agustí del Pont àlies Cornador, el mas Colldevira i els masos Traver, Clos i Oller, derruïts. La confessió d'Esteve Morera Valls i de Vilar de les terres que Can Valls té per la pabordia de Palautordera (1778) únicament especifica la coberta del sòl en algunes peces boscoses, de la resta de peces no en podem saber la coberta. Una de les peces s'anomena La Rabassada d'en Terrés, topònim que indicaria que s'hi havia fet artiga en un passat més o menys llunyà. A més del mas Valls, tenien els masos Bacó i Quintanella, derruïts. Josep Plana, de Can Plana, confessa el 1778 que té per la pabordia de Palautordera el seu mas i quatre quarteres i mitja de forment. Antoni Barceló i Puigvert, de Can Puigverd, té tres quarteres i set quartans de forment per a la pabordia. Francesc Camps, fill de Bartomeu Camps, de Can Camps, paga un cens a la pabordia de Palautordera l'any 1778 per una peça de 10 quarteres de sembradura junt amb el seu mas anomenat mas Plana de Gratallops, i també posseeix una peça de sis quarteres de forment el lloc anomenat les Vernedes. Així, a més de saber que els masos més importants (Can Valls, Ca l'Agustí i Ca l'Alzina) havien absorbit les terres d'altres masos derruïts, podem dir que una part significativa de les terres que consten a la taula 6.20 eren ocupades per conreus de blat o altres cereals.

Usos dels boscos del Montseny, el Montnegre i el Corredor a la segona meitat del segle XVIII

Degut a la proximitat a la costa, on es localitzaven les drassanes, els boscos del Montnegre i el Corredor i del Montseny degueren constituir una de les principals fonts de subministrament de fusta per a la construcció de vaixells. L'interès del ministre de Marina de Mataró per conèixer les existències d'arbres, els aprofitaments que se'n feien i la distància que hi havia entre Sant Celoni i el port de Blanes posa de manifest la importància d'aquests boscos per a l'obtenció de fusta. No obstant, no s'ha estudiat amb detall la procedència exacta de les matèries primeres emprades en la construcció naval ni se n'ha estimat el consum de fusta necessari (Nadal i Urteaga, 1998). Però la informació que aquests autors aporten respecte dels materials utilitzats per a la construcció permet pensar que gran part d'aquests podien venir dels boscos de la zona. Les quadernes²⁰ de les naus es feien amb fusta de roure, i l'empostissat estava fet de fusta de pi. En ocasions es necessitava l'alzina per a poder disposar de fustes corbades, i per a les peces de l'interior del vaixell s'utilitzava també fusta d'om, pollancre, freixe i noguera. Exceptuant l'arboradura, que es feia d'avet importat, totes les fustes citades s'obtenien dels boscos del país (Nadal i Urteaga, 1998).

A la relació d'arbres de Sant Celoni de 1777, analitzada anteriorment, trobem totes aquestes espècies excepte l'om i el freixe. A més, els roures, les alzines i els pins són, amb diferència, les espècies predominants. Segons Fontana (1990), les embarcacions per a la navegació per l'Atlàntic eren de reduïdes dimensions, producte d'una construcció naval marcada per l'escassetat de fusta i uns salaris relativament elevats (Fontana, 1990). El mateix autor informa que des de 1765 fins a finals de segle es construïren més de 150 embarcacions, entre d'altres a les drassanes d'Arenys, Mataró i Canet. Entre 1777 i 1793 la construcció naval catalana atenyé unes xifres màximes (Fontana, 1990). Després d'un període de crisi de les drassanes de la Marina de Llevant

²⁰ Quaderna: cadascuna de les peces corbades, fixades transversalment a la carena, que constitueixen la carcassa del buc i suporten el folre. Folre: Conjunt de taulons clavats, damunt les quadernes amb què hom cobreix l'esquelet de la nau, tant exteriorment com interiorment. Font: Gran Diccionari de la Llengua Catalana.

a finals del segle XVIII i principis del XIX, la construcció de vaixells de vela va experimentar a Catalunya una espectacular expansió que es perllongà fins a la dècada de 1860 (Nadal i Urteaga, 1998).

La producció d'aiguardent de vi era una altra de les activitats que requeria productes dels boscos del Montnegre i el Corredor a la segona meitat del segle XVIII, concretament la llenya per al procés de destil·lació. Nadal i Urteaga (1997) afirmen que a mitjan segle XIX, tot i que els fabricants d'aiguardents havien aconseguit reduir la quantitat de combustible necessària per a la destil·lació i que, a més, la producció d'aiguardent a la zona havia experimentat una davallada des de finals del segle XVIII, les destil·leries seguien consumint una gran quantitat de llenya extreta dels boscos del Montnegre i el Corredor. Així, durant la segona meitat del segle XVIII, abans de la davallada d'aquesta activitat econòmica i amb una menor eficiència en quant a la quantitat de combustible requerida, podem suposar que la producció d'aiguardent consumia una quantitat significativa de llenya dels boscos del Montnegre i el Corredor.

El suro és un altre dels productes que s'extreien dels boscos del Montnegre i el Corredor durant la segona meitat del segle XVIII. A més de la utilització tradicional del suro (fabricació de ruscos, per exemple), amb una demanda relativament baixa, a partir de finals de segle trobem la fabricació de taps d'ampolles, ja amb una important demanda de suro (Nadal i Urteaga, 1998). La producció de taps de suro, relacionada amb la difusió de l'elaboració del *champagne*, havia començat a França a finals del segle XVII. A l'Empordà, la producció de taps de suro està documentada des de la primera meitat del XVIII (Abril, 1998), i a finals de segle es registren les primeres notícies de mestres tapers treballant a Arenys de Mar (Palomer, 1996, citat a Nadal i Urteaga, 1998). A la relació d'arbres de Sant Celoni de 1777 sorprèn l'absència total de l'alzina surera en els arbres declarats, tot i que al document del 26 de febrer de 1753, en el qual s'insta els municipis del corregiment de Mataró que facin les relacions d'arbres, hi figura l'alzina surera (*alcornoque*). Probablement les sureres es troben comptabilitzades juntament amb les alzines.

Un altre dels productes que s'obtenien dels boscos del Montseny i el Montnegre era el carbó vegetal, tal com copsa Francisco de Zamora el dia 10 de gener de 1790: *A poco rato llegamos a la villa de San Celoni, pasando antes un puente de dos ojos muy grandes y bien construido. San Celoni está situado al pie de una colina sobre la cual se halla la ermita de la Virgen del Puig de Bellvé, a la cual subimos por ser famosa en este territorio, hallando sólo que notar la buena vista que ofrece su elevación de las faldas de Monseny, pobladas de casas sueltas que nos dijeron eran ricas, y descubriendo el castillo de Montsoliu y la especie de vaga o valle que desde dicho paraje de Treintapasos van formando las rieras y montañas del Monseny y Monnegre, cuyas aguas van a parar a la Tordera, que desagua en el mar (...) Hay mercado concurrido, y aquí es donde se trae a lomo el carbón de rabassa que vienen a buscar carros de Barcelona, que producen los montes de Monseny y sus contornos.*²¹ Zamora ens confirma l'ús dels boscos del Montnegre per a l'obtenció de carbó amb aquesta altra descripció de 1790: *llevan carbón y leña a Barcelona de Areñs de Mun, Mon Negre y sus contornos* (Abril, 1994).

²¹ Zamora, F. de [1785-1790], 1973. Pàg. 291.

Finalment, és interessant remarcar la informació que aporta la relació d'arbres de Sant Celoni de 1777 (també present a la declaració incompleta de 1753), sobre el fet que al terme de Sant Celoni *todo es de particulares*. Això és confirmat pels estudis de Salvador Llobet²² sobre la zona, que segons Nadal i Urteaga (1998) indiquen que la propietat privada ja estava plenament assentada al segle XVIII. Francisco de Zamora, en el viatge a Sant Miquel del Fai del 21 de febrer de 1789, també deixa constància d'aquesta característica: *El Vallés, el territorio más abundante de montes en Cataluña, provee a Barcelona, a otros pueblos, a fabricantes, y a la mucha población que en sí contiene y todo es porque son de particulares los montes*.²³

6.3.4 Canvis en els usos i les cobertes del sòl a la segona meitat del segle XIX

En aquest apartat es descriuen, en primer lloc, les fonts documentals utilitzades per a l'anàlisi de l'evolució dels usos i les cobertes del sòl a la segona meitat del segle XIX, així com la informació que se'n pot extreure i la fiabilitat d'aquesta. Seguidament s'expliquen els canvis en els usos i les cobertes del sòl a l'àrea del Montnegre i el Corredor i les principals forces inductores, per tal de donar una visió del context regional on se situava la vall d'Olzinelles. A continuació es descriuen els canvis que es donen en el municipi d'Olzinelles i Vilardell, tot comparant-los amb els que tenen lloc a escala regional i identificant-ne les diferències i les semblances pel que fa als usos predominants i a la intensitat dels canvis. Finalment l'anàlisi se centra en la vall d'Olzinelles, on s'estudia la distribució dels usos i les cobertes del sòl, la parcel·lació, els masos i la xarxa de camins. La idea de l'enfocament d'aquest apartat és poder tenir en compte les anomenades dinàmiques transescalars que caracteritzen els canvis en els usos i les cobertes del sòl (veure 4.3.4 *Dinàmiques transescalars...*).

Descripció de les fonts documentals: l'amillament de 1862 i el plànol parcel·lari de 1856

A continuació descrivim breument l'amillament del terme d'Olzinelles i Vilardell de 1862, conservat a l'Arxiu de Sant Celoni "La Tèrmica" (caixa 63), i la còpia del plànol geomètric de 1856 dipositada a l'arxiu de l'Instituto Geográfico Nacional (D-12-5), així com la història d'aquesta documentació i l'interès que ofereix com a font historiogràfica per a l'anàlisi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl.²⁴ Els amillaments són un tipus de documentació fiscal que prové de la reforma tributària promoguda per Alejandro Mon el 1845, la qual establí un gravamen sobre el producte dels béns immobles, els conreus i la ramaderia, conegut amb el nom de *Contribució territorial* (Nadal i Urteaga, 1997). La quantitat total a recaptar que l'Estat fixava anualment a nivell nacional era repartida pel Ministeri d'Hisenda entre les diferents províncies, les quals repartien el gravamen entre els municipis. Aquests assignaven una quota individual als contribuents en funció de llur riquesa territorial i rendiments dels cultius o aprofitaments. Pel funcionament d'aquest sistema fiscal calia disposar d'informació sobre la distribució de la propietat immoble i sobre la producció agrícola i ramadera. No obstant, en el moment de la implantació de la Contribució territorial, a Espanya no existien cadastres parcel·lars, mapes topogràfics ni estadístiques sobre el sector primari

²² Llobet, S. (1955): "De geografia agraria de la comarca del Maresme (Barcelona)". A: *Estudios geográficos* 58: 23-71 (+ 6 làmines) i 59:215-297.

²³ Zamora, F. de [1785-1790], 1973. Pàg. 268.

²⁴ Gran part de les reflexions sobre la història dels amillaments i sobre el seu valor com a font historiogràfica s'ha basat en l'interessant estudi inèdit de F. Nadal i L. Urteaga (1997).

(Nadal i Urteaga, 1997). Segons aquests autors, l'intent del Ministeri d'Hisenda, a través de la recentment creada Direcció Central d'Estadística de la Riquesa, de posar en marxa un sistema de registre i cadastre per avaluar la riquesa imposable,²⁵ no tingué una aplicació generalitzada a l'estat espanyol. En comptes d'aquest sistema, a partir de 1850 s'implantà de forma general el sistema d'amillaraments, que es mantindria en vigor durant més de cent anys.

A diferència del sistema previst inicialment pel Ministeri d'Hisenda, la confecció dels amillaraments es basava en les declaracions jurades dels propietaris, i les úniques autoritats que hi intervenien eren l'ajuntament i una junta pericial designada a nivell local, de manera que constitueixen un document de caràcter local que tradueix la lògica de les condicions socioeconòmiques i l'equilibri de poder local (Nadal i Urteaga, 1997). Respecte el valor dels amillaraments com a font per a l'anàlisi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl, cal fer algunes consideracions abans d'iniciar-ne el buidat i la interpretació de la informació. Nadal i Urteaga (1997) afirmen que un estudi fet pel Ministeri d'Hisenda el 1870 va establir el percentatge mitjà d'ocultació aparent de terres en més d'un 39%, tot i que la xifra variava molt en funció de les províncies (des del 70% a Almeria fins al 5% de Balears). Els estudis que citen de J. Pro (1992, 1994 i 1995) donen una idea de la magnitud del frau durant el període de la Restauració en diferents províncies andaluses i castellanès. Per contra, alguns estudis fets a Catalunya han evidenciat un baix nivell de frau en els amillaraments, el qual podria ser degut tant al valor jurídic dels documents fiscals alhora d'acreditar els drets que els pagesos tenien sobre les terres com al "control" que exercien els petits propietaris en zones on coexistien grans i petites explotacions (Nadal i Urteaga, 1997). Els mateixos autors dedueixen d'un estudi comparatiu entre cinc províncies que la de Barcelona tenia un grau d'ocultació aparent²⁶ menor a la resta (al voltant del 15%). Per als municipis de l'àrea del Montnegre i el Corredor també detecten un baix índex d'ocultació de propietat als amillaraments de 1852, i afirmen que les desviacions extremes van ser corregides als amillaraments de la dècada següent.

Però existien altres tipus de frau més difícils de detectar que l'ocultació directa de propietat, com l'alteració de les classes de cultiu o la infravaloració de la qualitat de les terres. Per tant, el baix grau d'ocultació detectat no és suficient per a considerar la font fiable. En aquest sentit, Nadal i Urteaga (1997) sostenen que es pot descartar la hipòtesi d'una falsificació absoluta en les declaracions de conreus, ja que els usos del sòl són fàcilment identificables en qualsevol inspecció fiscal. Així, sostenen que és més raonable pensar que el frau es desplaçés cap a la classificació de qualitats del terreny o cap a la valoració de la producció, de manera que els amillaraments poden ser una bona font per a l'estudi de la distribució dels usos i les cobertes del sòl. A més, afirmen que, per a la regió del Montnegre i el Corredor, el fet que els amillaraments siguin sensibles als canvis esdevinguts als conreus de vinya entre 1852 i 1862 és una prova al seu favor. Altres documents directament relacionats amb els amillaraments i que tenen interès per a la caracterització dels cultius són les *cartillas evaluatorias* i els expedients de

²⁵ A través del *Reglamento General de Estadística* (18-12-1846), elaborat per Cayetano Cortés i Carlos Groizard, que ordenava l'establiment d'un registre general de finques, basat en les declaracions dels propietaris comprovades per l'administració, i un cadastre per masses de cultiu, encaminat a contrastar les declaracions i fixar la quantitat a recaptar de cada poble (Vallejo, 1997, citat a Nadal i Urteaga, 1997).

²⁶ L'ocultació aparent fa referència a la diferència entre la superfície amillurada i la superfície total del municipi o província, és a dir, és la superfície no declarada. Una part d'aquesta última no era gravable, ja que dels amillaraments s'excloïen les zones improductives com rius, camins o roquerars.

reclamació de greuge (*reclamación de agravio*). Les primeres eren elaborades per les juntes pericials locals i juntament amb els amillaraments servien per repartir individualment la Contribució territorial. Les *cartillas* classifiquen les terres del municipi en classes (regadiu, vinya, bosc, etc.) i en qualitats (primera, segona i tercera). Per cada tipus d'aprofitament i qualitat es fixa un producte mitjà i unes despeses d'explotació, i la diferència determina el líquid imposable (Nadal i Urteaga, 1997). Les reclamacions de greuge podien ésser presentades pels ajuntaments o contribuents que consideressin que la seva renda sortia gravada en més d'un 12% i, segons sembla, van tenir un paper important com a sistema de control i sanció. Al respecte d'aquesta documentació, els autors de l'estudi afirmen que reflecteixen el diàleg explícit entre els pèrits nomenats per l'administració provincial d'Hisenda i els representants locals, el qual revela un perfil de relacions econòmiques i ecològiques molt difícils de descobrir en altres fonts (Nadal i Urteaga, 1997).

El *Cuaderno de liquidaciones ó amillaramientos del pueblo de Olsinellas y Vilardell de 1862* s'inicia amb la relació de categories d'ús del sòl (o aprofitaments) presents al municipi, juntament amb el producte mitjà, les despeses d'explotació i el líquid imposable, que varien en funció de l'aprofitament i la qualitat d'aquest (primera, segona i tercera). Les categories són: *regadío eventual de trigo, cebada y otras semillas; secanos de trigo, cebada y otras semillas; viña; alamedas; castaños; bosque de corcho; bosque de construcción; bosque de fagina i yermos*. Seguidament hi ha la relació dels noms dels propietaris que tenen terres en el terme municipal, tot separant els forasters que hi tenen alguna parcel·la dels veïns del municipi. Per a cada propietari informa de les parcel·les que posseeix, el paratge on es troben, els aprofitaments que hi ha, el bestiar (si en té) i les cases (si en té). El paratge normalment fa referència a una gran propietat, com per exemple paratge *Casa Valls* o paratge *Casa Alsina i Gurgui*, als entorns de la qual està situada la parcel·la en qüestió. De cada aprofitament i qualitat en dóna l'extensió, en quarteres i quartans,²⁷ i la quantitat que ha de pagar. En cas que el propietari tingui bestiar, especifica si es tracta de porcs, mules, eugues o bous i la quantitat a pagar per a cadascun d'ells. També diu el nombre de cases que posseeix (normalment una), el nom i la valoració monetària. Al final del document hi ha el resum dels aprofitaments del municipi i les extensions que ocupen, juntament amb l'extensió de les *tierras improductivas incluso los caminos y rieras* (406 quarteres) i la superfície total del municipi (6416 quarteres). Com a document separat de l'amillarament, però guardat a dins, trobem un full que informa sobre l'estat dels treballs de l'amillarament, firmat el 28 de gener de 1861, on diu que la superfície amillarada és de 6016 quarteres de 1518 *canas*. Segons aquest full, la superfície de camins, carretera, rieres i torrents no compresos a l'amillarament és de 400 quarteres. El full esmentat, a més, deixa constància que el 1853 s'ha realitzat un plànol parcel·lari, a càrrec de Pedro Moreno i Ramírez. La cartografia parcel·laria és un altre tipus de documentació que es comenta a continuació.

Com s'ha dit anteriorment, la Direcció Central d'Estadística de la Riquesa havia ideat inicialment un sistema per avaluar la riquesa imposable que consistia en confeccionar

²⁷ El factor de conversió entre quarteres i hectàrees varia en funció dels autors. Segons Abril *et al.* (1995) una quartera equival a 0,33 hectàrees aproximadament. Roca (2003) afirma que al Vallès l'equivalència oscil·la entre 0,29 (quartera antiga) i 0,38 (quartera nova). Nadal i Urteaga (1997) utilitzen un factor de 0,37 a l'estudi sobre l'àrea del Montnegre i el Corredor citat al text. Aquesta equivalència s'ha sabut comparant els valors que els autors d'aquest estudi donen en hectàrees amb els valors de l'amillarament d'Olsinellas i Vilardell de 1862. Un quartà és la dotzena part d'una quartera.

un registre general de finques i un cadastre per masses de cultiu. Tot i que aquest sistema no s'aplicà de forma generalitzada i acabà essent substituït pels amillaraments, a la província de Barcelona van arribar a confeccionar-se alguns registres de propietats, i la Comissió d'Estadística de la província va promoure la formació de plànols geomètrics o parcel·lars a escala municipal, els quals serviren per verificar la fiabilitat dels amillaraments en un cert nombre de municipis. F. Nadal *et al.* (2005 i en premsa) han aconseguit catalogar 140 documents parcel·lars de 103 municipis de la província de Barcelona realitzats entre 1849 i 1883,²⁸ els quals reuneixen totes o quasi totes les característiques següents: representen els límits de les parcel·les o propietats rústiques del municipi; porten associat un registre escrit on s'indiquen diversos elements geogràfics i estadístics de cada parcel·la o propietat (nom del propietari, superfície, tipus i qualitat dels conreu i gravamen fiscal de les parcel·les); estan aixecats a gran escala (1:2.500, 1:5.000 i 1:10.000 són les més habituals); són manuscrits i policroms i, finalment, van ser realitzats per un grup d'agrimensors privats que van ser contractats tant per l'Administració provincial d'Hisenda com pels ajuntaments i les juntes pericials (Nadal *et al.*, 2005). Dels 140 documents que cataloguen Nadal *et al.*, els mapes pròpiament parcel·lars són 117, dels quals 98 són plànols parcel·lars i 19 són atlas parcel·lars. La cartografia parcel·lària descrita és una font molt útil per analitzar la distribució dels usos i les cobertes del sòl a la segona meitat del segle XIX. De forma semblant a l'historiador francès March Bloch, que a la dècada de 1920 ja va publicar alguns articles on ressaltava la importància de la cartografia parcel·lària en el coneixement històric del món rural francès (Nadal *et al.*, 2005), altres investigadors catalans ja han utilitzat aquesta documentació per a l'estudi de les transformacions paisatgístiques. A més de Salvador Llobet, que utilitzà la cartografia del municipi de Tordera de 1877 en un estudi de 1955,²⁹ alguns historiadors que s'han basat en la cartografia parcel·lària són Nadal i Urteaga (2001) i Garrabou i Tello (2004).

L'existència del plànol parcel·lari d'Olzinelles i el seu annex Vilardell ha estat coneguda a través de Nadal i Urteaga (1997). Després de la consulta a L. Urteaga, de la Universitat de Barcelona, sobre les característiques d'aquest document i les possibilitats que oferiria per a l'anàlisi dels canvis en el paisatge, se n'ha sol·licitat una còpia a l'Institut Geogràfic Nacional (IGN). Uns mesos més tard ens ha arribat una reproducció fotogràfica en diapositiva en color en format 13 x 18 cm aproximadament.³⁰ Malauradament, el registre de les propietats rústiques que hauria d'acompanyar el document no es troba a l'arxiu de l'IGN fet que, com veurem més endavant, limita molt les possibilitats d'anàlisi. El fet que el registre de propietats del municipi de Montnegre, limítrof d'Olzinelles per l'est, es trobi amb el seu respectiu mapa a l'Institut Cartogràfic de Catalunya (Nadal i Urteaga, 1997 i S. Piqueras, *com. pers.*)³¹ i que hagi estat realitzat pel mateix autor, fa pensar en alguna possibilitat (remota) de trobar el registre d'Olzinelles. A la part superior, a l'esquerra, hi ha escrit *Plano geométrico del pueblo de S. Esteban de Olsinellas con su agregado de Vilardell.*

²⁸ La cartografia catalogada es troba dispersa en multitud d'arxius, amb una catalogació deficient i en un estat de conservació molt precari (Nadal *et al.*, 2005).

²⁹ Llobet, S. (1955): "De geografía agraria de la comarca del Maresme (Barcelona)". A: *Estudios geográficos* 58: 23-71 (+ 6 làmines) i 59:215-297. Citat a Nadal *et al.* (2005).

³⁰ La diapositiva ha estat escanejada i la imatge obtinguda, en format *.jpg*, s'ha visualitzat amb el programari MiraMon.

³¹ Consulta a l'arxiu de l'Institut Cartogràfic de Catalunya realitzada per S. Piqueras per al projecte "Diagnosi dels usos del sòl i qualitat ambiental de Sant Martí de Montnegre i la vall de Fuirosos" (Piqueras, Boada i Rodoreda, en preparació). Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals i Ajuntament de Sant Celoni.

Partido judicial de Areñs de Mar. Levantado por el agrimensor asociado a la Comisión de Estadística D. Pedro Moreno y Ramírez. Al marge inferior esquerra figura l'escala (1:5.000), l'escala gràfica (en metres), la data (Barcelona, 31 de desembre de 1856) i la firma de l'autor Pedro Moreno i Ramírez. Les dimensions del document original són 157 x 133 cm i és una còpia manuscrita del mapa original no localitzat, que es va aixecar el juny de 1853 tal com consta al *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*. La data que apareix al document (1856) faria referència a l'any en què l'autor va trametre la còpia a la Comisión de Estadística General del Reino de Madrid (Nadal *et al.*, en premsa). La còpia sembla inacabada, ja que segons Sastre Domingo (1998, citat a Nadal *et al.*, en premsa) manca el dibuix del deu per cent de les parcel·les.³² Tal com es pot veure a la figura 6.5, el document és ocupat pel dibuix en color del terme d'Olzinelles i el seu annex de Vilardell, limitat a l'oest pel riu Tordera i els termes de Palautordera, Sant Celoni i Gualba; al sud pel terme de Vallgorguina i a l'est pels termes de Sant Iscle de Vallalta i de Montnegre i Furirosos. Hi ha representades les 11 seccions cadastrals amb llur identificador (A-L sense incloure la K), les parcel·les, la xarxa viària i els masos i cases. La toponímia hi és molt escassa, únicament hi figuren els noms dels termes municipals limítrofs, el nom del riu Tordera, la riera de Trentapasses i la riera de Campins, el nom d'alguns masos (no tots els que estan representats contenen el nom), el de les rectories d'Olzinelles i Vilardell, el del Molí d'en Coll i dues referències a conjunts de cases disperses relativament properes entre si: el Veïnat i el Veïnat de la Serra.

Figura 6.5: Reproducció del *Plano geométrico del pueblo de S. Esteban de Olsinellas con su agregado de Vilardell*, còpia de 1856.

Font: Escaneig de la reproducció fotogràfica en diapositiva en color (13 x 18 cm aproximadament) del document, procedent de l'Instituto Geográfico Nacional. A l'annex I s'ha inclòs la imatge d'alta resolució.

³² Per una major informació dels mapes parcel·laris realitzats per Pedro Moreno i Ramírez a la província de Barcelona (50 mapes), vegeu Nadal *et al.* (2005).

Canvis en els usos i les cobertes del sòl a l'àrea del Montnegre i el Corredor

Abans d'analitzar la situació que ens descriuen la còpia del plànol parcel·lari de 1856 i l'amillament de 1862 és interessant fer esment als canvis que s'havien produït en els darrers 10 anys pel que fa a la distribució dels usos i les cobertes del sòl a l'àrea del Montnegre i el Corredor. En aquest sentit, la interpretació que fan Nadal i Urteaga (1997 i 1998) dels amillaments dels municipis de l'àrea del Montnegre i el Corredor, custodiats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, serviran per situar la vall d'Olzinelles en un context històric regional i nacional. Els dos estudis esmentats analitzen l'evolució del paisatge a la zona de les serres del Montnegre i el Corredor des de la segona meitat del segle XIX, amb alguna referència als canvis del XVIII, com s'ha vist a l'apartat anterior (veure 6.3.3). L'estudi abasta un total de 24 municipis³³ de la demarcació municipal vigent des de 1835 fins a 1927 (figura 6.6). Per tant, hi apareix el municipi d'Olzinelles, que no s'annexiona a Sant Celoni fins a 1927,³⁴ i que aleshores tenia l'agregat de Vilardell.

Figura 6.6: Mapa amb la demarcació municipal de la zona del Montnegre i el Corredor, vigent des de 1835 fins a 1927.

Font: Extret de Nadal i Urteaga (1997).

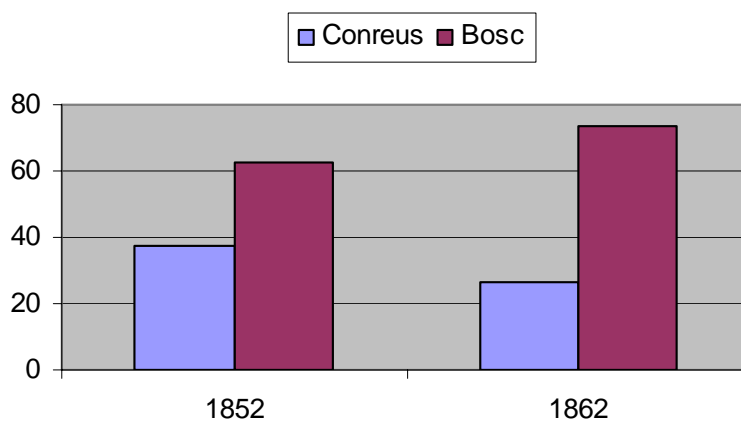
A grans trets, la població presentava una distribució lineal i una estructura dual (Nadal i Urteaga, 1998). Els nuclis urbans estaven situats al llarg de la costa i, de forma paral·lela, al llarg del curs de la Tordera. Entre la costa i la depressió prelitoral es localitzaven dos eixos transversals de població, Arenys de Munt-Vallgorguina i Sant Iscle de Vallalta-Sant Cebrià de Vallalta, que aprofitaven els estrets passadissos

³³ Els municipis són: Arenys de Mar, Arenys de Munt, Caldes d'Estrac, Calella, Canet de Mar, Dosrius, Fogars de Tordera, Hortsavinyà, Llinars del Vallès, Malgrat de Mar, Mataró, Montnegre, Olzinelles, Palafolls, Pineda de Mar, Sant Andreu de Llaveneres, Sant Cebrià de Vallalta, Sant Iscle de Vallalta, Sant Pol de Mar, Sant Vicenç de Montalt, Santa Susanna, Tordera, Vallgorguina i Vilalba Sasserra.

³⁴ Font: *Libro de Actas. Olzinellas* (1927). Documentació relativa a la fusió dels termes municipals de Sant Celoni i Olzinelles. Arxiu de la Sala de Plens de l'Ajuntament de Sant Celoni.

cultivables de les rieres d'Arenys i de Vallgorguina i de la riera de Vallalta, respectivament. Mentre que a la zona litoral, d'elevada densitat de població, coexistien el poblament concentrat i el dispers, a la zona muntanyosa, de baixa densitat, predominava el poblament dispers, amb municipis com Olzinelles o Montnegre, amb un 100% de la població disseminada (Nadal i Urteaga, 1998). Nadal i Urteaga (1997) identifiquen dos factors clau en els canvis paisatgístics de mitjan segle XIX a l'àrea del Montnegre i el Corredor. D'una banda, l'arribada a Mataró del ferrocarril (1848) i la seva expansió pel Maresme i el Vallès Oriental durant la dècada següent, que impulsaren el creixement urbà i industrial d'una zona que el 1860 tenia ja 52.848 habitants. D'altra banda, la difusió de la plaga de l'oïdi (*Oidium tuckeri*) a partir de 1852, la qual destruï més de la meitat de la superfície de vinya en deu anys i causà un descens d'un 11% en la superfície cultivada (figura 6.7). Així, l'augment de la superfície agrària que va tenir lloc a Catalunya durant el segle XIX no va seguir una tendència lineal ni es va produir de forma homogènia arreu del país.

Figura 6.7: Pes relatiu de la coberta forestal i la coberta agrícola a l'àrea del Montnegre i el Corredor pels volts de 1852 i de 1862, en % respecte la superfície amillarada.

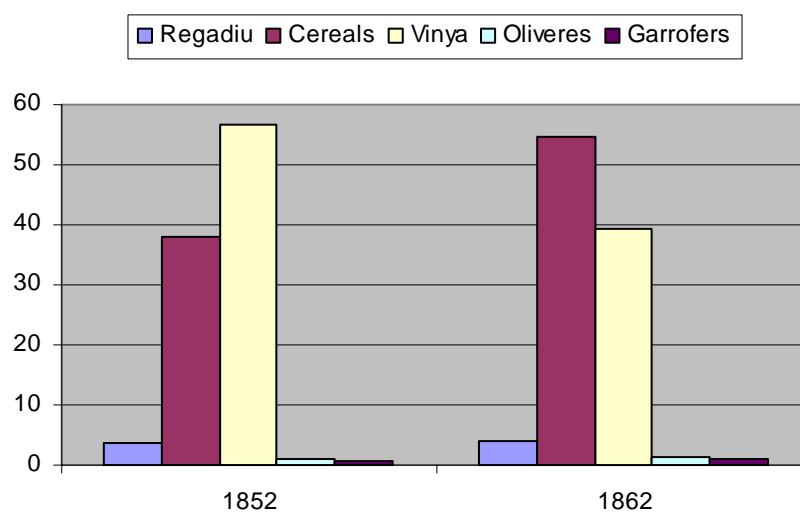

Font: Elaboració pròpia a partir de Nadal i Urteaga (1997).

Nota: Els amillaments utilitzats per aquests autors són els més propers a 1852 i 1862; sovint no són d'aquests dos anys. Per exemple, els valors d'Olzinelles fan referència a 1851 i a 1862.

El 1862 la superfície agrària de la zona era clarament inferior a la de bona part de les comarques litorals i prelitorals de Catalunya, les quals també es veieren greument afectades per l'oïdi. La menor extensió dels conreus s'explica per la presència dels boscos del Montnegre i el Corredor. Mentre que a l'àrea del Montnegre i el Corredor la superfície agrària de 1862 representava un 26,7% de la superfície amillarada, a les comarques litorals els valors estaven entre el 43,8% del Garraf i el 82,6% del Tarragonès, i a les comarques prelitorals de l'Alt Camp i l'Alt Penedès els percentatges s'apropaven al 60% (Nadal i Urteaga, 1997). En canvi, el predomini dels cereals i de la vinya en relació al total de superfície conreada era una característica compartida amb la major part de les comarques litorals i prelitorals de Catalunya, fet que reflectia ja una important especialització agrícola lligada a la comercialització de productes com el vi. La figura 6.8 mostra l'evolució dels cultius de l'àrea del Montnegre i el Corredor en el període 1852-1862, en percentatge respecte la superfície cultivada.

Figura 6.8: Distribució dels usos del sòl agrícola de l'àrea del Montnegre i el Corredor el 1852 i el 1862, en % respecte la superfície cultivada.

Font: Elaboració pròpia a partir de Nadal i Urteaga (1997).

Nota: veure la nota de la figura 6.7.

A més de l'esmentat predomini dels cereals i la vinya per sobre del regadiu, les oliveres i els garrofers, s'hi observa una davallada de la vinya i un augment dels cereals. L'increment dels cereals a la regió està causat per l'expansió d'aquest conreu als municipis litorals, més especialitzats en la producció de vi i que haurien estat més afectats per l'oïdi o cendrosa. En canvi, als municipis on el conreu de cereals ja era majoritari el 1852 la seva superfície s'havia mantingut al cap de deu anys. Així, per exemple, es poden comparar els valors d'Arenys de Mar amb els de Montnegre. Al primer, municipi litoral, els cereals passen del 14,6% al 40,7% de la superfície cultivada, mentre que al segon, on el 1852 els cereals representaven el 80,2% de la superfície cultivada, aquest percentatge pràcticament no varià el 1862 (Nadal i Urteaga, 1997). Aquells municipis amb més superfície forestal, on el conreu de vinya per a la producció de vi era una activitat molt reduïda, pràcticament no van notar els efectes de la plaga. Seguint amb la comparació anterior, a Arenys de Mar, on els boscos representaven menys d'una cinquena part de la superfície amillarada, el conreu de la vinya passà d'un 76,8 % a un 46,8% de la superfície cultivada, mentre que a Montnegre, amb un 94,6% superfície forestal, la vinya es mantingué al voltant del 15% dels cultius (Nadal i Urteaga, 1997).

Algunes de les causes econòmiques de la plaga a la regió del Montnegre i el Corredor foren l'augment dels preus del vi (de forma semblant al que tingué lloc a Catalunya), la reducció de la producció total de vi i la pèrdua de més de 230.000 jornals relacionats amb les tasques vitivinícoles.³⁵ Tot i la davallada dels cultius causada per la plaga de l'oïdi, les exportacions de vins de l'àrea del Montnegre i el Corredor continuaren essent molt importants considerant la quantitat transportada des dels ports d'Arenys de Mar, Malgrat i Mataró durant el període 1857-1859, que representava en volum la tercera partida de mercaderies exportada, per darrera de les de fusta i llenya (Nadal i Urteaga,

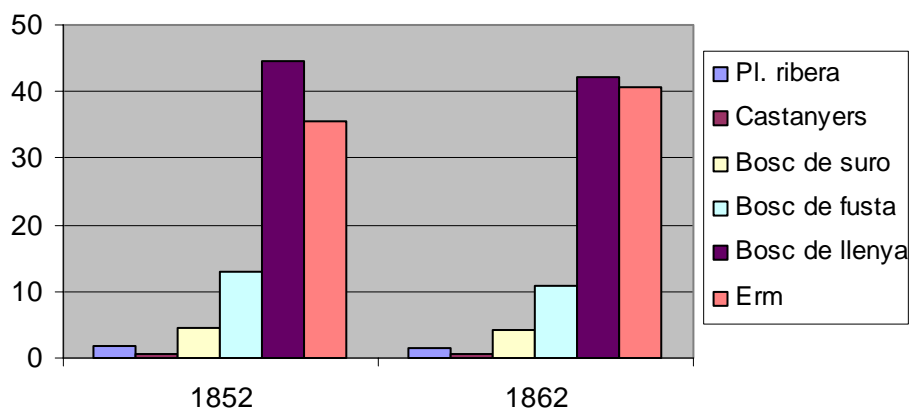
³⁵ F. Nadal i L. Urteaga (1997) calculen els jornals necessaris per menar una hectàrea de vinya durant un any a partir de l'*Expediente de rectificación (...) producido por el Ayuntamiento y Junta Pericial de San Ciprián de Vallalta* de 1862: 61,6 jornals per hectàrea i any. Amb la mateixa documentació fan un interessant càlcul de la producció de vi d'una hectàrea de vinya (14 hectolitres per hectàrea).

1997). La producció d'aiguardent, un altre dels productes obtinguts a partir de la vinya, es trobava en retrocés des de finals del segle XVIII (veure 6.3.3), però a mitjan segle XIX seguia tenint una presència notòria. Pascual Madoz informa el 1845 de l'existència de 13 fàbriques d'aiguardent a l'àrea del Montnegre i el Corredor, situades als municipis litorals, principalment a Mataró, les quals requerien importants quantitats de llenya dels boscos de la zona (Nadal i Urteaga, 1997). Els mateixos autors afirmen que cal veure quins efectes va tenir la plaga sobre l'emigració de petits parcers i rabassaires de l'àrea del Montnegre i el Corredor cap a altres parts de Catalunya, o fins i tot cap a Cuba. Quant al regadiu, que inclou hortalisses i arbres fruiters, els percentatges més elevats de 1852 se situaven als municipis litorals com Mataró o Sant Andreu de Llavaneres, que podien vendre els seus productes a Barcelona gràcies al tren inaugurat el 1848. En canvi, als municipis més allunyats o sense una connexió ràpida amb Barcelona, les hortalisses i els fruiters se seguïen destinant a l'autoconsum. Respecte l'olivera, el seu conreu es trobava a mitjan segle dinou en un procés de regressió a l'àrea del Montnegre i el Corredor, mentre que els garrofers es trobaven en plena expansió (Nadal i Urteaga, 1997).

L'existència de significatives extensions de boscos a la zona del Montnegre i el Corredor als anys 1852 i 1862, un 62,5% i un 73,3% de la superfície amillarada, respectivament (figura 6.7), és una característica distintiva del paisatge de la zona a la segona meitat del segle XIX, i un aspecte important a tenir en compte pel que fa a la distribució de la població i a llurs activitats econòmiques. La figura 6.9 mostra els aprofitaments forestals de la zona del Montnegre i el Corredor per als anys 1852 i 1862, segons apareixen comptabilitzats als amillaments dels 24 municipis de la zona.³⁶ Tot i que la documentació fiscal descriu els aprofitaments amb diferents gravàmens fiscals i no identifica pròpiament les diferents cobertes forestals, en alguns tipus d'aprofitament forestal (bosc de suro i castanyers) les espècies arbòries estan clarament individualitzades, de manera que es poden associar a cobertes forestals concretes. El 1852, prop d'un 45% de la superfície forestal era destinada a la producció de llenya i carbó, i aproximadament un 36% era ocupat per erms. Al voltant d'un 13% eren boscos destinats a la producció de fusta, als quals cal afegir el 0,54% dels castanyers (*Castanea sativa*) i l'1,7% de les plantacions de ribera, que inclou pollancre (*Populus nigra*), àlbers (*P. alba*) i oms (*Ulmus minor*) (Nadal i Urteaga, 1998). Els boscos destinats a l'obtenció de suro representaven un 5% dels boscos del Montnegre i el Corredor. Cal dir, però, que les superfícies de bosc de fusta (o de construcció) i de bosc de suro podrien estar infravalorades ja que suportaven una major pressió fiscal, mentre que els erms podrien estar sobrevalorats pel motiu contrari (Nadal i Urteaga, 1998). L'únic canvi significatiu en la distribució dels aprofitaments forestals en la dècada 1852-1862 és l'augment del 30% de la superfície declarada com a erma el 1852, que passa del 36% al 41% de la superfície boscosa. Es tracta de les vinyes afectades per la plaga de l'oïdi, que als amillaments realitzats a partir de 1858 es declararen com a terres ermes (Nadal i Urteaga, 1998).

³⁶ Vegeu la nota 33.

Figura 6.9: Distribució dels usos del sòl forestal a l'àrea del Montnegre i el Corredor el 1852 i el 1862, en % respecte la superfície forestal amillarada.

Font: Elaboració pròpia a partir de Nadal i Urteaga (1997).

Nota: veure la nota de la figura 6.7.

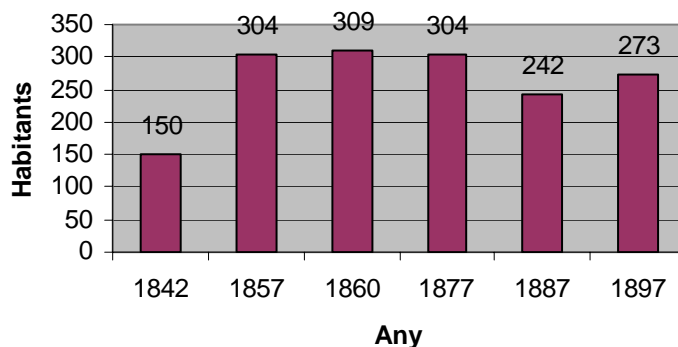
El 1852 les plantacions més importants –en termes absoluts– de pollancre, àlbers i oms, utilitzats com a fusta de construcció de cases i vaixells, es trobaven a Fogars de Tordera, Tordera i Palafolls, mentre que els castanyers, que havien estat plantats i dels quals s'aprofitava el fruit i la fusta, únicament es localitzaven en cinc municipis: Arenys de Munt, Fogars de Tordera, Hortsavinyà, Montnegre i Olzinelles. Les suredes destinades a l'obtenció de suro es trobaven quasi exclusivament a la serra del Montnegre, i el 75% estava situada en cinc municipis (Tordera, Olzinelles, Fogars de Tordera i Vallgorguina). Aquesta coberta podria haver estat afavorida per la forta demanda de suro per a la fabricació de taps des de la segona meitat del segle XVIII (veure 6.3.3). Respecte dels boscos de fusta o de construcció, tot i que els amillaments no aporten informació respecte la composició florística, Nadal i Urteaga (1998) afirmen que feia molt temps que s'havien allunyat de la seva formació climàtica, ja que l'explotació fustera requereix la construcció de camins, el desbrossament del matollar i la tallada selectiva. A més de la fusta, d'aquests boscos s'obtenia carbó vegetal i llenya. Dels boscos de llenya, els que ocupaven una major superfície el 1852, s'aprofitava el matollar i els rebrots de roures i alzines i se n'obtenien feixines i carbó. Els erms podrien ser zones de bosc menut aprofitades com a pastures o per a l'obtenció de llenya. Per últim, en la documentació fiscal que analitzen Nadal i Urteaga (1997 i 1998) no detecten cap senyal de propietat comunal, ni tampoc indicis de servituds col·lectives al bosc. De fet, la propietat privada ja era una característica dels boscos de Sant Celoni i de l'àrea de Montnegre i el Corredor a mitjans del segle XVIII, tal com s'ha vist a l'apartat 6.3.3.

Canvis en els usos i les cobertes del sòl al municipi d'Olzinelles i Vilardell

El municipi d'Olzinelles i el seu annex de Vilardell, amb una població de 309 persones repartides en 45 cases disseminades l'any 1860,³⁷ tenia la densitat de població més baixa de la regió del Montnegre i el Corredor (13 hab/km² comparat amb una mitjana de 120 hab/ km²) i era el segon menys poblat després de Vilalba Sasserra (Nadal i Urteaga, 1997). No obstant, aquell any s'havia arribat al punt àlgid de població, la qual s'havia doblat en menys de 20 anys (figura 6.10).

³⁷ El plànol parcel·lari de Pedro Moreno i Ramírez (còpia de 1856 del plànol aixecat el 1853) dibuixa 46 cases en tota la superfície municipal, valor molt proper al que donen Nadal i Urteaga (1997).

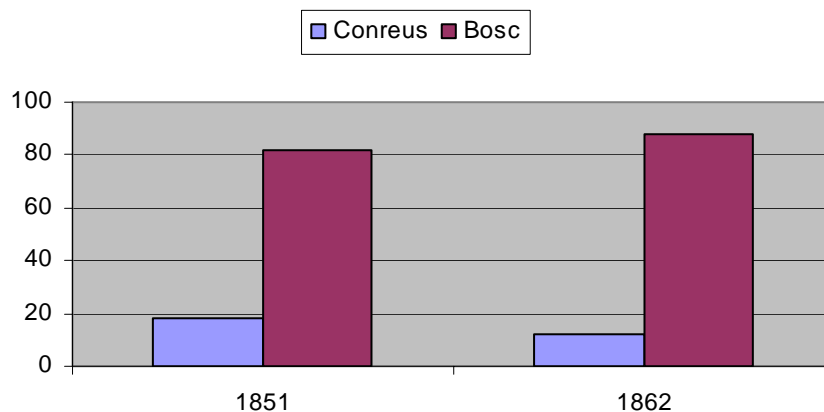
Figura 6.10: Evolució de la població al municipi d'Olzinelles i Vilardell, 1842-1897.

Font: Elaboració pròpia a partir d'Abril *et al.* (1995)

Si ens centrem en la distribució dels usos del sòl, veiem que la superfície cultivada d'Olzinelles té un menor pes relatiu que a l'àrea del Montnegre i el Corredor, mentre que per als boscos, lògicament, succeeix el contrari. Si per tota l'àrea del Montnegre i el Corredor el 1862 la superfície agrícola representava el 26,7% de la superfície amillarada (figura 6.7), per al municipi d'Olzinelles era únicament un 11,8% (figura 6.11).

Figura 6.11: Pes relatiu de la coberta forestal i la coberta agrícola del municipi d'Olzinelles i el seu annex de Vilardell el 1851 i el 1862, en % respecte la superfície amillarada.

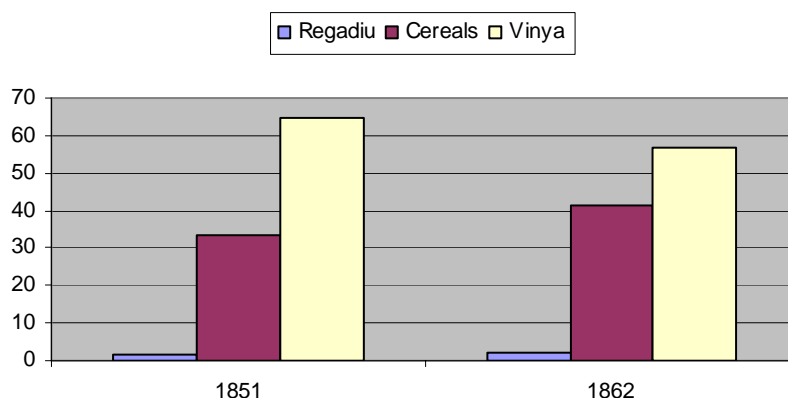
Font: Elaboració pròpia a partir de Nadal i Urteaga (1997). El 1851 la superfície declarada a l'amillament representa un 94% de la superfície municipal, i el 1862 un 93,8%.

Nota: Comparar amb la figura 6.7.

Durant el període 1851-1862, la superfície agrària disminuí un 6,8%, probablement com a conseqüència de la plaga de l'oïdi. De forma semblant a la tendència experimentada a l'àrea del Montnegre i el Corredor, la importància relativa de la vinya disminuí, i passà d'un 64,9% a un 56,5% de la superfície cultivada. Per contra, els cereals guanyaren pes relatiu, i passaren d'un 33,7% a un 41,2% de la superfície cultivada, tot i disminuir en termes absoluts (figura 6.12). No obstant, a diferència de la tendència regional, on els cereals substitueixen la vinya com a ús més important (figura 6.8), al municipi d'Olzinelles la vinya continuarà essent el conreu amb una major superfície, tot i la pèrdua de 119 hectàrees. En aquest cas no es pot afirmar que les vinyes suposadament afectades per la plaga es declarassin com a terres ermes, tal com va passar en molts altres municipis de la zona (veure *Canvis en els usos i les cobertes del sòl a l'àrea del Montnegre i el Corredor*), ja que la superfície d'erms disminueix en el període 1851-

1862 (figura 6.13), tant en termes absoluts com relatius. La transformació de les vinyes a camps de cereals tampoc no sembla una hipòtesi vàlida, ja que els cereals disminueixen en termes absoluts. Respecte la distribució de les cobertes forestals, cal dir que el municipi d'Olzinelles i Vilardell era dels pocs que presentava extensions significatives de castanyers (figura 6.13).

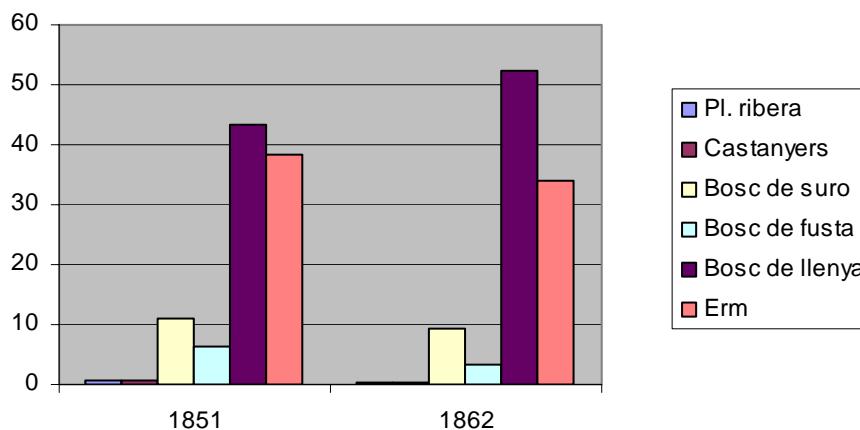
Figura 6.12: Distribució dels usos del sòl agrícola del municipi d'Olzinelles el 1851 i el 1862, en % respecte la superfície agrícola amillarada.

Font: Elaboració pròpia a partir de Nadal i Urteaga (1997).

Nota: Comparar amb la figura 6.8.

Figura 6.13: Distribució dels usos del sòl forestal del municipi d'Olzinelles el 1851 i el 1862, en % respecte la superfície forestal amillarada.

Font: Elaboració pròpia a partir de Nadal i Urteaga (1997).

Nota: Comparar amb la figura 6.9.

El paisatge de la vall d'Olzinelles entre 1853 i 1862: usos i cobertes del sòl, masos, parcel·les i camins

Després d'haver fet una aproximació al context regional i municipal, a continuació se centra l'anàlisi en la vall d'Olzinelles. Per fer-ho es recorre al plànol parcel·lari de Pedro Moreno i Ramírez i a l'amillament d'Olzinelles i Vilardell de 1862 (veure *Descripció de les fonts documentals*). El plànol parcel·lari (Arxiu IGN, D-12-5) dibuixa, entre

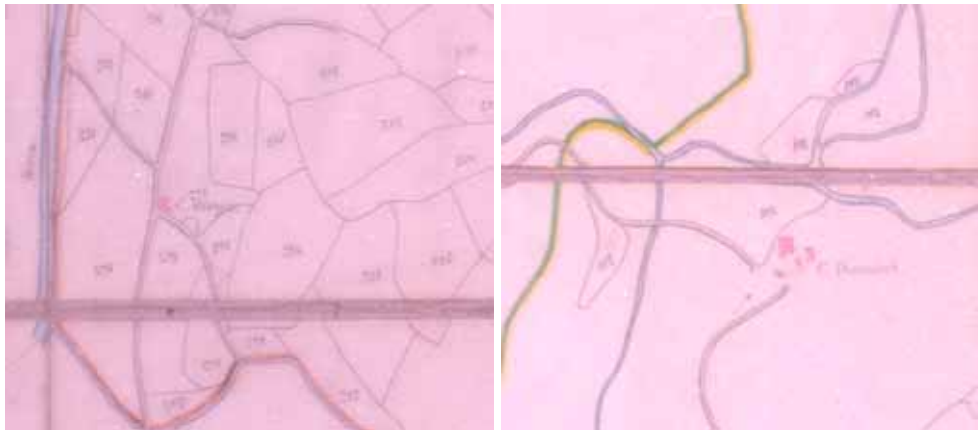
d'altres coses, els masos del municipi d'Olzinelles i el seu annex de Vilardell.³⁸ Com s'ha dit, el plànol reflecteix la situació de 1853, any en què es va aixecar. A l'àrea d'estudi hi trobem representats un total de 25 masos, la Rectoria i el cementiri. En set dels masos figura el nom: *C. Gurgui*, *C. Alsina* (Ca l'Alzina Vell), *C. Valls*, *Can Gibert* (Can Plana), *C. Bertran* (Can Puigverd), *C. Domenech* (Ca l'Agustí) i *C. Mora*. A més també figura, amb el seu nom, la *Rectoria de Olsinellas*. Can Caseta, Can Pau Foguera, Ca l'Arabia i Can Puravia apareixen representats però sense el nom corresponent. També apareixen sense nom els sis masos del *Veinat*, que corresponen a Can Xic Nanes, Cal Mestret, Cal Teró, Can Nanes, Can Xarpa i Can Felip, i vuit masos del *Veinat de la Serra*, entre els quals es poden distingir Can Pouplana, Can Joanic, Can Fèlix, Can Silvestre, Can Pota.³⁹ A més, trobem representades algunes infraestructures d'emmagatzematge d'aigua, dibuixades amb color blau: dues a Ca l'Alzina Vell i dues a Can Valls. La major part d'aquests masos apareixen també a l'amillament del municipi d'Olzinelles de 1862, el qual s'analitza més endavant. Can Draper no és present, de la qual cosa es pot deduir que la masia actual, construïda el 1860 (Abril *et al.*, 1995) s'edificà en un indret on no hi havia cap construcció. Això s'adiu amb el què afirmen aquests autors, segons els quals anteriorment la casa havia estat al turonet que hi ha al damunt del pou de glaç (veure 7.3.1, núm. 54 i 61), tot i que aquesta tampoc no apareix al plànol parcel·lari.

Una altra aspecte interessant del plànol de Pedro Moreno i Ramírez és la representació de la parcel·lació de les terres de 1853. Tot i que sembla que manca una part significativa de les parcel·les i que no disposem del registre annex (vegeu *Descripció de les fonts documentals*), el document gràfic aporta una interessant informació sobre un aspecte que havia de tenir una influència notòria en la distribució dels usos i les cobertes del sòl de mitjan segle XIX: la divisió de les finques en diferents parcel·les de formes i superfícies variades. Baylina *et al.* (2006) fan una aproximació a les causes de la parcel·lació del sot de Bocs, subconca limítrof amb la zona d'estudi pel nord. El procés de parcel·lació del sot de Bocs durant la segona meitat del segle XIX està relacionat, principalment, amb l'augment de densitat de població de Sant Celoni entre 1845 i 1874, quan el nombre d'habitants creix en més d'un 50% (Baylina *et al.*, 2006). De fet, a la franja que s'estén des del sot de Bocs fins a Can Gurgui (prop de l'actual Ca l'Alzina Nou), ja dins de la zona d'estudi, s'hi observa una parcel·lació remarcable (figura 6.14). A l'anomenat Veinat de la Serra també s'hi troba una certa densitat de petites parcel·les, així com al Veinat més proper a Vallgorguina. En canvi, pels voltants de Ca l'Alzina Vell, Can Valls i Ca l'Agustí, tres dels masos de més extensió, les parcel·les dibuixades tenen una extensió molt major que les darreres (figura 6.14). El fet de no saber on es trobaven les parcel·les que no van arribar a ser dibuixades al plànol (un 10% aproximadament) i de no disposar del registre de les propietats, limita contundentment l'anàlisi de la parcel·lació de la vall d'Olzinelles.

³⁸ A l'annex I es pot visualitzar la reproducció del document.

³⁹ Can Puravia, Can Joanic, Can Silvestre i Can Pota es troben en runes actualment (veure 7.3.1). Per la seva situació al plànol parcel·lari s'ha deduït que es tractava d'aquests masos. Ca l'Alzina Vell també es troba en runes. Ca l'Aliva, el Mas Cornadó i la Casavella de l'Agustí no es troben representats al mapa, per tant podem deduir que el seu abandó es produí abans de 1853.

Figura 6.14: Comparació de la parcel·lació en dos indrets de la vall d'Olzinelles, segons el *Plano geométrico*. A l'esquerra, Can Gurgui. A la dreta, Ca l'Agustí (C. Domènech).

Font: Elaboració pròpia a partir de la font de la figura 6.5.

No obstant, un cop d'ull als canvis que s'estaven donant a escala regional poden aportar algunes claus per entendre el procés de parcel·lació de la vall d'Olzinelles. A mitjan segle XIX, el Vallès seguia essent una retícula de masies que organitzaven el territori amb una xarxa de viles que el connectaven amb l'exterior, però en la distribució de la propietat de la terra s'estaven produint transformacions importants (Garrabou i Tello, 2004). Aquests autors ens parlen d'un gran augment de micropropietaris (entre 0 i 5 hectàrees) entre el segle XVIII i la meitat del XIX a l'àrea formada per Caldes de Montbui, Castellar del Vallès, Palau-solità i Plegamans, Polinyà i Sentmenat. Els petits propietaris, que gairebé es triplicaren, passaren de *posseir* el 26% de la superfície cultivada al segle XVIII al 43% entre 1854 i 1861. I, seguint la seva interpretació, això no hauria estat possible sense una disminució simultània de la terra a mans de les propietats grans (més de 20 hectàrees), que va passar d'un 68% al segle XVIII fins a un 55% del període 1854-1861. El canvi, doncs, tenia l'origen en l'establiment de petites parcel·les de terra que els amos de masies feien a la pagesia sense terres. Segons l'anàlisi de Garrabou i Tello, la nova petita propietat tenia tres característiques: era una propietat útil emfitèutica, que comportava el pagament d'una part dels fruits a qui l'havia establert; l'ús era predominantment vitícola, i els emfiteutes eren famílies que residien a les noves viles formades als municipis en qüestió (veure *Creixement demogràfic i expansió agrícola a Catalunya i el Vallès (s. XVIII)*). A més, la superfície de què disposaven no era suficient per assegurar l'autosubsistència de la família, de manera que es veurien obligats a buscar altres fonts d'ingressos. Aquest canvi en la distribució de la propietat estava causant un canvi significatiu en els usos i les cobertes d'aquesta zona del Vallès, on se superposaven dos matrius paisatgístiques. D'una banda l'antiga xarxa de masies, amb un mosaic de camps, vinyes, fruiters, pastures, erms i boscos que tendia a disposar-se de manera circular al voltant del mas; i d'altra banda la nova estructura de petites propietats de predomini vitícola que s'organitzava seguint els camins d'accés a la vila (Garrabou i Tello, 2004).

La situació descrita per Garrabou i Tello queda reflectida en els plànols que Pedro Moreno i Ramírez va fer de Castellar del Vallès i de Polinyà el 1854 i el 1856, respectivament, l'anàlisi dels quals amb un SIG permet comparar la superposició de la vella i la nova parcel·lació, i com ambdues contenen usos i cobertes del sòl diferents: pomicultiu i vinya, respectivament. El plànol del municipi d'Olzinelles i Vilardell, aixecat el 1853 pel mateix autor que els anteriors, probablement ens descriu una situació

similar, tot i que sense el registre de propietats no podem afirmar res al respecte, únicament es poden fer alguns suposicions. Olzinelles, a diferència d'altres municipis del Vallès, no va desenvolupar una nova vila als segles XVIII i XIX, però això no vol dir que no hi hagués una demanda social de les seves terres. El creixement demogràfic que estava experimentant la vila de Sant Celoni des de, com a mínim, l'any 1768 (Baylina *et al.*, 2006), podia ser una de les forces inductores de canvis en els usos i les cobertes del sòl a la vall d'Olzinelles, per mitjà de l'accés a la terra d'un nombre creixent de petits propietaris o rabassaires. De fet, la franja que s'estén entre el sot de Bocs i Can Gurgui és la més propera a Sant Celoni i es troba força més parcel·lada que la resta de la vall. La presència a l'amillament de 1862 d'un nombre important de propietaris forasters que tenen petites parcel·les a Olzinelles reforça aquesta suposició. L'augment demogràfic que experimentà el municipi d'Olzinelles des de 1719 (de 55 a 98 persones entre 1719 i 1787 a Olzinelles i de 150 a 304 persones entre 1842 i 1857 a Olzinelles i Vilardell) podria ser un altre factor a tenir en compte per la parcel·lació, ja que a l'amillament de 1862 també trobem propietaris veïns del municipi que hi tenen petites parcel·les.

Taula 6.21: Masos, propietaris, valoració monetària i bestiar de la vall d'Olzinelles, any 1862 (per ordre decreixent de la valoració monetària).

Mas	Propietari	Val. (Rs. Vn.)	Bestiar
Can Valls	Ramon de Valls	596	4 bous, 2 eugues i 8 porcs
Ca l'Alzina Vell	Martí Moretó	300 (Ca l'Alzina Vell)	4 bous, 1 mula i 8 porcs
		232 (Can Gurgui)	
Ca l'Agustí	Josep Domènech	300	2 bous i 1 euga
Can Draper	Jacint Draper	266	4 bous i 1 mula
Can Móra	Pere Tarradas (a) Mora	200	2 bous i 2 porcs
Ca l'Arabia	Pere Arabia	160	1 mula
Can Puigverd	Antonio Bertran	125	1 euga i 1 porc
Can Caseta	Jaume Domènech	108 (2 cases)	1 mula
Can Plana	Maria Gibert	108	
Can Pauplana	Fèlix Plana	108	1 euga i 1 porc
Cal Teró	Josep Besa	80	
Can Nanes	Josep Bonamussa	80	
Can Xic Nanes	Joan Bonamussa	80	
Can Xarpa	Juna Camps (a) Xarpa	80	
Can Camps	Joan Musachs	80	1 porc
Cal Mestret	Joan Pujadas	80	
Can Bossuny	Josep Tarradas	80	
Can Felip?	Antònio Mora (a) Felip	80	1 euga
Can Xacó	Francisco Planas (a) Casas	80	
Can Joanic	Josep Fontanals	75	
Can Pota	Josep Roura	72	
Can Poliva	Llorenç Oms	64	
Can Puravia	Jaume Arabia	60	
Can Fèlix	Fèlix Musachs	60	
Can Pau Foguera	Esteve Travessa	56	

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Amillament d'Olzinelles i Vilardell (ASC, caixa 63) i d'Abril *et al.* (1995). El nom dels masos, originàriament en castellà, s'ha adaptat a la denominació actual, així com els noms dels propietaris, que s'han escrit en català. Can Felip s'ha marcat amb un interrogant perquè la font no deia el nom de la casa, però es pot deduir per l'àlies del propietari.

Per aproximar l'anàlisi de la distribució dels usos i les cobertes del sòl a la vall d'Olzinelles, que ocupa aproximadament la meitat del municipi d'Olzinelles, podem extreure de l'amillament de 1862 els masos que hi havia aquell any i els usos a què destinaven les seves terres. En aquest buidat ha servit de guia el treball fet per Abril *et al.* (1995), tot i que s'han ajustat alguns errors de buidat i s'han tingut en compte els quartans. La taula 6.21 enumera els masos de la vall d'Olzinelles de 1862, els seus propietaris, la valoració monetària que l'amillament fa de les cases i el bestiar que tenien. Tant la valoració econòmica com la quantitat de bestiar que posseïen les cases ens pot donar una idea de la seva importància econòmica i del seu paper com a agents modificadors de les cobertes del sòl de la zona d'estudi. Cal dir que la paraula propietari presenta alguna dificultat de precisió. Garrabou i Tello (2004) es pregunten a qui considerar propietari quan ens trobem davant una gradació emfitèutica de diversos drets d'accés a la terra. La qüestió, diuen, és relativament fàcil de resoldre a l'emfiteusi feudal, si més no quan al segle XVIII els amos de l'útil eren aquells quasipropietaris que amb la revolució liberal esdevindrien propietaris absoluts de les terres. Però el problema es complica amb els nous sots-establiments a rabassa morta o d'altre tipus fets pels propietaris útils dels masos (Garrabou i Tello, 2004).

Independentment d'això, i centrant-nos en l'anàlisi de les finques, destaquen Can Valls i Ca l'Alzina, amb una valoració de les cases per sobre dels 500 Rs. Vn. i amb quatre bous i vuit porcs cadascuna. En el cas de la segona finca trobem dues cases: Ca l'Alzina, actualment en runes i Can Gurgui, desapareguda (veure 7.3.1, núm. 2 i 7.3.7, núm. 12). Seguidament trobem Ca l'Agustí, Can Draper i Can Móra, amb cases d'entre 200 i 300 unitats monetàries i una quantitat força important de bestiar. Posteriorment, Ca l'Arabia, Can Puigvert, Can Caseta, Can Plana i Can Pouplana formen part d'un tercer grup de finques, amb cases valorades entre els 108 i els 160 unitats monetàries i amb un cap de bestiar de tir (exceptuant Can Plana). Després un seguit de nou masos d'igual valoració monetària (80) on l'existència de bestiar és excepcional. Corresponen als sis masos del veïnat que limita amb Vallgorguina, de característiques similars, als quals s'afegeixen Can Camps, Can Bossuny i Can Xacó,⁴⁰ de l'anomenat veïnat de la Serra. Posteriorment hi ha les sis cases de menor valoració econòmica i que no posseeixen bestiar, entre les quals n'hi ha tres que actualment es troben en runes: Can Pota, Can Joanic i Can Puravia (veure 7.3.1, núm. 37, 43 i 44).

Can Pau Foguera, el darrer mas de la taula 6.21, ha estat l'últim mas de la vall d'Olzinelles que ha tingut l'hereu vivint i treballant a la casa al llarg de tota la vida, fins que la mort de Josep Travessa enguany ha posat punt final a la classe pagesa propietària d'un petit mas que combinava les feines del camp i del bestiar amb les feines forestals a jornal (obtenció de fusta i llenya o pela de suro).⁴¹ En certa manera, la importància dels masos queda reflectida al plànol de Pedro Moreno i Ramírez, el qual mostra una certa sensibilitat per la mida de les construccions. La presència del nom també pot ser interpretat com a indicador de la seva importància, tot i que com s'ha dit anteriorment alguns dels noms que dibuixa Pedro Moreno no corresponen amb els donats a l'amillament (figura 6.15 i taula 6.21). Respecte les diferències tant acusades de mida i de valoració dels masos, Abril *et al.* (1995) afirmen que les cases de més valor, en la

⁴⁰ Can Xacó no sabem a quin mas fa referència, tot i que el fet que un dels Plans Tècnics de Gestió i Millora Forestal de la zona es digui "Can Silvestre i Can Xacó" (Centre de la Propietat Forestal, 2000) ens fa pensar que es tracta d'un mas de l'anomenat veïnat de la Serra.

⁴¹ Vegeu l'entrevista a Josep Travessa (8.3.1).

majoria de casos, perduren des de l'època medieval, mentre que les cases de menys valor tenen petites propietats utilitzades per a la manutenció de la família i solen treballar com a pagesos i jornalers tant en feines de camp com de bosc, en les propietats més grans.

Figura 6.15: Diferència entre la mida del mas de Ca l'Agustí, el tercer més valorat monetàriament (esquerra) i el de Can Pau Foguera, el menys valorat, en el qual no apareix el nom (dreta).

Font: Elaboració pròpia a partir de la font de la figura 6.5.

La figura 6.10 mostrava com l'any 1862 el municipi d'Olzinelles i Vilardell havia arribat al punt àlgid de població. És al voltant d'aquest any que les cases més importants d'Olzinelles es reconstrueixen o es construeixen de nou, com Can Valls (1862-1876), Ca l'Agustí (1846-1868), Can Draper (1860) i Ca l'Alzina Nou (1872). Pràcticament al mateix temps, alguns propietaris construeixen mansions a la vila de Sant Celoni, com els Valls, l'actual Hotel Suís (Abril *et al.*, 1995) o els propietaris de Ca l'Agustí (Llovera, 2002). A la taula 6.22 s'han representat els aprofitaments dels masos d'Olzinelles, que tal com s'ha discutit anteriorment en alguns casos es poden equiparar a cobertes del sòl específiques. La superfície total (984 hectàrees) no coincideix amb la superfície de l'àmbit d'estudi, de 1130 hectàrees. La diferència, 146 hectàrees, és deguda a dos fets. D'una banda, que únicament hem extret de l'amillament les parcel·les amb un mas que indubtablement estigués inclòs a l'àmbit d'estudi. I d'altra banda, que no hem extret els propietaris (veïns i forasters) que tenien petites parcel·les a la zona d'estudi però sense casa, ja que amb els topònims que es donen no és possible la seva localització. Probablement una part d'aquests propietaris són els rabassaires que planten vinyes en petites peces de terra a mida que es desenvolupa la nova parcel·lació esmentada anteriorment. Per tant, l'anàlisi que es fa a continuació pot infravalorar la superfície de vinya present a la vall d'Olzinelles, així com mostrar una estructura de la propietat distorsionada respecte la que existia realment. No obstant, servirà per comparar la distribució dels usos i cobertes del sòl amb la municipal i la regional, analitzades als apartats anteriors.

Les nou finques més grans tenen el mateix ordre que el de la taula 6.21, fet que mostra una clara relació entre l'extensió de les terres de la propietat i el nivell econòmic de la família. La finca més gran és Can Valls la qual, amb prop de 400 hectàrees amillarades a la vall d'Olzinelles, s'apropava molt al valor actual de 419 hectàrees compreses a la zona d'estudi. Seguidament, Ca l'Alzina Vell, Ca l'Agustí i Can Draper hi tenen més de 100 hectàrees, mentre que Can Móra, Ca l'Arabia, Can Puigverd i Can Plana es troben entre les 39,1 i les 11,5 hectàrees amillarades. Després trobem 12 finques amb valors compresos entre una i 10 hectàrees i cinc finques amb menys d'una hectàrea amillarada. La rectoria, que es troba exempta d'impostos, disposa de poc més de mitja hectàrea de

huerto y jardín per al rector. A partir de les dades que ens aporta l'Amillarament, organitzades a la taula 6.22, podem deduir la preponderància de la coberta forestal, la qual representa més d'un 95% de la superfície amillarada, per sobre de l'agrícola, que en representa menys del 5% (figura 6.16).

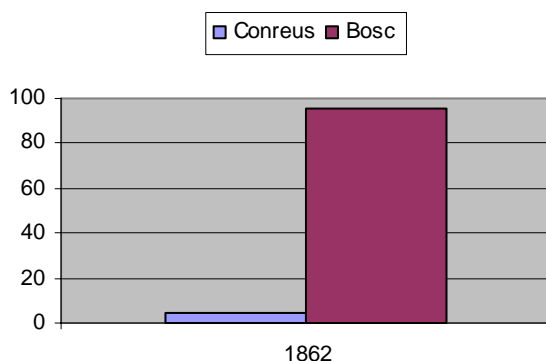
Taula 6.22: Distribució dels usos del sòl a la vall d'Olzinelles l'any 1862 (ha), per masos i per categories amb diferent gravamen fiscal (per ordre decreixent de superfície total).

Mas	Reg.	Sec.	Viny.	B. suro	Pl. rib	B. cons.	B. lleny.	Cast.	Erm	TF
Can Valls	1,1		2,2	70,3	1,5	25,9	210,9		86,1	398,0
Ca l'Alzina Vell	0,7	7,8	1,9	17,8	0,7	8,1	63,6		74,3	175,0
Ca l'Agustí	0,4	3,3	0,0	23,3	0,2	0,7	77,7		59,6	165,3
Can Draper	0,9	3,7	0,6	2,2		3,7	18,5		72,7	102,4
Can Móra		3,0		5,2		5,6	16,7	0,4	8,4	39,1
Ca l'Arabia		2,0		7,4			6,7		5,7	21,8
Can Puigverd	0,1	2,6	0,4	0,9			5,2		4,2	13,4
Can Plana		1,9	0,7	0,2		0,6	6,0		2,2	11,5
Can Pauplana		1,5		1,5			5,2		1,6	9,8
Can Xacó		1,1	0,3	0,7			0,0		7,6	9,8
Can Caseta		1,5	0,2	0,6			5,2	0,2	2,1	9,7
Can Felip?		1,7	0,4	0,9			0,6		1,8	5,4
Can Bossuny		0,4		0,4			1,5		2,7	4,9
Can Camps		0,9	0,2				1,5		2,3	4,9
Can Puravia		0,4	0,3	0,2					1,7	2,6
Can Pota		0,4		0,4			0,4		0,9	2,0
Can Xarpa		0,2	0,1						1,1	1,5
Cal Mestret		0,4					0,7		0,3	1,4
Can Nanes		0,6	0,3				0,2		0,2	1,3
Can Poliva		0,4							0,8	1,1
Can Xic Nanes		0,5					0,4		0,1	0,9
Cal Teró		0,2	0,2						0,5	0,8
Can Fèlix		0,2					0,4			0,6
Can Pau Foguera		0,4								0,4
Can Joanic		0,2		0,1					0,1	0,4
Total ús	3,2	35,1	7,8	132,1	2,4	44,6	421,2	0,6	337,0	984,0

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Amillarament d'Olzinelles i Vilardell de 1862 (ASC, caixa 63) i d'Abril *et al.* (1995). El nom dels masos s'ha adaptat a la denominació actual i les categories de l'amillarament s'han homogeneïtzat amb les de les figures anteriors. El factor de conversió de quarteres a hectàrees ha estat 0,37, i els quartans s'han tingut en compte en el buidat (12 quartans equivalen a una quartera). Els usos del sòl, d'esquerra a dreta, són: regadiu, secà, vinya, bosc de suro, plantació de ribera, bosc de construcció, bosc de llenya, castanyers i erms. TF: total finca.

Tot i que, com s'ha dit, la superfície agrícola pot veure's infravalorada degut al fet que no s'han considerat les petites parcel·les sense casa, que generalment eren horts i vinyes (Abril *et al.*, 1995), de la distribució de cobertes del sòl podem deduir el caràcter essencialment forestal de les explotacions de la vall d'Olzinelles. Si prenem com a bona aquesta dada, veiem que la superfície forestal relativa de la vall d'Olzinelles, a principis de la dècada dels 60 del segle XIX (95%) era superior a la del municipi d'Olzinelles i Vilardell (88%) i a la de l'àrea del Montnegre i el Corredor (73%).

Figura 6.16: Pes relatiu de la coberta forestal i la coberta agrícola de la vall d’Olzinelles el 1862, en % respecte la superfície amillarada.

Font: Elaboració pròpia a partir de la taula 6.22.

Nota: Comparar amb les figures 6.7 i 6.11.

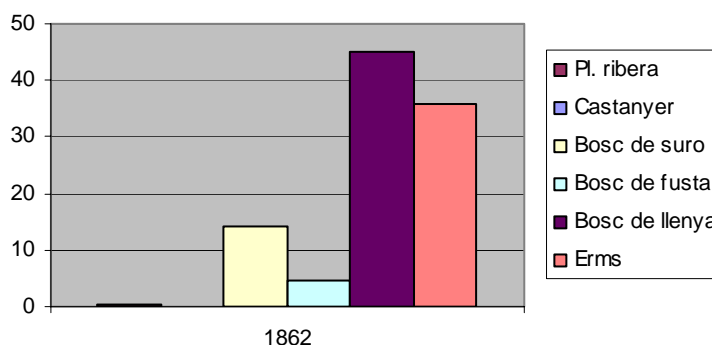
Una altra de les característiques que val la pena retenir és que als sis masos més ben valorats monetàriament (taula 6.21), Can Valls, Ca l’Alzina Vell, Ca l’Agustí, Can Draper, Can Móra i Ca l’Arabia, que són també les finques amb una major superfície de terra amillarada (taula 6.22), el percentatge de la coberta forestal⁴² respecte el total de la finca supera el 90%. Can Valls és el mas més “forestal”, amb un 99% de les terres declarades com a boscos, i Ca l’Arabia tanca aquest grup de sis masos amb prop d’un 91% de coberta forestal. A l’altre extrem destaquen Can Joanic i Can Nanes, amb un 42 i un 43% de bosc respectivament, i Can Pau Foguera, que no disposa de superfície boscada. En aquest sentit pot ser vàlida l’afirmació que P. Roca fa respecte els masos forestals de Matadepera, als peus del massís de Sant Llorenç del Munt, on l’escassetat d’espais amplis i planers pel conreu era substituïda per l’explotació dels recursos que ofería el bosc, els quals eren destinats tant a l’autoconsum com a l’obtenció d’ingressos econòmics a través de la comercialització (Roca, 1996).

Segons Roca, *en aquella època el bosc jugava un paper destacat en el funcionament de les masies del Vallès Occidental (...) En moments puntuals, del bosc s’obtenia fusta per a vendre i era on de forma continuada pasturaven els ramats i es recollia llenya per a fer formiguers (...) El bosc ofería, ni que fos indirectament, una part dels fertilitzants necessaris per a l’obtenció de les collites de cereals. També assegurava una oferta continuada de formiguers que, un cop cremats i esbarriades les seves cendres als camps, asseguraven el manteniment de la terra en condicions òptimes* (Roca, 2003). La comparació que fa del percentatge de coberta forestal entre els masos de Can Gorina i Can Solà del Racó posa de manifest la relació entre la quantitat de bosc i la viabilitat del model de gestió de les explotacions. Can Solà tenia un percentatge de bosc i erms força elevat, concretament d’un 83% de la superfície amillarada. Per contra, Can Gorina, de dimensions molt més reduïdes que l’anterior i una estructura de conreus més pròpia d’una explotació pagesa mitjana, únicament tenia un 31% de bosc i erms (Roca, 2003). Vista la importància dels boscos per a les propietats de la segona meitat del segle XIX, el baix percentatge de bosc que tenia Can Gorina fou un desavantatge pel futur manteniment de l’explotació, i està fortament relacionat amb el llarg procés d’endeutament de Francesc Gorina, que acabà amb la venda del mas i el trasllat de la família al nou poble de Matadepera a finals de 1878 (Comasòlivas, ed., 2003).

⁴² Inclou bosc de suro, plantacions de ribera, bosc de construcció, bosc de llenya, castanyers i erms.

La figura 6.17 representa la distribució dels usos dels boscos de la vall d'Olzinelles el 1862 a partir de les dades extretes de l'Amillament. Un 45% correspon a boscos destinats a l'obtenció de llenya (*bosque fagina*) i un 36% a erms. Els boscos d'on s'extreia suro representaven el 14% de la superfície forestal amillurada i menys d'un 5% corresponia a boscos per a fusta (*bosque construcción*). Les plantacions de ribera i els castanyers sumats no arribaven al 0.4%. Com ha s'ha dit anteriorment, el bosc de fusta i el bosc de suro podrien estar infravalorats, i els erms podrien estar sobrevalorats. Cal esmentar un fet que devia tenir una certa influència en l'apropiació forestal dels masos de la vall d'Olzinelles, però que no ha estat estudiada. Es tracta de l'arribada del ferrocarril a Sant Celoni el 1860, un element fonamental en el desvetllament de la indústria de la vila (Abril, 1998). Un dels productes que s'obtenien dels boscos de la vall d'Olzinelles a mitjan segle XIX era el suro. Tot i que la pela de suro és una activitat que no modifica directament la coberta forestal, l'augment de la demanda de suro es pot considerar una força inductora de canvis en els usos i les cobertes del sòl, en la mesura en què es podrien haver afavorit les suredes en detriment d'altres tipus de cobertes. A l'apartat 6.3.3 s'ha vist que a partir de finals de segle ja trobem les primeres notícies de mestres tapers treballant a l'àrea del Montnegre i el Corredor, concretament a Arenys de Mar. El 1842 es troben registrades "fàbriques" de suro a Olzinelles (Nadal i Urteaga, 1998).

Figura 6.17: Distribució dels usos del sòl forestal de la vall d'Olzinelles el 1862, en % respecte la superfície forestal amillurada.

Font: Elaboració pròpia a partir de la taula 6.22.

Nota: Comparar amb les figures 6.9 i 6.13.

A Sant Celoni, inicialment es recollia suro dels boscos del Montseny i el Montnegre per vendre directament als empresaris empordanesos, però a partir de mitjan segle XIX començà la fabricació de taps a la vila (Abril, 1998). Segons aquest autor, al padró d'habitants de Sant Celoni de 1860 hi apareixen cinc tapers, els quals representen l'inici de la indústria en aquesta vila, i el 1883 s'arriba als 45 operaris. A finals de segle es coneixen algunes fàbriques de taps: el taller de la família Valls a Cal Menut (1894) i el taller de Josep Esclusa (1895) en són alguns exemples (Abril, 1998). Llovera (2002) ha publicat algunes dades interessants respecte els costos i els ingressos de la pela del suro a Ca l'Arabia, una de les finques més grans i la que posseïa un percentatge major de bosc per a l'obtenció de suro (un 34% de la superfície total de la finca, en comparació amb el 18% de Can Valls):

El 24 de juliol de 1889, Pere Arabia paga a Ramon Paytuví i la seva colla de Vallgorguina 35 jornals a 5 pts. el jornal, per pelar el suro de la seva propietat.

El cap de colla cobra 2 rals més cada dia, que per 6 dies són 3 ptes. S'ha pelat el suro de la part de Can Pau Foguera i han sortit 210 dotzenes. A més, s'ha pagat 10 ptes. de 5 carniceres de xai per l'esmorzar dels peladors. Aquest suro es ven a Genís Planas de Sant Antonide Calonge. De les 210 dotzenes en són pagadores solament 200, al preu de 24 ptes. cada una. En total són 4800 ptes. S'ha pagat amb plata i paper de banc. També es venen 2 carretades de troços i rebuig de suro per 125 ptes. (Llovera, 2002).

En una altra nota de 1891 es paga a la mateixa colla un total de 35 jornals de cinc pessetes i tres pessetes addicionals per al cap de colla, i s'obtenen 4750 pessetes de la venda. En aquesta ocasió, però, el suro es ven al metge de Sant Celoni. Comparant els baixos costos i els elevats ingressos de la pela de suro ens podem fer una idea de la importància de la venda d'aquest producte per l'explotació de Ca l'Arabia que, segons Llovera (2002) servia moltes vegades per engrandir la propietat mitjançant compres de terrenys. El bosc de llenya era l'ús del bosc que més importància tenia en els masos de la vall d'Olzinelles (figura 6.17). Entre d'altres productes se n'obtenia carbó vegetal. Novament, les notes de Ca l'Arabia treballades per Llovera (2002) ens aporten informació respecte aquesta activitat. Pere Arabia havia comprat 60 càrregues de carbó a 42 duros (i dos pessetes) i n'havia venut 58 a 92 duros i 4 pessetes. No sabem si el carbó venut és el mateix que fa Isidre Catarineu, però la diferència entre el cost de producció i l'ingrés que se n'obté amb la venda és significativa:

El 1881, Pere Arabia paga a Isidre Catarineu de Vallgorguina per fer carbó a la seva propietat, 14 rals/carga que per 60 cargues que en surten són 42 duros, a més de 2 ptes. per pólvora i corda per barrinar la llenya (Llovera, 2002).

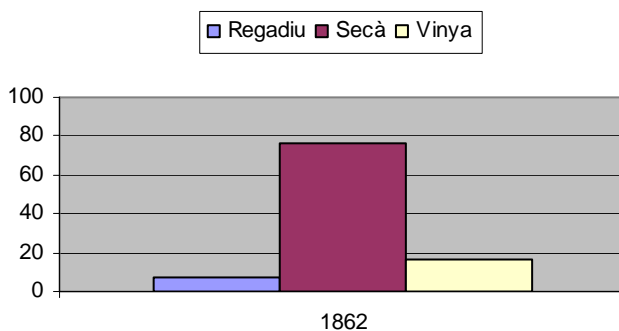
El 17 d'abril de 1881, Pere Arabia ven 58 cargues de carbó a 8 ptes/carga que són 92 duros i 4 pessetes (Llovera, 2002).

Quant a la producció de carbó, un estudi d'Abril (1994) referent al terme de Montnegre posa de manifest l'elevat percentatge de treballadors temporals que havien vingut a fer carbó a les propietats del terme des d'altres municipis, característica que podria ser vàlida també per a Olzinelles. Dels 35 carboners que hi havia treballant a Montnegre el 1898, només quatre residien al municipi. La resta (31) són treballadors temporals que procedeixen, majoritàriament, de la Cerdanya i el Ripollès, tot i que també n'hi ha del sud de França i d'Almeria, entre d'altres (Abril, 1994). Respecte l'ús de les plantacions de ribera, trobem que el 1889 Pere Arabia paga per serrar un àlber set jornals i mig a 15 rals el jornal, i el mateix any ven els verns de la riera de Can Puravia per 15 pessetes. Altres espècies que tenien un interès econòmic per a l'explotació de Ca l'Arabia, eren el roldor i l'arboç: el 1892 paga als roldonaires per tallar el roldor 26 jornals i mig a 12 rals el jornal, i el 1890 ven 6 càrregues de barres d'arboç a 2 rals la càrrega (Llovera, 2002). Per últim, les pastures també significaven un ingrés per a Pere Arabia, ja que consta que el 1896 ven una pastura al pastor del poble de Pardines pel preu de 25 pessetes, i l'any següent cobra de dos pastors del poble de Ventolà l'arrendament d'una pastura a 15 pessetes (Llovera, 2002).

Pel que fa a la coberta agrícola, la figura 6.18 mostra el predomini dels cereals de secà (76%) respecte la vinya (17%) i el regadiu (7%), tot i que aquestes dades cal analitzar-les amb molta prudència degut als motius exposats anteriorment, segons els quals estaríem negligint una part significativa de vinyes. Al municipi d'Olzinelles i Vilardell

(figura 6.12), les dades del qual no estan esbiaixades perquè se n'ha fet el buidat complet (Nadal i Urteaga, 1997) els cereals representaven, el 1862, un 41% i les vinyes un 57% de la superfície cultivada. Però, a més del motiu exposat, aquesta diferència entre la situació de la vall i la situació municipal (17% i 57% de vinya, respectivament) també podria ser deguda al fet que les dades municipals inclouen el sot de Bocs, zona que aleshores ja tenia una important superfície de vinya (Baylina *et al.*, 2006).

Figura 6.18: Distribució dels usos del sòl agrícola de la vall d'Olzinelles, en % respecte la superfície agrícola amillarada.

Font: Elaboració pròpia a partir de la taula 6.22.

Nota: Comparar amb les figures 6.8 i 6.12.

Per últim, el plànol de Pedro Moreno i Ramírez ens aporta una altra informació interessant quant a les relacions entre els masos, a través de la xarxa de camins que s'hi troba representada. La xarxa de camins no s'acostuma a considerar com a coberta del sòl, degut al seu caràcter lineal i d'amplada no significativa a l'escala de treball. No obstant, és un dels elements que caracteritzen el paisatge i connecta actors decisius en la distribució dels usos i les cobertes del sòl: persones, masos i viles. Nadal i Urteaga (1998) remarquen el caràcter forestal dels municipis de les serres del Montnegre i el Corredor i afirmen que, al vessant orientat al Vallès, els masos i llurs conreus apareixien com a illes en el bosc, i es connectaven entre sí per una xarxa tènue de camins de muntanya. La importància de la superfície forestal al municipi d'Olzinelles i a la vall d'Olzinelles, exposada anteriorment, reforça aquesta consideració. Tot i que el plànol no dibuixa tots els camins i corriols que el 1853 existien a la zona, podem conèixer per on passaven els més importants, alguns dels quals encara es conserven parcialment avui dia. Un llarg camí venia de la Tordera a l'alçada de l'actual mas de Can Draper i arribava a Ca l'Alzina Vell després de creuar la riera d'Olzinelles. En passar per la casa (pel costat oposat a la riera), creuava la riera i arribava fins a Can Plana i Can Puigverd (figura 6.19). Probablement en aquest camí es construï el pont que ha arribat fins als nostres dies (veure 7.3.1, núm. 4). Després de creuar la riera, del camí en sortia un trencall que la creuava de nou i arribava a Can Valls, des d'on un camí conduïa a la Rectoria i a Can Caseta i un altre marxava cap a Vilardell (figura 6.19). La Rectoria i Can Caseta també es trobaven comunicades amb Can Puigverd i Can Plana i amb Vallgorguina. El traçat del camí de Can Valls a Ca l'Agustí no es distingeix amb claredat en la totalitat del recorregut, ja que en algun tram es confon amb la riera d'Olzinelles. Des de Ca l'Agustí un camí pujava fins a l'alçada de Can Xarpa, on un passava per les cases del Veïnat i es dirigia a Vallgorguina, mentre que un altre anava cap a Can Móra. Més enllà d'aquest mas, passada la Plana d'en Móra, un camí tombava a la dreta cap a Ca l'Arabia i Can Puravia, i un altre seguia tot recte i arribava a Can Terrades o bé al Veïnat de la Serra. En aquest conjunt de cases, un camí comunicava

Can Pota i Can Camps i es dirigia al terme municipal de Sant Iscle. Per últim, al costat oposat del plànol, dos camins venien de l'anomenada riera de *Trentapasas* i anaven a Can Gurgui, des d'on altres dos camins sortien del terme.

Figura 6.19: Dues imatges del *Plano geométrico*. A l'esquerra, el camí que passa per Ca l'Alzina Vell creua la riera d'Olzinelles i es dirigeix a Can Plana. A la dreta, de Can Valls en surten diferents camins. El de l'esquerra connecta amb el camí de Ca l'Alzina Vell a Can Plana. Dels que marxen cap a la dreta, un va a Vilardell i l'altre a la Rectoria.

Font: A partir de la font de la figura 6.5.

6.3.5 Evolució demogràfica entre 1924 i 2006

El creixement demogràfic es considera una de les principals forces inductores del canvi global (Boada i Saurí, 2002), i un augment de la població pot estar associat amb canvis en els usos i les cobertes del sòl (Turner *et al.*, 1995). En el cas de la tendència oposada, el despoblament en àrees rurals, s'ha afirmat en un polèmic article publicat a *Science*, que ha permès la recuperació dels ecosistemes a l'Amèrica Llatina, i que les polítiques de conservació s'haurien de concentrar en preparar els emigrants rurals per a l'ambient urbà i haurien de potenciar la recuperació dels ecosistemes a les zones que han estat abandonades (Aide i Grau, 2004). No obstant, en alguns ecosistemes forestals mediterranis, i a diferents escales espaciotemporals, s'ha posat de manifest que el despoblament rural està lligat a la degradació ambiental (Boada i Saurí, 2002), a una pèrdua de biodiversitat (Boada, 2002) o a l'aparició dels grans incendis forestals (Plana, ed., 2004). Per clarificar els efectes ambientals del despoblament en una àrea determinada, el primer que cal fer és caracteritzar amb precisió l'evolució de la població per al llarg d'un període de temps precís. Com s'ha vist anteriorment, la població del municipi d'Olzinelles i Vilardell assoleix el seu màxim l'any 1860, i posteriorment oscil·la fins assolir els 292 habitants el 1924 (figura 6.4), tot passant pels 255 de 1903.⁴³ És d'esperar que la vall d'Olzinelles hagi seguit una tendència similar a la del municipi, amb valors lògicament menors. En aquest apartat s'analitza l'evolució demogràfica de la vall d'Olzinelles entre 1924 i 2006 a través de l'anàlisi de diversos censos i padrons d'habitants. El període d'anàlisi ha estat determinat per la disponibilitat d'estadístiques demogràfiques, per la inexistència d'estudis sobre l'evolució de la població a Olzinelles

⁴³ Font: *Libro de actas de la Junta Local de Instrucción Pública de Olsinellas (1902-1921)*. Acta de l'u de març de 1903 (Arxiu de la Sala de Plens de l'Ajuntament de Sant Celoni).

al llarg del segle XX i per verificar la hipòtesi plantejada al capítol 2. En primer lloc es descriuen les fonts documentals consultades i posteriorment s'analitza la situació demogràfica de 1924, 1936, 1943-1956, 1970 i 2006. Finalment s'estudia l'evolució quantitativa i qualitativa de la població. Als resultats del buidat i el tractament dels registres documentals s'integra la informació aportada per les fonts orals, la qual se cita amb el nom de la font, l'abreviatura f.o. i l'any en què es realitzà l'entrevista (veure capítol 8). En el cas que la informació procedeixi de converses fora de les entrevistes, s'ha citat com *com. pers.* (veure capítol tres).

Descripció de les fonts: el padró d'Olzinelles i Vilardell (1924), els padrons de Sant Celoni (1936, 1970 i 2006) i els llibre de *Status animarum* (1943-1956)

Els documents analitzats fan referència a diferents unitats administratives, com el municipi d'Olzinelles i Vilardell, la parròquia d'Olzinelles o el municipi de Sant Celoni. En primer lloc, el *Padrón de vecinos de Olzinellas y Vilardell de 1º de Diciembre de 1924* (AHSC, caixa 121), firmat per l'alcalde del municipi Narcís Abel, aporta un registre de gran interès per a l'anàlisi de la situació demogràfica del moment. En el primer full del lligall trobem el resum del padró, que estableix en 292 habitants la població de dret (és el valor que apareix a la figura 6.4), tot diferenciant els residents presents dels residents absents i especificant quins d'ells són veïns i quins són domiciliats, amb distinció del sexe. Per a la població de fet, 283 habitants, diferencia els residents presents dels residents transeünts, també amb distinció de sexe. En els fulls següents trobem el registre detallat dels habitants del municipi. La informació que dona de cada habitant és la següent: nom i cognoms, data i municipi (i província) de naixement, nacionalitat, sexe, estat civil, parentiu amb el cap de família, si sap llegir i escriure, ocupació principal, ajuntament de residència, temps que porta a l'ajuntament de residència i classe veïnal. També distingeix si és transeünt o bé si es troba absent, i en el cas de trobar-se absent s'especifica el municipi on es troba. Cada pàgina del registre correspon, aproximadament, a una unitat familiar, i especifica el mas de residència d'aquesta. En total hi ha empadronades 35 unitats familiars a Olzinelles, corresponent a la primera secció, i 15 unitats familiars a Vilardell, corresponent a la segona secció. Normalment una unitat familiar coincideix amb un mas, tot i que en alguna ocasió trobem dues unitats al mateix mas. Aquest seria el cas dels masos on viu la família dels propietaris i la dels masovers.

En segon lloc s'ha utilitzat el Padró Municipal de Sant Celoni de 1936⁴⁴ (ASC, caixa 123), que porta per títol *Padró municipal dels veïns i domiciliats (presentes i absents) i transeünts que s'inscriviren en aquest terme el dia 30 d'abril de 1936*. Aquesta documentació, en català, està formada per: un quadern auxiliar amb els registres agregats de tots els carrers i masos del municipi i el total general, cinc quaderns de detall, cinc quaderns de l'agent repartidor i un apèndix de la primera i la segona seccions amb les altes i les baixes que s'han produït. El total general estableix una població de dret de 4.344 habitants, i una població de fet de 4.517 habitants, tot diferenciant els residents presents (veïns i domiciliats), els residents absents (veïns i domiciliats) i els transeünts, amb distinció de sexe. A sota d'aquestes xifres trobem les firmes de l'alcalde i del secretari i la data de signatura: 10 d'octubre de 1937. Un tampó certifica l'aprovació de la documentació per part del Servei Central d'Estadística de la

⁴⁴ Cal recordar que des de 1927 el municipi d'Olzinelles formava part de Sant Celoni. Font: *Libro de Actas. Olzinellas* (1927). Documentació relativa a la fusió dels termes municipals de Sant Celoni i Olzinelles. Arxiu de la Sala de Plens de l'Ajuntament de Sant Celoni.

Generalitat de Catalunya. Cadascun dels cinc quaderns de detall correspon a una de les seccions del municipi, excepte un d'ells que inclou les seccions cinquena i sisena. En aquests quaderns es llisten els habitants de cada mas o carrer i se'n dóna la següent informació: nom i cognoms, parentiu amb el cap de família, any i municipi (i província) de naixement, edat, estat civil, ofici i patró per al qual treballa, si sap llegir i escriure, classe veïnal i temps que porten de residència al municipi. Els quaderns de l'agent repartidor, un per a cada secció excepte per la segona, donen una informació resumida dels habitants d'aquella secció. Els habitants de l'antic municipi d'Olzinelles corresponen a la secció cinquena.

La tercera font d'informació utilitzada per a l'estudi de l'evolució de la població s'ha localitzat a la Rectoria de Sant Esteve d'Olzinelles, concretament als armaris de la sala que servia de despatx a l'antic Ajuntament d'Olzinelles. Es tracta dels llibres de *Status animarum* dels anys 1943-1956. El *Libro Status animarum de la parroquia de San Esteban de Olsinellas*, que comença l'any 1943, afirma que fou *Presentado en la Santa Pastoral Visita practicada en la parroquia de San Esteban de Vallgorguina a 10 de octubre de 1943*. S'hi registren els habitants de la parròquia agrupats en masos i unitats familiars. Per cada habitant dóna el nom i cognoms, el lloc de naixement o *naturaleza*, l'edat, l'estat civil, la relació de família amb el cap i si ha fet el *cumplimiento pascual* dels anys 1943 a 1950. L'altre llibre, amb el mateix títol que l'anterior, comença el 1951 i dóna exactament la mateixa informació, però pels anys 1951 a 1956. A les files del *cumplimiento pascual* anota algunes defuncions que s'han produït. Les dades de 1970 s'han extret del *Padrón municipal de habitantes del Ayuntamiento de San Celoni* (ASC, P2(8)), concretament del llibre corresponent al segon districte, el qual inclou el poblament disseminat de la *barriada Olzinellas*. Entre altres, s'hi troba registrada la següent informació, per masos: nom i cognoms, data i lloc de naixement, el parentiu amb el cap de família, si sap llegir i escriure, fins a quin nivell d'estudis ha arribat, l'ofici i la persona o empresa per la qual treballa. Finalment s'ha realitzat una consulta a l'actual Padró Municipal d'Habitants de Sant Celoni (any 2006). S'ha fet arribar una llista amb tots els masos o cases aïllades de la zona d'estudi als serveis tècnics de l'Ajuntament i aquests han informat del nombre d'habitants que estava empadronat en cadascun d'ells. Únicament nou d'ells tenien persones empadronades. Un cop rebudes les dades s'han verificat, corregit o actualitzat a través dels propis habitants de la zona, i s'ha obtingut la xifra actual.

A continuació s'analitzen amb profunditat les dades obtingudes de les fonts esmentades, per tal de fer una aproximació a la situació demogràfica de cada un dels anys o períodes. No cal dir que la qualitat de la informació aportada varia considerablement segons la font, així com el rigor amb què van ser elaborades i la finalitat per a la qual es van realitzar. Tot i que les fonts fan referència a unitats administratives que no coincideixen amb l'àmbit d'estudi, ha estat possible conèixer la població que hi residia en cada moment degut al caràcter dispers del poblament. És a dir, de cada document s'han extret els registres d'aquells masos i cases aïllades que pertanyien a l'àmbit d'estudi. Després de les descripcions de cada moment estudiat es fa una comparació entre ells per tal de conèixer a grans trets l'evolució demogràfica del segle XX. A l'annex II es pot consultar la base de dades demogràfica que s'ha elaborat amb el buidat dels documents, i que esperem puguin ser utilitzades per a futures anàlisis històriques ambientals.

Situació demogràfica de 1924

Segons el *Padrón de vecinos de Olzinellas y Vilardell de 1º de Diciembre de 1924* (ASC, caixa 121), a la vall d'Olzinelles hi havia empadronades 190 persones, 11 de les quals es trobaven absents (taula 6.23). Les 31 unitats familiars estaven distribuïdes de forma dispersa en 22 masos, les cantines i l'Escola, que es trobava a Can Caseta (Llovera, 2002). Comparant la llista de masos amb la que s'havia extret de l'amillament de 1862 (taula 6.21) podem deduir l'abandonament de Can Bossuny, Can Joanic, Can Pota i Can Puravia en el període 1862-1924. En cinc masos –Can Camps, Ca l'Agustí, Can Draper, Can Valls i Ca l'Alzina Nou- hi vivien dues unitats familiars. En els quatre darrers masos citats, com a mínim, corresponien a la dels propietaris i la dels masovers. També a la Cantina Nova hi consten empadronades dues famílies. Cal dir que quan diem unitat familiar entenem un grup de persones que viuen a la mateixa casa, encara que entre alguns d'ells no hi hagi parentiu, com en el cas dels mossos o criats. Respecte el document original, s'han descartat la casa de Bocs, Can Puigverd de la Serra i Can Terrades per estar fora de l'àmbit d'estudi. La Torre d'en Grau, també present al document original, no s'ha inclòs degut al desconeixement de la seva localització (cap de les fonts orals consultades recorden haver-ne sentit a parlar). S'ha cregut oportú incloure les cantines, situades on ara hi ha l'autopista i per tant al límit de l'àmbit d'estudi. Can Silvestre i Ca l'Alzina Vell es troben en runes actualment, mentre que les cantines i Can Gurgui han desaparegut.

Taula 6.23: Nombre d'habitants –empadronats i presents- de la vall d'Olzinelles, distribuïts en masos i altres cases aïllades, any 1924.

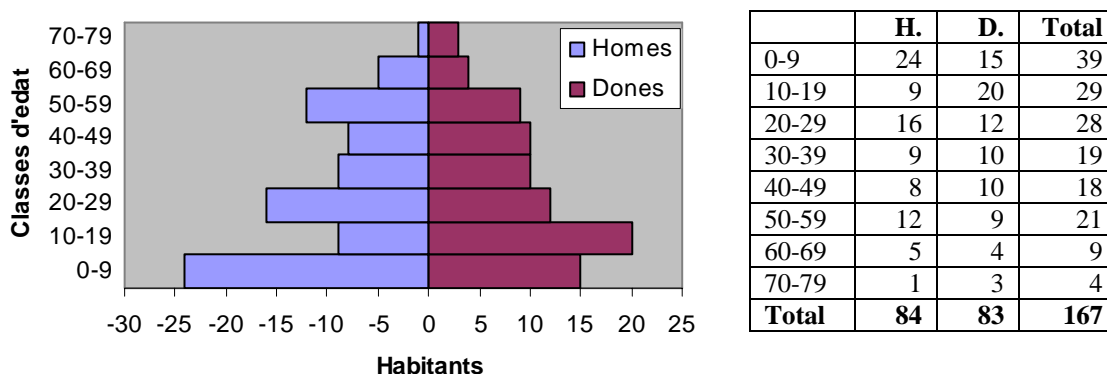
Mas o casa	Empadronats	Presentes	Mas o casa	Empadronats	Presentes
Can Poliva	7	5	Can Draper	7	7
Can Silvestre	2	2	Can Draper	9	9
Can Camps	6	5	Can Valls	9	9
Can Camps	3	3	Can Valls	6	6
Can Pouplana	5	5	Escola	2	2
Ca l'Arabia	5	5	Can Caseta	13	12
Can Pau Foguera	6	6	Can Puigverd	5	4
Can Móra	6	6	Can Plana	7	7
Can Felip	3	3	Ca l'Alzina Nou	6	6
Can Xic Nanes	6	5	Ca l'Alzina Nou	5	5
Cal Mestret	4	4	Ca l'Alzina Vell	10	10
Cal Teró	3	3	Can Gurgui	4	4
Can Nanes	12	10	Casa Cantina Nova	3	3
Can Xarpa	6	5	La Cantina Nova	5	5
Ca l'Agustí	7	7	La Cantina Vella	7	7
Ca l'Agustí	11	9	Total	190	179

Font: Elaboració pròpia a partir del *Padrón de vecinos de Olzinellas y Vilardell de 1924* (ASC, caixa 121). Nota: El nom dels masos o cases, originàriament en castellà, s'ha adaptat a la denominació actual. El nombre d'habitants presents s'ha obtingut restant el nombre d'absents del nombre d'empadronats.

La informació que conté el padró de 1924 també permet conèixer, més enllà del nombre total d'habitants, altres característiques demogràfiques d'interès. Una d'elles és l'estructura d'edats de la població, la qual permet conèixer les classes d'edat majoritàries en funció del sexe (figura 6.20) i extreure'n algunes consideracions de tipus socioeconòmic. La piràmide d'edat de la figura 6.20 mostra un important contingent de població menor de 29 anys i, exceptuant els homes de 10 a 19 anys i les dones de 0 a 9 anys, es pot dir que té una estructura triangular i que no hi ha envelliment de població.

La major part dels 11 habitants empadronats absents (taula 6.23) es trobaven en municipis de la província de Barcelona (Arenys de Munt, Barcelona, Mataró, Sant Celoni), excepte una serventa que es trobava a Palma de Mallorca i un dels nois de Can Xarpa, que es trobava al Marroc fent de soldat.

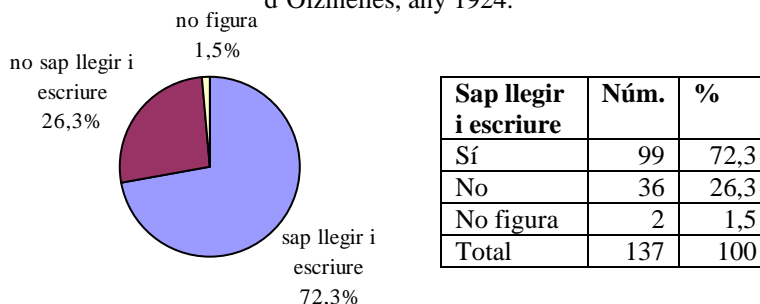
Figura 6.20: Piràmide d'edats de la vall d'Olzinelles, any 1924.

Font: Elaboració pròpia a partir del *Padrón de vecinos de Olzinellas y Vilardell* de 1924 (ASC, caixa 121). Nota: S'ha calculat l'edat dels habitants presents amb any de naixement conegut, 167 dels 179 (un 93%). De la resta d'habitants (12) no es coneix l'any de naixement, perquè no figurava al document original (11) o bé perquè no s'ha pogut llegir correctament (1).

D'altra banda, el padró especifica el municipi de naixement de cadascun dels habitants empadronats i la província a la qual pertany. La taula 6.24 mostra els municipis de procedència dels habitants presents a la vall d'Olzinelles l'any 1924. Veiem que més de la meitat dels habitants havien nascut al municipi d'Olzinelles, essent també significatius els percentatges de Vallgorguina (6%), Sant Celoni (5%) i Arbúcies (5%). De fora de Catalunya trobem tres persones, una de les quals és la mestra de l'escola d'Olzinelles, originària de València. Una altra de les característiques de la població que traiem de l'anàlisi de les dades és el percentatge d'analfabetisme dels habitants (presents) majors de 10 anys (figura 6.21), el qual és del 26%.

Figura 6.21: Percentatge d'analfabetisme de la població (present) major de 10 anys de la vall d'Olzinelles, any 1924.

Font: Elaboració pròpia a partir del *Padrón de vecinos de Olzinellas y Vilardell* de 1924 (ASC, caixa 121). El càlcul percentual s'ha fet en base a un total de 137 habitants majors de 10 anys. Dels 12 habitants amb edat desconeguda (figura 6.20) s'ha pogut deduir que nou d'ells tenen una edat superior a 10 anys. En aquells habitants que el document original no especificava si sabien o no llegir i escriure, però que deia que anaven a l'escola, s'ha considerat que en sabien (tres casos). Dos casos han romàs com a "no figura".

Taula 6.24: Província i municipi de naixement dels habitants presents de la vall d'Olzinelles el 1924. Al costat de l'Ajuntament figura el nombre d'habitants i el percentatge respecte el total d'habitants presents.

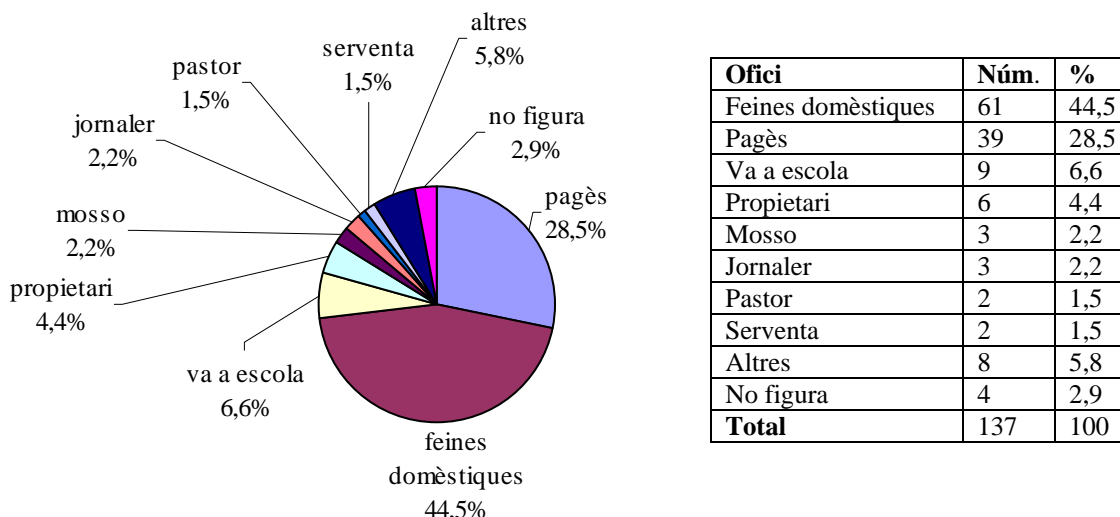
Província	Municipi	Núm.	%						
Barcelona	Olzinelles	99	55,3	Girona	Vilamajor	1	0,6		
	Vallgorguina	11	6,1		Villalba Saserra	1	0,6		
	Sant Celoni	9	5,0		Indeterminat	3	1,7		
	Barcelona	5	2,8		Arbúcies	9	5,0		
	Santa Maria de Palautordera	5	2,8		Gaserans	3	1,7		
	Gualba	3	1,7		Beuda	2	1,1		
	La Costa	3	1,7		Llorona	1	0,6		
	Montnegre	2	1,1		Osor	1	0,6		
	Riells	2	1,1		Sant Feliu de Buxalleu	1	0,6		
	Arenys de Munt	1	0,6		Sant Hilari	1	0,6		
	Montseny	1	0,6		Santa Fe de Buxalleu	1	0,6		
	Mura	1	0,6		Viladrau	1	0,6		
	Ramió	1	0,6		Tarragona	Reus	1	0,6	
	Sabadell	1	0,6		Logroño	Logroño	1	0,6	
	Sant Pere de Vilamajor	1	0,6		Santander	Laredo	1	0,6	
	Santa Susanna	1	0,6		València	València	1	0,6	
	Tordera	1	0,6		--	No figura	3	1,7	
						--	Total	179	100

Font: Elaboració pròpia a partir del *Padrón de vecinos de Olzinellas y Vilardell* de 1924 (AHSC, caixa 121). Nota: "Indeterminat": Noms il·legibles; "No figura": Al document original no figura l'ajuntament de naixement.

La distribució de la *ocupación principal o modo de vivir*, tal com indica el padró de 1924, dels habitants majors de 10 anys posa de manifest la vinculació de la població al sector primari (figura 6.22), l'aspecte demogràfic de més incidència en la distribució dels usos i les cobertes del sòl. La fracció que es dedica a feines domèstiques (45%) està formada quasi exclusivament per dones; d'entre les 61 persones únicament trobem un home (probablement es tracta d'un error). Gairebé una tercera part de la població major de 10 anys (un 32,1%) es dedica a la intervenció primària directa: 39 pagesos (*labrador*), tres jornalers (*jornalero*) i dos pastors (*pastor*), als quals cal afegir els tres mossos que probablement realitzaven diferents tasques al camp.⁴⁵ Però el percentatge de població activa que es dedica al sector primari queda, de ben segur, infravalorat, ja que les dones no es registren com a pageses, sinó com a *sus labores*, tot i l'important paper que devien tenir en les feines del camp i del bestiar. En aquest sentit, Josep Travessa, de Can Pau Foguera, ens parla d'algunes feines que les dones (de la família o de fora) realitzaven als camps de la casa. Tot i que ell pot estar parlant dels anys 50 o 60, l'afirmació és vàlida per reforçar la idea del treball agrícola femení: *De vegades llogàvem sis o set dones a collir olives* (J. Travessa, f.o., 2005). *O: I les dones, (...) la mare i una meva germana, eren com homes: traginaven el menjar, munyien les vaques...* També explica que durant els dies de la sega, quan ells tornaven de pelar suros a casa, algun dia les dones havien fet una segada, i llavors calia deixar les garbes fetes (J. Travessa, f.o., 2005). Un total de 9 nens i nenes de més de 10 anys va a escola.

⁴⁵ Al document original, *mozo* apareix tant per indicar que la persona és un treballador no familiar que viu a la casa (a la columna de relació amb el cap de família) com per indicar un ofici (a la columna d'ocupació principal). A més dels tres mossos que s'han considerat com a ofici a la taula, al document original trobem dos mossos considerats com a *labrador* (pagès). Per un major detall vegeu l'annex II.

Figura 6.22. Distribució d'oficis dels habitants presents de més de 10 anys, any 1924.

Nota: El càlcul percentual s'ha fet en base a un total de 137 habitants majors de 10 anys (veure nota de la figura 6.21).

L'any 1924 vivien a la vall d'Olzinelles set amos de propietats. D'aquests, Pius de Valls i de Feliu, amo de Can Valls, figura com a hisendat (*hacendado*), i la resta com a propietaris: Josep Arabia Montasell, de Ca l'Arabia; Josep Bonamusa Recolons, de Can Xic Nanes; Miquel Domènech Alguersuari, de Ca l'Agustí, Francesc Bertran Agell i Joan Bertran Móra, de Can Puigverd; i Josep Draper Prat, de Can Draper. Josep Maria Moretó Soler, de Ca l'Alzina Nou, figura com a agricultor. Finalment, trobem dues serventes -una d'elles a la casa dels amos de Can Draper i l'altra a Ca l'Arabia. Dins la categoria "altres" trobem, a més de l'agricultor esmentat anteriorment, un advocat, un arquitecte, un comerciant, un servent-administrador de Can Valls, la mestra de l'Escola i un peó de camins. En futures recerques, un dels aspectes que es podrà treballar amb les dades extretes del padró de 1924 és el nombre de masovers i treballadors assalariats (no familiars) que cada mas tenia per a desenvolupar les tasques agrícoles, i com aquesta característica reflectia la importància de la finca i el model d'explotació agroforestal que seguien. Per exemple, a Can Valls, a més dels propietaris i de la família de l'administrador, hi havia un jornaler. A més, el cap de la família de masovers treballava de pagès a la finca i vivint amb ells hi havia dos mossos que també feien de pagesos a la propietat. A Can Draper, de la família de masovers, el pare i els dos fills treballaven de pagesos a la finca, i la família del propietari, de vuit persones, tenia una serventa. A Ca l'Agustí vivien dos mossos -un d'ells de Logronyo- i de la família de masovers (de 9 fills) tres eren pagesos. A Ca l'Arabia, un fill, un mosso i una serventa figuren com a pagesos. Una altra casa que disposava de mosso era Can Móra. A la resta de cases, en canvi, apareix el cap de família i algun dels fills mascles com a pagesos, però no hi trobem mossos vivint.

Situació demogràfica de 1936

El 1927 Olzinelles havia passat a formar part del municipi de Sant Celoni, i el 1930 s'havia construït la carretera enquitranada de Sant Celoni a Ca l'Agustí, seguint aproximadament el recorregut de l'antic camí carreter (Llovera, 2002). El *Padró municipal dels veïns i domiciliats (presentes i absents) i transeünts que s'inscriviren en aquest terme el dia 30 d'abril de 1936* (ASC, caixa 123) registra una població de 136 persones a l'àmbit d'estudi. Les dades han estat extretes del cinquè document de detall,

corresponent a Olzinelles, Vilardell i Montnegre, i únicament s'han agafat els masos inclosos a l'àmbit d'estudi. S'ha cregut oportú incloure les cantines, situades on ara hi ha l'autopista i per tant al límit de l'àmbit d'estudi, actualment desaparegudes. A la pedrera de l'Arabia consta que hi vivien tres persones, però desconeixem l'existència d'alguna casa l'any 1936, cosa que fa pensar que vivien en algun tipus d'edificació provisional. A diferència del document de 1924 analitzat anteriorment, no sabem quants d'aquests habitants es trobaven absents. Trobem 29 unitats familiars distribuïdes en 20 masos o cases aïllades, la rectoria, la pedrera de l'Arabia, les cantines i l'escola (taula 6.25). El nombre de cases amb propietaris i masovers s'ha reduït a dos, Ca l'Agustí i Can Draper, a més de la rectoria, on també hi havia masovers. Respecte la credibilitat del registre, cal dir que en alguna ocasió la informació no coincideix amb la del padró de 1924. Per exemple, Narcís Abel, administrador de Can Valls, figura com a nascut a Sant Celoni, mentre que el padró de 1924 deia que era nascut a Llorona, a la província de Girona. Algunes de les dates de naixement tampoc no concorden entre els dos documents.

Taula 6.25: Nombre d'habitants de la vall d'Olzinelles, distribuïts en masos i altres cases aïllades, any 1936.

Mas o casa	Empadronats	Mas o casa	Empadronats
Cal Mestret	3	Escola Nacional	1
Cal Teró	4	Can Caseta	6
Can Poliva	5	Can Puigverd	1
Can Camps	6	Torre del Negre	4
Can Fèlix	4	Can Draper	9
Can Pouplana	5	Masovers Can Draper	5
Ca l'Arabia	8	Ca l'Alzina Nou	4
Can Pau Foguera	5	La Rectoria	3
Can Móra	6	Masovers Rectoria	4
Can Felip	5	Can Plana	5
Can Xic Nanes	5	Pedrera de l'Arabia	3
Can Xarpa	6	Cantina Nova	3
Ca l'Agustí	5	La Cantina Nova	3
Masovers Ca l'Agustí	4	Cantina Vella	4
Can Valls	10	Total	136

Font: Elaboració pròpia a partir del *Padró municipal dels veïns i domiciliats (presentes i absents) i transeünts* de Sant Celoni, 1936 (ASC, caixa 123). Nota: El nom dels masos o cases, originàriament en català, s'ha adaptat a la denominació actual.

A la secció cinquena del padró de 1936 també es registra una família de cinc persones (el pare, dos fills i una filla) que viu a Olzinelles, però no s'especifica la casa. El fet que el pare provingui de Bítim, un poble del municipi de Tortosa, i que juntament amb els dos fills estiguin registrats com a bosquerols, fa pensar que es tracta d'una de les barraques que els carboners tortosins acostumaven a construir al bosc.⁴⁶ Tal com s'ha vist anteriorment (veure *Antecedents historiogràfics*), el rector de Montnegre deia en el seu escrit de 1924 al Dr. Roig que *tota la muntanya està plena de barraques de tortosins que fan carbó a preu molt baratíssim (...)* Tenen a les barraques la dona i la canalla (Portals, 1998). El fet de no conèixer la localització exacta de la barraca ha fet

⁴⁶ Vegeu la descripció de la tècnica de construcció de les barraques a Gutiérrez (1996), pàg. 121. També s'hi pot veure una foto d'uns emigrants tortosins fent una pila al Montnegre als anys trenta (pàg. 101). Gutiérrez, citant P. Montserrat (1989), diu que la segona i tercera citacions de *Geranium bohemium* subsp. *lanuginosum*, espècie de la família de les geraniàcies raríssima a la península, es feren en places carboneres del Montnegre i el Corredor (veure Montserrat, 1989, pàg. 142).

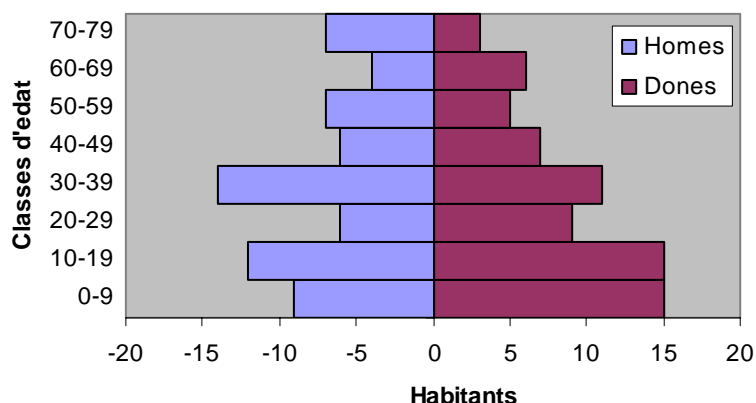
que les cinc persones que hi vivien no hagin estat comptabilitzades al total d'habitants de la vall d'Olzinelles. No obstant, se'n fa una breu anàlisi perquè és molt possible que als anys trenta hi hagués més d'una barraca de carboners tortosins a la vall d'Olzinelles. El pare, de 47 anys, es deia Pere Bonavida i Torres; l'esposa, Llúcia Sebastià Serrano, en tenia 44 i els fills, Vicenç, Josep i Florentina, en tenien 20, 18 i 8 respectivament. El pare, com s'ha dit, havia nascut a Bitem, i la mare a Calaceite, a la província de Terol, igual com el fill mitjà. El fill gran havia nascut a Barcelona i la filla a Santa Eugènia del Congost. El pare i el fill eren bosquerols i treballaven per Joan Amigó, la mare es dedicava a *la casa* i la nena anava a col·legi. Els únics que sabien llegir i escriure eren el pare i la filla. Llur classe veïnal era la de transeünt i feia un mes que havien arribat a Olzinelles.

Algunes fonts orals entrevistades recorden haver vist barraques a Olzinelles. Josep Bonamussa (f.o., *com. pers.*) recorda que els Bonavida van viure durant un cert temps en una barraca a Coll Blanc, en terrenys de Ca l'Agustí, després de 1939, la qual podria ser la barraca en qüestió. Josep Oms (f.o., *com. pers.*) ens ha donat un testimoni excepcional sobre les barraques dels carboners, el qual calculem que deu correspondre als anys 40 o 50: *Tenien unes barraques collonudes* (J. Oms f.o., *com. pers.*). A les barraques tenien gallines en un tancat i cabres, i el gendre d'una de les famílies donava llet a la canalla. La paret era de pedra i sempre feien foc a dins. Per al foc feien servir els culots⁴⁷ d'un pam o un pam i mig. El sostre tenia una barra llarga de set o vuit metres i d'altres dretes als costats, i hi posaven ginestell i terra, de manera que *no hi plovia, no*, a dins. Quan anava a buscar carbó, en Josep es portava l'esmorzar i se'l fregia allà dins (J. Oms f.o., *com. pers.*). A terra, un pal de 30 cm. de gruix anomenat *l'agutzil*, travessar, servia per evitar que la palla on dormien (*un parei o tres bales de paia*) s'escampés. Finalment, conclou: *feien la barraca per vigilar la piles de carbó* (J. Oms, f.o., *com. pers.*).

La figura 6.23 representa la piràmide d'edat dels habitants de la vall d'Olzinelles de 1936. Exceptuant els homes de les franges d'edat 0-9 i 20-29 i les dones de la franja 20-29, es pot deduir, de forma semblant al cas de 1924, que es tractava d'una població força jove, tot i que destaquen els set homes majors de 70 anys. La taula 6.26 mostra que el 62,5% dels habitants havien nascut a Sant Celoni. El fet que Olzinelles ja no fos un municipi independent impedeix saber, al padró de 1936, quantes de les 85 persones que consten com a nascudes a Sant Celoni ho havien fet a Olzinelles i quantes a la resta del territori municipal. Cal recordar que a més d'Olzinelles i Vilardell, el 1927 Montnegre, Fuirosos i la Batllòria també s'agreguen a Sant Celoni (Llovera, 2002). Un 5% dels habitants eren de Vallgorguina, i la resta venien d'altres municipis de les províncies de Barcelona (26), Girona (13), Tarragona (2), Lleida (1) i Saragossa (2). Respecte el percentatge d'analfabetisme, la figura 6.24 mostra una reducció de prop d'un 7% respecte la situació de 1924. El percentatge d'analfabetisme de la població major de 10 anys de 1936 se situa en prop d'un 20%.

⁴⁷ Tros de carbó que s'ha cuit malament a la pila carbonera.

Figura 6.23. Piràmide d'edats de la vall d'Olzinelles, any 1936.

	H.	D.	Total
0-9	9	15	24
10-19	12	15	27
20-29	6	9	15
30-39	14	11	25
40-49	6	7	13
50-59	7	5	12
60-69	4	6	10
70-79	7	3	10
Total	65	71	136

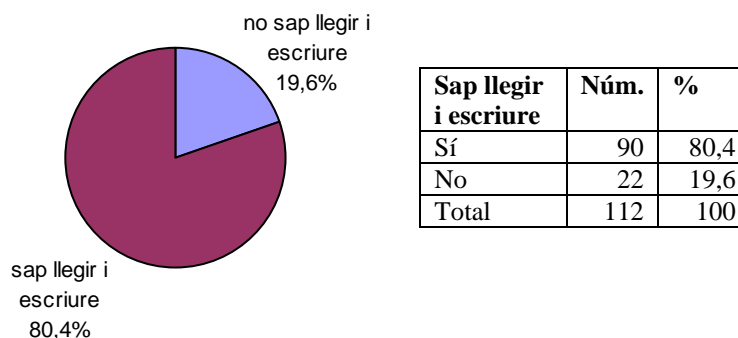
Font: Elaboració pròpia a partir del *Padró municipal dels veïns i domiciliats (presentes i absents) i transeïnts* de Sant Celoni, 1936 (ASC, caixa 123). Nota: A diferència del padró de 1924, al de 1936 apareix l'edat i no ha estat necessari calcular-la.

Taula 6.26: Província i ajuntament de naixement dels habitants empadronats a la vall d'Olzinelles el 1936. Al costat de l'ajuntament figura el nombre d'habitants i el percentatge respecte el total d'habitants.

Província	Ajuntament	Núm.	%	
Barcelona	Sant Celoni	85	62,50	
	Vallgorguina	7	5,15	
	Fogars de Montclús	5	3,68	
	Barcelona	5	3,68	
	Montserrat	3	2,21	
	Palautordera	3	2,21	
	Sant Iscle de Vallalta	3	2,21	
	Arenys de Mar	1	0,74	
	Balsareny	1	0,74	
	Campins	1	0,74	
	Gualba	1	0,74	
	Reminyó	1	0,74	
	Sant Esteve de Palautordera	1	0,74	
	Girona	Indeterminat*	1	0,74
		Riells	4	2,94
La Bisbal		3	2,21	
Viladrau		3	2,21	
Breda		1	0,74	
Sant Feliu de Buxalleu		1	0,74	
Arbúcies		1	0,74	
Tarragona		Mas de Barbarany	1	0,74
	Reus	1	0,74	
Lleida	Lleida	1	0,74	
Saragossa	Fabara	2	1,47	
--	Total	136	100	

Font: Elaboració pròpia a partir del *Padró municipal dels veïns i domiciliats (presentes i absents) i transeïnts* de Sant Celoni, 1936 (ASC, caixa 123). * Probablement Sant Antoni de Vilamajor.

Figura 6.24. Percentatge d'analfabetisme de la població empadronada major de 10 anys de la vall d'Olzinelles, any 1936.

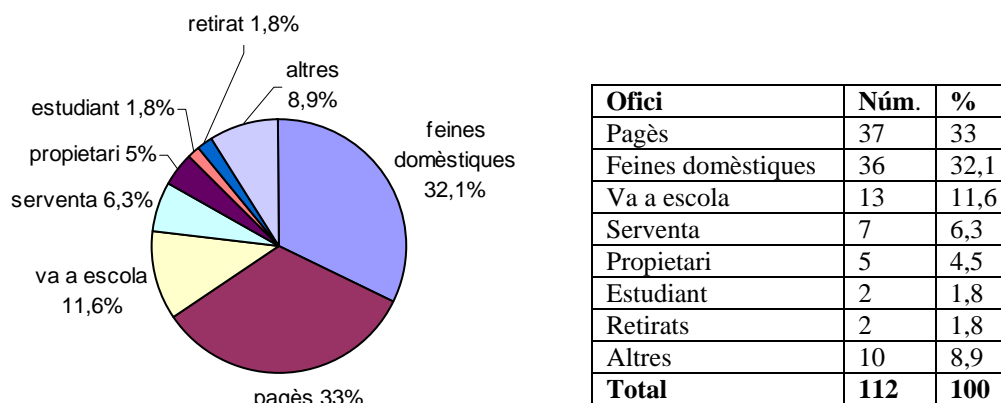

Font: Elaboració pròpia a partir del *Padró municipal dels veïns i domiciliats (presentes i absents) i transeïnts* de Sant Celoni, 1936 (ASC, caixa 123).

De forma semblant a la situació de 1924, un terç de la població de més de 10 anys es dedica a la pagesia (figura 6.25). Són un total de 37 pagesos, que en representen un 33%, als quals cal afegir el fill gran de Can Draper, que figura com “agricultor”. Cal dir que trobem, per primer cop, una dona registrada com a “comfraret” (pagesa) que, a més, treballa per compte propi. Un nombre semblant de persones (36) es dediquen a les feines domèstiques. Es tracta novament de les dones, les quals no han estat comptabilitzades com a pageses tot i que segurament també treballaven als camps. El nombre de nens i nens que van a l’escola o estudien és de 15. Set persones consten com serventes: una noia de Can Poliva que treballa per Pius de Valls (Can Valls); la filla del masover de Ca l’Arabia, que treballa a Arenys de Mar; la germana del masover de Ca l’Arabia, que consta que treballa pel seu germà (suposem que es dedica a feines domèstiques); una noia de Can Móra que treballa per Miquel Domènech (Ca l’Agustí), dues serventes que viuen a Can Valls i una que viu a Can Caseta i treballa per Martí Regàs. Com s’ha dit, el nombre de cases on viuen propietaris i masovers s’ha reduït a dos, en comparació als quatre (o cinc) masos de 1924.

El nombre de persones que consten com a propietaris també s’ha reduït respecte la situació de 1924: Miquel Domènech Alguersuari, de Ca l’Agustí, Pius de Valls i de Feliu i el seu germà Antoni, de Can Valls, Joan Bertran Mora, de Can Puigverd, i Josep Draper Prat, de Can Draper. Respecte la distribució entre treball familiar i treball assalariat, predomina la pagesia d’explotació familiar. Aproximadament la meitat dels pagesos treballen per compte propi, i una quarta part ho fan a l’explotació familiar (amb el pare, amb el germà o amb el cunyat). De la resta, els que no treballen per compte propi o en l’explotació familiar, quatre pagesos treballen a Can Valls (l’administrador i el seu fill i altres dos que deduïm que en són mossos), un a Vallgorguina, dos estan de masovers (Ca l’Alzina Nou i Ca l’Agustí) i un s’està de dispesar a Can Plana. El masover de Can Draper consta que treballa per compte propi. La categoria altres, a més d’un agricultor que ja s’ha comentat, inclou: un carter, el xofer de Can Valls, un manobre, la mestra, un militar (Ignasi Cornet, gendre del propietari de Ca l’Agustí), un peó que viu a la pedrera de l’Arabia, un pintor, un sacerdot que feia un mes que havia arribat a la Rectoria acompanyat dels seus pares, una teixidora i dos retirats. S’observa, doncs, una major diversificació d’oficis que al 1924.

Figura 6.25: Distribució d’oficis dels habitants empadronats de més de 10 anys, any 1936.

Font: Elaboració pròpia a partir del *Padró municipal dels veïns i domiciliats (presents i absents) i transeünts* de Sant Celoni, 1936 (ASC, caixa 123). Nota: Pagès és *comfraret*. No sabem la diferència entre “va a escola” i “estudiant”, probablement no n’hi ha.

Situació demogràfica entre 1943 i 1956

Tot i que no sabem quin efecte demogràfic tingué la guerra civil sobre els habitants de la vall d'Olzinelles, la informació aportada per les fonts orals (J. Travessa, 2005; M. i J. Oms, 2006)⁴⁸ han permès saber que almenys dos dels habitants de 1943 –el pare de J. Travessa i el mateix J. Oms– van participar als combats. Però sobretot, el que ha quedat més palès en les entrevistes a les fonts orals, ha estat la quotidianitat del racionament d'aliments durant la postguerra. Aquest es feia especialment present en el moment de portar el blat al Molí d'en Coll per tal que en fessin el pa (J. Travessa, f.o., 2005), però també en el moment de batre després de la sega del blat. Respecte el control de la producció de cereals, J. Oms Pedro afirma: *quan es batia n'hi havia un allà que estava vigilant lo que sortia.* (J. Oms, f.o., 2006).

Els llibres de *Status animarum* elaborats pel rector de la parròquia d'Olzinelles entre els anys 1943 i 1956 permeten conèixer les característiques de la població de l'àmbit d'estudi d'aquest període de temps. Respecte el document original, s'han descartat Can Terrades, la casa de Bocs i Can Puigverd de la Serra per estar fora de l'àmbit d'estudi. Del primer llibre (1943-1950) s'han utilitzat les dades referents al primer any del registre, mentre que del segon llibre (1950-1956) s'han extret les dades referents a l'últim any, tot descomptant de la població inicial (1951) les baixes per defunció o trasllat i sumant les altes per naixement. Als valors de població suposem que cal afegir el rector, el qual no es comptabilitza a ell mateix. A la taula 6.27 es donen els valors de població per a 1943, amb un total de 98 habitants distribuïts en 20 unitats familiars, 18 masos i la rectoria (a Ca l'Agustí hi vivien dues famílies).

Taula 6.27: Nombre d'habitants de la vall d'Olzinelles, distribuïts en masos i altres cases, any 1943.

Casa	habitants registrats	Casa	habitants registrats
Can Valls	7	Ca l'Agustí	5
Rectoria	4	Masover Ca l'Agustí	3
Can Caseta	5	Can Móra	4
Can Plana	6	Can Pau Foguera	4
Ca l'Alsina Vell	5	Ca l'Arabia	6
Can Felip	6	Can Pouplana	4
Cal Mestret	3	Can Fèlix	4
Can Xic Nanes	4	Can Camps	6
Can Nanes	6	Can Poliva	6
Cal Teró	4	Total	98
Can Xarpa	6		

Font: Elaboració pròpia a partir del llibre de *Status animarum* de Sant Esteve d'Olzinelles de 1943 a 1950. El nom dels masos o cases, originàriament en castellà, s'ha adaptat a la denominació actual.

A diferència del padró de 1936, els llibres de l'estat de les ànimes fan la distinció entre Sant Celoni, Olzinelles, Vilardell i Montnegre pel que fa a la procedència dels habitants. Especifica la procedència (*naturaliza*) de 94 dels 98 habitants. D'aquests 94, un 54% són de la parròquia d'Olzinelles, una xifra semblant a la de 1924. Un 8,5% dels habitants provenen de Sant Celoni i el mateix percentatge de Vallgorguina. De les altres parròquies agregades a Sant Celoni el 1927, Montnegre i Vilardell, en provenen 4 i 2 habitants, respectivament. Respecte el 1936, els propietaris Draper ja no viuen a la vall

⁴⁸ Veure entrevistes 8.3.1 i 8.3.5, respectivament.

d'Olzinelles, i hi han tret la masoveria. La propietat dels Valls ha passat a mans d'Antoni de Valls i de Feliu, germà de Pius, i la de Ca l'Agustí a les filles de Miquel Domènech, les quals hi continuen vivint i hi mantenen la masoveria. Can Puigverd ja no consta com a mas habitat. De l'edat i l'estat civil se'n poden dir poques coses a nivell estadístic, degut al fet que manquen algunes dades. Respecte els oficis, únicament sabem que a Can Valls hi havia encara el procurador Narcís Abel, un mosso, una serventa i un criat, i a Ca l'Agustí hi mantenien un mosso. La taula 6.28 mostra la població de 1956, la qual s'havia reduït en 10 persones respecte 1943. Hi havia 18 unitats familiars en 16 masos i la rectoria; dos masos havien quedat deshabitats, Can Plana i Ca l'Alzina Vell. Del total d'habitants, especifica la procedència de 81, dels quals prop d'un 62% són d'Olzinelles. Un 8,7% prové de Vallgorguina, un 3,7% de Sant Celoni i també un 3,7% de Montnegre. Igual com en el cas de 1943, manquen dades sobre l'edat i l'estat civil, de manera que no se'n pot extreure cap característica general. A Can Valls hi continua vivint la família propietària, encapçalada en aquest cas per Pilar de Temple, vídua d'Antoni de Valls, i les germanes Domènech, de Ca l'Agustí, també hi continuen vivint i hi segueixen tenint una masoveria. Can Puigverd consta que està tancat, i que els propietaris viuen fora del poble. A Can Valls hi trobem un procurador, fill de Narcís Abel, i la seva família, el mateix mosso que al 1943 i una serventa. A Ca l'Agustí, a més de la masoveria, hi ha un mosso i una serventa a la casa dels propietaris.

Taula 6.28: Nombre d'habitants de la vall d'Olzinelles, distribuïts en masos i altres cases, any 1956.

Casa	habitants registrats	Casa	habitants registrats
Can Valls	6	Masover Ca l'Agustí	4
Rectoria	4	Can Móra	4
Can Caseta	6	Can Pau Foguera	4
Can Felip	7	Ca l'Arabia	8
Cal Mestret	1	Can Pouplana	4
Can Xic Nanes	5	Can Fèlix	3
Can Nanes	5	Can Camps	5
Cal Teró	5	Can Poliva	5
Can Xarpa	7	Total	88
Ca l'Agustí	5		

Font: Elaboració pròpia a partir del llibre de *Status animarum* de Sant Esteve d'Olzinelles de 1951 a 1956. El nom dels masos o cases, originàriament en castellà, s'ha adaptat a la denominació actual.

Situació demogràfica de 1970

El padró de Sant Celoni de 1970 registra un total de 63 habitants a la vall d'Olzinelles, distribuïts en 22 unitats familiars i 15 masos. El fet que augmentin les unitats familiars respecte 1943 i 1956 no és significatiu, ja que es produeix un canvi en la forma de registrar la població. Per exemple, a Ca l'Alzina, es registren dues unitats familiars, una d'elles de tres persones i l'altra d'una persona. Aquesta, en realitat, es tracta de la mare del cap de la família de tres persones, que de ben segur vivia amb ells. A Can Valls es registren tres unitats familiars, dues de les quals corresponen a la mateixa família de masovers, i la tercera a la família dels nous procuradors. A Can Nanes es produeix un cas semblant al de Ca l'Alzina, i es registren per separat els pares de la família que han format la filla i el gendre. A Can Pau Foguera i a la masoveria de Ca l'Agustí succeeix el mateix. A la taula 6.29 s'ha prescindit d'aquestes distincions i s'han sumat tots els

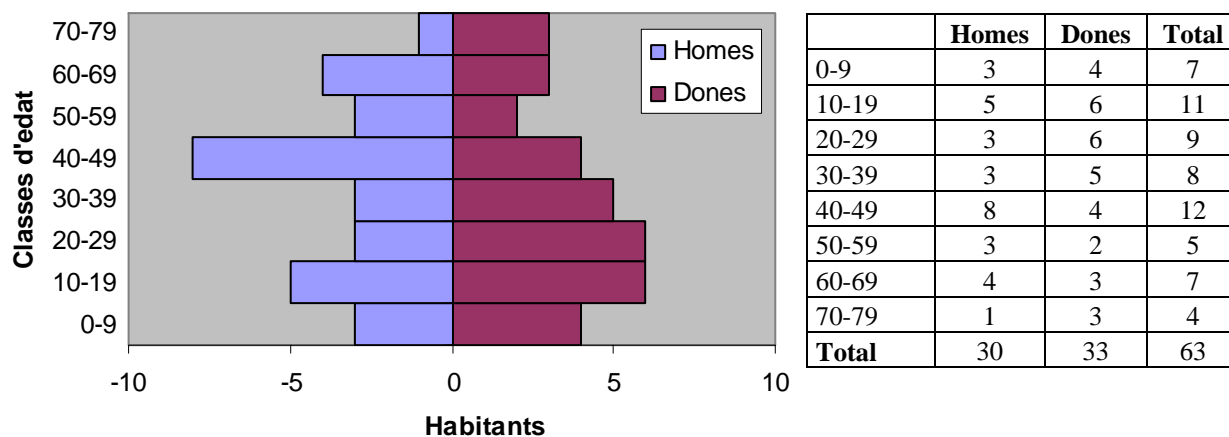
habitants d'una mateixa casa. Pilar de Temple i les germanes Domènech, les úniques persones propietàries que apareixien als documents de 1956, han deixat de viure a la vall d'Olzinelles. En el primer cas hi viuen els procuradors i els masovers, i en el segon hi viuen els masovers i un mosso. Destaca la repoblació de la masoveria de Can Draper, que està ocupada per una família de quatre persones i un mosso que fa de pastor.

Taula 6.29: Nombre d'habitants de la vall d'Olzinelles, distribuïts en masos i altres cases, any 1970.

Casa	Habitants registrats	Casa	Habitants registrats
Ca l'Alzina	4	Can Pouplana	3
Can Draper	5	Ca l'Arabia	3
Can Valls	10	Can Pau Foguera	5
Can Caseta	5	Can Fèlix	3
Cal Mestret	1	Can Camps	2
Can Nanes	6	Ca l'Agustí	6
Can Xarpa	4	Can Puigverd	4
Can Móra	2	Total	63

Font: Elaboració pròpia a partir del *Padrón municipal de habitantes del Ayuntamiento de San Celoni* de 1970 (ASC, P2(8)). Nota: El nom dels masos o cases, originàriament en castellà, s'ha adaptat a la denominació actual. "Ca l'Alzina" suposem que es tracta de Ca l'Alzina Nou.

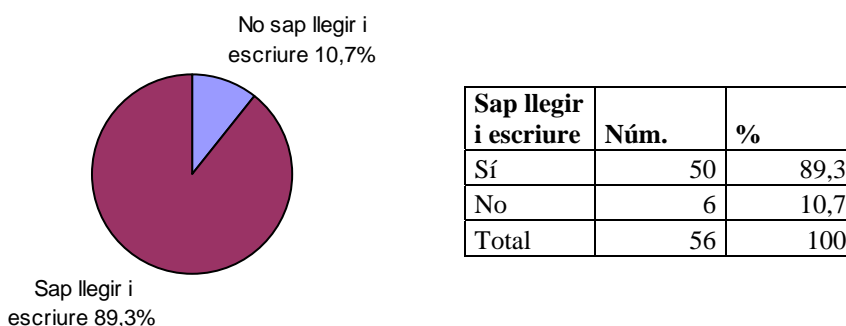
Figura 6.26: Piràmide d'edats de la vall d'Olzinelles, any 1970.

Font: Elaboració pròpia a partir del *Padrón municipal de habitantes del Ayuntamiento de San Celoni* de 1970 (ASC, P2(8)).

A la piràmide d'edats (figura 6.26) es detecten canvis importants respecte l'estructura d'edats de 1924 i 1936. La piràmide ha perdut la forma triangular i comença a mostrar un cert eixamplament a les classes d'edat intermèdies, essent la més nombrosa la que va dels 40 als 49 anys. El percentatge d'analfabetisme de la població major de 10 anys (figura 6.27) s'ha reduït respecte el de 1936, però se situa encara en un significatiu 10,7%. Exceptuant una dona de 76 anys, les persones que no saben llegir ni escriure no són molt grans (29, 62, 63, 65 i 68).

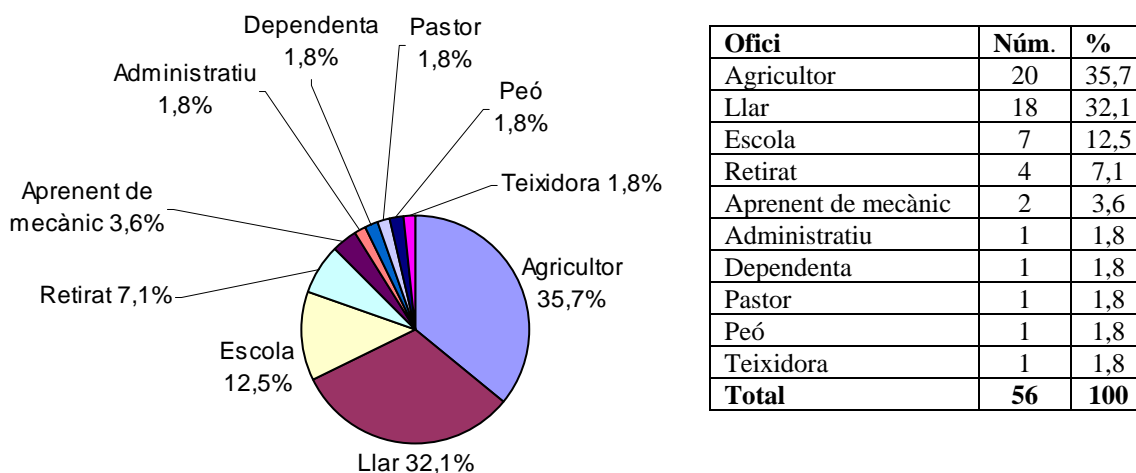
Figura 6.27: Percentatge d'analfabetisme de la població major de 10 anys de la vall d'Olzinelles, any 1970.

Font: Elaboració pròpia a partir del *Padrón municipal de habitantes del Ayuntamiento de San Celoni* de 1970 (ASC, P2(8)).

La distribució dels oficis dels habitants majors de 10 anys (figura 6.28) mostra valors similars als de 1924 i 1936 pel que fa a la pagesia, que representa un 35,7% de la població. En aquest cas, apareixen com agricultores dues dones de 29 i 37 anys, i novament la importància de la pagesia queda infravalorada per la consideració de la major part de les dones com a treballadores de la llar (32,1%). Dels 20 pagesos, la meitat són titulars de l'explotació on treballen, i set treballen en explotacions els titulars de les quals són els propietaris de la finca: Miquel Amat, de Ca l'Alzina; Joaquim Draper, de Can Draper; Pilar de Temple, de Can Valls; Concepció Domènech, de Ca l'Agustí, i Josep Garrigó, de Can Puigverd. Els altres tres treballen per l'explotació del pare o del germà. Destaca l'aparició d'oficis que no es trobaven als padrons de 1924 i 1936: dos aprenents de mecànic que treballen a Sant Celoni i Mataró, una dependenta que treballa a Vallgorguina i un peó de l'empresa *Derivados Forestales*, de Sant Celoni, de la qual es parlarà en analitzar l'evolució de l'apropiació de llenya (veure 6.3.6). També trobem un administratiu que fa de procurador a Can Valls, el pastor de Can Draper i una teixidora. També veiem que ja no hi ha mestra, car l'escola d'Olzinelles deixà de funcionar cap als anys seixanta (Llovera, 2002), clar signe de despoblament.

Figura 6.28: Distribució d'oficis dels habitants empadronats de més de 10 anys, any 1970.

Font: Elaboració pròpia a partir del *Padrón municipal de habitantes del Ayuntamiento de San Celoni* de 1970 (ASC, P2(8)).

Situació demogràfica de 2006

Actualment viuen a la vall d'Olzinelles 27 persones, distribuïdes tal com mostra la taula 6.30. No ha estat possible obtenir més dades demogràfiques, atesa la confidencialitat del padró actual. En alguns casos es tracta de persones que han comprat la casa i l'han reformat per a viure-hi de forma permanent o per anar-hi esporàdicament. Probablement alguna casa on viu gent habitualment ha passat desapercebuda si les persones no hi estan empadronades.

Taula 6.30: Habitants de la vall d'Olzinelles, distribuïts en masos i altres cases aïllades, any 2006

Mas o casa	habitants
Cal Mestret	4
Rectoria	3
Can Caseta	3
Can Móra	2
Can Nanes	1
Can Puigverd	2
Can Valls	5
Can Pouplana	4
Can Plana	2
Ca l'Agustí	1
Total	27

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró Municipal de Sant Celoni (maig 2006) i consulta a alguns habitants de la vall d'Olzinelles (maig-juliol 2006).

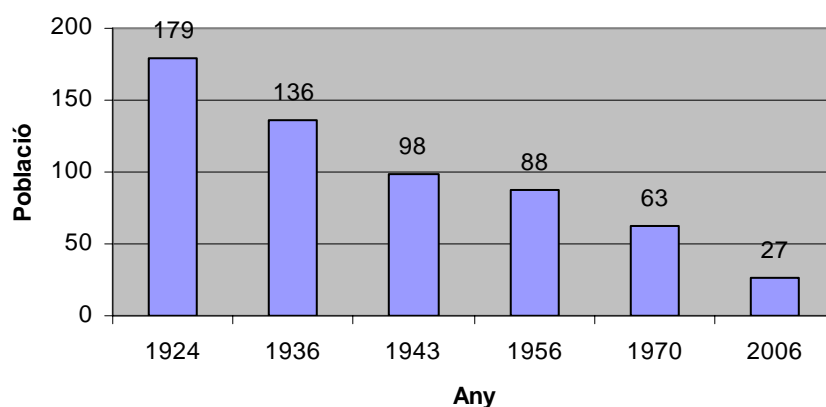
Evolució demogràfica entre 1924 i 2006: el despoblament de la vall

De la comparació del nombre d'habitants dels anys 1924, 1936, 1943, 1956, 1970 i 2006 en resulta la figura 6.29, la qual mostra clarament el despoblament que s'ha produït a la vall d'Olzinelles en aquest període de 82 anys. En 12 anys, la població de 1924 havia perdut 43 persones, per arribar als 136 habitants de 1936. Al cap de set anys el nombre d'habitants és de 98, fet que significa una reducció de 38 persones en només set anys. Entre 1943 i 1956 la disminució és més suau: 10 habitants en 13 anys. En el període comprès entre 1956 i 1970 la vall d'Olzinelles perd 25 habitants. J. Travessa confirma la percepció del despoblament d'aquest període entre els habitants de la vall: *allavons van començar a marxar masovers per qui masovers per llà (...) La gent va anar-se encabint a les fàbriques (...) van anar quedant les cases buides* (J. Travessa, f.o., 2005). P. Amfrons també descriu el despoblament com un progressiu trasllat de famílies de masovers a viles com Arenys o Mataró (P. Anfrons, f.o., 2006).

Entre 1970 i 2006 la reducció és de 36 persones, per arribar al valor actual de 27. Així, des de 1924 fins a l'actualitat, la vall d'Olzinelles ha perdut un 85% de la seva població. La figura 6.29 es complementa amb la figura 6.30, la qual mostra l'evolució del nombre de cases habitades i el nombre de cases deshabitades en el mateix període de temps. Per a l'elaboració de la figura, realitzada a partir de la taula 6.31, els masos amb masoveria s'han comptabilitzat com a una sola casa, i s'han descartat l'Escola (situada a Can Caseta) i la pedrera de l'Arabia. El 1924 no s'ha comptabilitzat la Torre del Negre perquè es desconeix si existia ja aquell any. El 1956 s'ha considerat que Can Gurgui encara no havia estat enderrocada, tot i que la data exacta de l'enderroc es desconeix. L'ortofoto de 1956 (veure mapa 9.2) confirma l'existència d'aquest mas. Per a 1970

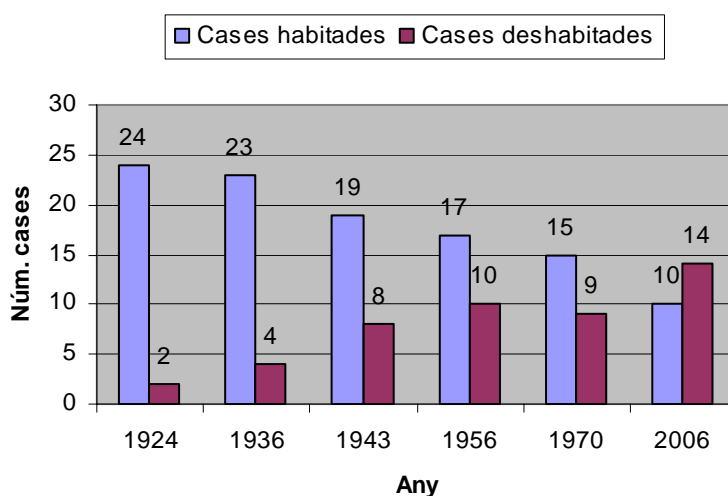
s'ha considerat que Can Gurgui ja no existia i s'han descomptat les cantines, enderrocades durant la construcció de l'autopista cap a 1968. A la figura 6.30 s'hi pot observar com el nombre de cases habitades passa de 24 el 1924 a 10 el 2006. Per contra, les cases deshabitades passen de dos l'any 1924 a 14 l'any 2006. Entre 1956 i 1970 es produeix una inesperada disminució de les cases deshabitades, però en realitat és degut a la desaparició de tres de les cases que el 1956 ja estaven deshabitades (Can Gurgui, la Cantina Vella i la Cantina Nova). Per conèixer les cases que van quedant deshabitades a cada un dels anys estudiats es pot consultar la taula 6.31. De les 14 cases que han quedat deshabitades entre 1924 i 2006, actualment dues estan en runes (Ca l'Alzina Vell i Can Silvestre), i la resta es troben en diferents estats de conservació. Algunes d'elles s'utilitzen com a segona residència. Cal dir, però, que en el període 1862-1924 van ser abandonats altres masos, com Can Bossuny, Can Joanic, Can Pota i Can Puravia, tal com s'ha dit anteriorment. Les runes d'aquests masos han estat catalogades al capítol 7, de patrimoni socioecològic (veure 7.3.1).

Figura 6.29: Evolució del nombre d'habitants de la vall d'Olzinelles del període 1924-2006.

Font: Elaboració pròpia a partir de les taules 6.23, 6.25, 6.27, 6.28, 6.29 i 6.30.

Figura 6.30: Evolució del nombre de cases habitades i el nombre de cases deshabitades entre 1924 i 2006.

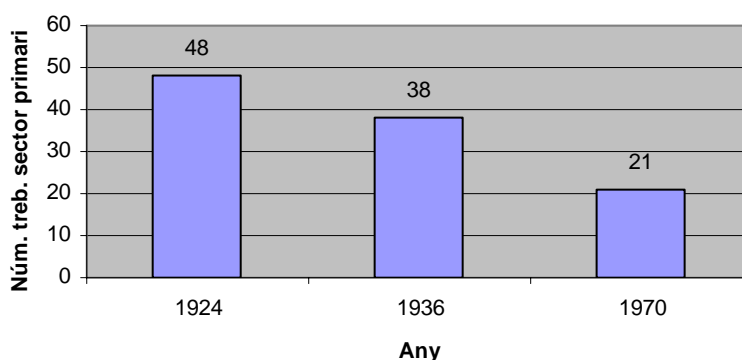

Font: Elaboració pròpia a partir de la taula 6.31.

Respecte als canvis qualitius de la població, en primer lloc trobem un increment entre la mitjana d'edat de 1924, 1936 i 1970, els únics anys per als quals s'ha pogut calcular.

La mitjana d'edat de 1924 era de 28,6 anys, la de 1936 de 31,6 anys i la de 1970 de 35,1 anys. Aquest increment és coherent amb les diferències observades en la piràmide d'edat de 1970 respecte la de 1924 i 1936 (veure figures 6.26, 6.20 i 6.23, respectivament). L'aspecte demogràfic més interessant pel que fa a l'anàlisi del canvi d'usos i cobertes del sòl és l'evolució del nombre de persones que es dedicaven a la intervenció primària directa. Si bé el percentatge de població que es dedica a la pagesia és semblant per als anys 1924, 1936 i 1970 (al voltant d'una tercera part de la població de més de 10 anys), en nombres absoluts s'observa una clara disminució (figura 6.31). Si el 1924 hi havia 48 persones que es dedicaven al sector primari (39 pagesos, 3 jornalers, 2 pastors, 3 mossos i 1 agricultor), el 1936 n'hi havia 38 (37 pagesos i 1 agricultor), i el 1970 únicament 21 (20 pagesos i 1 pastor). No s'han pogut obtenir dades actuals sobre oficis, però, vista la davallada demogràfica, és segur que s'haurà produït un fort retrocés en el nombre de pagesos des de 1970 fins a 2006.

Figura 6.31: Evolució del nombre de treballadors del sector primari de la vall d'Olzinelles, anys 1924, 1936 i 1970.

Font: Elaboració pròpia a partir de les figures 6.22, 6.25 i 6.28.

Un cop demostrada la primera part de la hipòtesi de partida, és a dir, que s'ha produït un despoblament a la vall d'Olzinelles i que aquest ha portat associada una disminució de la intervenció primària de tipus agrícola, cal veure quina tendència ha seguit l'apropiació de fusta i llenya (veure 6.3.6) i quina relació mantenen ambdues amb els canvis en els usos i les cobertes del sòl que s'analitzen a l'apartat 6.4.

Taula 6.31: Evolució del nombre de persones per masos (1924-2006).

Casa	1924	1936	1943	1956	1970	2006
Can Poliva	5	5	6	5	-	-
Can Silvestre	2	-	-	-	-	-
Can Camps	5	6	6	5	2	-
Can Camps	3					
Can Pauplana	5	5	4	4	3	4
Ca l'Arabia	5	8	6	8	3	-
Can Pau Foguera	6	5	4	4	5	-
Can Móra	6	6	4	4	2	2
Can Felip	3	5	6	7	-	-
Can Xic Nanes	5	5	4	5	-	-
Cal Mestret	4	3	3	1	1	4
Cal Teró	3	4	4	5	-	-
Can Nanes	10	-	6	5	6	1

Can Xarpa	5	6	6	7	4	-
Ca l'Agustí	7	5	5	5	-	1
Ca l'Agustí (masoveria)	9	4	3	4	6	-
Can Draper	9	9	-	-	-	-
Can Draper (masoveria)	7	5	-	-	5	-
Can Valls	9	10	7	6	-	-
Can Valls (masoveria)	6	-	-	-	10	5
Escola	2	1	-	-	-	-
Can Caseta	12	6	5	6	5	3
Can Puigvert	4	1	-	-	4	2
Can Plana	7	5	6	-	-	2
Ca l'Alzina Nou	6	-	-	-	-	-
Ca l'Alzina Nou (masoveria)	5	4	-	-	4	-
Ca l'Alzina Vell	10	-	5	-	-	-
Can Gurguí	4	-	-	-	-	-
Cantina Nova	3	3	-	-	-	-
Cantina Nova	5	3	-	-	-	-
Cantina Vella	7	4	-	-	-	-
Torre del Negre	-	4	-	-	-	-
La Rectoria	-	3	-	-	-	-
La Rectoria (masoveria)	-	4	4	4	-	3
Pedreria de l'Arabia	-	3	-	-	-	-
Can Fèlix	-	4	4	3	3	-
Total	179	136	98	88	63	27

Font: Elaboració pròpia a partir de taules 6.23, 6.25, 6.27, 6.28, 6.29 i 6.30. A les cel·les que es presenten combinades es desconeix si es tractava de la masoveria o la casa dels propietaris.

6.3.6 Canvis en l'apropiació de fusta i llenya entre 1956 i 2004

En aquest últim apartat s'analitza l'evolució de l'apropiació de fusta i llenya als boscos de la vall d'Olzinelles a partir de la documentació generada pel control administratiu dels aprofitaments forestals (1956-2004). Seguint la mateixa estructura que els apartats anteriors, en primer lloc es descriuen les fonts utilitzades. Posteriorment s'analitzen els resultats obtinguts per al cas de la fusta i de la llenya, de forma separada.

Descripció de les fonts

La documentació que ha generat l'activitat d'apropiació de fusta i llenya a la vall d'Olzinelles des de la segona meitat del segle XX es troba en diferents arxius o òrgans de l'administració forestal (veure taula 6.19). A l'Oficina Comarcal del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca (DARP) de la Generalitat de Catalunya de Granollers hi ha els expedients de les finques del Vallès Oriental, on lògicament trobem les de la vall d'Olzinelles. Cada expedient guarda, entre d'altres, una còpia de l'autorització de tala o pela de suro emesa per l'autoritat competent prèvia sol·licitud del propietari. A més dels expedients de les finques trobem un registre que resumeix totes les autoritzacions que s'han fet en els darrers cinquanta anys en els municipis de la comarca. Per a Sant Celoni, doncs, trobarem una fitxa de resum per a cada finca inclosa als límits municipals. A més, hi ha un petit registre informàtic que recull els aprofitaments dels darrers anys en un format de base de dades que permet realitzar una consulta per municipis. La major part dels aprofitaments del registre informàtic es troben també a les fitxes resum esmentades. L'autoritat forestal que emetia

L'autorització d'aprofitament enviava una còpia, entre d'altres, a l'Ajuntament de Sant Celoni, les quals es conserven a l'Arxiu d'aquest municipi. Des del moment en què una finca adopta un Pla Tècnic de Gestió i Millora Forestal (PTGMF), la documentació relativa als aprofitaments es pot trobar al Centre de la Propietat Forestal, en les notificacions o avisos que el propietari envia quan ha de fer alguna actuació. Als expedients de cada finca, a més del PTGMF corresponent, trobem aquestes notificacions juntament amb la resposta, favorable o desfavorable, del Centre de la Propietat Forestal.

En primer lloc s'ha procedit al buidat de les còpies d'autoritzacions d'aprofitament de fusta i llenya de l'Arxiu de Sant Celoni de les finques de la vall d'Olzinelles, que abasten un període comprès entre 1956 i 1987. Les dades recollides han estat: data d'autorització, número de l'autorització, número identificador de la finca, nom de la finca, sol·licitant, propietari, comprador, espècie, nombre d'arbres, diàmetre, volum o pes de fusta o llenya, límits de la finca, administració que emet el permís i observacions d'interès. Cal dir que en alguna autorització pot mancar algun camp, és a dir, no totes les dades són presents a totes les autoritzacions. En segon lloc, a l'Oficina Comarcal del DARP de Granollers s'ha buidat la informació de les fitxes resum de les finques de la vall d'Olzinelles, inclou: data d'autorització, número d'expedient, nom de la finca, espècie, nombre de peus, volum o pes de fusta o llenya i observacions d'interès. El registre més antic correspon a 1968 i el més nou és de l'any 2002. El primer registre de les fitxes resum de cada finca fa referència als aprofitaments acumulats fins a un cert any comprès entre 1939 i 1949 (1939 a la de Can Puigverd, 1940 a la de Can Plana, 1948 a la Can Camps i Can Fèlix, etc.). Això fa pensar que possiblement existeixen o existien registres que finalitzen a l'any en qüestió. També s'ha fet una consulta del registre informàtic (període 1997-2004) a través del personal tècnic de l'oficina. Al Centre de la Propietat Forestal s'ha buidat la informació relativa a les notificacions que els propietaris de finques amb PTGMF fan arribar per informar de les actuacions, tenint en compte si la resposta administrativa és favorable o desfavorable.

Les dificultats metodològiques que s'han trobat fins aquí estan relacionades amb la difícil lectura d'algunes xifres o lletres que no s'apreciaven bé i amb les unitats amb què s'expressa la quantitat de llenya extreta. Aquestes, a més de variar en funció de l'any de l'autorització, en alguns casos no són clarament identificables i en d'altres la persona que feia el registre col·locava el valor en un punt que no corresponia. El fet que les còpies de les autoritzacions estiguin sintetitzades a les fitxes resum de cada finca, a l'oficina comarcal, ha permès de contrastar les dades en moltes ocasions. A més, l'existència dels expedients complets de les finques també permet resoldre dubtes que sorgeixen en el buidat. Una altra dificultat en aquesta fase ha estat escollir aquelles finques que pertanyen a la zona d'estudi. Tot i que alguns casos no presenten cap dubte, com les grans propietats de la vall d'Olzinelles, en d'altres ha estat difícil saber si hi estaven incloses, tant per desconeixement de la finca com perquè hi poden haver hagut canvis en el nom d'aquesta o del seu propietari. La informació aportada per les fonts orals, principalment en converses no enregistrades (veure capítol 8), ha estat clau per a la resolució dels dubtes.

La recerca i el buidat documental ha donat lloc a tres bases de dades sobre apropiació de fusta i llenya, una per cada font consultada. Seguidament s'ha procedit a la integració de les dades per a la creació d'una base comuna a partir de la qual estudiar els patrons de canvi en l'apropriació forestal del període 1956-2004, la qual es pot consultar a l'annex

III (el total d'entrades és de 642). El principal impediment en aquesta fase ha estat l'homogeneïtzació de les unitats de volum o pes de la llenya. Mentre que les unitats de la fusta no presenten cap dificultat, ja que invariablement es presentava en metres cúbics, les de llenya es donen en metres cúbics (1956-1966) esteris (1966-2000) o en tones (1982-2004). S'ha decidit utilitzar la tona com a unitat comuna. Per a la conversió de metres cúbics de llenya a tones de llenya s'ha utilitzat la densitat de la fusta, extreta del *Manual de redacció de plans tècnics de gestió i millora forestal i Plans simples de gestió forestal. Instruccions de redacció i l'inventari forestal* (Centre de la Propietat Forestal, lloc web). Per a convertir els esteris de llenya a tones de llenya s'han utilitzat els mateixos factors de conversió emprats pels tècnics forestals que omplien els registres. El fet que la documentació estigui triplicada en alguns casos i per a alguns períodes de temps (còpies dels permisos, fitxes resum de cada finca i expedient de les finques) i que les unitats variïn entre aquests, ha permès conèixer els factors de conversió que els tècnics utilitzaven, en cada moment, per convertir els esteris a tones o viceversa. S'han deduït els factors de conversió a través de la comparació de les dades de les diferents fonts i se n'ha realitzat una mitjana per espècie. A l'annex III es poden consultar els valors de densitat de fusta i els factors de conversió d'esteris a tones utilitzats. Finalment s'ha hagut de descartar la integració de les dades buidades al Centre de la Propietat Forestal, degut a la impossibilitat d'homogeneïtzar-les amb les altres fonts. Aquest fet podria ocasionar un biaix a la baixa en els valors d'apropiació de fusta i llenya en els darrers anys, ja que no queda comptabilitzada l'apropiació forestal de les finques que disposen de Pla Tècnic de Gestió i Millora Forestal. No obstant, no es perd molta informació, ja que els primer pla no s'aprova fins a 1998.

Amb la base de dades, organitzada de forma cronològica i amb un format homogeni de dades, s'ha procedit al tractament estadístic, els resultats del qual es presenten a continuació. Tot i les dificultats esmentades i la superposició de registres (registre informàtic- registre manual; registre del DARP – registre de l'Arxiu de Sant Celoni) la documentació treballada ha permès fer una aproximació a l'evolució de l'apropiació de fusta i llenya i pot ser utilitzada en futurs estudis. Tot i que les quantitats per les quals s'autoritza l'aprofitament poden ser inferiors a les que finalment es tallaven (així ho confirmen les fonts orals, veure 8.3.3) el que interessa per aquesta anàlisi és la tendència que ha seguit l'apropiació forestal, més que no pas les quantitats totals. Els possibles errors en la informació recollida poden venir de la lectura errònia d'alguna xifra dels registres; d'errors en l'anotació dels registres per part dels tècnics o d'una mala qualitat dels registres en general i de la superposició de registres diferents. No obstant, permet detectar, com es veurà a continuació, alguna tendència en l'evolució de l'apropiació de fusta i llenya. La utilització d'aquests registres pot ser especialment útil per a àmbits d'estudi relativament petits i on es puguin identificar fàcilment les propietats, els propietaris, i els canvis que ambdós han patit al llarg del període de temps analitzat. Tanmateix, per a millorar-ne la qualitat, una opció podria ser ajudar-se del cadastre (actual i antic) en la identificació de les propietats. Per últim, cal dir que també s'han buidat les dades referents a la pela del suro (1963-2001) amb el mateix procediment utilitzat per a la fusta i la llenya, tot i que finalment no s'han tractat estadísticament degut a la menor incidència de la pela de suro en els canvis en els usos i les cobertes del sòl, respecte l'apropiació de fusta i llenya.

Evolució de l'apropiació de fusta (1956-2004)

Un 39% de les entrades de la base de dades (251 de 643) corresponen a aprofitaments encaminats a l'obtenció de fusta. Això no vol dir, però, que hi hagi 251 autoritzacions

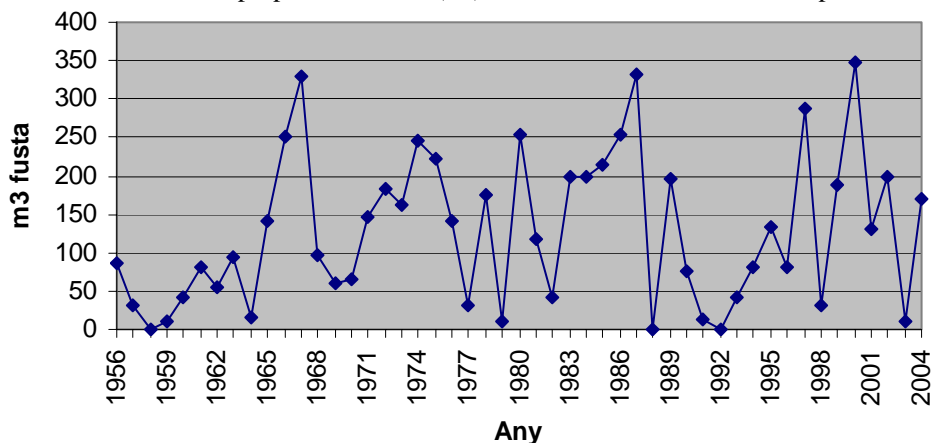
per a extreure fusta, ja que en molts casos una mateixa autorització conté fusta i llenya. A més, en una mateixa autorització hi sol haver més d'una espècie, i una mateixa espècie pot utilitzar-se per a fusta i per a llenya. A la taula 6.32 es mostren les finques de la vall d'Olzinelles amb una major apropiació de fusta durant el període 1956-2004. Les tres finques amb una major apropiació de fusta durant el període estudiat són, en número d'entrades, Can Valls, Can Draper i Ca l'Alzina, tres de les finques de major superfície. En volum de fusta extreta, les tres finques amb una major apropiació són les mateixes, tot i que Ca l'Alzina ocupa la segona posició i Can Draper la tercera. Però la recerca no es planteja aprofundir en els motius que fan que una finca realitzi més o menys explotació forestal, sinó conèixer la tendència que ha seguit l'apropriació anual de fusta. La figura 6.32 mostra l'evolució del volum anual extret dels boscos de la vall d'Olzinelles en el període 1956-2004. La principal conclusió que es pot extreure de l'observació de la gràfica és que no es pot detectar cap tendència clara. S'hi observen màxims que superen els 300 m³ (1967 o 1987) i mínims propers al zero (1958 o 1979, per exemple). De fet, en la nostra línia d'hipòtesi (veure capítol 2), l'arribada dels combustibles no afecta el mercat de la fusta, sinó que hauria d'incidir únicament en el de la llenya.

Taula 6.32: Finques de la vall d'Olzinelles amb una major apropiació de fusta durant el període 1956-2004, en número d'entrades (esquerra) i volum extret (dreta).

Finca	Núm. entr.	%	Finca	m ³ fusta	%
Can Valls	54	21,5	Can Valls	1358,7	21,6
Can Draper	38	15,1	Ca l'Alzina	1352,0	21,5
Ca l'Alzina	34	13,5	Can Draper	1118,2	17,8
Ca l'Arabia	19	7,6	Can Móra	497,5	7,9
Can Puigvert	17	6,8	Can Puigvert	339,3	5,4
Can Gras de la Munt.	15	6,0	Ca l'Arabia	276,6	4,4
Can Móra	11	4,4	Can Gras de la Munt.	252,0	4,0
Ca l'Agustí	9	3,6	Veral de Cal Negre	227,4	3,6
Can Lligada	6	2,4	Veral de Cal Paraire	169,1	2,7
Altres*	48	19,1	Altres**	691,5	11,0
Total	251	100	Total	6282,3	100

Font: Elaboració pròpia a partir de les còpies dels permisos de tala (ASC) i del registre de tals (Oficina comarcal del DARP de Granollers). * Finques que representen menys del 2% de les entrades del període 1956-2004. ** Finques que representen menys del 2% del volum extret entre 1956 i 2004.

Figura 6.32: Evolució de l'apropriació de fusta (m³) a la vall d'Olzinelles durant el període 1956-2004.

Font: Elaboració pròpia a partir de les còpies dels permisos de tala (ASC) i del registre de tals (Oficina comarcal del DARP de Granollers).

D'altra banda, també és interessant veure quines són les espècies més utilitzades per a l'obtenció de fusta, ja que aquest aspecte està relacionat amb alguns dels canvis en les cobertes del sòl que es descriuen a l'apartat 6.4, com les plantacions de determinades espècies per a l'obtenció de fusta en antics conreus. La taula 6.33 mostra les espècies més utilitzades per a obtenir fusta. Les dues espècies principals, tant en número d'entrades com en volum de fusta extret, són el plàtan (*Platanus* sp.) i el pi pinyer (*Pinus pinea*). Segueixen, en volum, el pi insigne (*P. radiata*) i el pollancre (*P. nigra*). De menor importància, però també rellevants, són la surera (*Q. suber*), el pinastre (*P. pinaster*) i el vern (*Alnus glutinosa*). Les espècies agrupades a la categoria "altres" són molt diverses, i podem citar el castanyer (*Castanea sativa*) o la robínia (*Robinia pseudoacacia*).

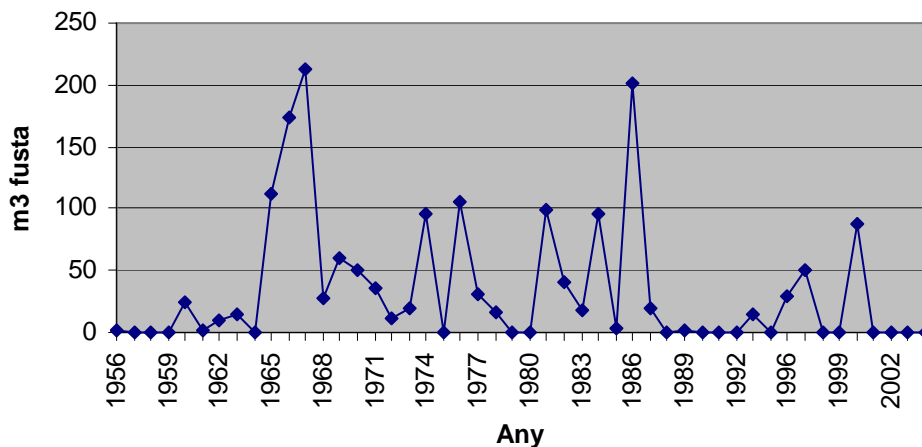
Taula 6.33: Espècies més utilitzades per a l'obtenció de fusta a la vall d'Olzinelles durant el període 1956-2004, en número d'entrades (esquerra) i volum extret (dreta).

Espècie	Núm. entr.	%	Espècie	m ³ fusta	%
Plàtan (<i>Platanus</i> sp.)	57	22,7	Plàtan (<i>Platanus</i> sp.)	1664,4	26,5
Pi pinyer (<i>Pinus pinea</i>)	54	21,5	Pi pinyer (<i>Pinus pinea</i>)	1637,6	26,1
Pollancre (<i>Populus nigra</i>)	43	17,1	Pi insigne (<i>Pinus radiata</i>)	894,4	14,2
Vern (<i>Alnus glutinosa</i>)	24	9,6	Pollancre (<i>Populus nigra</i>)	892,7	14,2
Pi insigne (<i>Pinus radiata</i>)	20	8,0	Surera (<i>Quercus suber</i>)	327,5	5,2
Pinastre (<i>Pinus pinaster</i>)	14	5,6	Pinastre (<i>Pinus pinaster</i>)	327,0	5,2
Surera (<i>Quercus suber</i>)	11	4,4	Vern (<i>Alnus glutinosa</i>)	261,3	4,2
Robínia (<i>Robinia pseudoacacia</i>)	6	2,4	Altres**	277,4	4,4
Altres*	22	8,8	Total	6282,3	100
Total	251	100			

Font: Elaboració pròpia a partir de les còpies dels permisos de tala (ASC) i del registre de tals (Oficina comarcal del DARP de Granollers). * Inclou les espècies que representen menys del 2% de les entrades del període 1956-2004. ** Inclou les espècies que representen menys del 2% del volum extret en el període 1956-2004.

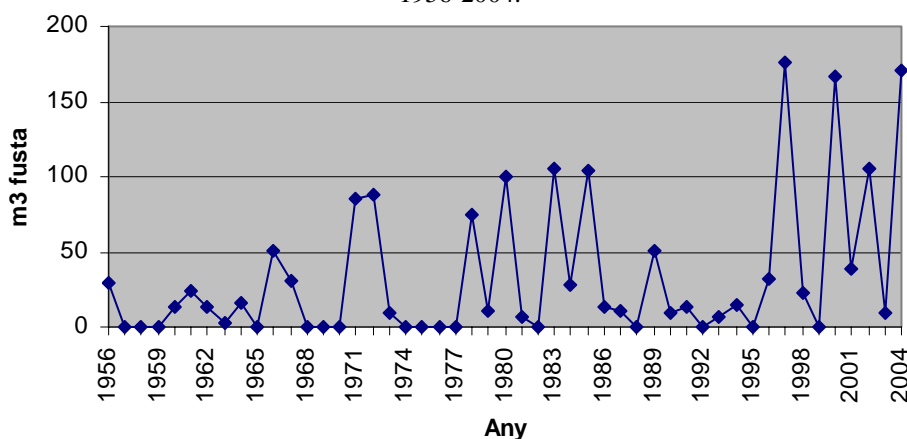
A continuació es presenta l'evolució de l'apropiació de fusta de les tres espècies més importants quant a volum de fusta extreta: el plàtan (figura 6.33), el pi pinyer (figura 6.34) i el pi insigne (figura 6.35). Respecte el plàtan, els màxims de 1967, 1974, 1976, 1981, 1984, 1986 i 2000 corresponen a les tallades que es duen a terme quan les parcel·les han arribat al final del torn de tala. Això es dona en finques que, com Ca l'Alzina Vell, van optar per aquestes plantacions com a resposta a la baixa rendibilitat de la producció agrícola dels camps. Es pot trobar una descripció del context d'aquesta gestió a Ca l'Alzina Vell a l'entrevista realitzada als últims estadants de la casa (veure 8.3.5), els quals havien estat contractats pel propietari per a treballar els camps que havien estat plantats de plàtans després de la guerra civil (M. i J. Oms, f.o., 2006). Pel que fa al pi pinyer (figura 6.34), l'evolució del volum de fusta extret anualment també presenta una clara alternança entre màxims i mínims, per motius semblants al cas dels plàtans. Especialment interessant resulta l'evolució de l'apropiació de pi insigne (figura 6.35), ja que, exceptuant una petita apropiació que es produeix l'any 1959, els primers volums extrets no apareixen fins a 1978. Es tracta d'una espècie introduïda per alguns propietaris per a la producció de fusta, els quals valoren positivament la immediatesa amb què poden obtenir beneficis econòmics a causa del ràpid creixement dels arbres.

Figura 6.33: Evolució de l'apropiació de fusta de plàtan (m³) a la vall d'Olzinelles (1956-2004).

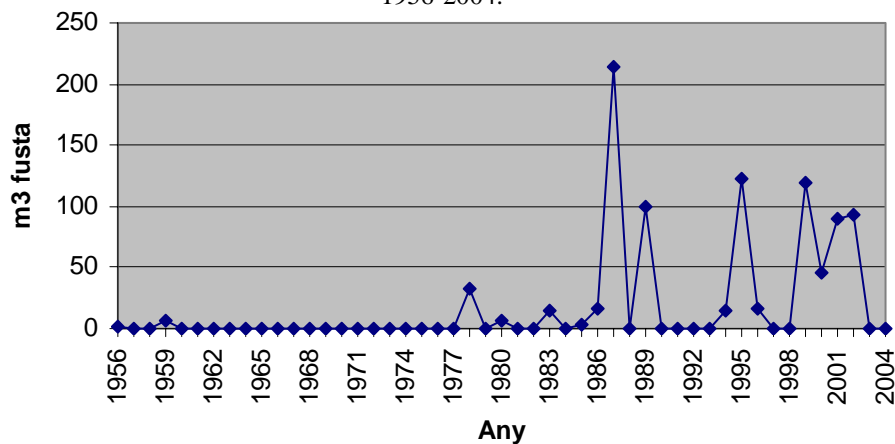
Font: Elaboració pròpia a partir de les còpies dels permisos de tala (ASC) i del registre de tals (Oficina comarcal del DARP de Granollers).

Figura 6.34: Evolució de l'apropiació de fusta de pi pinyer (m³) a la vall d'Olzinelles durant el període 1956-2004.

Font: Elaboració pròpia a partir de les còpies dels permisos de tala (ASC) i del registre de tals (Oficina comarcal del DARP de Granollers).

Figura 6.35: Evolució de l'apropiació de fusta de pi insigne (m³) a la vall d'Olzinelles durant el període 1956-2004.

Font: Elaboració pròpia a partir de les còpies dels permisos de tala (ASC) i del registre de tals (Oficina comarcal del DARP de Granollers).

Evolució de l'apropiació de llenya (1956-2004)

Un 76% de les entrades de la base de dades d'apropiació forestal (488 de 643) corresponen a aprofitaments encaminats a l'obtenció de llenya. Igual com en el cas de la fusta, les 488 entrades no corresponen al mateix nombre d'autoritacions dels registres, ja que algunes autoritzacions inclouen tant fusta com llenya i la majoria contenen més d'una espècie. De les 488 entrades de la base de dades, 13 pertanyen a espècies arbustives no especificades, i la resta (475) corresponen a espècies arbòries. La taula 6.34 mostra les finques amb una major apropiació de llenya procedent d'espècies arbòries entre 1956 i 2004. Can Valls, Ca l'Alzina, Can Draper i Ca l'Agustí són les quatre finques amb una major apropiació històrica de llenya. Quant a pes, únicament hi ha dues finques més que superin el 2% del total extret al llarg del període d'estudi: Can Pouplana i Can Móra. En canvi, quant a número d'entrades, l'existència de vuit finques (o paratges) després de les quatre finques més grans posa de manifest una explotació forestal més o menys continuada amb unes quantitats extretes més moderades que en el cas de les grans finques.

Taula 6.34: Finques de la vall d'Olzinelles amb una major apropiació de llenya d'espècies arbòries durant el període 1956-2004, en número d'entrades (esquerra) i pes de llenya extret (dreta).

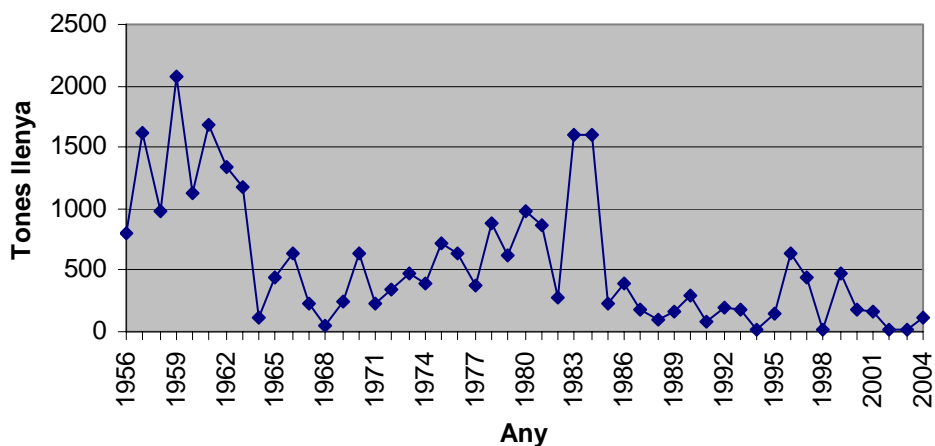
Finca	Núm. entr.	%	Finca	Tn llenya	%
Can Valls	87	18,3	Can Valls	9622,9	35,3
Ca l'Alzina	64	13,5	Ca l'Alzina	5403,7	19,8
Can Draper	53	11,2	Ca l'Agustí	3770,9	13,8
Ca l'Agustí	43	9,1	Can Draper	2935,8	10,8
Ca l'Arabia	30	6,3	Can Pouplana	1356,0	5,0
Can Pouplana	26	5,5	Can Móra	1145,9	4,2
Can Gras de la Muntanya	24	5,1	Altres**	3002,3	11,0
Can Puigverd	24	5,1	Total	27237,5	100
Can Móra	20	4,2			
Can Lligada	22	4,6			
Veral de Can Pau Plana	16	3,4			
Veral de Cal Negre	13	2,7			
Altres*	53	11,2			
Total	475	100			

Font: Elaboració pròpia a partir de les còpies dels permisos de tala (ASC) i del registre de tals (Oficina comarcal del DARP de Granollers). * Finques que representen menys del 2% d'entrades** Finques que representen menys del 2% del pes extret.

A la figura 6.36 s'ha representat l'evolució de l'apropiació de llenya als boscos de la vall d'Olzinelles per al període 1956-2004. S'hi observa una important davallada l'any 1964, la qual es podria associar amb l'inici del canvi energètic esmentat a la hipòtesi (substitució de dendrocombustibles per combustibles fòssils). A partir de 1964 el pes de llenya extret anualment presenta petits màxims i mínims, amb una lleugera tendència a l'alça. Als anys 1983 i 1984 es produeixen uns màxims sobtats que no mostren coherència amb la tendència general. Tot i que es desconeix a què poden ser deguts, cal dir que la coincidència en un any de dues o tres campanyes de llenya en finques grans, pot fer variar considerablement l'estadística, ja que l'àrea d'estudi és relativament petita (1130 hectàrees). A partir de 1985 els valors oscil·len novament per arribar als dos darrers màxims, 1996 i 1999. Les espècies arbòries més utilitzades per a l'obtenció de llenya són, segons mostra la taula 6.35, l'alzina (*Quercus ilex*) i la surera (*Q. suber*), situades clarament per sobre de la resta d'espècies. D'altres espècies que també s'utilitzen per a l'obtenció de llenya són el castanyer (*Castanea sativa*), el pi pinyer

(*Pinus pinea*), el plàtan (*Platanus* sp.), el pi insigne (*P. radiata*), el pinastre (*P. pinaster*) i el pollancre (*Populus nigra*).

Figura 6.36: Evolució de l'apropiació de llenya (Tn) d'espècies arbòries a la vall d'Olzinelles durant el període 1956-2004.

Font: Elaboració pròpia a partir de les còpies dels permisos de tala (ASC) i del registre de tals (Oficina comarcal del DARP de Granollers).

Taula 6.35: Espècies arbòries més utilitzades per a l'obtenció de llenya a la vall d'Olzinelles durant el període 1956-2004, en número d'entrades (esquerra) i pes extret (dreta).

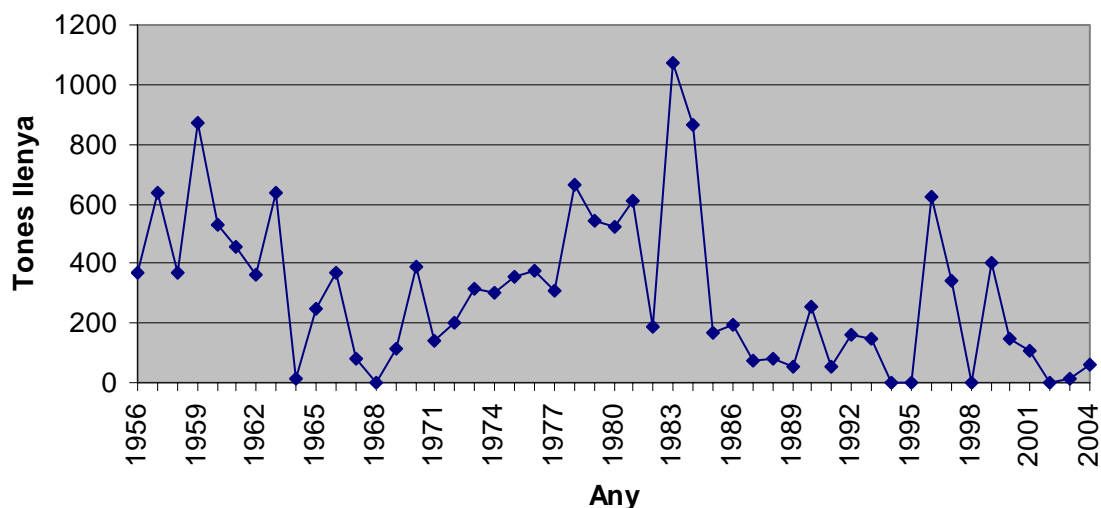
Espècie	Núm. entrades	%	Espècie	Tn llenya	%
Alzina (<i>Quercus ilex</i>)	159	33,5	Alzina (<i>Quercus ilex</i>)	14790,1	54,3
Surera (<i>Quercus suber</i>)	144	30,3	Surera (<i>Quercus suber</i>)	10169,2	37,3
Pi pinyer (<i>Pinus pinea</i>)	38	8,0	Castanyer (<i>Castanea sativa</i>)	582,0	2,1
Plàtan (<i>Platanus</i> sp.)	30	6,3	Altres*	1696,2	6,2
Pi insigne (<i>Pinus radiata</i>)	18	3,8	Total	27237,5	100
Pi pinastre (<i>Pinus pinaster</i>)	17	3,6			
Pollancre (<i>Populus nigra</i>)	16	3,4			
Castanyer (<i>Castanea sativa</i>)	10	2,1			
Altres*	43	9,1			
Total	475	100			

Font: Elaboració pròpia a partir de la font de la taula 6.34 * Inclou les espècies o categories que representen menys del 2% de les entrades del període 1956-2004. ** Inclou les espècies o categories que representen menys del 2% del pes extret en el període 1956-2004.

De forma semblant al que hem fet per al cas de la fusta, a continuació s'exposa l'evolució de les dues espècies més importants per a l'obtenció de llenya, l'alzina i la surera, les quals juntes sumen més del 90% del pes extret en el període 1956-2004. La figura 6.37 indica l'evolució de l'apropiació d'alzina, de la qual, i contràriament a la suposició inicial, no es pot deduir cap tendència clara. En canvi, l'evolució de l'apropiació de surera, exposada a la figura 6.38, mostra una clara davallada amb dos moments claus. La primera davallada es produeix als anys 1963 i 1964, i podria ajudar a explicar la davallada de la tendència general observada a la figura 6.36. Segons la hipòtesi de partida, aquesta davallada es relacionaria amb la substitució de dendrocombustibles per combustibles fòssils, els quals es generalitzen a partir de 1960. Un segon canvi a la baixa es produeix a partir de 1985. Cal dir que l'apropiació de llenya de surera també depèn del preu del suro, ja que en moments històrics en què aquest producte ha tingut un preu baix s'ha tendit a incrementar la tala de sureres per a

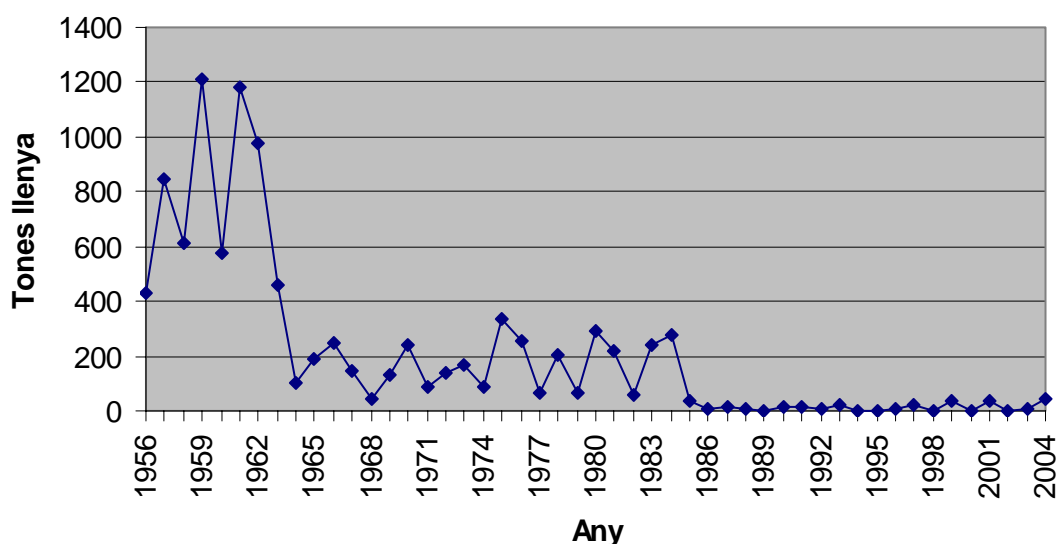
l'obtenció de llenya (J. Travessa, f.o., 2005). Inicialment també s'havia suposat que el tancament dels forns de l'empresa *Derivados Forestales* de Sant Celoni entre els anys 1970 i 1980, on es produïen diversos productes químics a partir de la combustió de llenya, s'hauria reflectit en una disminució de l'apropiació forestal a la vall d'Olzinelles, ja que els seus boscos havien estat proveïdors d'aquesta fàbrica.⁴⁹ No obstant, els registres de tals utilitzats no mostren cap variació que es pugui atribuir a aquesta força inductora.

Figura 6.37: Evolució de l'apropiació de llenya d'alzina (Tn) a la vall d'Olzinelles durant el període 1956-2004.

Font: Elaboració pròpia a partir de les còpies dels permisos de tala (ASC) i del registre de tals (Oficina comarcal del DARP de Granollers).

Figura 6.38: Evolució de l'apropiació de llenya de surera (Tn) a la vall d'Olzinelles durant el període 1956-2004.

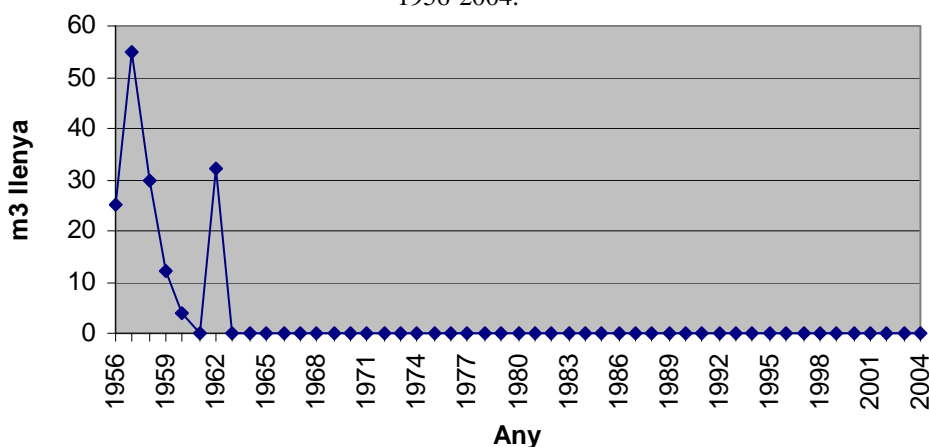

Font: Elaboració pròpia a partir de les còpies dels permisos de tala (ASC) i del registre de tals (Oficina comarcal del DARP de Granollers).

⁴⁹ Font: L. Ekk, responsable de la producció química de *Derivados Forestales*..

Com s'ha dit anteriorment, algunes entrades de la base de dades d'apropiació forestal corresponen a aprofitaments de matollar per a l'obtenció de llenya, dels quals no s'especifica l'espècie. Es tracta, probablement, de l'obtenció de feixines de diferents espècies arbustives, destinades a vendre's com a combustible fi. La pràctica de desbrossar els boscos abans de fer les campanyes de fusta o llenya era comuna en alguns propietaris de la vall d'Olzinelles (J. Oms, f.o., 2006). Trobem autoritzacions per aquest tipus d'apropiació entre els anys 1956 i 1962, i a partir d'aquest any desapareixen (figura 6.39). Del fet que a partir de 1963 ja no hi hagi autoritzacions per a l'aprofitament del matollar no podem deduir que aquesta pràctica hagués desaparegut per complet, ja que podria ser que a partir de llavors es continués fent però no en quedés constància als registres. A més, cal tenir en compte que el nombre d'entrades relatives a matollar (13) és molt baix per a poder treure'n alguna conclusió de caràcter estadístic. No obstant, és significatiu el fet que deixin de declarar-se aquests aprofitaments a partir de la dècada dels anys 60, durant la qual es produeix la substitució de combustibles forestals (entre els quals trobem les feixines) per combustibles fòssils (veure hipòtesi al capítol 2).

Figura 6.39: Evolució de l'apropiació de llenya de matollar (m³) a la vall d'Olzinelles durant el període 1956-2004.

Font: Elaboració pròpia a partir de les còpies dels permisos de tala (ASC) i del registre de tals (Oficina comarcal del DARP de Granollers).

6.4 Anàlisi cartogràfica dels canvis en els usos i les cobertes del sòl (1956-2004)

6.4.1 Consideracions prèvies

En aquest apartat ens proposem quantificar, per mitjà de la utilització d'un Sistema d'Informació Geogràfica (SIG), els canvis que han tingut lloc en els usos i les cobertes del sòl de la vall d'Olzinelles en el període 1956-2004. Es tracta de veure si la davallada de treballadors del sector primari associada al despoblament de la vall s'expressa en un canvi generalitzat en els usos i les cobertes del sòl, per així confirmar o desmentir una de les hipòtesis de la recerca (capítol 2). Tal com s'ha vist a l'apartat 6.3.5, la població de la vall d'Olzinelles ha passat dels 179 habitants el 1924 als 88 de 1956 i als 27 de 2006 (figura 6.29), i el nombre de cases habitades ha passat de 24 el 1924 a 17 el 1956, per arribar a les 10 cases que actualment estan habitades (figura 6.30). El procés de

despoblament ha comportat una disminució en termes absoluts de la població activa dedicada al sector primari, la qual ha passat de 48 persones el 1924 a 21 persones el 1970 (figura 6.31) i, tot i que no es disposa de dades actuals, suposem que s'ha reduït dràsticament el 2006. És d'esperar que la variació de la població hagi actuat com a força inductora d'un retrocés dels conreus en benefici de la coberta forestal, que s'hauria expandit com a conseqüència de la regeneració espontània d'antics conreus o bé degut a la plantació d'espècies arbòries en antigues feixes.

Una altra de les hipòtesis inicials (veure capítol 2) era que l'arribada generalitzada dels combustibles fòssils hauria comportat un descens en l'apropiació de llenya, fet que s'hauria traduït en una major acumulació de biomassa arbòria i arbustiva i una major densitat de peus als boscos de la vall d'Olzinelles. Tal com s'ha vist a l'apartat 6.3.6, tot i que la validació d'aquesta hipòtesi a partir dels registres de tala per llenya presenta una gran dificultat, i que algunes tendències no són molt clares, es pot considerar que s'ha produït una davallada en l'apropiació de llenya als primers anys seixanta. L'expressió paisatgística d'aquesta tendència històrica és un altre dels punts a tenir en compte en aquest apartat, tot i que, com es veurà, no ha estat possible caracteritzar-la detalladament. Seguint l'estructura dels apartats anteriors, inicialment s'explica la metodologia específica que s'ha seguit. Posteriorment es descriu la distribució dels usos i les cobertes del sòl de 1956 i la de 2004. Finalment es descriuen els canvis que s'hi han produït i se n'interpreten les causes o forces inductores i les conseqüències ambientals, tot posant-les en relació amb les hipòtesis de partida.

6.4.2 Metodologia específica

Els SIG ofereixen nombrosos avantatges per a l'anàlisi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl, ja que permeten la superposició de diferents capes d'informació i possibiliten la quantificació dels canvis que s'han produït. Un cop descartada la utilització dels cadastres de rústica del terme municipal de Sant Celoni, degut a la dificultat que presentaven la georreferenciació i la digitalització dels polígons cadastrals, s'ha decidit realitzar l'anàlisi per mitjà de la fotointerpretació dels ortofotos de 1956 i de 2004 i la digitalització en pantalla dels usos i les cobertes del sòl. Les versions corregides i mosaicades de les fotografies aèries de 1956 (esc. aprox. 1:30.000), les quals provenen del vol de l'exèrcit americà (setembre de 1956 per l'àmbit d'estudi), han estat subministrades pels serveis tècnics del Parc del Montnegre i el Corredor i pel Centre de Recerca i Aplicacions Forestals. La fotografia aèria de 2004 (esc. 1:5.000) ha estat subministrada per l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC).

Un cop s'ha disposat del material s'ha procedit a la fotointerpretació i a la digitalització en pantalla dels usos i les cobertes del sòl que es podien deduir visualment, per la qual cosa s'ha utilitzat el programa MiraMon (Pons, 1994-2006). Per al cas de 1956 la fotointerpretació s'ha recolzat en l'observació de les imatges aèries en format paper (obtingudes de la Cartoteca de la UAB) a través de l'estereoscopi. En el cas de 2004 s'ha utilitzat com a informació de suport el Mapa de Cobertes del Sòl de Catalunya obtingut a partir de la fotointerpretació de les Ortofotos 1:25.000 en color de l'ICC, sèrie del 1993 (DMAH-CREAF, darrera actualització 2001), així com el mapa de cobertes del sòl elaborat a l'apartat 6.2.⁵⁰ Un cop realitzada la combinació analítica de capes (figura 6.40), s'han pogut conèixer i interpretar els canvis que s'hi han produït.

⁵⁰ En ambdós casos s'ha creat un fitxer d'extensió *.vec* (vector no estructurat), de línies per als polígons i de punts per a les etiquetes. Un cop finalitzades les fotointerpretacions de 1956 i 2004 s'ha procedit a

Figura 6.40: Resultat de la combinació analítica de capes.

Font: Elaboració pròpia amb MiraMon a partir del ortofotos de 1956 i de 2004.

Abans de descriure la distribució dels usos i les cobertes del sòl d'ambdós anys cal fer un aclariment respecte les categories utilitzades (taula 6.36). Sota "conreus i erms d'origen agrícola" s'han agrupat els camps de conreu actius i els camps que fa poc temps que han deixat d'utilitzar-se. El motiu d'agrupar ambdós tipus de coberta en una sola categoria és la impossibilitat de distingir, a l'ortofoto de 1956, els camps actius d'aquells que s'han abandonat recentment. Aquesta impossibilitat deriva, en primer lloc, de la poca experiència en fotointerpretació, i en segon lloc, del fet que alguns camps actius poden ser confosos molt fàcilment amb camps abandonats a l'escala de l'ortofoto de 1956. Aquest seria el cas, per exemple, de conreus llenyosos com la vinya o de camps que es troben en guaret i han desenvolupat una certa coberta de vegetació ruderal. A més, cal tenir en compte que l'escala de l'ortofoto de 1956 és molt menor que la de l'ortofoto de 2004, en el qual sí que es podrien arribar a distingir ambdós tipus de categories. Això suposaria introduir un biaix pel que fa a l'extensió dels camps actius, ja que molts dels camps erms de 1956 podrien ser considerats actius per, involuntàriament, seguir la hipòtesi de partida, que considera que l'activitat agrària de 1956 era superior a l'actual. Aquest biaix només s'introduiria al 1956, ja que al 2004 es podrien diferenciar els camps actius dels erms, de manera que s'estaria sobrevalorant la disminució de la coberta agrícola. Per tots els motius exposats els camps i els erms d'origen agrícola

l'estructuració topològica de les dues parelles de fitxers creats i a la correcció d'errors. Amb els dos fitxers d'extensió *.pol* resultants s'ha extret la llista de freqüències dels usos i les cobertes del sòl d'ambdós anys i s'ha realitzat la combinació analítica de capes.

s'han agrupat sota la mateixa categoria. Si s'ha produït un descens en la coberta agrícola, aquest es podrà detectar igualment amb la categorització utilitzada.

Taula 6.36: Categories d'usos i cobertes del sòl de 1956 i 2004 utilitzades.

Any 1956	Any 2004
Conreus i erms d'origen agrícola	Conreus i erms d'origen agrícola
Plantació d'arbres de ribera	Plantació d'arbres de ribera
Bosc	Bosc
Poblament dispers (masos)	Poblament dispers (masos)
Matollar	Matollar
Altres erms	Altres erms
	Infraestructures viàries
	Extracció minera

Font: Elaboració pròpia.

Les plantacions d'arbres de ribera són, majoritàriament, plantacions de plàtans (*Platanus* sp.), tot i que també inclouen alguna plantació de pollancre (*Populus nigra*) superficialment significativa. Els boscos inclouen tota la superfície arbrada (a excepció de les plantacions de plàtans i pollancre) independentment del seu origen, és a dir, l'alzinar, la sureda, les plantacions de pins, les perxades de castanyers, els claps de cirerers, etc. No s'han distingit les plantacions de pins (insigne, pinastre, etc.) perquè únicament és possible distingir-ne algunes (poques) a l'ortofoto de 2004, mentre que a l'ortofoto de 1956 no es distingeixen. Si tinguéssim en compte les de 2004 els resultats estarien novament esbiaixats per una influència incorrecta de la hipòtesi inicial, la qual afirma que alguns camps han estat substituïts per plantacions de pinàcies, resultat que efectivament es produiria perquè únicament són visibles les de 2004.

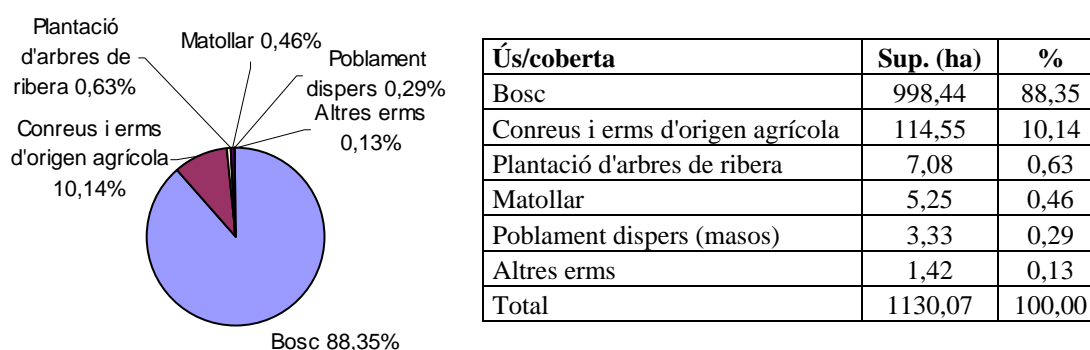
El poblament dispers consisteix en els masos i els seus entorns immediats, els quals es distingeixen molt més a l'ortofoto de 2004, degut al major detall, que al de 1956. Per tant, tot i que els resultats mostraran un augment de la superfície ocupada pel poblament dispers, no s'ha de donar per vàlida; ja s'ha vist a l'apartat 6.3.5 que el nombre de cases deshabitades tendeix a augmentar. El matollar inclou aquelles superfícies poblades amb vegetació arbustiva, algunes de les quals corresponen a antics camps que ja no es poden considerar de la primera categoria. La categoria "altres erms" fa referència a espais oberts que no semblen tenir un origen agrícola o bé que aquest no es pot assegurar. Per últim, al 2004 apareixen dues noves categories: infraestructures viàries, principalment associades a les sortides i entrades de l'autopista AP-7, i extraccions mineres.

6.4.3 Usos i cobertes del sòl de 1956

Al mapa 9.3 es pot consultar la distribució dels usos i les cobertes del sòl de la vall d'Olzinelles de 1956, resultat de la metodologia explicada anteriorment. Al mapa 9.2 es pot consultar l'ortofoto de 1956 que ha servit de base per a la fotointerpretació. La figura 6.41 posa de manifest el caràcter marcadament forestal del paisatge de la vall d'Olzinelles ja al 1956: més d'un 88% de la superfície de l'àmbit d'estudi, unes 998 hectàrees, estaven ocupades per boscos. Seguidament trobem la categoria de conreus i erms d'origen agrícola, els quals representen un significatiu 10% del total de la zona d'estudi. Tal com es pot veure al mapa 9.3, les 114,6 hectàrees de conreus i erms d'origen agrícola segueixen el patró de distribució del poblament dispers, és a dir, estan clarament associades als masos: Can Poliva, Can Fèlix, Can Camps, Cal Paraire, Can Pouplana, Ca l'Arabia, Can Pau Foguera, Can Móra, Ca l'Agustí, el veïnat (Can Xarpa,

Cal Teró, Can Nanes, Can Xic Nanes, Cal Mestret i Can Felip), la Rectoria, Can Caseta, Can Valls, Ca l'Alzina Vell, Can Draper, Can Plana, Can Puigverd, les cantines, la Torre del Negre i Ca l'Alzina Nou/Can Gurgui.⁵¹ D'aquests, destaca la gran superfície agrícola que s'estén per la zona de Ca l'Alzina Nou, Can Gurgui i la Torre del Negre, probablement associada al procés de parcel·lació de finals del segle XIX estudiat a l'apartat 6.3.4 (veure *El paisatge de la vall d'Olzinelles entre 1853 i 1862*). També hi ha espais agrícoles que es troben allunyats dels masos, com a la zona compresa entre la Torre del Negre i Can Draper, al límit nord-oest de l'àmbit d'estudi. Recordem que al 1956 vivien a la vall d'Olzinelles 88 persones repartides en 18 unitats familiars, les quals vivien en 16 masos i la rectoria (taula 6.28). Per tant, dels masos esmentats amb espais agrícoles, alguns ja no estaven habitats el 1956, com Can Plana, Ca l'Alzina Vell, Can Draper, Can Puigverd, Ca l'Alzina Nou, les cantines o la Torre del Negre.

Figura 6.41: Distribució dels usos i les cobertes del sòl de la vall d'Olzinelles, any 1956.

Font: Elaboració pròpia.

Cal dir que Can Valls, Can Draper i Ca l'Agustí, tres de les propietats de més extensió de la vall d'Olzinelles, i també dels més importants històricament (veure apartat 6.3) disposen de camps plans i majoritàriament situats prop del curs de la riera d'Olzinelles. Per contra, altres masos com els del veïnat proper a Vallgorguina o els que es troben a les parts més altes de la vall, disposen de camps situats en zones amb més pendent i allunyats de la riera. Els conreus eren cereals, vinyes, alguns fruiters i oliveres, farratges per al bestiar i alguna parcel·la d'horta (R. Lletget, f.o., 2006 i *com pers*; J. Travessa, f.o., 2005, J. Bonamussa, f.o., 2006; M. i J. Oms, f.o., 2006). Cal recordar que la quantitat de bestiar que s'havia de mantenir era força important, fet que obligava a destinar una part dels camps a farratges. Segons les relacions de bestiar del municipi de Sant Celoni de 1952, a la vall d'Olzinelles hi havia 75 vaques (65 de llet, vuit de carn i dues de treball)⁵², 19 cabres, 69 ovelles (a Can Draper), tres mules, cinc eugues i dos cavalls, a més de 105 caps d'aviram i 14 porcs (Cabrè *et al.*, 2004). Respecte les vaques lleteres, aquesta informació coincideix amb l'aportada per les fonts orals: *I casi tothom tenia de una a tres vaques. Qu'els hi servia per vendre llet, porta-la a fora i ademés per la família per poder tenir llet per tota la família, perquè això també era* (P. Anfrons, f.o., 2006). A Can Pau Foguera tenien tres o quatre vaques, feien uns 30 o 40 litres de

⁵¹ Per conèixer la localització dels masos es pot consultar el mapa 9.6, d'elements arquitectònics i arqueològics.

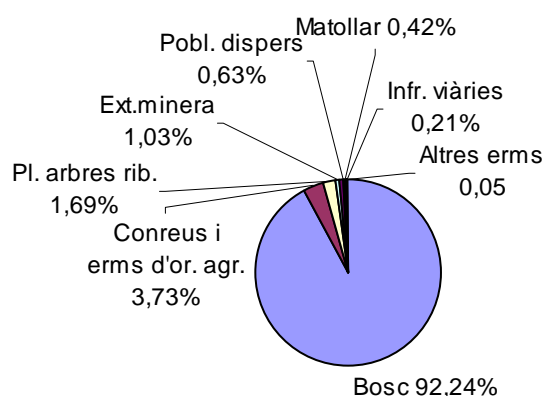
⁵² Les vaques de treball s'utilitzaven, per exemple, per a fangar (J. Travessa, f.o., 2005).

llet al dia i la venien a la fàbrica “La Sila” de Sant Celoni (J. Travessa, f.o., 2005). La resta de categories d’usos i cobertes del sòl ocupaven menys de l’1% de l’àmbit d’estudi. Entre aquestes destaquen les plantacions d’arbres de ribera, que ocupen set hectàrees. Es tracta, majoritàriament, de plàtans que es comencen a plantar en antics camps de conreu propers a la riera d’Olzinelles, principalment a Ca l’Alzina Vell, però també a Can Draper i Can Valls. La plantació d’aquestes espècies en antics camps es pot considerar una primera resposta dels propietaris de les finques a la crisi del sector primari agrícola. Maria Oms i Josep Oms, últims estadants de Ca l’Alzina Vell (el 1956 ja no hi vivien), ofereixen un testimoni respecte d’aquesta forma de gestió del propietari del mas, el qual havia encomanat al pare d’ells dos el manteniment dels camps de pollancre (M. i J. Oms, f.o., 2006) després de la Guerra Civil.

6.4.4 Usos i cobertes del sòl de 2004

Els boscos continuen essent la coberta dominant a la vall d’Olzinelles; segons la fotointerpretació de l’ortofoto de 2004 la superfície forestal és de 1042 hectàrees (figura 6.42), un 92% de l’àmbit d’estudi, valor molt proper al donat a l’apartat 6.2 per a l’any 2006. Seguidament hi ha la categoria formada pels conreus i els erms d’origen agrícola, els quals representen un 3,7% de la vall d’Olzinelles (42 hectàrees) i continuen estant associats als masos, si bé s’han reduït notablement. Unes 19 hectàrees estan ocupades per plantacions d’arbres de ribera, principalment plàtans, tot i que destaca una plantació de pollancre de dues hectàrees al Camp Nou de Can Valls (veure 7.3.1, núm. 66). Les extraccions mineres, una categoria inexistent el 1956, ocupa un total d’11,7 hectàrees, i representa un 1% de l’àmbit d’estudi. Es tracta de quatre àrees d’extracció: dues situades a l’oest dels camps Can Draper, una situada a l’est de la Torre del Negre (Pedrera de Can Lligada) i una altra localitzada a l’est dels camps de Ca l’Alzina Nou. Seguidament trobem el poblament dispers (0,63%), el matollar (0,42%) i les infraestructures viàries (0,21%), una altra de les categories que no apareixia el 1956. Es tracta principalment de les carreteres d’entrada i sortida a l’autopista AP-7, situades a l’extrem occidental de la zona d’estudi. Finalment trobem la categoria d’altres erms, amb únicament mitja hectàrea.

Figura 6.42: Distribució dels usos i les cobertes del sòl de la vall d’Olzinelles, any 2004.

Ús/coberta	Sup. (ha)	%
Bosc	1042,32	92,24
Conreus i erms d'origen agrícola	42,15	3,73
Plantació d'arbres de ribera	19,13	1,69
Extracció minera	11,68	1,03
Poblament dispers (masos)	7,15	0,63
Matollar	4,72	0,42
Infraestructures viàries	2,37	0,21
Altres erms	0,54	0,05
Total	1130,07	100,00

Font: Elaboració pròpia.

6.4.5 Anàlisi i interpretació dels canvis (1956-2004)

Els resultats de la combinació analítica de les capes de 1956 i de 2004, generats a partir de l'estructuració topològica dels fitxers que resulten de la fotointerpretació, es presenten a la taula 6.37. En primer lloc, destaca l'increment de la coberta forestal, que augmenta en 43,87 hectàrees, i la disminució de la coberta agrícola, que es redueix en 72,39 hectàrees. Així doncs, queda validada la part de la hipòtesi que preveia una disminució dels conreus i un augment de la superfície arbrada, amb tota seguretat associada al procés de despoblament i pèrdua d'efectius del sector primari que s'ha vist a l'apartat 6.3.5. Cal però veure en què s'ha transformat la superfície ocupada per conreus el 1956, informació que es pot obtenir de la taula de doble entrada que s'obté a partir del SIG (taula 6.38). Únicament una tercera part dels conreus de 1956 continuen tenint la mateixa categoria el 2004, mentre que el 54% (62 hectàrees) s'ha transformat a bosc, un 4% ha passat a ser ocupat per plantacions d'arbres de ribera, prop d'un 3% a matollar, un 1% a zona d'extracció minera i també un 1% a infraestructures viàries.

Taula 6.37: Variació de les diferents categories d'ús i coberta del sòl entre 1956 i 2004. Les categories estan ordenades per ordre decreixent de la superfície de 2004.

Ús/coberta	Sup. 1956 (ha)	Sup. 2004 (ha)	Variació
Bosc	998,44	1042,32	43,87
Conreus i erms d'origen agrícola	114,55	42,15	-72,39
Plantació d'arbres de ribera	7,08	19,13	12,05
Extracció minera	0,00	11,68	11,68
Poblament dispers (masos)	3,33	7,15	3,82
Matollar	5,25	4,72	-0,53
Infraestructures viàries	0,00	2,37	2,37
Altres erms	1,42	0,54	-0,88
Total	1130,07	1130,07	0,00

Font: Elaboració pròpia.

El 2,9% de conreus que han passat a ser poblament dispers (taula 6.38) no s'ha de considerar vàlid, ni tampoc l'augment de 3,8 hectàrees que mostra aquesta categoria (taula 6.37), ja que com s'ha dit a la metodologia l'escala més detallada de l'ortofoto de 2004 permet detectar una major quantitat de masos (veure 6.4.2). No podem saber quin percentatge de les 62 hectàrees d'antics camps que s'han transformat en bosc (o superfície arbrada) ho ha fet com a conseqüència d'una regeneració espontània dels camps abandonats, i quin percentatge ho ha fet per la plantació d'espècies de pins, pràctica comuna entre els propietaris d'explotacions agroforestals davant el baix rendiment dels camps (J. Oms, *com. pers.*; P. Anfrons, f.o., 2006). L'expansió de la superfície forestal en antics camps es veu clarament a masos com Can Poliva, Can Camps, Cal Paraire, Can Pouplana, mentre que en d'altres com Ca l'Agustí aquesta tendència no és tant acusada. Destaca la conversió a bosc dels camps situats davant la Torre del Negre. La regeneració espontània de la superfície agrícola s'ha pogut comprovar amb claredat en camps com el "sequer" de Can Caseta, el qual a l'ortofoto de 1956 apareix com a coberta agrícola. El 1970, que tot i encara hi brotava l'alfals, ja eren terres ermes, i ja estaven cobertes de bardissa (R. Lleget, f.o., 2006). Ara el "sequer" està cobert de bosc, però s'hi pot observar l'estructura dels bancals i fins i tot alguna olivera (*Olea europaea*) (veure 7.3.1, núm. 28). També ha quedat reflectit el fet que alguns propietaris planten plàtans i pollancrees en antics camps, tal com apuntàvem anteriorment (Can Valls, Ca l'Alzina Vell o Can Draper). La superfície de plantacions

de ribera augmenta a escala de la vall d'Olzinelles, concretament en 12 hectàrees (taula 6.37). L'extracció minera i les infraestructures viàries, amb 11,7 i 2,4 hectàrees el 2004, respectivament, també suposen un canvi significatiu, en tant que són categories inexistents el 1956. A la taula 6.39 es pot saber quin ús/coberta tenien al 1956 aquells terrenys que al 2004 són zones d'extracció minera: boscos en un 90% i conreus en un 10%. Pel que fa als terrenys ocupats per boscos el 1956, el 2004 continuen tenint la mateixa coberta un 97%, únicament és significativa la transformació d'un 1% en una zona d'extracció minera (taula 6.39). Respecte l'altra hipòtesi plantejada, la que preveia un augment de la densitat i la biomassa dels boscos, cal dir que no ha quedat reflectida en l'anàlisi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl, ja que la disponibilitat de temps ha impedit la divisió dels boscos en diferents categories en funció del recobriment arbori o la densitat de peus. No obstant, i a l'espera de poder ampliar l'anàlisi en aquest sentit en un futur, es pot dir que la comparació visual de les ortofotos de 1956 i 2004 (veure mapes 9.2 i 9.4, respectivament) posa de manifest la diferència en quant a la densitat de peus entre la coberta forestal de 1956 i la de 2004. Aquesta diferència es dona, sobretot, en els vessants solells de les muntanyes, fet que no sabem a què pot ser degut i haurà de ser analitzat amb més profunditat properament. A les taules 6.38 i 6.39 es poden consultar la resta de transformacions i procedències dels usos o cobertes del sòl de la vall d'Olzinelles.

L'augment de la superfície i la densitat forestal és, segons la hipòtesi de partida, la causa del descens dels cabals de la riera d'Olzinelles, degut a l'increment en la segrestació hídrica a escala de subconca hidrogràfica. L'augment de l'evapotranspiració per efecte de l'escalfament global podria accentuar la tendència a l'increment de la segrestació. La reducció del cabal de la riera i l'estacionalitat del seu règim hidrològic són una de les causes de la desaparició del cranc de riu autòcton (*Astacus fluviatilis*) i la rata d'aigua (*Arvicola sapidus*). Aquest aspecte serà tractat a l'apartat 6.5. Respecte d'altres conseqüències ambientals del canvi en els usos i les cobertes del sòl detectats en aquest apartat, destaca la possible pèrdua de biodiversitat associada a la disminució d'espais oberts. En aquest sentit, A. Bombí afirma que gran part de les espècies i comunitats més valuoses del Parc del Montnegre i el Corredor tenen com a hàbitat els espais oberts i les zones humides, i els espais oberts són un dels tres àmbits prioritaris de conservació (Bombí, 2005), i C. Gutiérrez, responsable del Pla de Conservació de Flora Vascular d'aquest espai natural protegit, que els espais oberts són escassos i haurien de ser preservats pel seu interès pel que fa al manteniment de la biodiversitat i dels tàxons més rars de flora del parc (Gutiérrez, 2005). Juntament amb la pèrdua de biodiversitat, la conseqüència ambiental més notòria del canvi d'usos i cobertes del sòl associat al despoblament rural, la pèrdua d'importància del sector primari i la disminució de l'apropiació forestal per l'efecte de l'arribada dels combustibles fòssils, és l'augment del risc de gran incendi forestal. El sistema d'extinció del país, molt eficaç davant d'incendis de baixa intensitat, no pot fer front als incendis d'alta intensitat o grans incendis forestals (Plana, ed. 2004), els quals estan adquirint una dimensió socioecològica catastròfica a Catalunya en les darreres dècades (Farriol *et al.*, en premsa). L'aspecte positiu, des del punt de vista ambiental, de l'augment de les cobertes forestals (o transició forestal) és l'increment en la fixació de CO₂ i la millor conservació del sòl (Rudel *et al.*, 2005), tot i que aquest aspecte pot ser discutit. Per últim, cal dir que en l'estudi de l'evolució futura del paisatge de la vall d'Olzinelles caldrà tenir en compte una nova força inductora, el canvi climàtic, el qual ja s'ha demostrat que pot tenir una influència significativa en la distribució de les cobertes del sòl al Parc del Montnegre i el Corredor (Ninyerola *et al.*, 2005).

Taula 6.38: Transformació de les categories d'ús/coberta del sòl de 1956, en hectàrees i en % respecte el total de cada categoria de 1956.

1956	2004	Sup. (ha)	%
Altres erms	Bosc	1,40	98,36
Altres erms	Ext. minera	0,02	1,64
Total altres erms		1,42	100,00
Bosc	Altres erms	0,40	0,04
Bosc	Bosc	972,89	97,44
Bosc	Conr. i erms	3,19	0,32
Bosc	Ext. minera	10,46	1,05
Bosc	Infr. viàries	0,54	0,05
Bosc	Pobl. dispers	1,57	0,16
Bosc	Pl. arbres rib.	8,09	0,81
Bosc	Matollar	1,31	0,13
Total bosc		998,44	100,00
Conr. i erms	Altres erms	0,06	0,05
Conr. i erms	Bosc	62,06	54,18
Conr. i erms	Conr. i erms	38,15	33,30
Conr. i erms	Ext. minera	1,20	1,05
Conr. i erms	Infr. viàries	1,55	1,35
Conr. i erms	Pobl. dispers	3,33	2,91
Conr. i erms	Pl. arbres rib.	4,78	4,17
Conr. i erms	Matollar	3,41	2,98
Total conr. i erms		114,55	100,00

1956	2004	Sup. (ha)	%
Pobl. dispers	Altres erms	0,06	1,87
Pobl. dispers	Bosc	0,21	6,29
Pobl. dispers	Conr. i erms	0,75	22,55
Pobl. dispers	Infr. viàries	0,05	1,54
Pobl. dispers	Pobl. dispers	2,25	67,68
Pobl. dispers	Pl. arbres rib.	0,00	0,06
Total poblament		3,33	100,00
Pl. arbres rib.	Bosc	1,41	19,94
Pl. arbres rib.	Conr. i erms	0,00	0,00
Pl. arbres rib.	Pl. arbres rib.	5,67	80,06
Total pl. arbres rib.		7,08	
Matollar	Altres erms	0,02	0,34
Matollar	Bosc	4,34	82,75
Matollar	Conr. i erms	0,07	1,25
Matollar	Infr. viàries	0,24	4,53
Matollar	Pl. arbres rib.	0,58	11,12
Matollar	Matollar	0,00	0,00
Total matollar		5,25	100,00
Total general		1130,07	

Font: Elaboració pròpia.

Taula 6.39: Procedència de les categories d'ús/coberta del sòl de 2004, en hectàrees i en % respecte el total de cada categoria de 2004.

2004	1956	Sup. (ha)	%
Altres erms	Bosc	0,40	73,66
Altres erms	Conr. i erms	0,06	11,47
Altres erms	Pobl. dispers	0,06	11,52
Altres erms	Matollar	0,02	3,35
Total altres erms		0,54	100,00
Bosc	Altres erms	1,40	0,13
Bosc	Bosc	972,89	93,34
Bosc	Conr. i erms	62,06	5,95
Bosc	Pobl. dispers	0,21	0,02
Bosc	Pl. arbres rib.	1,41	0,14
Bosc	Matollar	4,34	0,42
Total bosc		1042,32	100,00
Conr. i erms	Bosc	3,19	7,57
Conr. i erms	Conr. i erms	38,15	90,50
Conr. i erms	Pobl. dispers	0,75	1,78
Conr. i erms	Pl. arbres rib.	0,00	0,00
Conr. i erms	Matollar	0,07	0,16
Total conr. i erms		42,15	100,00
Ext. minera	Altres erms	0,02	0,20
Ext. minera	Bosc	10,46	89,50
Ext. minera	Conr. i erms	1,20	10,30
Total ext. minera		11,68	100,00

2004	1956	Sup. (ha)	%
Infr. viàries	Bosc	0,54	22,65
Infr. viàries	Conr. i erms	1,55	65,15
Infr. viàries	Pobl. dispers	0,05	2,16
Infr. viàries	Matollar	0,24	10,03
Total infr. viàries		2,37	100,00
Matollar	Bosc	1,31	27,74
Matollar	Conr. i erms	3,41	72,25
Matollar	Matollar	0,00	0,00
Total matollar		4,72	100,00
Pl. arbres rib.	Bosc	8,09	42,31
Pl. arbres rib.	Conr. i erms	4,78	25,00
Pl. arbres rib.	Pobl. dispers	0,00	0,01
Pl. arbres rib.	Pl. arbres rib.	5,67	29,63
Pl. arbres rib.	Matollar	0,58	3,05
Total pl. arbres rib.		19,13	100,00
Pobl. dispers	Bosc	1,57	21,91
Pobl. dispers	Conr. i erms	3,33	46,60
Pobl. dispers	Pobl. dispers	2,25	31,48
Total pobl. dispers		7,15	100,00
Total general		1130,07	

Font: Elaboració pròpia.

6.5 Estudi de la població de rata d'aigua (*Arvicola sapidus*) a la riera d'Olzinelles

6.5.1 Consideracions prèvies

L'estudi d'una espècie determinada, en ciències ambientals, com es el cas de la rata d'aigua (*Arvicola sapidus*), es basa en el caràcter indicador d'aquesta, és a dir, en la informació socioecològica (i històrica) que aporta l'estudi de l'evolució de les seves poblacions i del seu etograma. Després d'haver estudiat la distribució de les cobertes del sòl i la biodiversitat actual (6.2) i d'haver analitzat el procés històric d'evolució dels usos i les cobertes del sòl (6.3 i 6.4), per tancar l'anàlisi de l'evolució històrica del paisatge, es fa un *zoom* fins a l'escala d'espècie, escollint un tàxon molt sensible als canvis ambientals. Per tant, no es tracta d'un estudi zoològic, sinó d'una recerca orientada a corroborar la hipòtesi de partida, a partir de la perspectiva de la hibridació històrica i/o coevolució entre els processos culturals i els processos naturals. Segons la hipòtesi inicial, a nivell social, la disminució de la població activa dedicada al sector primari, associada al despoblament rural de la vall d'Olzinelles, hauria causat una reducció dels conreus i una expansió dels boscos, mentre que la disminució de l'apropiació de llenya per l'arribada dels combustibles fòssils s'hauria expressat en una acumulació de la producció primària dels boscos. L'expansió de la coberta forestal, la qual s'ha estimat en gairebé 44 hectàrees (veure apartat 6.4), juntament amb l'augment de la densitat de peus i de biomassa forestal, que de moment només s'ha pogut detectar per la comparació visual de les ortofotos de 1956 i 2004, estarien causant, al seu torn, una major segrestació d'aigua a escala de subconca hidrogràfica. Aquests factors serien la causa del descens de cabal de la riera d'Olzinelles observat en els darrers anys i del pas d'un règim constant, propi de petites rieres del Montnegre i del Montseny tributàries de la Tordera, a un règim irregular amb un marcat estiatge estival.

El descens del cabal i la pèrdua de regularitat serien la causa de la desaparició de dues espècies faunístiques aquàtiques, presents a la riera d'Olzinelles fins fa aproximadament dues dècades: el cranc de riu (*Astacus fluviatilis*) i la rata d'aigua (*Arvicola sapidus*), dues espècies que es poden entendre com a indicadores d'una certa qualitat ecològica d'un sistema humanitzat des de fa segles. La desaparició de la rata d'aigua i del cranc de riu de la subconca d'Olzinelles es poden considerar dos esdeveniments enormement dràstics pel sistema ambiental, però han passat desapercibuts perquè la zona es troba enmig d'una àrea fortament transformada i integrada funcionalment a la Regió Metropolitana de Barcelona. De ben segur que si es produís la desaparició local d'una espècie en algun punt del tercer món es produiria una ràpida reacció per part de la població amb "consciència ecològica" del primer món. En certa manera, es pot dir que el primer món expia el seu pecat ambiental bo i essent molt sensibles amb els paisatges, espècies i cultures llunyanes i no mostrant gens d'interès per la destrucció d'allò més immediat, mediterrani i de secà. Aquest comportament es podria definir com un neopietisme (no en el sentit religiós) d'una societat opulenta que degrada l'entorn per causa d'aquesta opulència i necessita tranquil·litzar la consciència.

En els darrers mesos abans d'iniciar la recerca, l'existència d'alguns rastres a la riera d'Olzinelles van fer pensar en un probable retorn de la rata d'aigua (M. Boada, *com. pers.*). De ser certa la suposició, la població de la riera d'Olzinelles podria ser un possible nòdul de recàrrega de la població de la Tordera, on havia estat una espècie comuna fins l'arribada del procés d'industrialització i la destrucció de l'ecosistema aquàtic (M. Boada, *com. pers.*). En aquest sentit, cal dir que a la conca de la Tordera

l'espècie ha estat detectada únicament en un 9% de les quadrícules UTM d'1 km² prospectades per Torre *et al.* (2006), les quals corresponen al sistema Montseny. Per això i pel seu caràcter d'indicador socioecològic es va decidir comprovar la suposició i estudiar-ne la presència històrica a la riera d'Olzinelles.

6.5.2 Descripció de l'espècie

La rata d'aigua (*Arvicola sapidus* Miller, 1908) és un mamífer de l'ordre dels rosegadors i de la família dels múrids (figura 6.43). Té una mida mitjana, fins a 233 mm de longitud cap-cos i 327 g de pes corporal, una constitució robusta, una longitud de cua (fins a 147 mm) que supera sempre la meitat de la longitud cap-cos, i no presenta dimorfisme sexual significatiu pel que fa a les dimensions corporals i cranials (Ventura, 2004). Seguint la descripció d'aquest autor, el pelatge és dens, cobreix parcialment les orelles i és molt curt i escàs als peus i la cua. Als individus adults, el dors pot ser de color terrós groguenc fins a terrós fosc barrejat amb negre. El ventre és d'un color gris cendra amb tonalitats groguenques d'intensitat variable, i la cua és bicolor, d'un color terrós fosc per sobre i més clara per sota (Ventura, 2004). La distribució geogràfica de la rata d'aigua comprèn la Península Ibèrica i gran part de França, i el seu hàbitat el formen cursos d'aigua, on excava galeries als marges (Arrizabalaga i Montagud, 1989) o proximitats d'altres masses d'aigua amb un ric recobriment vegetal, tot i que de forma esporàdica pot viure en zones allunyades de l'aigua, com prats humits, zones lleugerament torboses o llacunes (Ventura, 2004). Consumeix tot tipus de productes vegetals i és bona nedadora. En paraules de S. Martí *tan aviat és a dintre l'aiga com és a fora. Ui! transita molt.* (S. Martí, f.o., 2006).

Figura 6.43: Imatge de la rata d'aigua

Font: Extret de l'Enciclopèdia Virtual dels Vertebrats Espanyols.
Autor: Jordi Muntaner (www.vertebradosibericos.org).

Segons Arrizabalaga i Montagud (1989) la rata d'aigua pareix tres o quatre vegades l'any de sis a vuit cries, mentre que segons Ventura (2004) el nombre de cries per part oscil·la entre una i set. La rata d'aigua, que també la trobem en basses i canals de rec, era molt freqüent a les zones baixes dels rius del Vallès, però les seves poblacions han minvat molt com a conseqüència de la degradació dels ecosistemes aquàtics (Arrizabalaga i Montagud, 1989). Els depredadors habituals són els carnívors i els rapinyaires, tan nocturns com diürns (Ventura, 2004), i a escala local les poblacions de rata d'aigua poden ser substituïdes per la rata comuna (*Rattus norvegicus*) en zones

contaminades. A la zona del Montseny, Torre *et al.* (1999) la consideren una espècie sense requeriments ambientals definits pel que fa a aspectes geogràfics (latitud, longitud i altitud) i climàtics (temperatura i pluviositat) (Torre *et al.*, 1999). A la riera d'Olzinelles era freqüent trobar-la dins dels caus que acostumaven a fer sota les arrels de vern (*Alnus glutinosa*) de les ribes, o bé nedant (M. Boada, *com. pers.*; S. Martí, f.o., 2006). La idea popular és que no és una rata, sinó un animal net que s'associa amb aigües netes, i no era una menja lligada a situacions de fam o misèria sinó un element interessant en la dieta d'alguns sectors de la població de la conca de la Tordera (M. Boada, *com. pers.*). S. Martí expressava així la percepció popular d'aquesta espècie: *Diuen que és bo (...) escolta, que són macos, eh? (...) no és una rata (...) és com una rata pro és més maco (...) i va pe l'aiga, eh?*. (S. Martí, f.o., 2006). Localment també s'anomena rat-buf.

6.5.3 Metodologia específica i resultats del mostreig

El primers indicis de la possible presència d'*Arvicola sapidus* a la riera d'Olzinelles es van localitzar en un treball de camp destinat a estudiar altres espècies, i consistiren en indicis de caus i de plantes rosegades per un herbívor petit que apuntaven a la possibilitat que es tractés de la rata d'aigua (M. Boada, *com. pers.*). Després de la suposició de la possible presència o retorn de l'espècie a la riera d'Olzinelles, inicialment es va procedir a realitzar una recerca bibliogràfica sobre la rata d'aigua i altres petits mamífers de Catalunya, el Montseny i el Montnegre.

Es va organitzar un protocol de mostreig i es realitzaren diverses prospeccions. En una d'elles es va convidar al mostreig i l'estudi de l'hàbitat a l'especialista, Dr. J. Ventura, del Departament de Biologia Animal, Biologia Vegetal i Ecologia de la UAB, expert en l'espècie i que ha estudiat les poblacions d'*Arvicola* del Delta de l'Ebre, on hi realitzà la tesi doctoral. De la consulta a J. Ventura es va concloure que la rata d'aigua podia tenir un caràcter d'indicador socioecològic, si bé la indicació no seguiria una correlació lineal amb els canvis en els usos i les cobertes del sòl (J. Ventura, *com. pers.*) i que, d'altra banda, per mostrejar-la a la riera d'Olzinelles el mètode més adequat era la utilització de trapes Sherman d'alumini plegables.⁵³

Després de fer un reconeixement per la llera de la riera d'Olzinelles per tal de decidir els punts on s'havien d'instal·lar els paranys (juliol de 2006), es va descartar la presència de l'arvicòlid per la manca d'aigua a la riera i la inexistència de rastres a les ribes, per la qual cosa no fou necessari parar les trapes. Amb el resultat del mostreig, es podria certificar que l'espècie d'estudi no es troba a la riera d'Olzinelles, tot i que J. Ventura apuntà la possibilitat que els individus de la població estiguessin separats del torrent coincidint amb l'estiatge (J. Ventura, *com. pers.*). Tot i que és difícil que existeixi una població fora del torrent, en la prospecció d'enguany no es descarta del tot la presència de la rata d'aigua a la riera d'Olzinelles, encara que les possibilitats d'existència són remotes. L'última part de la metodologia ha consistit en la realització d'una entrevista a Sadurní Martí, un dels pescadors de cranc de riu més populars de Sant Celoni, que tenia en la riera d'Olzinelles el punt de captura preferit. L'objectiu de l'entrevista era intentar saber de la presència de rata d'aigua mitjançant el testimoni d'una persona altament coneixedora de la riera d'Olzinelles. De manera indirecta, les causes de la desaparició del cranc de riu (el descens de cabals), documentades a través de l'entrevista, es podien

⁵³ S'han adquirit dotze exemplars de trapes Sherman, de diferents mides, a la casa "H.B. Sherman Traps", dels Estats Units.

correlacionar amb les causes de la desaparició de la rata d'aigua. Altrament a la riera d'Olzinelles l'hàbitat del cranc de riu i el de la rata d'aigua són molt semblants, sovint els caus coincidien. S'ha documentat que els caçadors de crancs en mes d'una oportunitat en introduir les mans a les cavorques, refugi del crustaci, havien estat mossegats per l'arvicòlid.

Per tal d'estimar el moment històric en què el rat-buf desapareix de la riera d'Olzinelles es poden combinar diferents fonts que ens aporten informació sobre aquest aspecte. S. Martí tenia el costum d'anar a pescar crancs de riu a la riera d'Olzinelles, en el tram comprès entre Can Draper i Ca l'Agustí, i recorda haver vist en més d'una ocasió un rat-buf (S. Martí, f.o., 2006). M. Boada recorda que per a la seva família, la captura del rat-buf a la riera d'Olzinelles era bastant freqüent, i que es menjava cuinat a la cassola. Quan algun individu sortia del cau, nedant, es capturava amb la mà amb una acció molt ràpida per evitar mossegades; en altres ocasions es perseguien nedant per alguna bassa, com la bassa de Ca l'Aliva, fins a abastar-los (M. Boada, *com. pers.*). Una imatge de M. Boada Subirana pescant crancs a la riera d'Olzinelles el sis de juliol de 1975 (figura 6.44) ens confirma l'existència de cabals continus a l'estiu, de la qual podem deduir la presència de la rata d'aigua. L'última cita científica de l'espècie a la vall d'Olzinelles és de començaments de la dècada dels 80, i l'última observació a escala del Montnegre és de 1988 a la vall de Fuirosos (M. Boada, *com. pers.*). S. Martí sosté que fa almenys deu anys que no veu la rata d'aigua a la riera d'Olzinelles, i afirma: *Pro no n'hi han tampoc, no n'hi han. S'ha perdut* (S. Martí, f.o., 2006).

Figura 6.44: Imatge de M.B.S. caçant crancs a la riera d'Olzinelles, 6/7/1975.

Font: Fons Martí Boada

7. EL PATRIMONI SOCIOECOLÒGIC DE LA VALL D'OLZINELLES

7.1 El concepte de patrimoni socioecològic

Després d'haver estudiat, al capítol anterior, l'evolució històrica del paisatge de la vall d'Olzinelles i els canvis en els usos i les cobertes del sòl que s'hi han produït, aquest capítol s'ocupa de la caracterització d'un patrimoni l'existència del qual és el resultat del procés d'evolució històrica, i demostra la intensa presència humana en el metabolisme del sistema. Al capítol quart s'ha dit que la separació ontològica entre natura i cultura és la base de la divisió existent entre ciències naturals i ciències socials. Segons l'esquema actual del coneixement, els científics naturals se centrarien en l'estudi dels fenòmens biofísics, mentre que els científics socials s'ocuparien dels aspectes socioeconòmics de les organitzacions humanes. Aquesta divisió del coneixement també ha estat present en l'estudi, la divulgació i la protecció del patrimoni (Otero *et al.*, en premsa). D'una banda, el patrimoni cultural i l'historicoartístic, considerats com l'herència de les activitats humanes del passat que mereix ser conservada: obres pictòriques i escultòriques, elements arquitectònics i arqueològics, lèxic i literatura, història, etc. D'altra banda, el patrimoni natural, entès com el conjunt d'elements o fluxos de la "natura" que tenen un cert interès botànic, biogeogràfic, zoològic, geològic o ecològic: una espècie de fauna en perill d'extinció local o regional, una espècie vegetal que es troba al límit de la seva àrea de distribució mundial, una varietat clàssica d'espècie hortícola, una formació volcànica, un ecosistema on ha tingut lloc l'especiació per insularitat, etc.

El concepte de patrimoni socioecològic que aquí es proposa pretén anar més enllà del dualisme, tot diluint les dues categories tradicionals de patrimoni en un canemàs d'elements que testimonien la hibridació històrica entre la natura i la cultura en un espai determinat. Des de les ciències ambientals es poden aportar algunes notes per a la definició del concepte de patrimoni socioecològic. Tenint en compte que, en una zona humanitzada durant molts segles, els canvis ecològics es poden considerar alhora canvis socials i viceversa, podríem entendre la història com el seguit de canvis socioecològics que han tingut lloc en una regió al llarg d'un període de temps determinat. En aquesta visió híbrida, les empremtes de la història sobre el territori conformen el patrimoni socioecològic. Una barraca, un camí, un arbre monumental, una varietat de cep o una llegenda; tot plegat és la petja de la història expressada al paisatge. El patrimoni socioecològic és un bocí d'història, una selecció rellevant de la realitat socioecològica – o ambiental- del present. Tal com s'explica a continuació, sota la denominació de patrimoni socioecològic s'han inclòs elements arquitectònics i arqueològics, arbres, hàbitats, espècies, varietats genètiques d'origen agrícola, llegendaria i històries significatives i elements desapareguts. Totes elles, tal com s'intentarà discutir, tenen una natura social i ecològica alhora, i són una font immillorable per a l'estudi de l'evolució històrica del paisatge.

7.2 Metodologia específica

A continuació s'explica breument la metodologia que s'ha seguit per a l'elaboració del catàleg de patrimoni socioecològic. Cal tenir en compte que la separació entre natura i cultura pot ser present a la pròpia manera com s'observa la realitat. Per elaborar un catàleg de patrimoni coherent amb la reflexió teòrica exposada al marc conceptual l'actitud de l'observador ha de tendir cap a la superació del dualisme, ja que sovint aquest exerceix una influència apriorística. Les fonts d'informació sobre l'existència d'elements de patrimoni han estat quatre: llibres i estudis sobre la vall d'Olzinelles i Sant Celoni; documents antics de la Parròquia d'Olzinelles i dels Ajuntament d'Olzinelles i Sant Celoni; consulta a habitants (antics i actuals) de la zona d'estudi i treball de camp. Tots els elements detectats en les diverses fonts s'han introduït en una base de dades provisional que indicava el nom, el tipus d'element, la situació i la font d'informació en la qual s'ha conegut la seva existència. Seguidament s'han visitat tots els elements que ha estat possible per tal de descriure'ls, georeferenciar-los i fotografiar-los, tot dividint l'àmbit d'estudi en diferents parts i planificant les sortides. La presa de dades al camp s'ha dut a terme amb un model de fitxa dissenyat per a recollir la informació més rellevant de l'element a descriure (taula 7.1), i en algunes ocasions s'ha ampliat la informació recollida en un model de fitxa de camp més general (veure capítol tres, *Treball de camp*). Per georeferenciar els elements s'ha combinat la utilització d'un aparell GPS, en aquells casos en què s'obtenia una precisió prou acurada, amb la localització de l'element sobre d'un mapa topogràfic imprès a una escala aproximada de 1:6.500.⁵⁴ Les fotografies han estat realitzades amb diferents models de càmeres digitals.

Taula 7.1: Fitxa de recopilació d'informació d'elements de patrimoni. Font: elaboració pròpia.

FITXA D'ELEMENTS SINGULARS

Núm. fitxa:	Orientació:	Situació:
Data:	Pendent:	
Coord. UTM:	Tipus d'elements:	

Mides element	Caract. element	Estat / impactes	Usos / funcions	Biodiversitat

NOTES

--

⁵⁴ Obtingut a partir dels Mapes Topogràfics de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, sèrie 1:5.000. Fulls 365-1-7 (297-111), 365-1-8 (297-112) i 394-1-1 (297-113), entre d'altres. Amb el suport de G. Rodoreda (2006).

A partir de les dades de camp s'ha elaborat el catàleg de patrimoni socioecològic (veure 7.3), el qual inclou la descripció o la llista dels diferents elements. Aquells elements que, per diversos motius, no ha estat possible visitar, s'han inclòs al catàleg tot citant la font i la interpretació que l'autor en fa. El patrimoni ha estat classificat en vuit grups i 21 categories (taula 7.2), tenint en compte criteris com la funció dels elements o bé adoptant categories ja utilitzades en altres classificacions. El catàleg es completa amb una base de dades que conté una fulla de càlcul per a cada grup de patrimoni, la qual es pot consultar a l'annex IV. En cada fulla de càlcul es llisten els elements d'aquell grup, el nom, la categoria a la qual pertanyen i, en alguns grups, la situació. Els elements arquitectònics i arqueològics, i els arbres monumentals, notables i singulars s'han representat en els mapes 9.6 i 9.7, respectivament. Per últim, cal fer algunes consideracions útils per a la lectura i la utilització del catàleg. En primer lloc, cal dir que no és en absolut exhaustiu. És totalment segur que han passat desapercebuts molts elements, tant per la gran extensió de l'àmbit d'estudi com per la riquesa patrimonial de la vall d'Olzinelles. En segon lloc, advertir que alguns grups han estat molt més treballats que d'altres a causa de la seva significació, com és el cas dels elements arquitectònics i arqueològics. A continuació s'exposa el catàleg de patrimoni socioecològic, en el qual s'ha dedicat un apartat a cadascun dels vuit grups en què s'han classificat els elements.

Taula 7.2. Grups (1-8) i categories de classificació del patrimoni socioecològic. Al costat de cada grup, entre parèntesi, s'indica el nombre d'elements localitzats i catalogats d'aquell grup.

1. Elements arquitectònics i arqueològics (189)	1.1 Masos
	1.2 Ús i gestió de l'aigua
	1.3 Activitats agrosilvopastorals
	1.4 Indústries rurals
	1.5 Transport i mobilitat
	1.6 Edificis religiosos
	1.7 Altres
2. Arbres (45)	2.1 Monumentals
	2.2 Notables
	2.3 Singulars
3. Hàbitats (8)	3.1 D'interès comunitari
	3.2 D'interès local i regional
4. Espècies (fauna vertebrada 121)	4.1 D'interès socioecològic
5. Varietats genètiques d'origen agrícola (16)	5.1 Fruïters
	5.2 Ceps
6. Llegendària i històries significatives (7)	6.1 Llegendes i històries significatives
7. Elements desapareguts (15)	7.1 Masos
	7.2 Altres
8. Altres	8.1 Eines
	8.2 Topònims
	8.3 Coneixement tradicional

Font: Elaboració pròpia.

7.3 Catàleg de patrimoni socioecològic

7.3.1 Elements arquitectònics i arqueològics

En aquest primer grup s'han inclòs els elements arquitectònics i arqueològics. Sota la denominació d'element arquitectònic es pot incloure una gran varietat d'elements d'arquitectura rural. Tot i que aparentment pot semblar que els elements arquitectònics i arqueològics són quelcom estrictament humà, el cert és que, per diversos motius també tenen una naturalesa ecològica: els materials amb què han estat fets sovint han estat extrets a la zona; generalment constitueixen hàbitats o zones favorables per diferents espècies de gasteròpodes, artròpodes, rèptils, aus i petits mamífers; en alguns casos són elements estructurals del paisatge i, en definitiva, testimonien que l'activitat humana és dins del metabolisme de l'ecosistema. El conjunt de tipologies que poden formar part d'aquest grup és molt heterogeni, i la seva diversitat i composició dependrà dels criteris que s'utilitzin en cada estudi o catalogació. En el nostre cas, s'hi han inclòs construccions de diferents tipus i mides relacionades amb alguna activitat humana. La seva funció original es pot haver mantingut o pot haver variat amb el temps, fins i tot podem trobar elements que ja no compleixen cap funció. Els elements arqueològics són tots aquells susceptibles de ser estudiats i interpretats amb la metodologia arqueològica.⁵⁵ Aquesta premissa fa que es pugui anar més enllà dels tradicionals elements considerats jaciments arqueològics, com les restes ibèriques, i incloure-hi tots aquells elements d'arquitectura "menor", com barraques, marges de pedra seca o basses, entre d'altres. El grup 1 (elements arquitectònics i arqueològics) s'ha dividit en set categories, les quals han estat dividides en 13 subcategories degut a la gran quantitat i heterogeneïtat d'elements detectats (taula 7.3).

La categoria 1.1 correspon als masos, la unitat tradicional d'explotació agrosilvopastoral del camp català, i s'ha dividit entre aquells que es troben enrunats i aquells que es poden considerar drets. La categoria 1.2 inclou tots aquells elements relacionats amb l'ús i la gestió de l'aigua, i s'ha dividit en quatre subcategories: obtenció, emmagatzematge, distribució i altres. Entre les infraestructures d'obtenció d'aigua trobem les fonts, generalment conservades amb cura per la població local; els pous, excavacions verticals al sòl per extreure aigua de l'aquífer, i les captacions de les mines, normalment situades sota algun sot que asseguri la disponibilitat d'aigua. Les basses i els embassaments són els elements d'emmagatzematge de l'aigua, la qual s'utilitza o s'utilitzava per al rec o per a usos domèstics. Pel que fa a la distribució de l'aigua, trobem les canalitzacions, normalment restes de canonades; els recs o canals, generalment no obrats, i les mines i aqüeductes, construccions de conducció d'aigua potable als masos. A "altres" s'hi han inclòs els safareigs, receptacles per a rentar-hi la roba (sovint estan situats fora dels masos); les rescloses, construccions transversals al curs d'aigua que en regulen el cabal; i les piscines, d'ús lúdic. La categoria 1.3 inclou els elements relacionats amb activitats agrosilvopastorals, dividits en tres subcategories: conreu, carboneig i ramaderia. La primera d'elles inclou els marges o restes de marges, construccions de pedra que servien per separar feixes i retenir el sòl; les feixes o restes de feixes, estructures que permeten el conreu en vessants muntanyencs, i les barraques associades a l'activitat agrícola, utilitzades com aixopluc o per a guardar-hi les eines. Els elements relacionats amb la producció de diferents tipus de carbó vegetal són places carboneres, on tenia lloc la combustió de la pila per a l'obtenció de carbó, i punts d'elaboració de carbonet, com

⁵⁵ Llei 9/1993, de 30 de setembre, de Patrimoni Cultural Català (art. 7).

forns, contenidors i alguna possible plaça carbonetera. Per últim, els elements associats a les activitats ramaderes són: pedres saleres, on els pastors dipositen sal per al bestiar; amorriadors, on el ramat acostuma a fer la parada en els moments de més calor del dia; pletes o tancats per ovelles i cabres; antigues quadres per als cavalls o muls; antigues pallisses per a guardar l'herba seca per alimentar el bestiar; una granja de producció intensiva de truges i, finalment, corrals per a conills, gallines i ànecs.

Taula 7.3: Categories i subcategories d'elements arquitectònics i arqueològics.

Grup	Categoria	Subcategoria i/o tipus d'elements
1. Elements arquitectònics i arqueològics	1.1 Masos	1.1.1 Drets
		1.1.2 Enrunats
	1.2 Ús i gestió de l'aigua	1.2.1 Obtenció: fonts, pous i captacions de mina
		1.2.2 Emmagatzematge: basses i embassaments
		1.2.3 Distribució: canalitzacions, canals o recs, aqüeductes i mines
		1.2.4 Altres: safareigs, rescloses, piscina
	1.3 Activitats agrosilvopastorals	1.3.1 Conreu: marges o restes de marges, feixes o restes de feixes i barraques
		1.3.2 Carboneig: places carboneres, forns de carbonet, contenidor de carbonet i places de carbonet
		1.3.3 Ramaderia: pedres saleres, amorriadors, pletes o tancats per ovelles i cabres, quadres, pallisses, corrals i granja
	1.4 Indústries rurals	Forns d'obra, forns de pega i forns de calç
	1.5 Transport i mobilitat	Ponts, passeres, talussos construïts, camins i graons
	1.6 Edificis religiosos	Església, cementiri, rectoria i capelles
	1.7 Altres	Hipogeus, taules i bancs, elements decoratius, murs aïllats o restes, bolos de picapedrer, fites, pou de glaç, jaciment pre-romà, jaciment ibèric, edificis annexos i indeterminats.

Font: Elaboració pròpia.

Les indústries rurals (categoria 1.4) inclouen alguns forns preindustrials d'obtenció de pega, calç o maons, les quals requerien un *input* de llenya per a fer possible el procés productiu. A la categoria 1.5 s'hi han agrupat els elements relacionats amb el transport i la mobilitat: ponts que permeten el pas d'una via per sobre d'un curs d'aigua; petites passeres de fusta que faciliten el desplaçament a peu a través d'un sot o una zona entollada; talussos obrats de contenció de vies de comunicació; camins i graons. Tot i que no ha estat possible inventariar els camins de la zona d'estudi, s'ha cregut interessant afegir aquesta tipologia en aquest grup. Els edificis religiosos s'han agrupat a la categoria 1.6, que inclou l'església, la rectoria, el cementiri i les capelles dels masos. Finalment, tots aquells elements que no s'han pogut classificar en cap de les categories anteriors s'han agrupat a la categoria 1.7: hipogeus, construccions o excavacions subterrànies amb diferents funcions; taules i bancs aïllats sovint al costat d'una font o d'una bassa; un pou de glaç, utilitzat per obtenir o emmagatzemar glaç; *bolos* de picapedrer per a l'obtenció del granit o *ull de serp*; jaciments ibèrics i preromans, recollits d'obres d'altres autors; elements decoratius dels jardins dels masos; murs aïllats amb una funció poc definida; fites de partió i edificis annexos als masos. Els elements indeterminats són aquells que no ha estat possible interpretar-ne la funció.

A l'annex IV es pot consultar la classificació completa d'aquest primer grup de patrimoni A continuació es fa una breu descripció dels elements d'aquest primer grup de patrimoni socioecològic. El número de cada un d'elles coincideix amb els números que figuren a la base de dades. En el cas d'una entrada amb més d'un element s'ha optat per la denominació "conjunt", els diferents components d'aquest s'han numerat amb el mateix número del conjunt seguit d'una lletra (a, b, c...). Cal aclarir que aquests conjunts responen a un criteri de proximitat geogràfica, és a dir, no són conjunts arqueològics o arquitectònics en el sentit estricte, en els quals els diferents components mantindrien entre si una relació cronològica o funcional. Els elements arquitectònics i arqueològics han estat representats al mapa 9.6.

Figura 7.1: Mosaic d'elements arquitectònics i arqueològics de la vall d'Olzinelles. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: 1. bassa de "La Maca" (Ca l'Agustí); 2. Can Pau Foguera; 3. mina de Can Valls; 4. forn d'obra de Ca l'Agustí; 5. passera del sot del Pi Forcat; 6. església de Sant Esteve d'Olzinelles; 7. forns de pega de Can Valls; 8. pedres saleres de Ca l'Agustí; 9. camí de Ca l'Alzina Vell a Can Plana, al seu pas per sobre el pont.

Font: Fotografies de I. Otero (1-7) i S. Piqueras (8 i 9).

1. Hipogeu de Ca l'Alzina Vell

Entre les restes de l'antic mas de Ca l'Alzina Vell trobem l'hipogeu, un dels elements més destacats del patrimoni socioecològic de la Vall d'Olzinelles. En entrar trobem un passadís que uns metres més endavant es divideix en dos. Un d'ells es dirigeix a la dreta i condueix a una petita cavitat més o menys circular amb un banc excavat a la pròpia

roca, la forma del qual fa pensar que els habitants del mas s'hi podien passar hores amagats. Part de les parets d'aquesta cavitat es troben fumades per l'efecte de la combustió d'algunes espelmes. L'altre passadís continua recte, de seguida les parets canvien d'aspecte i seguidament es torça a l'esquerra. En avançar per aquest passadís l'alçada va disminuint fins que trobem el final. Aquesta estructura suggereix que probablement l'hipogeu tenia una sortida en un punt més allunyat de la muntanya. A l'hipogeu s'hi pot trobar algun tipus de papallona nocturna o de quípter. Fa alguns anys s'hi ha pogut citar una petita població de granoteta de punts (*Pelodytes punctatus*) (M. Boada, *com. pers.*).

2. Vestigis de Ca l'Alzina Vell

Les restes de Ca l'Alzina Vell es troben als voltants de l'hipogeu (núm. 1). Va ser habitat fins, com a mínim, 1943.⁵⁶ Els últims estadants del mas recorden que després de la guerra, prop de la casa, s'hi van fer alguns campaments de falangistes (M. i J. Oms, f.o., 2006). Resten dempeus únicament les bases dels murs i els contraforts. També s'hi conserven les restes d'un interessant cóm, una pica que s'emprava com a abeuradora o com a menjadora de bestiar. Sota la coberta de pins veiem que el sotabosc correspon a l'alzinar i no hi ha regeneració de la pineda. Hi són presents, entre d'altres, l'esbarzer (*Rubus ulmifolius*), la rogeta (*Rubia peregrina*) i l'heura (*Hedera helix*), aquesta amb una gran importància tròfica per un bon nombre d'espècies d'aus. Al mur que limita amb la carretera destaca la presència de la dauradella (*Ceterach officinarum*), la verònica (*Veronica* sp.) i *Umbilicus rupestris*, així com dos exemplars de ginjoler⁵⁷ (*Zizyphus Jujuba*). Als voltants de l'antic mas s'hi han detectat, entre altres, el gaig (*Garrulus glandarius*), la merla (*Turdus merula*), el tallarol de casquet (*Sylvia atricapilla*), el picasoques blau (*Sitta europaea*), la mallarenga petita (*Parus ater*) i l'esquirol (*Sciurus vulgaris*). De l'antic mas en surt un camí en direcció nord-oest on es poden veure les pedres gastades pel fregament dels carros.

3. Pont i resclosa de Ca l'Alzina Vell

El pont de Ca l'Alzina Vell (3a) permet el pas de la carretera de Sant Celoni a Olzinelles per sobre la riera d'Olzinelles. A tocar del pont, aigües amunt, trobem una resclosa (3b) que travessa l'amplada de la llera i en regula el cabal. Aigües avall hi ha una zona coneguda com a Roques Blanques, uns gorgs que antigament havien tingut poblacions de cranc de riu (*Astacus fluviatilis*), on la gent dels voltants anava a pescar-los i a banyar-s'hi quan la riera encara mantenia un règim de cabal regular al llarg de l'any (veure apartat 6.5).

4. Pont del camí de Ca l'Alzina Vell a Can Plana

Un camí entre dues baranes de pedra (figura 7.1, fotografia 9), passa per sobre d'aquest pont i creua la riera d'Olzinelles (4b). Des de la llera de la riera es poden observar bé les bases i l'arc del pont. Molt a prop del pont, aigües amunt, hi ha una resclosa (4c) semblant a la descrita anteriorment (núm. 3b). També molt a prop del pont i al marge de la carretera, hi ha un talús construït amb pedra format per una barana discontinua (4a). A la base del talús semblaria haver-hi un canal de desguàs d'aigua. Finalment, al llarg de la carretera anem trobant successivament, sota el ferm, petits túnels de desguàs de l'aigua, marcats amb senzilles pedres còniques situades als marges de la carretera.

⁵⁶ Veure l'evolució demogràfica a l'apartat 6.3.5 i l'entrevista als últims estadants de Ca l'Alzina Vell, Maria i Josep Oms, a l'apartat 8.3.5.

⁵⁷ Veure 7.3.5.

5. Conjunt de la font de la Pega

Un interessant conjunt format per elements relacionats amb l'ús i la gestió de l'aigua. A la font de la pega (5a) hi trobem una petita porta de ferro que dóna a una cambra fosca on aflora l'aigua. Amb l'ajut d'un lot es pot veure com algunes arrels, probablement dels plàtans de la pega, s'hi estiren per a cercar l'aigua. El banc que hi ha a tocar de la font recorda que l'indret era un punt de trobada per la gent dels voltants. J. Pla (1984) informa que en aquesta font (i a la de l'Aranyal) la Cooperativa La Previsora organitzava una arrossada per celebrar la festa del primer de maig. Uns graons condueixen al safareig (5c), on arriba una conducció d'aigua, i a les basses. A la llera de la riera d'Olzinelles hi ha una resclosa (5d) i sobre d'aquesta el pont de Can Valls (5e) creua el corrent d'aigua. Entre la font i la riera hi ha un parell de marges de pedra que semblen travessats per un canal que conduiria l'aigua cap a la riera. Tot el conjunt està cobert per uns plàtans singulars d'uns 30 metres d'alçada (vegeu 7.3.2, núm. 11). Ben a prop de la font de la pega trobem un talús construït amb pedra (5b), per sota del qual hi ha un canal de desguàs de l'aigua que ve de l'altra banda de la carretera. A l'altra banda del pont, aigües amunt, la riera rep les aigües d'un altre petit torrent. En aquest punt, després d'espantar un cabirol (*Capreolus capreolus*), trobem una petita canalització d'aigua que recorda un minúscul aqüeducte i que creua el torrent (5f).

6. Pont de l'Aranyal o de la Remor

El pont de l'Aranyal es troba sobre les aigües del sot de les Mines, una mica abans que el sot de l'Aranyal hi desemboqui. Per sobre del pont, molt integrat en el paisatge, hi passa un camí delimitat per baixes baranes de pedra. En un dels costats s'alça una filera de 10 plàtans de considerables dimensions que creixen al nivell de l'aigua (vegeu 7.3.2, núm. 9). També hi destaca l'espòradic exemplar de faig (*Fagus sylvatica*), en un dels extrems del pont, i l'avellanosa que es conserva sota els plàtans. En una de les branques d'un plàtan hi cria el picot verd (*Picus viridis*).

7. Aqüeducte i mina de Can Valls

Del pont de l'Aranyal surt un camí que s'enfila, en direcció nord-est, cap al Pla de les Mines. A quatre passes del pont, aquest camí es troba amb una pista que ve de Can Valls i que finalitza amb una cadena. Agafant la pista en direcció a Can Valls, a mà dreta es veurà de seguida un aqüeducte que passa per sobre d'un petit sot. Suposem que l'aqüeducte (7a) condueix l'aigua de la mina cap al mas Valls (vegeu núm. 64). Recuperant el camí esmentat primerament i just abans d'un revolt lleugerament pronunciat, al marge esquerre del camí hi ha unes restes de quelcom construït però de funció indeterminada. Sobre d'això trobem una entrada a la mina de Can Valls (7b) tancada per una petita porta. Si l'obrim podem veure com l'aigua discorre tranquil·lament en direcció al mas, fluïnt pel fons d'una mina ombrívola amb sostre de volta (veure figura 7.1, fotografia 3). Seguint pel camí, també a mà esquerra, hi ha un marge de pedra seca de contenció del que probablement fou un antic bancal (7c).

8. Conjunt del sot de l'Aranyal

Es pot accedir al sot de l'Aranyal per un petit camí que discorre pel fons, arran del curs d'aigua, i que arriba fins a la font. Just a l'inici del camí, al marge dret, hi ha les restes d'una plaça de carbonet (8f). Destaca la presència d'una petita població d'abet (*Abies alba*) amb algun avet roig (*Picea abies*), que tenen origen en exemplars plantats però que es van regenerant sense intervenció humana. Al llarg del camí hi ha una avellanosa amb força presència de polístic setífer (*Polystichum setiferum*). Altres espècies del sot

de l'Aranyal són la pota d'euga (*Petasites fragans*), la sarriassa (*Arum italicum*) i la falzia roja (*Asplenium trichomanes*). En el sot s'observen les restes d'un canal sense construcció, que presenta alguna bifurcació i que en algun punt se soterra (8c). Pràcticament passen desapercebudes dues passeres de fusta col·locades en algun punt del sot per tal de no mullar-se massa en passar, exemples d'una lleugera humanització del petit sot (8d i 8e). Finalment es veu la font de l'Aranyal (8a), amb un raig d'un parell de pams que sota un arc deixa anar l'aigua sobre un receptacle petit. A l'esquerra hi ha una taula feta amb un cilindre de pedra i una llosa, i al costat d'aquesta unes restes de banc (8b). Segons explica J. Pla (1984), la font era un dels punts de trobada en la tradicional arrossada que organitzava la Cooperativa La Previsora el primer de maig. Entre la font i la taula unes escales puguen més enllà, on hi ha un exemplar força gran de faig (veure 7.3.2, núm. 24). Prop de la font hi ha furgades que indiquen la presència del porc senglar (*Sus scrofa*) aquesta nit. Cal afegir que al nord del camí de la font de l'Aranyal hi ha un altre camí que li és paral·lel i que conté, a la part inicial, les restes d'un antic canal (8g).

9. Conjunt de la bassa de l'Aranyal

La bassa de l'Aranyal (9a), rectangular, és sota dues fileres d'enormes plàtans, prop del mas Valls (vegeu 7.3.2, núm. 10). Un aqüeducte que arriba fins a la bassa li portava antigament l'aigua de la font de l'Aranyal. Al costat de la bassa hi trobem una glorieta, i a tocar dels camps hi ha un petit pont (9c) dissolt en el paisatge. Des del pontet, aigües amunt del torrent veiem un petit mur de pedra (9d) situat en un dels seus marges. Finalment cal destacar l'antic edifici per a emmagatzemar i arreglar els carros (9b), situat prop d'un aulet d'alzines "alzinades". Conserva una entrada de mitja volta i sembla com si les parets exteriors haguessin tingut un revestiment interior de totxos. A la façana orientada cap a la carretera de Sant Celoni a Olzinelles hi veiem entrades en forma d'arc que sembla que han estat tapiades. Fora de l'edifici encara s'hi pot veure algun carro en descomposició.

10. Bassa de Ca l'Aliva

L'aigua de la bassa de Ca l'Aliva (10a) s'havia utilitzat per a regar els camps propers, però també s'hi banyava la canalla de les cases dels voltants. Observant la bassa, costa decidir saber si és un element "humà" o bé ja es pot considerar "natural". Potser no és ni una cosa ni l'altra, sinó ambdues categories dissoltes en un sol element. En Ramon Lletget, masover de la rectoria, recorda que de tant en tant la buidaven i extreien els llots del fons, els quals s'enduien amb carros. Quan la bassa era plena, reeixia per un canal i l'aigua anava a parar a la riera. Avançant des de la bassa pel camí que porta a Can Valls anem trobant restes d'elements relacionats amb la canalització de l'aigua (10c, 10d i 10e). Més amunt, prop d'una filera de pins pinyers situada al marge d'un dels camps, hi ha una antiga sortida d'aigua que segurament era utilitzada per a regar els camps (10b). A la bassa s'hi ha detectat una petita població de gardí (*Scardinius erythrophthalmus*), tal com ha estat indicat a l'apartat 6.2.4 referent a la fauna de la vall d'Olzinelles.

11. Forns de pega de Can Valls

A l'esquerra de l'entrada del camí de Can Valls, prop de la carretera i apuntalats per un mur, hi ha un dels elements més destacats del patrimoni socioecològic de la Vall d'Olzinelles: el conjunt format per les tres pegueres o forns de pega, dels pocs que resten al país (veure figura 7.1, fotografia 7). Els forns, datats entre els segles IX i X, servien per a produir pega a partir de la llenya que s'extreia dels boscos. El producte

obtingut podia ser utilitzat per a les torxes o per a la impermeabilització de bótes i barques.

12. Font del Pradelló

Arribant a Ca l'Agustí per la carretera, passat el trencall per on s'agafa la pista que condueix a Vallgorguina i després d'un petit camp, una zona desproveïda de vegetació ens indica l'entrada a la font del Pradelló o de Lurdes. En avançar sot amunt descobrim, en primer lloc, el singular pi de les tres branques, i més endavant, una petita població espontània de llorer (*Laurus nobilis*) i posteriorment el castanyer del gronxador (veure 7.3.2, núm. 7 i 16), amb una branca lateral força curiosa, i alguns exemplars de cirerer de bosc (*Prunus avium*), de bona fusta. Arribant a la clariana que hi ha abans de la font, dalt d'una roca, s'hi han trobat femtes de fagina (*Martes foina*), i al curs d'aigua que baixa de la font, ben canalitzat, larves de salamandra (*Salamandra salamandra*). Un xic més amunt, un safareig on també cria la salamandra (12b), alguns bancs (12c) i, finalment, la font (12a). Tornant cap a la carretera per on hem vingut, en travessar el sot veurem, a mà esquerra, una mica alçada, una bassa circular (12d), on el tritó verd (*Triturus marmoratus*) ha deixat de criar després de les reformes que s'hi han fet.

13. Font i safareig de la rectoria d'Olzinelles

Passat el trencall que puja a la rectoria, a la part esquerra de la carretera (anant en direcció a Ca l'Agustí), trobem de seguida un conjunt format per una font (13a) i un safareig (13b). Després de les pluges de març, la font treu un raig generós de bona aigua que topa amb el terra. Segons en Ramon Lleget, quan van arreglar la carretera van estar a punt de cobrir-la amb un moviment de terra, ja que els treballadors en desconeixien l'existència, però ell els va advertir de la presència de la font. El safareig, que era utilitzat pels habitants de la rectoria per rentar la roba i que fins fa pocs mesos es trobava cobert de bardissa, ha estat arranjat pel Ramon i es pot veure perfectament. La bassa o safareig tenia un tap que quan s'obria deixava escapar l'aigua i es regaven els camps de sota, que arribaven fins a la riera (R. Lleget, f.o., *com. pers.*). Però quan els treballava el Ramon –hi feia patates, mongetes del ganxet i *herba* per les vaques– ja regava amb l'aigua de la piscina, construïda molt a prop (13c). En algun punt, potser sota la carretera, hi deu haver un enginy per bifurcar l'aigua que baixa del sot de Can Caseta i fer-la anar cap a la font o cap a la nova piscina.. No gaire lluny, sentim com algun picot tamborina l'escorça d'un arbre.

14. Bolo de picapedrer

Anant en direcció a Ca l'Agustí per la carretera, passats la font i el safareig de la rectoria (núm. 13) i les soques de dos antics pins pinyers abatuts pel vent (vegeu 7.3.2, núm. 21), a mà esquerra trobem un enorme bloc de pedra amb alguns testimonis de les feines d'extracció de l'*ull de serp*, el nom que localment es dóna al granit del Montnegre. Un cant delata la presència del pica-soques blau (*Sitta europaea*).

15. Bassa de la partió de Ca l'Agustí

Sota els últims camps de Ca l'Agustí, que fan partió amb la finca de Can Valls, prop de la riera d'Olzinelles, hi ha una gran bassa seca, embardissada i amb algunes ortigues (*Urtica* sp.) als voltants (15a). La bassa té una forma curiosa, corbada, i conserva les parets que antigament hi mantenien l'aigua per regar els camps de baix. Baixant a la llera es troben quatre columnes (15b), per sobre de les quals passa la canalització o aqüeducte que portava l'aigua cap a la bassa, tot travessant la riera. En aquest punt, la

canalització es troba parcialment tapada, i té petits trossos de vidre enganxats deliberadament al damunt. Si seguim aigües amunt, pel camí de la banda esquerra de la riera, anirem trobant les restes de la canonada, en alguns punts trencada, que va a parar a la riera (15c). S'aprecia (març) la floració d'un avellaner (*Corylus avellana*), de l'arç blanc (*Crataegus monogyna*) i de l'arç negre o aranyoner (*Prunus spinosa*).

16. Captació d'aigua de la bassa de Ca l'Aliva

Aquí trobem la captació d'aigua per a la bassa de Ca l'Aliva (núm. 10). És una petita construcció que s'omplia amb l'aigua del sot i la deixava escapar per la part inferior, des d'on sortia una canonada que arribava a la bassa de Ca l'Aliva, concretament a la part central. Actualment, el sistema podria estar taponat i no aporta aigua a la bassa. S'hi troba una petita larva de salamandra (*Salamandra salamandra*).

17. Vestigis de Ca l'Aliva

Prop de la captació d'aigua (núm. 16) hi ha les restes de Ca l'Aliva, a les quals es pot arribar per un camí des de la bassa o bé fent una mica de drecera. Són les runes d'un mas rectangular. A la més alta de les parets, hi ha alguns forats on sembla que s'hi havien sostingut bigues. S'intueixen també altres dependències adjacents a la construcció rectangular, força poblades per la falzia negra (*Asplenium adiantum-nigrum*). Ca l'Aliva ja no apareix habitada al padró de 1924, i a l'amillament de 1862 apareix un Aliva que té una casa al municipi d'Olzinelles, tot i que no es pot assegurar que es tracti d'aquesta casa. Al plànol parcel·lari de 1856 no apareix dibuixada (veure 6.3.4 i 6.3.5).

18. Conjunt de Sant Esteve d'Olzinelles

Aquest conjunt està format per l'església i el cementiri, la rectoria, la masoveria actual i les dependències de l'antiga masoveria, les antigues quadres i l'antiga pallissa. La casa del rector, ara desocupada, connecta amb una cambra que havia estat, antigament, la cort del matxo. A l'altra banda d'una paret corbada hi ha l'altar de l'església. Antigament, aquesta cambra estava connectada amb les quadres (18d), on en Ramon Lleget i l'Angelina Pujol criaven unes cinc vaques i algun vedell. La petita església (18a, veure figura 7.1, fotografia 6) ja la trobem citada l'any 1083, i l'aparença actual de l'edifici correspondria a ampliacions i reformes dels segles XVI i XVIII (Abril, 1992). Dins l'església encara hi ha alguns bancs amb el nom dels seus antics propietaris inscrits a la part posterior: *Alsina*, *Ramon Guinart (Casa Móra)* o *Casa Puigbert*. Sobre les antigues quadres hi ha les cambres que utilitzaven els antics masovers, les quals no s'utilitzen actualment. Per últim, fora de la rectoria, al costat de la placa que identifica el partit judicial d'Olzinelles (Arenys de Mar), trobem l'antiga pallissa (18e), on es guardava l'herba per al bestiar. I al davant de l'entrada de l'església, el petit cementiri (18b), on reposa el coneixement tradicional de la història d'Olzinelles.

19. Bassa de la rectoria

Petita bassa rectangular (19a) situada al capdamunt dels camps allargassats de la rectoria, entre aquesta i Can Caseta. L'aigua de la bassa servia per a regar una de les feixes de la rectoria, i s'omplia amb una canonada que venia de més amunt. Tot estirant un tap es deixava anar l'aigua de la bassa, que arribava a una de les feixes de la rectoria a través d'un rec. Mirant en direcció a la carretera, a la dreta de la bassa hi ha una paret de pedra amb un petit broc, cosa que fa pensar en una antiga font (19b). Ben a prop,

nombrosos llorers silvestres (*Laurus nobilis*) d'olor agradable són tallats anualment per a vendre'ls per a la festa de Rams (R. Lleget, f.o., *com. pers.*) (veure 7.3.3, E).

20. Mina “seca” de la rectoria

Des de l'antiga bassa de la rectoria (núm. 19) pugem pel sot de Can Caseta, i de seguida ens enfilem per un talús de força pendent a mà esquerra. Arribem a l'entrada de la mina, on un jaç de polístic (*Polystichum setiferum*) fa pensar que hi ha hagut força activitat, probablement de toixó (*Meles meles*). La mina, excavada a la dura roca, inicialment permet de caminar-hi bo i dret, i més endavant s'enxiqueix. S'endinsa a la foscor i fa un lleuger gir a l'esquerra al cap d'algunes desenes de metres, després del qual ja no es veu la claror de l'entrada. Amb certa freqüència apareixen uns petits forats a la roca a banda i banda de les parets, a tocar del sostre. Alguns aràcnids d'importantes dimensions han instal·lat les seves teranyines i un rat-penat de ferradura⁵⁸ (*Rhinolophus* sp.), descansa penjat del sostre, en la vertical d'un crani de toixó. A la part inferior de les parets hi ha alguna cavitat amb restes de jaç i algunes llavors de cirerer (*Prunus avium*) foradades probablement pel ratolí de bosc (*Apodemus sylvaticus*), després de ser excretades pel toixó. Finalment, la mina connecta amb un altre passadís, situat a un nivell inferior, que la creua de forma perpendicular. En aquest nou passadís, més baix, s'hi troben importants latrines de toixó, amb femtes molt recents. Suposem que aquest segon passadís, cap a l'esquerra, té sortida (no per a les persones) en un altre punt, on també s'hi localitza força activitat animal.

21. Plaça Carbonera

En aquest punt hi ha les restes d'una plaça carbonera, molt a prop d'un camí que va a parar a la pista que connecta Can Caseta i la rectoria.

22. Can Xarpa

Pujant per la pista que uneix la part baixa de la vall d'Olzinelles amb Can Móra i els altres masos de la part superior trobem, abans d'un fort revolt a l'esquerra, un trencall que tomba cap al veïnat i que porta a Vallgorguina. En aquest trencall trobem una alta bassa circular per a l'extinció d'incendis forestals (22b). Can Xarpa (22a) és el primer dels masos que trobem al camí de la Vallgorguina. Té una estructura externa ben conservada, uns fanals a les cantonades i el número 26 sobre la porta. Sota la casa els esbarzers (*Rubus ulmifolius*) ocupen parcialment alguna de les feixes. Can Xarpa apareix dibuixada al plànol parcel·lari de Pedro Moreno i Ramírez, i també es troba a l'amillament de 1860.

23. Can Felip

Des del camí que baixa a Can Felip, que atermena les feixes de Can Xarpa, a la dreta veiem Can Nanes i Cal Teró, i al davant apareix la part alta del Corredor. De seguida, a mà dreta, una gran bassa (23b) i la casa (23a), i tot recte pel camí, la capella (23c). El mas no apareix al cadastre menor d'Olzinelles de 1751 (Llovera, 2002), però sí que està dibuixat al plànol parcel·lari de 1856 (veure apartat 6.2).

24. Can Nanes

La gran façana de Can Nanes mira a Vallgorguina, i a l'esquerra es veu Can Felip. A la part més propera a Can Xarpa hi ha algunes oliveres. A l'altra banda, unes lletres a la

⁵⁸ Identificació: T. Arrizabalaga (*com. pers.*), Museu de Granollers.

porta d'entrada ens informen, sota un eucaliptus, del nom de la casa. Aquesta apareix al plànol parcel·lari de Pedro Moreno i Ramírez de 1856 i a l'amillament de 1862.

25. Cal Teró

A l'alçada de Can Nanes surt un camí erosionat cap a Cal Teró, a la dreta del qual trobem restes d'un marge de pedra (25b), en una antiga plantació de pins que han estat tallats recentment. A dalt s'hi veu la casa, que ja apareix dibuixada al plànol parcel·lari i enumerada a l'amillament de 1862.

26. Can Xic Nanes

Masia que ha estat recentment ampliada i que actualment s'utilitza com a segona residència. A la part de fora hi ha galliners (26c), un pou que fa la funció de taula i una masoveria (26b). A dins del mas s'hi conserva una premsa de raïm i una pastera per a fer pa. Davant dels galliners, una colla de mallerengues (*Parus* sp.) se situen als arbres propers per baixar, d'una en una, a prendre un gra de blat de moro a les gallines i, apressades, tornar al seu lloc.

27. Cal Mestret

Després de passar Can Xarpa i Can Nanes, el camí que baixa a Vallgorguina té una filera de pins insignes (*Pinus radiata*), sota la qual unes lletres gravades en una peça de fusta que s'aguanta en el filat diuen: *Cal Mestret*. Des dels galliners de Can Xic Nanes (núm. 26), veiem la part de darrera de Cal Mestret, un mas que també apareix a l'amillament de 1862 i al plànol parcel·lari.

28. Can Caseta

Des de la rectoria, una pista forestal puja cap a Can Caseta (28a), on durant molts anys hi va haver l'escola d'Olzinelles (diverses f.o. i Llovera, 2002). Entre el mas i el sot hi ha unes feixes on encara s'hi conserva algun fruiter, com el caqui (*Diospyros kaki*). A l'altra banda del sot, en un vessant, un alzinar menut que creix en antics bancals recorda els camps que hi havia antigament; és el *sequer* de Can Caseta (28d) (R. Lleget, f.o., *com. pers.*). Al costat del mas algun lledoner (*Celtis australis*), força comú en cases de pagès, i molt a prop, les restes d'un safareig (28b) i de la conducció o mina que hi duia l'aigua. En el sot que baixa de la zona del forn d'obra (veure núm. 29) trobem una antiga bassa (28c): és un forat ple d'aigua poblada de larves de salamandra (*Salamandra salamandra*). El Ramon Lleget, que havia viscut a Can Caseta amb la seva família (veure 8.3.6 i 8.3.7), regava els camps del mas amb l'aigua d'aquesta bassa (R. Lleget, f.o., *com. pers.*). Al fons hi havia un forat que es tapava amb un pal anomenat bonó, que encara es conserva. Quan es volia regar, es treia el pal i l'aigua circulava per un rec fins als camps. Per tapar-la de nou, s'encarava el bonó al forat i es tapava, tot afegint una mica de terra per compactar-lo bé. En un dels marges, les restes d'una petita conducció d'obra semblen indicar un dels punts d'entrada de l'aigua. La bassa també rebia aigua d'una altra bassa (28c') situada més amunt a través d'un rec, ara tapat. Caminant per sobre d'aquest antic rec terraplenat que puja pel marge d'un sot arribarem a l'altra bassa, més petita. En Ramon recorda que tot això era ple de rabassoles (*Morchella esculenta*) i oms (*Ulmus minor*) (R. Lleget, f.o., *com. pers.*). Baixant pel sot on trobem les basses arribarem al pou (28e) i a un altre safareig (28e'), molt semblant al de la Rectoria (veure núm. 13).

29. Forn de Can Caseta

Molt a prop de la línia elèctrica que va des de Sant Celoni fins al veïnat de cases que limita amb Vallgorguina (Can Nanes, Can Xic Nanes, etc.) hi ha un forn d'obra, al qual es pot arribar des de Can Caseta per un camí. Aquí es diu que s'havien cuït els maons utilitzats per fer alguna de les parets de Can Caseta. De fet, pels voltants del forn encara s'hi troba algun rajol. Si ens acostem a l'antiga paret que tapava l'entrada ens podem imaginar, a sota, l'antiga cambra de combustió, que desprèn un aire ben fred. Sobre el forn, hi ha un forat que sembla un antic bassal per a fer la pasta per coure. Més amunt, ben bé sota de la línia elèctrica, en Ramon Lleget recorda que hi havia una altra bassa, ara tapada (R. Lleget, f.o., *com. pers.*)

30. Ca l'Agustí

Davant de la masoveria (30a') i la casa pairal (30a), de façana colonial, l'aigua que llisca per la bassa ho envolta tot d'un so tranquil i constant, mentre un parell de cueretes blanques (*Motacilla alba*) es passegen amunt i avall. L'aspecte actual del mas data de 1846, quan Ca l'Agustí es construeix de nou, mentre que l'edifici lateral és de 1863 i la font adossada a aquest és de 1868 (Abril *et al.*, 1995). Sembla ser que l'abril de 1938 van arribar a ca l'Agustí els integrants d'una brigada internacional que venien de retirada de la batalla de l'Ebre, per tal d'amagar-hi el material d'intendència que portaven (Llovera, 2000). Segons ens explica en Josep Bonamussa, que en aquella època vivia a Ca l'Agustí, els donaven el menjar que volien, i l'encarregat de la intendència *era molt franc*. A la nit, ens diu, venien els camions a carregar menjar per dur-lo al front (J. Bonamussa, f.o., *com. pers.*). Des de la part posterior de la casa es veu el Turó de l'Home, nevat al febrer. A banda i banda de la riera, els camps verdegens i, travessats per algun rec, esperen les pessigolles del ramat, que aviat arribarà. Prop de la casa, un hort molt endreçat, amb un interessant sistema de reg (30e) i una font (30f). A baix, ja a la llera de la riera, un pou en desús (30b). Ben a prop, alguna resclosa de recent construcció va aturant l'aigua, aquí i allà. Una mica més amunt del curs d'aigua, trobem una bassa que sobreix (30c), la bassa de "La Maca", utilitzada per a regar els camps de la casa (veure figura 7.1, fotografia 1). La bassa, s'omple amb una mina que porta l'aigua del sot del costat (J. Bonamussa, f.o., *com. pers.*). Al costat de la bassa, un petit banc de pedra amb una taula circular, també de pedra (30d).

31. Conjunt Ca l'Agustí – Sot del Pi Forcat

Si des de la bassa descrita anteriorment (30c) se segueix el sot del Pi Forcat cap amunt s'aniran trobant una sèrie d'elements interessants. Una mica més amunt de la bassa hi ha una petita passera (31a') que travessa el fil d'aigua, ben integrada en el paisatge fluvial (veure figura 7.1, fotografia 5), i les restes d'una resclosa (31a) sota un vern (*Alnus glutinosa*) que inicia la brotada. Més amunt una altra resclosa (31b), per sobre de la qual passa un camí. Més amunt encara hi ha altres dues rescloses: la primera d'elles amb una gran activitat de larves d'amfibis urodels (31b') i alguns cap-grossos de gripau (espècie no identificada), mentre que la segona consta d'un mur ple de molsa amb un petit canal alçat per on podria passar l'aigua (31b''). De seguida s'arriba a un petit prat per on corre l'aigua. Aquí hi ha una gran resclosa corbada (31c), ben construïda sobre un conjunt de pedres per on salta l'aigua. En un dels marges del prat hi ha una barraca (31d); es tracta d'un forat cilíndric o semicilíndric excavat a la roca, cobert per una massa de sauló que probablement s'ha esllavissat del marge. Els bosquerols s'hi aixoplugaven i fins i tot algun carboner hi havia dormit (J. Bonamussa, f.o., *compers.*)

Prop de la barraca trobem, sota el torrent, l'inici de la mina de Ca l'Agustí (31e): una tapa per sota de la qual l'aigua corre amb força.

32. Forn de Ca l'Agustí

Prop del límit dels camps de Ca l'Agustí hi ha una construcció de pedra amb dues entrades tapades (veure figura 7.1, fotografia 4). A sobre i als costats d'aquestes trobem alguns forats a la paret. Al lateral hi ha una entrada amb forma d'arc a la part superior, i a l'interior hi creix una important alzina. Segons J. Llovera (2002), en aquests forns probablement s'hi cogueu el material que va servir per fer les reformes de la casa a finals del segle XIX (veure figura 7.1, fotografia 4).

33. Cavitat al talús

En aquest punt hi ha una petita cavitat, excavada al talús del camí que, paral·lel a la riera d'Olzinelles, marxa cap a Can Valls. No se sap quina utilitat podia haver tingut.

34. Forats de Can Caseta

En aquest punt, proper a Can Caseta (veure núm. 28), hi ha un conjunt de petits forats circulars i un forat gran, de forma més o menys rectangular. Tot i que es desconeix la funció d'aquests elements, podrien haver estat sots per a fer carbonet que posteriorment, amb l'erosió, adoptaren formes més arrodonides.

35. Can Basuny

Situat en un dels vessants del turó d'en Vives, s'hi pot arribar per un camí que surt des de la pista que va a Sant Martí de Montnegre. La casa, construïda sobre les restes d'un antic mas, el qual figura com a Can Bossuny a l'amillament de 1862 (veure apartat 6.3.4) és plena de detalls que només es poden atribuir a un geni com Perejaume. Des de l'alta torre veiem Can Poliva, Can Pou Plana i la Plana d'en Móra. A més es pot admirar el Montseny, el Corredor i fins i tot Sant Llorenç del Munt.

36. Can Poliva

El camí que porta a Can Poliva des de la pista de Sant Martí de Montnegre passa per unes altes feixes (36c) ocupades per una plantació de pinastres abans d'arribar a una era tranquil·la, en repòs, envoltada per uns murs de pedra circulars. Passada l'era apareix la façana de la casa, blanca i molt semblant a la de Can Pau Foguera. Un rellotge de sol que ja no marca totes les hores espera que algú li doni un cop de mà. Can Poliva apareix a l'amillament del poble d'Olzinelles i Vilardell de 1862. Des de la cara est de la casa, mirant amunt veiem el clap de castanyers de Can Basuny, encara nus de fulla. Davant de la casa, l'alzinar s'ha establert en una part de les feixes (36d), on encara hi resta alguna olivera. Al sot de Can Poliva els saücs (*Sambucus nigra*) acompanyen els avellaners en la brotada, ja força avançada. Al mateix sot apareix una bassa circular (36b).

37. Vestigis de Can Pota

El camí que uneix la pista Olzinelles-Sant Martí de Montnegre amb Can Camps travessa el sot de Can Poliva, i després arriba a una roca coberta de molsa amb algunes alzines petites al voltant (37b). En aquest punt el camí es bifurca: el de l'esquerra segueix cap a Can Camps i el de la dreta ens portaria a la zona de Can Fèlix, Can Silvestre i Can Pouplana. Prop d'aquest punt trobem les runes de Can Pota (37a), un mas abandonat

entre 1862 i 1924 segons els documents consultats per a l'anàlisi històrica (veure 6.3). S'aprecien bé les diferents cambres de l'antiga casa, les parets, i fins i tot alguna frontissa de ferro rovellat. El polipodi (*Polypodium vulgare*) surt per allà on pot, i una pinya trencada informa que l'esquirol (*Sciurus vulgaris*) volta entre les runes de Can Pota. De nou a la roca de la molsa i les alzines, si seguim pel camí de Can Camps trobarem una fita al marge dret (37c).

38. Can Camps

Can Camps, format per dos edificis adjunts, és el número 1 dels masos d'Olzinelles, així ho indica una placa sobre la porta principal, en una façana blanca que ja negreja (38a). Una mimosa florida (*Acacia* sp.) dóna olor al porxo de finals de març, i les feixes de baix (38b) van permetent, a poc a poc, l'entrada de l'alzinar (veure 6.4).

39. Veïnat de Cal Paraire

Aquest veïnat de masos (39a) pertany al terme municipal de Sant Iscle de Vallalta i, per tant, queda fora de l'àmbit d'estudi. No obstant, una petita part del veïnat sí que estan inclosos a l'àmbit d'estudi i, a més, està unit a Can Camps per un camí que, en fer un gran revolt, s'enfonsa entre dos talussos. Als camps esmentats trobem una bassa circular (39b). El camí que, des de Cal Paraire, es dirigeix a la zona del sot de Can Camps, té a mà dreta un interessant sistema de feixes (39c) ocupat per una plantació de pins, i més endavant, una zona amb enormes blocs de granit (39d).

40. Conjunt de forats

Al marge dret del camí hi ha dos forats més o menys cilíndrics coberts amb un xic de molsa per dins i plens de fullaraca. A l'esquerra del camí hi ha altres forats semblants a aquests i amb un terròs enorme amb una soca, fet que fa pensar que els forats havien servit per plantar-hi algun arbre. No obstant, també podrien haver estat utilitzats com a sots de carbonet.

41. Vestigis de Can Silvestre

Aquí hi ha els vestigis d'una casa, Can Silvestre, que apareix habitada per un pastor de Mura i la seva esposa al padró d'Olzinelles de 1924 (veure 6.3.5). La casa devia ser abandonada entre 1924 i 1936, ja que al padró de Sant Celoni d'aquest any ja no consta com a mas habitat. Des del camí que porta a Can Pouplana veiem, a la dreta, les restes de les parets i una petita entrada, que es van fen vells envoltats d'alguns pins, heures i falgueres.

42. Can Pouplana

Envoltat d'antigues feixes (42b) que ara acullen algunes alzines i sureres ben aïllades i desproveïdes de sotabosc, trobem Can Pouplana (42a). Anant cap al mas pel camí que ve del Sender de Gran Recorregut, Can Basuny treu el cap sota els castanyers del turó d'en Vives. Una curiosa campana amb un cordill que li penja del batall és a l'inici del trencall que porta a la casa. La façana, blanquinosa, es pot observar millor des del sot de davant la casa, on també hi ha les restes d'uns marges de pedra (42c), amagats sota les heures (*Hedera helix*).

43. Vestigis de Can Joanic

Seguint el sot que passa per sota de Can Pouplana aigües avall, aproximadament on s'uneix amb un altre sot trobem, a la dreta, les restes de Can Joanic, un mas que apareix a l'amillament de 1862 i que es devia abandonar en el període 1862-1924 segons les fonts documentals consultades (veure 6.3). S'hi veuen diferents cambres i el que podria haver estat la porta de la casa. Hi creixen força heures i a terra s'hi van descomponent les grans fulles dels plàtans propers.

44. Vestigis de Can Puravia

Al punt 44a trobem les restes d'una paret, probablement són els vestigis de Can Puravia (44a), mas que, com Can Joanic, apareix a l'amillament de 1862 però ja no consta com a habitat al padró de 1924. Més avall, al torrent de Can Joanic, trobem una antiga bassa rectangular (44b) sota unes robínies (*Robinia pseudoacacia*). A la part superior hi ha l'entrada de l'aigua, ara seca i tapada per una teranyina. A dins l'antiga bassa creixen els saücs (*Sambucus nigra*) i els llozers (*Laurus nobilis*).

45. Can Fèlix

A Can Fèlix una nota a la porta d'entrada diu *Estic a Vallgorguina a comprar butano. Torno de seguida. Deixi recado*. Sota la nota, un llapis amb dues punxes espera que escriguis alguna cosa: *Bon dia, estem fent un estudi sobre la vall d'Olzinelles i ens agradaria poder parlar amb vostè...* A la dreta, el mur de l'era amaga la façana principal, la parra que s'hi enfila tímidament i el número 34 de sobre la porta.

46. Can Pau Foguera

Can Pau Foguera, amb un artístic rellotge de sol pintat per en Perejaume a la façana (veure figura 7.1, fotografia 2), ha estat el darrer mas habitat per l'hereu, l'últim representant de la petita pagesia d'Olzinelles propietària d'un mas i d'una petita peça de terra, la qual combinava les feines agrícoles i del bestiar a la casa amb el treball a jornal al bosc. L'última verema d'Olzinelles va tenir lloc en aquesta vinya a l'octubre de 2005. Prop de la casa, una bassa on hi cria la salamandra (*Salamandra salamandra*).

47. Ca l'Arabia

La finca de Ca l'Arabia és coneguda per la qualitat i quantitat dels suros (*Quercus suber*) que conté, els quals a finals del segle XIX donaren bons ingressos al propietari, Pere Arabia (veure 6.3.4). Arribant a la casa (47a) pel camí que baixa des de la Plana d'en Móra un parell d'elements centren de seguida l'atenció: un eucaliptus alt i ben plantat i un vell *Citröen* que ha arribat a passar la ITV de 1993, sobre el qual J. Oms (f.o., 2006) explica una anècdota a l'entrevista (veure 8.3.3). Al racó on ara hi ha el cotxe hi feien el rusquer del suro (J. Oms, f.o., 2006). Una mica més amunt (47b), una petita porta amaga un dipòsit fosc, des d'on surt l'aigua de la font. S'hi pot llegir: "Agua viva puesta por D. Pedro Arabia en el año 1874". Al fons d'aquest sot trobem una altra porteta. Més amunt una tercera porta amb una oreneta (o un falciot) dibuixada i al seu costat, un petit avenc (47c). Vorejant la casa trobarem l'entrada d'un hipogeu (47d), força tapada pel sauló que es va desprenent del talús. Al sot anomenat el Torrentàs hi ha restes de marges de pedra (47e) i dues cavitats, possiblement relacionades amb el transport de l'aigua. A la primera (47f), ben fonda i d'entrada estreta, s'hi ha trobat un parell de salamandres en forma adulta (*Salamandra salamandra*); una d'elles més jove i petita. La segona (47g), situada un xic més avall del sot, té forma de volta, és força espaiosa i sembla acabar en una mena de bassa.

Finalment, des de les feixes on comencen a brotar els cirerers veiem, alçada, la façana de migdia de la casa i l'enorme eucaliptus (veure 7.3.2, núm. 28).

48. Can Móra

Des de Can Móra es veu el massís del Montseny. A sota la casa (48a), l'era, i al davant, la granja de truges (48b), on es crien garrines d'elevada fertilitat (Cabré *et al.*, 2004). Els purins que generen, ens explica en Josep de Can Móra, serveixen per adobar els camps de la finca, on creix una civada ben alimentada, dreta i verda. Al camí de baix, al costat dels camps, hi ha un contenidor per als cadàvers de les truges, que una empresa especialitzada ve a recollir amb un camió en cas que es produeixi alguna baixa. Aquesta masia ja apareix al cadastre menor del poble d'Olzinelles de 1751, amb quatre quarteres de terra, sis de bosc i mitja de vinya, a més de dos porcs i dues vaques (Llovera, 2002).

49. Pleta o tancat de Ca l'Agustí

És un tancat per al bestiar que pastura els camps de Ca l'Agustí, d'estructura força nova i de gran volum. El ramat de cabres i ovelles de l'Antoni Soler, el *Pitxon*, pastura els boscos i els camps de Ca l'Agustí uns quatre mesos l'any, així com també a la Rectoria i a Can Valls (Cabré *et al.*, 2004; A. Soler, f.o., *com. pers.*).

50. Bassa del Garrell

Abans d'arribar a la bassa del Garrell pel camí que ve des del forn de Ca l'Agustí (veure núm. 32), el Sot dels Cirerers té alguna resclosa. Sense creuar el sot, seguim pel mateix camí i n'agafem un altre que discorre per un marge de pedra, sobre el qual el vent fa grinyolar una branca d'alzina (*Quercus ilex*). Perejaume diria: *Al mig d'aquell lloc hi ha una alzina de pocs anys que fa crepitjar les branques tendres (...). Una mica de brisa, vingui d'allà on vingui, ja li és favorable i es posa a sonar com ho fan poques coses. I la brisa s'hi atura que sembla, per instants, que hi reposi i treu un panteix per la boca, i es torna a envolar de seguida (...). Després, pels aires, rodolen aquests sorolls que allà es formen i s'oculten als boscos espessos que hi ha a prop* (Perejaume, 1998). Caminant per damunt de la presa s'arriba a un banc on, tot assegut sota un vern, es pot admirar aquesta important reserva d'aigua fins al seu extrem superior, on un raig insistent d'aigua va omplint la bassa. En Josep Bonamussa feia servir l'aigua de la bassa per a regar els camps de Ca l'Agustí (J. Bonamussa, f.o., 2006). Més amunt del raig, trobarem alguna altra resclosa al torrent.

51. Font del Parat

En aquest punt hi ha, al marge d'una plana ocupada per una plantació de pi pinastre (*Pinus pinastre*), una font seca. És la Font del Parat, el Josep Bonamussa (f.o., *com. pers.*) recorda com rajava. Des de la part de dalt de la font, les restes d'una mina s'endinsen a la muntanya. A l'entrada d'aquesta, les restes de pinyes rossegades indiquen la presència relativament recent de l'esquirol (*Sciurus vulgaris*).

52. Casavella de l'Agustí

Aquí hi ha les restes d'un mas robust que es troba enmig d'un bosc mixt d'alzines i suros, amb algun arboç (*Arbutus unedo*) d'importants dimensions. S'hi pot arribar, entre d'altres, per un corriol carener que s'hi acosta des de ponent. El seu nom indica que probablement es tractava d'un mas o casa annexa a Ca l'Agustí, o fins i tot l'antiga casa principal. Al plànol parcel·lari d'Olzinelles de 1856 (veure 6.3.4) el mas Agustí (C. Domènech segons el plànol) ja apareix al punt actual.

53. Fites del Montllorer

En aquest punt s'hi troben tres fites que marquen la partió entre finques (53a). A dues d'elles hi figuren, gravades, les lletres "J.M. Xifre". Baixant del Montllorer per la carena, en direcció a Can Draper, també apareixen diverses fites (53b).

54. Can Draper ⁵⁹

Can Draper té una façana alta i ampla, que fa poc ha estat picada per deixar-ne al descobert la pedra, i té un rellotge de sol que també ha estat arreglat fa poc (54a). Segons Abril *et al.* (1995), la casa pairal es va construir l'any 1860, i sembla ser que anteriorment la casa havia estat al turonet que hi ha damunt del pou de glaç (veure núm. 61). L'edifici, amb moltes plantes i multitud d'estances, guarda coses molt interessants: bótes i portadores, un cub, fustes on es penjaven les botifarres i els embotits després de matar el porc, la barra de fusta que tancava la porta principal amb força, l'escut de la família gravat en una peça de ferro que era a la teulada, algun foradet per espigar qui entrava per la porta des de les plantes superiors, fustes per assecar el blat de moro, una politja a la part posterior per pujar càrregues a l'assecador, una comuna enrajolada... Fora, a la part posterior, hi ha la masoveria (54b) i un tancat on els pastors de Can Pla guarden el ramat durant els mesos que pastura per la Vall d'Olzinelles (54c). Prop del tancat, una bassa circular (54d). Al davant de la façana, una petita bassa (54e) i un pou (54f), excavat a la roca. Més avall, els camps i la riera d'Olzinelles, amb alguna petita resclosa que li va regulant el cabal.

55. Accés a la mina de Can Draper ⁶⁰

En aquest talús de totxos i de pedres hi ha una petita porta tancada que amaga una cavitat rectangular amb sostre de volta, fosca i plena d'aigua de la mina de Can Draper (55a). Situats davant la petita porta, mirem endavant, en direcció als camps. Veurem una alzina surera un xic més grossa que la resta. Doncs bé, si fem unes 14 passes cap a aquella direcció, o una mica més a la dreta, trobarem una fita fosca, força tapada pel sòl (55b). És la primera de les indicacions de la mina, just per allà sota hi passen les canonades que vénen de la captació d'aigua (veure núm. 58). Una mica més amunt de l'entrada a la mina, diferents mapes els mapes (Alpina i ICC) marquen una bassa que actualment ja no hi és.

56. Bassa de l'hort d'en Jaume Martí (Can Draper)

Bassa circular que en Jaume Martí utilitza per a regar els horts que mena en aquest punt de la finca de Can Draper, a tocar del camí que des de la casa voreja els horts i els camps i porta al pou de glaç. Al costat de la bassa, un exemplar de *Muscari* sp. Després d'explicar-nos alguna anècdota sobre la guerra civil al Montnegre i d'ensenyar-nos les seves hortalisses, ens diu *No hi fem res en aquest món, però podent estar aquí qualsevol se'n va a l'altre!*, puja al seu cotxe i se'n va cap a Sant Celoni, a fer el trago.

57. Fita de la mina de Can Draper ⁷

Des de Can Draper baixem pel camí que creua la riera d'Olzinelles i atermenem, a mà esquerra, un camp que espera ser pasturat per les ovelles i les cabres de Can Pla. Abans

⁵⁹ Can Draper també es troba descrit per Baylina *et al.* (2006), pàg. 220 i 221.

⁶⁰ La mina de Can Draper i els elements associats també es troben descrits per Baylina *et al.* (2006), pàg. 212. A Baylina *et al.* (2004) hi ha unes fotocòpies d'un plànol antic de la mina que conserva la família Draper.

que el camí giri a mà esquerra apareix un altre camp a la dreta. Just aquí, al costat del camí, hi ha una altra fita que ens indica que per allà sota hi passa la mina de Can Draper.

58. Captació d'aigua de la mina de Can Draper ⁷

En aquest punt del sot de la Remor es capta l'aigua que omple la mina de Can Draper i que finalment arribarà a la casa (58a). Una cavitat tapada per sauló i limitada per una resclosa a la part de baix s'encarrega d'emmagatzemar l'aigua del sot. Mirant sot amunt, a la dreta de la cavitat tapada hi ha una petita paret amagada sota les lianes. Sembla ser que aquí hi ha l'entrada per on s'accediria a la mina (J. Draper, f.o., *com. pers.*). A l'altra banda podem veure les restes d'un marge de pedra (58b). Dos astors (*Accipiter gentilis*) es precipiten al sot, i un d'ells deixa anar un floc de plomes allà mateix. J. Llovera (2002) documenta les restes d'un forn de calç al capdamunt del sot de la Remor: té una alçada d'uns 2,80 m, una amplada a la base d'aproximadament 2,80 m. i un diàmetre, a 1,80 m. del terra, de 2 m (58c).

59. Restes de barraca

Aquí trobem les restes d'una petita construcció o barraca quadrangular (59a) ja força enrunada i plena de falzia negra (*Asplenium adiantum-nigrum*), probablement associada a algun antic conreu. Ben a prop, un marge de pedra seca llarg indica l'existència d'antics conreus (59b).

60. Possible jaciment ibèric de Montllorer

El catàleg de patrimoni històric arquitectònic de Sant Celoni (Abril, 1992) recull aquest possible jaciment, citat per Estrada el 1955 entre els jaciments ibèrics vallesans moderns, datables a partir del segle II a. de C. El possible jaciment ibèric de Collserena (veure núm. 78) és molt proper a aquest indret i segons Abril (1992) és possible que correspongui al que Estrada localitza al Montllorer.

61. Pou de glaç de Can Draper

Ben a prop de Can Draper hi ha el pou de glaç, una peça única del patrimoni socioecològic de la Vall d'Olzinelles, força ben conservat. El pou té forma cilíndrica i aproximadament dues terceres parts estan enfonsades en el sòl (Boada *et al.*, 1984). Una única entrada amb la inscripció "1771" permet de treure-hi el cap i veure com la gran cavitat acaba en una cúpula foradada per un xic de llum. Aquí, de ben segur un lloc ombrívol i fred, s'obtenia glaç per a la seva comercialització. Hi ha diferents interpretacions respecte la forma d'obtenció del glaç. Llovera (2002) afirma que les plaques de gel que s'emmagatzemaven dins del pou es feien en una bassa que hi ha torrent amunt, la qual era alimentada per un rec que venia d'una resclosa construïda uns 250 metres més amunt. Quan el glaç de la bassa tenia un gruix considerable es procedia a serrar-lo en peces i es transportava al pou. Boada *et al.* (1984), en canvi, expliquen que el pou s'anava omplint a través d'un regueró d'aigua que s'anava gelant en petites capes que al cap d'un cert temps acabaven formant un bloc compacte. Una altra interpretació (Abril, 1992) diu que s'omplien uns recipients rectangulars de granit amb aigua i es deixava glaçar durant la nit. Quan el bloc de gel ja estava fet es dipositava en el pou, separant-lo de la resta de blocs amb fullaraca. El que sembla clar és l'època del transport i el comerç: l'estiu.

62. Can Plana

Es pot arribar a Can Plana per una pista que puja des de Ca l'Alzina Nou (núm. 68), o bé pel camí que s'enfila des del pont situat prop de Ca l'Alzina Vell (núm. 4). La primera referència que es té d'aquest mas és de 1615, quan Llorenç Plana, pagès d'Olzinelles, bateja el seu fill, i al cadastre menor de 1751, Can Plana apareix amb mitja quartera de terra i una vinya (Llovera, 2002).

63. Can Puigverd

Can Puigverd és prop de Can Plana, tocant el límit del terme municipal de Vallgorguina. Una pista que ve des de Ca l'Alzina Nou (núm. 68) porta directament al mas (63a). Abans d'arribar al mas hi ha un petit pou, al marge esquerra de la pista (63b). Can Puigverd, que hom anomena d'Agrefull per diferenciar-lo de Can Puigverd de la Serra (mas de l'antic municipi d'Olzinelles situat fora de l'àmbit d'estudi), ja apareix al cadastre menor de 1751, amb vuit quarteres de terra, una peça de bosc i una vinya (Llovera, 2002).

64. Can Valls

Dels masos d'Olzinelles, Can Valls és el que compta amb una major extensió a la vall d'Olzinelles, més de 400 hectàrees de boscos i alguns camps. A banda de l'edifici principal (64a) i altres edificis (64b) trobem les antigues quadres (64d), on s'ha vist la miloca, nom local de l'aligot (*Buteo buteo*), per sota la teulada mig enrunada. X. Plana (f.o., *com. pers.*) ens informa que de vegades ve a la casa a caçar alguna gallina. A la porta de l'esquerra del portal principal hi ha la petita capella de la casa (64a'); està coberta amb volta i conserva una talla barroca de la Verge del Roser (Abril, 1992). El mas i els voltants són plens de petits detalls: un carro amb la matrícula "San Celoni. B-116 Agrícola" dels anys setanta; alguna petita bassa; escales; escultures, etc. Darrera la casa hi ha les restes d'uns marges de pedra d'antics conreus. La major part de la documentació de la família Valls ha desaparegut (Llovera, 2002). Prop de la masia trobem una elevada concentració d'arbres monumentals i notables (veure 7.3.2, núm. 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13 i 14) i molts altres elements arquitectònics i arqueològics (veure núm. 5, 6, 7, 8, 9 i 11, entre d'altres). Per últim, Llovera (2002) informa de l'existència de tres forns de calç (64e) sota la casa, en un marge proper al torrent. Sembla que estan mig tapats per la vegetació i plens de runa i escombraries de la casa. Un d'ells fa uns tres metres de diàmetre i uns quatre d'alçada (Llovera, 2002).

65. Conjunt del sot de la Rectoria

Al sot de la Rectoria trobem una sèrie d'elements interessants. En primer lloc una mena de contenidor de ferro (65a) que va ser utilitzat per a fer carbonet i l'anaven desplaçant pel bosc (R. Lleget, f.o., *com. pers.*). Ara, a dins, hi creixen dues robínies (*Robinia pseudoacacia*), l'edat de les quals indica, aproximadament, l'última vegada que es va utilitzar. Una mica més avall hi ha el pou que porta aigua a la masoveria de la rectoria (65b), on s'hi han trobat peces d'una antiga canonada (R. Lleget, f.o., *com. pers.*). Seguint el sot cap a baix trobem l'anomenada Font del Rector (65c), que actualment està mig soterrada. I una mica més avall hi ha les restes d'un safareig (65d).

66. Conjunt del Camp Nou

El Camp Nou de Can Valls d'Olzinelles, on recentment s'ha fet una tallada arreu de pollancre (*Populus nigra*), hi ha diversos elements relacionats amb el conreu i amb l'ús de l'aigua. A partir de la zona de la Font de la Pega (veure núm. 5) un marge de pedra

ressegueix el torrent per bona part del camp (66a). Si l'anem seguint fins al final del camp passarem per una petit mecanisme de desviació de l'aigua dels recs (66b), anomenat localment *pericó* (J. Bonamussa, f.o., *com. pers.*). A l'altra banda del torrent hi ha un mur de pedra alt que el ressegueix un bon tros (66e). Al marge oposat del camp, sota la carretera, apareix una petita barraca (66c) amb una entrada en forma d'arc, a l'esquerra de la qual diu "1924". A dins una cavitat amb sostre de volta i dues fredes lloses que fan la funció de bancs. Per darrera el pou que hi ha al mig del camp (66d) s'hi han vist quatre cabirols (*Capreolus capreolus*) cercant menjar entre els rebrots dels pollancrecs tallats recentment.

67. Pedres saleres i amorriador de Ca l'Agustí

Al camí que voreja Ca l'Agustí per la part de dalt hi ha aquest interessant punt amb restes d'activitat ramadera (67a). És un amorriador, és a dir, un punt on el bestiar feia la migdiada durant els moments més calorosos del dia. S'hi conserven almenys tres pedres saleres (67b): dues en un marge (veure figura 7.1, fotografia 8) i una tercera que ha caigut al camí per erosió del sauló que la sostenia. A damunt de les pedres saleres els pastors posaven la sal que havia de menjar el bestiar per a complementar l'absorció de nutrients de les pastures.

68. Ca l'Alzina Nou

Aquesta torre-masia fou construïda el 1872. És de planta rectangular i està composta de planta baixa i dos pisos. De la coberta a quatre vessants en sobresurt, al centre, una petita torre o mirador de planta rectangular, amb tres estretes finestres d'arc de mig punt a cada façana (Abril, 1992). Abril *et al.* (1995) sostenen que a l'any de construcció de Ca l'Alzina Nou probablement s'abandonà Ca l'Alzina Vell, però no és exactament així. Al padró de 1924 consta que hi ha una família de masovers de deu persones vivint al mas i, tot i que al padró de 1936 no consta com a mas habitat, el primer dels dos llibres de *Status animarum* que es conserven a la parròquia d'Olzinelles registra cinc persones el 1943. El segon llibre, que comença el 1951, ja no hi registra ningú. Per tant el mas es va abandonar entre 1943 i 1950, dates que concorden amb la informació aportada pels últims estadants (M. Oms i J. Oms, f.o., 2006). Després de la seva marxa de Ca l'Alzina Vell, les fonts orals esmentades no recorden que fos habitat de nou (Maria Oms i Josep Oms, f.o., 2006). El que sí es devia produir el 1872, en canvi, és la marxa dels propietaris cap a Ca l'Alzina Nou. En efecte, al padró de 1924 trobem la família de Josep Maria Moretó i Soler vivint a Ca l'Alzina Nou.

69. Torre del Negre o Cal Negre

Situada molt a prop de Ca l'Alzina Nou, aquesta casa estava envoltada d'una extensa superfície de conreus el 1956, la major part de la qual està ocupada actualment per boscos (veure 6.4). Al padró de Sant Celoni de 1936 apareix habitada per quatre persones (veure 6.3.5).

70. Bassa de Can Valls - Ca l'Alzina Vell

Prop del Suro Gros d'Olzinelles (7.3.2, núm. 2) hi ha aquesta antiga bassa que havia estat utilitzada per a regar els camps. M. i J. Oms ens ofereixen un testimoni excepcional sobre l'ús de la bassa a l'entrevista núm. 5 (veure 8.3.5).

71 Suport. de canal

Entre Can Draper i Ca l'Alzina Vell, prop de la llera de la riera d'Olzinelles, hi ha un revolt amb pedres grosses que fan de suport a un petit canal.

72. Vestigis del mas Cornadó

En aquest punt trobem els vestigis del mas Cornadó, esmentat en diverses ocasions per Llovera (2002): *El 1666 paga cinc mesures i mitja de civada (...) pel seu mas, aleshores l'anomenat mas Agustí de la Lloreda, probablement per diferenciar-lo del mas Cornadó o Agustí del Pont* (pàg. 84 i 85); *El mas Agustí del Pont, àlies Cornador, d'onze quarteres de sembradura* (pàg. 90); *El mas Colldeivira, unit al mas Cornador* (pàg. 90); *La casa s'anomena casa d'en Puigvert d'Agrafull (...) i havia estat de pertinences del mas Cornadó* (pàg. 98). Es desconeix la data en què fou abandonat.

73. Pedra Miradora

Al cim del turó situat al darrera de Ca l'Alzina Vell (veure núm. 2) hom creu que hi havia hagut algun monument megalític (Boada *et al.*, 1984; Llovera, 2002). La Maria Oms (f.o., 2006) explicà que al temps de la guerra civil, quan la seva família s'estava a Ca l'Alzina Vell i ella era una nena, s'hi va enfilat i des d'allà va veure algun bombardeig. Boada *et al.* (1984) informen que pujant al turó de la Pedra Miradora (73a), a uns 300 metres de la Pineda Plana i en situació S-SE, hi havia una pedra salera de granit (73b), en forma de casquet esfèric d'1,05 metres de diàmetre i 0,45 metres d'alçada (Boada *et al.*, 1984).

74. Font d'en Pedro

En aquest punt es troba la font d'en Pedro. Diverses fonts orals (R. Lleget i A. Pujol, f.o., 2006) ens n'han parlat, però no ha estat detectada durant el treball de camp.

75. Cadira de la Camps

A Ca l'Agustí, després de passar per la bassa de "La Maca", creuem el sot del Pi Forcat i ens enfilem per la Serra Pelada. Al marge d'un dels camins trobarem, una mica alçada, una curiosa peça de granit formada per dos cossos rodons, un més gros que l'altra. És la Cadira de la Camps. Sembla ser que té aquest nom perquè hi havia una senyora de Can Camps (veure núm. 38) que quan baixava a missa a l'església d'Olzinelles s'asseia a la pedra per reposar una estona (veure 7.3.6).

76. Forn de carbonet del "Frias"

Al marge dret de la pista que puja a la Plana d'en Móra des de la carretera d'Olzinelles hi ha un forn on en Frias va fer carbonet després d'una tallada d'alzines de la zona (J. Bonamussa, f.o., *com. pers.*). El forn, mig tapat pels esbarzers, consisteix en un forat rectangular excavat en el propi marge i una boca que dona al camí. Les restes de la tallada es posaven al forat, aquest es tapava amb una planxa de ferro i la boca es cobria amb terra; tot plegat per tal d'interrompre la combustió i carbonitzar la llenya.

77. Jaciment pre-romà de PuigCastell

Al Puig Castell, límit entre els termes de Sant Celoni i Vallgorguina, R. Pascual i J. Barberà hi realitzaren una petita campanya d'excavació l'any 1958. Al catàleg de patrimoni històric arquitectònic de Sant Celoni (Abril, 1992) hi trobem la descripció de les troballes. A l'estrat I, que es pot datar entre els segles II i I a. de C., van trobar

trossos de ceràmica artesana, de parets gruixudes i decorada amb cordons en relleu, i fragments de ceràmica feta amb torn, concretament restes de grans vasos semblants a altres jaciments ibèrics propers. A l'estrat II hi havia ceràmiques semblants, però la proporció de ceràmica artesana era superior a la industrial. Algunes de les peces tornejadades d'aquest estrat estaven decorades amb bandes horitzontals de pintura vermella, segons sembla identificables amb ceràmiques gregues importades de l'Àsia Menor trobades en jaciments del sud de França. Altres peces eren de ceràmica grisa àtica, possiblement dels segles VI i V a. de C. Finalment, a l'estat III únicament es va trobar un fragment de ceràmica industrial (s. VI a. de C.), mentre que la resta eren peces fetes a mà. Segons els autors de la troballa, possiblement l'establiment garantia el control d'una ruta comercial entre el mar i la vall mitjana de la Tordera (Abril, 1992).

78. Possible jaciment ibèric de Collserena

Abril (1992) informa que aquest possible assentament ibèric, situat damunt del Turó de la Central,⁶¹ no ha estat mai objecte d'una campanya d'excavació ni de cap estudi. Estaria envoltat per restes d'una possible muralla de pedra granítica i en algunes prospeccions incontrolades s'hi haurien trobat fragments ceràmics i altres elements.

79. Altres elements no localitzats

Per últim, s'inclouen en aquest punt alguns elements que encara no han pogut ser localitzats, però que se n'ha conegut l'existència a partir de diferents fonts: font de l'Alzina Rodona, font del Pi Forcat, font dels *platanos*, font del Racó, font de les nogueres del Parat, font dels Esqueis (J. Bonamussa, f.o., 2006).

7.3.2 Arbres monumentals, notables i singulars

Si bé és cert que l'edat i la forma d'un arbre depenen de factors biològics específics, també hi tenen una influència notòria les pràctiques de gestió forestal, el simbolisme de certs individus i la decisió de no tallar alguns exemplars. Aquesta doble natura que presenten els arbres monumentals, notables i singulars en llur estètica en justifica la inclusió com a categoria del patrimoni socioecològic. La base de dades de patrimoni socioecològic (annex IV) inclou tots els elements que es citaran a continuació, els quals han estat representats al mapa 9.7. Recentment s'ha elaborat a Sant Celoni un catàleg amb els arbres monumentals i singulars inclosos al terme municipal (Broncano, 2006). D'aquests, un total de 21 es troben inclosos a la vall d'Olzinelles, essent la finca de Can Valls on es concentra un major nombre d'arbres. A la taula 7.4 es dona una llista d'aquests arbres, incloent el nom, l'espècie, la categoria i la situació. D'altra banda, al llarg del treball de camp s'han identificat altres arbres que no es troben inclosos al catàleg, però que poden tenir interès històric, singularitat estètica o d'altres peculiaritats. La taula 7.5 enumera els arbres identificats incloent el nom, l'espècie i la situació. Posteriorment es fa una breu descripció de cadascun d'aquests.

⁶¹ El Turó de la Central correspon al Turó del Campament del mapa del Parc Natural del Montnegre Corredor de l'editorial Alpina (Esc. 1:25.000).

Taula 7.4. Arbres monumentals, notables i singulars catalogats de la vall d'Olzinelles.

Núm.	Nom	Espècie	Categoria	Situació
0	Roure de Can Draper	<i>Quercus humilis</i>	Notable	Can Draper (casa)
1	Suro de Can Draper (carretera)	<i>Quercus suber</i>	Singular	Ctra. Olzinelles
2	Suro gros d'Olzinelles	<i>Quercus suber</i>	Notable	Ctra. Olzinelles
3	Suro de la cruïlla de Can Pau Foguera	<i>Quercus suber</i>	Singular	GR 92, al trencant de Can Pau Foguera i Ca l'Arabia
4	Alzina de la Pega	<i>Quercus ilex</i>	Monumental	Font de la Pega
5	Pi insigne de Can Valls	<i>Pinus radiata</i>	Monumental	Pont de Can Valls
6	Pi Gros d'Olzinelles	<i>Pinus pinea</i>	Monumental	Ctra. d'Olzinelles
7	Pi de les tres branques	<i>Pinus pinea</i>	Notable	Camí de la Font del Pradelló
8	Faig del Pont de l'Aranyal	<i>Fagus sylvatica</i>	Notable	Pont de l'Aranyal
9	Plàtans de la Remor	<i>Platanus x hispanica</i>	Notable	Pont de l'Aranyal
10	Plàtans de la bassa de l'Aranyal	<i>Platanus x hispanica</i>	Notable	Bassa de l'Aranyal
11	Plàtans de la Pega	<i>Platanus x hispanica</i>	Singular	Font de la Pega
12	Roure del Quintà	<i>Quercus pubescens</i>	Notable	Finca de Can Valls
13	Aladern fals de Can Valls d'Olzinelles	<i>Phillyrea latifolia</i>	Monumental	Camí de Coll Butí
14	Lledoner de Can Valls d'Olzinelles	<i>Celtis australis</i>	Monumental	Jardí de Can Valls
15	Xop d'Olzinelles	<i>Populus nigra</i>	Notable	Riera d'Olzinelles
16	Castanyer del Gronxador	<i>Castanea sativa</i>	Notable	Camí de la Font de Lurdes
17	Cedre del Sot de l'Aranyal	<i>Cedrus deodara</i>	Notable	Sot de l'Aranyal
18	Cirerer de bosc del Sot de l'Aranyal	<i>Prunus avium</i>	Notable	Sot de l'Aranyal
19	Boix grèvol de Can Valls	<i>Ilex aquifolium</i>	Notable	Bassa de l'Aranyal
20	Vern d'Olzinelles	<i>Alnus glutinosa</i>	Monumental	Riera d'Olzinelles

Font: Elaboració pròpia a partir del catàleg d'arbres monumentals de Sant Celoni (Broncano, 2006). Al catàleg esmentat es pot consultar la descripció completa d'aquests arbres.

Taula 7.5. Altres arbres singulars de la vall d'Olzinelles.

Número	Nom	Espècie	Situació
21	Soques de pi pinyer	<i>Pinus pinea</i>	Ctra. d'Olzinelles
22	Roures de la Rectoria	<i>Quercus humilis</i>	Rectoria d'Olzinelles
23	Plàtan del safareig de la Rectoria	<i>Platanus</i> sp.	Rectoria d'Olzinelles
24	Faig de la font de l'Aranyal	<i>Fagus sylvatica</i>	Font de l'Aranyal
25	Pins pinyers de Can Valls	<i>Pinus pinea</i>	Can Valls d'Olzinelles
26	Suro de can Draper (casa)	<i>Quercus suber</i>	Can Draper
27	Pollancre de Can Joanic	<i>Populus nigra</i>	Torrent de Can Joanic
28	Eucaliptus de Ca l'Arabia	<i>Eucaliptus</i> sp.	Ca l'Arabia
29	Plàtans de Ca l'Agustí	<i>Platanus</i> sp.	Ca l'Agustí
30	Suro del GR 92	<i>Quercus suber</i>	GR 92, entre la Plana d'en Móra i Can Poliva
31	Pollancre del Sot del Pi Forcat	<i>Populus nigra</i>	Sot del Pi Forcat
32	Boix grèvol i avellaners del Sot del Pi Forcat	<i>Ilex aquifolium</i> <i>Corylus avellana</i>	Sot del Pi Forcat
33	Eucaliptus de Can Draper	<i>Eucaliptus</i> sp.	Can Draper
34	Magnòlia de Can Valls	<i>Magnolia grandiflora</i>	Can Valls
35	Acàcia de tres punxes de Can Valls	<i>Gleditsia triacanthos</i>	Can Valls
36	Evònim de Can Valls	<i>Evonimus europaeus</i>	Can Valls
37	Noguera negra	<i>Juglans nigra</i>	Bassa de Ca l'Aliva
38	Avellaner	<i>Corylus avellana</i>	Camí de la bassa de Ca l'Aliva
39	Trèmol de la bassa de Ca l'Aliva	<i>Populus tremula</i>	Bassa de Ca l'Aliva
40	Llorer reial de la bassa de Ca l'Aliva	<i>Prunus laurocerassus</i>	Bassa de Ca l'Aliva
41	Roure i suro de Can Basuny	<i>Quercus humilis</i> <i>Q. suber</i>	Proximitats Can Basuny
42	Suro del Fato	<i>Quercus suber</i>	Entre Can Poliva i la Plana d'en Móra
43	Pinastre amb fita de Can Draper	<i>Pinus pinaster</i>	Can Draper
44	Altres arbres no localitzats		

Font: Elaboració pròpia.

Figura 7.1: Mostra d'alguns arbres monumentals, notables i singulars de la vall d'Olzinelles. D'esquerra a dreta: pollancre de Can Joanic (núm. 27), eucaliptus de Can Draper (núm. 33) i suro de Can Draper (núm. 26)

Font: Fotografies I. Otero i S. Piqueras

21. Soques de pi pinyer

A la carretera d'Olzinelles, passats el safareig i la font de la rectoria (veure 7.3.1, núm. 13) en direcció a Ca l'Agustí, trobarem a mà esquerra dues soques de pins pinyers que van caure no fa pas molts anys, sembla que per l'efecte del vent. Des de la Rectoria es va sentir un fort espetec (R. Lleget, f.o., *com. pers.*).

22. Roures de la Rectoria

Sobre el cementiri d'Olzinelles, al marge de dalt de l'espai on se celebraven algunes festes d'Olzinelles, hi ha dos roures. Un d'ells és a tocar del camí que puja a Can Caseta. El segon, el més imponent, descansa sobre una gran soca. A l'esquerra hi ha la soca d'un tercer roure que va ser tallat (R. Lleget, f.o., *com. pers.*).

23. Plàtan del safareig de la Rectoria

Al costat de la font i el safareig de la Rectoria d'Olzinelles (veure 7.3.1, núm. 13) hi ha algun plàtan que recorda la filera que hi havia hagut al marge de la carretera (R. Lleget, f.o., *com. pers.*). Probablement es deu tractar d'un tany dels antics plàtans.

24. Faig de la font de l'Aranyal

Sobre la font de l'Aranyal (veure 7.3.1, núm. 8), després d'uns graons que pugen sot amunt, hi ha un bon exemplar de faig, un xic inclinat. No confondre amb el faig del Pont de l'Aranyal (taula 7.4, núm. 8)

25. Pins pinyers de Can Valls

Vorejant un dels camps de Can Valls, prop del camí que porta a la bassa de Ca l'Aliva, hi ha una imponent filera de pins pinyers.

26. Suro de Can Draper (casa)

Al marge dret del camí que porta des de Can Draper al pou de glaç, a l'alçada de l'entrada a la mina (veure 7.3.1, núm. 55), hi ha una alzina surera amb una soca força curiosa. No confondre amb el Suro de can Draper (taula 7.4, núm. 1).

27. Pollancre de Can Joanic

Prop dels vestigis de Can Joanic (veure 7.3.1, núm. 43) hi ha un alt pollancre, just en el punt on s'ajunten dos sots. El pollancre es troba en el punt d'unió de dues plantacions de plataners. A partir d'aquí, i seguint aigües avall, s'inicia una comunitat de bosc de ribera que segueix el torrent fins arribar a una nova plantació. Per arribar-hi, cal baixar pel vessant des del camí que porta de Can Pouplana a Can Silvestre i prendre un petit corriol que condueix fins al torrent de Can Joanic.

28. Eucaliptus de Ca l'Arabia

A l'entrada de Ca l'Arabia (veure 7.3.1, núm. 47), al costat del vell *Citroën*, hi ha un eucaliptus que encara sembla més gros si l'observem des de la feixa dels cirerers, sota la casa. La placeta central on es troba l'eucaliptus forma part del jardí del davant de la casa i compleix una funció ornamental. Es troba envoltat d'altres espècies introduïdes com el castanyer d'índies (*Aesculus hippocastanum*).

29. Plàtans de Ca l'Agustí

Podrem veure bé la dimensió d'aquests plàtans, situats a la part posterior de la casa principal de Ca l'Agustí, des del pou (veure 7.3.1, núm. 30). Des de l'era també s'observen bé, amb el Turó de l'Home al fons.

30. Suro del GR 92

Aquest arbre es troba al costat del sender de Gran Recorregut 92, prop de la Plana d'en Móra, al marge dret del camí en direcció al coll de Can Poliva. A la seva escorça hi ha la marca característica d'aquestes rutes excursionistes: una ratlla blanca i vermella. Es troba al centre d'un clap sense vegetació. Aquesta surera ha estat pelada i la seva escorça encara té el característic color vermellós. El fet que al seu voltant no hi hagi vegetació, fa pensar que es un lloc transitat habitualment, trepitjat per la gent que s'atura a fer una parada en el camí.

31. Pollancre del sot del Pi Forcat

Al bell mig del petit prat que es forma al sot del Pi Forcat, a l'alçada de la barraca on havia dormit algun bosquerol (veure 7.3.1, núm. 31), hi ha un pollancre força gros, encara sense fulles a finals de març. Per arribar-hi cal pujar des de Ca l'Agustí seguint el sot. Al final d'unes plantacions de plàtans i després d'una resclosa, s'arriba al prat.

32. Boix grèvol i avellaners del sot del Pi Forcat

Baixant des del pollancre descrit anteriorment pel Sot del Pi Forcat en direcció a Ca l'Agustí, ben a prop hi ha un boix grèvol força gros al costat del camí, i a la llera algun avellaner pleníssim de rebrots. Aquests formen part de la comunitat de bosc de ribera que segueix tot el torrent fins arribar al prat del sot del Pi Forcat, el qual es troba rodejat per un alzar amb sureres.

33. Eucaliptus de Can Draper

En aquest punt, prop del límit de l'àmbit d'estudi, hi ha un exemplar d'eucaliptus força alt que guaita els camps de Can Draper. Per arribar-hi, cal prendre el camí que surt del mas i que travessa els camps del marge esquerre de la riera, aigües amunt. L'eucaliptus es troba envoltat de plantacions de pinastre, per una banda, i de conreus, per l'altra.

34. Magnòlia de Can Valls

Al jardí de Can Valls hi ha un exemplar d'aquest arbre ornamental, de dimensions considerables.

35. Acàcia de tres punxes de Can Valls

També al jardí de Can Valls trobem un exemplar d'acàcia de tres punxes. Aquesta espècie, de la família de les lleguminoses, és originària d'Amèrica del Nord i té el tronc i les branques cobertes d'espines.

36. Evònim de Can Valls

Molt a prop de la carretera d'Olzinelles, al costat del camí que porta a Can Valls, s'hi pot trobar una petita localitat d'evònim.

37. Noguera negra

Al camí que porta de Can Valls a la bassa de Ca l'Aliva, a tocar de la bassa, trobem un exemplar de noguera negra, una juglandàcia originària de l'Amèrica del Nord.

38. Avellaner

Al camí de Can Valls a la bassa de Ca l'Aliva trobarem, al marge esquerra, un avellaner enorme, ple de rebrots.

39. Trèmol de la bassa de Ca l'Aliva

Situat en un dels marges de la bassa de Ca l'Aliva.

40. Llorer reial de la bassa de Ca l'Aliva

Situat en un dels marges de la bassa de Ca l'Aliva.

41. El roure i el suro de Can Basuny

Prop de Can Basuny, en un punt molt embardissat, trobem un roure i una surera en disposició gairebé perpendicular.

42. Suro del Fato

Perejaume (*com. pers.*) ens ha guiat cap a aquesta surera, la qual es troba en un dels trencalls que surten des del GR-92, a l'altura de Can Poliva.

43. Pinastre amb fita de Can Draper

Aquest pi pinastre es troba prop de Can Draper. Per arribar-hi cal prendre el camí que segueix el curs de la riera d'Olzinelles i passar els camps que es troben al marge dret aigües amunt. Passat el sot de la Remor i al final dels últims camps, es troba aquest pi en l'encreuament de dos camins. Al seu costat s'hi localitza una fita.

44. Altres arbres no localitzats

Per últim, s'inclouen alguns exemplars que es troben citats per Llovera (1992), que no han estat detectats durant el treball de camp però que són dins de l'àmbit d'estudi. Concretament, són l'arç d'Olzinelles (*Crataegus monogyna*), situat al torrent d'Olzinelles, prop de Ca l'Alzina Vell, i el Suro de la Plana (*Quercus suber*), a Can Plana. Llovera també esmenta alguns arbres que podrien ser dins de la zona d'estudi, tot i que la informació cartogràfica aportada no és suficient per a poder-ho assegurar: el Castanyer d'en Pere Joan (*Castanea sativa*), l'Arbre Estrany, l'Alzina Bonica (*Quercus ilex*) i el Suro del Roqueter (*Q. suber*) (Llovera, 1989). J. Oms (f.o., 2006) parla de l'Arbre Estrany i del sot que duu aquest nom (veure 8.3.3). El mapa del Parc Natural del Montnegre i el Corredor de l'editorial Alpina esmenta un arbre singular que tampoc ha estat localitzat: el Suro dels Músics (*Quercus suber*).

7.3.3 Hàbitats

Aquest és una altra dels grups que s'ha inclòs al patrimoni socioecològic de la vall d'Olzinelles. El concepte d'hàbitat fa referència al conjunt de condicions ambientals en què es desenvolupa la vida d'un ésser viu. El gradient de condicions ambientals que trobem a la natura dóna lloc a una diversitat d'hàbitats, la qual està estretament relacionada amb la diversitat d'espècies (Rodà, 1999). A l'escala de la recerca, és interessant integrar el concepte d'hàbitat al conjunt del patrimoni socioecològic, ja que té una naturalesa doble o híbrida. L'existència d'un hàbitat concret, és a dir, d'unes determinades condicions ambientals, és resultat d'una interacció entre factors biofísics i socioeconòmics. A la vall d'Olzinelles, per exemple, els conreus constitueixen un tipus d'hàbitat amb unes espècies de flora i fauna associades, que han estat generats per una combinació entre la temperatura i la pluviositat de la zona i les tècniques agrícoles aplicades, entre d'altres. És important remarcar que el manteniment de les espècies depèn del manteniment dels hàbitats i que aquest, al seu torn, depèn de la continuïtat del les condicions ambientals que l'han creat. Un cop considerada la importància dels hàbitats per al concepte de patrimoni utilitzat, en tant que construccions socioecològiques, cal veure quins hàbitats incloure al catàleg de patrimoni. Els hàbitats s'han dividit en funció de l'interès que poden suscitar a escala europea i l'interès que presenten des d'un punt de vista local o regional.

Els hàbitats d'interès comunitari

En aquesta categoria s'han inclòs els hàbitats d'interès comunitari definits a la Directiva d'Hàbitats que són presents a la vall d'Olzinelles. S'ha cregut oportú utilitzar aquests hàbitats perquè el fet que la legislació europea prevegi garantir la conservació d'una part significativa d'ells fa pensar la importància que la societat atorga a aquesta part del seu patrimoni. La Directiva d'Hàbitats (92/43/CEE del Consell)⁶², en la qual es basa la xarxa europea d'espais naturals protegits coneguda com a Xarxa Natura 2000, estableix que un hàbitat d'interès comunitari és aquell que compleix alguna de les següents característiques: trobar-se amenaçat de desaparició en la seva àrea de distribució natural en la Unió Europea; tenir una àrea de distribució reduïda a causa de la seva regressió o a causa de tenir una àrea reduïda per pròpia naturalesa, i ser exemples representatius d'una o diverses de les sis regions biogeogràfiques en què es troba dividida la Unió Europea,

⁶² Adaptada al progrés científic i tècnic per la Directiva 97/62/CE.

és a dir, l'alpina, l'atlàntica, la boreal, la continental, la macaronèsica i la mediterrània.⁶³ D'entre els hàbitats naturals d'interès comunitari, la Directiva defineix els hàbitats naturals prioritaris com aquells amenaçats de desaparició presents en el territori de la UE, la conservació dels quals suposa una especial responsabilitat per a aquesta a causa de la importància de la proporció de la seva àrea de distribució natural inclosa en el seu territori. A la vall d'Olzinelles hi ha identificats un total de cinc hàbitats d'interès comunitari, dels quals un és qualificat com a prioritari (taula 7.6). Per conèixer les característiques i la distribució espacial d'aquests hàbitats, consultar l'apartat 6.2 referent a cobertes del sòl i flora. Al mapa 9.1, els alzinars, les suredes i les àrees de castanyers estan representats com a categories individuals, mentre que les vernedes es troben incloses als boscos de ribera. El roure africà es troba dispers en boscos amb presència d'altres espècies de roure.

Taula 7.6. Hàbitats d'interès comunitari presents a la vall d'Olzinelles

Hàbitat	Codi	Prioritari
Alzinars i carrascars *	9340	No
Castanyedes antigues	9260	No
Rouredes ibèriques de roure valencià (<i>Quercus faginea</i>) i roure africà (<i>Q. canariensis</i>)**	9240	No
Suredes	9330	No
Vernedes i altres boscos de ribera afins (Alno-Padion)	91E0	Sí

Font: Elaboració pròpia a partir de la Cartografia d'hàbitats d'interès comunitari de Catalunya. Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya. Nota: el codi és el que estableix la Directiva d'Hàbitats. * Només hi són presents els alzinars. ** Només hi és present el roure africà.

Els hàbitats d'interès local i regional

La vall d'Olzinelles presenta alguns tipus d'hàbitats d'interès local i regional, per diferents motius que es comenten a continuació. Probablement els conreus són els hàbitats més destacats d'aquesta segona categoria. En un context nacional de pèrdua de pes específic del sector primari, el progressiu abandonament de les activitats agrosilvopastorals tradicionals en molts espais naturals està comportant una homogeneïtzació del paisatge, amb la pèrdua d'espais oberts (camps i pastures) i l'augment de la tessell·la forestal (Rodà, 1999). La pèrdua de conreus ha estat detectada a la zona d'estudi, tal com s'ha demostrat a l'apartat 6.4. Els canvis en el paisatge, units a la major freqüentació humana dels espais naturals i a la presència d'infraestructures properes als boscos, sembla ser la causa de l'aparició dels grans incendis forestals. D'altra banda, la pèrdua de conreus en algunes zones de muntanya mediterrània ja hauria causat una disminució d'algunes espècies associades a aquests espais (Boada, 2002). A més, la pèrdua d'heterogeneïtat d'hàbitats pot haver ocasionat, en algunes zones de Catalunya, una disminució de les espècies ecotòniques, és a dir, aquelles que es beneficien de l'existència d'una zona de contacte entre dos hàbitats o ecotó. Tal com

⁶³ Font: Cartografia d'hàbitats d'interès comunitari de Catalunya. Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya.

s'ha dit al capítol 6.4, al Parc del Montnegre i el Corredor, gran part de les espècies i comunitats més valuoses pel que fa a la conservació tenen com a hàbitat els espais oberts (Bombí, 2005), entre els quals hi ha els conreus. Per últim, la desaparició d'un conreu o d'una pastura pot ser considerat una pèrdua d'informació cultural i de valor estètic. Aquest punt és perfectament exemplificat amb la possible desaparició de la vinya de Can Pau Foguera, la darrera que ha romàs fins a l'actualitat. Per tot plegat es considera que els conreus, un 3% de l'àmbit d'estudi, poden ser considerats hàbitats d'interès local i regional. Per consultar les característiques i la distribució espacial dels conreus vegeu l'apartat 6.2 i el mapa 9.1

Els claps de cirerer de bosc (*Prunus avium*), localitzats a la finca de Can Basuny, són un altre dels hàbitats que poden considerar-se d'interès local i regional. Les poblacions de cirerers són gestionades com a bosc alt regular per a la producció de fusta noble de qualitat destinada a fusteria i ebenisteria. El torn de tala previst per aquesta espècie és de 60 anys i el diàmetre de tallada és superior als 45 cm.⁶⁴ Cal remarcar que a les zones aptes per a la introducció del cirerer es preveu eliminar les soques de castanyer i els peus d'alzina i roure que competeixin amb els de cirerer, per tal d'afavorir-ne el creixement. Per consultar la distribució espacial d'aquests hàbitats vegeu l'apartat 6.2 i el plànol 9.2. Per últim, s'han considerat d'interès local i regional les poblacions espontànies de llorer (*Laurus nobilis*) de la Vall d'Olzinelles.

A. Llorers de Can Pota/Can Camps: Aquesta localitat de llorers es troba en el camí que porta de Can Pota a Can Camps. Es troben situats al marge dret del camí, en direcció a Can Camps, en un petit sot que creua el camí. Les aigües d'aquest sot van a parar al torrent de Can Joanic. Aquest grup de llorers, format per menys d'una desena d'individus, es troba seguint el curs del sot, envoltats de boscos mixts d'alzina i surera.

B. Llorers de Cal Paraire/Can Fèlix: Aquestes dues localitats (B1 i B2) es troben en ambdues bandes del camí que va de Cal Paraire a Can Fèlix, properes als dos sots que travessen el camí. Per veure-les cal allunyar-se uns pocs metres del camí, vessant amunt i vessant avall. Tot i situar-se dins la coberta de bosc mixt d'alzina i surera, es troben envoltades d'alguns roures i de plàtans.

C. Llorers del Torrent de Can Joanic: Aquestes localitats estan situades al Torrent de Can Joanic. La primera d'elles (C1) està associada a uns exemplars de robínia (*Robinia pseudoacacia*), i per arribar-hi cal prendre algun dels camins que porten fins a les plantacions de pins insignes situades al llarg del torrent. L'altra localitat (C2) es troba més avall de l'anterior; cal seguir el mateix camí que porta a través del torrent de Can Joanic a la bassa de Can Puravia (veure 7.3.1, núm. 44). Aquest és un clap important de llorers, format per més d'una desena d'individus, que segueix les aigües del torrent i que dona continuïtat a la localitat anteriorment citada.

D. Llorers del Sot de la Font del Pradelló: Aquesta localitat de llorers es troba en el camí que porta a la Font del Pradelló (veure 7.3.1, núm. 12) i que surt de la carretera d'Olzinelles (BV-5112). Els arbres se situen al llarg del torrent que queda al marge esquerre del camí, pujant cap a la font. Els llorers es troben enmig d'una comunitat d'alzinar, acompanyats d'altres arbres catalogats com a notables com el Pi de les Tres Branques o el Castanyer del Gronxador (veure 7.3.2).

⁶⁴ Font: Pla Tècnic de Gestió i Millora Forestal de Can Basuny-La Quela. Centre de la Propietat Forestal, 1998).

E. Llorers de la bassa de la rectoria: Prop de la bassa de la rectoria (veure 7.3.1, núm. 19) hi ha aquesta localitat de llorers, que sovint són tallats per a vendre'ls per a la festa de Rams (R. Lleget, f.o., *com. pers.*).

7.3.4 Espècies

Tot i que el procés d'aparició de noves espècies al planeta (especiació) es dona per a través de la selecció natural i de l'especiació geogràfica (Boada i Gómez, 2003), i per tant, és un fenomen estrictament biofísic, la flora i la fauna d'un indret també tenen una important dimensió socioeconòmica i cultural. Tal com s'ha dit al capítol 6.2.1, les ciències ambientals estudien la biodiversitat en la seva dimensió socioecològica. Un concepte que permet articular els vessants biològic i cultural de la biodiversitat és el de *distància de fuga*, definit com la distància màxima a la qual una determinada espècie animal deixa apropar la silueta humana (Boada, 1990). Una distància que varia en funció de l'espècie i de la pressió cultural a què ha estat sotmesa secularment. L'aplicació de contactes cruents –mètodes de captura en el medi aquàtic i formes de caça vigents i arcaïques, entre d'altres- sobre la fauna de forma sostinguda al llarg de la història ens pot fer entendre el nínxol ecològic i el comportament de moltes espècies. Les espècies amb un major nivell d'afectació són aquelles que han estat sotmeses a una forta pressió cinegètica per part de la població local, les considerades d'alguna manera competidores o antagoniques per part de la població rural, especialment els carnívors i els rapinyaires, i aquelles que per raons diverses, com por o fàstic, suscitaven reaccions d'antipatia (Boada, 1990). Així, Per evitar el contacte amb l'espècie humana, algunes espècies de mamífers han adoptat hàbits nocturns, com el senglar (*Sus scrofa*) o la geneta (*Genetta genetta*), o crepusculars, com el conill (*Oryctolagus cuniculus*), tot i que no presenten destacades adaptacions biològiques a la foscor. La perdiu (*Alectoris rufa*), espècie associada a espais oberts des d'un punt de vista etològic, pot emboscar-se quan comença la temporada de caça. Aquests desplaçaments etològics d'espècies cinegètiques reflexarien la significació lúdica i evasiva que té la caça pel món pagès, que troba en aquesta pràctica un dels seus principals lleures, així com la significació tròfica que ha tingut secularment en el territori rural (Boada i Otero, 2006).

D'altra banda, és ben sabut que alguns elements de la biodiversitat tenen una forta càrrega cultural. Mentre que algunes espècies han estat tradicionalment associades a les bones condicions del seu entorn per la cultura rural, com la salamandra (*Salamandra salamandra*), d'altres generen un fort rebuig cultural degut al seu infortuni estètic i a la manca d'utilitat per a la població urbana, com el gripau comú (*Bufo bufo*). D'altres, en canvi, han generat interpretacions fantasioses, com el tritó verd (*Triturus marmoratus*). A més, l'enorme presència de la biodiversitat en la cultura es pot copsar pel gran nombre de paraules i expressions relacionades amb la flora i la fauna. A una escala mundial, alguns autors com Víctor Toledo (1999), afirmen que la diversitat biològica i la diversitat cultural (diversitat de llengües) tenen una correlació espacial, de la qual es deriva la importància dels pobles indígenes i dels coneixements i cultures locals per a la conservació de la biodiversitat. Els discursos més innovadors sobre la doble naturalesa de la biodiversitat, concretament de l'avifauna, afirmen que els ocells no són únicament natura. Segons Tàbara (2005), les aus s'estan convertint, en la configuració de la reforma ambiental, en el que Bruno Latour anomena “quasi-objectes” o “quasi-subjectes”. Els ocells estarien “implicats” en els discursos sobre el medi ambient no només com a objectes passius sinó com a “agents” naturals actius. Llurs vides i hàbits instintius tenen la indiscutible capacitat d'informar i inclús d'influir –tant científicament

com moralment- en la voluntat humana (Tàbara, 2005). Els ocells, doncs, poden ser considerats híbrids que no són ni natura ni cultura, sinó les dues coses alhora.

S'ha vist com els elements de biodiversitat tenen una naturalesa socioecològica, i per tant les variacions en la biodiversitat –aparició i desaparició d'espècies o variació de les poblacions d'una zona- es poden considerar canvis ecològics i canvis socials. El seguiment de la biodiversitat, doncs, va molt més enllà de la simple obtenció d'informació biològica: ens dóna informació sobre aspectes socioecològics de la comunitat que hi interacciona, tal com s'ha vist a l'apartat 6.5. Aquesta reflexió fa que es puguin considerar algunes de les espècies de la vall d'Olzinelles com un grup del seu patrimoni socioecològic, tradicionalment considerat exclusivament patrimoni "natural". Així, les espècies de fauna descrites a l'apartat 6.2.4 (un total de 121) poden ser incorporades al patrimoni socioecològic de la vall d'Olzinelles: 9 espècies d'amfibis i 10 espècies de rèptils (taules 6.9 i 6.10), quatre espècies de peixos, 75 espècies d'ocells (taules 6.11, 6.12 i 6.13) i 23 espècies de mamífers (taules 6.14 i 6.15). A l'annex IV no s'ha inclòs la llista de fauna vertebrada perquè es troba a la memòria, en el punt indicat.

Pel que fa a la flora, el criteri per incloure algunes espècies al catàleg de patrimoni socioecològic no és tant clar. El pla de conservació de la flora vascular al Parc del Montnegre i el Corredor, estableix, en tot l'àmbit del parc, cinc espècies com a tàxons prioritaris, ja que tenen en aquest espai alguna de les úniques localitats conegudes als Països Catalans. Així, la seva afectació o pèrdua representaria una pèrdua significativa dels efectius poblacionals o una recessió apreciable en l'àrea de distribució d'aquestes espècies (Gutiérrez, 2005). D'aquestes, l'única citada a la vall d'Olzinelles és *Galium scabrum*, del quals s'han identificat dues localitats en dues obagues entre Can Pau Foguera i Ca l'Agustí. Segons els criteris de la Unió Internacional per a la Conservació de la Natura, aquesta espècie és considerada vulnerable i, segons Bolòs, raríssima (Gutiérrez, 2005). D'altra banda, l'existència d'algunes places carboneres a la vall d'Olzinelles, fa pensar que seria possible la presència de *Geranium lanuginosum*, geraniàcia raríssima associada als punts on s'havia fet carbó. Ara bé, segons Gutiérrez (2005), no s'han tornat a trobar les localitats clàssiques d'aquesta espècie al Montnegre i el Corredor.

7.3.5 Varietats genètiques d'origen agrícola

Al costat de la diversitat d'hàbitats i d'espècies trobem un tercer nivell de biodiversitat, la diversitat genètica, que fa referència a la variabilitat genètica que trobem dins de cada espècie. Tot i que la diversitat genètica està mundialment acceptada com un dels components de la biodiversitat,⁶⁵ la seva concepció és sovint dispersa i el seu estudi es troba parcel·lat en diferents disciplines en funció de l'aplicació final a assolir: farmacològica, de millora agrària, etc. (Boada i Cómez, 2003). En el cas de les plantes vasculares, una font de variabilitat genètica és la selecció i la conservació de genotips que les pràctiques agrícoles tradicionals han anat aplicant al llarg de la història sobre les espècies vegetals d'interès per a l'agricultura. Aquesta selecció s'ha fet per diferents motius, com la millora de les propietats organolèptiques o l'augment de la resistència al clima local i a les plagues. D'altra banda, l'activitat ramadera també ha anat practicant una selecció de genotips en espècies de bast o de producció d'aliments. La varietat genètica que resulta de l'activitat primària té una doble naturalesa i constitueix un nou

⁶⁵ El Conveni sobre Diversitat Biològica de les Nacions Unides, sorgit de la Cimera de la Terra de Rio de Janeiro, Brasil (1992), reconeix la diversitat genètica com un dels nivells de biodiversitat.

grup de patrimoni socioecològic. Les anomenades varietats tradicionals o locals d'una regió, adaptades al medi i amb propietats organolèptiques diferenciades, són un altre testimoni de la hibridació entre els fenòmens biofísics i els fenòmens humans. A més, degut al caràcter històric de la selecció genotípica, representen la cristallització d'un coneixement local i una cultura transmesa de generació en generació. De manera que quan es produeix la desaparició d'una varietat tradicional no només es perd biodiversitat, sinó també cultura i història.

Al capítol dedicat a la història ambiental de la vall d'Olzinelles (veure 6.3) s'ha vist la gran importància de l'activitat forestal per a l'economia dels propietaris i els treballadors dels masos en els darrers segles. Tot i el predomini d'aquesta per sobre de l'activitat agrícola, aquesta també hi ha estat present i la seva activitat ha conservat algunes varietats al llarg de la història. No obstant, degut a la gran superfície del nostre estudi i la prioritització d'alguns objectius de recerca, no s'ha pogut catalogar la diversitat genètica de forma exhaustiva. S'han recollit algunes informacions que poden resultar útil per a futurs estudis que es plantegin la detecció i conservació de varietats genètiques presents a la vall d'Olzinelles. Seguint la classificació proposada a la taula 7.2, en primer lloc s'enumeren els arbres fruiters trobats prop dels masos, que podrien ser susceptibles de ser estudiats en el futur per a determinar-ne la varietat. En els casos en què s'ha pogut conèixer la varietat, també s'ha anotat. En segon lloc apareixen les varietats de ceps que hi ha a la vinya de Can Pau Foguera.

Taula 7.7: Varietats genètiques d'origen agrícola de la vall d'Olzinelles

Categoria	Núm.	Nom comú	Nom científic	Peus	Varietat	Localització
5.1 Fruiters	1	Cirerer	<i>Prunus avium</i>	10	Cor de colom	Can Pau Foguera
	2	íd.	íd.		D'en Roca	íd.
	3	Figuera	<i>Ficus carica</i>	2	De figues negres	íd.
	4	íd.	íd.	1	De figues blanques	íd.
	5	Presseguer	<i>Prunus persica</i>	2	De "mullàs"	íd.
	6	íd.	íd.	3	De vinya	íd.
	7	Perera	<i>Pyrus communis</i>	3	De peres d'aigua	íd.
	8	íd.	íd.	1	De peres llimoneres	íd.
	9	íd.	íd.	1	Exemplar de més de 100 anys (†?)	íd.
	10	Ametller	<i>Prunus amygdalus</i> var. <i>dulcis</i>	1 (i 1†)		íd.
	11	Taronger	<i>Citrus sinensis</i>	1		íd.
	12	Llimoner	<i>Citrus limon</i>	1		íd.
	13	Olivera	<i>Olea europaea</i>	8 o 9	"Rebequines" (arbequines)	íd.
	14	íd.	íd.	1	D'olives més grosses	íd.
	15	Prunera	<i>Prunus domestica</i>	1	De prunes blanques	íd.
	16	Noguera	<i>Juglans regia</i>	1		íd.
	17	Nesprer	<i>Eriobotrya japonica</i>	2		íd.
	18	Codonyer	<i>Cydonia oblonga</i>	1 (desapar.)		íd.

	19	Pomera	<i>Malus domestica</i>	Diverses (desapar.)	De pomes aspres, per al bestiar	íd.
	20	Cirerer	<i>Prunus avium</i>	Diversos		Ca l'Arabia
	21	Pomera	<i>Malus domestica</i>	Diversos		íd.
	22	Ginjoler	<i>Ziziphus jujuba</i>	2		Ca l'Alzina Vell
	23	Caqui	<i>Diospyros kaki</i>	1		Can Caseta
	24	Figueres	<i>Ficus carica</i>	Diverses		Ca l'Agustí
5.2 Ceps	25	Cep	<i>Vitis vinifera</i>	En queden pocs	Garnatxa	Can Pau Foguera
	26	íd.	íd.		Pansa	íd.
	27	íd.	íd.	Són els més abundants	D'en Riera	íd.
	28	íd.	íd.	2	Moscatell	íd.

Font: Elaboració pròpia. A partir d'A. Travessa (*com. pers.*) per a les varietats de Can Pau Foguera.

7.3.6 Llegendària i històries significatives

A l'extrem immaterial de la classificació de patrimoni socioecològic proposada (taula 7.2) hi ha el grup de llegendària i històries significatives de la vall d'Olzinelles. Aquest grup està integrat per llegendes que s'expliquen sobre la vall d'Olzinelles i històries que no arriben a ser llegendes però que es detecten amb certa freqüència en entrevistes i converses amb la població local, així com també els personatges que en elles apareixen. Una llegenda és una narració, oral o escrita, d'aparença més o menys històrica, però amb una major o menor proporció d'elements imaginaris. Les històries tenen una menor càrrega imaginària, tot i que també han passat per la subjectivitat de la persona al llarg de la configuració del record de l'experiència viscuda. En un entorn rural, les històries i les anècdotes que s'expliquen sempre fan referència a algun aspecte del sistema socioecològic en el qual es desenvolupa la vida dels habitants de la zona: la garsa, la bóta de vi, el mas, els bosquerols...

Llovera (2002, p. 195) explica una història, recollida dels amos de Can Pau Foguera, que diu que l'hereu d'una rica casa d'Olzinelles va anar al mercat de Sant Celoni i va vendre dos bous per un bon preu. Un parell de lladregots, que van veure el tracte, van decidir anar ràpidament cap a Olzinelles per fer-se amb els diners i van esperar-lo en un revolt proper a Can Móra (veure 7.3.1, núm. 48). Quan el negociant hi va arribar li barraren el pas i li demanaren els diners. Però l'hereu ja no els duia, ja que havia passat per una altra casa per apagar un deute. Els lladregots frustrats el van despullar, el van posar dins d'una bóta de vi que van trobar i la van fer rodolar sot avall. Sembla ser que des d'aquell dia el sot s'anomena "de la Bóta". Aquesta mateixa història ens ha estat explicada per Josep Bonamussa (f.o., *com. pers.*) amb alguna variació. Una altra llegenda que s'explica a la Vall d'Olzinelles és la de Sant Esteve d'Olzinelles i la garsa. Sembla ser que durant una processó de festa major que se celebrava pels volts de l'església d'Olzinelles, una garsa defecà sobre la calba de Sant Esteve, que fins aquell moment estava tot cofoi i orgullós a la processó. Bo i enrabiad, va proclamar que desterrava les garses del seu terme degut al poc respecte que li havien tingut. I així fou com les garses desaparegueren per sempre més del terme d'Olzinelles. Aquest relat ha estat recollit de Lluçia Teixidor, antic masover de Can Valls, per J. González i J. Estival

(1991) i ens ha estat explicada per A. Pujol i R. Lleget, masovers de la rectoria (f.o., *com. pers.*). Abril *et al.* (1995) afegeixen que a Campins s'explica una altra versió que complementa la llegenda: els sants patrons d'Olzinelles i Campins van arribar a un acord, i les garses d'Olzinelles van fugir per establir-se a Campins, per això allà n'hi ha tantes. El fet que a la Vall d'Olzinelles no s'acostumin a veure garses és força curiós. Cal dir, però, que tot pujant al forn de Can Caseta (veure, 7.3.1, núm. 29), ens ha semblat sentir un cant de garsa (*Pica pica*). Podria tractar-se d'un nou desafiament a l'autoritat del Sant o bé estàvem davant d'una manifestació del canvi global?

La història del saqueig de Ca l'Alzina Vell per part de Pep Rebec es troba recollida a Boada *et al.* (1984). Es diu que en Pep el Rebec, l'últim lladre de camí ral, es va presentar a Ca l'Alzina Vell (veure 7.3.1, núm. 2). Els senyors de la casa s'havien pogut amagar a la galeria que hi havia al darrera del celler (veure 7.3.1, núm. 1), però en Pep el Rebec els tragué d'allí perquè una germana seva, que havia servit a Ca l'Alzina Vell, li havia parlat d'aquest amagatall. El lladre, per tal que els amos li diguessin on estaven amagats els diners, va agafar una minyona, la va penjar dels clemàstecs i la va anar cremant poc a poc. Com que els amos no xerraven, en Pep el Rebec va agafar l'hereu i li feu el mateix. L'hereu de seguida revelà l'amagatall dels diners i els bandolers van poder marxar amb les butxaques plenes. Sembla ser que poc després d'aquest saqueig en Pep el Rebec era detingut i executat a les forques de Sant Celoni (Boada *et al.*, 1984). J. Oms, antic rematant de Sant Celoni, ens explica una anècdota divertida (J. Oms, f.o., 2006). L'Ignasi Cornet era un militar nascut a Balsareny que s'havia casat amb la Josepa Domènech, una de les propietàries de Ca l'Agustí.⁶⁶ Quan els homes que treballaven a la finca ja podien plegar o anar a dinar, ell tocava la corneta. *A la millor els que treballaven a bosc ja eren al feto, i ell tocava la corneta volent dir "Ja podeu plegar", i ja havien plegat!* Els que treballaven als camps, en canvi, els tocava esperar el so de la corneta, ja que des de Ca l'Agustí els veia i no podien plegar abans (J. Oms, f.o., 2006). El mateix J. Oms explica una anècdota sobre el vell *Citröen* que hi ha a Ca l'Arabia (veure 7.3.1, núm. 47). En Pere Arabia, l'anterior propietari, no el conduïa pas el cotxe, el portava el nét o el nebot, *I té una cosa aquest cotxe, quan arriba a un sot, el para i l'aixeca enlaire perquè no toqui a terra!* li deia en *Peret* Arabia al Josep (J. Oms, f.o., 2006, vegeu 8.3.3).

Alfaras (1993, p. 62) explica que durant la Dictadura de Primo de Rivera, quan Sant Celoni i Olzinelles eren dos municipis separats, el municipi de Sant Celoni feia pagar a qui hi entrava vi o carbó. Els funcionaris municipals encarregats de cobrar els drets d'entrada de certs articles i l'oficina on aquests operaven reben el nom de "burots". S'explica que al límit entre els dos municipis, al pont de la Tordera, va arribar en Vinyets de la banda de Can Draper, al terme d'Olzinelles, amb una garrafa de vi. En *Piquín*, el burot de l'altra banda, ja es disposava a cobrar-li l'entrada del vi, però en Vinyets, aturat abans de creuar el pont, li va dir que no li pagaria pas. El *Piquín*, és clar, li va dir que si l'entrava sense pagar li prendria la garrafa. Així les coses, en Vinyets deixà la garrafa, creuà el pont i se n'anà a casa. Poc després tornà amb un bon berenar i creuà de nou el pont. Ja a l'altra banda, començà a berenar entre trago i trago de vi... fins a deixar-ne la garrafa buida. Aleshores creuà de nou el pont i li digué a en *Piquín*: *Apa! Pren-me'l, el vi! No t'he dit que l'entraria sense pagar?* (Alfaras, 1993). Hem sentit de Josep Bonamussa, que durant una colla d'anys va viure a la masoveria de Ca l'Agustí, una altra versió d'aquesta història, que afegeix que la garrafa tenia quatre litres

⁶⁶ Font: Padró municipal dels veïns i domiciliats de Sant Celoni (1936). ASC (caixa 123).

de vi (J. Bonamussa, f.o., *com. pers.*). El mateix J. Bonamussa, explica d'on ve el nom de "Cadira de la Camps", un curós bloc de granit descrit a l'apartat 7.3.1 (núm. 75): *Hi havia una senyora de Can Camps (...) jo no l'havia aconseguida, en aquell temps baixaven a missa aquí a Alzinelles, i és clar, quan passava per aquí es posava a seure a la pedra aquesta, per reposar una mica. I sempre més n'han dit la Cadira de la Camps* (J. Bonamussa, f.o., *com. pers.*).

7.3.7 Elements desapareguts

La inclusió d'elements desapareguts al conjunt de patrimoni socioecològic d'Olzinelles significa anar una mica més enllà en la caracterització del concepte i donar-li, si cap, més dimensió històrica, ja que es tracta d'elements arquitectònics que han desaparegut però que han estat detectats en diversos fonts documentals per part d'alguns autors, o bé que estan gravats a la memòria col·lectiva. La taula 7.8 aporta informació sobre aquests elements, principalment antics masos. A més del número de catàleg, el nom i el tipus de l'element, la taula dona alguna informació referent a aquest i en cita la font d'on s'ha conegut la seva existència.

Taula 7.8. Elements desapareguts de la Vall d'Olzinelles

Núm. catàleg	Nom	Tipus	Informació	Font
1	Mas Parat	Mas	Prop de la Font del Parat, en un turonet al marge de la plantació de pins.	J. Bonamussa (f.o., <i>com. pers.</i>)
2	Mas Terrés	Mas	El 1778 pertanyia a Ca l'Agustí.	Llovera (2002, p. 85)
3	Mas Prat	Mas	El 1778 pertanyia a Ca l'Agustí.	Llovera (2002, p. 85)
4	Mas Coldevira	Mas	El 1778 pertanyia a Ca l'Alzina.	Llovera (2002, p. 90)
5	Mas Traver	Mas	El 1778 pertanyia a Ca l'Alzina.	Llovera (2002, p. 90)
6	Mas Clos	Mas	El 1778 pertanyia a Ca l'Alzina.	Llovera (2002, p. 90)
7	Mas Oller	Mas	El 1778 pertanyia a Ca l'Alzina.	Llovera (2002, p. 90)
8	Mas Bacó	Mas	L'any 1778 pertanyia a Can Valls.	Llovera (2002, p. 100)
9	Mas Quintanella	Mas	L'any 1778 pertanyia a Can Valls.	Llovera (2002, p. 101)
10	Mas Plana de Gratallops	Mas	L'any 1778 pertanyia a Can Camps.	Llovera (2002, p. 94)
11	Mas Garrell	Mas	Situat sobre el turonet del pou de glaç de Can Draper. Des de finals de 1800 és absorbit pel mas Draper.	Llovera (2002, p. 96). Altres fonts: Pla (1985) i Abril (1992)

12	Can Gurgui	Mas	Situat prop de Ca l'Alzina Nou, enderrocat entre 1957 i 1970.	J. Oms (f.o., <i>com. pers.</i>), amillament d'Olzinelles de 1862
13	La Cantina Nova	Cantina	Situat on ara hi ha l'autopista, al límit entre els termes municipals de Sant Celoni i Olzinelles. Enderrocat per la construcció de l'autopista cap al 1968.	Diverses fonts
14	La Cantina Vella	Cantina	Situat on ara hi ha l'autopista, al límit entre els termes municipals de Sant Celoni i Olzinelles. Enderrocat per la construcció de l'autopista cap al 1968.	Diverses fonts
15	Forn de calç de Ca l'Agustí	Forn de calç	Situat darrera la casa i prop del torrent	Llovera (2002, p. 159)

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts citades a la taula.

7.3.8 Altres

Per últim, sota la categoria “altres” s’ha agrupat un conjunt heterogeni d’elements de patrimoni socioecològic. En alguns casos (eines i topònims) es fa un petit recull de la informació de què es disposa, ja que l’abast i la temàtica de la recerca no ha permès estudiar-los amb detall. Per a l’estudi del coneixement tradicional s’ha dedicat un capítol sencer (veure capítol 8). Les eines del sector primari són els elements a través del qual s’exerceix l’activitat humana al metabolisme de l’ecosistema a través del treball primari i de primera transformació, de manera que poden ser considerades com a patrimoni socioecològic. A Can Pau Foguera es conserva un forn de pa, una premsa de raïm amb els tascons, un cub, diverses portadores i bótes, algun bocoi, un trull, trampes per a caçar ocells, fangues, aixades, el pot que contenia el sulfat de coure per a la vinya, etc. A Can Draper hi ha bótes de vi, portadores, un cub, fustes per a penjar els embotits del porc i l’assecador del gra. A Can Xic Nanes es conserva una premsa de raïm i una pastera per a fer el pa. A Can Valls hi ha un carro matrícula “San Celoni. B-116 Agrícola” i a l’antic edifici per a emmagatzemar-los encara n’hi ha algun en descomposició. Respecte els topònims, en moltes ocasions reflecteixen activitats primàries d’apropiació de la natura, com els estellers de Can Valls, on s’anaven a estellar els buscallis després de les campanyes de llenya (Portals, 1998). Es pot trobar un extens recull toponímic a Llovera (1992).

8. EL CONEIXEMENT TRADICIONAL I LES FONTS ORALS DE LA VALL D'OLZINELLES

8.1 Consideracions prèvies

La importància de tenir en compte el coneixement tradicional i les fonts orals en l'anàlisi socioecològic dels canvis en els usos i les cobertes del sòl ja és reconeguda i recolzada per un nou marc conceptual, tal com s'ha vist al capítol quatre. No obstant, l'aplicació d'aquesta renovada visió epistemològica en una metodologia concreta que compili el coneixement tradicional i les fonts orals i els integri a d'altres fonts per a l'estudi ambiental encara es troba en un estat embrionari. En primer lloc caldria aclarir què entenem per coneixement tradicional i per fonts orals. El coneixement tradicional fa referència al conjunt de pràctiques i estratègies d'apropiació i gestió dels recursos naturals de la població (rural) d'una zona, transmeses de generació en generació generalment de forma empírica i oral. Les fonts orals són persones que aporten el seu testimoni sobre diferents moments històrics que han viscut i sobre diferents aspectes d'interès per a la recerca socioecològica. Generalment les persones posseïdores i usuàries de coneixement tradicional aporten alhora informació històrica que, tractada amb rigor i degudament contrastada, pot ser utilitzada com a font per a l'anàlisi històrica. A continuació es dona un cop d'ull a algunes experiències que tenen lloc en diferents punts del món i del país que, lluny de ser una aproximació exhaustiva a l'estat de la qüestió, pot servir per aportar algunes idees per al desplegament metodològic.

Pel que fa al coneixement forestal tradicional relacionat amb els boscos, destaquen la tasca de la Unió Internacional d'Organitzacions de Recerca Forestal (IUFRO), una xarxa mundial per la cooperació en la ciència dels boscos. Un dels seus grups de treball (*Task Force on Traditional Forest Knowledge*) està dedicat exclusivament al coneixement forestal tradicional, per al qual proposen la següent definició: “un cos acumulatiu de coneixement, pràctiques i creences, transmès culturalment al llarg de generacions i que evoluciona en un procés adaptador, sobre la relació que mantenen els éssers vius (incloent els humans) entre ells i amb el seu ambient forestal”.⁶⁷ Aquest coneixement és ja reconegut i respectat per la comunitat internacional, que reconeix les pràctiques tradicionals de les comunitats indígenes i locals com una forma de gestió forestal sostenible. La protecció, documentació i utilització del coneixement forestal tradicional és objecte de discussions i debats en diferents organitzacions internacionals, com la UNESCO, el Fòrum de les Nacions Unides sobre Boscos (UNFF), el Conveni de les Nacions Unides per a la Lluita contra la Desertificació (UNCCD) i el Conveni sobre Diversitat Biològica (CDB)⁶⁸. Amb aquestes premisses, l'objectiu del grup de treball de la IUFRO és “augmentar el coneixement de les interrelacions entre el coneixement tradicional i el coneixement formal (científic) sobre boscos i catalitzar aplicacions sinèrgiques potencials per a la gestió forestal sostenible”⁶⁹, i per tal d'acomplir-lo està redactant un informe sobre l'estat de la qüestió. A més de la tasca de la IUFRO, podem citar algunes investigacions interessants que tracten, des de diferents punts de vista, el coneixement tradicional. Un dels treballs a destacar és la memòria de recerca de l'antropòloga Anna Delgado (2005), la qual no parla d'una integració del coneixement tradicional i el coneixement científic, sinó d'una sorprenent coproducció de coneixement sobre llavors i agroecologia. En el context de les reivindicacions del MST (Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra) dels estats brasilers de Rio Grande do Sul i de Santa Catarina, Delgado explora les possibilitats d'una producció simètrica entre la visió experta i la visió tradicional. Partint de l'estreta relació entre ciència normal i poder, la introducció de tecnologies

⁶⁷ Font: Lloc web de la IUFRO (www.iufro.org), concretament a l'enllaç sobre grups de treball.

⁶⁸ Font: Vegeu la nota 67.

⁶⁹ Font: Vegeu la nota 67.

al·lòctones durant la Revolució Verda i l'oblit de les tècniques tradicionals feren perdre el control sobre el coneixement i la tecnologia als agricultors, procés que continua amb l'expansió de multinacionals productores i comercialitzadores de llavors. Així, el control del coneixement s'entén com una estratègia de resposta contra un procés creixent d'exclusió i marginació, i la reivindicació pel control de les llavors implica una crítica político-epistemològica a l'exclusió dels pagesos de la producció de coneixement (Delgado, 2005). La coproducció de coneixement seria una oportunitat pels agricultors de recuperar el control perdut sobre la tecnologia, en una democratització de la ciència basada en la idea d'un diàleg plural de sabers (Delgado, 2005). En una situació asimètrica el coneixement científic no és qüestionable pels pagesos, però el coneixement tradicional d'aquests sí que pot ser avaluat sota una òptica científica. Quan el coneixement tradicional no es considera vàlid és anomenat acrític, ideològic o mític. Per contra, quan és validat, el seu coneixement és denominat "pràctic" o "ecològic", de manera que el llenguatge científic funcionaria com un meta-llenguatge de validació (Delgado, 2005), estant clarament per sobre del coneixement tradicional. En el cas de la vall d'Olzinelles, del coneixement tradicional dels habitants ja no en depèn la sobirania alimentària de ningú, però fins no fa massa temps havia estat així, de manera que encara existeixen dipositaris d'aquest coneixement forjat en un context d'estratègies d'obtenció de recursos tròfics i econòmics. La coproducció no és possible ja que, a diferència del cas descrit per A. Delgado el coneixement no és negociat diàriament perquè ha deixat de ser aplicat. Es tracta doncs de compilar una part del poc que queda i utilitzar-lo com a font historiogràfica. Altres exemples de recerca sobre coneixement tradicional són les anàlisis de V. Reyes-García a Bolívia (Reyes-García, 2006) o de V. Toledo a Mèxic, entre els quals es pot citar *Los curadores de la madre tierra* (Toledo, 2005).

Respecte l'ús de fonts orals per a l'anàlisi històrica destaca el projecte "Memòria terrassenca", desenvolupat pel Centre d'Estudis Històrics de Terrassa, que va utilitzar entrevistes personals per descriure la història del període franquista i postfranquista a la ciutat vallesana. Les entrevistes van ser organitzades en una col·lecció que incloïa els enregistraments, les transcripcions, els resums i tota la informació necessària per poder-la utilitzar per a futurs estudis en un arxiu públic. El projecte "Memòries d'una feixa. Matadepera, 1931-1983" (Ruiz i Otero, 2006) està adaptant aquesta metodologia per a realitzar una anàlisi històrica ambiental a partir de fonts orals al municipi de Matadepera. La recerca desenvolupada per Baylina *et al.* (2004 i 2006) ja va posar un especial interès en el paper de la informació aportada per fonts orals per a la reconstrucció històrica de les vinyes del sot de Bocs. És significatiu el fet que durant la presentació pública del treball, el dia de Sant Jordi de 2006, les fonts orals van compartir estrada amb els autors de la publicació. Badia *et al.* (2006), que apliquen parcialment la metodologia dels estudis de Baylina *et al.* (2004) i d'Otero *et al.* (2006), també han inclòs algunes entrevistes a persones grans històricament lligades a la zona d'estudi (Matadepera i Sant Llorenç del Munt), el testimoni de les quals ha estat utilitzat com a font historiogràfica i fins i tot s'han integrat a l'equip de camp. A continuació es presenta la metodologia que s'ha seguit per a la compilació del coneixement tradicional de fonts orals de la vall d'Olzinelles, essent conscients del poc grau de maduresa metodològica assolit fins ara en aquesta tasca pel que fa a estudis ambientals. És evident que el mètode que es presenta a continuació podrà ser criticat des d'una visió científista, entenent aquesta com el corrent de pensament que proclama que l'única forma d'obtenir coneixement és el mètode científic modern. Tanmateix, la crítica des d'una visió de canibalisme epistemològic –en paraules d'Augusto Ángel-⁷⁰ servirà per millorar l'obtenció i la integració d'informació oral. D'altra banda, creiem que el mètode presentat ha servit per recopilar una informació molt rica i tradicionalment oblidada, i que pot contribuir a la construcció d'un aparell metodològic millor en futures investigacions.

⁷⁰ Veure capítol quart, de marc conceptual.

8.2 Metodologia específica

8.2.1 Disseny i realització de les entrevistes

La metodologia utilitzada és resultat d'algunes experiències prèvies de conversacions amb “savis populars”,⁷¹ del guió utilitzat per a les entrevistes de Baylina *et al.* (2004) i de l'adaptació constant del mètode preestablert després de les converses amb posseïdors de coneixement tradicional. La metodologia no ha estat rígida, sinó flexible a les necessitats de modificació que sorgeixen a mida que l'investigador desenvolupa la recerca i se submergeix en la realitat de les persones entrevistades. Tanmateix, cal deixar clar que l'entrevistador no inicia les converses sense prejudicis o sense assumpcions prèvies. En el nostre cas, i de forma semblant al que apunta Delgado (2005), l'assumpció prèvia és la conveniència ètica i intel·lectual de la incorporació del coneixement tradicional a l'anàlisi ambiental, per la seva vàlua com a font d'informació i pel seu interès per a la gestió ambiental. Com es deia al marc conceptual, les concepcions i les motivacions dels grups investigadors són dins de la pròpia activitat científica. S'han realitzat un total de nou entrevistes a una mostra de deu persones que havien viscut –o viuen– o que havien treballat a la vall d'Olzinelles i que poden donar un testimoni del coneixement associat a les formes primàries de relació amb l'entorn (taula 8.1).

Taula 8.1: Característiques de la mostra de persones entrevistades.

Nom i cognoms	Data i lloc naix.	Activitat d'interès (entre d'altres)	Contactes i intercanvis addicionals a l'entrevista principal
Josep Travessa Roig	Olzinelles, 1930 (†2006)	Pagès, pelador i bosquerol d'Olzinelles (Can Pau Foguera)	Verema a Can Pau Foguera (octubre 2005); diverses visites a Can Pau Foguera; diverses converses telefòniques; una visita a la residència de Villalba Sasserra.
Josep Oms	Sant Celoni, 1930	Rematant de Sant Celoni	Una entrevista prèvia; diverses converses telefòniques.
Josep Bonamussa Planas	Vallgorguina, 1927	Pagès d'Olzinelles (masoveria de Ca l'Agustí)	Diverses converses telefòniques; una sortida de camp per Ca l'Agustí.
Pere Anfrons Altarriba	Olzinelles, 1949	Pagès i bosquerol d'Olzinelles (infància i joventut a Ca l'Arabia)	Coincidència a la verema de Can Pau Foguera.
Ramon Lleget Moré	Fogars de Monclús, 1938	Pagès i peó de fàbrica d'Olzinelles	Cinc sortides de camp; contacte telefònic periòdic; visites periòdiques a la Rectoria
Angelina Pujol Moré	Vallgorguina, 1943	Mestressa de casa d'Olzinelles (Can Caseta i La Rectoria)	Contacte telefònic periòdic; visites periòdiques a la Rectoria.
Maria Oms Pedro	Sant Celoni, 1930	Últims estadants de Ca l'Alzina Vell	Entrevista prèvia
Josep Oms Pedro	Sant Celoni, 1920	Últims estadants de Ca l'Alzina Vell	Entrevista prèvia
Antoni Soler	Arenys de Munt, 1946	Pastor que treballa a Olzinelles	Contacte previ. Nota: l'entrevista es va realitzar durant la pastura.
Sadurní Martí Vives	Cardedeu, 1926	Pescador de crancs a la riera d'Olzinelles	Contacte previ

Font: Elaboració pròpia.

⁷¹ Consell Local del Medi Ambient de Matadepera (2004 i 2005). *Sotabosc* núm. 1-6.

Les formes primàries són les activitats del sector primari, és a dir, l'agricultura, la ramaderia i l'explotació forestal, essencials per a l'estructura del paisatge i la distribució dels usos i les cobertes del sòl. La mostra s'ha seleccionat en base al coneixement personal de M. Boada (en cinc persones) i al coneixement d'altres persones durant el treball de camp o durant les pròpies entrevistes (quatre persones), així com a la bona predisposició a participar i a informar l'investigador. No cal aplicar gaires criteris de selecció més, de fet resten ben poques persones que puguin aportar la informació que es requereix en aquest capítol.

Taula 8.2. Informació d'interès a obtenir en les entrevistes.

Temes d'interès		Informació a obtenir	
1. Dades bàsiques de l'informador		- Nom i cognoms - Lloc i any de naixement - Estat civil i fills	- Lloc de residència - A què s'ha dedicat i a què es dedica
2. Apropiació i gestió de recursos naturals	2.1 Conreus de propietat o en emfiteusi	- Tipus, situació i superfície - Productivitat - Cicle anual (sembrat-collita) i interanual (inici-abandó) - Núm. treballadors i relació laboral i econòmica - Propietaris i relació laboral i econòmica (només per c. en emfiteusi) - Dedicació setmanal	- Espècies, varietats i característiques organolèptiques - Tècniques de conreu - Transformació del producte - Destinació de l'excedent (si n'hi havia) - Malalties, plagues, gelades i sequeres - Ús d'elements arquitectònics associats - Eines, mesures de pes i de superfície
	2.2 Ramaderia	- Tipus i nombre de bestiar - Cicle anual (estabulació-desestabulació) i interanual (inici-abandó) - Alimentació (pastura i aportacions addicionals) - Tipus de cobriment i proporció de mascles - Propietaris de les pastures i relació laboral i econòmica - Situació i característiques de les pastures	- Dedicació setmanal - Nombre de treballadors i relació laboral i econòmica - Transformació del producte - Destinació de l'excedent (si n'hi havia) - Malalties - Ús d'elements arquitectònics associats - Eines
	2.3 Apropiació de fusta i llenya	- Espècies, època i tècnica d'apropiació - Comercialització del producte - Productivitat del bosc - Contractació de la campanya - Selecció de peus i picaresques	- Característiques de la campanya: treballadors, allotjament, durada, transformació del producte <i>in situ</i> , desembosc i transport - Eines i mesures de pes i de superfície
	2.4 Carboneig	- Punts de carboneig - Carboneres utilitzades - Procés d'obtenció de carbó i carbonet - Transport de la llenya i el carbó	- Estada al bosc - Ús d'elements arquitectònics associats - Eines i mesures de pes
	2.5 Aigua	- Origen de l'aigua utilitzada - Sistema d'obtenció, emmagatzematge i distribució - Ús d'elements arquitectònics associats - Ús: agrícola, ramader, domèstic	- Pics de consum i mínims de disponibilitat - Aparició de l'aigua de xarxa - Drets d'accés a l'aigua i regulació de l'ús
	2.6 Altres recursos	- Coneixement i recol·lecció de plantes remeieres i culinàries - Coneixement de la fauna, caça i pesca	- Obtenció de glaç i neu - Producció de rajols i maons - Producció de calç
3. Ús social del territori		- Ús dels camins - Ús de les fonts	- Ús del riu - Festes
4. Altres		- Record de personatges singulars i anècdotes - Lèxic i topònims - Costums, històries i llegendes - Partions, propietaris, compres i ventes	- Percepció d'efectes paisatgístics de la pròpia apropiació - Percepció de canvis en el paisatge - Percepció de canvis en el règim fluvial

Font: Elaboració pròpia.

Abans d'iniciar les entrevistes s'ha elaborat una llista de referència de la informació que potencialment es pot obtenir de la mostra a entrevistar. La taula 8.2 resumeix aquesta informació, dividida en nou temes d'interès. Respecte els continguts de la taula cal fer alguns aclariments. En primer lloc, recull la informació d'interès per al projecte que idealment es podria obtenir si la mostra de persones a entrevistar fos més àmplia i completa i si s'hagués dut a terme una recerca més aprofundida. S'ha utilitzat inicialment per organitzar les idees i per identificar aquells punts de major interès. Les entrevistes s'han realitzat majoritàriament al lloc de residència dels entrevistats, previ acord verbal o telefònic. En alguns casos l'entrevista s'ha realitzat després de diverses visites prèvies que, a més d'aportar informació addicional, han permès de construir una relació d'amistat entre l'investigador i els informants que millora la qualitat i la quantitat d'informació aportada en futures trobades. L'entrevista és semi-dirigida, és a dir, l'entrevistador marca lleugerament els aspectes tractats, tot conduint la conversa cap als punts de major interès i evitant que es desviï cap a temes que no són objecte d'estudi. L'entrevista es realitza en un ambient informal i distès, utilitzant un llenguatge molt planer i sense tecnicismes, per tal que l'entrevistat no se senti tens ni superat per un coneixement científic excloent. Fins i tot l'entrevistador tendeix a utilitzar el mateix lèxic i formes d'expressió que els entrevistats. No es disposa d'un qüestionari preestablert ni d'un guió de referència, únicament es tenen present els continguts identificats a la llista inicial (taula 8.2), sense tenir-ne una còpia impresa. En funció del perfil de l'entrevistat –conegut prèviament- i de la dedicació que ha tingut a la vida, l'entrevista se centra en alguns dels temes de l'esmentada llista.

Normalment la primera visita o conversa no s'enregistra, tot i que en algun cop s'ha fet. En alguns casos es comença a enregistrar quan ja fa una estona que ha començat la conversa i l'entrevistador se sent més còmode. Abans de connectar la gravadora es demana permís a l'entrevistat; cal dir que no hi ha hagut oposició en cap cas.⁷² Per a realitzar anotacions durant les entrevistes, s'ha dissenyat un model de fitxa coherent amb els continguts de la taula 8.2 (veure taula 8.3), que permet recollir la informació aportada per l'informador i les impressions que suscita la conversa. En els fragments d'entrevista que, per diversos motius, no són enregistrats, la intensitat de les anotacions augmenta. La fitxa va ser dissenyada inicialment i posteriorment adaptada i millorada en realitzar les primeres entrevistes. Els contactes i intercanvis addicionals a les entrevistes principals (detallats a la taula 8.1) ha permès resoldre dubtes que han sorgit en el buidat i l'anàlisi de documents històrics (veure 6.3) i en la recerca bibliogràfica. A més, ha permès identificar i caracteritzar múltiples elements de patrimoni socioecològic (veure capítol 7). Aquest és un dels avantatges de realitzar més d'una entrevista o de trobar-se de forma continuada amb els informadors. Encara que aquestes converses no es gravin aporten informació clau. Al llarg del desenvolupament de la recerca, des dels contactes previs fins a les entrevistes, passant pel treball de camp, els informadors i els entrevistats han estat considerats molt més que fonts d'informació, car a més d'això són persones, i amb un remarcable grau d'humanitat i gentilesa que es troba a faltar en altres llocs més “distingits”, més “intel·lectuals” i més “importants”, en definitiva més urbans. Sempre que s'ha pogut, i menys del que voldríem, s'ha entrat en llur realitat i se'ls ha donat un cop de mà: acompanyant-los a comprar a Vallgorguina, portant-los a Can Xic Nanes per donar menjar als conills, ajudant-los a *taiar* raïms i bullir el most, accedint encantats a compartir un plat amb ells després del treball de camp, fullejant els antics rebuts de la campanya d'un rematant o anant plegats d'excursió pels volts de Ca l'Agustí o Can Caseta. D'entre tota aquesta “recerca participativa” ens agradaria destacar, per la seva excepcionalitat en

⁷² Una entrevista es va enregistrar simultàniament –per motius de seguretat- amb dos models de gravadora: *Olympus PearlCorder S700 K* (cintes de 5 x 3,3 cm de 60 minuts) i *Brignton* (digital). Per a les entrevistes següents es va adquirir el model de gravadora *Sunstech DVR-500*, que oferia una millor qualitat de so i una gran facilitat per a introduir els arxius a l'ordinador personal i reproduir-los. Aquest últim model també permet el fraccionament de l'entrevista en múltiples pistes, fet que facilita l'accés a la informació en la consulta a la col·lecció d'entrevistes (veure 8.2.2).

el moment històric d'Olzinelles i per la seva peculiaritat en el context paisatgístic de la vall, però també per la influència que ha tingut en nosaltres i en el rumb del propi projecte, la participació a la verema de Can Pau Foguera a l'octubre de 2005, probablement l'última després de la mort de Josep Travessa, el seu pagès. Perejaume, després de la mort d'en Pepito, per qui sentia una profunda admiració, escriví que *les paraules li sortien de dins relents i assolellades*, i que moltes de les coses les sentia encara amb la seva veu: *la paraula “mel”, la paraula “vi” (...) la paraula “sibèries”...* (Perejaume, 2006).

Taula 8.3: Fitxa de recopilació de la informació aportada durant l'entrevista.

FITXA D'ENTREVISTA

Núm. fitxa:	Inici entrevista:	Dades personals:
Data:	Fi entrevista:	
Lloc:	Hem gravat?:	

Apropiació i gestió de recursos naturals	Us social / canvis	Topòn., expr. i pers.

Font: elaboració pròpia.

Figura 8.1: Mosaic d'activitats relacionades amb el coneixement tradicional i llurs protagonistes. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: 1) Ebullició del most després durant la verema a Can Pau Foguera; 2) Portadores plenes de most (també durant la verema); 3) Josep Travessa mostra els seus ceps; 4) Ramon Lleget desenterra una petita pila de carbó de demostració; 5) Angelina Pujol ploma un pollastre; 6) Josep Travessa.

Font: Elaboració de N. Valldeperas amb fotografies de I. Otero.

8.2.2 Organització de la col·lecció d'entrevistes

Tot i que la intuïció ens portaria a parlar d'un arxiu d'entrevistes, aquesta denominació no és correcta perquè el material que es pretén organitzar no deriva d'una activitat institucional ni administrativa.⁷³ Així, es fa més adient parlar d'una col·lecció d'entrevistes. Els productes de les entrevistes han estat, d'una banda, els enregistraments, i de l'altra, les fitxes amb les anotacions corresponents (taula 8.3). Un cop homogeneïtzat el format dels arxius o pistes d'àudio,⁷⁴ s'han creat vuit carpetes, una per a cada entrevista enregistrada (una entrevista no s'enregistrà), les quals han estat numerades (E1, E2, E3...). Dins de les carpetes s'hi han posat els arxius o pistes corresponents a cada entrevista, a les quals s'ha donat un número –seguit de la lletra P- i un nom, normalment referent al que diu l'entrevistat a l'inici de la pista o bé a alguna de les coses que s'hi expliquen, per exemple “P1. Tots aquells que treballaven a bosc...”. Les fitxes amb les anotacions realitzades per l'investigador durant les entrevistes s'han numerat de forma coincident amb les entrevistes. La taula 8.4 resumeix les característiques de les entrevistes i dels enregistraments.

Taula 8.4: Característiques de les entrevistes, ordenades cronològicament, i dels enregistraments

Núm. entrevista	Entrevistat/s	Lloc	Data i hora	Núm. pistes	Model gravadora	Total . enregistrat
1	Josep Travessa	Can Pau Foguera, Olzinelles	21/07/2005 Tarda	1	Olympus Pearlcorde S700K i Brignton	69' 37''
2	Josep Oms	Sant Celoni	14/01/2006 12:30-14:15	8	Sunstech DVR-500	63' 16''
3	Josep Bonamussa	Sant Celoni	25/01/2006 16:45-18:00	5	Sunstech DVR-500	41' 20''
4	Pere Anfrons	Vallgorguina	02/02/2006 16:00-18:00	5	Sunstech DVR-500	62' 5''
5	Maria i Josep Oms	Sant Celoni	27/02/2006 16:00-18:30	8	Sunstech DVR-500	113' 37''
6	Ramon Lleget	Rectoria d'Olzinelles	20/03/2006 10:30-12:00	7	Sunstech DVR-500	67' 58''
7	Angelina Pujol	Rectoria d'Olzinelles	20/03/2006 16:00-17:05	8	Sunstech DVR-500	63' 36''
8	Antoni Soler	Finca de Ca l'Agustí	12/05/2006 19:00-21:20	-	-	No enreg.
9	Sadurní Martí	Sant Celoni	04/08/2006 13:00-14:00	3	Sunstech DVR-500	23' 1''
Total						8h 24' 30''

Font: Elaboració pròpia. Nota: Actualment, Olzinelles pertany a Sant Celoni (veure 6.3), però s'ha utilitzat aquesta demarcació per diferenciar-la del casc urbà. A les entrevistes 7 i 8 intervenen els cònjuges respectius en alguna ocasió. L'entrevista 6 es fa simultàniament a Maria i Josep Oms Pedro, germans.

⁷³ Font: Comunicació personal de Vicenç Ruiz, arxiver de l'Arxiu Municipal de Matadepera.

⁷⁴ Els enregistraments fets amb el model de gravadora *Sunstech DVR-500*, fraccionats en diferents pistes, han estat descarregats a l'ordinador personal, on s'han pogut reproduir amb l'aplicació “Reproductor de Windows Media” prèvia instal·lació del programari proporcionat pel fabricant de la gravadora. Els enregistraments fets amb els altres dos models de gravadora (veure 8.2.1) s'han convertit al format dels anteriors als estudis de Matadepera Televisió.

8.2.3 Extracció, interpretació i ús de la informació

Un cop organitzada la col·lecció d'entrevistes calia decidir com se n'extreia la informació per tal de poder-la integrar amb la resta de fonts utilitzades a l'estudi. Una primera forma d'extreure la informació continguda a les entrevistes ha estat a través de l'audició dels arxius. S'han escoltat repetidament les diferents pistes de les entrevistes i s'ha extret informació principalment per al capítol de patrimoni socioecològic (7), però també per al capítol sobre l'evolució històrica del paisatge (6). La informació integrada al catàleg de patrimoni fa referència, principalment, a la funció que tenien els diferents elements del catàleg i quin ús n'havien fet, així com històries o anècdotes relacionades amb alguns elements. Cal dir que en molts casos les fonts orals (a través de les entrevistes o d'altres converses o sortides de camp) han informat de l'existència d'elements que eren desconeguts per l'investigador. Després d'aquesta primera utilització de la informació oral, s'ha considerat necessari traspassar-la al registre escrit. Per aquest pas existeixen dues possibilitats: transcripció de l'entrevista o resum de la informació aportada. La primera consisteix a representar gràficament els sons de l'entrevista, mentre que la segona es tracta d'una síntesi de la informació aportada per l'entrevistat/da.

A priori se suposa que la transcripció permet d'extreure una major quantitat d'informació que el resum de l'entrevista. Per contra, el temps requerit en el primer cas supera amb escreix el del segon. També cal tenir en compte que sempre s'ha tingut la possibilitat d'escoltar les entrevistes, per la qual cosa probablement la transcripció no era necessària per obtenir la informació. Si la persona que ha realitzat l'entrevista, l'encarregat d'elaborar-ne el resum i la persona que agafa la informació d'aquest per integrar-la a l'estudi coincideixen, probablement és suficient amb un resum. Si, en canvi, les persones que han de realitzar la interpretació o integració de la informació són diferents de les que realitzen les entrevistes, probablement fóra recomanable fer-ne les transcripcions, ja que el llenguatge escrit dóna lloc a menys possibilitats d'interpretació. Cal considerar també que hi ha algunes entrevistes que resulten molt difícils de transcriure, degut a una mala qualitat del so, a una dicció deficient o a la presència de més de dos interlocutors. De fet, la transcripció està pensada per poder analitzar la informació des d'un punt de vista hermenèutic, amb tots els avantatges i inconvenients que això comporta. D'altra banda, presenten l'avantatge que el lector pot localitzar ràpidament la informació que desitja i saber en quin punt de l'arxiu d'àudio es troba. Per tots els motius exposats, s'ha decidit combinar les dues possibilitats, per així veure quina de les dues resultava més satisfactòria pel que fa a l'anàlisi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl. Dues entrevistes (núm. 2 i 3) s'han transcrit literalment, sis (núm. 1, 5, 6, 7, 8 i 9) s'han resumit i una (núm. 4) ha estat parcialment transcrita i parcialment resumida. D'aquesta manera s'han pogut comprovar les diferències entre els dos mètodes, tant entre entrevistes diferents com dins d'una mateixa entrevista.

Entorn la manera de transcriure existeix un petit debat entre els (pocs) investigadors que han desenvolupat aquesta metodologia. D'una banda, els partidaris de fer petites correccions d'expressió creuen que és un pas necessari per traslladar la informació d'un registre oral a un d'escrit i per evitar problemes de comprensió. D'altra banda, els partidaris de transcriure-la literalment argumenten la importància de respectar íntegrament el discurs i la manera de relacionar conceptes de la persona, i alerten de la pèrdua d'informació que podria suposar una "correcció" gramatical. En el fons de la qüestió hi ha una dificultat de tipus epistemològic, ja que es tracta de transformar un coneixement basat en una estructura mental empírica a la forma escrita del llenguatge, la qual es relaciona amb la transmissió d'un coneixement acadèmic o "científic". El criteri per a la transcripció ha estat la literalitat total, tant en el lèxic (per exemple *aufaus*, en comptes de falç)⁷⁵ com en l'expressió, és a dir, tendint a transcriure fins i tot tantes

⁷⁵ Entrevista núm. 3, pista 1.

vegades com l'entrevistat repetia la mateixa paraula o expressió. Si l'entrevistador repeteix cinc vegades “no” segurament té un motiu per fer-ho, i transcriure-ho amb un sol “no” seria erroni. En alguns casos, però, per tal de facilitar la lectura, s'han hagut de suprimir petits fragments sense cap mena de sentit, el qual ha estat marcat amb “(...)”. El fet de marcar-ho permet saber que allà el transcriptor ha omès quelcom, i el lector podrà escoltar les entrevistes si vol saber què hi diu. Quan ha estat impossible entendre algun fragment (en les entrevistes transcrits ha passat molt poc) s'ha marcat amb “[...]”. Quan l'entrevistat reproduïx quelcom que li va dir a algú altre, o quelcom que li van dir, o fins i tot quelcom que va pensar en un moment determinat, l'oració es posa entre cometes. També s'han introduït notes a peu de pàgina per tal d'aclarir allò que diu l'entrevistat si no s'entén pel context, especificar quins són els personatges de què parla o bé remetre a alguna altra entrevista o a algun altre apartat de l'estudi. Les preguntes de l'entrevistador, indicades en lletra cursiva, també s'han intentat transcriure literalment, per poder copsar el llenguatge que utilitza, a voltes mimètic. Respecte la parla de la vall d'Olzinelles, en destaquem algunes característiques. Una d'elles és que és freqüent que el nombre de l'article no concordi amb el del substantiu, per exemple “que no t'agraden la cuixes de pollastre?”.⁷⁶ Una altra característica és el ieisme, fenomen consistent a pronunciar *i* la *ela* palatal (*ll*) en algunes paraules: *ui* (ull), *taiar* (tallar), etc. En algunes persones, la vocal neutre tendeix a ser pronunciada amb una vocal molt propera a una *o*.

A continuació s'inclouen els resums i les transcripcions, cada un dels quals s'ha dividit en subapartats que corresponen a les diferents pistes de les entrevistes (veure taula 8.4). Juntament amb l'audició de les entrevistes (comentada anteriorment) aquest material és el que s'ha utilitzat per a integrar les fonts orals amb la resta de fonts utilitzades a l'estudi, en aquest cas principalment al capítol 6. Les fonts orals, doncs, no han estat utilitzades únicament com a fonts “d'històries” sinó també com a fonts per a la història ambiental. Degut a la propietat intel·lectual dels entrevistadors d'allò que ens han transmès, i tal com s'ha dit a la metodologia general (capítol 3), sempre que s'ha utilitzat la informació proporcionada per les fonts orals a la memòria de recerca s'ha citat amb el nom i el cognom de l'autor, seguit de l'abreviatura f.o. (font oral) i l'any en què s'ha realitzat l'entrevista. En el cas de la informació proporcionada en altres converses no traspassades al registre escrit s'ha citat com a comunicació personal. La transcripció o el resum s'inicien amb una o més frases extretes de l'entrevista, les quals descriuen aspectes claus per a l'evolució històrica del paisatge de la vall d'Olzinelles i s'entenen sense necessitat de llegir el context de l'entrevista. Es recomana llegir les transcripcions amb calma i amb una certa entonació interior interpretativa, i sobretot gaudir del testimoni que representen i de la ironia amb què parlen els entrevistats.

8.3 Resums i transcripcions de les entrevistes

8.3.1 Entrevista 1: Josep Travessa Roig (resum)⁷⁷

Pots comptar que al camp, un any era mig bo i l'altre no ho era tant... (J. Travessa, f.o., 2005)

[Després de batre] *llavors la feina a poguer fer pa, perquè (...) estava tot controlat* (J. Travessa, f.o., 2005)

Jo ja estic acabat (...) sap greu, perquè tot això ja ho tenim passat (...) Uns atres a lo millor ho han passat més dolç, però també passa (J. Travessa, f.o., 2005)

⁷⁶ Entrevista núm.7, pista 7.

⁷⁷ Aquesta entrevista, a diferència de les altres, es troba enregistrada en una sola pista d'àudio. Per facilitar la lectura, el resum s'ha dividit en alguns apartats temàtics.

Allavons van començar a marxar masovers per qui masovers per llà (...) La gent va anar-se encabint a les fàbriques (...) va anar quedant les cases buides (J. Travessa, f.o., 2005)

Ara, no puc entendre d'on surt el blat perquè (...) anant fins a Barcelona no veus blat enlloc (...) i es llença tant pa! (J. Travessa, f.o., 2005)

El racionament del pa i el blat durant la postguerra

Ara, com que els boscos no donen, i a més no es pot edificar, els terrenys d'aquí no tenen massa valor. Ara el que tothom busca són ruïnes per a poder edificar una casa. En Josep Travessa va néixer a Can Pau Foguera, on també van néixer el seu pare i el seu avi. Porten quatre generacions i ell serà l'últim, perquè ell ha tingut una filla que ja ha marxat. La casa és petita però encara havia estat més petita. *Avantes* la casa es deia Can Pau, però ho van canviar per Can Pau Foguera, probablement per diferenciar-la de Can Pau Plana, un mas que està situat més amunt. Quan li diem que ens pensàvem que ell es deia Pau Foguera, respon que no, que ell es diu Josep, com el seu pare i el seu avi. El seu avi era Josep, el seu pare Pepet i ell Pepito. *Vet aquí* que feien el sant el mateix dia i cap es deia igual. El seu cognom és Travessa, diu que probablement venen de "raça italiana". Ell va néixer l'any 1930. Arribada la guerra de 1936, el pare se li van endur i ell es va quedar amb la seva mare i la seva germana, que *tot plegat* tenia un any. Així que havia de fer de tot. El pare va estar de sort perquè no el van matar. Llavors estava tot erm perdut. Així que va créixer una mica, ajudava el pare a fangar, *la feina que hi via llavons*. Fangar és tombar la terra amb una fanga de tres pues. Ara, si pot, encara li agrada fer-ho. *De tonelades de terra n'he remenat moltes (...) Allavontes es feia tot aixís. Ens tiràvem setmanes, a fangar*. En alguns llocs es feia, amb vaques, amb animals.

La llaurada es feia amb arada, la qual ells l'anomenaven *brevant*. Però ells no feien servir l'arada i tenien pocs animals. Segaven, i batien a l'era amb un animal. Després de batre, *llavors la feina a poguer fer pa, perquè (...) estava tot controlat*, i calia portar uns *cupos* de l'estat. S'havia de dir el que s'havia collit i llavors s'havia d'anar al molí. Agafaven un paquet de blat i el duien al Molí d'en Coll. Allà, de vegades hi havia control i havien deixaven el blat allà, on feien el pa, i l'endemà a la nit anar-lo a buscar i pujar-lo a casa. Si no anaven al Molí d'en Coll anaven més avall de Sant Iscle, on també hi havia un molí. Quan baixaven al Molí d'en Coll passaven pel pont de l'Aranyal, per Can Rusques. Al molí feien pagar, però no recorda quant. Quan s'hi anava no sempre es podia tenir el pa aquell mateix dia, ja que alguns dies hi havia el control, i altres dies no hi havia aigua a la bassa. De vegades, quan tenia 10 o 12 anys, hi anaven amb una colla de tres o quatre veïns: *Vinga va, nem a fer un vol de blat cap allà?* El blat el duien a coll, i es portaven els mateixos quilos al baixar que al pujar, és a dir, per cinc quilos de blat li donaven cinc quilos de pa. De vegades fenien *mescles amb el pa*, i de vegades hi posaven una mica de farina de blat de moro i fins i tot de gla, perquè el pa *agafés pes*.

Elaboració d'oli i vi

A l'hivern estaven mesos fent piles de carbó, van treballar molts anys a la finca de Can Terrades. Ara la casa està tancada i, tot i que hi ha gent interessada, *no s'arrenda ni res*. I *el temps de la vinya, a la vinya, perquè la vinya sempre porta molta feina*. Tenien unes vinyes a Sant Iscle, on tenien moltes oliveres barrejades. Al novembre i part del desembre les tallaven i calia trobar gent per treballar-hi. De vegades llogaven sis o set dones a collir olives. La producció d'oli també estava controlada. Ells feien oli amb un trull que havien portat del Montseny amb carro, *Vam estar dos dies per porta'l*. A part de les de Sant Iscle, als camps de casa tenien més oliveres. També feien el vi a casa. La peça de Sant Iscle la tenien arrendada, i el tracte era de quatre parts a una, tant per l'oliva com pel raïm. La parceria de la vinya la pagaven amb el raïm directament, no amb el vi, perquè els arrendadors tenien un celler. Les olives collides a Sant Iscle eren

traginades fins a Can Pau Foguera, on en feien oli. El vi també el feien a casa, però llavors ho tenien *bastant malament* (ara, *al final*, ho tenen *una mica més bé*). Llavors tenien un cub de fusta, però per premsar el raïm havien d'anar a la veïna Cal Cucut. Posteriorment van comprar una premsa molt gran, que també va costar de pujar. Llavors amb la premsa podien fer l'oli i podien fer el vi. *Ha costat els seus anys i els seus suors* tenir tot això. La casa i la finca és seva, però és *una misèria* (...) *aquí no es pot viure de res*. Probablement el fet que sigui de propietat i no una masoveria és un inconvenient, perquè la gent que no tenia camps propis va marxar i *hi va haver-hi un'època que la gent de pagès era molt buscada*. Ell, que era a casa, i els pares els tenia grans, s'hi va quedar, i ara no té ajuda de ningú, perquè, a diferència dels seus pares, que el tenien a ell, no hi te fills a casa. Ara ho haurà de portar un altre, perquè *jo ja estic acabat* (...) *sap greu, perquè tot això ja ho tenim passat* (...) *Uns atres a lo millor ho han passat més dolç, però també passa*.

El bestiar i la feina de les dones

Ell, diu, ha fet de tot, fins i tot de veterinari. Havia hagut d'ajudar a alguna vaca a parir, se li havien de posava les mans a dins i treure el vedell com fos. I si veia que no podia anava a buscar un veí. De bestiar no en tenia gaire, perquè t'ajudava. Quan no tenien molta feina a la terra, amb el pare anaven a treballar al bosc, *el temps del pelar el pelar, el temps de tair alzines a tair alzines*. De carbó, diu, ja no, perquè ja anava molt baix.⁷⁸ *I les dones, (...) la mare i una meva germana, eren com homes: traginaven el menjar, munyien les vaques...* No tenien molta quantitat de bestiar, potser tres o quatre vaques. Feien uns 30 o 40 litres de llet al dia, i això ajudava una mica. Però quan les tenia prenyades no en feien, de llet, per això havia d'alternar les fecundacions. La *Sila* pujava a buscar la llet a les cases d'Olzinelles. En referir-se al despoblament, en Josep diu: *allavons van començar a marxar masovers per qui masovers per llà*, i els pocs que van quedar van treure les vaques, perquè al camió que pujava a recollir la llet ja no li sortia a compte el trajecte. Abans el camió pujava per la pista que ve de Ca l'Agustí i recollia la llet d'unes 9 o 10 cases. El camió *feia una gran ruta*, i anava a Vallgorguina, a Sant Iscle, a Arenys i a Olzinelles. *La gent va anar-se encabint a les fàbriques* (...) *va anar quedant les cases buides*. Llavors el camió únicament parava a Ca l'Agustí o a Vallgorguina, i el Josep va posar vedells per a la producció de carn, però donava poc, i ara li sembla que encara donaria menys.

La carn dels vedells era venuda; abans els vedells de pagès eren molt apreciats, però més endavant ja no, i li costava vendre'ls. Tenien una carn més vermella, ara els vedells *creixen com figues*. De vegades venien els vedells al *Mericano* (un negociant), o bé a un carnisser. Quan els portaven a l'escorxador de Sant Celoni, on *era tot horts, i ara és tot ciment*, el Josep sempre xerrava amb algun pagès que regava les patates o les tomaqueres, perquè no li agradava veure com mataven les *bestioles de casa*. Durant molts anys els vedells els baixaven a peu des d'Olzinelles cap a Sant Celoni; ell quan era petit els havia acompanyat alguna vegada. Més endavant, quan ja hi havia *carretera* (pista) els baixaven amb un camió. El *Mericano* comprava els vedells i els portava a matar a Barcelona, a Badalona, a Vic o *allà on fos*. Però era millor tractar directament amb el carnisser, ja que així s'estalviaven la comissió que cobrava el negociant. Quan el Josep era petit van tenir una cabra, però es menjava les coses dels camps. Alguna vegada havien comprat un xai. Altres vegades arrendaven una peça de terra a un pastor, per la qual aquest els pagava en diners o de vegades els donava un xai. Eren xais grossos, de 25 o 27 quilos, i els repartien entre tres o quatre veïns per Nadal. No com aquells que maten quan són xics. Després de la guerra van tenir algun porc. La truja, quan s'havia de muntar, *era una pena*, perquè l'havien de dur a peu al Molí d'en Coll, on hi havia un mascle. Quan la baixaven, de vegades *amb una calor de por*, duïen una galleda i anaven mullant la truja. *Ja em diràs, un*

⁷⁸ Probablement parla d'una època posterior a quan anaven a fer piles de carbó a Can Terrades.

trajecte amb una bestiola així. Altres vegades havien anat a cobrir-la a Arenys de Munt. Per tal que cobriessin la truja calia pagar, però ell no recorda com anaven els tractes, perquè era petit. Potser a canvi del cobriment, diu, donaven un garrí als amos del mascle.

Els camps

Abans els camps donaven perquè plovia més, ara no donen res, *ni herba no hi ha*. Hi feia, als camps, blat de moro, i si veia el terreny una mica més bo, remolatxes. Les remolatxes servien per a fer calderades, on també hi posaven farinassa, les quals servien per als porcs o per a les vaques. Les vaques s'ho menjaven *a cremadent*. També feien *cantitat de* carabasses de *nou robes*, que feien servir fins i tot per farinetes. *I amb això tiraves mig hivern*. Aquests eren els productes del camp: *hi havia tot això. Pro això significa que plovia*. Des de la plana⁷⁹ es veia la muntanya de Santa Fe⁸⁰, on hi havia unes plantacions de patates *de por*, i no en regaven cap. Les llavors de les patates que compraven baixaven d'aquella muntanya. *A últim'hora cada dia hi vien tormentes (...)* “*mira, ja reguen la muntanya*”. La Tordera és un riu *punyetero*. Allà a Santa Fe era com un regadiu, després de fer patates hi feien blat. I ara el Josep sent a dir *que'ls pastors no troben ni herba. I aquí⁸¹ igual, les tormentes les teníem més a sobre*. Ara, en canvi, no sap què passa, perquè quan hi ha alguna tempesta se'n va *a la quinta forca*, cap a Núria, o cap allà dalt. Però *avantes* eren aquí. S'escalfava l'aire per contacte amb l'aigua del mar i el dia que arribava una mica d'aire fred... En Josep diu que si el fred que va fer la setmana passada l'hagués fet en *aquell temps* hi hauria hagut una tempesta important. Amb les pluges que deixaven podia anar fent als camps. D'aquí poc⁸² ja seria el temps de sembrar la *vianda tarda*, i ara ja ho hauria començat a preparar tot. El conreu del blat els portava força feina, però *es via de fer i es feia*. Fangaven, fins i tot en terres primes i penjades, i després feien sots i posaven, a cada sot, una certa quantitat de mesquita dels porcs i de les vaques, llavors hi posaven el blat i hi tapaven, *ja em diràs tu quina feina hi faltava*. La mesquita *és un abono de collons*, i la portaven als camps amb portadores. Més endavant calia cavar a mà, amb unes aixades petites, les quals es llogaven les hores que es necessitaven; *si en volies dues en tenies cap*.

Després, la sega. Ells anaven a pelar suros, i quan arribaven a casa, algun dia les dones havien fet una segada, i llavors calia deixar les garbes fetes. Si hi queia alguna tempesta, tenien feina a eixugar-les. I llavors a fer garberes. Calia anar combinant totes les feines de la collita del blat (segar, fer garberes) amb la disponibilitat de les dues eugues de Ca l'Agustí⁸³, amb les quals els masovers d'aquest mas realitzaven la batuda del gra. Durant l'època de segar, aquells animals cada dia (o cada dos dies) anaven a una casa d'Olzinelles, previ acord dels de Ca l'Agustí amb els pagesos de les cases. La segada es feia amb falç, la qual és dentada, a diferència del volant, que és llis. En Josep suposa que el volant, llavors, encara no es coneixia. Però sí que el feien servir (el volant) les colles de segadors que segaven durant mesos tot desplaçant-se per Sant Celoni, Palau⁸⁴, Vic, Puigcerdà, etc. *Hi vien colles grans, no hi vien màquines (...)* era tot a mà. Bastant més endavant ja es van utilitzar les *cosechadores* i les màquines de batre, les quals van substituir els animals. Llavors era un *cachondeo*, perquè *venien 9 o 10 homes i només treballaven tres*. Les màquines de batre separaven la grana de la *paia*, la qual es anava directament al *paier*. Llavors, aquest sistema era modern. Feien blat i civada, per a donar menjar al bestiar i per a tornar a sembrar. També feien ordi, però no se'n feia gaire perquè *no pujava gaire*, feia molta grana, moltes baies, però poca palla. La civada, en canvi, feia molta palla, una palla molt pastosa, i el bestiar se la menjava molt bé. La palla del blat no anava tant bé per al bestiar, era molt

⁷⁹ Es refereix a la Plana d'en Móra.

⁸⁰ El Montseny.

⁸¹ A Olzinelles, al Montnegre.

⁸² Juliol.

⁸³ Veure entrevista a J. Bonamussa (8.3.3), pista 1.

⁸⁴ Santa Maria de Palautordera.

gruixuda i tenia molt de tronc. El Josep es pregunta on es fa ara el blat per a fer el pa que mengem: *ara, no puc entendre d'on surt el blat perquè (...) anant fins a Barcelona no veus blat enlloc (...) i es llença tant pa!*. Amb el pa que es llença es podria omplir un sac de 25 quilos en dos dies, i si haguessin estat en aquell temps no comprarien pa, sinó que menjarien d'aquest sac. El blat, doncs, deu venir de més lluny, d'Andalusia o d'Amèrica. *Aquí a Catalunya no veig blat enlloc, avantes cada casa tenia el seu blat. Havia d'haver-hi blat pe l'any (...) havia d'haver-hi pa [per] l'any (...) vi pe l'any, i fese-t'ho com vulguis, t'havia d'arribar*. A part de la carn de vedell i la llet (durant algun temps) només havien venut una mica de vi, el cereal era per a l'autoconsum o per al bestiar. I algun bon any d'olives també havien venut quelcom d'oli. Perquè *podies comptar que un any era mig bo, pro l'atre no era tant bo*. Normalment era estrany que les oliveres llevessin⁸⁵ dos anys seguits: *un any llevaven, llavors els esporgàvem que al cap de dos anys tornessin carregar*.⁸⁶ De vi se'n feia cada any, però es podia perdre molta anyada si feia una pedregada o si no es cuidava gaire bé.

Les feines del bosc

Amb el bosc *tenies uns compromisos*, perquè hi havia unes èpoques que el jornal era molt *petit*, i les llenyes es pagaven molt bé. I, és clar, els amos de les finques volien que hi anessis com més millor, perquè tenien un elevat marge de guany: el jornal es pagava a set o vuit duros i la tona d'alzina es venia a 80 o 90 duros. Si feien la fusta a bosc, els pagaven més. Es feien raigs i corbes, *s'axerracava* tot a bosc. De vegades el propietari contractava la colla de bosquerols per a la campanya de l'any següent; algun els deia: *"espavileu-se que vull fer 50, 60, 70 tonelades d'alzina"*. Per Sant Josep s'havien de deixar de tallar les alzines, era quelcom que es respectava molt. Era diferent que ara, que es tallen alzines i plàtans *a tot temps*. Diu que els mobles que fan d'aquella fusta no duraran gaire. La tallada també depenia de la lluna, era *asunto de llunes*. Segons l'estat de la lluna, et deixaven tallar unes espècies o unes altres. Ara ningú en sap res de tot això, ni tan sols la majoria de gent gran, ja no es té en compte aquest factor. Els arbres que no perden la fulla han de ser tallats de lluna nova, mentre que els arbres que perden la fulla han de ser tallats de lluna vella. Si, per exemple, talléssim una olivera a lluna vella, al cap de vuit dies veuríem que ja està fullada. I si talles un cep durant la lluna nova, els sarments es faran malbé. El cep ha de podar-se de lluna vella, perquè perd la fulla. La lluna vella és des de la lluna plena, quan minva. I des del *naixement* fins que és plena és lluna nova (sembla que avui és lluna plena). Quan es veu al vespre és lluna nova (de vegades quan encara hi ha sol ja es veu), i quan es veu al matí és lluna *veia*.

De vegades era el comprador de la campanya, o rematant, el que llogava la colla de bosquerols per a les feines, perquè el propietari li havia venut la campanya i s'encarregava de buscar la mà d'obra. En Josep havia fet moltes campanyes per al Josep Oms⁸⁷, era *molt tractable*, era de bon tractar-hi. *Va fer pissetes però també va treballar*. Les primeres campanyes les feia (el J. Oms) amb el carro. I de vegades s'havia encallat amb els cavalls, *es posava a l'espatlla ell i era com un atre cavall*. Ell també tenia una colla, que també treballava a la zona. El Pepito anava amb dos o tres veïns, però no eren fixos. El desembosc de la llenya es feia a mà, sense matxos, i es duïa a port de camió. Ara *l'home no fa res*. Abans de tenir la grapa del camió, la llenya es carregava a mà al tractor, després d'haver-la portat des del bosc a la carretera o pista. Hi havia buscalls de suro de tres o quatre tones que també s'havien de carregar al tractor. *Tot això hi he sigut jo pel mig, eh?* Ara de carreteres (pistes) n'hi ha el doble que abans.

⁸⁵ Llevar: Produir fruit.

⁸⁶ A carregar. En la parla d'Olzinelles és freqüent suprimir la preposició "a" davant d'un infinitiu.

⁸⁷ Veure entrevista a J. Oms (8.3.2).

Respecte la pela del suro, el Josep explica que ara qualsevol és pelador, però no saben ni l'edat que té el suro. Ells, en canvi, s'havien hagut de *cremar molt la vista* amb la pelar. Llavors es feien rusquers, un punt on s'acumulava tot el suro de la pelada. Allà s'hi emmagatzemava durant un temps que variava en funció de quan el venia l'amo. El pelagrí és el suro que es treu de la primera pelada d'un arbre, i es talla quan l'arbre té una determinada mida. Durant una certa època el pelagrí havia valgut molt. Ara el volen més gruixut que abans. Algun cop havien estat mesos només pelant pelagrí, perquè *el pelagrí valia més que el suro de taps*. Hi havia suros tant grossos que per pelar-los havies de fer servir dues escales. Ara *no el veuen mai, l'amo*, però abans els amos controlaven les pelades, i n'havien deixat un sense pelar els ho deia i s'havia d'anar a pelar. Ara ningú fa colls. Si preguntes a un pelador d'ara què és un coll, no ho sabrà. Els colls són les terceres pelades. En alguns suros⁸⁸ es feien tres pelades: un any la part més propera al terra, al cap d'uns dos o tres anys es pelava la part immediatament superior a l'anterior. I a sobre encara en quedava un altre, era el coll.

Calia *sebre*⁸⁹ quina edat tenia el suro, perquè s'havien de pelar cada 14 o 16 anys, no abans, perquè seria més tendre i no servia, *havies de conèixer molt el suro*. Els peladors d'ara si no es numeren els suros... Abans també es numeraven els suros per a la pelada següent. En el cas dels suros amb tres franges (una d'elles anomenada coll) es pelava aquella que feia 14 anys que s'havia pelat. S'havia *d'entendre el suro*. Ara fins i tot es pelen als 10 anys. Abans les suredes eren molt espesses, però entre que alguns suros es van morir i a d'altres els van matar... Van agafar una malaltia. A més, com que llavors el suro de fer taps no valia gaire els amos es decidien a tallar-los. El J. Oms, a part de tallar alzines, no feia altra cosa que tallar suros. Les van *atrotinar* molt fort les suredes. Una de les propietats⁹⁰ estava repartida en dues peces. Cada any es pelava una meitat de la finca, de manera que s'obtenia suro cada any. Alguns suros eren marcats amb xifres romanes⁹¹, o amb noms (en aquells més grossos i ben pelats), i quan es tornaven a pelar al cap de 14 anys encara estaven marcats. *Hi via el nom i l'edat*. Així s'estalviaven *molta vista*. A més, evitaven algunes confusions. Per exemple, si un suro estava situat en un lloc humit, l'escorça augmentava la gruixària més ràpidament (no com ara que els creix una pell prima degut a la *sequedat*) que els que tenien menys aigua al sòl. De vegades, en pelar-lo, el suro sortia tendre, verd, perquè portava molta humitat. I quan el veien al rusquer deien: "*Coions, aquest suro és tendre!*"⁹² En canvi, si l'havien marcat podien demostrar que el suro tenia l'edat de ser pelat, i que si era massa tendre era degut a la major humitat que havia tingut, era perquè *el suro ha[via] mamat molt bé*. Algunes dates s'esborraven i alguns suros es deixaven sense marcar (*algun atre que se'm distreia*), i els que no tenien data s'havia de comprovar si tenia l'edat amb la vista.

En les campanyes de tallar alzines, hi havia un encarregat que marcava els arbres que havien de ser tallats. Aquí hi havia el *Teró* (del veïnat). Els propietaris li donaven tota la confiança i no anaven a marcar. De vegades hi havia 10 alzines marcades i al cap d'un temps n'hi havia cinc. Els arbres es marcaven amb unes inicials amb un *cop d'uiera*. L'encarregat de marcar sempre *mirava de deixar-ho bé*. S'intentava que l'alzina es pogués tallar cada set anys. El Josep diu que *era maco, perquè llavors els boscos es cuidaven*. Ell mateix té una partida de pins, però si els tallés hi hauria d'afegir diners, i més val no tallar-los. *L'asunto de la terra no val diners, ja veus, l'asunto de terres, re de re de re*. En una zona entre Sant Celoni i Vallgorguina, *on avantes era tot un jardí (...) de patates, fesols (...) i ara què veus, de vianda? (...) Què pots menjar? (...) Res. Arbres de jardí, és la única cosa que vec*. A la zona del Pla del Forn, a l'arribada del poble de

⁸⁸ Suposem els més alts i grossos.

⁸⁹ Saber.

⁹⁰ Sembla que diu Ca l'Arabia.

⁹¹ Sembla que diu *una ve* (V).

⁹² Volent dir que l'havien pelat massa jove.

Vallgorguina, allà almenys hi havia 30 o 40 persones que treballaven un tros de terra, *que si ho deixava un eren quatre que ho esperaven*. Allà se semblava de tot, en canvi ara només hi ha *arbres de jardí*. Ara el que tothom busca és edificar. El Josep, *poc o molt*, encara fa vi dels ceps de casa. Però s'està acabant, perquè ell ja no pot. A la nostra suposició que el vi li deu quedar bo, ell respon oferint-nos un trago. Ens sembla bo, fort i una mica dolç. *El vi s'ha de conèixer molt*. Per aguantar la calor, el vi ha de tenir el grau necessari, perquè *amb la calor no s'entenen, eh?*. És com la llet. Quan tenien vaques, si no tenies la llet en fresc, *l'endemà era mató*. *I el vi, si no li té grau, faràs vinagre*. Tastem el vi de l'últim any i també el del penúltim. Aquest any encara ha de fer el vi, i no sap pas què sortirà. No sortirà res perquè, *on t'han d'anar a buscar el suc per omplir el raïm?* A algun lloc han d'anar a buscar el suc, els raïms. Ell no en vol de vi, perquè pren moltes pastilles. Ens comenta que ara els ceps han agafat una malaltia i *no hi ha ningú que l'entengui*; la relaciona amb la malaltia que agafen els castanyers i els verns. Finalment, el Pepito ens ensenya la vinya.

8.3.2 Entrevista 2: Josep Oms (transcripció)

El bosc s'ha de conèixer molt, s'ha d'entendre molt, el bosc (J. Oms, f.o., 2006)

I xarracaven amb el xarrac, eh? (J. Oms, f.o., 2006)

Con nàvem allà, la mare ja feia un'olla de fesols així, ja portàvem tres o quatre fiambres, cansalada i pa i porc i vi... bo! (J. Oms, f.o., 2006)

1. 1 tn = 25 quintars

- I la tonelada 25 quintars.

- 25 quintars la tonelada.

- 25 quintars fan la tonelada. Doncs allavons ell ho apuntava, aquest en Joaquim Draper, n'hi vien pocs que ho fessin, això. Hi havia en Valls de Mosqueroles... doncs que també ho feia això. També marcava, però aquest home quan jo hi vaig tractar-hi ja era gran, és bastant gran. I portava un, portava un trebaiador i li deia: "Marqui aquella torta d'allà. Marqui aquella que hi ha al penjat. Aquella tant maca deixa-la, marca la bessona." La bessona vol dir que n'hi han dues aixís, veus que n'hi ha una de molt recta i l'altra marxa cap aquí?, doncs "marca aquesta".

- *La torta, la torçada.*

- La torta, la torçada. Després, aquell home, com que el temps d'anar a marcar aquella o anar a marcar l'altra, nava fent aixís, "escolta Joan, marca aquella que té la capsca seca, que té aquella branca seca" "Oh però és molt maca aquella", li deia el trebaiador. "Si pro al capdamunt té una branca seca, i aquella branca no m'agrada gaire. Marca aquella". I aquell home nava i marcava aquella.

- *I qui era el que marcava?*

- Un trebaiador.

- *De la colla?*

- Un trebaiador de la colla, però a Can Valls de Mosqueroles, eh?

- *A Can Valls de Mosqueroles.*

- Can Valls de Mosqueroles. L'home ja era gran, i hi feia nar un trebaiador, hi naven amb un trebaiador. El nava a buscar a la colla, perquè en Valls de Mosqueroles abans de tair sempre netejava. A Can Draper, abans de netejar, abans de tair, sempre netejàvem, sempre netejàvem, per endavant, eh? N'hi han pocs, n'hi vien pocs que, hi havia finques com a Can Valls d'Alzinelles, a Can Cases... A Ca l'Agustí també netejàvem bastant. A Ca l'Agustí jo hi vaig treballar-hi molts anys, vaig tair-hi, vaig començar amb un que via sigut coronel, però com que tenia un home que via viscut tota la vida a la casa, era geperut, geperut vull dir que tenia gepa...

- *Sí...*

- I aquell home el via orientat bastant. Perquè es va casar amb una de les dues filles que hi havia a Ca l'Agustí. I allavons un dels amos es va morir i va quedar el general, el comandant o què sé jo, bueno. Aquest encara, els homes quan (...) vien d'anar a dinar, vien de plegar, tocava la corneta, a la millor els que trebaiaven a bosc ja eren al fato. I ell tocava la cornet volguent dir "ja podeu plegar", i ja havien plegat!. Els que hi vien al camp no, perquè a ca l'agustí (hi ets estat a Alzinelles?). A dins a ca l'agustí hi ha una volta, un rellissa, que els del camp gairebé els veia tots, i aquells fins que tocava la corneta no plegaven. Els que eren al bosc, com que no els veia, tocava la corneta i ja estaven al fato esperant a les set o a tres quarts de set, que toqués la corneta.

- *Qui era aquest, l'amo de Ca l'Agustí?*

- L'amo de Ca l'Agustí. Es deia Ignasi Cornet. Jo hi vaig tractar-hi, també. Oooi! La primera vegada que vaig tractar-hi em va fotre uns papers com una pena de mort, vull dir que havia d'aprofitar la llenya d'aquesta mida, 6 centimetres, només podia tair els suros morts, i que con hi haguessin 20 tonelades ja viem de parar de tair i treure-la, que no n'hi podia haver més. Bueno, bueno, animalades, animalades. En canvi, en Valls de Mosqueroles tenia un fet que, anys enradera, el transport el tenia molt dolent, allà, i ho viem de treure amb carros. Allavons es van arreglar una mica les carreteres i alguns trossos de carreteres hi anàvem a carregar amb el camion, amb uns altres tractes, perquè ell baixava la llenya aquí amb el carro. A Can Draper van arreglar les carreteres i casi bé passat a la ribera, als platanos, que eren a dins amb un sot, lo altre tot ho trèiem amb tractors i camions. Allavons a Can Cases d'Alzinelles, perdó, de Montnegre, a baix al Sot de Can Bosses (el coneixes?), a Can Riera de Vilardell (ho saps?), aquell sot amunt molts anys ho van baixar amb carro. Allavons van anar arreglant les carreteres, i jo vaig ser un dels que en va arreglar algunes, i ja hi pujàvem amb el camión, però abans es feia tot amb carros.

- *Quan us donàven el permís aquest, vosaltres fèieu el que deia el permís?*

- Sí, aproximadament sí, eh? Aproximadament sí. Perquè el guarda forestal sempre deia "Sobretot, aquí porta 500 alzines però si en taiieu 600 m'és igual. La custió és que el bosc quedi bé" M'explico eh? "No pot quedar malament, després vénen denúncies i vénen aquí, i vénen allà, i bueno, en fin". I com que havies d'estar bé amb el guarda i jo normalment i el pare compràvem a tant per tonelada, pesàvem a la bàscula aquí de Can Giol, que hi havia la bàscula a Can Giol, doncs si en taiaves 100 en pagaves 100 i si en taiaves 110 en pagaves 110.

- *Tonelades...*

- Tonelades. Els permissos normalment demanaves 100 tonelades i en taiaves 120, 130, o 140. Però pagant-les, eh?

- *Al propietari...*

- Al propietari. Navem a pesar a Can Giol, tant el carro, com el tractor, com el camion. Primer es van posar tractors, van eixamplar les carreteres de carro i els tractors ja hi passaven. I llavors van començar a venir les màquines, aquestes erugues, als anys 60 o aixís, i llavors van anar eixamplant les carreteres i el transport per camion era més barato. Ja ho graves això?

- *Sí... El guarda aquest per a qui treballava?*

- El guarda treballava per la Generalitat. El via posat la Generalitat.

- *Com es deia?*

- L'últim que va haver-hi aquí es diu José Antonio Montiel, que viu a Sant Esteve de Palautordera. Abans hi havia hagut un que es deia, Terencio Escorihuela. Abans d'en Terencio Escorihuela, hi va ser molts anys, hi havia hagut un que se'n va anar a Vic, era bastant malparidot, si no li dava calers li posava impediments per taïar.

- *Ah, li havien de donar calers?*

- Sí, era barrut i ja te'ls demanava. Sí, era barrut. Va anar a Vic i allà va tenir problemes perquè va trobar algun propietari marrà i se'n va anar a d'allò, a la forestal, a Barcelona, no me'n recordo on tera, vull dir jo hi havia estat, i d'allò, i el van fotre fora d'aquí, el van treure d'aquí i el van fer anar a Vic.

- *Com funcionaven els tractes? Us avisava el propietari?*

- Els tractes amb el propietari, doncs el naves a trobar o venia... Jo tenia una clientela que ja casi bé la tenia tot l'any, i em deia: "Escolta Oms, aquest any que ve vull fer un prei o tres de tonelades d'alzina. "Bueno, quan vulguis ho anirem a mirar, i ho anavem a mirar, i feiem el tracte i llavors jo buscava la gent, i tenia gent a trebaïar, i els pagava tant per tonelada, i els transport molt anava a càrrec meu. En valls de Mosqueroles no, els carros naven a càrrec seu.

- *I a la vall d'Olzinelles qui era la clientela?*

- A la vall... a Alzilelles viem tractat a la Rectoria d'Alzinelles, que ho portava el capellà, que era d'Alzinelles i que era de Vallgorguina. També viem tractat, 3 o 4 anys, havíem tractat, en 10 o 12 anys, eh? I sempre el capellà d'Alzinelles, viem tractat amb un capellà, viem tractat amb l'altre... En Cortada, la Carolina Cortada, que era la mestressa d'aquí Can Pons de Campins, la Carolina Cortada em telefonava i em deia "Oms, no podríem fer una campanya, amb algun puesto?" "Ja m'ho aniré a mirar, i m'ho nava a mirar, i no feiem mai tracte i quan hi havien 100 o 150 tonelades jo anava, li entregava 50 o li entregava 100.000 pessetes... Mai viem fet papers, mai viem fet res.

- *Però això no era a Alzinelles...*

- No, això era aquí, al Montseny, o sigui que d'aquí...

(timbre de la porta)

- Collons, qui més sap aquí..., si a aquesta hora no hi sóc mai jo...

P2. Can Caseta

- *La Rectoria, i qui més hi...*

- La Rectoria, allavons hi ha Can Caseta, a Can Caseta que era d'un tal Ginestà, Josep Ginestà, que li deien el xèrif, perquè nava amb un bigoti, era alt i prim i... i en fin, es deia Josep Ginestà, però li deien el xèrif.

- *També hi teníeu tractes amb ell?*

- Sí, hi viem tractat molts anys, molts anys, molts anys. I a Can Cases, el Josep Maria Alfaras, que allavons es va morir la seva mare i van quedar tots dos germans. L'un és l'amo de Can Pradell i es diu Miquel Alfaras, i Josep Maria Alfaras és mort.

- *Llavors hi havia Can Valls?*

- Can Valls. A Can Valls d'Olzinelles. Allavons hi havia un que li deien el mestic, es deia Salvador Pujades.

- *D'on era?*

- Salvador Pujades d'Alzinelles. Saps a Cal teró, Can Xic Nanes? A sota Can Xic Nanes e hi ha una casa, que hi havia uns pins, em penso que els van tair... allà era a can dallò, a Can Pujadas, aquest Salvador Pujadas. I allavons, a mà dreta a Can Xic Nanas. Allavons més amunt hi ha Can Nanes, al capdamunt Can Xarpa, i a l'altre cantó hi ha Can Pere Felip.

- *I en totes aquestes cases hi havia tractat?*

- Can Pere Felip no hi ha bosc.

- *I les altres?*

- A Can Xerpa gairebé res. A Can Nanes molt poc, a baix al sot hi havia hagut dugues matades de platanos que eren aixís, i els hi vaig comprar fa... 50 anys enradera. Dugues matades de platans que eren aixís, que n'hi havien dos o tres a cada platano. Per no carrega'ls amb el carro, perquè eren de molt mal carregar perquè eren aixís, vaig demanar en aquí... amb en Barnola que tenia un carro, que portaven els bots, ai!, els bocois del vi. Saps els carros que porten el fusell aixís amb les rodes i posaven els bocois a sota? Li vaig demanar el carro per nar a desemboscar aquells troncs de platano, perquè eren aixís, eh? Vull dir que cada tronc de 12 pams, feia una tonelada i mitja i algun en feia dos, dos mil quilos. I els posàvem amb el carro, feien aixís, un carro de parell, amb dos animals...

- *Carro de parell?*

- Sí, amb dos animals, i els vam desemboscar amb un puesto, que quedés enlaire, al sot de Can Mòtil, de Vallgorguina, amb un puesto que quedessin enlaire, per carrega'l-se al camión, amb dues barres gruixudes aixís, amb unes cordes els vam fer venir i els vam carregar.

- *I Quins animals es feien anar, amb matxos, els carros ?*

- Aquest era de l'Abril de Campins, que tenia dos cavalls. Va venir amb dos cavalls.

- *I això on era, a Can Xic Nanes?*

- Això era a Can Xic Nanes. Aquests platanos eren a Can Xic Nanes, dugues matades hi vien al capdavall. Els que es van vendre Can Xic Nanes van nar a viure a Mataró, que havia treballat a bosc, amb la casa de sobre Cal Teró.

- *A Cal Teró també hi tenieu tractes?*

- El Teró via treballat, allà on tevien pins o hi han pins que els van tair, em sembla em balla pel cap que els han tair ara, allà tot era camp, el Teró ho menava, menava el terreno, i feia algun jornal a bosc. Treballava a Can Valls d'Alzinelles.

- *O sigui que allà on hi havia els camps de Can Teró...*

- El Teró, el Teró. A sobre la carretera, que hi ha la casa, a Cal Teró, doncs tot aquell pla eren camps, que ho menava ell.

- *I ara què hi ha? Ara pins?*

- Hi vien hagut pins, em penso que els van tair dies enradera, els van tair. No sé d'on t'ho he tret... els van tair.

- *I la casa era Can Teró?*

- Cal Teró.

- *I quines més cases fèieu campanya també?*

- Bueno, amunt hi ha Ca l'Arabia.

- *Ca l'Arabia d'Alzinelles?*

- D'Alzinelles. Perquè l'Arabia, hi ha una altra Arabia, que és de l'Alfaras, ara. Que abans, abans era del seu pare, Josep Maria Alfaras. I també hi tractava jo, amb el Josep Maria Alfaras, i llavors quan es va morir la seva mare, que va quedar per tots dos, en Miquel, que viu a Palautordera, si no s'ha mort. L'última vegada el vaig veure molt fotut. Ara em penso que ho porta un seu fill, no ho sé.

- *I a Ca l'Arabia d'Alzinelles, també...?*

- A Ca l'Arabia d'Alzinelles...

- *Allà suro, no?*

- Suro, molt suro. I era un home, en Peret Arabia, era un home que es pot posar amb un llibre perquè, era una bellíssima persona.

- *Peret.*

- Peret, Pere Arabia. Era solter.

- *Teníeu bons tractes amb ell?*

- Sí. No en fèiem mai de tractes. El dia que venia aquí a cobrar fèiem el tracte. I alguna vegada em deia: “Josep, t’hi guanyes la vida, vols dir que no...” Ho explico tal com era, eh? “Vols dir que no em dons massa cèntims, vols dir que t’hi guanyes la vida?” “Sí, Pere, sí. Us ho puc pagar aquest preu, això” (...) No ho trobes en gaire gent això, eh?

- *També fèieu campanyes de pelar suro?*

- No, ell tenia la seva colla a pelar suro, gafava primer un carro i després un tractor, ho llogava, i ho posava tot... Hi ets estat a Ca l’Arabia?

- *Sí...*

- Que hi ha aquell...

- *Aquell cotxe.*

- No... hi ha aquell cotxe, sí. Allà aquell racó d’aquell cotxe és on feia el rusquer, posava el suro. Quan va comprar aquell cotxe, és un Citruèn, i em deia, dic “Què, Pere?” érem molt amics, molt bona persona, “No el porteu vós no? “Però a vegades, quan el porta el nét o el nebot, el toco, toco el volant...” “Ah, ben fet, home, ben fet”, diu “Oh”, diu “I té una cosa aquest cotxe, que, quan arribo a un sot, el para i l’aixeca enlaire, perquè no toqui a terra!”. Era d’aquell temps, però no era tonto, no, eh? Contrari, era molt llest, i el bosc el coneixia molt, eh? El bosc era un dels... Ell, en Draper i en Valls de Mosqueroles, l’avi Valls de Mosquerols, no aquest que hi ha aquí que es diu Josep Maria Valls, que aquest s’hauria rebentat una fortuna, saps qui vull dir?

- *No el conec no...*

- Aquí al carrer Santa Rosa, al carrer que baixa cap a l’estació, de la carretera vella, la primera casa de cantonada, o sigui aquí al carrer Santa Rosa, un pis que hi ha a sobre, a la cantonada, aquest hi viu... Josep Valls no sé què més... Josep Valls podria ser Vallvehí. Josep Valls. Aquest res, aquest s’ha rebentat... que és casat amb una noia de Can Giol... d’enradera, eh?

- *En canvi el Draper i l’Arabia...*

- El Draper, l’Arabia i l’avi Valls de Mosqueroles eren els tres d’aquesta comarca que entenien més amb el bosc, que sabien lo que era un arbre. Hi havia l’avi, el Planas de Vallgorguina, els veis, el vei Plana de Vallgorguina, també bastant, bastant. Però com aquests tres...

- *Què era lo que sabien?*

- Sabien... sabien conèixer el bosc, aquí plantarem una alzina o taiarem les alzines perquè ja hi creixen pins i els pins hi creixen més que les alzines. Perquè, és que el bosc, el bosc s’ha de conèixer molt, s’ha d’entendre molt, el bosc. Hi havien pins pinyers al mig de les alzines, els pins pinyers els feien tots, perquè el pi pinyer no ha valgut mai res, no ha valgut mai cap cèntim. El pi pinyer és lo més dolent que hi ha. Al mig de les alzines i al mig de les suredes. El pi pinyer

al mig de la sureda i al mig de les alzines, de les bagues que en deien, bagues d'alzina, doncs, és l'arbre més dolent que hi ha. Canvi, un roure, un roure no és de la qualitat de l'alzina, però hi ha roures al mig de les alzines que creixen una barbaritat. I va haver uns anys, a Can Valls d'Alzinelles, con donaven un tros a netejar, o sigui, acabada la guerra, hi via molta gent que anaven a arrencar soques, i arrencaven arboços i brucs. I a Can Valls d'Olzinelles hi via trossos que era flac...

- *Què és flac?*

- Que era flac. Vull dir que era flac de bruc i arboços i hi havia molta bardissa. I l'Abel de Can Valls, l'avi Abel, doncs deia en els que netejaven: "Traieu algun roure d'aquests, però l'arrenqueu, vull que l'arrenqueu" I és clar (...) gafaves una corda, la lligaves a dos metres, el descalçaves, li treies les arrels, i gafaves una corda i l'arrencaves bé. I la soca també s'aprofitava.

- *I per què el treia aquell roure, l'Abel?*

- Perquè nava més bé, hi havien alzines al costat, ja els hi ensenyava ell "Aquí que deixen més les alzines, doncs aquest roure traieu-me'l".

- *Això la gent que anava a arrencar les soques.*

- La gent que arrencava les soques.

- *Qui eren? Eren de Sant Celoni?*

- Sí. Ja són tots morts. N'hi vien... es deia Tomàs, que va venir, hi han filles per aquí, va venir de Tarragona. Allavons hi havia un que li dèiem el curandero. Hi havia... molta gent treballàvem, i inclús a Can Valls d'Alzinelles, la colla que tenien, una de les colles que tenien a treballar, hi via temps que no tenien gaire feina i els feien arrencar brucs i arboços, netejar i arrencar brucs i arboços.

- *I aquests, el curandero i aquest altre que venia de Tarragona, compraven les soques?*

- No, no, no. Els hi donaven. El propietari deia "Netejeu-ho bé" i d'allò. El que havia netejat bosc també era un tal Joan Blanc.

- *Blanc.*

- Joan Blanc. Allavons un que es deia Montfolleda, que li deien el gitano. I allavorens, com una mula. Un seu nebot d'aquest el Montfolleda era aquest famós paleta que nava a atracar bancs.

- *Ah sí?*

- Sí. Tu no ets nat a Sant Celoni?

- *No, no. Jo sóc de Matadepera.*

- Tu ets de Matadepera? Ai me cagon déu. I vens de Matadepera, aquí? I ell, coneixies el Genescà?

- *Sí.*

- Me cagon dé hi viem tractat molt amb el Genescà. I en Mill. En Mill també...

- *Quin tracte fèieu?*

P3. El Genescà de Matadepera

- A Girona.

- *El Mill, li veníeu...*

- El Ginescà, el Ginescà. Més amb el Ginescà.

- *I li veníeu fusta amb ell.*

- Li veníem fusta amb ell i ens la feia portar a Girona, a torre Brusteng.

- *I com és que li veníeu fusta, que no en tenia per allà a Sant Llorenç, ell?*

- Sí, però en comprava molta, ell. Això és molt llarg d'explicar. El Ginescà de Matadepera era molt murri, sí, molt murri. I et portava fusta a torre Brusteng per trinxar. I ell li pagaven, trenta anys enradera, li pagaven dugues-centes pessetes més per tonelada que no ens havien pagat a nosaltres, perquè hi havia ports.

- *Ports?*

- Ports. El camión feia més ports i ell feia una contracta de mil o dugues mil tonelades.

- *Què vol dir ports?*

- Transport. El camión, el camión. I ell la venia a dugues-centes pessetes més cara. Però ens e la comprava a nosaltres i ens en pagava 100 de més, que no hauríem vengut allà Girona nosaltres. Ens en pagàvem 100 i nosaltres feiem constar que la taiàvem a Matadepera o per llà aquells volts. Els de la bàscula d'allà de Girona ja deien "Oms". Ah! I una altra cosa, no volia que néssim amb camions amb matrícula de Girona,

- *Qui no volia, el Genescà?*

- El Ginescà. Perquè allavons s'hauria vist el marro, s'hauria descobert.

- *Ja en teníeu de camions amb matrícula de Barcelona?*

- Sí. En teníem un amb matrícula de Madrid, perquè un Tanestrada vam comprar amb matrícula de Madrid, perquè li van donar, al matricula'l, 1000 quilos més. I el vam matricular amb matrícula de Madrid. Ui! Molts em deien: "Madrilenyo, on vas madrilenyo?" Allò que passa. Jo tenia a 11.500 quilos, 10.500 quilos, i carga i carga, tanestrada, i aquí eren 9.500 quilos.

- *Ah! Millor, doncs.*

- Una tonelada més! El matriculaves a Madrid i et donaven mil quilos més. Mira, vaig comprar una campanya a Caldes, a Caldes d'allà on te hi ha el dipòsit de butano, allà Girona...

- *A Caldes de...*

- De Malavella. I saps què via de fer? De bon dematí, nava a carregar, i nava a descarregar a torre Brusteng. Pujava, fèiem desembosc, o sigui tres o quatre mil quilos, les posava a dalt d'un marge, per poguer carregar i allavons tornava a carregar i havia d'estar a les sis de la tarda per nar a descarregar, perquè, segons quin xòfert hi havia, tenia una carpeta i la matrícules, i l'hora que arribaves, i l'hora que sorties. Si via arribat a les nou del dematí, no hi podia tornar, nar a carregar a Castellar del Vallès o a Matadepera, a les 12 del migdia o la una...

- *Clar, havia de ser al vespre...*

- Via de ser cap al tard.

- *Clar...*

- I hi havia un [...] que era un mal parit. I em deia "Què, Oms! Ja heu nat a carregar a Castellar?" "Sí! He arribat [...] ha gafat el camión [...] l'altre camión, i ell ha anat a carregar" "Me cagon el déu q'us ha parit, que la porteu ben estudiada!" em deia. E n'hi via un atre que no deia res. N'hi via un atre que era parent d'uns d'aquí Sant Celoni, i con arribava, deia "El vostro cosí, quest dia em va donar molts de records!" No era vritat, pro, ja enraonàvem, ja d'això, ja no es guaitava la llista. M'entens?

- *Sí...*

- El Ginescà... Allavons hi havien uns...

(Interrupció de la conversa)

- Allavons hi havien uns atres que remenaven llenya que es deien, no me'n recordo ja, no me'n recordo, els pares d'uns germans, eren garrepos, mare de déu, mare de déu.

- *A Matadepera?*

- A Matadepera, sí.

- *Ah sí? El Mill?*

- No, el Mill via vingut a carregar aquí.

- *El Sanjuan? N'hi ha uns altres que es diuen Sanjuan, encara treballen.*

- Ja... escolta, ja fa anys que estic jubilat i t'has de fer el càrrec que vaig estar casi bé dos anys d'un hospital a l'atre. Con me van operar. Vaig estar un any a Badalona.

P4. A Caldes...

- A Caldes, hi coneixes dingú?

- *No.*

- Sallent? No. I a Terrassa?

- Sí...

- A Castellar del Vallès? El Font Carreres?

- *No el conec, no.*

- No et perds res. I en dallò, el Carné, el Carné té... a la carretera de Sant Feliu, al cantó de sota, té el magatzem allà.

P5. Can Valls

- ... Alzinelles. Molts anys.

- *A Can Valls.*

- Can Valls. Valls. A Can Valls tenien colles, dugues o tres colles ells de treballar, treballar, tallar arbres. I con vam començar a treballar, que jo nava amb el carro que tenia 16 anys, parlo de l'any 47, 48, 49. Nava amb el carro i allavons hi havia un tal Abel, con se va morir va quedar el seu fill Jaume Abel, que ara hi ha un Santi Abel aquí a Sant Celoni, quest Santi Abel porta... es cuida de... de fer excursions. Bueno, doncs amb el pare d'aquest noi, que va venir a viure a Sant Celoni, també vam tractar molts anys. Molts anys vam tractar! Amb el carro, amb camión, a Can Valls d'Alzinelles, tot arreu, feien carbó dalt a la muntanya de tot, dalt a Montllorer, que hi havia... hi havia en Xic Nanes, hi havia el Teró, hi havia un que li deien el Sardanet, amic del Poc.

- *Què era, de la Cerdanya?*

- Aquests eren els treballadors de la casa. Tallaven suros dalt de tot i feien carbó.

- *Era una de les colles que treballaven sempre a Can Valls.*

- Sempre trebaiaven a Can Valls.

- *Quantes colles hi havien que treballaven sempre?*

- Dugues, tres. Dugues, tres.

- *Quants homes, cada una, cinc o sis?*

- Tres, quatre, cinc. Allavons hi havia alguna colla que eren dos. Hi via uns meus cosins, que els hi deien "els Oms", pare i fill, i l'altre fill, que encara és viu, que es diu Josep Oms, que aquest baixava amb el carro. I allavons hi havia algun atre, algun atre pare i fill, que a vegades hi vien deu o dotze suros morts, al pelar es morien, i els donaven amb un a tair. No hi feien nar una colla grossa, la colla grossa la feien nar més aviat amb puestos que hi via molts arbres.

- *La colla grossa de quanta gent era?*

- Quatre, cinc, sis, set, vuit.

- *Feien carbó... tallaven...*

- No, aquests tallaven. Aquests només tallaven per llenya. I xarracaven amb el xarrac, eh? I allavons... pelava el suro amb la destal i es baixava amb uns sacs grossos, tinc un camió aquí, no sé on te'l tinc, amb sacs. Posaven el suro, el pelagrí, que es pelava, el posaven en sacs. I carregava un carro, carregava 20, 22 sacs, 18 segons... a vegades 10 o 12, perquè hi via trossos que sortien a granel. M'explico?

- Sí.

- Trossos que sortien... Perquè abans quan es pelava el suro al bosc, com que es taiava el suro i el pelaven de seguida, sortien trossos de rusca, que en deien. Rusca o pelagrí granat.

- *La primera pell, no?*

- Sí.

- *Però aquells suros no s'aprofitaven per suro?*

- No. Tot nava per trinxar.

- *Per què es feia servir el trinxat aquest?*

- El portaven a Cassà de la Selva, a Sant Feliu de Guíxols, a la cotosa de Tordera i el molraven, en feien aquelles plaques per aïslar, pel fred.

- *Però aquests que tallaven el suro no eren la mateixa colla que feien el carbó i treien suro. Aquells eren uns altres.*

- Bueno, sí. Sempre coïen el carbó per les setmanes de Carnestoltes, de Carnaval. Jo em nava bé perquè amb el carro nava a buscar el carbó, que ens el quedàvem nosaltres, que teníem sàrries. Perquè nava a dormir tard, festejava, tenia 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 anys. Vuit anys vaig anar amb el carro. I aquests anys el carbó ens el quedàvem nosaltres, i a Can Valls se'n quedaven una carretada de carbó per ells. Feien 150, 160, 170, 180 cargues. Les cargues de carbó, la carga de carbó era de dues sàrries. La carga de carbó era de 125 quilos. O sigui, con pesaven la sàrria amb el carbó feien 67 quilos i mig. Per què? La sàrria feia cinc quilos i les pesaven a 67 i mig. 67 i mig que quedaven 62 i mig... 125, 125. Vuit cargues feien mil quilos. Carbó.

- *Vuit cargues, quan, 1000 quilos?*

- Vuit cargues 1000 quilos. A 125 quilos...

- *Clar...*

- No falla això.

- *No, no.*

- Pro les feien de 67 i mig perquè con pesaven la sàrria amb la romana, pesaven la sàrria també. El carbó... i feien 67 i mig. Allavons la graduaven, 67 i mig, llavons hi posaven els embelalls [...]. I si es via mullat una mica, el carboner, que era com via de ser, li donaven un quilo o dos

més. Si ells comptaven que aquella ruixada que havia fet el carbó via gafat... El carboner, el carboner que era carboner... Això ho graves, encara?

- Sí.

- El carboner que era conscient i que era... no hi vien els inguernos que hi han ara, de treballadors. Ara encara n'hi han que són humans, pro la major part, la major part... El que era humà, que d'allò, li donava un quilo o dos més per sàrria, perquè a l'omplir la sàrria, ells ja veien més o menos tal com quedava plena... els quilos que hi havien.

- *I si s'havia mullat en donaven un o dos més.*

- I el que era humà li posaven un quilo o dos o tres més. N'hi han que no.

- *I vosaltres us quedaveu una part del carbó i una altra part se la quedava la casa?*

- Bueno, la casa se'n quedaven un carro només. Jo en allà carregava vuit cargues. Ja treia el carro de la manera que carregava vuit cargues, perquè a Montllorer, t'ho ensenyaria d'aquí estant, pera, si no hi ha... No, no, no.

(ens desplacem cap a la finestra)

- Sí! Sí! Goita! Aquelles muntanyes són el Montllorer. Aquestes del mig, aquestes del mig. Aquella d'allà, el duc baix de Can Vives. Tot això és Montllorer, però aquella al tombar és de Can Vives que dóna a Sant Iscle. I aquell mig tapat, jo sóc el que ho veig perquè ho vaig tair, Can Vives, ho vam comprar-ho, la muntanya de Can Vives... Aquest cantó d'aquí, aquest cantó d'aquí hi ha un tros que és de Santa Fe, que... Veus que fa un atre turó?

- *Sí, al mig...*

- No aquell aixís no, aquest més alt de cap aquí? Fa un atre turó que és de Santa Fe, si no s'ho han vengut. I aquest d'aquí una part és de Can Valls i l'altra part és de Ca l'Agustí. Aquest d'aquí...

- *El Montllorer és el de la dreta o el de l'esquerra?*

- El de... No, aquell d'allà és de Can Vives, el turó de Can Vives. Que dóna... De cara cap allà és de Can Vives i de cara cap aquí un tros és de Can Vives i l'atre és de Santa Fe. Al mig, si et poses aquí, aquesta antena que hi ha aquí, arran d'aquesta porta, aquesta antena que hi ha, hi ha molts roures allà, que són de Santa Fe.

- *Santa Fe de què?*

- Són de la campanya. Dels amos de Santa Fe, tenen un tros aquí.

- *I llavors el carbó, l'altra part, us el quedàveu vosaltres?*

- El carbó, el carbó el fèiem en aquest turó del mig, aquest més alt.

- *El d'en Vives.*

- No. El d'en Vives és el d'allà. Aquest d'aquí [...] a la xemeneia aquesta, eh? El carbó el fèiem a dalt de tot. Dalt de tot, tirant cap a [...] d'aquí es veu molt baix, molt petit, però és molt alt, molt llarg això, eh? I el fèiem sempre al cantó d'allà, al cantó d'allà, el carbó. En diuen el... sot del til·lers.

- *El sot de...?*

- El sot del til·lers, que hi han un, hi vien uns til·lers aixís, hi vien quatre o cinc til·lers, i en deien el sot del til·lers. Hi ha un arbre que... hi ha un sot aquí a Can Valls que en diuen el sot de l'Arbre Estrany, que no sap ningú, no sap ningú com és. Si no ha caigut ha de ser aixís.

- *Un til·ler?*

- No, no. Un arbre estrany. Un arbre que no saben què és.

- *Què en fèieu amb el carbó?*

- Amb el carbó... El carbó l'enviàvem a Barcelona, i els de Barcelona en feien bosses, en feien el... el venien amb sàrries i el repartien, se'n repartia molt de carbó a Barcelona.

- *Amb el tren l'enviàveu?*

- Amb el tren o amb camión.

- *I com fèieu el tracte amb l'Abel? Li dèieu ho compro...*

- A tant per carga.

- *A tant per carga.*

- Tant per carga.

- *I com decidíeu el preu de la carga, abans o després de la campanya?*

- No, no. "Què, Oms?" Això ho feia llaons encara amb el pare. "Aquest any què s'ha pujat o s'ha baixat o com està?" "Més o menos com l'any passat, poté... poté... poté donar un parei de duros més per carga". No, no, no. A Can Valls no hi via problema, era de bon tractar.

- *Llavors quan trèieu, pesàveu i ho donàveu...*

- No, no. El pesaven els... el pesaven ja a bosc.

- *Els carboners amb els...*

- El carboner.

- *I després tantes cargues que havien sortit, tantes...*

- Tantes cargues, tant... Jo carregava vuit cargues cada viatge.

- *I amb carro?*

- Amb carro.

- *Matxos.*

- Mun cavall.

- *Amb un cavall.*

- Portava un cavall aixís.

- *Ah sí?*

- Ferm, ferm, sí.

- *I allà el pesaven, abans de carregar-lo amb carro.*

- No, no. Ja el tenien a punt, ells.

- *Fins al carro com el baixaven?*

- El baixava amb uns baixadors. Me cagon la mare qu'ho va parir!

- *Amb uns matxos?*

- Coi! Me l'han tret.

- *Fins el carro ho baixaven amb, fins al carro com ho baixaven?*

- El baixava dins el carro.

- *Però fins allà on vostè carregava el carro?*

- Fins allà el posaven a lo millor amb una sàrria que ja tenia aquest cavall.

(mostra una foto)

- *Aquest és vostè?*

- Sí. Aquest era el meu cunyat, amb el carro. Això era per Sant Antoni, eh? Aquest era un atre, cavall. Sant Antoni això era, eh?

- *Sí... Què els hi donàveu, per menjar?*

- Garrofa i ufals i vegades li donava ocupa a l'istiu que no... perdien una mica la gana, els hi donava pupa amb farina de faves o amb farina de... de... d'ordi.

- *Però llavors allà on carregàveu el carro per baixar el carbó...*

- Sí, m'ajudava un home.

- *Però, qui us el portava fins allà?*

- A carregar. El baixaven o a coll, o si vegades venia molt en avall, gafaven un feix de branques, hi posaven una sàrria a sobre, o amb una escala hi carregaven dugues sàrries i allavors tiràvem una corda i el giraven o l'aguntaven.

- *Ah... Molt bé.*

- Sàrries de... de carbó. Con tenia 15 anys el pare va comprar una campanya a Can Riera de Vilardell, i a baix al sot de Can Cornei, sats on tè, Can Cornei?

- *No ho conec.*

- No. Bueno, és igual, no et perds res. I... i nàvem a desemboscar... nàvem a desemboscar les sàrries allà. Que escolta, les sàrries eren dretes aixís, perquè hi vien carboners bons, i aquí era nevat, i decantàvem la neu prò es via filtrat una mica dins, i aquelles sàrries feien 70, 72 quilos. I a 15 anys jo ajudava a carregar en a l'atre i l'atre, a l'atre vol m'ajudava a carregar en a mi.

- *L'altre què?*

- L'atre trebaiador, l'atre que era més gran que jo.

- *Bo.*

- L'atre trebaiador, l'atre trebaiador, era un trebaiador. I... baixàvem per un corriol aixís, hi havia uns escalons aixís i con baixaves allà senties les cames, els jonolls "garranyic, garranyac". Quinze anys 65 o 70 quilos, 72, agarra't, eh?

- *Déu n'hi do.*

- I aquell home el teníem a trebaiar al magatzem, pro con nàvem allà, la mare ja feia un'olla de fesols així, ja portàvem tres o quatre fiambres, cansalada i pa i porc i vi... bo! Vi... i buè...

- *Quan temps estaven?*

- I li fèiem, i li fèiem... fregíem, fregíem per dinar i li fèiem la vida a aquell home. Aquell home, nava una mica atrassat, s fotia uns plats de mongetes aixís. Fiambrera, vaja, la fiambrera.

- *Però dormíeu allà?*

- No. Veníem a casa al vespre. Abans anàvem dos dies a desemboscar. Avui i demà passat. Posàvem una sàrria dreta, aixís. I allavons una atra dreta a sobre, i miràvem, d'aquesta fer així, que s'agutés, i con teníem aquella, allavons jo ajudava a carregar amb ell. I llavons jo ja tenia aquella, me la carregava jo. I llons al volt vinent fèiem al revés, i nàvem fent aixís. I sort, que hi havia 40 i pico de cargues, que vam començar pel capdamunt. Si arrib... comencem pel capdavall no acabem pas la campanya, no.

- *I a Can Valls què més feien, a part de... la colla, feia carbó...*

- A Can Valls, ja eren gent grans. I s'ho repartien, desemboscaven tres o quatre cargues cad'un, un home, tres o quatre un atre... La carga, o sigui de dugues sàrries, s'ho repartien. Desemboscaven abans de morzar una mica, ben temorzat⁹³ un'atra, ben dinat un'atra mica.

- *I els pagava directament l'amo, l'Abel.*⁹⁴

- L'Abel, sí, l'Abel. Trebaiaven per l'Abel.

- *No eren colles vostres.*

- No, no, no. Eren colles que trebaiaven per la casa. Coies que trebaiaven per la casa.

- *I allà a Alzinelles en teníeu vosaltres, de colla...?*

- A temporades. Alguna temporada hi viem tingut colla, nosaltres, sí, nostres.

- *Quanta gent era la colla?*

- Cinc, sis, set, vuit, tres, quatre. Me cagon l'òstima, escolta. L'un plegava, n'agafaven un atre. Nosatres, el pare sempre, sempre via donat la colla a tair amb un o dos o tres o quatre, a tant per tonelada.

- *A tant per tonelada.*

- Tant per tonelada. Jo també vaig gafar el dallò del pare, tota la gent, tota la gent que via vingut, a tant per tonelada. Ncara tinc llibretes aquí, que te les podria ensenyar, i aquestes llibretes, cada setmana agafàvem cèntims.

- *Ah sí?*

(va cap a la taula on guarda les llibretes).

- Agafàvem cèntims. I allavons [...] passàvem comptes dos cops l'any.

- *Amb el cap de colla?*

(remena el calaix)

- Amb els trebaiadors. Collons. Ja sortirà ja. Ja sortira perquè hi són.

- *Amb els treballadors. Un per un?*

- No, bueno [...]

(treu una llibreta)

- No! no! Aquesta és de compres. Aquesta és de compres. Cagun la mare qu'ho va parir.

- *Què es pot veure, aquesta?*

⁹³ Esmorzat.

⁹⁴ L'Abel de qui parla era el procurador de Can Valls.

- Sí, home.

P6. Suro pelut⁹⁵

(mirant la llibreta)

- Con se talla l'abre, que no s'ha pelat. Questa, aquesta casi bé que és de ca l'Oller.

- *Ah sí?*

P7. “Leña” de alzina

(llegint i comentant la llibreta)

- “Leña de alzina. 597 toneladas 830 quilos. Ca l'Agustí. Permiso... por cortar dos camiones... “ Ah! Això era per la casa. “Pagat permiso forestal 7.000 pessetes” Què diu això, “transporte”?

- *Bruga.*

- *Oruga.*

- *Oruga.*

- Ah! ruga a fer carreteres. “Por cortar dos camiones, leña y transporte” a la casa, per portar a la casa, perquè ho gastaven a la casa.

- *Això d'eruga, què és, oruga?*

- L'eruga és per fer els camins, per fer la carretera.

- *Li veu fer una carretera?*

- Es via de fer carretera. [...]

P8. El permís

- Con que el permís no portava lo que valia, doncs si valia 6.200 jo li donava 7.000.

- *Ah, i sempre li agradava més, no? en el...*

- Eh...

- *Però això a qui, a l'enginyer?*

- No enginyer, al guarda forestal que venia. Sempre li vies de donar una mica d'anguila.

- *D'anguila? S'ho quedava ell?*

⁹⁵ Li hem preguntat què és un suro pelut.

- És clar!
- *I la resta ho portava a l'oficina? o...*
- No! La resta ho pagava a l'oficina.
- *Pro allavors no hi via la Generalitat? Llavors era el...*
- Sí, home, la forestal, allà Barcelona.
- *Molt bé.*

8.3.3 Entrevista 3: Josep Bonamussa Planas (transcripció)

Quell temps es batia el blat al juliol, i al juny ja se segava (J. Bonamussa, f.o., 2006)

Perquè diuen “Bueno, el pelar els suros...” I es pensen molt que era fotre cop de destrat i s’ha de sapiguer on s’ha de picar, ho entens? (J. Bonamussa, f.o., 2006)

I jo mateix nava rumiant “Serà possible, que abans passaves pel bosc, cagon déu, un ocell, una merla, un gaig”. Ara passes pel bosc, una tristor que no veus res (J. Bonamussa, f.o., 2006)

Clar, hi vien les vinyes i hi vien moltes perdius, que ara s’han perdut les perdius (J. Bonamussa, f.o., 2006)

“Ton, ves a matar un parei o tres de merles que ens e les fotrem per sopar a la brasa!” (J. Bonamussa, f.o., 2006)

P1. Tots aquells que treballaven a bosc...

- Qu’ara tots aquells que feien aquesta feina a bosc ja... ja són morts.
- *Qui hi havia que treballava a bosc, qui hi havia?*
- Oh mira, amb uns de Can Xarpa. Can Xarpa és allà al veïnat aquell...
- *Mmm.*
- En Francisco, Francisco Camps a i el seu fill en Pere Camps, via vingut. Después campanyes que taiaven el bosc, alzines prencipalment. Un que ja fa anys que és mort, en Pere de Can Felip. El meu cosí que encara és viu, que es va vendre Can Xic Nanes, que viu a Mataró, també via vingut a bosc. En Pau Foguera...
- *Pepito...*
- Pepito, sí. Qu’ara està bastant malament, ho saps? El coneixes també, el Pepito?
- *Sí. Vaig anar a fer la verema amb ell.*
- Ah sí? Pobret, està bastant fotut, ara.

- Sí, però ara està millor, em va dir la seva filla.

- Sí, si avui ha enraonat la seva filla.

- Ah sí?

- Hi has enraonat?

- Sí, el dilluns.

- Ah.

- I està millor.

- Sí, diu que ha millorat. I la seva dona pobreta, ja...

- No està gaire bé, no. Ell pelava suro!

- Sí, collons i tant! Ell i el seu pare. A pelar, quell temps. Era... el seu pare era cap de colla que tenia trebaiadors el temps del pelar.

- Com es deia el seu pare?

- També's deia Pepet, Josep.

- Josep.

- Josep Travessa. Bueno igual que el seu fill.

- Sí.

- Si no que amb ell li dèiem Pepet i al seu fill Pepito. Perquè mira, a casa els avis, allà a Can Xic Nanes que et dic, qu'és aquell veïnat tombant a Vallgorguina, allà el meu avi es deia, li deien en Pep. Al fill, ja era gran, el germà del meu pare, en Pepet i el fill que encara és viu, que viu a Mataró, d'en Pepito.

(riu)

- I el proper com es dirà?

(riu)

- Que abans les cases... Cony, i allà a Can Nanes, en Jaume bé el deus conèixer aquell que és contratista d'obres. Bueno, allà, que també viu aquí a Sant Celoni, que bueno ara també ja varen va marxar d'allà, si no que hi van però... Aquell també, allà hi havia la Maria gran, la Maria petita i la Maria mitjana.

(riu)

- A von?

- Can Nanes.

- *Can Nanes.*

- Que és aquella casa que passa la carretera allà que va a [...]

- *Sí.*

- Vull dir que aquell temps Joseps i ases, i Maries hi vien per totes les cases, deien.

(riu)

- Perquè el pare ja dic, el meu avi li deien en Pep de Can Xic Nanes, en Pepet i en Pepito, i encara, aquest encara és viu que viu a Mataró.

- *Qu'és el seu cosí.*

- *Sí.*

(algú entra)

- Endavant! Hola!

- *Hola.*

- La meva néta, petita [...]. Hola!

- *Hola.*

- I vet aquí que llavons aquesta gent, allò d'Alzinelles, vivien d'aquestes cases, perquè aquelles cases, clar, antigament, eren cases més aviat petites i de sequer. Casi bé totes eren amos. Pro és clar a l'hivern se'n naven a aquestes cases, a Ca l'Agustí, a fer les campanyes que deien d'alzines i de suros i..., a l'hivern, perquè a l'hivern... Pro tots tenien la vinya. Allò de Can Valls, has sentit anomenar el Repla de Can Valls [...]? Allò tot eren vinyes, allò aquell temps.

- *Eren dels amos?*

- Oh bueno, no, era de Can Valls.

- *De Can Valls.*

- Pagant. Pagant, no me'n recordo aquell temps, quan pagaven a Can Valls, però allò eren vinyes. I quelles cases, cony, Can Xarpa, tot aquelles cases. Després allà a Cal Peraire, bans d'arribar a Cal Peraire, també hi han unes vi... hi vien unes vinyes que eren de, allò era de Can Gras de Vallgorguina, la propietat. Que totes les cases tenien la vinya i oliveres. Que jo me'n recordo que nava a casa dels avis, allà a Ca l'Agustí n'hi via hagut de vinya, però molt poca. Con feien l'oli, que e hi via el trui que encara em penso hi è.

- *A on?*

- A Can Nanes i Can Xic Nanes, el trui, la mola aquella per xafar les olives, i fèiem l'oli. I nàvem en allà, i quan feien l'oli fotíem una torrada d'aquell pans que fotien aixís, pa moreno, cagon déu, flas!, al mig de l'oli. L'oli curt, allò, òstia qu'era bo!

- *Com?*

- L'oli que sortia, que feien de les olives.

- *I el sucàveu amb el pa.*

- Collons, l'òstia! I llavons el vi, perquè aquelles cases... Que ara a Can Pau Foguera no fa gaire que encara en feien, de vi.

- *Aquest any encara n'han fet.*

- Sí, pro, no gaire perquè va passar aquella pedregada i llavons els senglans se li fotien. Bueno totes aquelles cases abans fotien un vi que en deien "vi". Ara aquest vi, que jo encara en bec menjant, perquè m'agrada, pro... Pro ja, mira con el vaig a buscar dic: "Doneu-me, posa aquesta garrafa de vi, i allò que en diuen vi" Alto!

(riu)

- *No és de debò.*

- Sobretot que, que abans aquelles cases fotien un vi, me cagon déu, és que escolta. Bueno ja'n deus haver begut allà Can Pau Foguera.

- *Sí.*

- I abans tenien, encara tenien vinyes. Qu'ara només tenen allò de ca seua, pro cap allà a Cal Peraire hi vien tingut una vinya, també.

- *El Pau Foguera?*

- En en Pau Foguera, sí. I fotien un vi que collonava. Que ara ja dic, que ara "allò que en diuen vi" perquè escolta'm.

- *I quines cases feien vi?*

- Cagom déu, allà Alzinelles pràcticament totes.

- *Totes?*

- Perquè allà al veïnat són sis cases, allavons a Can Móra, a Can Pau, Ca l'Arabia, Can Poliva, compta! Can Pouplana. Que Can Pouplana saps on tè també? Ho va comprar un de Barcelona, que el coneixes tu qui hi viu?

- *No, no.*

- Perquè allò era de... era d'un d'aquí de Sant Celoni que s'ho va vendre. En Manona, li deien. Feia temps. I deien, diuen que Can Pouplana ho va comprar un. Jo casi bé no els conec, però tinc entès que la seva dona és anglesa, és d'Anglaterra.

- *No és a Cal Cucut?*

- No a Cal Cucut no. Bueno a Cal Cucut no sé. Que també es va vendre Cal Cucut, que ja és a Vallgorguina, Cal Cucut.

- *I quines cases tenien trui?*

- El trui era a Can Nanes, Can Xic Nanes, Ca l'Arabia i Can Pau Foguera, encara em penso qu'hi són. Llavors xafaven les olives, i llavors la premsa, i llavors l'aiga, l'aiga bullint per nar expremet l'aiga, les olives.

- *Aigua bullint?*

- Sí perquè, llavors aquell temps de les olives, amb el trui aquell que hi havia l'animal que nava voltant i nava fent la pasta de les olives. Llavors ho posaven amb uns cofins que deien, d'espart, com unes coixineres, i llavors allò via d'anar a la premsa, a la premsa que premsaven el vi. Ara bé...

- *L'oli?*

- Sí, l'oli. Pro... i llavors s'hi via de tirar aigua contínuament pro bullint. I llavors es barrejava l'aiga i l'oli. La pressió de l'aiga i estrènyer la premsa feia sortir el suc de les olives. Pro llavors anava tot barrejat, és clar. Pro com que l'oli pesava menos que l'aiga llavors nàvem recollint l'oli per sobre l'aiga, amb una espècie de cutxaron pro aixís pla. Cagom l'òstia les vegades qu'ho havia vist. Perquè l'oli pesava menos que l'aiga. L'aiga, a la portadora o el recipient que sortia de la premsa, l'aiga nava a sota. I llavors collien l'oli, semblava mentida, eh? Collien l'oli per sobre, quell temps. Qu'ara ni parla-ne d'això, perquè avui dia les compratives⁹⁶ i les màquines... Gastaven molta llenya perquè vien de fer (...) molta aiga i bullint sempre (...) vien d'anar tirant, nar traient la premsa i nar-hi tirant aiga. Galledes d'aiga, pro bullint.

- *I la llenya era per escalfar l'aigua?*

- Sí, llenya, clar la caldera i llenya.

- *I de qui era la llenya, d'on la portaven?*

- Mira quelles cases, la llenya quell temps de Can Valls.

- *De Can Valls.*

- I Ca l'Agustí "Agun déu cap suro no es mor... qu'amunt qu'avall...". I treien la llenya d'aquelles cases, que els hi donaven, perquè...

- *Ah els hi donaven?*

⁹⁶ Cooperatives.

- Sí. Sí.

- *No els hi feien pagar?*

- No [...] llenya més aviat per [...] i com que n'hi havia prou... I aquell temps, no sé com explicar-ho (...) els amos vivien del bosc, m'entens? Principalment aquelles cases d'allà treien els arbres que volien.

- *I amb l'euga, amb les eugues, a on anàveu a fer la batuda, a quines cases?*

- Home, havíem anat allà Alzinelles, inclús a Can Bordes, a Can Tostet de Vallgorguina, a Can... cagon dena... a Can Nonell [...] i aquelles cases de per llà a Alzinelles, nàvem a fer.

- *Quan es feia la batuda?*

- Home, al juliol.

- *Al juliol, sempre.*

- Sí, casi bé. Quell temps es batia el blat al juliol, i al juny ja se segava. Mira un any, l'any no t'ho puc dir, va ploure tot l'hivern, ai, tot l'estiu va nar ploguent. I allò que dèiem, que nàvem a batre, si plovia dèiem "Hem posat en llevat".

- *Hem posat en llevat.*

- En llevat. Apilàvem la paia i lo que fos, pro és clar, i ho tapàvem, ens víem d'esperar l'endemà o l'endemà passat, que tornés fer sol per eixugar-ho. I un any me'n recordo, l'any precisament no sé (...), l'última batuda que vàrem fer, qu'era un any que plovia (...), la vàrem acabar el dia de la mare de Déu d'agost, perquè no hi via manera... Nàvem a batre... aiga! L'endemà (...) aiga! I el dia 15 d'agost vàrem fer l'última, que la vàrem fer a Can Bortes de Vallgorguina. Que era un any que era fora de mida perquè a última hora... per llà a Sant Jaume ja acabàvem. Però aquell any va anar plovent, i ja et dic...

- *Fins a l'agost.*

- Sí, fins el dia 15 d'agost vam fer l'última. Pro l'any qu'era no me'n recordo.

- *I quan se segava? Quan se segava?*

- Home el blat llavons se segava de Sant Joan en amunt, Sant Joan Sant Pere, últims de juny.

- *Fèieu servir el volant?*

- Ah, llavons sí.

- *El volant.*

- [...] i l'aufaus⁹⁷.

⁹⁷ Falç.

- *Amb la falç.*

- No era com ara. Ja als últims anys les cosechadores, pro llavons no n'hi vien de cosechadores. Tot es feia a mà.

- *I quina eina era? Quina eina era?*

- La faus.

- *La faus, sí.*

- I el volant, segur.

- *El volant.*

- Llavons bueno, llavons segons... Allà a Ca l'Agustí vien vingut, aquell temps, a cavar i a segar, moltes mosses de per llà quells veïns, també venien a segar.

- *Mosses?*

- Sí, oh noies. Collons allavons naven a trebaiar i a cavar mongetes. L'any... 50-55 anys enradera.

- *A Ca l'Agustí?*

- Sí. Venien o de Can Xarpa o de Can Nanes. Hi vien aquelles noies i venien les tardes a cavar blat de moro, o mongetes. Però ara calcula, això ja et parlo de 55 anys enradera, eh?

- *I una falç i un volant és el mateix?*

- No. Lo que en diem... en dèiem la falç... nosaltres no ho havíem empleiat gaire, és un'eina que té dents, dents. Fa com una serra. El volant no. El volant, el volant es picava com la daia⁹⁸. Vies sentit a dir allò? No, no es picava, perquè taiés, amb els picots. Allò una enclusa i el martell.

- *Ah.*

- No n'hauràs sentit a parlar tu, d'això. Bueno, la daia, la daia també es picava amb una enclusa⁹⁹ i es picava amb un martell per adreçar el tais. La falç no, la falç no.

- *I el volant?*

- Bueno el volant, el volant s'esmolava com una destral, normalment. Amb una pedra d'aquestes d'esmolat, el volant. [...] perquè aquell temps, con que deien d'aquestes pedres, (...) bueno ara n'hi han unes de modernes, vaig veure, però ara no s'empleien. Eren vermelles, aquelles pedres.

- *Sí.*

- Allavons la gent con nàvem a bosc... Els bosquerols, no era com ara amb la serra. Llavons portaven aquelles destrals grosses i escolta'm, a picar, a picar allà als arbres. Amb un arbre de

⁹⁸ Dalla.

⁹⁹ Enclusa.

vegades se n'hi posaven dos o tres a picar si era gros. I cop de destral, res com ara, ara cagom déu hi foten la màquina i [...] ja és a terra.

- *La destral grossa, no?*

- Sí, la destral grossa que deien.

- *I quan segàveu que us posàveu una protecció a la mà?*

- No.

- *No?*

- N'hi havien alguns que en portaven, però normalment no. Uns didals que deien. Pro normalment no. N'hi havien que sí pro normalment no, jo no ho víem empleiat mai. Si et ribaven¹⁰⁰ als dits ja t'espavilaves.

(riu)

- *T'havia passat mai?*

- Sí, alguna vegada, pro poques.

- *Algun tai?*

- Poques vegades. Nena!

(pausa)

- I vet aquí que mira, aquella propietat jo la conec tota. Hi han moltes sotalades que tenen el seu nom. E hi vien moltes fonts aquell temps.

P2. Fonts

- N'hi devien ver vuit o deu, de fonts.

- *Quines hi havia?*

- Perquè allavors, quell temps també plovia més, tot arreu hi vien fonts, pro ara ja són totes perdudes. Menos aquest senyor ha arreglat molt bé, que ja ho era d'arreglada (...) la mare de Déu aquella que hi ha, que hi ha una mare de Déu. Ho saps aquella font?

- *Sí, la Lurdes¹⁰¹?*

- Sí. Aquella font tota la vida l'ha ben protegida. Pro aquest senyor la va arreglar, aquest qu'ho va comprar,

- *Sí.*

¹⁰⁰ Arribàvem.

¹⁰¹ Font del Pradelló.

- Hi has estat?

- Sí.

- Està molt ben arreglada.

- *Molt.*

- Doncs aquella aiga, abans s'aprofitava l'aiga (...). Un tros més avall hi ha una bassa grossa, rodona.

- Sí.

- Doncs aquell sot, que hi han uns camps que ara ja són mig, bueno [...] tot allò ho havia regat amb aquella bassa, jo.

- *Ah. Hi via una mina, no? Ai un rec.*

- Sí. I llavons més amunt de Ca l'Agustí, que en dèiem la bassa del Garrell. Hi ha una bassa, no sé si hi has estat mai.

- *No.*

- Tirant cap a coll Blanc, diguéssim. Aquella bassa jo hi regava la mitat dels camps, d'aquella bassa.

- *I de fonts, quines fonts hi via, vuit o deu?*

- Ui. Mira, via la font de l'Alzina Rodona, la font del Pi Forcat, la font de la font del platanos, la font del Racó, la font del Parat.

- *Del Parat?*

- Del Parat. Llavons les fonts de les nogueres del Parat, qu'era una mica més avall. I la font dels Esqueis, qu'era allà a Montllorer, o és. Pro ara aquestes fonts existeixen pro, algunes, pro no ragen.

- *Com és?*

- Perquè no s'han cuidat. Ja feia uns anys enradera que no es cuidaven i con va venir aquest senyor, en a mi mateix "Cony, aquestes fonts les hauríem d'arreglar." Pro no se n'ha preocupat bé.

- *I on va a parar l'aigua?*

- S'ha perdut, bueno...

- *Es perd.*

- Es perd [...] Perquè mira, jo encara, encara sé de tres o quatre, pro aquests anys, anys enradera també plovia més. Cony hi via un sot, aquella sotalada... Mira, la font de l'Alzina Rodona mateix surt l'aiga d'allà unes pedres, qu'ara fa molt temps que la meitat del temps és sec. I via un tros de pom i un pericó fet d'obra i es collia l'aiga allà, que sortia d'un es pedres.

- *I a on és? a on és?*

- La font de l'Alzina Rodona que és cap dalt on hi ha... que t'haig de dir jo, de Ca l'Agustí al menos hi ha més mitja hora.

- *I ara ja.*

- [...] Ja fa temps que és perduda. Llavors hi havia la font del platanos, que és la carretera que va cap a Can Terrades, que també, també, a aquell sot sempre hi via aiga, i també hi via un pericó que dèiem, (...) sis o set metros lluny de la font i allà recollia l'aiga. Pro tot s'ha nat perdent, tot això.

- *I què s'hi feia a les fonts?*

- Mira quell temps el bosquerols naven a buscar aiga i [...] adorno, pro tot això avui dia...

- *Podé s'hi feia algun aplec, alguna festa, o...?*

- No, no, no, no, no.

- *No.*

- Era un capritxo. Estaven amb pedres, e hi via un asiento que la majoria estaven fets de pedres, coses del propietari. Pro no, res.

- *No. S'hi nava a buscar aigua...*

- Sí, bueno, els que trebaiaven a bosc.

- *A dinar, poté.*

- Sí, el mateix, pro, no, no, no tenien cap aplicació. Era una aplicació... Abans a la majoria de propietats n'hi vien, encara n'hi han. Mira a Vallgorguina també a Can Vilar i Can Plana encara n'hi tenen també. Pro ara aquestes coses s'han nat perdent totes.

- *I allavors quan segàveu apilàveu el blat en piles?*

- Com?

- *Quan segàveu, el blat...*

- Sí, llavors ho lligàvem amb garbes.

- *Garbes?*

- Garbes. I llavors es posava en piles, en garberes, que deien.

- *Quantes garbes tenia una garbera?*

- Mira, aquell temps una garbera, en deien una garbera, tenia vint-i-una garba. Ara bé, segons com se posaven queia. Pro llavons n'hi posava setanta o vuitanta, pro una garbera natural, que en dèiem una garbera, 21 garba. No me'n recordo quantes de peu i a sobre, ja teníem la garbera.

- *Vint-i-una.*

- Sí, vint-i-una. Pro llavons es feien en grans extensions, setanta o vuitanta, segons. Que això, llavons, s'apilava i posàvem les garbes dretes. I llavons ho anàvem cobrint, i és clar, les espigues totes donaven amb un cantó. Encara que ploqués... Home, e hi vien anys que plovia més, pro normalment llavors l'aiga ja s'escorria, no es filtrava a dintre.

- *I amb què ho cobríeu?*

- Eh?

- *Amb què es cobria?*

- Oh, amb res.

- *Amb res.*

- No, no, la mateixa garba ja donava una pendent que...¹⁰² Ara, jo via vist algun any molta gent a grillar el blat, perquè hi vien istius que plovia més sovint. El gra, el blat que, les espigues que quedaven a sobre...

- *Què és grillar el blat?*

- Que grillava, grillava la grana. Amb la mullena feia el grill.

- *Ah, perquè havia plogut.*

- Sí, per la mullena.

- *I això anava bé o anava malament?*

- Home no nava gaire bé.

- *No.*

- Pro no era cap a dintre, era purament a sobre. Pro és clar, era merma, diéssim. Això algun any, eh? Molt pocs perquè normalment l'istiu perquè, si plovia fotia una sarbotada i l'aiga marxava, i llavons ja estava, sortia el sol i ja està.

- *Clar. I llavors de les garberes, quan eren seques...*

- Sí, llavons...

¹⁰² Supposem que el pendent faria lliscar l'aiga i evitaria que entrés a la garba i mullés la palla.

- *A l'era.*
- Al carro i cap a l'era.
- *Carro.*
- I amb els animals vinga, anar voltant.
- *Que feieu servir un...?*
- No, nosaltres no. E hi vien països, o comarques, que sí, allò... Un diable, en deien.
- *Diable. De pedra, no?*
- Un diable.
- *Fet de pedra.*
- Amb una fusta i amb unes pues a sota.
- *Sí.*
- Un diable, en deien. Pro per qui no es via empleiat allò.
- *I com es feia, passaven les eugues...*
- No, els animals passaven a cop de peus. I el blat, llavons és clar es via de tornar a girar, i amb set o vuit homes tornar a girar i llavors tornar a posar, i de vegades corria la paia, nava voleiant.
- *Com el giràveu?*
- Amb forques.
- *Amb forques.*
- Amb forques de, amb forques de fusta, d'aquell temps. Ja'n ves conseguit tu?¹⁰³
- *Sí, sí.*
- Forques.
- *Així, no?*
- Sí, ara ha de ser el mateix.
- *I després tornava a passar l'euga.*

¹⁰³ "Ja les has aconseguides, tu" Pregunta a l'entrevistador si les ha arribat a conèixer o a veure alguna vegada.

- Sí. Sí és que d'aquelles cases molts ja tenien animal també (...) normalment, pro hi nàvem nosaltres (...) per fer-ne més via, m'entens? Perquè (...) fèiem: una estona farem córrer aquests animals i llavons farem els atres, sats?

- *I després quan estava tot batut?*

- Sí, mira, llavons treure la paia... I en curt llavons hi via la màquina aquella de ventar, el piano aquell.

- *Piano.*

(riu)

- En deien el piano.

(riu)

- Qu'home, hi via alguna casa que no en tenien d'allò, que llavons (...) segons la posició de la casa, ventaven el blat amb la forca na'l fotent enlaire, i com que feia vent la farda tirava, marxava.

- *La farda?*

- Sí.

- *Què era la farda?*

- El boll, el boll.

- *El...*

- El pellofa de la grana del blat.

- *Ah, la pallofa.*

- En deien, en deien el boll.

- *Boll?*

- El Boll.

- *Boll.*

- Normalment tots tenien una màquina, que era això de ventar.

- *I a terra quedava el gra.*

- Sí, llavons...

- *I la palla?*

- Oh, la palla mira, llavons es feien els paiers.
- *Pro voleiava també?*
- Sí. Això hi havien, segons els dies, perquè si no feia vent no...
- *No.*
- Tu, Cristina! Què vos brenar?

P3. El llibre “La vida al Montnegre”¹⁰⁴

- “...al Montnegre”
- Sí.
- L’has vist aquell llibre?
- Sí.
- Que hi ha en Pau Foguera. Com pela aquell...
- *Pelant suro.*
- Com pela aquell suro.
- *I esporgant els ceps.*
- Els ceps!
- (riu)
- *I vostè també hi surt, no?*
- Com?
- *Vostè també hi surt?*
- Sí, pro jo, jo en aquell retrato era petit. Devia tenir cinc o sis anys.
- *I on vivia?*
- A Ca l’Agustí, ja.
- *Ah, a Ca l’Agustí?*
- Sí.

¹⁰⁴ Llovera (2002). Es pot consultar la referència a la bibliografia.

- I les mestresses, que ja fa anys que són mortes. I la meva tia, que encara és viva, també, que hi estava per minyona. I qui més hi via? No me'n recordo. Ah, un nebot de les mestresses, em sembla, que és un metge. Bueno, ja'stà retirat també. Sí doncs, aquell llibre jo, el primer que el vaig tenir, bueno, que'l vaig descobrir, i un dia vaig anar amb en Pau Foguera, que en Pau Foguera no'l tenia i li vaig ensenyar, dic "El coneixes aquest?"

(riu)

- Oh, pro, avui dia no n'hi han pro, ara l'únic que quedava era l'únic pelador que quedava a la comarca, eh? Perquè avui dia, per pelar suros, ja no n'hi han.

- *No hi ha ningú, ja.*

- Ja no hi ha dingú. Pro aquella gent i aquell sabia... Perquè diuen "Bueno, el pelar els suros..." I es pensen molt que era fotre cop de destal i s'ha de sapiguer on s'ha de picar, ho entens? Que ara ja no... això ja no s'empleia. M'entens? Perquè ara, ara el pocs que encara hi ha... Bueno cada any es pela més o menos de suro, encara se'n pela, pro la majoria me cagon de, la qüestió és fer suro, pro l'abre... i que danyaven l'abre. Perquè amb el pelar s'ha d'anar amb cuidado a maltractar l'abre (...) I aquell temps, aquests sabien... Era un pelador, òstia, d'aquell temps, que dèiem.

- *L'havia vist a pelar?*

- Qu'ara ja no en queden. I la vinya era la única que quedava al Montnegre. Ja no n'hi via cap més.

- *Encara hi és, eh?*

- Eh?

- *Encara hi és.*

- Sí, encara la té. Pro ara, ja veràs ja, no pot gaire i ja... Mare de Déu. El meu cosí, quest de Can Xic Nanes, que s'ho va vendre ell ja fa curanta i pico d'anys, quell també era un pelador de... Abans hi via gent que... Quells pagesos sabien lo que feien, perquè ara me cagon déu, jo ho he vist, cada any es pela, allà un propietari. Me cagon de, paro allà, quest suro goita, me cagon de, ja té l'escorça –que és l'altra pell- me cagon de, mal trencada o... I aquell temps hi naven molt amb cuidado. Pro noi, ara... ara... Oh, quest en Pau Foguera, quell temps, quan era jove també era un gran caçador, en Pepito.

- *Sí.*

- Pro llavons hi via més caça qu'ara.

- *Ah sí?*

- Home, ara, de caça no hi ha res.

- *Com és?*

- Tret de quatre porcs senglans... i prou.

- *I per què? Per què és això?*

- Mira, la caça del porc no en té prou. I abans hi vien les vinyes i les cases de pagès. La majoria del bestiar vivia de les cases de pagès i les vinyes. Hi via molt menjar. Ara que vols que facin al bosc? Después, bueno tu no ho has experimentat, pro jo sí, i molta gent. Quan anaves pel bosc, tot arreu, ara em diràs “Sí, hi han molt pardals, de vegades, per quí” Pro hi via una sèrie d’ocells, al bosc, qu’ara no en veus cap. Bueno, sas per què?

- *Quins, quins? Quins ocells?*

- Vario classes d’ocells. Cuscuetes, rupits.... Varios ocells. Bueno, ara ha arribat un moment que, tots els horts que hi han pels pobles, poca cosa, s’hi tiren les raticides aquestes. I els ocells van allà a picar i l’aigua està infectada i es moren. No hi ha ocells com abans, ho entens?

- *Sí, sí. No n’hi ha.*

- No. Ja veus, ara jo, mira, sempre havia estat a pagès i a caçar no hi via nat mai. Pro via vist caçadors i tot, pro ara... Mira l’atre dia mateix hi vaig nar-hi cap allà a Ca l’Agustí a passejar, allà dalt. I jo mateix nava rumiant “Serà possible, que abans passaves pel bosc, cagon déu, un ocell, una merla, un gaig”. Ara passes pel bosc, una tristor que no veus res.

- *No n’hi ha tants, no n’hi ha tants.*

- No hi ha res. Doncs aquest, el meu cosí, quell temps... El Pepito no sé, pro el meu cosí ho via dit moltes vegades. Clar, hi vien les vinyes i hi vien moltes perdius, qu’ara s’han perdut les perdius. Doncs aquell el meu cosí nava a la vinya, pro llavons hi naven una estona el diumenge i es via acabat¹⁰⁵, (...) ara i van tot el dia i... I escolta’m “Pim, pam!”, cada canó d’escopeta una perdiu [...] S’aixecaven les perdius “Pim, pam!” [...] a terra. Pro llavors hi havien, mare de Déu. Si allà a Ca l’Agustí (...) cinquanta anys enradera tot arreu n’hi vien. Hasta viem collit, pro els tornàvem deixar anar, perquè... Llocades, els pollets, els agafaven, cagon dé que corrien... Però els tornàvem deixar nar. Oh, i de vegades ens víem trobat en marges, perquè les perdius coven a terra. “Cagom l’òstia! Aquí hi ha unes perdius” perquè vèiem que hi vien deixat un tros d’herba [...] i no el taiàvem perquè...

- *Ah, sí?*

- Sí! Collons ja ho crec! Ho respectàvem, aquell temps.

- *Però què era, blat? O...*

- (...) Sí, inclús de blat, però marges d’herba. I vèiem les perdius i per no males tractar¹⁰⁶, que no avorrissin el niu, pues deixàvem un tros que no hi tocàvem res, perquè covessin. Bueno, vull dir que...

- *Quina herba era? Una pastura?*

- Herba, això del marges. No sé com ne diuen, herbes.

¹⁰⁵ Es refereix a caçar, no a menar la vinya.

¹⁰⁶ Maltractar-les.

- *La tallàveu.*

- La taiàvem pel bestiar, sec (...).

- *Pels conills.*

- Sí, i per les vaques, també. Herba, herba. Hi via més respecte amb tot abans, amb el bestiar i tot. Ara no hi ha res. No tenim respecte ja ni entre nosaltres, cada u fa pel seu compte. I ara les bèsties... Mira, aquell temps, jo ja dic "A caçar, no" pro me'n recordo... Bueno, això ja parlo de sixty anys o més. Podé tu, no sé jo, els teus avis podé te n'han parlat, no sé. El temps del caçar venien ramades de tudons de no sé d'on venien, de molt lluny. Pro ramats de vegades de doscents. Tudons. Bueno, i t'has de fer el càrrec... llà a Ca l'Agustí, aquella carena, de vegades veies -perquè solien entrar de Tot Sants a Sant Martí- veies unes volades de tudons. Pro llavons, con que plovia, tots els arbres tenien glans, que era lo que menjaven. I quedaven uns suros, me cagon de i veies ben plens de tudons. Qu'ara fa molts anys que no es veien, aquell bestiar. Jo tenia un onclo, ja fa anys que és mort. Precisament era el pare de... Has sentit anomenar aquest en Travessa (...) d'aquí Sant Celoni, un que és lampista?

- *No.*

- (...) El seu germà té una pastisseria. El Manel, allà a Can Ràfols. Bueno, doncs el seu pare, el seu pare amb un tiro, quan era més jove, via fet baixar vuit i deu, de tudons, perquè s'apinyaven. Només amb un tiro, con que els perdigons... de tants que n'hi vien.

- *Vuit o deu!*

- Sí. Hasta deu en via trobat.

- *Se'ls menjaven.*

- Sí, és clar. Quell temps era una afició, i la caça es menjava.

- *Tudó, perdiu...*

- Sí, bueno. Bueno llavons hi vien el tudó i la perdiu (...) La perdiu és més fina, eh?

- *Sí.*

- ...que el tudó. El tudó és bastant... Bueno, llavons també hi vien allò, els esquiroles, que ara també, cagon déu no se'n sent a parlar.

- *No n'hi ha no, no gaires.*

- Lo que no m'agradaven gaire. Jo, a vegades algun caçador (...) L'amo, allà a Ca l'Agustí, hi nava a caçar. Els conís, els conís no m'entraven, perquè els conís de bosc (...) segons lo que mengen tenen una mica de gust de... margant, de vegades, segons l'herba que mengen. Pro collons la perdiu és molt fina, la perdiu...

- *I merles?*

- La merla també.

- *En menjàveu?*

- Sí. La merla també és molt bona (...)

- *Com la caçàveu? Amb escopeta o amb parany?*

- Mira, allà a Ca l'Agustí, hi via un encarregat, ja fa anys que és mort, també (...) I era el xòfer del amos, s'estava a casa l'amo. I això de les merles, n'hi vien moltes, això ja et parlo de cinquanta anys, també. I ara a l'hivern, això de les heureres, fan allò aquell, heureres, heures. Fan aquelles boles, i allò s'ho mengen. I aquell, com que allà a Ca l'Agustí n'hi vien, nava allà, me cagon dé. Ton, li deia "Ton, ves a matar un parei o tres de merles que ens e les fotrem per sopar a la brasa!" Naven allà, "Pim, pam! Un parei de tiros, un parei o tres de merles. I saps com ens e les menjàvem? Les pelàvem?."

- *Com?*

- Me cagom l'osti, a la brasa. I eren collonudes!

- *Ah sí?*

- Collons, amb les graelles, a la brasa.

- *Però les plomàveu?*

- Home, sí. I les netejàvem. La meva mare les netejava. Ella deia "No, ja les netejaré". Fotien, me cagon dé, i a la brasa eren riquíssimes, les merles. [...] Les obria, les netejava, les fotíem allà a les brases, qu'allavons és clar, la llar de foc, a l'hivern principalment, qu'allà hi fotíem me cagon dé uns boscais així. Sempre hi via foc, sempre hi vien brases. Sas? I l'òstia qu'eren bones.

- *I les garses?*

- Com?

- *Garses.*

- Garses?

- *Que en víeu menjat?*

- No, les garsa no. La garsa no crec que...

- *No.*

- És un ocell que no... que no...

- *Em sembla que no n'hi ha gaires per llà Alzinelles.*

- *No.*

- *Oi que no?*

- (...) Allà a Alzinelles va venir un cas. No me'n recordo gaire. Hi va haver un capellà que les va maleir, diu.

- Sí?

- Sí, ja fa molts anys. Me cagon dé! Ara no me'n recordo, què deien. De tots modos no n'hi havien. I aquell capellà les va maleir perquè a Can Valls n'hi havia una pesta que els hi feien malbé tots els camps i tot. I les va maleir, deien! Pro això podé fa cent anys, o podé més, eh? Me cagon dé, fos o que fos, jo no n'hi havia vist mai cap.

- Mai?

- No, no. I en canvi a tot arreu en hi han. Fos lo que fos. Pro això ja't parlo de cent anys, eh? Que jo... [...] les garses.

- No n'hi ha, no n'hi ha.

- Mira, si estàs un moment aquí, niré a buscar la roba al terrat que, si acabo aviat...

- L'acompanyo, l'acompanyo.

- No et moguis, no!

P4. El carnet d'identitat

- Certa edat ja fan [...] el carnet d'intitat i el nava renovant. I ara lo tinc deu fer tres anys o quatre, quatre ja. Cagon l'osti! Qu'allavons els feien aquí a Sant Celoni, venia la policia aquí Sant Celoni. Sí, sí, vaig donar tots els datos i tot. Són collonut! I llavons em ve una carta de Madrid, cagon déu que... Jo em dic Planas d'apellido, Bonamussa Planas. I amb els datos que vaig donar hi via Planas i a Madrid era Plana.

- Plana?

- Plana. Hi faltava la essa.

(sona el telèfon)

- Un moment.

P5. La fe de naixement

- [...] Serà possible, el despiste que hi ha amb aquestes coses. Me'n vaig haver d'anar a Vallgorguina a buscar una fe de naixement.

- Allà, allà...

- A Vallgorguina.

- Sí.

- A l'Ajuntament. Com que jo sóc fill de Vallgorguina.

- Sí.

- I és clar. Quan van veure [...] amb els datos que tenien d'aquí els faltava la essa. Planas, què collons [...] Plana? I fixa't després de tants anys de tenir el carnet d'intitat encara el registre em penso qu'és el mateix de [...].

- I ara, i ara com està?

- Vaig anar a buscar la fe de naixement, conforme havia nascut. I amb els nous.

- I ara ja es diu Planas.

- Sí. Perquè jo ja dic, em dic Planas, i ei, Planas. Què collons, Plana!

8.3.4 Entrevista 4: Pere Anfrons Altarriba (transcripció i resum)

Jo nava fent de recollidor de suro. Perquè clar, jo era un crió i no em deixaven gafar una destrat i començar a picar (P. Anfrons, f.o., 2006)

Ara es queixen la gent que el bosc està brut. Aquesta banda hi via llocs que també estava molt brut, eh? (P. Anfrons, f.o., 2006)

Les dues úniques cases que tenien camió i cotxes eren Can Valls i Ca l'Agustí. Pro no els masovers, els propietaris (P. Anfrons, f.o., 2006)

És que tot ho han omplert de pins, eh? Tant a les vinyes com als camps (...) Les cases de pagès totes s'acaben i... planten pins (P. Anfrons, f.o., 2006)

Tothom desapareixia i tothom se'n nava a viure a Arenys o a Mataró, en aquella època (P. Anfrons, f.o., 2006)

P1. Construcció de la pista de Ca l'Agustí a Can Poliva

- Ara amb això de les dades et trobes que se't perden, eh? amb els anys.

- Sí.

- Se't perden molt, això de les dades. Perquè això és igual com... tu no sé si sats exacte quan van fer la carretera q' uneix Ca l'Agustí amb tot aquestes cases d'Olzinelles.

- No.

- Jo, per mi va ser a la època dels anys xixanta (...), més o menys, perquè, veiam, quaranta-quatre. A finals dels anys cinquanta. Podé finals, podé al cinquanta-nou xixanta van fer la carretera que va de Ca l'Agustí fins a Can Poliva.

- Llavors...

- Abans no hi era. I sats què feia, la gent? Nar a Sant Celoni, a mercat, a peu. O baixar a Vallgorguina a peu i gafar un autobús que hi havia que nava de Vallgorguina a Sant Celoni. I

quan pujàvem del mercat carregats, a Vallgorguina amb el cotxe aquest que li deien d'en Maset, que era d'Arenys de Munt, ens deixava a Vallgorguina i llavors carregats amb el fato cap a casa. Tots, tots els veïns.

- *El fato què era?*

- Lo que compràvem. Lo que compràvem que de vegades es compraven coses per la setmana. Clar. I tothom pujava per la drecera aquesta que en diuen del Pla de Vidal. Que quan érem a mig camí tothom feia una parada de descans. Jo sí, i tant tu, que me'n recordo, quan era petit petit.

- *Llavors vas nar a treballar a...?*

- Jo quan vaig començar vaig nar a treballar a Ca l'Agustí.

- *Què fèieu allà?*

- (...) Ajudava a les feines del camp. I a l'istiu, quan naven a treballar al bosc, pues nava a ajudar també als del bosc, a recollir llenya, a recollir suro, a l'època que pelaven suro, allà a Ca l'Agustí. I anava allà, sí.

- *Qui eren la colla de peladors?*

- La colla de peladors, els que jo vaig nar, durant casi tres anys, va ser la colla d'en Pau Foguera. D'en Pepito, que encara hi nava el seu pare. El seu pare, ell, i bueno allavors els de la gent de pagès d'aquelles cases d'allà. El de... Hi havia, bueno, un home de Cal Cucut, en Miquel, hi havia un de Can Flip¹⁰⁷, en Pere de Can Flip. Después hi havia el de Can Xic Nanes, el Pepito de Can Xic Nanes. Venia algú de Can Terrades, però el nom sí que no el sé qui era exacte. Una colla de peladors q'érem quatre, cinc, sis que normalment eren veïns de per la zona. Anàvem junts i naven, cada istiu, la temporada de pelar. Inclús nosatres havíem nat a peu des de Can Pau Foguera, de Ca l'Arabia, a peu, ens en nàvem a Montnegre a Can Preses.

- *A Can Preses.*

- Can Preses. Ens en nàvem a pelar la colla d'en Pau Foguera. I jo quan naven a pelar lo que jo feia era recollidor de suro. Jo nava fent de recollidor de suro. Perquè clar, jo era un crio i no em deixaven gafar una destral i començar a picar, per llà. Perquè com que no sabia la mecànica com era.

- *I hi havia un cap de colla?*

- Sí, normalment el cap de colla sempre era el Pepito.

- *O el seu pare.*

- O el pare.

- *Com era el pare del Pepito?*

¹⁰⁷ Felip.

- Bueno, era un home més baixet qu'ell. Més baixet, una mica gordet, cepat. Pro no, per mi era molt trempat, molt bona gent, i tant. Bueno i en Pepito igual. Jo els he conegut sempre i m'ha semblat una persona... bue, molt de pagès, això sí, molt arrelada a la seva feina. Perquè clar quan els treus d'aquí sí que ja tot... no res funciona, no, això ja és normal. Después una altra cosa que també hi havia que tu no sé si ho sàpigues... Abans de fe-se aquesta carretera totes aquestes cases de pagès, totes, tenien el seu hortet i totes recollien, plantaven coses al camp. Tenien horts petits, pro cada casa tenia el seu hortet. I casi tothom tenia de una a tres vaques. Qu'els hi servia per vendre llet, porta-la a fora i además per la família per poguer tenir llet per tota la família, perquè això també era.

- *I vedells, engreixaven vedells també per...*

- No gaire. Algú sí. Algú es dedicava més aviat a això... a l'engreix, algun vedell, pocs, però en tenien algun. Les cases que feien llet, el problema era que l'havies de traslladar. I sats com la traslladaven?

- *Com?*

- Amb gerros de vint-i-cinc litres i un carretó. I sats on te la portaven?

- *A Sant Celoni, podé?*

- A Vallorguina.

- *A Vallgorguina.*

- A tres quarts de set del dematí tenien qu'estar a Vallgorguina, perquè un camió que la recolia la portava a Barcelona, tu. I això jo me'n recordo perquè hasta jo hi via baixat.

- *No la duien a la Sila?*

- Això va ser més tard. Abans, abans. Et parlo abans. Abans de porta-la¹⁰⁸ a la Sila l'havien de portar a Vallgorguina perquè hi via un camió qu'era d'aquí Vallgorguina mateix que cada dia se'n nava a Barcelona a porta-la. I la recollien a tres quarts de set del matí, lo qual vol dir que et vies d'aixecar a les cinc per munyir i baixa-la¹⁰⁹. D'això sí que me'n recordo. Qu'hasta alguna vegada, amb onze anys i dotze anys em via tocat, eh? Em via tocat baixar amb el carretó, amb els dos gerros de vint-i-cinc litres i a tres quarts de set estar aquí baix.

- *Per la dreuera del Pla de Vidal.*

- Clar, per la dreuera. Sí, sí. I tant, i tant. I tant que me'n recordo jo que em via tocat. No sempre pro alguna vegada hi via hagut de baixar jo. Normalment hi baixava la meu mare. La meu mare també s'ho havia passat negre, allà. Perquè en una casa de pagès que tots els camps estan al cantó de baix a la casa¹¹⁰. La casa està a dalt de tot i els camps avall. Clar, tot lo que collien del bestiar del menjar ho tenien que pujar a coves o amb un carretó. Perquè no tenien animals, no tenien un carro i un cavall o un'euga o una cosa d'aquestes. No... en aquella època poques cases ho tenien.

¹⁰⁸ Portar-la.

¹⁰⁹ Baixar-la.

¹¹⁰ Es refereix a Ca l'Arabia.

- *Després va venir la Sila?*

- Després més tard quan ja van fer la carretera, clar, quan van fer aquella carretera que va nar des de Ca l'Agustí allà dalt, allavons va començar a pujar un camió de Sant Celoni que la portava a la Sila. I ens e la venia a buscar allà, llavors sí que la podíem portar allà. Llavors era un avantatge. Perquè clar [...] baixar cada dia aquí¹¹¹ a porta-la allà, que nosaltres ho teníem, des de Ca l'Arabia a la carretera... Allà a Can Pau Foguera parava. A Can Pau Foguera, com que hi havien dos cases, allà parava, ho recollia i avall. Clar, nosaltres només l'havíem de dur allà, qu'eren cinc minuts.

- *Quina diferència.*

- En canvi quan l'havíem de baixar aquí... Bueno, i després encara aprofitàvem, que quan baixàvem la llet, clar moltes vegades aprofitàvem que aquella hora, pues baixàvem aquí i fèiem compres al matí, que sí buscar el pa, si es via de comprar alguna cosa, i pujar amunt amb el carretó i lo que haguessis comprat. I anaves carregat, baixaves carregat i a lo millor també pujaves carregat, eh?

- *Sí, sí, no et podies escaquejar.*

- Tela! A més clar, jo vaig fer onze anys, em va tocar també. Després ja de més gran ja no. Pro bueno ho van canviar una mica allà, també. Goita, a Ca l'Arabia mateix. El meu pare hasta saps que havia fet? Víem fet maduixes d'aquestes del Maresme. Els camps de baix els víem fet maduixes durant dos o tres anys, i [...] maduixes. Pro, saps quin problema hi havia? Que les víem de baixar a Arenys de Munt.

- *Per on, per aquí també...*

- No, passàvem, tu no sé si ho coneixes. Passàvem Can Gras de la Muntanya...

- *Sí.*

- Bueno. nàvem a Can Gras de la Muntanya, nàvem cap a Collsacreu i baixàvem per Collsacreu pro per Ca l'Arquer, no arribàvem a Collsacreu a la carretera. Entre Sant Iscle i Ca l'Arquer, baixàvem per llà amb una drecera i les portàvem a Arenys de Munt, tu. I baixàvem, jo me'n recordo via baixat jo amb el meu pare. El meu pare duia penjat aquí un cistell a davant, un a darrera i un a cada braç. Quatre. I jo en baiava dos, un a cada braç. De petit, eh? I tant. Clar, marxàvem a les vuit del vespre, no? I és clar, de vegades arribàvem a casa a quarts d'onze, les onze. I és clar, havies de baixar i tornar a pujar, tu. I jo hasta em feia por, perquè clar, bueno perquè era petit i no tenia gaire por del bosc, eh? Pro sol no hi gués pas nat.

- *Pro al vespre, baixàveu?*

- Al vespre. Clar, de dia es treballava. De dia es treballava i al vespre havies d'anar a portar les maduixes que es vessin collit, eh?

- *I on les veníeu, les maduixes?*

- No, a Arenys de Munt hi havia un que les recollia, també una casa que les recollien, passava un camió i se les enduia a Barcelona totes. També dels d'Arenys de Munt [...] com que hi hagués

¹¹¹ Es refereix a Vallgorguina, ja que l'entrevista es fa en aquest poble.

una sucursal allà, un banc allà, i vas a portar-ho allà i allà s'ho emporten, no? Vull dir, era lo mateix. Les anàvem a portar allà baix, a Arenys de Munt, amb una casa, no sé el nom si que no sé pas com se deien. I bueno, allà les recollien amb un camió i se les enduien a Barcelona. Tres, quatre dies la setmana, no sé. Els dies exactes no sé.

- *Les pelades de suro com funcionaven, a la colla hi havien uns cinc o sis, no podé?*

- Normalment sempre cinc o sis, gent a pelar, sí, i hasta vuit víem sigut a vegades, eh? I més, i deu i onze havíem estat a les colles. El que passa que nosatres clar, llavors ens repartíem i fèiem, per exemple... Normalment sempre nàvem a parelles els peladors. Clar, hi havien dos parelles de peladors i hi havia un que recollia suro, un atre a part que recollia suro. Hi havien quatre parelles de peladors i hi havien d'haver dos persones a recollir el suro.

- *O sigui, si hi havia dos parelles de peladors i un que recollia el suro.*

- I un que recollia. Clar, i si alguna vegada estaven en números intermitjos, què feien? Que et vien d'ajudar, perquè un de sol no podia recollir-ho tot. I llavors els mateixos peladors també es cuidaven de recollir-ho al mig de [...] i portar-ho en els camins. Perquè es via de deixar sempre en els camins. Lo dolent és que clar, de vegades els camins t'agafaven prou lluny. Et vies de fotre allà pel mig dels esbarzers [...] que no podies de vegades ni passar. Jo me'n recordo que de vegades acabaves suat de dalt a baix, pro suat, eh? Per no poguer passar i d'angúnia i bueno, havies de passar com fos.

- *Per què no podies passar? Estava...*

- Estava molt brut.

- *Estava brut.*

- Hi havia zones del bosc... Ara es queixen la gent, que el bosc està brut. Aquesta banda hi via llocs que també estava molt brut, eh? Que costava molt passar. Estava ple de... per espès, vull dir. Perquè el bosc normalment no s'aclareix. Ja sempre [...] el mateix: "si s'aclareix el bosc és quan tallen arbres, si no no s'aclareixen". Pro fer neteja com fan ara, per exemple, les finques de Ca l'Agustí, enlloc, eh? Ca l'Agustí i Ca l'Arabia, jo són les dues úniques finques que conec que ho tenen net.

- *Abans no era així.*

- Ni ara. Ni ara, a les finques a tot arreu està brut, eh? Poques netegen, poques. Clar, jo entenc que no els hi surt a compte, ni que demanin subvencions no els hi surt a compte. Val molts diners netejar un bosc. I sort qu'ara és tot a màquina, i sort n'hi ha d'això, eh? Desbrossadores i vinga. Pro abans no es nava amb... abans amb dall! Un dall i una destrai i nar fent, tu.

- *I el suro el deixàveu al camí.*

- Al camí. Qu'allavors passava, anteriorment, bueno, a la meva època, passava un carro, a recollir-ho. Passava un carro amb un cavall, o un cavall i un matxo, i carregaven els carros i amb els carros s'enduien el suro.

- *I com funcionava, la colla com feia els tractes amb el propietari?*

- Això normalment...

- *Naven a pes o...*

- No. Normalment... Això hi havien molts sistemes diferents, és clar. Jo ara exactament, per quest el que havia treballat jo, no sé exacte si funcionava a través de tonelades o a través de sou diari. A mi em sembla que era més de sou diari. "Paguem aquest sou cada dia pels treballadors que hi hagi". Traïessin el suro que traïessim. Llavors eren els propietaris que el venien al preu que, que buscaven el millor que els hi pagués millor.

- *Clar.*

- Pro em sembla que, en principi, funcionava més aixís. És ara últimament que potser sí que diuen "No, nem a tant per tonelada". I llavors un preu per tonelada i com més tonelades feies... És l'amo dels treballadors, el cap de colla el que en tot cas s'ho embutxaca. Als treballadors li paguen un sou i prou. Això ara i abans, suposo. Ara també.

- *I a quines finques es treia el suro?*

- Mira, jo me'n recordo molt... Nosatres, amb la colla de Can Pau Foguera, anàvem a Ca l'Arabia sempre, a Ca l'Agustí sempre, a Can Preses sempre. Algunes vegades havíem nat a Can Gras de la Muntanya. A on més era?

- *Has dit Can Caseta també?*

- No, Can Caseta no.

- *Can...*

- Can Preses.

- *Can Preses.*

- Can Preses la colla d'en Pau Foguera hi viem nat sempre. I després també un altre lloc que havíem nat sempre era a Vilamajor, però el nom de la casa sí que... Ah! Sats a on també? Aquesta sí que me'n recordo bé perquè sempre m'ha quedat. Perquè inclús conec el seu fill que viu a Sant Celoni i està enchufat en aquí a l'Ajuntament de Vallgorguina que un dia quan el vaig veure dic "Escolta, què és això? Estàs a Sant Celoni?" És a Mosqueroles.

- *Mosqueroles.*

- A Mosqueroles, a Can... a Can Valls. A Can Valls de Mosqueroles nosatres hi viem nat sempre [...] diversos anys.

- *Allà és on en diuen Can Valls Nou?*

- És que Can Valls... Això sí que jo no sé ara Can Valls Nou i Can Valls Vei. Jo et diré on tés. Tu t'enfiles a Mosqueroles. Con ribes dalt a Mosqueroles (...) al pla aquell que hi han les cases, a la dreta hi ha una casa vella allà al fons. Allà és a Can Valls. Suposo que allà deu ser Can Valls Vei. La masia de tota la vida. Ara, Can Valls nou, jo no ho coneixo per Can Valls Nou. Jo ho coneixo només per Can Valls. Suposo qu'era....

- Ja. És que ho vaig trobar no sé a quin permís de tales i vaig pensar “On és això?”, i no sabia on era

- Doncs allà és a Can Valls, que tenen... És que aquesta finca té dos o tres masies escampades per la carretera que va a Santa Fe. Perquè me’n recordo que nosatres treballàvem a la part de baix i a la part de dalt de la carretera aquella que puja cap a Santa Fe, a la zona aquella de Mosqueroles. Nosatres i viem nat allà també vèries anys. En canvi veus, a Sant Antoni de Vilamajor sí que no me’n recordo del nom de la casa, no me’n recordo. I també hi viem anat molts anys. I què et penses? Jo me’n recordo que viem nat des de, bueno, perquè ens venia a buscar un cotxe. Baixàvem a Vallgorguina, gafàvem un taxi i ens portava allà. O un particular, ens carregava i ens portava a treballar allà. Perquè si no, jo me’n recordo a Can Preses, ver-hi nat amb moto, que precisament de la meva edat, jo vaig ser el que em vaig quedar més anys aquí. Pro tota la colla de la meva edat, d’aquests que t’he dit (...) casi tots van marxar abans que jo a viure fora. Doncs jo vaig ser un dels que em vaig quedar a viure, fins els... Jo em vaig quedar fins a divuit, no, fins que vaig tornar de la mili. Fins que vaig tornar de la mili amb vint-i-un vint-i-dos anys vaig viure a Ca l’Arabia. Doncs a divuit vaig ser el primer que vaig tindre una moto per pujar i baixar, que els meus pares me la van comprar. Que clar, no teníem res, nava en bici la gent, o a peu. No hi havia altra manera d’anar, eh? Sí, clar.

- I quan durava la... el suro la campanya quan durava?

- El suro normalment, normalment dura des de juny juliol. A l’agost, alguna vegada alguns dies d’agost, pro quan comença a fer sequera i a fer molta calor, allavors no va bé per pelar perquè els hi marxa la segona escorça i tot. I això són ferides que tenen els abres i allavors és... hi ha perill de...

- De juny a juliol.

- Juny juliol. L’època millor sempre és a finals de juny tot el més de juliol. Sí. A l’agost poques vegades. Si és un any que ha anat ploquant i això, sí, es pela bé igual, perquè encara té molta saba. Pro quan fa molta calor llavors la saba es perd saba i llavors allò costa de treure’ho. Clar, ho has de forçar molt i quan ho forces molt allavors li fas ferides.

- I surt la ferida a...

- En a la segona escorça, no a la primera que treus, a la que queda, a la que té que créixer. Per xò, allavors quan notes que ja van molt enganxosos, que no pots treure’ls... Me’n recordo qu’ho deien: “No, no, ho hem de deixar de pelar”.

- El deixàveu.

- El deixàvem de pelar. I alguns ho provàvem i al veure que no servien per por de no fe’ls-hi mal.

- Clar.

- Perquè és clar, els abres és com tot, si ho forces...

- Sí, sí (...) Quan treballàveu anàveu a dormir a casa, us quedàveu en el bosc...

- Mira, això ja depèn. Jo me'n recordo (...) a Can Preses em via quedat a dormir.

- *A la masia.*

- Bueno, a la masia o al bosc mateix.

- *Al bosc.*

- Al bosc mateix tots junts. Clar, amb una plaça ens fèiem el foc, ens fèiem el dinar i tal i ens quedàvem a dormir allà tu, amb mantes a terra, i tant. El grup. Si érem quatre, cinc, sis, set, els que fossis. Alguns se'n tornaven. Pro ens víem quedat.

- *Fèieu cabana?*

- No, no perquè eren pocs dies. I ademés sempre era en ple istiu. Allavors normalment no plou, és molt raro que ploqui (...) al juliol agost. És molt difícil. Jo poques vegades. Jo alguna vegada me'n recordo que havia plogut alguna vegada, alguna tempesta (...) Per mi feien més tempestes allavors qu'ara. Llavors fotia una tempesta pro amb trons i llamps fortíssims, eh? Pro bueno, l'endemà fotia un bon sol i es via acabat. Jo no em via coincidit mai una tempesta molt forta estant treballant. No me'n recordo.

- *I quants dies hi passàveu dormint allà?*

- Bueno, és que normalment era des de... Si hi naves durant la setmana pues clar (...) Normalment dilluns dimarts et quedaves, allavors dimecres tornaves a marxar perquè havies d'anar a buscar coses per menjar i tot, i recuperar lo que et vies menjat, o si duies el fato que dèiem nosatres. És clar, tot es nava acabant, les provisions. Llors el dimecres tornaves. Si les cases que érem dos, com per exemple de casa meu érem dos, el meu pare i jo. De Can Pau Foguera eren dos, el Pepito i el Pepet, el pare. El Pepito i el seu pare. Llors clar, un dels dos marxàvem, sen nàvem a casa, proveíem per estar dijous i divendres. Normalment eren dos dies, que et quedaves a dormir. Després te'n tornaves a casa.

- *Els que es quedaven potser s'hi quedaven més dies i tot. Els que no anaven a...*

- Alguns, alguns que no anaven dos, és clar. Hi havien que s'hi quedaven més dies. S'hi quedaven dilluns, dimarts, dimecres, dijous, divendres. Jo entenc que algú segurament s'hi quedava hasta la setmana. Sí, sí. Home, era una mica fotut, eh? Era una mica fotut. Pro bueno [...] ja ho vam passar i ja està. Jo vaig resistir fent de pagès, clar, jo em vaig trobar amb el problema perquè a casa meu cinc germans, era el gran, i allavors el que havia d'ajudar al manteniment de la casa, econòmicament, tenia que ser jo, com és normal. Ells sols, ja ho veus, un matrimoni després de guerra, amb cinc fills, treballant a la pagesia, què vols? Tens per menjar, però segons què t'ho has de mirar.

- *Sí, sí.*

- Vull dir és clar, és una mica fotut, no? jo llavors (...) als dotze anys ja hi vaig tinguere de començar anar, a treballar.

- *I a Ca l'Agustí, com...*

- Jo a Ca l'Agustí me'n recordo molt, que és clar, encara hi havien els dos germans.

- *Els Bonamussa.*

- Els Bonamussa, en Lluís i en Josep. Els dos encara vivien allà. I bueno, ells treballaven allà de pagès i, és clar, jo els ajudava. Els ajudava amb ells. I me'n recordo molt, que això sí també em va quedar molt gravat, de totes les cases aquestes de tot aquest veïnat, els dos únics cases que tenien camió i cotxes eren Can Valls i Ca l'Agustí.

- *Els més grans, podé.*

- Les dos finques més grans. Eren els únics que tenien cotxe. Pro no els masovers, els propietaris. Cosa que a altres cases ningú tenia cotxe. De la meva època, ningú. Ningú tenia cotxe. El que tenia, tenia una bicicleta i després va passar algú a tindre alguna motoreta. Pro prou, aquells anys. Després va anar canviant.

- *I baixaves cada dia a Ca l'Agustí.*

- Jo baixava cada dia.

- *I et pagaven el jornal.*

- A peu, sí sí (...) Veus això sí que mai, mai sé exacte quan em pagaven, eh? I a vegades ho he pensat, eh? Pro és que tinc una por de fer un error pro gran, eh?

- *Et pagaven cada dia? O...*

- No. No, normalment cada setmana. Jo almenys a mi em pagaven cada setmana. I me'n recordo a algunes de les cases que anava era, a Ca l'Agustí hi havia un mosso, que era el de [...] allavors m'havia de posar en contacte amb ell, perquè ell era el que manava [...] Hi havia un mosso que li deien en Ton.

- *En Ton.*

- ... que era un home corbat, bastant gran és clar, jo no sé els anys que tenia, [...] en tenia molts. Per mi en tenia xixanta anys quan jo en tenia dotze. Si és clar, jo que sé, jo el veia molt gran, no? Una persona qu'anava sempre corbada, que era el conductor del camió de la casa, que era, el camió, de Ca l'Agustí, de la propietat. El feien servir per anar pels boscos, a recollir llenya, a recollir suro i això. I me'n recordo que jo, lo que anava era a ajudar-li en aquest en Ton, com de camàlic a carregar el camió, a carregar de suro, i tot. I moltes vegades anava amb ell, també. En ves d'anar a cavar patates o el que fos per llà, pués també anava amb ell.

- *El Josep¹¹² estava en els camps, oi?*

- El Josep és el que duia els camps, sí. Sí, sí, el Josep, el gran, que era (...) el gran, l'altre era el Lluís el seu germà. Pro el seu germà no estava tant als camps. El seu germà em sembla que se'n va anar més aviat a treballar fora. Que ells també van néixer a Ca l'Agustí i se'n van anar a Sant Celoni a treballar a la fàbrica, eh? Quan van marxar de masovers... Si amb en Josep també som molt amics, home, ens veiem tots els dimecres, eh? Amb en Josep Bonamussa.

¹¹² Em refereixo a en Josep Bonamussa (veure 8.3.3)

- Ah, doncs diga-li, jo el vaig anar a veure fa...

- Ah, ja li diré.

- ...dues setmanes

- Ah el vas nar a veure, a ca seu a Sant Celoni?

- Sí.

- Allà a la vora el cementiri? Sí, ja sé que viu allà també, sí sí.

- *Dóna-li records si...*

- Ja, jo el veig cada dimecres, ja li diré doncs: “Escolta tu, aquest dia vaig parlar amb un que parla també amb tu, eh?”

- *Tenia dues eugues, em va dir.*

- Eh?

- *Tenia dues eugues, oi?.*

- Sí, sí, pro jo veus això no ho sé gaire, perquè és clar, jo anava allà i tampoc estava gaire ficat a dintre ca seu. Clar, jo me'n nava allà i de seguida me'n nava cap als camps. I jo a ca seva me'n recordo que, a dinar, quan dúiem el dinar, que nàvem tot el dia, marxàvem al dematí i tornàvem al vespre. I m'enduia el dinar i dinava a la masoveria, amb en Josep. Amb en Josep, la seva dona...

- *La masoveria és la que està enganxada a la casa?*

- Quan entres al portal aquell a la dreta (...) Ai no, a l'esquerra.

- *A l'esquerra.*

- Ara a la dreta hi van fer, era una pairissa,¹¹³ i després ho varen arreglar, perquè aquest ara té molts calés, no sé que hi ha fet, ho ha canviat molt a Ca l'Agustí. Ja fa molts anys que no hi he estat, a dintre el pati. Pro hi vaig estar també després de que ells vien marxat, aquests masovers, hi vaig estar, una altra vegada, perquè hi treballava un noi que via treballat amb mi molts anys de paleta, de Can Nanes, el fill de Can Nanes, en Jaume, que viu a Sant Celoni. Aquest fa les obres de Ca l'Agustí. És un noi que fa de paleta, molt més jove que jo. I ell hi treballava allà i jo un dia vaig passar per llà de casualitat i me diu “Vine home, vine! Que vuràs a Ca l'Agustí” Perquè jo alguna vegada li havia dit “Òstia, és que fot anys i anys que no he entrat a Ca l'Agustí” Clar, jo després, jo vaig treballar de pagès fins a divuit anys.

- *Sempre a Ca l'Agustí?*

- No, jo treballava a Ca l'Arabia [...] treballàvem la finca de Ca l'Arabia, sempre. El que passa que de vegades et sobrava temps (...) A Ca l'Arabia tenien, además dels camps, teníem dos

¹¹³ Pallissa.

vinyes, una vinya a Cal Cucut i una vinya a Cal Paraire. Que totes les cases abans tenien vinyes, eh? Una. Totes. Totes les cases de pagès, casi, tenien una vinya.

- *I la de Cal Cucut era vostra?*

- Sí, és qu'era de Ca l'Arabia. Lo que passa que estava tocant a la casa de Cal Cucut i en dèiem la vinya de Cal Cucut, pro era de Ca l'Arabia.

- *I l'altra a Cal Paraire?*

- L'altra era a Cal Paraire. Que a Cal Paraire n'hi vien quatre, de vinyes, quatre. I els propietaris¹¹⁴ eren Can Pau Foguera, Can Poliva, Can Camps i nosatres. Era una vinya dividida en quatre parcel·làries. Que aquesta vinya era de Can Gras de la Muntanya, que el propietari era en Josep Gras d'aquí al poble.

- *I com nàveu, a parts amb ell?*

- Sí, clar ho teníem a parts. No em diguis quantes per una perquè això sí que no ho sé, no ho sé mai.

- *Quatre una, o...*

- Quatre, o cinc, no ho sé.

- *Cinc a una...*

- (...) I el propietari era el mateix propietari, perquè era la mateixa finca de Can Gras de la Muntanya.

- *Can Gras.*

- Que està tocant a Cal Paraire, tot això.

- *I una part la portava els de Can Pau Foguera, una altra els de Cal Paraire...*

- No.

- *Una altra vosaltres.*

- De Can Camps.

- *I Can Camps.*

- I Can Poliva

- *Can Poliva, això.*

- Can Poliva. Eren les tres cases que jo me'n recordo, quan hi érem nosaltres almenys, eren els que en teníem allà. Vinya. Els quatre.

¹¹⁴ Es refereix als arrendataris, ja que el propietari, com diu més endavant, era Josep Gras.

- Com era la vinya aquella, era semblant a la que hi ha ara a Can Pau Foguera?

- Sí, pro només que és molt més penjat. Potser més penjat encara.

- Més penjada.

- Tot molt penjada, sí sí. Hi havia un tros a dalt de tot que era molt pla. Pro era molt penjada, aquella. Era una vinya molt penjada. Era bastant gran, eh? Ara no sé quantes hectàrees, això sí que no ho sé. Pro eren quatre parcel·lares, imagina't. Quatre.

- Més pendent i tot, no hi havia els bancals.

- No, era tot de dalt. És com si fos una muntanya pro que hi haguessin plantat tot de... Com aquest camí que et dic del Pla de Vidal, aquesta drecera, ara fot anys que són pins que els han tallat ja no sé quantes vegades. Pro abans tot eren vinyes. Una mica més avall d'on te hi han aquells camps de Can Pau Foguera, aquella plana d'en Pau Foguera, una mica més avall, ja començaven les vinyes fins aquí al poble. Qu'ara ja no n'hi ha.

- I de qui eren aquelles vinyes?

- Aquelles vinyes era gent d'aquí Vallgorguina, propietaris d'aquí Vallgorguina. Uns eren de Can... els Pere Travessa, que era un propietari que encara té coses per quí ple. Les Pere Travessa, hi vien aquestes vinyes. N'hi havien unes atres que eren de... osti, d'una casa derrumbada que hi ha aquí al mig del bosc, bastant gran, una casa molt gran d'aquí Vallgorguina (...) que el va comprar un de Sant Celoni, aquell de les pedreres, el *Mericano*, et sona a tu aquest nom?

- No.

- Aquest és un que es va guanyar molt bé la vida, s'ha guanyat molt bé la vida quan van fer això de les autopistes, va guanyar molts calerons, amb tot això, amb unes pedreres que té a Gualba, Gualba de Baix, les pedreres del *Mericano*. Doncs aquest...

- Sí que em sona.

- Aquest el *Mericano* va comprar aquesta casa d'aquí de pagès, osti com ne diuen això, Can Palomer.

- Can Palomer.

- Can Palomer, és una casa derrumbada. Doncs aquest, Can Palomer, també era propietària d'aquestes vinyes del Pla de Vidal.

- Es deien les vinyes del Pla de Vidal, eh?

- Són les vinyes del Pla de Vidal, perquè n'hi havien varies, de varios propietaris, allà també. I sas que passava? També ho tenien en parcel·lares, també hi havia gent que en tenia un tros. Els propietaris eren tres, bàsicament tres: Can Ramon, ara no me'n recordo, Can Ramon un, (...) Can Palomer i después (...) en Travessa. Aquests tres eren els tres propietaris de la finca, no? Pro llavors tenien llogat a d'atra gent, atra gent que en tenia un tros. Tenien trossos, molta gent eren

d'aquí al poble, eh? Que en tenien trossos. I mira, aixís tenien tots els seus raïmets, feien el seu vi i lo mateix que fa a Can Pau Foguera ara, abans ho feien tots!

- *La vinya vostra que menàveu com era, la de Ca l'Arabia.*

- La de Ca l'Arabia era més plana, perquè allà la zona és més plana, el bosc és més pla. Està tocant a Cal Cucut. Tu podé no ho coneixes, aquell... tu Cal Cucut no el coneixes?

- *No.*

- Bueno, pués quan tu (...) pugues la pujada que acabes el bosc i surts a la Plana d'en Móra. Tot aquell camp que es veu cap aquí al poble. Doncs tu continues com si anessis a Can Pau Foguera, i abans d'arribar a la curba aquella que surt a Can Pau Foguera hi ha un camí a la dreta que se'n va avall. Tu aquell camí avall pel bosc, avall avall avall tot recte tot recte surts a Cal Cucut.

- *Sí.*

- On te hi ha la vinya de Ca l'Arabia. On te hi havia. Ara hi ha un...

- *I llavors en teníeu dues?*

- Sí. La de Cal Cucut i la de Cal Paraire.

- *La de Cal Cucut i la de Cal Paraire, eh?*

- Sí, per xò que nosaltres teníem feina. Entre les dos vinyes, tots els horts, els camps que teníem per llà i la finca, nosaltres portàvem la finca neta de la propietat, de Ca l'Arabia. Tu no sé si ho saps que a Can Pau Foguera, tots aquells suros que estan tocant, són de Ca l'Arabia. Tots els suros que estan tocant a la seva finca, allò és de Ca l'Arabia, tota aquella finca. Era una finca maca i gran i predomina molt més el suro que res més. Abans hi havien pins i aquest propietari d'ara els va tair molt, els pins. Els pins pinyers, tots. No pins aquests que planten a lo que eren camps, qu'ara han plantat aquell atre tipus de pins als camps que s'estiren tant, creixen dos i tres metres. Abans eren pinyers, tot, tot. I el propietari aquest nou els va tair els pinyers. Perquè només vol deixar suros. Inclús va arrencar arboços per arrencar-los. Saps que se'ls emporten per fer jardins i tot això... És el amo aquest de, el nou amo de Ca l'Arabia. Perquè això sí, una cosa que no t'ho he dit. L'amo de Ca l'Arabia que és ara no té re que veure amb el propietari que era abans.

- *Ah no?*

- No. Ho va heredar un nebot. Perquè el propietari d'abans quan jo vivia a Ca l'Arabia era un home solter. Era un home solter que vivia a Sant Celoni.

- *No vivia a Ca l'Arabia?*

- No. Quan nosaltres vivíem a Ca l'Arabia, ells... A Ca l'Arabia hi havia vivenda d'amos i vivenda de masovers. Encara hi és, vivenda d'amos i vivenda de masovers. Els masovers teníem un tros de casa, i un tros de casa la reservaven pels amos quan pujaven. I els amos quan pujaven, en aquest cas de quan jo hi vivia, era aquest home sol que no es va casar, era el propietari, i quan pujava, el seu nebot i la seva neboda que són els propietaris d'ara. En Josep i la Tresa, que és en Josep Deulofeu. Que tu no sé si coneixes la família Deulofeu, que tenen camiseries, sastreries, a Barcelona dic, vàries. Una d'elles, que la conec des de sempre, que hi ha a una cantonada de la

plaça Sant Jaume amb el carrer Ferran o el carrer nosequè que va cap a les Rambles. Aquella és una de les camiseries del propietari de Ca l'Arabia, que es va casar amb una noia de Sant Celoni, de Can Monrabà de la sabateria Monrabà del carrer Major. Aquests són els propietaris d'ara.

- *I el d'abans com es deia?*

- El d'abans es deia Pere Arabia. I aquests no es diuen Arabia.

- *Pere Arabia.*

- Es deia Pere Arabia.

- *Era molt bona persona em va dir el...*¹¹⁵

- Molt, molt. Jo el via conegut, bueno sempre, clar. A mi em va conèixer des de que vaig néixer. I precisament a Ca l'Arabia, jo vaig néixer com el primer noi, i em van posar el nom d'ell, quan no en teníem cap, a la família, que es digués Pere. Va ser per xò, va ser perquè l'amo de Ca l'Arabia es deia Pere (...) els meus pares "Bueno, pos li posarem com el nom del propietari".

- *Ja.*

- I em van posar Pere. I alavors aquí a Vallgorguina a mi em coneixen com "Pere Arabia". I jo no em dic Arabia. I encara em coneixen pel nom de Pere Arabia.

- *[...]*

- No no, aquí tothom, eh? La gent de certa edat, la gent jove no. La gent de certa edat a mi em coneix per "Pere Arabia".

- *Pere Arabia.*

- I clar jo no em dic Arabia, ell sí que se'n deia. El sol fet de viure a Ca l'Arabia... em deien Pere Arabia.

- *I els altres camps de Ca l'Arabia...?*

- Eren sota la casa.

- *Sota la casa.*

- On t'ara tot són arbres, tot són pins. Allà, tot cap avall.

- *I on hi havia la vinya, què hi ha, ara?*

- On te hi via vinya està ple de pins, igual. Tot. És que tot ho han omplert de pins, eh? Tant a les vinyes com als camps, tot va a parar igual, eh? Les cases de pagès totes s'acaben i... planten pins.

- *Sí sí sí.*

¹¹⁵ Josep Oms (veure 8.3.2).

- I tant.

- *Són d'aquests que...*

- Osti, no sé com ne diuen jo d'aquest tipus de pins.

- "*Insignis*", no?¹¹⁶

- "*Insignis*", potser.

- *Són aquests els que han posat, allà?*

- Em sembla que sí. Em sembla molt que el nom són "*insignis*". Pro no t'ho voldria dir perquè és que hi han dos tipus de pins diferents i són bastant iguals. Pro tenen dos o tres noms diferents- Els "*insignis*" és els que es van plantar molt durant una temporada, són els que es plantaven més (...) Totes les cases de pagès que s'abandonen es planten de pins d'aquests, que són els que creixen més ràpid.

- *I als camps que hi posàveu, què teníeu, cereal?*

- Bueno, (...) nosatres lo que més conreaven als camps eren menjar pel bestiar.

- *Quin bestiar teníeu?*

- Vaques.

- *Les vaques.*

- Algun porc. Porcs casi... nosatres a Ca l'Arabia sí que en teníem, perquè Ca l'Arabia era una mica gran i teníem porcs, sempre, eh? Teníem un o dos porcs durant l'any, que matàvem dos porcs durant l'any, i que també ens e servia per nosatres per menjar. Això no és com ara. Ara necessites, res, necessites dos talls (...) per dinar. A la botiga, nem a la botiga a busca'ls-e.

- *Un fuet, no?*

- És clar, necessites un fuet. Osti, a la botiga a buscar-ho. Abans això ja ho tenies.

- *Sí sí.*

- Entens? Ja ho tenies a casa. Perquè tenies les gallines, teníem gallines també. Clar, sí sí. Les vaques sempre en víem tingut, nosatres, de una a tres sempre. I hasta alguna vegada quatre. Ademés algun vedell d'engreix. Perquè és clar, un dels mateixos vedells que et crien les vaques, perquè les fèiem criar.

- *On les fèieu criar? Allà mateix?*

- A casa, sí sí. Bueno (...) nosatres quan érem a Ca l'Arabia, quan necessitàvem cobrir una vaca l'agafàvem i la portàvem amb una casa que tinguessin toro. I aquesta vegada la dúiem, nosatres des de Ca l'Arabia nàvem a peu, i sas on t'ho dúiem? A una masia d'aquí a Vallgorguina que

¹¹⁶ Em refereixo al pi insigne (*Pinus radiata*).

se'n deia Can Puigdemir. Que ara és aquesta urbanització de Can Puigdemir, la masia que és restaurant. Doncs nosatres agafàvem la vaca aquella, la lligàvem pel coll i se l'endúiem tot passejant fins allà. La posàvem al toro, el toro feia la seva feina i ens l'entornàvem a casa. Pro és clar, no teníem toro. Ara fan les inseminacions artificials.

- Sí.

- A tot arreu. Abans no.

- *Abans no.*

- Abans buscàvem...

- *Abans s'havia de fer ben fet, abans.*

- No, abans ho havíem de fer normal.

(riem)

- Ara ja no és tan normal, és una mica més artificial. Pro bueno, és així, no? Amb els porcs igual. Jo me'n recordo, pro això era molt petit, jo. Pro és una de les coses que me'n recordo. Que a Ca l'Arabia havíem tingut truges, pro truges per tenir garrins, per tenir porcs petits, qu'allavors els fèiem criar a casa, les fèiem criar. I és clar, els porcs quan tenien dos, tres, quatre, cinc mesos els veníem perquè un atre els engreixés, ens els compraven, no? Ens els comprava...

- *No els engreixàveu, no.*

- No, nosatres no n'engreixàvem. Home, un per nosatres o dos a l'any sí. Pro engreixar-ne cantitat no. Perquè el lloc era petit. I llavors lo que fèiem era que ens els veníem. Quan tenien, no sé, tres quatre mesos ens els veníem. Pro la mateixa funció d'això, de la vaca, porta-la¹¹⁷ a Can Puigdemir amb el toro, a Can Puigdemir, lo que era la truja la portàvem a Can Riera de l'Aiga, perquè era el lloc on te hi havia mascle.

- *Ah sí?*

- I Can Riera de l'Aiga sas on t'era? Tocant lo qu'és ara l'autopista de Barcelona que va de Barcelona Girona a Sant Celoni.

- Sí.

- Jo me'n recordo qu'els hi víem dut allà. Com s'ho feien per dur-hi? Això, veus, això no me'n recordo mai. No sé si els agafaven pel coll (...) perquè els porcs són una mica esquerps. O a mi em sembla que són esquerps. Jo ara no ho sé. Veus? De tot això no me'n recordo mai, com ho feien, perquè jo era molt petit. Jo podé tenia cinc, sis anys, eh? D'això sí que me'n recordo, que agafaven la truja i se l'emportaven a Can Riera de l'Aiga per cobri-la amb el mascle i després torna-la a casa.

- *I llavors els petits els veníeu i us en quedàveu podé un parell (...)*

¹¹⁷ Portar-la.

- Sí, clar. Ens en quedàvem un o dos que necessitàvem nosatres per matar durant l'any. En mataven un o en mataven dos. Un segur, sempre, un segur. I a vegades em sembla que hasta alguna vegada en vien matat dos.

- *I d'ovelles i cabres...*

- Nosatres no. Ramat no. Ramat abans hi havia un... un que potser... aquí va ser molt famós perquè hi va estar molts anys, molts anys. Corria moltes finques d'aquí (...) li deien en Trinquela, perquè em sembla que (...) Li deien Trinquela de nom, eh? Bueno de motiu, el nom seu no ho era. El nom seu no ho era, pro li deien en Trinquela. El coneixia tothom per en Trinquela, perquè era un home que estava una mica aixís una mica volat o jo què sé. (...) Jo sí que el via conegut, el via vist moltes vegades. Que precisament, alguna vegada el vaig nar a vere i tot perquè havien sigut família de la meu mare.

P2. Ramats

Els ramaders s'estaven al bosc setmanes senceres, dormint i tot. I aquest home era el que passava per la finca de Ca l'Arabia, Ca l'Agustí, Can Terrades, on hi pasturava el ramat. Potser per això les finques estaven una mica més netes que ara. El pastor feia els tractes amb el propietari, als quals pagava un lloguer per a poder *seguir les cases de pagès*. En Trinquela n'havia pasturat moltes, de propietats. Els vigilaven perquè no entressin als camps. El pastor es posava a la línia dels camps amb els gossos i si entrava algun animal del ramat el feia fora. A ells, a la masoveria de Ca l'Arabia, no els havien fet malbé mai els camps. Hi era (a Ca l'Arabia) moltes temporades. En P. Anfrons només recorda aquell ramat en aquelles cases. Més tard en va venir un altre que estava per Can Valls i Ca l'Agustí. En Trinquela també corria per Vallgorguina, *tenia el monopoli de tota la zona aquesta d'Alzinelles, Vallgorguina, aquest home*. N'hi havia un altre, de Trentapasses o de Llinars, que també pasturava, però no a la zona d'Olzinelles i Vallgorguina. En Trinquela duia un ramat de 200 o més caps, gairebé tot ovelles. De cabres n'hi havia poques. I duien diversos mascles. A Ca l'Arabia hi havia un espai per a tancar el ramat, i quan en Trinquela *seguia* la finca de Ca l'Arabia moltes nits hi tancava el ramat. Ell es quedava a la masoveria. El pastor era un cosí llunyà d'en P. Anfrons, i ells el deixaven quedar *amb confiança*. Quan marxaven a pasturar durant el dia, deixaven els animals petits que encara no podien seguir el ramat en un dels tancats.

De la vinya cada any en feien vi. A Ca l'Arabia tenien premsa i cub. A Can Pau Foguera, diu, el cub no el fan servir, perquè trepitgen el raïm directament a les portadores¹¹⁸. A diferència del cub de Can Pau Foguera (que està excavat a terra), el de Ca l'Arabia estava una mica alçat, aproximadament mig cos. Després de collir el raïm, abocaven les portadores plenes sobre una fusta que cobria el cub, i seguidament el trepitjaven. Un cop trepitjat, a diferència de Can Pau Foguera (on el posen a dins la premsa), el feien caure dins del cub (amb la pellofa i la rapa incloses). Allà fermentava un o dos dies, i llavors es conduïa el líquid a un recipient més fondo. La part més sòlida que romanía al cub, després de tenir-lo destapat unes hores, la treien amb casses i la posaven a la premsa. Al cub hi podien cabre entre 10 i 15 portadores. Normalment, al cub trepitjaven una o dues persones (una sola és bastant pesat). Això depèn de si disposes de temps per a trepitjar, és a dir, de la velocitat amb què t'arriben els carros carregats de portadores plenes de raïm. A Ca l'Arabia, el transport del raïm des de la vinya de Cal Cucut i la de Cal Paraire, el feia un sol carro (cinc o sis portadores per carro). Anar des de la casa a la vinya, carregar el carro i tornar a la casa podia durar més d'una hora. Des de Ca l'Arabia, per anar a Cal Paraire, passaven per Can Pauplana i Can Fèlix. El carro no anava molt de pressa: *nar fent, nar*

¹¹⁸ P. Anfrons va ser l'encarregat de fer aquesta operació a la darrera verema de Can Pau Foguera, l'octubre de 2005.

fent, nar fent. Els camins, a diferència dels que hi ha ara, per on hi poden passar cotxes, eren camins de carro. Quan en P. Anfrons vivia a Ca l'Arabia, el carro el portava l'Antònio Palomer, de Vallgorguina, el qual tenia carro i cavall a *ca seva*. Aquest home era de Can Nonell, on hi tenia quatre camps. Els camps, on també hi treballava el seu pare, eren petits, i el carro i el cavall estaven força disponibles per anar a treballar en d'altres cases. Així, l'Antònio Palomer anava a Ca l'Arabia llaurava els camps, transportava els raïms fins a la casa durant la verema, traguina coses a bosc... Abans *pencaven com desesperats* i ara juguen plegats cada dia.¹¹⁹ *Quina diferència!*

A Cal Paraire, on hi havia quatre arrendataris (*parcel·listes*) diferents, s'havien de posar d'acord per tallar els raïms, i tots quatre realitzaven la verema aproximadament els mateixos dies. Cadascú, però, tallava el raïm de la seva parcel·la i es buscava els treballadors que participarien a la verema. El motiu de fer-ho en els mateixos dies és que el propietari de les terres ho volia així. Normalment, a Ca l'Arabia els treballadors eren de la família del Pere (els masovers), i en dos o tres dies acabaven la feina. A més d'ell, hi anava el seu pare, la seva mare i la seva germana, i probablement algú dels arrendataris del costat els venien a ajudar. Quan havien acabat la seva peça, ells ajudaven als altres, però no era un treball a jornal, sinó un intercanvi d'ajuda. Ell, per exemple, recorda haver ajudat a tallar raïm de la peça que hi tenien els de Can Poliva i els de Can Camps. També ajudava a J. Travessa, de Can Pau Foguera, quan va tenir una vinya en aquella zona (més endavant). Els seus pares van marxar de la masoveria de Ca l'Arabia quan ell tenia 22 anys, és a dir, al 1969. A partir de llavors hi va viure només la seva germana i el seu cunyat. Els pares van anar a viure a Can Pareres de Fogars, prop de Can Pere Poc, la masia més gran que es veu des de tot arreu al Montseny. Després no sap qui es va encarregar de la vinya, li sembla que ja no es va tornar a utilitzar.

Els de Can Camps i els de Can Poliva també van marxar. Quan tenien 14 o 15 anys eren una colla de nois de la seva edat, però més endavant van anar marxant tots. Quan els fills de les cases es feien grans, els pares intentaven anar a viure a un altre lloc per tal que els fills no haguessin de treballar al bosc. Els de Can Terrades i els de Can Poliva van anar a Arenys. Les filles de Can Camps, quan es van casar, una va anar a viure a Sant Celoni, i l'altra a Can Xarpa. Els de Can Móra, on hi havia tres germans i els pares, van anar a Arenys. Els masovers de Cal Cucut van anar a viure a Mataró. *Tothom desapareixia i tothom se'n nava a viure a Arenys o a Mataró, en aquella època*. Ell recorda que a totes les cases vivia gent. Els de Can Xic Nanes també van marxar a Mataró. En Pere va haver de treballar a casa fins als 18 anys, perquè el seu pare *era un jutge i es via de fer lo que ell deia*. Ell, encara que fos el gran, no podia opinar. Ell feia de pagès però no li agradava, no era la seva vocació, perquè pensava que fent de pagès no podria tenir mai una casa pròpia, sinó que hauria d'anar sempre de masover o de lloguer (com els seus pares). I pensava que l'única manera de poder tenir una casa era posar-se a treballar de paleta, i als 18 anys se'n va anar a treballar de paleta en una empresa de Vallgorguina. Com que va esdevenir paleta sense ser manobre prèviament, li va saber greu pels seus companys de feina manobres. Per anar a treballar a Vallgorguina, baixava de Ca l'Arabia amb moto, i tardava cinc minuts, per la dreuera del Pla de Vidal. Era una època on les motos eren *Bulltaco* o *Montesa* (ell tenia la *Bulltaco*). Els seus pares li van pagar la moto, perquè fins que no es va casar, tots els diners que cobrava fent de paleta els donava a casa. Si volia sortir el cap de setmana, havia de demanar diners a casa. Quan tenia 25 anys es va casar.

A Ca l'Arabia, a més d'aprofitar el suro, tallaven moltes alzines. Tot el que tallaven a la finca ho venia a buscar el propietari (en Pere Arabia, que vivia a Sant Celoni) amb un altre home. Pujaven en un carro a *buscar el gènere*, perquè en Pere Arabia no conduïa cotxe. En Pere Arabia es devia

¹¹⁹ Al casal d'avis.

llevar a les cinc del matí, perquè gairebé cada dia a les set del matí estava a Ca l'Arabia, la seva finca. Se n'anava a *gratar per llà el bosc, a netejar amb una destraleta, bueno, passava l'estona*. Segurament de petit havia viscut a la casa. Cap a les cinc de la casa se'n tornava a Sant Celoni. De vegades pujava des de Sant Celoni a Ca l'Arabia a peu. En P. Anfrons recorda que quan tenia entre els 16 i 17 anys, era dels pocs que feia anar una serra mecànica.¹²⁰ Ell va ser dels primers de la zona a utilitzar-ne, encara n'hi havia molt poques. Durant aquells anys *tallava arbres com les persones grans*, els quals encara no tenien serra mecànica. Ell en tenia perquè l'amo de Ca l'Arabia n'havia comprat una per a la finca. L'amo li va dir que com que ell era jove aprendria a fer-la anar més ràpidament que no pas els més grans, que sempre havien utilitzat el xarrac i la destrat. De la seva família, al bosc de Ca l'Arabia només hi treballaven ell i el seu pare. Quan s'havia de tallar una gran quantitat es feia venir algú de fora de la família per a treballar, però normalment ho feien ells dos. Cada any tallaven *poc o molt, no és som ara, ara van un any i ho tallen tot (...)* Llavors es nava per trossets. El propietari normalment venia la llenya a Sant Celoni, però no sap a qui. El J. Oms fou el primer que va pujar a Ca l'Arabia amb camió a buscar la llenya/fusta.¹²¹ Llavors es va acabar el carro. Abans de fer la carretera de Ca l'Agustí a les cases de la part alta d'Olzinelles, sempre venia un home de Sant Celoni amb el carro. En Pere, que era petit, veia en J. Oms com un Sant Pau, i agafava uns buscalls que ells no podien ni entre tres persones. Inicialment els camions no tenien grua i es carregaven a mà.

8.3.5 Entrevista 6: Maria Oms Pedro i Josep Oms Pedro (resum)

En temps de guerra goïta, si tu em dones (...) tants ous, per un litre d'oli. (M. Oms, f.o., 2006)

[A la postguerra], *quan es batia n'hi havia un allà que estava vigilant lo que sortia.* (J. Oms, f.o., 2006)

P1. Va venir la guerra

En Josep Oms va anar a fer el servei militar, mentre els arbres que s'havien plantat a Ca l'Alzina Vell, creixien una mica. Però va començar la guerra i va haver-hi d'anar. Després va haver de fer el servei militar. El 1939 la seva família va anar a viure a Ca l'Alzina Vell. Abans que ells hi havia viscut una dona que es deia Filomena Bruguera Colomé. No saben que existeixi cap foto de la casa.

P2. Anteriors masovers de Ca l'Alzina Vell

Quan ells van anar a viure a Ca l'Alzina Vell, ja feia anys que no hi vivia ningú. La Filomena Bruguera Colomé¹²² va tenir una filla que es diu Pepita, i que ara té 80 anys. La Filomena vivia a Ca l'Alzina Vell amb els seus pares i els seus germans; hi feien de masovers. La Pepita li va explicar a la Maria que quan la seva mare es va casar va marxar de Ca l'Alzina Vell. L'amo de Ca l'Alzina Vell es deia Moretó, i tenia un noi i una noia, la qual va caure per les escales. El pare de la Maria i el Josep Oms, que era de Sant Llorenç de Vilardell, va començar-hi a treballar la terra l'any 1935. A partir d'aquest any, treballaven allà i anaven i venien a Sant Celoni, on tenien una casa. A la terra, després de la guerra, s'hi feia de tot. En Josep comenta que estava tot ple d'arbres, es refereix a les plantacions de plàtans. Però la Maria explica que, a més dels arbres, també s'hi conreaven altres coses. Parlen d'un camp gran on treballaven, proper a la casa. Al camp i a la mina hi havia salamandres. Una de les coses que feien eren naps, pel bestiar. Hi havia

¹²⁰ Fa referència a si mateix, no a P. Arabia.

¹²¹ Veure entrevista amb J. Oms (8.3.2).

¹²² En aquest moment es refereixen a ella com a Filomena Colomé, però el primer cognom és Bruguera, tal com han dit a la pista I. S'ha comprovat al padró de 1924, al qual consta que a Ca l'Alzina Vell hi vivien els que suposem que eren la seva mare i els seus germans; ella ja no hi consta (veure base de dades demogràfica a l'annex II).

molta terra, a Ca l'Alzina Vell. D'hort se'n feia, tot i que no se'n podia fer gaire per la presència dels arbres plantats als camps. De grana (civada, blat, ordi) no se'n feia, de fet l'amo no ho volia. Quan vivien a Ca l'Alzina Vell continuaven tenint una casa a Sant Celoni. També treballaven al camp de Can Valls,¹²³ el qual es regava amb l'aigua de la bassa de la Pega,¹²⁴ i el treballaven unes quatre o cinc persones (probablement de cases diferents). S'hi feien mongetes i patates. A la partió de Can Valls amb Ca l'Alzina hi havia una altra bassa,¹²⁵ que s'omplia amb l'aigua de la font de la Pega. Estava a la dreta de la carretera, anant cap a Olzinelles, al costat d'uns guardarobes, que són uns pilars situats a la carretera. L'aigua de la bassa es feia anar als caps tot descargolant un bonó,¹²⁶ i baixava per uns recs. Amb els amos de Can Valls, quan semblaven mongetes al seu camp, anaven a parts, probablement de quatre a u. En canvi, a l'amo de Ca l'Alzina Vell no se li donava cap part de la collita dels camps, perquè ell només volia que li mantinguessin la finca, els diners els obtenia de la venda dels plàtans. El pare del Josep i la Maria havia de mantenir els arbres que estaven creixent, controlar les tanyades,¹²⁷ esporgar-los, etc. Aquestes feines les feien amb el pare i amb un altre germà que tenien. El Josep, de la generació de 1920, va venir del servei militar cap a 1944, després d'haver anat a la guerra amb el bàndol republicà i d'haver fet un llarg servei militar per al bàndol vencedor. Posteriorment la finca de Ca l'Alzina Vell va ser adquirida pel Roca, el qual va encarregar al Sibina, negociant de fustes, la tallada dels plàtans.

P3. Descripció del mas Alzina Vell¹²⁸

El menjador era gran i hi havia una taula llarga, diversos armaris (algun de paret) i una pica per rentar-se les mans. Al costat del menjador hi havia una habitació amb finestres que donaven a la carretera. Al costat hi havia un corral on hi tancaven xais, el qual també donava a la carretera. La Maria ens parla dels dos ginjolers¹²⁹ que hi ha al costat d'una paret de pedra baixa, els quals fan una fruita (els gínjols) semblant a les olives. Per aquell punt hi havia un accés a la casa. També hi havia una quadra per al cavall. Passada la porta d'entrar a la casa, "rodona", hi havia la cuina, amb una finestra, i "aquella mina".¹³⁰ També hi havia quadres de vaques, un porxo que, a sobre, tenia una mica de pallissa, i a sota hi guardaven el carro. A sota el porxo també hi ha la mina, que encara existeix. La mina té una bifurcació, i el passadís de la dreta acaba en *una mica de lloc per seure*. Els feia por entrar allà, perquè eren *canaies*. S'hi entrava des del porxo, on guardaven el carro i deien que allò sortia a dalt al bosc. Recorden que uns tres metres endins de la mina (hipogeu) hi havia *com una cosa fonda*, feta amb rajola, on hi tenien coses en fresc, com el vi. El dipòsit en qüestió tenia l'amplada de la mina, és a dir, per avançar per la mina hi havies de passar per sobre. Tenien vaques lleteres. Hi havia la fàbrica de la Sila (Chamburcy), prop d'on ara hi ha l'entrada de Sant Celoni des de la carretera i l'autopista. L'any 1938 el seu pare criava vedells a Ca l'Alzina Vell, tot anant i venint a Sant Celoni. La seva mare li deia al seu pare que els vedells feien malbé els estables, i que s'havien de treure. A finals de 1938 el pare va vendre els vedells a un negociant, perquè s'havien fet grossos i amb les banyes feien malbé l'estable. Al 1939 van entrar els *nacionals* aquí. I llavors els diners amb què havien pagat els vedells al pare no van resultar bons, perquè *amb el canvi del règim els diners no van ser bons*. De fet encara guarden aquells bitllets; n'hi ha de 25 pessetes.

¹²³ Probablement es tracta del Camp Nou de Can Valls.

¹²⁴ Veure 7.3.1, núm. 5.

¹²⁵ Veure 7.3.1, núm. 70.

¹²⁶ El bonó és el forat per on es buida una bassa o un safareig.

¹²⁷ El fet que una de les feines consistís a seleccionar alguns tanyes dels diferents individus de plàtans fa pensar que probablement cap a finals de la dècada dels 30 ja s'hi havia fet alguna tallada.

¹²⁸ Veure 7.3.1, núm. 1 i 2.

¹²⁹ Veure 7.3.5, núm. 22.

¹³⁰ Es refereix a l'hipogeu (7.3.1, núm. 2).

P4. Racionament a la postguerra

Si el pare s'hagués esperat uns mesos (que acabés la guerra), li haurien pagat els vedells amb bitllets vàlids, però la guerra no s'acabava. La mare guardava bitllets dels anys 20, que encara tenen. El Josep va tornar de la guerra (servei militar) el 1944. La Maria, que és nascuda el 1930, en acabar la guerra tenia vuit anys i mig, i el seu altre germà en tenia tres més que ella, i anaven a col·legi. En acabar la guerra, el Josep diu que va canviar tota la moneda, i la Maria diu que hi va haver racionament. Amb el racionament només permetien *gastar* una certa quantitat d'alguns productes (com l'arròs) per persona, i a la tarja anotaven el que havies comprat. El que feien als camps de Ca l'Alzina Vell ho venien. Respecte el control de la comercialització dels productes del camp per part de les autoritats, en Josep recorda que *quan es batia n'hi havia un allà que estava vigilant lo que sortia*. La Maria recorda que el blat es portava a la farinera, i llavors la farina es portava al forner. Li sembla que de cada cinc quilos de farina et donaven sis quilos de pa. Del blat, a més de la farina, se n'obtenia el segó, format per les pells del cereal, el qual s'utilitzava per alimentar els porcs (principalment) i les gallines. Es feien bullir naps o remolatxes, que es feien a Ca l'Alzina Vell, ho aixafaven i hi barrejaven el segó; tot plegat s'ho menjaven els porcs. La farinassa era un altre dels productes que s'obtenia del blat, també s'utilitzava per al bestiar. La mare també portava la farina al fideuer, per tal que en fes els fideus. Si la farina no era tan bona, el fideuer *feia descompte*. La Maria recorda que el fideuer alguna vegada els deia que la farina no era prou bona; la volia de qualitat. Havien arribat a comprar un molinet per moldre el gra. La mare també tenia una pastera (que encara conserven) i feia el pa aquí a Sant Celoni, amb una seva cunyada, germana del pare de la Maria i el Josep. Es feia el pa per la setmana. Feia el pa a Sant Celoni i el portava, a peu, cap a Ca l'Alzina Vell, on vivien (la carretera d'Olzinelles ja existia). La Maria, quan vivia a Ca l'Alzina Vell, anava al col·legi nacional, a Sant Celoni; creuava la Tordera per una passera que hi havia a l'altura de Can Draper. Als divuit anys la Maria va tenir una bicicleta. No recorda gaire bé com anava la venda del blat, perquè era una nena, ni quin paper tenien els Sindicats, però *s'hi havien posat una mica* en el control dels productes i calia porta'ls-ho. Recorda que hi havia intercanvi de productes entre els veïns: *en temps de guerra goita, si tu em dones (...) tants ous, per un litre d'oli*. O bé un pollastre per un altre producte. La mare havia fet canvis de coses que tenien per altres coses que no tenien (calçat, roba...). No era com ara que hi ha abundància de totes les coses, ha canviat tot.

De vi també se'n feia, a Ca l'Alzina tenien vinya. A tot arreu s'hi anava a peu. El pare anava a treballar a la muntanya de Montllorer (*imagina't lo que hi ha d'aquí al Montllorer, eh*) a peu, i *carregats com burros* amb feixines. Allà hi netejaven bosc i tallaven. Anaven i venien durant el dia, no com quan feien carbó, que també n'havien fet quan vivien a Ca l'Alzina. A Ca l'Alzina Vell hi ha un safareig, passades les parets dels ginjolers (on hi havia uns altres corrals on la Generalitat¹³¹ hi tancava uns xais). A sobre del safareig, on hi ha una mica d'esplanada, hi ha el camí que va cap a la casa. Allà el pare feia el carbó, no el feien a bosc, sinó que portaven la llenya i feien la pila allà.¹³² Un cop que van buidar el safareig, situat on ara hi ha una mica d'esplanada on poden parar els cotxes, van trobar crancs. Allà hi havia dues basses, hi baixava aigua, i la mare hi anava a rentar la roba. En Josep, quan va tornar del servei militar, també anava a treballar a bosc. Ell conduïa un carro amb cavall; hi transportava la llenya. Treballaven als boscos de Ca l'Alzina i Can Valls. La Maria diu *la terra i el bosc*. A Ca l'Alzina Vell hi havia llum elèctric. Quan feien temporals el transformador es feia malbé. Un dia, una centella procedent d'un llamp es va endur el porró de la taula. Als boscos de Can Valls i Ca l'Alzina sempre hi tenien feina. A Can Valls anaven a tant per tona. En Narcís Abel, el procurador de Can Valls, gestionava les feines forestals de la finca. A Can Valls hi havia una colla fixa, però ells no en formaven part. La quantitat de persones que formaven la colla depenia del moment de l'any.

¹³¹ No sabem a què es refereixen.

¹³² Sorpren el fet que no carbonitzessin la llenya a bosc per reduir el pes del transport.

La temporada de pelar eren més colla, diu el Josep, i el jornal dels peladors era major que el de les altres feines.

P5. Feines del bosc a Can Valls

Al bosc es tallaven alzines, suros, arboços, es netejava. La finca de Can Valls és immensa, els sembla que arriba fins a Vallgorguina. La Maria es pregunta per què uns tenen tant i els altres tant poc, *hi ha gent que no ho necessita*. L'hotel de Sant Celoni (el Suís) havia sigut de Can Valls. El Josep diu que al bosc *s'aprofitava tot abans*. De les soques de bruc en feien pipes. Ara els propietaris no poden pagar les despeses de l'explotació, abans hi havia molta gent que comprava fusta, però ara no n'hi ha. Hi havia els Montasells, els Sibines, el Josep Oms (el Clapat)¹³³ i el seu pare, el pipaïre. Aquest comprava les soques de bruc, però ells no n'havien fet mai. El pipaïre va fer molts quartos. Abans de realitzar una campanya de tallada, es netejava el sotabosc, abans de tallar també es feien campanyes de carbó. Abans es desemboscava amb matxos de bast. Es feia la campanya i es pagava un preu per tona de carbó al procurador Abel. Un dels negociants de fusta i llenya que treballava a Can Valls era en Cervera. Un cop havien fet el carbó, el Josep i el seu pare el duïen al magatzem del clapat (Josep Oms). De vegades el procurador venia directament el carbó al negociant i als treballadors que havien fet el carbó els pagava un tant per tona produïda. A pescar a la riera d'Olzinelles no hi havien anat mai, però recorden que hi havia crancs. Hi havia gent que n'anava a buscar per menjar-los, però a la Maria li feien por. Després de la guerra, a Ca l'Alzina Vell hi va haver un campament de joves falangistes, prop del pont que va a Can Plana.¹³⁴ El cuiner era *més lladre que tots els lladres que hi puguin haver-hi*. Un dia, en Josep, que *no en podia veure cap, de falangista*, es dirigia a un dels camps de Ca l'Alzina, i va trobar-se que al pont esmentat no el deixaven passar. Els falangistes van venir uns quants anys. Altre pont, situat sobre la carretera,¹³⁵ hi ha inscrit l'any de construcció, a la Maria li sembla que és 1928. Allà hi havia una alzina que era molt grossa. Allà sobre hi havia dos camps. S'hi feia menjar pel bestiar, blat de moro, patates. A la Maria li sembla que aquells trossos d'allà eren dels últims que no hi havia arbres.

P6. Relació amb les altres cases de la vall

Amb les altres cases *érem amics tots*. Can Valls era el mas més proper. Can Caseta ja era més lluny, i la Maria no hi havia estat mai. A Can Plana sí que hi havia estat. També a Ca l'Agustí, amb els germans Bonamussa. El seu pare els feia anar a missa cada diumenge, i hi havia molta gent de les cases d'Olzinelles, l'església era plena. Can Valls hi tenia els seus propis bancs. A la rectoria hi viu una dona que té una bessona, és filla de Can Cinquanta,¹³⁶ i abans vivia a Can Caseta.

P8. Arribada de soldats a la casa

Tenien una fusta on hi penjaven les botifarres, a dalt de tot de la casa. També hi havia una sala gran on s'assecava el blat de moro, tenien por que no s'ensorrés. Aquella casa (Ca l'Alzina Vell) era grandiosa, la Maria no entén com ho van deixar tirar a terra d'aquella manera. A les golfes s'hi guardaven patates i algun pernil. A l'era hi havia una pedra grossa, no sap de què estava feta, i no sap per a què servia. La gent no s'ho va endur perquè pesava massa. Probablement es tracta del com, que és de granit. Ells no l'havien utilitzat. En una paret de l'era sí que hi havia unes estructures a terra on s'hi posava menjar pels porcs. Hi havia un pastor que tancava el ramat a Ca l'Alzina Vell, però no hi dormia. Un dia, el pare va tirar un tret i el gos d'atura es va espantar i es va escapar per la carretera, va anar a parar a Gualba, a una casa on el pastor també hi tancava el

¹³³ Veure l'entrevista amb J. Oms (7.3.2). És cosí dels dos germans entrevistats.

¹³⁴ Veure 7.3.1, núm. 4.

¹³⁵ Veure 7.3.1, núm. 3.

¹³⁶ Es refereix a A. Pujol (veure 8.3.7)

ramat. Llavors el pastor li van clavar una pallissa. La Generalitat hi tenia un ramat, a la casa, i la Maria es pregunta si deuen constar als arxius de la Generalitat. Era l'any 1938. La guerra aquí es va acabar al gener de 1939, i hi va haver molta escampada de soldats. Venien a la casa, i devien ser del bàndol roig que anaven marxant. Sempre recordarà un soldat valencià que va venir. El dia que van entrar els nacionals a Sant Celoni, la mare de la Maria i el Josep el va acompanyar a Sant Celoni, on es va entregar als nacionals. La mare va pensar que tant de bo li hagués demanat l'adreça, així hauria pogut avisar a la seva família. Uns mesos abans, l'any 1938, havien arribat a la casa *aquell prei¹³⁷ tant rematats (...) aquells tant dolents*, contraris al clergat i als partits.¹³⁸ Quan van veure la imatge de la Mare de Déu del Roser que hi havia a Ca l'Alzina Vell, *hi va haver un saqueig a casa*. Ells eren petits i estaven espantats. Anaven en un cavall. Van trucar a la porta demanant pel seu pare. Quan van veure la imatge de la Mare de Déu, van escorcollar la casa, amb el pare al mig i el fusell apuntat a l'esquena, per comprovar que no hi hagués gent amagada. Van deixar el cavall, perquè estava massa brut. Probablement volien canviar el seu cavall, o emportar-se'n algun de la casa. Llavors ells estaven a Ca l'Alzina Vell, però la seva mare estava a Sant Celoni.

Hi havia hagut un bombardeig en un magatzem de bidons de benzina, prop d'on hi ha la Forestal. Amb el seu germà (no el Josep, l'altre), la Maria pujava a la Pedra Miradora¹³⁹ al vespre i veien la resplendor de la benzina que cremava en petar els bidons. A Ca l'Alzina havien vingut soldats en retirada, no s'hi quedaven, només estaven de pas. Algun s'hi havia quedat a dormir. Un dia, la seva mare anava de Sant Celoni a Ca l'Alzina Vell i va haver de tornar-se'n a casa, perquè hi havia trets i no va poder sortir del poble. Un home li va dir *On vas Angeleta, amb aquest tiroteig que hi ha!*, i la va acompanyar, per Can Draper, fins a Ca l'Alzina. Quan van arribar els nacionals a Sant Celoni, van entrar a casa seva, per darrera, i es van endur roba i menjar, perquè tenien gana. *Les guerres és lo que porten, les misèries*. La Maria no hi tornaria a Ca l'Alzina, hi va passar molta por perquè era molt jove. Quan va acabar el col·legi, anava a Sant Celoni a aprendre de cosir. Cap als 18 anys va tenir una bicicleta i va poder anar a cosir pel seu compte. I si volien ballar també havien d'anar a Sant Celoni. No sap si hi havia festes a Olzinelles, però si n'hi hagués hagut, igualment li quedava més a prop anar a Sant Celoni. A Ca l'Agustí com a molt hi havia anat una vegada. A Ca l'Arabia no hi havien estat mai. En Josep, a Ca l'Agustí, fins fa mig any (que hi van anar a buscar aigua amb el fill de la Maria) no hi havia estat mai.

8.3.6 Entrevista 6: Ramon Lleget Moré (resum)

[A Can Caseta] *hi vàrem fer la joventut* (R. Lleget, f.o., 2006)

Això d'agafar els esquiroles sí que té història! (R. Lleget, f.o., 2006)

P1. Cal Music

El Ramon és de Cal Music, a la Costa del Montseny, municipi de Fogars de Monclús. Després que el Ramon havia fet la comunió, van anar a viure a Gualba de Baix, a Can Xapa. Allà el Ramon va anar a fer de mosso en una altra casa de pagès, també a Gualba de Baix, de la qual no recorda el nom. Era molt jove, i s'encarregava d'escombrar l'estable, donar aigua a les vaques, treure els fems. Encara no munyia. A l'estiu es llevaven, abans de munyir, i anaven al camp a buscar un carro de blat de moro espès per les vaques. Ho feien al matí, abans d'arreglar el bestiar, perquè fos fresc, perquè no fos calent, el collien sempre a la fresca. Més endavant va anar a Mosqueroles, a Can Garneu, on no hi va estar gaire temps perquè el matrimoni que hi

¹³⁷ Parell.

¹³⁸ Es deu referir a un grup d'anarquistes.

¹³⁹ Veure 7.3.1, núm. 73.

havia –ell era més gran que ella- sempre es barallaven. Després va anar a Can Costa, també a Mosqueroles, amb una família que no tenia fills, i a ell li deien que seria l'hereu. Però no va ser així, tot i que s'hi va quedar molts anys.

P2. L'anècdota de la guàrdia civil

La carretera que anava a La Costa no hi era, en aquella època, només arribava a Mosqueroles, i no estava asfaltada. Va passar la guàrdia civil en un taxi, perquè a dalt al poble hi havia baralles amb uns castellans. El taxi va ser apedregat per uns nois que estaven enfilats en uns pins que hi havia vora la carretera. El taxi va parar i va sortir la guàrdia civil, amb la pistola a la mà, i els nois es van escapar. El taxi va seguir i va trobar el Ramon, que estava caminant cap a casa, i la guàrdia civil va pensar que era un dels nois que havien tirat pedres. I el van cridar, i com més cridaven el Ramon més corria, i es va escapar. Però el van conèixer, i el dilluns li van dir a l'amo de la casa on vivia que baixés cap a la caserna. L'amo els va dir que ell no havia estat, i com que els amics del Ramon podien provar que aquella nit havia estat amb ells, finalment no hi va haver d'anar, *pro si no em guessin apalissat en a mi i tot*. Els de la casa on vivia van comprar una vedella petita i li van dir que seria seva, però quan la vaca va ser gran no li van donar pas. Estant a Can Costa va fer el servei militar, i quan tenia permís, en comptes d'anar a casa seva, tornava a Can Costa, perquè a casa seva eren molt pobres, i tots havien marxat de petits. A Can Costa guanyava sis-centes pessetes cada mes, li rentaven i li cosien la roba, i li donaven de menjar. Era petit i ja llaurava els camps amb una arada que portava rodes i se'n deia *abrebant*; era tibada per dos cavalls. Li costava molt girar l'arada. Llavors va conèixer l'Angelina i va plegar de Can Costa. Se'n va anar en una dispesa, una casa on pagava per dormir, i treballava a La Manussa, una fàbrica de plàstics de Sant Celoni, on va estar fins que es va casar. Després van anar a una casa al pla del Vergili, on encara no hi havia ni llum ni aigua, i on tot eren camps (ara és poble). Aquella casa era de les primeres que s'hi havien fet, allà. El tracte que tenien allà era que quan els propietaris volguessin casar la filla, ells haurien de deixar la casa. Llavors van venir a Can Caseta, a Olzinelles.

P3. Vint-i-nou anys a Can Caseta

A Can Caseta hi van estar uns 29 anys, després de casats, *hi vàrem fer la joventut*. El gendre del propietari de Can Caseta (de cognom Ginestà), també treballava a La Manussa, i parlant amb ell li va dir que el masover de Can Caseta havia marxat i que la casa estava lliure. Com que al Vergili no estaven massa bé i preferien una casa de camp, perquè el Ramon ja hi estava acostumat, es van traslladar a Can Caseta, on també hi van anar els pares d'ells. Al cap de poc, els pares del Ramon van marxar i el Ramon i l'Angelina s'hi van quedar. No hi havia llum. El Ramon seguia treballant a la Manussa, on hi va treballar durant cinc anys. Els fums de la fàbrica (de plàstics) van perjudicar la salut del Ramon, i el metge de Sant Celoni li va recomanar que canviés de feina. En aquella època hi havia força feina, i va demanar feina a la Forestal,¹⁴⁰ on el van acceptar. A la Forestal encara es feien torns de 12 hores, i més tard ja es van anar traient hores. Inicialment feien dos torns, però després van canviar-ho a tres, de manera que només feien vuit hores (de vegades en feien dues d'extres cada dia). Anava a la Forestal amb moto, tot i que algun cop se li havia espatllat i havia hagut d'anar a peu. Llavors a la rectoria encara hi havia masovers, eren el Pere i la Rosita, la cunyada del Josep Bonamussa.¹⁴¹ A més de treballar a la fàbrica, a Can Caseta treballava les feixes de sota la casa. També hi van tenir bastants porcs d'engreix, uns 15 o 16, i també hi va posar alguns vedells. Quan va marxar el masover de la rectoria, el rector que hi havia li va proposar si volia cultivar els seus terrenys, i fins i tot hi podien anar, si volien, de masovers. Només havia de pagar l'antic arrendament, que eren 25 quilos de mongetes i un sac de patates pel rector, no havien de pagar diners. No tenien una

¹⁴⁰ Derivados Forestales (Sant Celoni).

¹⁴¹ Veure entrevista amb J. Bonamussa (8.3.3).

parceria d'una tercera part o una quarta part, com en d'altres llocs que el Ramon coneixia. Així, el Ramon ca començar a treballar els camps de la rectoria, i també tenia les claus (encara les tenen).

P4. La gestió dels camps de la rectoria

Fins llavors només tenia les feixes de Can Caseta, on hi feia patates i altres coses. Però a partir de llavors la quantitat de terra per treballar va augmentar. Feia llaurar els camps i els sembrava, els primers anys amb blat. Llavors feia la collita i el venia a la Farinera de Sant Celoni, on feien i venien farina, o bé la intercanviaven per blat. Al Ramon, o bé li pagaven en diners o bé li donaven gra o pinso pel bestiar, no li interessava que li donessin farina perquè no la feia servir. Del blat, a més de la farina, els de la Farinera en treien el segó¹⁴² i la farinassa. El segó era bo per les gallines i per la resta de bestiar, i la farinassa, que era més fina que el segó, també servia pel pinso. Algun cop el Ramon agafava farina i la portaven al forner, el qual els donava pa. La collita era al juliol, i sembrava abans de Nadal. Posteriorment, els camps també servien per a donar menjar a les vaques, que el Ramon va posar a les quadres de la rectoria més endavant. Feia alfals, remolatxes, naps, sorgo,¹⁴³ blat de moro espès, blat de moro clar. En el cas del blat de moro espès queda tot el camp sembrat, com la resta de cereals, se sembrava arreu i es passava un rascle (el blat de moro espès no fa espiga). El blat de moro clar, en canvi, es feia a mates o a *restos* (com les mongetes): normalment es posaven dos grans a cada mata, i si naixien els dos en treien un, perquè si n'hi havia dos no feien l'espiga tan grossa. Per plantar a mates feien servir un *palot* i, a diferència del blat de moro espès, calia cavar. El nap se sembrava com la resta de grana, és a dir, arreu.

Els vedells d'engreix els va posar un negociant de Sant Celoni, amb el qual el tracte era de tres a u o bé de quatre a u (no ho recorda exactament). El negociant comptava el que valia el vedell en portar-li i el que valia un cop s'havia engreixat, i es quedava una part de la diferència. Quan els vedells pesaven uns 300 quilos els treia i se'ls enduia a l'escorxador. El negoci, diu el Ramon, era pel negociant, no tant per ell. Les vaques de llet, en canvi, les comprava el Ramon, eren seves. Havia tingut cinc o sis vaques de llet. Eren vaques força bones, amb taques blanques i negres. Les va tenir durant força temps, fins que van voler fer una escola agrícola a la rectoria i li van oferir traslladar la quadra o bé acceptar uns diners com a compensació per treure les quadres. El Ramon va preferir acceptar els diners, perquè ja n'estava fart de treballar en les vaques. Finalment l'escola agrícola no es va fer. No tot el menjar que donava a les vaques provenia dels camps de la rectoria, una part el comprava. Comprava saques de *pulpa*, la qual suposa que es feia a partir de la remolatxa de sucre. Es posava en remull per al dia següent i augmentava de volum. Barrejat amb pinso *feia molta galleda, allò, de pinso*. Dels camps els donava el verd que hi havia, alfals sec (si en quedava) i palla del blat. Quan tenia les vaques encara tenia algun tros amb blat, però menys que abans. Però quan va plantar alfals ja no en va fer. L'alfals no s'ha de plantar cada any, perquè brota a la primavera i els camps ja són sembrats.

P5. El “sequer” de Can Caseta

Quan encara vivia a Can Caseta anava al *sequer* de Can Caseta anava a buscar mates d'alfals pels conills. Les feixes del *sequer* eren antics conreus on hi havia hagut oliveres i, tot i que ja era erm, en alguna part encara hi brotava l'alfals, perquè *l'ufals té molta vida*. Aquelles feixes, que ara estan cobertes de bosc, estaven brutes de bardissa, ja no ho havia vist cultivat. Ja a la rectoria, a l'estiu s'havia trobat que no tenia aigua per les vaques grosses (pels petits la podia treure del pou). Va fer un forat a la riera d'Olzinelles per arribar a l'aigua (no en baixava), sota la rectoria, i

¹⁴² Segó: Conjunt de pells dels cereals, especialment del blat, que se separa dels grans en la mòlta. Font: Gran Diccionari de la Llengua Catalana.

¹⁴³ Sinònim de melca.

les vaques es van acostumar a anar a veure a la basseta que hi havia fet. Inicialment les portava fermades (lligades), però després ja hi anaven soles (abeurava al matí i al vespre). El Ramon combinava la feina a la Forestal amb la feina dels camps i de les vaques. Al matí es llevava a les quatre per munyir les vaques i poder estar a les sis a la feina, a Sant Celoni. Es llevava, anava de Can Caseta a la rectoria, les munyia i se n'anava a la feina. Després l'Angelina els donava pinso i l'aigua. El Ramon s'enduia la llet a Sant Celoni, i amb la llet que sobrava criaven alguns vedells. Criaven tres o quatre vedells d'engreix, els quals acabava comprant el negociant esmentat anteriorment. Els vedells que portava el negociant no eren fills de les vaques de llet, però altres vedells sí, ja que portaven les vaques a cobrir¹⁴⁴ a Can Valls, on hi havia un toro. Així, els vedells que sortien eren seus. Però si sobrava llet, llavors havien de dir al negociant que portés un altre vedell. Una vaca produïa, com a mínim, entre 18 i 20 litres diaris. N'hi havia una que en feia 24. Anteriorment, quan a Can Valls produïen llet, hi anava un camió a recollir-la, però quan el Ramon tenia vaques, el camió ja no venia. Quan a Can Valls van deixar de tenir toro, la fecundació es feia per inseminació artificial, venia un veterinari a la rectoria. Portava cada dia 25 litres de llet en un pot, amb la moto, i la venia a la fàbrica de la Danone. Per la Creu Roja, a Sant Celoni, passava un camió amb un dipòsit, i ell deixava el pot allà. Després anava a treballar, i quan plegava recollia el pot buit i tornava a casa. La llet que no venien la donaven als vedells. A Can Valls feien molta llet. El camió va deixar de venir perquè la gent va deixar de fer llet. Abans en feien a Can Xarpa, a Can Nanes, a Can Móra, a Can Pau Foguera... Totes les cases tenien vaques lleteres. Van deixar les vaques i els camps, i *tot va quedar perdut*. Recorda que de vegades havia d'arreglar la línia elèctrica de Can Valls.

P6. Quants anys fa que no tenim vaques?¹⁴⁵

Les vaques les van deixar de tenir fa aproximadament entre 18 i 22 anys, segons en Ramon, i entre 23 i 25 anys segons l'Angelina. Els camps, quan va deixar de treballar-los (perquè els del bisbat volien fer l'escola agrària, que finalment no van fer), van quedar erms. Per arranjar els camps per a la possible escola agrària, es van anivellar els tres camps que hi havia davant de la rectoria, de manera que els tres camps que hi havia es van convertir en un de més gran.

P7. El camp llarg estava dividit en tres¹⁴⁶

Hi havia pomeres, i els tres camps estaven separats per marges de terra. Dels tres, el de dalt (el més proper a la bassa, veure 7.3.1, núm. 19) era el més gran, i és on el Ramon hi havia fet alfals. Inicialment els havia sembrat tots de blat. L'Angelina afegeix que una vegada se li va podrir tot. Al del mig hi feia remolatxes, i un cop les va haver d'anar a buscar enmig de l'aigua, perquè li vessava el rec i es va quedar el camp inundat. Al camp de baix hi havia fet naps. Utilitzava els fems de les vaques per fertilitzar la terra, els baixava amb un carretó i femava la terra. Llavors els tres camps van ser anivellats, i també es van *arrençar* uns camps que hi ha a sota la rectoria (on ara hi ha el contenidor de les escombraries). En aquests el Ramon hi havia fet sorgo i mongetes. I hi havia unes pomeres plenes de pomes. A estones lliures, el Ramon també anava a abastar pinyes dels pins, entre d'altres llocs a Olzinelles (l'Angelina afegeix que el Ramon també agafava esquirols). Feia un piló de pinyes i les portava en sacs, amb la moto. Pujava als pins i amb la mà agafava les pinyes. Allà on els pins eren més espessos, passava d'una branca a l'altra per no haver de baixar a terra.

També havia agafat esquirols vius, tot i que diu que això no s'ho creu ningú, però el germà de l'Angelina ho pot certificar. Els seguia fins que es cansaven de tan córrer. Com que abans els boscos eren més nets que ara, es podien veure amb facilitat. Ara, en canvi, no es pot córrer per

¹⁴⁴ Cobrir: Posar-se el mascle damunt la femella per acoblar-s'hi. Font: Gran Diccionari de la Llengua.

¹⁴⁵ Intervé la muller, Angelina Pujol.

¹⁴⁶ Intervé la muller, Angelina Pujol.

sota el bosc i no es podria fer. Ell veia un esquirol a dalt els pins i tirava un roc cap a la zona on era l'esquirol, el qual agafava por i marxava. Ell l'esverava bo i cridant, perquè els esquirols s'esveren quan senten veus. Així, a cop de rocs, feia que l'esquirol anés saltant d'un pi a un altre. Quan ja estava cansat es quedava *enroscat* a dalt el pi, com una pinya. Llavors, per molts rocs que hi tirés, l'esquirol ja no baixava, i era el moment de pujar per abastar-lo. Si, en aquell moment, l'esquirol baixava a terra, allà hi havia un dels cunyats del Ramon que l'esperava. Si es tornava a enfilat a un altre arbre, el procediment es repetia. Fins i tot en va agafar un a dalt l'arbre, una femella que estava embarassada i va parir més tard cinc cries, quan la tenien a casa la mare de l'Angelina, en una gàbia. Els donaven avellanes i pinyons i algun biberó. Dels esquirols, dos els va vendre a en Paco Felip i dos a en Cervera. En Cervera no recorda si li va pagar o si els hi va intercanviar per una perdiu. *Això d'agafar els esquirols sí que té història!*, i la gent no s'ho creu. No se'ls menjaven, els tenien com a animals domèstics, i els havien abastat a Mosqueroles.

Un altre dia va portar una guilla, i la volia matar, diu l'Angelina. La va agafar amb una trampa, era un cadell. El Ramon coneixia els caus i els anava a veure. Quan eren a Can Caseta també feien soques de pipa. Triaven soques de bruc que fossin bones i rodones, les arrabassaven i amb la destrat els anaven tallant les arrels fins que quedaven arrodonides. Les venien a Sant Celoni, a un italià que tenia un magatzem. Allà les serraven i feien pipes. No recorda el preu a què les venien, però diu que les pagaven cares (li sembla que les havien pagades a més de un duro el quilo). Altres feines del bosc que havien dut a terme eren fer llenya i netejar alguna peça boscosa de Can Caseta. La brossa que sortia de la neteja forestal la cremava, perquè llavors es podia fer foc. L'arrossegava tota i ho deixava ben net. Va netejar una zona d'arços, que ara no n'hi ha tants. Només s'enduïa la llenya bona. També hi havia arbres caiguts, d'altres temps que no s'havia netejat. Els camps de la rectoria es van tornar a recuperar quan va arribar el rector Ernest Zaragoza, fa uns 15 anys, el qual ho va llogar a uns pagesos del Pont Trencat que tenien una vaqueria, i pagaven un arrendament pels camps. Quan aquest ho va deixar ho va llogar a en Pitxon, el pastor,¹⁴⁷ que ja fa uns quants anys que ho té. Els del Pont Trencat netejaven els marges, mentre que l'actual pastor no els neteja mai.

8.3.7. Entrevista 7: Angelina Pujol (resum)

[La vida a Can Caseta era] *molt dura, molt dolenta* (...) [estava] *nit i dia, sempre sola* (A. Pujol, f.o., 2006)

P1. Jo sóc de Can Cinquanta

Ella és de Vallgorguina, de Can Cinquanta, on ara hi ha el polígon industrial El Molinot. Als 14 anys va marxar a viure a Sant Celoni. Els seus pares s'hi van fer una casa i hi van anar. Llavors va anar a treballar a la fàbrica de Cal Cardona juntament amb la seva germana bessona. Va aprendre de teixidora, i com que no hi arribava li posaven un tamboret. Al cap d'un mes i escaig de treballar-hi el seu pare la va treure de la fàbrica. Després va anar a casa d'una cosina de la seva mare, i allà va aprendre a planxar, molta cosa, de cuina. Allà hi va estar dos anys, també a Sant Celoni. Més endavant, com que ja era més gran va anar a treballar una fàbrica de paper. Hi va estar una setmana, perquè van tenir una bessonada i l'Angelina va haver de marxar. Allà tenia 21 anava cap als 22, cuidant la canalla dels bessons de l'amo, perquè li interessava perquè veia que ella valia molt, i li pagaven l'assegurança com si treballés a la fàbrica, la setmanada (es cobrava cada setmana) i cada més tenia el sou de la casa. I els divendres, a les vuit del matí,

¹⁴⁷ L'Antoni Soler, Pitxon, d'Arenys de Munt, continua utilitzant els camps de la rectoria, Ca l'Agustí i Can Valls, com a pastura pel seu ramat d'ovelles i cabres (Antoni Soler, f.o., *com. pers.*) (veure entrevista 8).

anava al banc central a treure els diners, portar-los a l'amo i pagar els treballadors. Des dels 16 fins els 21-22 va estar allà. Els nens s'anaren fent grans... De vegades els pares marxaven fins a 10 i 12 dies a fora. Tenia autorització de treure diners al banc central.

Després es va casar amb el Ramon i se'n va anar a viure al Vergili, on va tenir el fill gran, el Josep. Quan tenia vuit mesos... havien fet un contracte amb l'amo de la casa que quan aquest la necessités per una de les filles li dirien i que es busqués alguna cosa. Llavors van anar a Can Caseta. El Ramon treballava a La Manussa i a través d'algú d'allà se'n van assabentar. Al Vergili hi van estar potser un any i mig. I a Can Caseta 30 anys. La vida a Can Caseta era *molt dura, molt dolenta*, per ella. Perquè estava *nit i dia, sempre sola*. El Ramon marxava, una setmana feia de sis del matí a les dues, marxava a un quart de sis i no tornava fins a un quart o dos de tres. I quan anava de tarda marxava a dos quarts d'una i no venia fins a un quart o dos d'onze de la nit. I quan anava de nit (feien tres tornos) marxava a dos quarts de sis de la tarda i no tornava fins a quarts de set del matí de l'endemà. I ella estava amb els nens sola, no tenia ningú. A més, la canalla un anava darrera l'altre. Ella volia rentar, i quan en tenia un quiet aquí l'altre ja es perdia... Un cop va perdre el Josep, i estava desesperada, va obrir tots els safareigs, ho va obrir tot. Ja estava a punt de trucar al Ramon que vingués, perquè no sabia on era el nen. I tenien una cort de vedells a Can Caseta, que n'havien tingut.

Va buscar per tot arreu i el va trobar dins de l'estable dormint amb una perica amb els polls. Hi havia pujat amb els vedells grossos a dormir. La perica tenia uns quants polls i ell dormia al costat, perquè li agradava molt anar-los a emprenyar. Va venir un home a descarregar pinso i li va dir que hauria d'anar a Sant Celoni a avisar perquè vingués algú a buscar el nen, que ella no el trobava el nen enlloc... I el van trobar a l'estable. La perica estava a l'estable perquè hi tenia els polls. Com que volen, sortien, i ella per anar-los a agafar es devia enfilar... I llavors li va dir *No el peguis, no el peguis*. El nen dormia amb uns *vedellassos que feien una amplada...*, i l'Angelina no s'explica com és que no li van donar una cossa, perquè ella, que de vegades els donava menjar, tenia por perquè alguna vegada havien donat una cossa a la galleda del menjar. En canvi a ell no li van fer res. Això dels vedells no funcionava molt bé, perquè hi havia molta feina i hi havia temporades de tot... S'hi havia d'estar al matí i vespre, netejar, fer-los el jaç, estava cuidat. Des dels 22 anys fins als 30 i escaig va estar gairebé sola, a Can Caseta. Un cop va venir un home a la nit i ella tenia molta por, estava sola, sense llum, amb la llanterna. I l'home trucava a la porta. Ella va sentir els gossos i va pensar *així callessin i no diguessin res*. Ella no tenia ningú. Va sortir a la finestra i va veure un home amb una serra que demanava auxili. Ella li va dir que marxés, i ell va anar a dormir sota un cobert on hi havia un tractor. Ella va estar tota la nit sense dormir, dreta a la finestra, mirant que no s'aixequés. No va dormir de por. I al matí, quan ja era clar, va marxar. Segurament a Can Caseta hi devia haver hagut una altra gent que ell coneixia, i algun cop s'hi hauria quedat a dormir. Però ella no obria mai la porta a ningú, perquè tenia por. L'home duia una serra de tallar llenya, devia venir de Sant Celoni, i anava begut. L'endemà al matí, quan va venir el Ramon, l'Angelina li va dir: *Mira, he dormit amb companyia, avui. Tinc un delinqüent!* Llavors van saber qui era i ja va estar.

A l'estiu la canalla encara rondava una mica per fora, quan el Ramon no hi era, però a l'hivern, quan el Ramon marxava a dos quarts de sis, que ja gairebé és fosc, ella tancava la porta i no la tornava a obrir fins l'endemà a dos quarts de set del matí, quan el Ramon tornava. Tancava amb una barra i una clau, i amb el gos a dins amb ella. I quan ploraven els nens havia de baixar a fer biberons. "Tela marinera!" No hi havia llum ni telèfon, de fet encara no n'hi ha.¹⁴⁸ Quan havia de néixer el Jordi, el petit dels nens, un dia va venir la mare de l'Angelina i li va dir *Angelina, et veig molt fresca, avui no crec que et passi res*, i va marxar. El Ramon anava de nit a la fàbrica, i

¹⁴⁸ Actualment en Ramon Lleget i l'Angelina Pujol ja no viuen a Can Caseta, sinó a la masoveria de la Rectoria, molt a prop de l'anterior casa.

ella es va trobar malament. Eren dos quarts de deu del vespre. A genollons va arribar fins a la rectoria¹⁴⁹ a cridar, a demanar auxili. Que ella no sabia què... bé, sí que sabia de què es tractava, havia de parir, però no podia. No tenia ningú. Els de la rectoria van anar a avisar i en Josep¹⁵⁰ la va baixar a l'hospital, i als passadissos de l'hospital va néixer el nen. Llavors a la rectoria hi havia la cunyada del Josep Bonamussa i en Pere Planes.

P2. L'endemà de parir ja era a Can Caseta

L'endemà de parir ja era a Can Caseta, al migdia va haver de firmar un paper perquè el metge no la deixava sortir. Ella havia d'anar a Can Caseta perquè tenia els altres nens amb el pare, que els feia companyia. El Josep va encendre, amb dos anys, la llum de butà. El nen obria la porta i s'esperava al pati que arribés algú. Pensava que la mare s'havia perdut. Llavors era un viure molt dolent, molt trist, perquè sempre estava sola. Durant el dia rentava, feia el dinar... No es donava l'abast, no podia ni seure, perquè els nens necessiten molt. Un dia, per rentar la roba al safareig, va haver de trencar el gel amb un martell per poder-hi posar les mans a dins. I escalfava l'aigua a dins de casa, i quan arribava allà ja era freda. I deixava els nens amb una manta i es pegaven, es mataven perquè estaven gelosos l'un de l'altre, perquè es portaven molt poc temps. Eren un *matadero*. Un dia se li va escapar el Ramon (fill) a quatre grapes, que semblava un gripau. El va trobar dins del galliner menjant merda de gallina amb una crosta de pa. *Fotia una cara!*. No els podia aturar, perquè si rentava no podia estar per ells. I quan havien de fer la migdiada, com que el pare havia arribat, els nens no volien dormir. Llavors s'adormien a les sis de la tarda i a les dotze de la nit ja hi tornaven a ser. *Va ser una guerra grossa*. A les feixes de Can Caseta el Ramon hi plantava mongetes, faves i altres coses, però durant les estones lliures, perquè ell treballava a la fàbrica. Ella quan podia l'ajudava a l'hort, però poc. Una vegada, a les quatre de la matinada, un dels fills va baixar sol fins a la rectoria, sense samarreta amb la glaçada que hi havia, tenia quatre anys. L'Angelina estava a la rectoria, perquè llavors hi tenien les vaques a les quadres d'allà,¹⁵¹ i va sentir que trucaven a la porta. Era el nen, que havia vingut sol des de Can Caseta, bo i despullat. Com que tenien una mica de foc a baix, el va tapar amb un sac i el van pujar a coll fins a Can Caseta. Devien ser dos quarts de cinc de la matinada.

Per comprar les coses de la casa, com el menjar, ella anava poc al mercat, perquè, si no venia la seva mare, no podia deixar la canalla sola, i li feia una llista al Ramon i aquest li portava la compra. També l'home que els portava el pinso, que tenia una botiga, els portava fruita, formatge i altres productes, que ella guardava a la nevera de butà. Quan els nens ja anaven a escola, ella podia baixar a comprar a Vallgorguina, tot i que llavors no hi havia farmàcia, com ara. Baixava a peu a Vallgorguina per acompanyar els nens a l'escola i després aprofitava per anar a comprar. Els seus nens ja no van anar a l'escola d'Olzinelles, situada a Can Caseta, perquè ja era tancada. De fet l'havien tancat uns quinze dies abans que l'Angelina i el Ramon comencessin a viure a Can Caseta, de manera que els nens van anar a l'escola de Vallgorguina. L'Angelina els baixava a quarts de nou del matí amb els dos grans, i deixava el més petit al llit. Llavors anava a comprar i tornava corrents a Can Caseta, on de vegades ja trobava el més petit dret al llit cridant, que ja s'havia llevat. No podia deixar que els nens anessin sols a l'escola, perquè tenia por que travessessin la carretera. Un d'ells era *un esquírol, com els que agafava el seu pare*. Un dia el nen va posar una serp enrotllada entremig dels coixins del mestre, i aquest el va castigar 15 dies sense anar al pati. Llavors el nen, quan va plegar a la tarda, va portar la mateixa serp (morta, era negra i feia *brillants*) a la peixateria i la va penjar a la porta amb l'ajut d'una escala. La peixatera, quan va anar a obrir la tenda, la va veure i... La filla de l'Angelina, la més petita, anava amb una amiga seva a casa d'una àvia que li deien la *iaia maneguera*, perquè

¹⁴⁹ Per conèixer la distància entre Can Caseta i la rectoria es pot consultar el mapa 9.6 i l'annex IV.

¹⁵⁰ No sabem a qui es refereix.

¹⁵¹ Probablement estaven munyint les vaques.

la casa era a Cal Maneguer, i mentre una l'entretenia, l'altra li prenia la xocolata i totes les galetes. L'àvia li deia a l'Angelina *Cuideu el capellà i sou molt bona dona, però la vostra filla...*

P3. Relació amb els altres masos

Amb els de Can Valls i Ca l'Agustí es coneixien. A Can Plana, que ara ho han renovat, havia estat molts anys tancat. Can Plana era gairebé a terra, no hi havia ningú. A Can Puigverd sí que hi havia anat, quan hi vivia el senyor Garrigó, el qual els va ensenyar la casa. Buscaven algú que s'estigués a Can Puigverd. Can Plana, en canvi, estava com Can Caseta quan la família de l'Angelina va marxar d'allà, que hi havia forats per tot arreu. De vegades anaven a passejar amb la canalla, però no molt, perquè sempre tenien bestiar, i havien de ser a la casa. Amb els de Can Valls es veien sovint, i també amb els de Ca l'Agustí, el Josep i la Mercè,¹⁵² i el Ton. El Ton era el procurador de Ca l'Agustí, i quan van marxar de Ca l'Agustí, el Josep i la Mercè se'l van endur a viure amb ells a Sant Celoni. Ara és enterrat al cementiri d'Olzinelles. El Josep Bonamussa va venir l'altre dia a la rectoria a buscar un conill, perquè era el seu sant, i sempre li porta bosses de pa sec. Quan el Josep i la Mercè van marxar de Ca l'Agustí a Sant Celoni, on es van fer una casa, i al cap de poc la Mercè va morir. Després que marxessin de Ca l'Agustí, a la masoveria va venir altra gent, després el Martí,¹⁵³ la Carmen i la canalla. A Can Nanes també els coneixien, el Jaume i la seva germana, la Maria, els quals ara viuen a Sant Celoni. Bé, de fet el Jaume torna a viure a Can Nanes. A Can Xarpa hi havia la cartera, que era el correu d'Olzinelles. Es deia Rosita, i fou la primera persona d'Olzinelles que va veure la filla de l'Angelina. La nena va néixer un dimecres i el dijous al migdia ja eren a Can Caseta. I la Rosita, una dona que sempre anava amb la ràdio a la mà, va venir a portar el correu el dilluns o el dimarts, i va veure la Gemma. Li va dir: *Ja la tens? I qui et cuida?* L'Angelina va dir que ningú, que estava tota sola. I quan la cartera va pujar a veure la nena, va dir que era molt maca, i que seria molt tremenda. *I no es va equivocar, no* diu l'Angelina. El seu marit es deia Pere Camps, i ella Rosa, però no recorda el cognom. En Pere encara és viu, ella és enterrada a Olzinelles. En Pere, que està en una residència, va anar al tanatori quan es va morir en Pau.¹⁵⁴ Amb els de Can Móra l'Angelina també hi tenia relació, no ha tingut cap problema amb ningú. Però de Can Plana no, perquè quan ells vivien a Can Caseta la casa era a terra. Can Xic Nanes va ser comprada tres o quatre vegades, i ella només va conèixer el segon amo i el tercer. Un dels propietaris va ser en Tormo, però "*adéu i adió*s" no hi tenia amistat. Des de fa 16 anys l'Angelina hi fa diverses feines, a Can Xic Nanes.

P4. El trasllat a la rectoria

Mossèn Ernest, que vivia malament a Vallgorguina, es volgué traslladar a la rectoria d'Olzinelles, i els va proposar d'anar a viure a la masoveria de la rectoria, on tindrien llum, aigua i telèfon, perquè a Can Caseta no en tenien. A la rectoria la llum funcionava amb un generador. Va comprar una rentadora, i la irregularitat del corrent la feia malbé. Llavors el mossèn es va decidir a posar llum, i va parlar amb l'amo de Can Caseta, ja que els passa una línia elèctrica per la seva propietat, on es podria fer un transformador. El tracte fou que l'amo de Can Caseta pagaria la instal·lació des del transformador fins a Can Caseta, i des d'allà fins a la rectoria la pagaria el mossèn. Però els amos de Can Caseta s'ho van repensar i no volien pagar el tros que havien acordat, que ho hauria de pagar tot el mossèn. Llavors el mossèn va telefonar a Can Valls i els ho va explicar, i van acordar allargar la línia de Can Valls fins a un punt proper a la rectoria. Des d'aquest punt fins a la rectoria, el mossèn es faria el càrrec de la instal·lació. D'aquesta manera els va arribar la llum. Quan els amos de Can Caseta van veure que havia arribat la llum a

¹⁵² Eren els masovers de Ca l'Agustí. Veure entrevista amb Josep Bonamussa (8.3.3).

¹⁵³ Es refereix a Martí Boada.

¹⁵⁴ Es refereix a Josep Travessa, de Can Pau Foguera, que va morir el 14 de febrer de 2006 (veure entrevista amb Josep Travessa, 8.3.1).

la rectoria, van demanar al mossèn *com demanant caritat*, que des d'allà fessin arribar la línia fins a Can Caseta, però el mossèn no va voler, i actualment encara no hi ha llum.

Quan encara eren a Can Caseta, el Ramon i l'Angelina tenien les vaques a les quadres de la rectoria. Llavors hi havia una línia elèctrica molt vella que es va fer malbé a causa d'una nevada molt forta que va caure; els pals van caure. Com que a la rectoria no hi vivia ningú, únicament hi havia les vaques del Ramon i l'Angelina, ningú del bisbat no es va preocupar per arreglar la línia. A Can Caseta hi tenien porcs, i a la rectoria fins i tot hi van tenir una truja. Però normalment a la rectoria hi havia les vaques. La setmana que el Ramon feia de sis del matí a les dues del migdia, cap a les quatre de la matinada munyia les vaques, arreglava¹⁵⁵ les quadres. I a dos quarts de sis marxava cap a la feina. I quan anava de nit, que marxava a dos quarts de sis de la tarda, a dos quarts de quatre havien de munyir i arreglar les quadres. El Ramon portava la llet a Sant Celoni per vendre, gairebé cada dia. La llet que feien les vaques la venien tota, i també venia gent a buscar-ne a casa. Alguns la deixaven encarregada per la següent setmana. *Era un treball molt emprenyador*. Ella no havia volgut munyir mai, no n'havia volgut aprendre, tenia por. Un dia, un dels fills, quan era ben petit, estava munyint i la vaca li va tombar la galleda, que ja estava mig plena de llet. El pare el va renyar, però és clar, era un nen. Però quan criaven (les vaques) el nen hi jugava, li agradava. Però quan ja tenien 15 anys i l'Angelina va veure que volien dedicar-se a altres coses van pensar que havien de treure el bestiar, perquè ells no podien. L'Angelina es pregunta què faria si encara tingués les vaques aquí. *De vegades val més menjar poc i pair bé, eh? I el que ho vol tot no té res. Els diners ajuden a viure pro re més, eh?*. A més, si perds la salut o et passa alguna cosa, encara que tinguis diners, t'han d'ajudar i cuidar. Als 16 anys el fill en qüestió va començar a treballar i ara encara treballa en el mateix lloc.

P5. Anècdotes de Can Cinquanta

Quan l'Angelina encara vivia a Can Cinquanta, a Vallgorguina, els seus pares no volien que ella i la seva germana veiessin com paria la vaca. Ella devia tenir set anys i "L'Angelina no hi va haver manera d'atura-la".¹⁵⁶ Tenien una pila de blat collit del camp i hi havia uns rajols que estaven esquerdatos. Un dia a la nit, van sentir que la mare deia *Pepito, la vaca ja està a punt. Va!*. Els pares es van llevar, anaven amb la llum de "carburo". La seva germana mai no deia res, "no va piular". Però ella *era més llengallarga, i ja ho vaig pagar, ja!*. Despullades, van anar cap allà, i van veure com naixia el vedell per l'esclatxa del rajol. Al cap d'una estona, quan la mare ja anava a dormir, i quan les nenes ja devien ser al llit, l'Angelina va dir: *Ja ha criat la vaca?*, i la mare li va dir que sí, que havien obert la finestra i que havia sortit per la boca. I l'Angelina, que havia vist el naixement, va dir: *Sí, pel cul ha sortit!*

Una altra anècdota que va tenir lloc a Can Cinquanta està relacionada amb unes monedes d'or que tenia el seu pare. *Allò sí que va ser molt gros, eh?*. Tenia una caixa amb moltes monedes grosses d'or, igual com els altres dos germans seus. Un dia, l'Angelina va veure, també des d'una esclatxa que hi havia a dalt d'un galliner, com el seu pare amagava la caixa de les monedes al fons del forat per on es passa la barra que serveix per tancar la porta. Ella no sabia què hi havia a la caixa, i ho va anar mirar. A la caixa, les monedes estaven embolicades amb cotó fluix, però no sabia ni què era l'or ni què era la plata. Va agafar la caixa amb les monedes, se li va tombar, i les monedes van caure, per les esquerdes, al galliner. Després va sentir com el pare deia *Antònia, nirem malament jo i tu, perquè no vull que m'agafis les coses*. Ella no deia res, i el pare va acusar la mare d'haver agafat les monedes de la caixa, la qual l'Angelina havia tornat al seu lloc, però buida. L'or no sortia per enlloc. Al cap d'un mes o més el pare va anar a escurar el galliner i va trobar totes les monedes barrejades amb els excrements de les gallines, una per una.

¹⁵⁵ Segurament es refereix a netejar la cuadra de fems i preparar el jaç per a les vaques.

¹⁵⁶ Aturar-la.

Llavors van agafar a les dues nenes per veure quina d'elles havia estat. L'Angelina, al cap d'una estona de negar-ho, va dir que havia estat ella. El pare, amb un volant,¹⁵⁷ li va clavar un cop i li va fer una ferida que li van haver de posar 11 o 12 punts. Fins i tot quan va parir el primer fill, els metges li van preguntar si l'havien operada d'alguna cosa, però era la ferida del cop de volant del seu pare. El seu pare es va enrabiar molt i va vendre l'or. Tot i que la mare li va dir que en guardés una per cada fill, el pare estava tan enfadat que les va vendre totes a una rellotgeria de Sant Celoni. Amb els diners que li van donar va comprar un tros de terreny que encara tenen, on hi ha dues cases amb quatre habitatges. *L'Angelina era tremenda, pro també ho pagava, eh?*

P6. L'anècdota del burro

El pare de l'Angelina tenia un burro que feia servir per anar a portar la llet, el qual *era enter, no era capat*. Havia de travessar un torrent, amb un salt d'aigua. I com més li estirava les regnes (fins i tot li havia fet sortir sang), menys es movia. El burro es va ajeure a l'aigua, amb tots els pots de la llet, i anar bramant. El seu pare va haver d'agafar els pots de dins l'aigua fins a la carretera. "Llavors el va picar molt", i des de llavors, quan el burro el veia, "aixecava unes oreies així" i cridava. Un altre dia va venir un home que tenia una euga que anava moguda.¹⁵⁸ I el burro va muntar l'home, que va haver d'anar al metge!

P7. La feina actual a la rectoria¹⁵⁹

Ara l'Angelina s'encarrega de la casa, i si hi ha alguna feina a l'església també la fa. A més, va a fer algunes feines de neteja a Can Xic Nanes, on també es cuida dels conills. A la rectoria també s'encarrega de l'aviram, al matí i al vespre, un treball *emprenyador*. Quan plou han de tancar els corrals, i costa. Tenen gallines, ànecs, conills i algun pollastre. De tant en tant compra polls, els crien i els maten. Una part els venen i és per ells. Els ànecs no són de tan bon plomar com els pollastres, i no li agraden tant. El seu nét li diu *iaia crimi*, de tantes aus com mata al cap de l'any. I el nét li pregunta si no li fa pena matar-los. Ella li diu *Sí, però, que no t'agraden la cuixes¹⁶⁰ de pollastre?* Quan eren a Can Caseta, un home extremeny de Sant Celoni hi va posar una granja de conills per vendre a la tenda que tenia. Ell mateix s'havia fet el cobert, a Can Caseta, i l'Angelina l'ajudava a matar-los. Diu que en una tarda ella n'havia arribat a matar 40. També diu que entre els dos en mataven 60 o 70 en una tarda, i jugaven a veure qui en matava més. De vegades ella en portava 30 o 32 i ell estava només a 17 o 18 i *corria com un beneït*. L'home extremeny tenia un cavall molt bo que l'havia anat a buscar a Can Preses de Montnegre. Un dia el cavall, que *sentia la primavera*, va muntar l'Angelina i la va tirar per terra. Després el van haver de capar i va perdre molta força. Es deia *Famoso*, i havia après a agenollar-se per saludar la gent.

8.3.8 Entrevista 8: Antoni Soler, Pitxon (resum)¹⁶¹

Cicle anual del ramat

Al setembre i a l'octubre sembla els camps que té arrendats a Ca l'Agustí, la rectoria d'Olzinelles i Can Valls, i també els que té a Arenys de Munt. Principalment els sembla de civada, ja que com que la terra és prima és la llavor que hi funciona millor. De vegades, als camps surt una mena de raigràs (*margai*) de forma espontània. Abans de sembrar hi passen el tractor: estripen els camps i de vegades hi passen el disc. Quan s'està sembrant, el ramat es troba a Josa de Cadí (Alt Urgell), on hi ha passat l'estiu. A finals d'octubre el ramat baixa de Josa cap a Arenys, on s'hi està un o dos mesos. Al novembre o desembre, quan la civada ja es pot

¹⁵⁷ Falç més grossa que l'ordinària i amb tall llis en lloc de dents. Era utilitzat per a segar el cereal.

¹⁵⁸ "Anar mogut/da" significa que l'animal estava excitat sexualment.

¹⁵⁹ Intervé R. Lleget, el marit.

¹⁶⁰ En el parlar de la zona, és freqüent que el nombre de l'article no concordi amb el del substantiu (veure 8.2.3)

¹⁶¹ Entrevista no enregistrada.

pasturar, vénen a Olzinelles. Cap a l'abril tornen a venir per la zona de Cal Paraire i Can Camps des d'Arenys de Munt; tarden unes tres o quatre hores a arribar-hi. Al maig se seguen els camps de civada d'Olzinelles, es guarda l'herba per a l'hivern i el ramat pastura els rostolls i les vores dels camps. A finals de maig o al juny el ramat torna a pujar a Josa de Cadí acompanyat pel pastor, que es desplaça a peu, entre d'altres per camins ramaders. Els dies de la transhumància es camina des del matí fins al migdia. De 10 a 5 de la tarda el ramat s'amorria o apleta. Els pastors no cuinen (porten menjar preparat, formatge, etc.) i dormen en sacs de dormir o mantes. Les pastures de Josa estan tancades amb un vailet elèctric. Els pastors hi pugen sal periòdicament per tal que no beguin tant. En canvi, quan són a Arenys de Mar, el bestiar no vol sal perquè a causa de la marinada l'herba és més salada. Quan pasturen a la vall d'Olzinelles també els cal la sal, perquè l'herba no és molt salada, és *bac* i és una mica agra. Aproximadament cada 8 o 15 dies es posa sal (a l'hivern en volen més quantitat), tot i que ara la sal se substitueix per un producte en forma de boles. A l'octubre el ramat baixa de Josa.

Composició del ramat i cobriment

El ramat té unes 500 ovelles, i inclou alguna cabra. Hi ha 12 marrans i dos bocs. En aquest ramat el cobriment és natural, quan una ovella *va de marrà* o *va moguda* algun dels marrans del ramat la cobreix. De vegades els bocs intenten muntar les ovelles i els maten. La situació inversa (un marrà que intenti muntar una cabra) no succeeix. A Arenys en *Pitxon* té unes 80 ovelles més, i al massís del Corredor unes 200 més. Periòdicament fa una tria de les ovelles velles que ja no crien i les porta a l'escorxador de Tordera. Les cabres, a més dels cabrits, poden arribar a criar xais, i els crien bé. Quan tenen un any, les xaies i les cabrides ja poden criar.

Producció

Els xais són destinats a la producció de carn, i quan tenen uns tres o quatre mesos els porten a l'escorxador. Les ovelles són de la varietat *ripollesa*, les quals tenen una carn més bona. Les cabres fan una mica de llet i fan formatge, però només per a l'autoconsum. Els cabrits també són destinats a carn, i són portats a l'escorxador quan tenen dos mesos i pesen uns quatre quilos i mig. En el moment de la realització de l'entrevista, fa uns 8 o 10 dies que les ovelles i els marrans han estat esquilats. Les cabres no s'esquilen, ja que tenen pèl i no llana. Abans venien la llana, però segons en *Pitxon*, des de l'entrada al mercat comú no val res.

Selecció d'animals per a la reproducció

Les xaies que han nascut al novembre i que han estat guardades per a la cria (i no sacrificades) no són esquilades (unes 70 o 80). De xais en guarden (és a dir, no sacrifiquen) uns tres o quatre l'any per tenir mascles per a cobrir les femelles. Els marrans petits són intercanviats amb marrans d'altres pastors per "canviar la sang" del ramat. De cabrides en guarda unes cinc o sis a l'any, i de bosc se'n guarda algun de tant en tant (no cada any).

Altres

El *Pitxon* comenta que amb les subvencions *va fent*. Sense les subvencions ni tan sols recuperarien les despeses. En referència a un dels gossos d'atura, el *Pitxon* diu que *el malparit només vol caçar. Busca porcs (senglars) i cabirols. Als Pirineus només fa que buscar isards*. Tot i que és un gos bo per a les ovelles, l'ha de portar lligat, perquè si no s'escaparia. Les cabres mengen rames i s'enfilen més que les ovelles. Les ovelles, en canvi, mengen amb el morro a terra. Amb un crit del pastor, les ovelles interrompen la marxa i giren cua per retornar al tancat de Ca l'Agustí.¹⁶² *Les tinc acostumades*, ens diu el *Pitxon*. I és que ha de ser així, perquè al

¹⁶² Veure 7.3.1, núm. 49.

vespre les ovelles sempre volen tirar amunt i marxarien. Davant de la bassa del Garrell¹⁶³ el ramat pastura una bona estona. A la pregunta de si s'ofeguen els animals, el Pitxon respon que no, que tot el bestiar sap nedar. Se sent una xaia com crida la mare, la qual contesta des de l'altra banda de la bassa. L'àvia del Pitxon era filla de Can Poliva,¹⁶⁴ es deia Maria Oms Paytuví. Després de la pastura, el Pitxon fa entrar el ramat al tancat de Ca l'Agustí i fa el recompte d'ovelles, ajudant-se d'una branca, a l'entrada de la pleta: *Quatre-centes setanta-set, però em sembla que m'he descomptat.*

8.3.9 Entrevista 9: Sadurní Martí Vives (resum)¹⁶⁵

[El rat-buf] *ja és maco ja, eh? (...) és com una rata pro és més maco (...) i va pe l'aiga, eh? (...) tant aviat és a dintre l'aiga com és a fora. Ui! Transita molt. Pro no n'hi han tampoc, no n'hi han. S'ha perdut* (S. Martí, f.o., 2006)

P1. De “cangrejos” no n'hi ha cap.

De crancs de riu autòctons ja no en queda cap a la riera d'Olzinelles, tots són morts. Situa la desaparició dels últims crancs autòctons fa almenys sis anys, probablement perquè van efecte del cranc de riu americà, introduït en diversos cursos d'aigua de la zona. Un dia va anar a un dels torrents on hi havia cranc de riu del país (probablement a la riera d'Olzinelles), i no en va trobar cap. Va anar a Gualba i a Montnegre (a Can Bosses) i tampoc no en va trobar. Martí Boada pregunta *Però, escolta, estan molt secs aquests torrents?* per saber si, a més de la competència amb el cranc de riu americà, considera que el descens de cabal dels torrents és una altra de les causes de la desaparició del cranc de riu autòcton. En Sadurní contesta que per poca aigua que hi quedi, viuen, tot i que és cert, no els ha vist mai tan secs com ara, aquests torrents. Abans hi havia anguila, barb i *de tot*, en aquell torrent de Montnegre i a la riera d'Olzinelles, però tot s'ha perdut. No sap si és culpa dels *cangrejos* americans o d'una pluja àcida que diuen que va caure i els va matar tots. Perquè quelcom que els mati a tots, és molt estrany. Es trobaven a qualsevol lloc i anaven a buscar crancs els diumenges als matins. La seva colla no eren massa gent, però hi havia molts que no els coneixia que també anaven a buscar crancs. Amb ell hi anaven en Martí Pau, en Bateria, etc. Portaven coixineres per posar-los a dins.

Començaven a l'alçada de Can Draper, perquè hi havia una mica de resclosa on se n'ajuntaven uns quants. Des d'allà anaven remuntant la riera d'Olzinelles fins a Can Valls. Alguns dies es quedaven una estona més i arribaven fins una mica abans de Ca l'Agustí. També n'hi havia a la bassa del bosc Ca l'Agustí (segurament la bassa de Ca l'Aliva). En un matí no collien molts, no és com els americans, que *n'hi han tants com vols*. Aproximadament collien un o dos quilos, se'ls partien i se'ls enduien a casa. Alguna vegada havien fet una paella de crancs allà mateix, a les basses de Can Valls, a la font de la Pega. Hi posaven quatre crancs, quatre anguiles i s'ho menjaven. Els crancs estaven a les arrels i sota les pedres, s'agafaven amb les mans, i *fotien cada pessigada que...* Martí Boada pregunta *I no havíeu trobat res pelut allà dintre?*, referint-se a la rata d'aigua,¹⁶⁶. En Sadurní respon que sí, que havia vist un rat-buf, uns ulls vermells que el miraven. Una vegada va trobar una serp a Can Valls, prop de l'aigua. Ell no l'havia menjat mai, el rat-buf, però *diuen que és bo*. També s'ha perdut. L'única cosa que queda a la riera són els visons americans, que no valen res perquè tenen una pell lletja. *N'hi ha un merder*. En Sadurní diu que els últims individus de rata d'aigua que va veure va ser, almenys, 10 anys enrere. *Escolta, que són macos, eh? Tenen els uis brillants com... Els veus en un forat i tenen vermeis els*

¹⁶³ Veure 7.3.1, núm. 50.

¹⁶⁴ Veure 7.3.1, núm. 36.

¹⁶⁵ L'entrevistador principal és Martí Boada.

¹⁶⁶ L'hàbitat del cranc de riu i el de la rata d'aigua és molt semblant (veure 6.5).

uis. En Sadurní continua dient que el rat-buf no és una rata. Al llarg de la seva vida, ha agafat més de cinquanta genetes i guilles. Havia vist una tortuga a la bassa de Ca l'Aliva, on també hi ha un peix vermellós que anomena *penques*.

P12. El rat-buf transita molt

Esmenta les següents cases que coneix: Can Pouplana, Can Pau Foguera, Can Móra, Can Camps, Can Nanes, Can Xic Nanes. A buscar crancs hi anaven al juny i al juliol. Els anys més secs, allà on romania una mica d'aigua, era el punt on hi havia els crancs. De granotes no n'ha menjat mai, ni anguiles. Hi havia gent, com el Quico Granola, que anava a agafar granotes i feien granotades, àpats de granotes. Respecte el rat-buf diu: *Ja és maco ja, eh? (...) és com una rata pro és més maco (...) i va pe l'aiga, eh? (...) tant aviat és a dintre l'aiga com és a fora. Ui! Transita molt. Pro no n'hi han tampoc, no n'hi han. S'ha perdut.*

P3. El material de guerra dels rojos

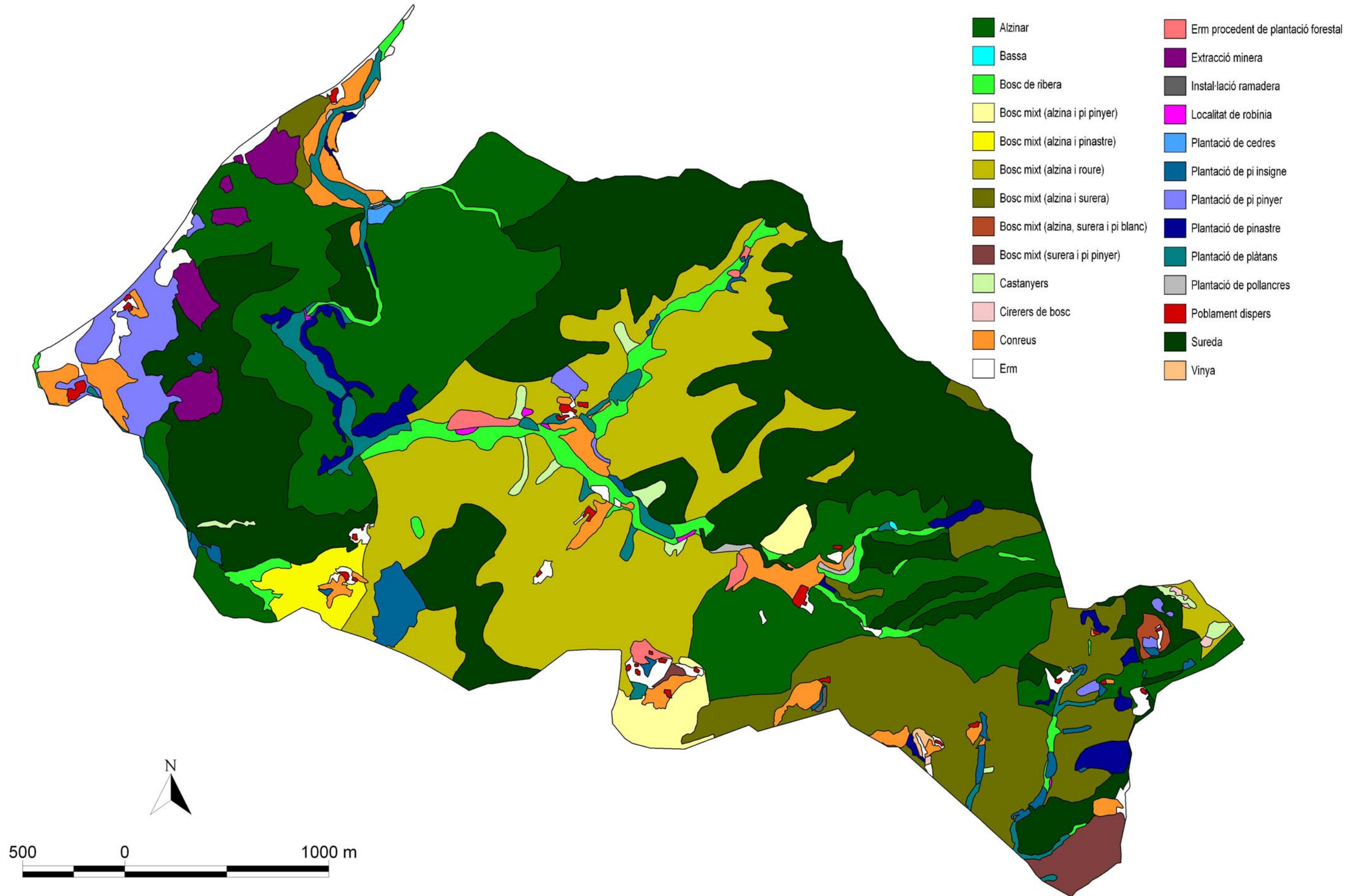
Els rojos van deixar munició, tancs, metralladores fusells i *machetes*. A Vilarasa van deixar bombes de mà i dues *katiuskes* russes. A les partions van deixar munició dels tancs i ells les descarregaven i les venien. Hi havia hagut morts desactivant armes. Ell tenia 12 anys i coneixia totes les bombes. A Sant Llorenç hi van deixar dos tancs russos i més amunt, abans d'arribar a les partions, van deixar un camió carregat d'obusos. Era una companyia que es va equivocar amb els camins del Montnegre. El seu pare era curandero però no li va ensenyar res dels seus coneixements sobre plantes. Venia gent de tot arreu a veure el seu pare. Ell no hi creu, en això, però veia que els que visitaven el seu pare sortien convençuts. Ells venien de Cardedeu. Destaca la cita que va fer anys enrera de l'espínos¹⁶⁷ a la riera de les Borrelles (Pertegàs), un peix amb punxes, petit, rar i que no ha tornat a veure mai. Es tracta d'un peix que havia desaparegut, i que recentment se n'ha trobat algun individu en algun indret de l'Empordà. Per últim, acaba dient *Si volia ser feliç... al bosc. Perquè el bosc és sa.*¹⁶⁸

¹⁶⁷ Es tracta de *Gasterosteus aculeatus*.

¹⁶⁸ Aquesta frase no està enregistrada.

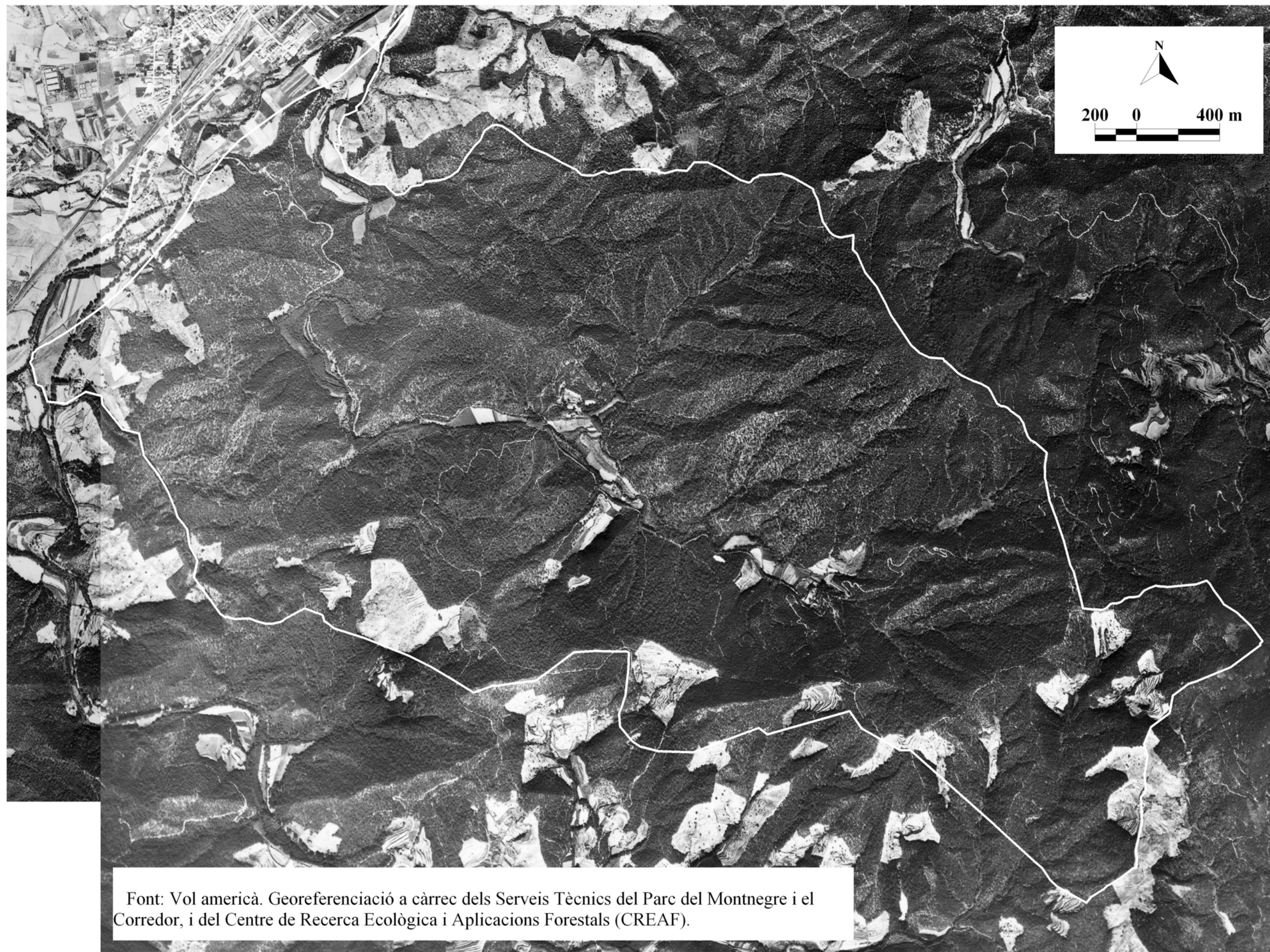
9. CARTOGRAFIA DE LA VALL D'OLZINELLES

9.1 Mapa de cobertes del sòl. Any 2006

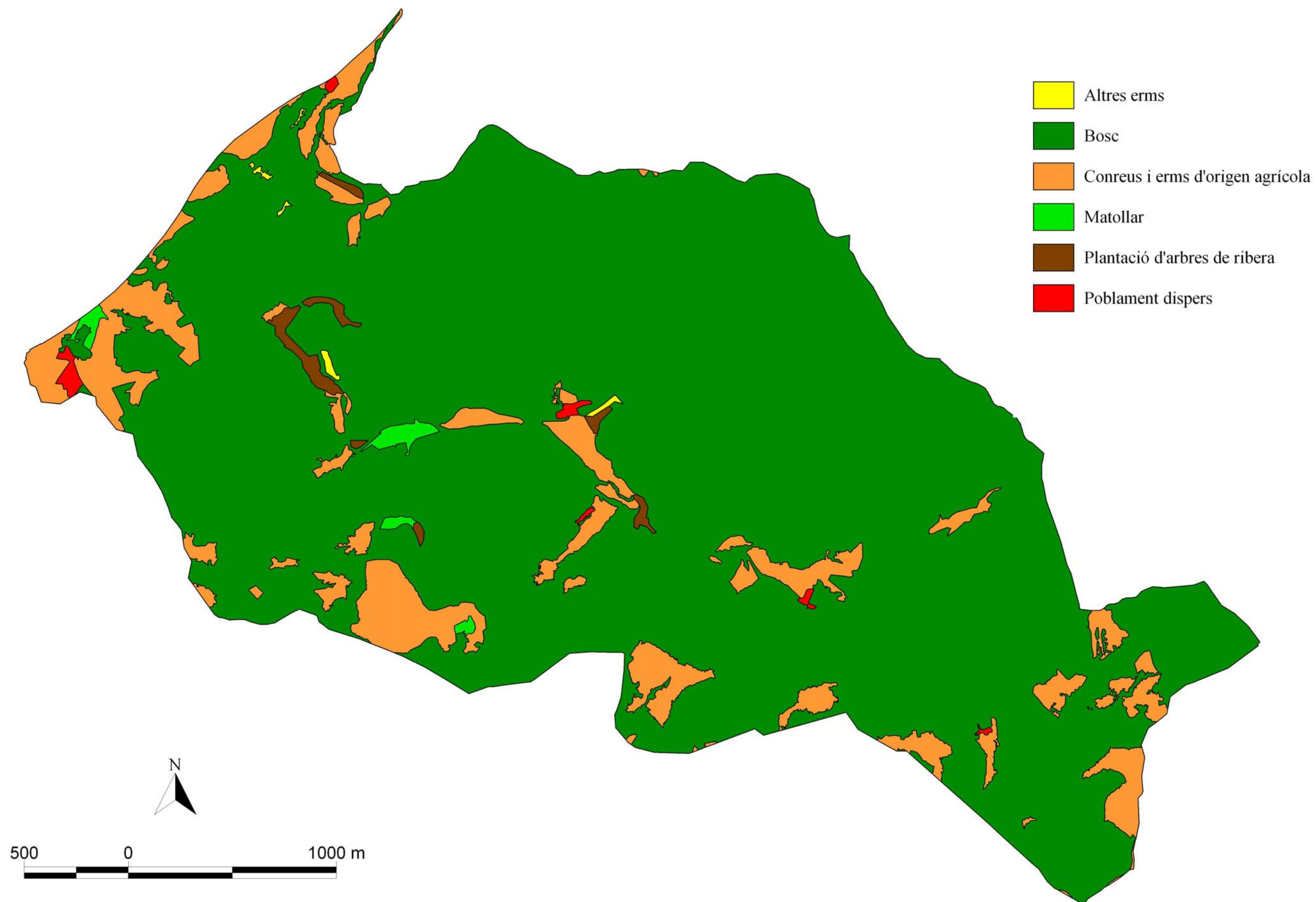

Font: Elaboració pròpia amb el suport de S. Piqueras i G. Rodoreda.

9.2 Ortofoto de l'any 1956

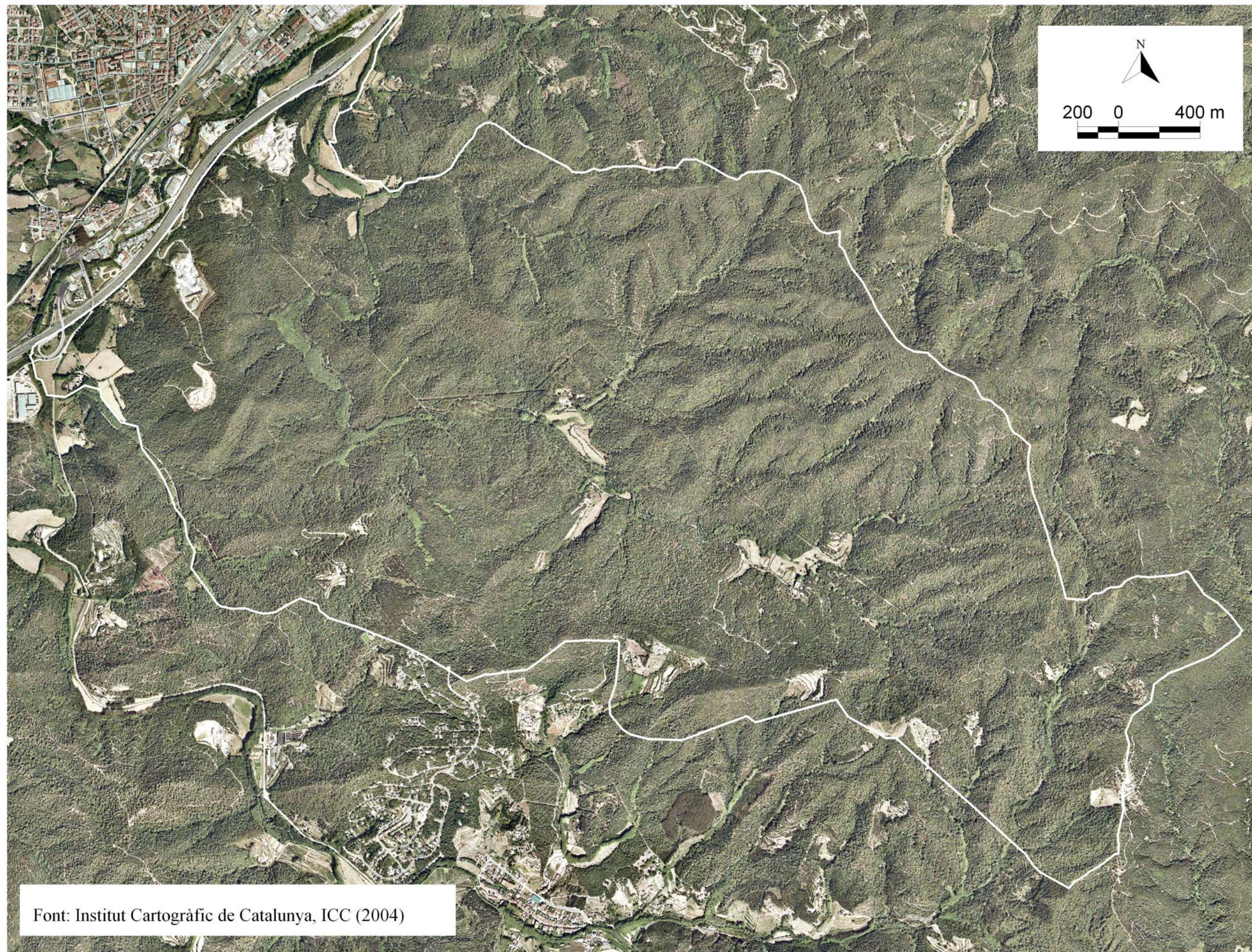

9.3 Mapa de cobertes del sòl. Any 1956

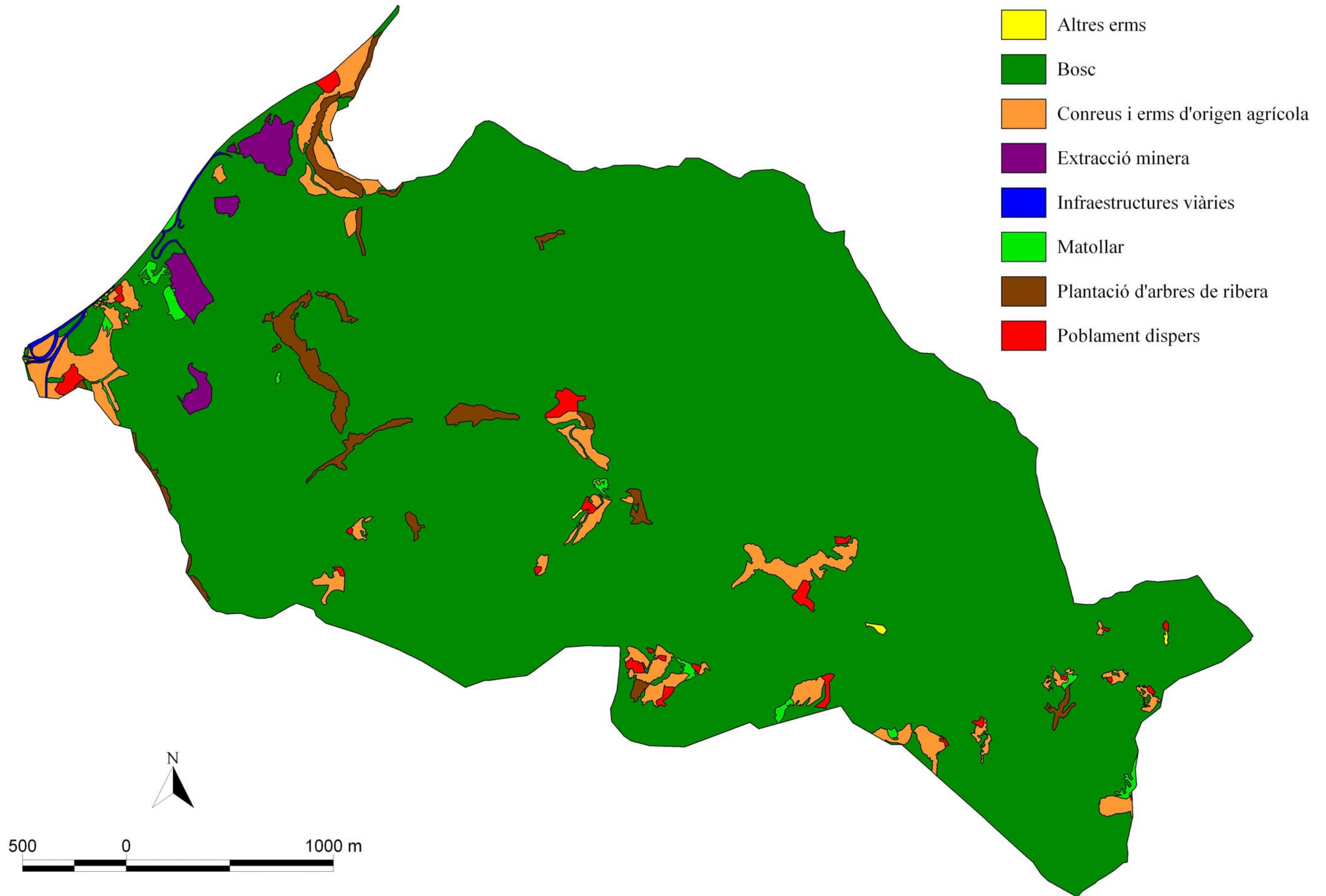
Font: Elaboració pròpia

9.4 Ortofoto de l'any 2004

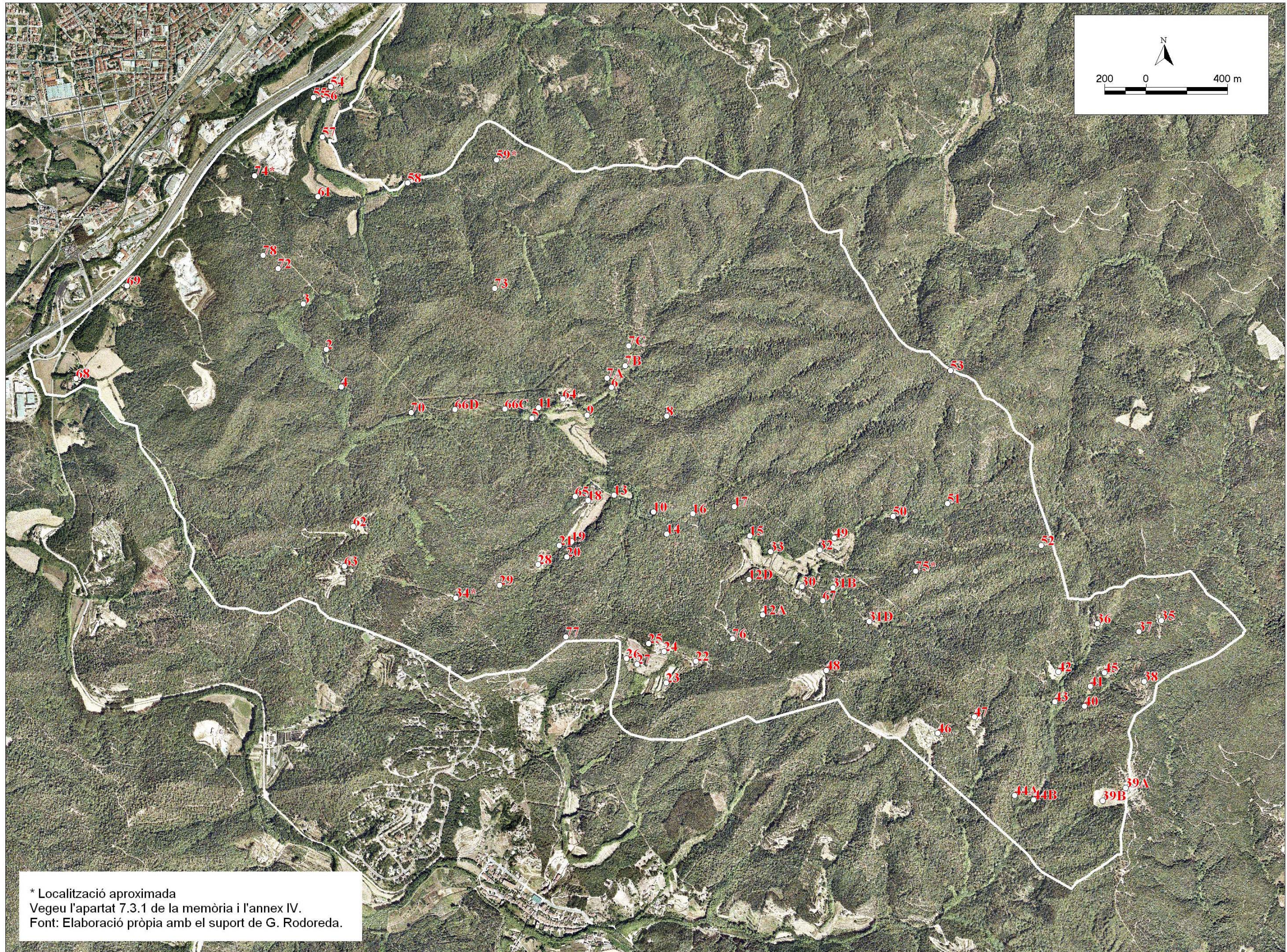
Font: Institut Cartogràfic de Catalunya, ICC (2004)

9.5. Mapa de cobertes del sòl. Any 2004

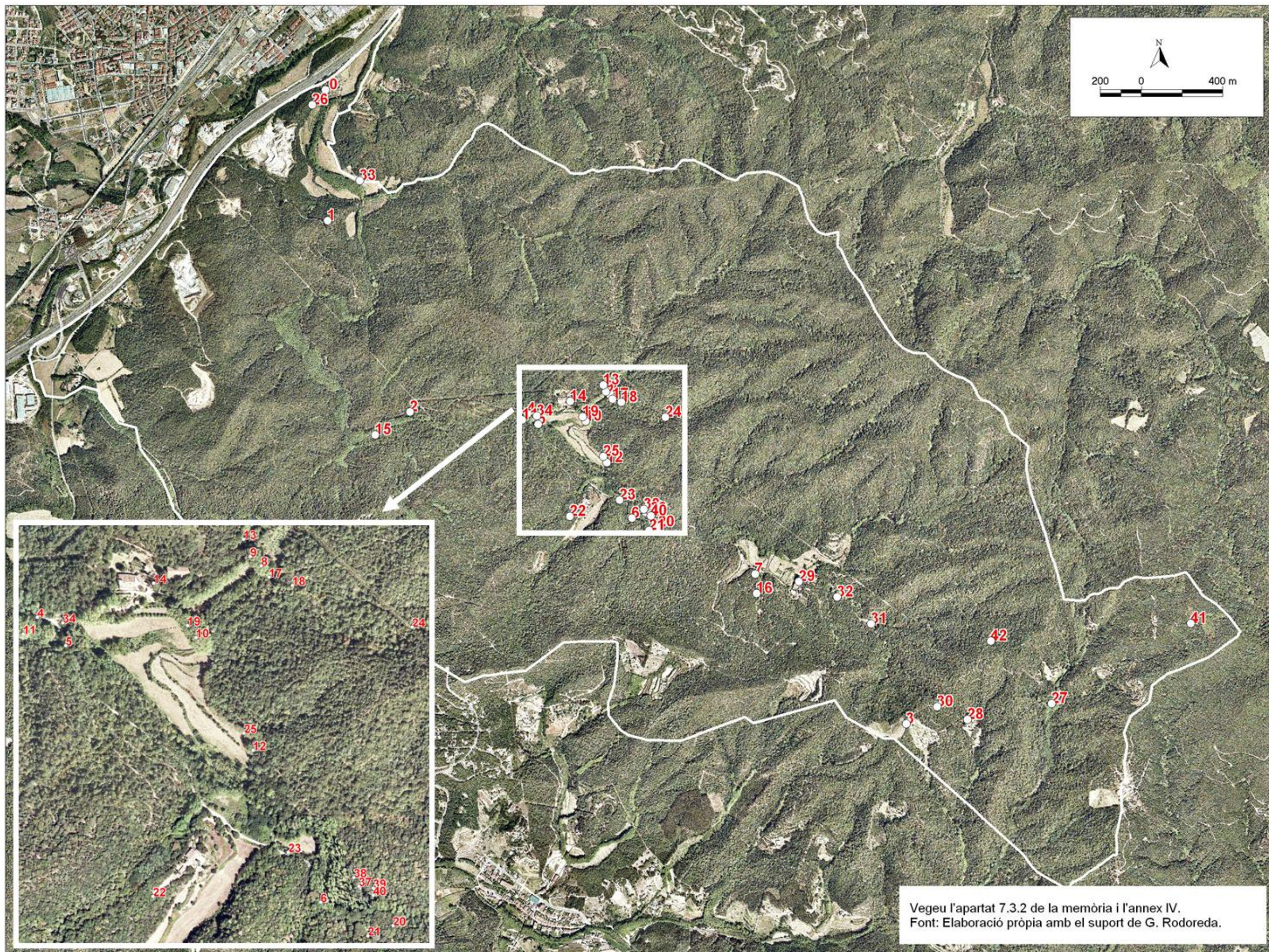

Font: Elaboració pròpia.

9.6 Mapa d'elements arquitectònics i arqueològics

9.7 Mapa d'arbres monumentals, notables i singulars

10. CONCLUSIONS

10.1 Sobre el marc conceptual i la metodologia

El primer dels objectius que ens hem fixat ha estat el de bastir un marc conceptual per a analitzar, des d'una perspectiva socioecològica, les dinàmiques territorials i paisatgístiques. Per a fer-ho, s'ha realitzat una revisió crítica actualitzada de les aportacions d'interès en la línia de contribuir a la construcció d'un pensament ambiental. En aquesta tasca, creiem que ha quedat demostrat que, tal com afirmen Funtowicz i Ravetz (2000), la metodologia científica que ha de donar resposta a la crisi ambiental no pot ser la mateixa que ha contribuït a crear-la, sinó que ha de partir de nous supòsits ètics i epistemològics. La complexitat i la incertesa que caracteritzen els problemes ambientals globals, però també la demanda social per a la superació de la crisi, fan que sigui necessari aquest canvi de paradigma, en paraules de Capra (1998), o de cultura, tal com sosté Ángel Maya (2001 i 2001b).

Per a la nostra recerca, els elements conceptuals que s'han considerat d'interès per a teixir, des de les ciències ambientals, una xarxa de coneixement capaç d'analitzar els canvis en els usos i les cobertes del sòl són diversos. Algunes de les aportacions que s'han entrelaçat són: la proposta de filosofia ambiental que ens arriba des de l'*Instituto de Estudios Ambientales* (IDEA) de la Universitat Nacional de Colòmbia, amb les aportacions d'A. Ángel Maya i de P. Noguera; la perspectiva de F. Capra dels sistemes vius i del coneixement d'aquests com a xarxes de xarxes; diferents disciplines híbrides com la història ambiental; la perspectiva paisatgística de l'obra de Perejaume; l'esquema d'interpretació del LUCC; el diàleg de sabers plantejat a la ciència postnormal; la visió de la relació espècie humana-natura de V. Toledo i el coneixement agrosilvopastoral tradicional. Tanmateix haurem de seguir relacionant conceptes i coneixements per tal d'assolir una millor comprensió del canvi global, particularment dels canvis en els usos i les cobertes del sòl.

El marc conceptual s'ha aplicat a l'anàlisi dels canvis en els usos i les cobertes del sòl a escala local. De forma general, s'han combinat diferents metodologies de disciplines diverses com l'ecologia, la botànica, la zoologia, la història ambiental, la geografia o l'antropologia. I també s'han cercat d'integrar dues fonts d'informació de base diferent: les fonts escrites (bibliogràfiques i documentals) i les fonts orals (entrevistes). Tot plegat ha donat lloc a un marc d'anàlisi holístic i a un conjunt de resultats interrelacionats que han permès de verificar la major part de les suposicions de la hipòtesi inicial.

També ens sembla oportú revisar, a tall de conclusions, algunes de les metodologies específiques utilitzades. L'anàlisi de la documentació d'autoritzacions de tala i dels registres de les finques forestals ha aportat informació clau per a caracteritzar l'evolució dels usos i les cobertes del sòl forestals. Tot i que probablement l'àmbit d'estudi té una superfície reduïda, i per aquest factor algunes campanyes importants de fusta o llenya podrien distorsionar l'estadística, tanmateix creiem que aquesta documentació ha estat molt valuosa. Per a futures investigacions hi haurà la possibilitat de realitzar un tractament estadístic aprofundit a partir de la base de dades d'apropiació forestal que hem creat.

La documentació fiscal de la segona meitat del segle XIX –el plànol parcel·lari de 1856 i els amillaments– han permès analitzar amb detall els canvis en els usos i les cobertes del sòl. No obstant, la inexistència del registre de propietats del plànol parcel·lari ha impedit la reconstrucció cartogràfica del paisatge de mitjan segle XIX. Especialment important per a la recerca ha estat la utilització d'un SIG, el qual ha permès analitzar amb detall els canvis que s'han produït en els darrers cinquanta anys, i obtenir uns resultats essencials per a verificar la hipòtesi. Per a la caracterització de les cobertes del sòl actuals ha resultat especialment valuosa la informació cartogràfica compresa en els Plans Tècnics de Gestió i Millora Forestal de les finques de l'àmbit d'estudi. El nivell de detall amb què aquests documents representen les unitats de vegetació ha estat clau per obtenir un mapa de cobertes del sòl ajustat, ja que l'extensa superfície de l'àrea d'estudi feia inviable la possibilitat de cartografiar-les únicament a partir del treball de camp.

També cal destacar la creació d'una base de dades demogràfica amb informació detallada per als anys 1924, 1936, 1943, 1956, 1970 i 2006, l'anàlisi de la qual ha permès demostrar el despoblament de la vall i una disminució en el nombre de treballadors del sector primari. A més, s'ha pogut documentar l'evolució del percentatge d'analfabetisme, la mitjana d'edat, l'estructura d'edats de la població i la variació en la distribució dels oficis. De forma anàloga a la base de dades d'apropiació forestal, les dades demogràfiques podran ser analitzades amb major profunditat en un futur immediat.

Respecte la metodologia utilitzada per a compilar el coneixement agrosilvopastoral tradicional, cal dir que ha donat lloc a una informació extraordinàriament rica, la qual no ha pogut ser explotada en la seva totalitat i haurà de ser treballada en recerques futures. Tot i així, la quantitat d'informació que se n'ha extret és molt gran, i s'ha pogut integrar de forma positiva a l'anàlisi històrica ambiental, a l'anàlisi cartogràfica dels canvis en els usos i les cobertes del sòl, a la catalogació dels elements de patrimoni socioecològic i a l'estudi de la població de la rata d'aigua (*Arvicola sapidus*). En el darrer cas, les fonts orals han estat claus per certificar la desaparició de l'espècie a la riera d'Olzinelles. En un context social en què les formes de coneixement diferents del mètode científic han perdut, en paraules de Funtowicz i Ravetz (2000), la pretensió de realitat, la nostra recerca hi ha cercat la informació. Si no s'hagués ampliat el rang de formes vàlides de coneixement, la rata d'aigua no hauria existit ni desaparegut, degut a la inexistència de treballs científics que ho avalin.

El mètode utilitzat per a la creació d'una col·lecció d'entrevistes a posseïdors i usuaris de coneixement tradicional pot ser la base per a construir noves propostes d'integració del coneixement empíric i el coneixement acadèmic. Cal dir també que la immersió en la realitat quotidiana de les persones entrevistades ha estat una de les característiques essencials d'aquesta metodologia, la qual ha permès incrementar la quantitat i la qualitat de la informació obtinguda. Pel que fa a la forma d'extreure la informació de les entrevistes, s'havia plantejat el dubte entre la transcripció i el resum, i cal dir que ambdues han resultat vàlides per als objectius del projecte. La col·lecció d'entrevistes queda a disposició de futures investigacions, igual com les bases de dades que s'han inclòs a l'annex o les fonts documentals que es troben als arxius. El caràcter personal i, en molts casos privat, de la informació que conté, fa que s'hagi de tractar amb especial sensibilitat vers les persones entrevistades, que recordem són els autors intel·lectuals de la informació. A més, són els que han de decidir si aquesta es pot utilitzar per a finalitats

científiques o de divulgació, així com les restriccions a l'accés i a la publicació de la mateixa.

Respecte la metodologia, és important ressaltar el paper que ha tingut el treball de camp per a l'obtenció de la informació. S'ha realitzat treball de camp per a la catalogació d'elements del patrimoni socioecològic, per a l'elaboració del mapa de cobertes del sòl actuals, per a l'estudi de la fauna i la flora associades a cada coberta, per a determinar la presència o absència d'*Arvicola sapidus* i per a conèixer les persones a qui havíem d'entrevistar.

10.2 Sobre els resultats i la verificació de la hipòtesi

10.2.1 Segles XVIII i XIX

L'anàlisi històrica ambiental en un període prou ampli (1751-2006) ha permès extreure algunes consideracions interessants respecte l'evolució dels usos i les cobertes del sòl, les quals no haguessin estat detectades sense aquest esforç de recerca històrica. A la segona meitat del segle XVIII, s'ha vist la importància dels boscos del Montnegre, el Corredor i el Montseny com a proveïdors de fusta per a la construcció naval. Si bé no s'ha trobat documentació relativa al control de la Secretaria de Marina sobre els boscos de la vall d'Olzinelles, l'estudi dels documents de Sant Celoni ha aportat informació molt valuosa. Encara no s'ha estudiat amb detall la procedència exacta de les matèries primeres emprades en la construcció naval, ni se n'ha estimat el consum de fusta necessari. Però els materials utilitzats per a la fabricació de vaixells –roure, pi, alzina, om, pollancre o noguera- i l'interès de l'administració de Marina per a conèixer les existències dels municipis propers a la costa i els aprofitaments que se'n feien, fa pensar que una gran part de la fusta utilitzada venia dels boscos del Montnegre.

El manteniment de l'imperi colonial espanyol actuava com a força inductora de canvis en l'apropiació forestal. Això reforça la consideració que el contacte entre el continent americà i el continent europeu, iniciat amb el "descobriment" de 1492, és una causa notòria dels canvis en els usos i les cobertes del sòl, degut al trasllat transoceànic d'espècies, persones i forces inductores de canvis. Aquesta reflexió s'adiu amb el que plantegen Turner *et al.* (1995) respecte la significació dels intercanvis transcontinentals per al canvi global. A partir de la documentació de la Secretaria de Marina, a més de les espècies presents al terme municipal (on curiosament no hi figura l'alzina surera) i l'interès de què eren objecte, hem sabut que el 1748 els boscos de Sant Celoni eren de titularitat privada, corroborant les afirmacions d'historiadors com Llobet (Nadal i Urteaga, 1998) o del viatger Zamora ([1785-1790], 1973) respecte la inexistència de propietat comunal al segle XVIII.

A finals del segle XVIII, l'inici de la utilització del suro com a matèria primera per a la fabricació de taps a la regió, podria haver actuat com a força inductora de canvis en les cobertes del sòl, en tant que un augment de la demanda d'aquest producte pot fer que s'afavoreixi la sureda en detriment d'altres cobertes com l'alzinar (tal com ha passat en altres moments històrics més recents). D'altres activitats d'apropiació forestal amb una certa influència en la distribució dels usos i les cobertes del sòl dels boscos del Montnegre durant la segona meitat del segle XVIII són l'obtenció de llenya per al procés de producció de l'aiguardent i la producció de carbó vegetal. Aquest, segons indica F. de Zamora en més d'una ocasió, era transportat a Barcelona des de Sant Celoni

o des del propi Montnegre, confirmant així l'important paper del territori rural com a proveïdor de dendrocombustibles per a l'emergent sistema urbà, ja al segle XVIII.

En un context nacional d'expansió demogràfica, a la parròquia d'Olzinelles (no a la vall) el nombre d'habitants passa de 55 a 98 entre 1719 i 1787. Tal com explica Fontana, és sobretot cap a la costa, i en relació amb les transformacions industrials i agrícoles que hi tenen lloc, on es produeix l'augment més gran de població. L'augment de la producció agrària, a través de l'extensió, la intensificació o l'especialització geogràfica dels cultius, és una altra de les característiques d'aquest període. A la vall d'Olzinelles, aquesta nova situació socioecològica es devia expressar al paisatge, degut a la proximitat amb la zona d'especialització vitícola costanera, tot i que no tenim prou informació per a conèixer-ne els canvis. Respecte els usos agrícoles, el cadastre menor de 1751 i els capbreus de la Pabordia de Palautordera no ens permeten saber quina era la distribució dels conreus, tanmateix ens permeten afirmar que la major part d'aquests eren camps de cereals. Cal dir també que la majoria de les cases que apareixen al Cadastre menor disposen d'una petita superfície de vinya. No podem saber, doncs, com es manifesten els canvis demogràfics i agraris que s'estaven vivint a una escala major.

També s'ha comprovat, al llarg dels segles XVIII i XIX, la relació existent entre la importància econòmica de l'explotació, la mida de les finques i la quantitat de bestiar que posseïen. I, sobretot a la segona meitat del segle XIX, s'ha vist com les finques més grans i pròsperes són aquelles que tenen un major percentatge de superfície forestal en les seves terres. Així, les sis finques més riques de 1862 (Can Valls, Ca l'Alzina Vell, Ca l'Agustí, Can Draper, Can Móra i Ca l'Arabia), a més de ser les finques amb una major superfície de terra amillarada, tenen un percentatge de boscos superior al 90%. Les anotacions de Pere Arabia sobre la gestió econòmica de la seva finca (Ca l'Arabia), realitzades a finals del segle XIX, ens aporten una gran informació sobre els ingressos que representaven productes com el suro o el carbó vegetal, i també testimonien la utilització d'altres espècies arbòries i arbustives: roldor, vern, arboç i àlbers. Respecte el carbó, a finals del XIX hi ha, al terme de Montnegre, un elevat percentatge de treballadors temporals que han vingut, majoritàriament, de la Cerdanya i el Ripollès, per a fer carbó. Això fa pensar que a la vall d'Olzinelles es podia haver produït una situació semblant.

Especialment interessant ha estat la comparació dels canvis en els usos i les cobertes del sòl del període 1852-1862 a tres escales diferents: l'àrea del Montnegre i el Corredor, el municipi d'Olzinelles i Vilardell i la vall d'Olzinelles. Això ha permès fer una breu aproximació a una de les qüestions més complexes que intenta abordar el programa LUCC: les dinàmiques transescalars. Tal com s'ha vist al marc conceptual, els factors que actuen com a forces inductores de canvis en els usos i les cobertes a una escala determinada, poden romandre constants en variar l'escala. La comparació dels canvis en els usos i les cobertes del sòl del període 1852-1862 a les tres escales esmentades ha mostrat un increment del percentatge de superfície forestal en augmentar l'escala d'anàlisi. A més, ha posat de manifest que la plaga de l'oïdi no afectà de la mateixa forma els municipis muntanyosos dels municipis litorals, els quals s'havien especialitzat més que els anteriors en el cultiu de la vinya. I també ha posat de manifest, un cop més, que l'expansió agrària que es visqué a Catalunya al llarg del segle XIX no seguí una tendència lineal ni es manifestà de forma homogènia al llarg del territori català.

10.2.2 Segle XX

La informació adquirida amb l'anàlisi històrica ha permès, tal com s'intuïa al marc conceptual, afrontar la comprensió dels canvis en els usos i les cobertes del sòl del segle XX amb una visió holística i sense dualismes. De forma general, els resultats han estat bastant clars, s'han complert els objectius i s'han verificat la major part de les suposicions de la hipòtesi.

La caracterització de les cobertes del sòl i la biodiversitat actuals ha establert en un 93% la superfície de la zona d'estudi ocupada per boscos, enmig dels quals apareixen tènueament alguns conreus i erms. Els espais oberts d'origen agrícola representen un 5% de la superfície, i presenten una gran importància per al manteniment de la biodiversitat com a zona d'obtenció de recursos tròfics. Respecte la fauna vertebrada, de caràcter marcadament forestal en grups com els ocells i els mamífers, el nombre total d'espècies presents a la zona d'estudi s'ha estimat en 121, repartides en nou espècies d'amfibis, 10 de rèptils, quatre de peixos, 75 d'ocells i 23 de mamífers.

Per a l'estudi del patrimoni de la vall d'Olzinelles s'ha proposat una definició coherent amb el marc conceptual de la recerca i una classificació en diferents grups, categories i subcategories. El concepte de patrimoni socioecològic pretén anar més enllà de la divisió clàssica entre patrimoni natural i patrimoni cultural, i es podria definir com una selecció d'evidències de l'evolució històrica del paisatge. La catalogació del patrimoni socioecològic ha detectat una elevada riquesa d'elements que expressen història social i història natural: 189 elements arquitectònics i arqueològics; 45 arbres monumentals; vuit hàbitats d'interès comunitari, regional o local; 121 espècies de fauna vertebrada; 16 varietats genètiques d'origen agrícola; set llegendes o històries significatives i 15 elements desapareguts.

El despoblament de la vall d'Olzinelles al llarg del segle XX ha estat caracteritzat amb detall des d'un punt de vista quantitatiu i qualitatiu. L'anàlisi demogràfica, però, no ha romàs únicament com a això, sinó que s'ha dut a terme per tal demostrar la cessació de les formes d'intervenció primària al sistema socioecològic i els seus efectes paisatgístics. Entre 1924 i 2006, la vall d'Olzinelles ha perdut un 85% de la població; ha passat dels 179 habitants als 27 actuals. En 12 anys, la població de 1924 havia perdut 43 persones, per arribar als 136 habitants de 1936. Al cap de set anys el nombre d'habitants era de 98, fet que significa una reducció de 38 persones en només set anys. Aquest fort decrement podria estar associat amb les baixes de la Guerra Civil, si bé no s'ha pogut comprovar. Entre 1943 i 1956 la disminució és de 10 habitants, i en el període comprès entre 1956 i 1970 la vall d'Olzinelles perd 25 habitants. Entre 1970 i 2006, la població passa de 63 a 27 habitants. El despoblament, tal com s'havia suposat, es dona per un progressiu abandonament dels masos per part de propietaris i masovers, els quals s'instal·len a Sant Celoni, Vallgorguina i Mataró, entre d'altres. Així, el 1956 hi havia 17 masos habitats, set menys que al 1924, i al 2006 el nombre de masos habitats es redueix a 10. Per contra, les cases deshabitades passen de dues el 1924 a 14 el 2006. L'absència de la mestra d'escola per primera vegada, al padró de 1970, és un clar signe de despoblament.

S'ha pogut documentar un procés d'envelliment de la població entre 1924 i 1970. La mitjana d'edat ha passat de 28,6 anys (1924) a 35,1 anys (1970). Al 1970, la piràmide d'edats havia perdut la forma triangular que tenia als anys 1924 i 1936, i havia començat a mostrar un cert eixamplament a les classes d'edat intermèdies, essent la més

nombrosa la compresa entre els 40 i els 49 anys. Un altre aspecte interessant que s'ha pogut documentar és l'evolució del percentatge d'analfabetisme en la població major de 10 anys, el qual ha passat del 26,3% de 1924 al 10,7% de 1970, passant pel 19,6% de 1936.

El procés de despoblament ha portat associat, com era d'esperar, una reducció del nombre de treballadors del sector primari agrícola (pastors i pagesos), els quals han passat dels 48 de 1924 als 21 de 1970. No obstant, en el període 1924-1970 es manté constant el percentatge de població activa dedicada al sector primari, al voltant d'una tercera part. L'anàlisi de l'evolució del sector primari a la vall d'Olzinelles no s'ha pogut ampliar fins a l'any 2006, tanmateix, vista la reducció de la població, es pot dir que s'ha produït un descens dràstic en el nombre de persones amb intervenció primària.

La reducció de la població activa del sector primari està clarament associada amb la disminució de la coberta agrícola, la qual s'ha estimat en una pèrdua d'unes 72 hectàrees entre 1956 i 2004. Dels conreus de 1956, el 2004 únicament continuaven tenint la mateixa coberta una tercera part, mentre que més de la meitat (62 hectàrees) s'havien transformat en bosc, i un 4% havien passat a ser plantacions d'arbres de ribera. Això verifica una altra de les suposicions de la hipòtesi, que preveia l'augment de la superfície forestal en camps abandonats. L'expansió de la superfície forestal en antics camps es veu clarament a masos com Can Poliva, Can Camps, Cal Paraire i Can Pouplana, mentre que en d'altres com Ca l'Agustí aquesta tendència no és tant acusada. També ha quedat reflectit el fet que alguns propietaris (Can Valls i Ca l'Alzina Vell, per exemple) planten plàtans i pollancrees en antics camps. L'increment de la superfície de plantacions de ribera en el període 1956-2004 s'ha fixat en 12 hectàrees.

Entre 1956 i 2004 la coberta forestal s'ha incrementat en unes 44 hectàrees, com a conseqüència del procés d'abandonament de terrenys agrícoles. Inicialment s'havia suposat que la substitució de dendrocombustibles per combustibles fòssils a partir de la dècada dels seixanta hauria causat una davallada en l'apropiació de llenya als boscos de la vall d'Olzinelles. Si bé els resultats de l'anàlisi dels permisos de tala (1956-2004) no mostren tendències molt clares, es pot dir que es produeix una davallada important de l'extracció de llenya (general) a l'inici de la dècada dels seixanta associada amb el canvi energètic. Respecte l'apropiació d'alzina per llenya, els resultats no permeten concloure cap tendència, però la davallada és molt clara en el cas de la surera i el matollar, fet que reforça la hipòtesi. L'apropiació per a fusta, en canvi, no mostra variacions discernibles al llarg del període 1956-2004; de fet el mercat de la fusta no està influït pel canvi energètic global, car no hi guarda relació. Tot i que no ha estat possible quantificar l'augment de biomassa i de fusta dreta dels boscos com a conseqüència de la substitució de combustibles, la comparació visual dels ortofotos de 1956 i 2004 permet detectar un increment important d'aquestes. En un futur caldrà aprofundir en aquesta línia de recerca.

D'altres canvis detectats en els usos i les cobertes del sòl són l'aparició de dues noves categories al 2004: les zones d'extracció minera, que ocupen 11,7 hectàrees (un 1% de la zona d'estudi) i les infraestructures viàries, amb una superfície de 2,4 hectàrees (un 0,2% de la zona d'estudi). Les zones d'extracció minera se situen majoritàriament (en un 90%), en antics boscos.

La hipòtesi es tancava amb un *zoom* a escala d'una espècie molt sensible als canvis socioecològics, la rata d'aigua. El supòsit inicial era que l'increment de la superfície i la densitat forestals seria la causa de la disminució del cabal de la riera d'Olzinelles i de l'assecament total durant l'estiu, i aquest fet hauria causat la desaparició de l'espècie en qüestió. El mostreig ha descartat quasi totalment la presència de la rata d'aigua a la riera, i a través de diverses fonts (orals, fotogràfiques i científiques) s'ha pogut situar la desaparició de l'espècie cap als primers anys de la dècada dels vuitanta, confirmant la hipòtesi, és a dir, un cabal continu que ha sostingut multiseccularment unes biocenosis lligades al caràcter permanent dels cabals del torrent, amb la recerca s'ha verificat el viratge cap una situació hidrològica completament nova. Una discontinuïtat hídrica que està manifestant unes alteracions a escala de conca, les quals revelen un problema de canvi global que transcendeix lògicament la vall.

Per resumir la recerca en un paràgraf, podem dir que a partir d'un marc conceptual teixit des de les ciències ambientals amb aportacions molt diverses, i a través de la integració de múltiples disciplines, amb el bagatge que ens ha aportat l'anàlisi històrica del període 1751-2006 s'ha pogut verificar la hipòtesi segons la qual l'arribada d'un fenomen de caràcter global s'ha manifestat localment amb la pèrdua d'una espècie, la desaparició de la qual es pot considerar un canvi ambiental dràstic per al sistema socioecològic. Tot plegat ha estat expressat en paraules de la manera més acurada possible, tot i que som conscients de la dificultat d'explicar en vocables allò que el propi territori parla, i més tenint en compte que una de les formes possibles d'oïsmes i expressió de la realitat, la de la cultura pagesa, ja no participa en l'audició dels sons de les coses.

11. BIBLIOGRAFIA

ABRIL, J.M. (1998): *Teixidores i tapers. Industrialització a Sant Celoni 1860-1936*. Sant Celoni: Publicacions de la Rectoria Vella, Ajuntament de Sant Celoni.

ABRIL, J.M. (1994): *Carboners de la Cerdanya, el Ripollès i Almeria treballant a Montnegre al final del segle XIX*. A: Lauro, 8:18-23. Museu de Granollers.

ABRIL, J.M. (1992): *Patrimoni Històric Arquitectònic de Sant Celoni*. Catàleg. Ajuntament de Sant Celoni (revisió i ampliació 1997).

ABRIL, J.M., MIRALLES, M., PRAT, E. (1995): *Façanes al ras. Les masies dels termes d'Olzinelles i Sant Martí de Montnegre*. Sant Celoni: Fundació la Rectoria Vella, Ajuntament de Sant Celoni.

AIDE, T.M., GRAU, H.R. (2004): *Globalization, migration and Latin American ecosystems*. Science 305, 1915-1916.

ALFARAS, J.M. (1993): *El meu llibre de Sant Celoni*. Barcelona: Columna.

ALONSO, J. (1995): *Una tierra abierta. Materiales para una historia ecológica de España*. Madrid: Compañía Literaria.

ÁNGEL, A. (2005): Notes de benvinguda del programa del II Seminari Internacional sobre Pensament Ambiental. Manizales (Colòmbia), 9-11 de novembre de 2005. Universidad Nacional de Colombia, Sede Manizales.

ÁNGEL, A. (2001). *Una vida de utopías*. A: ROA, T., NAVAS, L.M. (eds.): *Una exigencia del sur: reconocer la deuda ecológica*. Bogotá: Censat Agua Viva – Amigos de la Tierra.

ÁNGEL, A. (2001b): *El retorno de Ícaro*. Cali: Corporación Universitaria Autónoma de Occidente.

APARICIO, E., VARGAS, M.J., OLMO, J.M. (1997): *Distribució de la ictiofauna continental del parc del Montnegre i el Corredor*. Parc del Montnegre i el Corredor. Inèdit.

ARNOLD, D. (1996): *La naturaleza como problema histórico. El medio, la cultura y la expansión de Europa*. Méxic D.F.: Fondo de Cultura Económica. Edició de 2000.

ARRIZABALAGA, A., MONTAGUD, E. (1989): *Els petits mamífers del Vallès*. A: Monografies del Montseny, 4. Amics del Montseny.

AA.VV. (2001-2004). *L'Aulet. La revista del Montnegre i el Corredor*, 1-5.

BADIA, A., BOADA, M., ESTANY, G., MANEJA, R., OTERO, I. (2006): *Diagnosi dels usos del sòl i qualitat ambiental de la Costa del Tet – Mont-rodon (Sant Llorenç*

del Munt). Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals i Ajuntament de Matadepera. Inèdit.

BAILES, K.E. (ed.) (1985): *Environmental history*. Boston: University Press of America.

BALLESTEROS, T., DEGOLLADA, A. (1996): *Estudi dels amfibis parc del Montnegre i el Corredor*. Parc del Montnegre i el Corredor. Inèdit.

BAYLINA, M., BOADA, M., RODOREDA, G. (2006): *El sot de Bocs. Terra de vinyes*. Sant Celoni: Ajuntament de Sant Celoni.

BAYLINA, M., BOADA, M., RODOREDA, G. (2004): *Diagnosi dels usos del sòl i qualitat ambiental del sot de Bocs-Montnegre. Perspectiva socioambiental*. Ajuntament de Sant Celoni i Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals. Inèdit.

BECK, C., DELORT, R. (1993): *Pour une histoire de l'environnement*. Paris: CNRS Éditions.

BOADA, M. (2002): *El Montseny. Cinquanta anys d'evolució dels paisatges*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

BOADA, M. (1991): *La vall d'Olzinelles (Massís del Montnegre)*. Butlletí del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya.

BOADA, M. (1990) *Fauna i home al Montseny i al Montnegre*. Santa Maria de Palautordera: Ajuntament de Santa Maria de Palautordera.

BOADA, M. (1984): *Flora, Fauna i plantes remeieres del Baix Montseny- Montnegre*. Sant Celoni: Centre d'Estudis i Documentació del Baix Montseny.

BOADA, M., GÓMEZ, J. (2003): *Biodiversitat de Catalunya*. Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals. Inèdit.

BOADA, M., OTERO, I. (2006): *La protecció d'espais d'interès natural i l'economia agroforestal*. Ponències de l'àmbit 1 del I Congrés del Món Rural de Catalunya. Barcelona, 5-7 de maig de 2006. Pàg. 61-113.

BOADA, M., SAURÍ, D. (2002). *El canvi global*. Barcelona: Rubes.

BOADA M., ZAHONERO, A. (1998): *Medi ambient, Una crisi civilitzadora*. Barcelona: La Magrana.

BOADA, M. *et al.* (1984) *L'Alzinar. Vall d'Olzinelles-Montnegre*. Sant Celoni: Centre d'Estudis i Documentació del Baix Montseny.

BOMBÍ, A. (2005): *El Pla de seguiment del Montnegre i el Corredor: estat actual i línies d'actuació prioritàries*. A: IV Trobada d'Estudiosos del Montnegre i el Corredor. Barcelona: Diputació de Barcelona, Monografies, 38.

BORRÀS, E., GUITART, M., MORESO, A., OTERO, I. (2005): *Anàlisi i gestió dels recursos forestals al Parc del Montnegre i el Corredor. Una aportació de les ciències ambientals*. A: Diagnosi Ambiental al Parc del Montnegre i el Corredor. Barcelona: Diputació de Barcelona, Monografies, 39.

BORRÀS, E., GUITART, M., MORESO, A., OTERO, I. (2004): *Anàlisi i gestió dels recursos forestals al Parc del Montnegre i el Corredor*. Universitat Autònoma de Barcelona. Projecte final de llicenciatura de Ciències Ambientals. Inèdit.

BRIMBLECOMBE, P., PFISTER, C. (1990): *The silent countdown. Essays in european environmental history*. Berlin/Heidelberg: Springer Verlag.

BRONCANO, M.J. (2006): *Catàleg d'arbres monumentals, notables i singulars del municipi de Sant Celoni*. Ajuntament de Sant Celoni i Coordinadora per la Salvaguarda del Montseny.

CABRÉ, A., CARABASSA, V., CROSAS, X., MADRUGA, C. (2005): *Diagnosi de la ramaderia al Parc del Montnegre i el Corredor. El cas de les explotacions d'oví i cabrum*. A: Diagnosi Ambiental al Parc del Montnegre i el Corredor. Barcelona: Diputació de Barcelona, Monografies, 39.

CABRÉ, A., CARABASSA, V., CROSAS, X., MADRUGA, C. (2004): *Diagnosi de la ramaderia al Parc Natural del Montnegre i el Corredor. El cas de les explotacions d'oví i cabrum*. Universitat Autònoma de Barcelona. Projecte final de llicenciatura de Ciències Ambientals. Inèdit.

CAPRA, F. (1998). *La trama de la vida. Una nueva perspectiva de los sistemas vivos*. Barcelona: Anagrama.

CARACCILOLO, A. (1988): *L'ambiente come storia*. Bologna: Il Mulino.

CARSON, R. (1969): *The Silent Spring. With an introduction by Vice President Al Gore*. Boston: Houghton Mifflin. Edició de 1994.

CENTRE DE LA PROPIETAT FORESTAL (S/A): *Manual de redacció de plans tècnics de gestió i millora forestal i Plans simples de gestió forestal. Instruccions de redacció i l'inventari forestal*. Disponible al lloc web.

CONSELL LOCAL DEL MEDI AMBIENT DE MATADEPERA (2004-2006): *Sotabosc*, núm. 1-6.

CRUZ, V., GONZÁLEZ, B., JUNYENT, S., MARÍN, R.M., VERDUGO, I. (2004): *Diagnosi ambiental de la biodiversitat: flora invasora del Parc Natural del Montnegre i el Corredor*. Universitat Autònoma de Barcelona. Projecte final de llicenciatura de Ciències Ambientals. Inèdit.

DANA, E.D., SANZ-ELORZA, M., SOBRINO, E. (2001): *Plant invaders in Spain [check-list]. The unwanted citizens*. Spanish working group on urban and alien plants. Disponible al lloc web.

DELÉAGE, J.P. (1993): *Historia de la ecología. Una ciencia del hombre i la naturaleza*. Barcelona: Icaria.

DELGADO, A. (2005): *Symmetry in the co-production of knowledge about seeds: conversations between agroecological and lay knowledges in the MST (Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra)*. Universitat Autònoma de Barcelona. Memòria de recerca. Programa de Doctorat en Ciències Ambientals.

ESTRADA, J., PEDROCCHI, V., BROTONS, L., HERRANDO, S. (ed.) (2004): *Atlas dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002*. Barcelona: Institut Català d'Ornitologia i Lynx.

FARRIOL, R., PLANA, E., OTERO, I. (en premsa): *Integració de la gestió del territori i la planificació forestal a la gestió del risc d'incendis forestals. El cas del Projecte d'actuacions per a la prevenció de grans incendis forestals al municipi de Matadepera (Vallès Occidental)*. A ser publicat a: VI Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac. Barcelona: Diputació de Barcelona.

FLAQUER, C. I ARRIZABALAGA, A. (2000-2004) *Estudi dels quiròpters del Montnegre i el Corredor*. Museu de Granollers (Ciències Naturals). Inèdit.

FLAQUER, C., ARRIZABALAGA, A. (1998-2002): *Estudi dels petits mamífers del Montnegre i el Corredor mitjançant l'anàlisi de latrines de geneta i egagròpiles de rapinyaires nocturns*. Museu de Granollers (Ciències Naturals). Inèdit.

FLAQUER, C., TORRE, I. ARRIZABALAGA, A. (2005): *Inventari i estat de les poblacions de quiròpters de la Conca de la Tordera*. Museu de Granollers (Ciències Naturals) i Observatori de la Tordera. Inèdit.

FLAQUER, C., TORRE, I., ARRIZABALAGA, A. (2004): *Ocupació de caixes-niu per petits mamífers al Montnegre-Corredor*. Museu de Granollers (Ciències Naturals). Inèdit.

FOLCH, R. (1981): *La vegetació dels Països Catalans*. Barcelona: Institució Catalana d'Història Natural i Cutres.

FONTANA, J. (1990): *La fi de l'antic règim i la industrialització: 1787-1868*. A: VILAR, P.: *Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62. Volum 5.

FUNTOWICZ, S., RAVETZ, J.R. (2000): *La ciencia posnormal. Ciencia con la gente*. Barcelona: Icaria.

GARRABOU, R., PLANAS, J. (1998): *Estudio agrícola del Vallés (1874)*. Barcelona: Museu de Granollers.

GARRABOU, R., TELLO, E. (2004): *Constructors de paisatges. Amos de masies, masovers i rabassaires al territori del Vallès (1716-1860)*. A: Josep Fontana. *Història i projecte social. Reconeixement a una trajectòria*. Vol. I. Barcelona: Crítica.

GIMMI, U., BUERGI, M. (2006): *Using oral history and forest management plans to reconstruct traditional non-timber forest uses in the Swiss Rhone valley (Valais) since the late 19th century*. Environment and History (acceptat).

GONZÁLEZ, J., ESTIVAL, J. (1991): *Sant Esteve d'Olzinelles i la garsa*. A: La Sitja del Llop, Revista del Montseny, 1:8.

GONZÁLEZ DE MOLINA M. (1993): *Historia y medio ambiente*. Madrid: Ediciones de la Universidad Complutense.

GRIVÉ, M. (1988): *Temes d'història local*. Sant Celoni. Sant Celoni: Centre d'Estudis i Documentació del Baix Montseny.

GUTIÉRREZ, C. (2005): *Aplicació del Pla de conservació de la flora vascular al Parc del Montnegre i el Corredor*. : IV Trobada d'Estudiosos del Montnegre i el Corredor. Barcelona: Diputació de Barcelona, Monografies, 38.

GUTIÉRREZ, C. (1996): *El carboneig. L'exemple del Montseny*. Barcelona: Alta fulla.

INTERNATIONAL GEOSPHERE-BIOSPHERE PROGRAMME, IGBP (2004): *IGBP: 2004 and beyond*. Disponible al lloc web.

LLOVERA, J. (2002): *La vida al Montnegre*. Sant Celoni: Centre d'Estudis i Documentació del Baix Montseny.

LLOVERA (1989): *Catàleg d'arbres monumentals i singulars*. Sant Celoni: Centre d'Estudis i Documentació del Baix Montseny.

MINUARTIA, ESTUDIS AMBIENTALS (2005) *Seguiment de les poblacions d'amfibis del Montnegre i el Corredor*. Parc del Montnegre i el Corredor. Inèdit.

MINUARTIA, ESTUDIS AMBIENTALS (2000-2002) *Seguiment de les poblacions de carnívors al Parc del Montnegre i el Corredor*. Parc del Montnegre i el Corredor. Inèdit.

MIRALLES, M., STEFANESCU, C. (2005): *Les papallones diürnes del Montnegre. Deu anys de seguiment amb la metodologia del BMS*. A: IV Trobada d'Estudiosos del Montnegre i el Corredor. Barcelona: Diputació de Barcelona, Monografies, 38.

MONTSERRAT, P. (1989): *Flora de la Cordillera Litoral Catalana (porción comprendida entre los ríos Besós y Tordera)*. Mataró: Caixa d'estalvis Laietana.

MORENO, C.I. (2005): *Criterios ambientales para la vivienda y el hábitat en el Valle de Aburrá*. Universidad Nacional de Colombia Sede Medellín.

NACIONES UNIDES (1992): *Conveni de Rio sobre la diversitat biològica*.

NADAL, F.; URTEAGA, L. MURO, J.I. (en premsa): *El territori dels geòmetres. Cartografia parcel·l·ària dels municipis de la província de Barcelona (1845-1895)*. Barcelona: Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona.

NADAL, F., URTEAGA, L., MURO, J.I. (2005): *La documentación cartográfica de la Contribución de Inmuebles, Cultivo y Ganadería: el caso de la provincia de Barcelona (1845-1895)*. Boletín de la A.G.E, 40: 83-109.

NADAL, F., URTEAGA, L. (2001): *Un plànol d'usos del sòl del municipi de Tordera a mitjan segle XIX*. A: III Trobada d'Estudiosos del Montnegre i el Corredor. Barcelona: Diputació de Barcelona, Monografies, 32.

NADAL, F., URTEAGA, L. (1998): *L'evolució del paisatge a les Serres del Montnegre i el Corredor (segles XVIII-XIX)*. Centre de Documentació del Parc del Montnegre i el Corredor, Sant Celoni. Inèdit.

NADAL, F., URTEAGA, L. (1997): *L'evolució del paisatge a les Serres del Montnegre i el Corredor (segles XVIII-XIX)*. Centre de Documentació del Parc del Montnegre i el Corredor, Sant Celoni. Inèdit.

NINYEROLA, M., ROURE, J.M., PONS, X. (2005): *Efectes del canvi climàtic sobre el paisatge del Parc del Montnegre i el Corredor*. A: IV Trobada d'Estudiosos del Montnegre i el Corredor. Barcelona: Diputació de Barcelona, Monografies, 38.

NOGUERA, P. (2004): *El reencantamiento del mundo*. Oficina Regional para América Latina y el Caribe, Programa de las Naciones Unidas para el Medio Ambiente i Instituto de Estudios Ambientales, Universidad Nacional de Colombia.

NORGAARD, R. (1985): *Bases científicas de la agroecología*. A: ALTIERI, M.A.: *Agroecología. Bases científicas de la agricultura alternativa*. Xile: Cetal ediciones.

OTERO, I. (2005). *Història ambiental: marc conceptual i aplicació a Matadepera (segles XVIII-XX)*. Terme 20, 61-81. Centre d'Estudis Històrics de Terrassa i Arxiu Històric Comarcal de Terrassa.

OTERO, I. (2004): *El bosc de l'Ampezzo: un bé col·lectiu*. A: Sotabosc, 3:2-3. Consell Local del Medi Ambient de Matadepera.

OTERO, I., BOADA, M. (2006): *Fer la natura amb les mans*. A: La Vall, 294: 13-14.

OTERO, I., BOADA, M., RODOREDA, G., PIQUERAS, S. (en preparació): *Diagnosi dels usos del sòl i qualitat ambiental de la vall d'Olzinelles – Montnegre*. Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals i Ajuntament de Sant Celoni.

OTERO, I., BOADA, M., BADIA, A., PIQUERAS, S., RODOREDA, G., ROJAS, E. (en premsa): *Landscape history and heritage revaluation in Olzinelles valley (Montnegre, NE Spain). A socioecological approach (1851-2006)*. Ponències de la Conferència Internacional sobre Patrimoni Cultural i Gestió Forestal Sostenible: El Paper del Coneixement Tradicional. Florència, 8-11 de juny de 2006. Secretariat de la Conferència Ministerial per a la Protecció dels Boscos d'Europa (MCPFE)

PANAREDA, J.M., LLIMARGUES, J. (1989): *Fuentes para una reconstrucción histórica del paisaje (siglos XVIII y XIX)*. A: Notes de Geografia Física, 18: 57-62. Universitat de Barcelona.

PEÑUELAS, J., BOADA, M. (2003): *A global change-induced biome shift in Montseny mountains (NE Spain)*. Global Change Biology, 9:131-140.

PEÑUELAS, J., FILELLA, I. (2001). *Responses to a warming world*. Science, 294: 793-795.

PEÑUELAS, J., FILELLA, I., COMAS, P. (2002). *Changed plant and animal life cycles from 1952 to 2000 in the Mediterranean region*. Global Change Biology, 8: 531-544.

PEREJAUME (2006): *A l'Assumpció i a l'Aurora*. A: La Vall, 294:10-11. Associació Cultural Vallgorguina.

PEREJAUME (2000): *L'acallament pagès*. A: La Sitja del Llop. Revista del Montseny, 21:8.

PEREJAUME (1998): *Oïsmo. Una escriptura natural a partir dels croquis pirinencs de Jacint Verdaguer*. Barcelona: Proa.

PEREJAUME (1992): *Oli damunt paper*. Barcelona: Empúries.

PIQUERAS, S., BOADA, M., RODOREDA, G. (en preparació): *Diagnosi dels usos del sòl i qualitat ambiental de la vall de Sant Martí de Montnegre i Vilardell*. Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals i Ajuntament de Sant Celoni.

PLA, J. (1984): *La nostra història: Don Pius de Can Valls*. A: Germinal, 47.

PLANA, E. (ed.) (2004): *Incendis forestals, dimensió socioambiental, gestió del risc i ecologia del foc*. Solsona: Xarxa ALINFO XCT2001-00061.

PLEGUEZUELOS, J.M., MÁRQUEZ, R., LIZANA, M (ed.) (2002): *Atlas y Libro Rojo de los anfibios y reptiles de España*. Madrid: Dirección General de Conservación de la Naturaleza, Ministerio de Medio Ambiente.

PONTING, C. (1992): *Historia verde del mundo*. Barcelona: Paidós Ibérica.

PORTALS, J. (1998): *El Montnegre, una història de mil anys*. Arenys de Mar: Els llibres del Set-ciències.

REYES-GARCIA, V., VADEZ, V., TANNER, S., McDADE, T., HUANCA, T., LEONARD, W.R. (2006): *Evaluating indices of traditional ecological knowledge: a methodological contribution*. Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine, 2:21.

RIBAS, J. (2000): *Els Ocells del Vallès Oriental*. Barcelona: Lynx.

ROIG, J.M., MONTORI, A., CARRETERO, A., LLORENTE, G.A., SANTOS, X. (1998): *Distribució dels rèptils al Montnegre i el Corredor*. Parc del Montnegre i el Corredor. Inèdit.

ROCA, P. (2003): *Estudi Introductori*. A: COMASÒLIVAS, J. (ed.) (2003): *Dietari de Francesc Gorina i Riera, pagès de Matadepera, 1841-1904*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

ROCA, P. (1996): *Una masia de la muntanya vallesana a l'inici del segle XVIII. El llibre de notes dels hereus de Can Torres de Matadepera (1699-1704)*. A: Arraona, Revista d'Història, 18: 9-45. Sabadell.

RODÀ, F (1999): *Ecologia del paisatge: perspectives per a la conservació*. A: BELLÉS, X. et al.: *Parcs naturals: més enllà dels límits*. Barcelona, Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya.

RUDEL, T.K., COOMES, O.T., MORAN, E., ACHARD, F., ANGELSEN, A., XU, J., LAMBIN, E. (2005): *Forest transitions: towards a global understanding of land use change*. Global Environmental Change, 15: 23-31.

RUIZ, V., OTERO, I. (2006): *Memòries d'una feixa. Matadepera 1931-1983. Una proposta d'anàlisi històrica i ambiental*. Consell Municipal de Cultura de Matadepera i Consell Local del Medi Ambient de Matadepera. Inèdit.

RUIZ-OLMO, J., AGUILAR, A. (1995): *Els grans mamífers de Catalunya i Andorra*. Barcelona: Lynx.

SIBINA, J. (1987): *Ajuntaments de Sant Celoni, Olzinelles i Montnegre: recull d'acords i dates significatives, 1725-1938*. Rectoria Vella de Sant Celoni. Inèdit.

TÀBARA, J.D. (2005): *Las aves como naturaleza y la conservación de las aves como cultura*. A ser publicat a: Papers. Revista de Sociologia, 83. Departament de Sociologia, Universitat Autònoma de Barcelona.

TEJEDOR, C. (1997): *Història de la filosofia en el seu marc cultural*. Barcelona: Cruïlla.

THOMPSON, P. (1978). *La voz del pasado*. València: Edicions Alfons el Magnànim.

TOLEDO, V.M. (2005): *Repensar la conservació: ¿áreas naturales protegidas o estrategia bioregional?* Gaceta ecológica, 77:67-82. Instituto Nacional de Ecología.

TOLEDO, V.M. (2005): *Los curadores de la madre tierra. Un manual etnoecológico para los pueblos tzeltales del norte de Chiapas*. Mèxic: Centro de Investigaciones en Ecosistemas UNAM, Misión Bachajón i Centro de Derechos Indígenas CEDIAC.

TOLEDO, V.M. (1999): *Biodiversitat i cultura*. A: BELLÉS, X. et al.: *Parcs naturals: més enllà dels límits*. Barcelona, Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya.

TOLEDO, V.M., (1998): *Estudiar lo rural desde una perspectiva interdisciplinaria: el enfoque ecológico-sociológico*. A: VALDIVIA, E. (Ed.): Memorias del V Congreso Latinoamericano de Sociología Rural. Universidad Autónoma de Chapingo, Mèxic D.F.

TORRE, I., TELLA, J.L., ARRIZABALAGA, A. (1999): *Influencias geográficas y climáticas en la distribución de los micromamíferos (insectívoros y roedores) del Montseny*. A: III i IV Trobada d'Estudiosos del Montseny. Barcelona: Diputació de Barcelona. Monografies, 26.

TORRE, I., ARRIZABALAGA, A., FLAQUER, C., RIBAS, A. (2006): *Inventari, distribució i estatus dels petits mamífers no voladors (insectívors i rosegadors) de la Conca de la Tordera*. Museu de Granollers (Ciències Naturals) i Observatori de la Tordera. Inèdit.

TURNER, B.L., SKOLE, D., SANDERSON, S., FISCHER, G., FRESCO, L., LEEMANS, R., (1995): *Land-Use and Land-Cover Change (LUCC): Science/Research Plan*. Informe núm. 35 del Programa Internacional de la Geosfera-Biosfera i informe núm. 7 del Programa Internacional de les Dimensions Humanes del Canvi Ambiental Global. Disponible al lloc web de l'HDP.

VENTURA, J. (2004): *Rata de agua (Arvicola sapidus)*. A: CARRASCAL, L.M., SALVADOR, A. (ed.): *Enciclopedia Virtual de los Vertebrados Españoles*. Madrid: Museo Nacional de Ciencias Naturales.

VERBURG, P.H., SCHOT, P.P, DIJST, M.J., VELDKAMP, A. (2004): *Land use change modelling: current practice and research priorities*. GeoJournal, 61:309-324.

VIGO, M. (2002): *Guia dels mamífers terrestres de Catalunya*. Barcelona: Pòrtic Natura.

VILAGELIU, J. (1981): *Les parròquies rurals de Sant Celoni*. Sant Celoni: Bilbeny.

WORSTER, D. (1988): *The ends of the earth: perspectives on modern environmental history*. Cambridge University Press.

WORSTER D. (1977): *Nature's economy: a history of ecological ideas*. Cambridge University Press, segona edició de 1994.

ZAMORA, F. DE [1785-1790] (1973): *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. Barcelona: Curial, Documents de Cultura.

Fonts orals

Josep Travessa Roig

Josep Oms

Josep Bonamussa Planas

Pere Anfrons Altarriba

Maria Oms Pedro
Josep Oms Pedro
Ramon Lleget Moré
Angelina Pujol Moré
Antoni Soler *Pitxon*
Sadurní Martí Vives

Fonts documentals

Documentació sobre la Secretaria de Marina (1753-1777). Sala de Plens de l'Ajuntament de Sant Celoni.

Plànol parcel·lari del municipi d'Olzinelles i Vilardell de Pedro Moreno i Ramírez (còpia de 1856). Instituto Geográfico Nacional.

Amillament del municipi d'Olzinelles i Vilardell (1862). Arxiu de Sant Celoni.

Llibre d'Actes de la Junta Local d'Instrucció Pública d'Olzinelles (1902-1921). Sala de Plens de l'Ajuntament de Sant Celoni.

Padró d'habitants del municipi d'Olzinelles i Vilardell (1924). Arxiu de Sant Celoni.

Documentació relativa a la fusió dels termes municipals de Sant Celoni i Olzinelles (1927). Sala de Plens de l'Ajuntament de Sant Celoni.

Padró d'habitants del municipi de Sant Celoni (1936 i 1970), Arxiu de Sant Celoni.

Llibres de *Status animarum* de la parròquia d'Olzinelles (1943-1950 i 1951-1956). Rectoria de Sant Esteve d'Olzinelles.

Còpies dels permisos de tala del municipi de Sant Celoni (1956-1987). Arxiu de Sant Celoni.

Registres de tala del municipi de Sant Celoni (1968-2004). Oficina comarcal del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca. Granollers.

Expedients d'aprofitaments forestals de les finques de Sant Celoni. Oficina comarcal del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca. Granollers.

Padró d'habitants del municipi de Sant Celoni (2006). Ajuntament de Sant Celoni.

Internet

Banc de dades de biodiversitat de Catalunya
<http://biodiver.bio.ub.es/biocat/homepage.html>

Centre de la Propietat Forestal

<http://mediambient.gencat.net/cat/cpf/>

Departament de Medi Ambient i Habitatge

<http://mediambient.gencat.net/cat/inici.jsp>

International Union of Forest Research Organizations

<http://www.iufro.org/>

International Geosphere-Biosphere Programme

<http://www.igbp.kva.se/>

International Human Dimensions Programme on Global Environmental Change

<http://www.ihdp.org/>

Land Use and Land Cover Change

<http://www.geo.ucl.ac.be/LUCC/lucc.html>

Spanish Working Group on Urban and Alien Plants

<http://www.ual.es/personal/edana/alienplants/>

Enciclopedia Virtual de los Vertebrados Españoles

<http://www.vertebradosibericos.org/>

Altres

Plans Tècnics de Gestió i Millora Forestal de les finques: Can Basuny i La Quela (1998), Ca l'Arabia (1999), Can Silvestre i Can Xacó (2000), Can Valls (2000), Can Draper (2000), Ca l'Agustí (2001), Can Móra (2002), Can Casetes i Agrefull (2003). Centre de la Propietat Forestal.

Pla Simple de Gestió Forestal de la Vinya Vella (2005). Centre de la Propietat Forestal.

Natàlia Valldeperas. *Cercant el fato*, 2006. Aquarel·la, 19 x 26 cm.